REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ANUL CLIII

CONVORBIRI LITERARE

FONDATĂ DE SOCIETATEA *JUNIMEA* DIN IAȘI, LA 1 MARTIE 1867

Director: Cassian Maria SPIRIDON

„Pe Eminescu l-am descoperit prin intermediul lui Marin Sorescu" – dialog cu traducătorul **Jean-Luis COURRIOL**

POEZIE: Răsvan POPESCU, Aurel ȘTEFANACHI, Constantin PROFIR
PROZĂ: Romulus RUSAN, Constantin GHERASIM

DOCUMENT: Ioana DIACONESCU – Din Arhiva CNSAS

INEDIT: Miron Radu PARASCHIVESCU, Ion Iancu LEFTER

RECUPERĂRI: Titu MAIORESCU

ANCHETA *CONVORBIRI LITERARE*:
Ion POP, Gabriela GHEORGHIȘOR

Ion PAPUC: Un autor local
Mircea PLATON: Cruciada copiilor: deșcolarizarea digitală
Gheorghe GRIGURCU: „A avea cu viața raporturi comerciale"
Ioan HOLBAN: Liviu Ioan Stoiciu – 70. Poetul la răscrucea vremurilor
Mircea A. DIACONU: Bucovina. Cine este Andrei Popovici?
Ștefan BÂRSĂNESCU: Peisaj spiritual

Emil RAȚIU: O nouă piesă a lui Dan Puric
Theodor CODREANU: Eliade: *Încercarea labirintului*
Ovidiu PECICAN: Aproximări despre *Element*
Constantin COROIU: Genul sărac și mantaua lui Caragiale

Magda CÂRNECI: Jurnal spiritual (pe sărite)
Gheorghe FEDOROVICI: Harry Potter bun de citit
Liviu PAPUC: Ilie E. Torouțiu din nou la rampă
Simion Alexandru GAVRIȘ: O revoluție „monarhistă"...

Anton ADĂMUȚ: Răzbunarea unui Patriarh!
Angela MARTIN: Doctorul și „fratele său", Pictorul
Leonte IVANOV: Un corespondent ieșean al lui Tolstoi
Dragoș COJOCARU: Rațiunea ca vorbire în *Divina Comedie*

Literatura azi: **Ioan LASCU, Livia IACOB, Alexandra OLTEANU, Marius CHELARU, Emilian MARCU**

Cronică literară: **Cristian LIVESCU, Constantin DRAM, Dana SCHIPOR**
Comentarii critice: **Adrian Dinu RACHIERU, Vasile SPIRIDON, Antonio PATRAȘ**
Actualitatea literară: **Emanuela ILIE, Diana BLAGA, A.G. ROMILA**

Angela MARTIN

Gabriela GHEORGHIȘOR

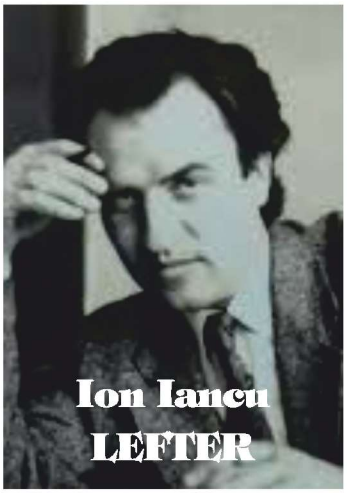
Ion Iancu LEFTER

Februarie 2021, Nr. 2 (302)

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA
FONDATĂ DE SOCIETATEA *JUNIMEA* DIN IAȘI, LA 1 MARTIE 1867
EDITOR: ASOCIAȚIA REVISTA CONVORBIRI LITERARE

Redacția:

Director: Cassian Maria SPIRIDON
Redactor șef: Mircea PLATON
Redactor șef adjunct: Marius CHELARU
Secretar general de redacție: Dragoș COJOCARU
Redactori: Liviu PAPUC, Antonio PATRAȘ

Colegiul:

Ana BLANDIANA
Mircea A. DIACONU
Gellu DORIAN
Constantin DRAM
Gheorghe GRIGURCU
Ioan HOLBAN
Cristian LIVESCU
Virgil NEMOIANU
Basarab NICOLESCU
Ion PAPUC
Ioan-Aurel POP
Adrian Dinu RACHIERU
Vasile SPIRIDON
Dan TOMULEȚ
Alexandru ZUB

Revista *Convorbiri literare* găzduiește opiniile, oricît de diverse, ale colaboratorilor. Responsabilitatea pentru conținutul fiecărui text aparține, în exclusivitate, autorului. Redacția își rezervă dreptul de a schimba titlurile.

Secretariat: Doina BUCIULEAC, Olga IORDACHE

Revistă indexată EBSCO

www.convorbiri-literare.ro

CUPRINS

Cassian Maria SPIRIDON – Convorbiri literare. *Un sfert de veac din actuala serie* (III) / 1

CONVORBIRI LITERARE. *UN SFERT DE VEAC DIN ACTUALA SERIE* (III) / 15
Aura CHRISTI, Constantin CUBLEȘAN, Ioan LASCU, Ovidiu PECICAN

ANCHETA REVISTEI: *CRITICA LITERARĂ AZI* (II) / 17
Ion POP, Gabriela GHEORGHIȘOR

„Pe Eminescu l-am descoperit prin intermediul lui Marin Sorescu" – interviu cu traducătorul Jean-Louis COURRIOL / 21

Ion PAPUC – *Un autor local* / 24
Gheorghe GRIGURCU – *„A avea cu viața raporturi comerciale"* / 27
Mircea PLATON – *Cruciada copiilor: deșcolarizarea digitală* / 30
Mircea A. DIACONU – *Bucovina. Cine este Andrei Popovici?* (II) / 34
Ioan HOLBAN – *Liviu Ioan Stoiciu – 70. Poetul la răscrucea vremurilor* (II) / 39

MAIORESCU INTEGRAL ÎN PREMIERĂ
Titu MAIORESCU – *Jurnal* (XXIX) *1900* / 44

DOCUMENT
Ioana DIACONESCU – *Strădanii și nmoi căi de contrafacere a unei biografii redutabile. Neliniști ale organelor operative „în scopul continuării acțiunii de apropiere a lui* Mohor*". Noi „legături" și vechi „informatori"* / 47

RESTITUIRI
Nicolae SCURTU – *Miron Radu Paraschivescu în epistole inedite* / 55

INEDIT
Constantin BOSTAN – *Adam Bălțatu, ani de restrişte...* / 58
Ion Iancu LEFTER – *Elegii* / 62

TEXTE DE IERI PENTRU AZI
Ștefan BÂRSĂNESCU – *Peisaj spiritual* / 63

POEZIE
Aurel ȘTEFANACHI / 66
Răsvan POPESCU / 68
Ara ȘIȘMANIAN / 69
Constantin PROFIR / 70
Mihai PĂCURARU / 71

PROZĂ
Romulus RUSAN – *60 – 70 – 80* / 72
Constantin GHERASIM – *Ajunul* / 79

CRONICA LITERARĂ
CRITICA POEZIEI: Cristian LIVESCU – *Nicolae Panaite, exilul orfic „printre Sahare și Siberii"* / 81
CRITICA PROZEI: Constantin DRAM – *Un „proiect de viață" atemporal, totuși* / 86
CRITICA CRITICII: Dana Raluca SCHIPOR – *Scrierile de tinerețe ale lui Constantin Ciopraga* / 89

COMENTARII CRITICE
Adrian Dinu RACHIERU – *Învățând bătrânețea ca „tristă poezie"...* / 92
Vasile SPIRIDON – Filius Rheni (II) / 94
Antonio PATRAȘ – *Recitind* Scriitori români de azi / 97

ACTUALITATEA LITERARĂ
Emanuela ILIE – *Înapoi la* Ziua verde *a poeziei* / 101
Diana BLAGA – Mihai Zamfir. *În așteptare* / 103
Adrian G. ROMILA – *Când „celălalt" ești tu* / 106

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

LITERATURA AZI
Ioan LASCU – *Deceniul marii terori* / 107
Livia IACOB – *Alexandr Blok în traducerea lui Emil Iordache* / 111
Alexandra OLTEANU – *Ioana Diaconescu şi elegiile fanteziei poetizante* / 114

EX LIBRIS
Iulian BITOLEANU – *Narativitate, verosimil şi romanesc.* Jurnal secret. Serie nouă / 117
Alex VASILIU – *Gheorghe Simon – Mihai Zamfir.* Dialoguri la Agapia / 120
Emil RAŢIU – *O nouă piesă a lui Dan Puric* / 123
Adrian JICU – *Vânare de vânt. Cu Andreea Răsuceanu* / 126

ISTORIE LITERARĂ
Theodor CODREANU – *Eliade: încercarea labirintului* (III) / 128
Constantin COROIU – *Genul sărac şi mantaua lui Caragiale* / 132
Liviu PAPUC – *Ilie E. Torouţiu din nou la rampă* / 134

ISTORIE
Simion-Alexandru GAVRIŞ – *O revoluţie „monarhistă" pusă la cale de un foarte confuz republican: Ploieşti, august 1870* / 137

ESEU
Dragoş COJOCARU – *Raţiunea ca vorbire în* Divina Comedie / 140
Ovidiu PECICAN – *Aproximări despre* Element / 143
Anton ADĂMUŢ – *Răzbunarea unui Patriarh!* / 145
Gheorghe FEDOROVICI – *Harry Potter bun de citit* / 149
Magda CÂRNECI – *Jurnal spiritual (pe sărite) – 1997: un an aparte* (VIII) / 153

CARTEA DE RELIGIE
Florin CRÎŞMĂREANU – *Bizanţul – o absenţă* / 156

CARTEA DE FILOSOFIE
Bogdan Mihai MANDACHE – *Filosofia – un mod de viaţă* / 158

LITERATURA UNIVERSALĂ
André NAFFIS-SAHELY / 160
Traduceri de Olimpia IACOB
Arian LEKA / 161
Traduceri de Ioana DIACONESCU

CARTEA STRĂINĂ
Marius CHELARU – *Cortegiul fără de sfîrşit* / 164
Nicolae CREŢU – *Saramago: sensul „orbirii" şi arta „ucroniei"* / 168
Leonte IVANOV – *Un corespondent ieşean al lui Tolstoi* (II) / 172

ACTUALITATEA FRANCEZĂ
Simona MODREANU – *Anomalie de pandemie* / 176

ANTICHITĂŢI ACTUALE
Ioana COSTA – *Cuvinte* / 178

ARTE
Marian Sorin RĂDULESCU – *Un cross-over (aproape) inedit: Poemul pop-simfonic* Basorelief, *de Adrian Enescu* / 179
Angela MARTIN – *Doctorul şi „fratele său", Pictorul* / 181

PANORAMIC EDITORIAL
Marius CHELARU – *Edituri moldave/ autori moldavi* / 186
Ioan HOLBAN – *În Toscana, românește* / 189
Emilian MARCU – *Vitrina cărţilor* / 191

VARIA
Ana PARTENI – *Uniunea Scriitorilor din România – Filiala Iaşi* / 194
In memoriam / 196
Valentin TALPALARU – *ComPRESA revistelor* / 197
Nicolae SAVA – *Curier de ambe sexe* / 199

Biblioteca revistei „Convorbiri literare"
nr. 2 (302) / februarie 2021: **Vasile BURLUI – *O picătură din Graal...***

CONVORBIRI LITERARE
MEMBRĂ A ASOCIAȚIEI REVISTELOR, PUBLICAȚIILOR ȘI EDITURILOR (ARPE)

CUI 28447247

Redacția și administrația:
I.C. Brătianu nr.22, etaj 1, Iași,700037
Tel./Fax: 004-0232-260390,
e-mail: *convlit95@yahoo.com*
CONT RO17RNCB0175033572460001 – BCR Iași

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul RO17RNCB0175033572460001 – BCR Iași

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei:
108 lei/ an + 36 lei taxe poștale,
54 lei/ 6 luni + 18 lei taxe poștale.
Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal
sau pe documentul de plată
adresa poștală completă și perioada de abonare.

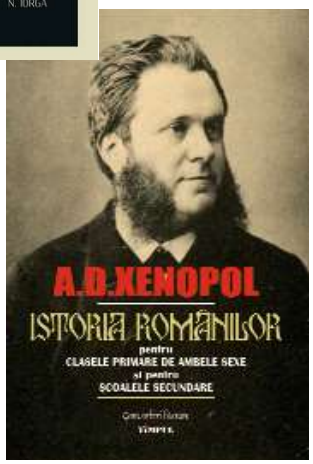

Tiparul executat de SC KOLOS GROUP SRL Iași

ISSN 0010-8243 **Apare lunar** **200 pagini**

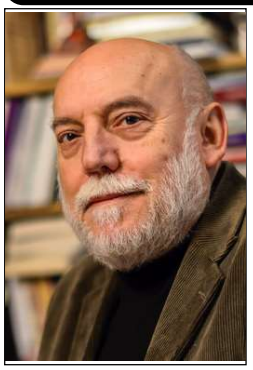

CONVORBIRI LITERARE. UN SFERT DE SECOL DIN ACTUALA SERIE (III)

Cassian Maria SPIRIDON

Numărul dedicat de Iacob Negruzzi intrării în al XXV-lea an al *Convorbirilor literare,* după textele fondatorilor *Junimii*, al ineditelor semnate de foști colaboratori, de la Alecsandri, M. Eminescu, Veronica Micle la Constantin Negruzzi, adună texte ale unor constanți colaboratori, dar și ale unora dintre cei care n-au fost prea prietenoși, ca să ne exprimăm elegant, cu foaia junimistă, încă de la începuturi. Directorul foii avînd inteligența de a-i apropia și transforma într-o prezență în cuprinsul revistei, inclusiv pe „dușmanii" ei. Pe lîngă Ion Ghica, S. Bodnărescu, G.I. Lahovari, Theodor Șerbănescu, Ioan Slavici – vechi și constanți semnatari, membri totodată ai Societății *Junimea*, care semnează pagini literare proprii sau propun epistole inedite primite de la Alecsandri sau C. Negruzzi, îl putem citi pe V.A. Urechia (cunoscut polemist din 1870 în contra lui Titu Maiorescu, a foii junimiste, a viziunii lor conservatoare, el ținînd de partidul liberal, ca după 1885 să-și schimbe atitudinea în favoarea conservatorilor și totodată începe să colaboreze la *Convorbiri*) cu *Oameni și fapte din trecut*, în care sunt creionate importante personaje istorice, de la domnitorul Grigore Ghica, Mihail Kogălniceanu, la Aug. Tr. Laurian,cu gîndul său de recunoștință pentru ajutorul acestora în formarea, pe atunci, a tînărului istoric și literat.

Este reluată colaborarea la revistă cu un text publicat în februarie 1873 de B.P. Hasdeu (alt inamic al foii, cel care le-a trimis poemul semnat P.A. Căleanu și unde în acrostih se putea citi *La Conforbiri e putred mărul*, unde în loc de *v* apare *f*, directorul foii „reparînd" aici versul cu pricina, a modificat astfel acrostihul) cu o traducere din Ovidiu *la gurile Dunării*, din *Tristia*, elegia a X-a.

Mai citim pe G. Bengescu (editorul integral al lui Voltaire în franceză) cu *Amintiri despre viața intimă a lui Alecsandri,* pe A. Naum, *pudicul* Naum cu un poem, prolog, după cum ține să precizeze într-o notă, la un roman în versuri *Povestea vulpii*, ce urma să fie editat în acel an, cu dedicație *Directorului „Convorbirilor literare"*. De interes sunt și *Două episoade din viața mea* ale lui T.C. Văcărescu – militar și ofițer de ordonanță permanent atașat statului major domnesc al lui Cuza-Vodă, iar după detronarea acestuia mareșalul curții lui Vodă Carol, timp de un deceniu, propune *Convorbirilor* două amintiri, una despre Cuza-Vodă și dizolvarea Parlamentului din 2 iunie 1864 – acțiune prin care Vodă și Kogălniceanu au putut impune reforma agrară.

Voi cita un fragment din textul lui T.C. Văcărescu care ilustrează maniera de solicitare și de răspuns la marcarea sfertului de secol – întîlnită de altfel la mulți din cei prezenți în numărul aniversar: „Acum însă direcțiunea «Convorbirilor literare» a voit să adune într-un număr jubiliar pe toți oaspeții care, de un pătrar de veac, au întîmpinat primitoare găzduire sub acoperămîntul prețuitei și prin lunga-i viață venerabilei reviste. Așa am fost chiamat și eu, smerit oaspe trecător, să iau parte la sărbătoare, împreună cu oaspeții de baștină.

Dar neavînd nimic pregătit în isvod cu ce să mă înfățișez printre atîția scriitori fruntași, cărturari învățați și meșteri iscusiți ai condeiului românesc cari, în răstimp de 25 de ani, au dat lustru și vază jubilarei publicațiuni, mi-am răsfoit foițele cu note și efemeride adunate din trecut. Am spicuit dintr-însele două episoade cari, ca și amintirea înființării «Convorbirilor», mută gîndul cu mai bine de 25 de ani înapoi".

Matilda Cugler-Poni, veche și apreciată colaboratoare a foii publică un poem, iar A.D. Xenopol un capitol din vol. V al *Istoriei Românilor* ce urma să apară. Nu lipsește vechiul prieten și coleg de facultate al lui Iacob Negruzzi, Mihai Gregoriade Banachi, prezent cu un poem.

Ne întoarcem la actuala serie a foii junimiste și înainte de a prezenta numărul pe august 2001, în care vom avea cîteva importante schimbări redacționale, voi face cîteva precizări care le luminează. Atacurile la adresa revistei continuă cu aceeași virulență și, în toiul acestui vacarm mediatic, ne-am adunat toată redacția într-una din serile lunii iulie, după apariția numărului curent, pentru a stabili maniera de ripostă în contra celor care ne atacă, aceștia avînd la dispoziție un spațiu generos, între altele, în *Observatorul Cultural, Monitorul-Ziarul de Iași, Cotidianul*, fără, cum am mai precizat, să ne acorde dreptul la replică. Concluzia a fost să rămînem solidari și sub nici o formă , sublinia cu vehemență secretarul general de redacție, Emil Iordache, să nu demisionăm. Am hotărît să nu cedăm, să continuăm editarea revistei fără nici o abatere.

A doua zi, dimineață, cînd ajung la redacție, primesc un telefon prin care sunt anunțat că Emil Iordache și-a dat demisia. După ce ne-am despărțit , s-a întîlnit cu grupul celor care semnaseră *declarația* și care publicau constant atacuri la adresa foii pe care o diriguiam. I-a însoțit, din ce am aflat, la locuința unuia dintre semnatari (știu cine, dar prefer să nu-i dau numele) și acolo, la un pahar de vorbă, provocat insistent de convivi, își va da demisia, lăsînd-o acestora în custodie (de altfel, în unul din numerele următoare din *Observatorul cultural* va fi publicată).

La puțin timp după încheierea conversației telefonice intră în redacție Emil Iordache, cu un aer ușor vinovat, cu o anume sfială și mă întreabă: Ai auzit?, răspund: Da. Continuă: Dacă tu zici…, la care-i spun: Ce să zic? E decizia ta de a demisiona, deci ți-o respect. După o scurtă tăcere, îi propun să mergem pe terasă la o bere, terasă lipită de clădirea în care eram găzduiți. Și propun să colaboreze în continuare cu texte, colaborarea lui fiind valoroasă pentru revistă. Fapt ce a și urmat, cu mici fluctuații, pînă la stingerea lui. În timp ce conversam, sună telefonul și o ziaristă de la *Cotidianul,* informată prompt de „inamici", întreabă dacă a demisionat sau nu Emil Iordache. I-am comunicat că ar fi mai simplu să afle direct de la el, care-i lîngă mine, și i-am înmînat telefonul. Fostul secretar general de redacție i-a confirmat, și drept urmare, a doua zi a și apărut știrea cu demisia în *Cotidianul*.

Se încheiaseră cîțiva ani buni de frumoasă colaborare cu cel căruia îi propusesem să vină ca secretar general de redacție la *Convorbiri* și în care am văzut în acel timp și un prieten…

Am regîndit imediat structura redacției. L-am invitat la redacție pe profesorul universitar, criticul și istoricul literar Dan Mănucă (colaborator constant, încă de la primul număr din actuala serie) și i-am propus să preia funcția de redactor șef al *Convorbirilor*, propunere care a fost acceptată și pe care a onorat-o pînă la sfîrșitul vieții sale. Dragoș Cojocaru, universitar și colaborator încă de la începutul anului 1999, a preluat funcția de secretar general de redacție – funcție pe care lucrează și în prezent. Liviu Papuc a continuat ca redactor, la care s-a adăugat Cătălin Mihuleac. Și colegiul, la rîndul său, și-a modificat componența: Adrian Alui Gheorghe, George Bădărău, Mircea A. Diaconu, Gellu Dorian, Florin Faifer, Gheorghe I.Florescu, Gheorghe Grigurcu, Ioan Holban, Cezar Ivănescu, Miron Kiropol, Cristian Livescu, Nicolae Panaite, Adrian Dinu Rachieru, Lucian Vasiliu. Tehnoredactare: Doina Buciuleac, culegere: Mariana Irimiță.

Andrei Zanca, pe pagina a doua din numărul pe august, deschide un serial despre Hans Magnus Erzenberger. Cezar Ivănescu îmi răspunde pe larg la un număr de întrebări. Irina Mavrodin, excelentă eseistă, traducătoare și poetă deschide rubrica *Cvadratura cercului,* pe care o va menține fără întrerupere pînă la plecarea întru veșnicie.

Gheorghe Grigurcu, la articolul său: *Cine e „laș" dintre noi, Domnule Z. Ornea* adaugă la final reacția sa la atacurile celor „îngrijorați" de soarta culturii ieșene, sub titlul: *Uimirea întristată*. Mai întîi trece în revistă starea jalnică în care se afla foaia convorbiristă înainte de a fi preluată și se arată surprins, nu fără încîntare că *noul manageriat i-a asigurat o dezvoltare care ne poate duce cu gîndul la acel fecior din basme care creştea într-un an cît alţii în şapte. Sub diriguirea lui Cassian Maria Spiridon,* Convorbirile literare *au ajuns o publicaţie nu doar corpolentă, ci şi interesantă în diversitatea ei care dă seama de fenomenul literar şi cultural, atît din spaţiul moldav, cît şi, în bună măsură, din întreaga ţară şi chiar din diaspora. Deschizînd-o, îţi dai seama că ai ce citi, în oricare din direcţiile importante ale domeniului umanist ţi s-ar îndrepta interesul. Şi - merit de căpetenie - o animă un spirit democratic, un bun-simţ din care decurge o permisivitate faţă de numeroase puncte de vedere, opinii, atitudini, care spulberă ideea oricărei mărginiri de grup, de cenaclu*

exclusivist...

Drept care nu mică mi-a fost uimirea, aflînd, din ziarul Adevărul, că un grup de scriitori, unii de-o indenegabilă valoare, pe care m-am obişnuit a-i preţui, au elaborat o declaraţie împotriva actualelor Convorbiri. *Mensualul e învinuit că, alături de Cronica şi de Dacia literară (ultima publicaţie, pe care o primesc cu regularitate, mi se pare şi ea foarte onorabilă), ar promova un „sistem de valori fals", bazat pe o „practică a clientarismului". Pe ce s-ar putea baza, la rîndul său, o atare acuzaţie acută? Nu, în orice caz, pe ansamblul paginilor revistei, care denotă o neîndoielnică largheţe de valori, întrunind atît de multe şi de variate semnături (inclusiv ale protestatarilor!), încît cultivarea unilateralităţii şi prestaţia clientelară rămîn doar nişte ipoteze de-o arbitraritate frapantă.*

Face și o trimitere la mobilitatea unuia dintre semnatari, (e vorba de Mihai Ursachi) care în februarie 2001 *se declara extaziat că revista de care se leapădă azi „este cea mai importantă publicaţie de cultură din România". La ce ne-am putea aştepta, din partea unor asemenea acuzatori capricioşi, în lunile, în anii ce vor veni?*

P.S.

Recitind rîndurile de mai sus, observ că din ele lipseşte ceva. Şi anume aprecierea ce i se cuvine lui Cassian Maria Spiridon, pe care, ca unul care a cunoscut viaţa noastră literară încă din anii '50, mă consider îndreptăţit a-l caracteriza drept unul din membrii săi cei mai generoşi şi mai leali, un om al dăruirii către confraţi, al comportamentului onest, al respectării cuvîntului dat, aşa cum n-am avut prilejul a întîlni decît puţini.

Nicolae Crețu dedică un eseu prozei lui Mircea Eliade, *La țigănci*. Micaela Ghițescu face o paralelă între cultura celor două Europe, de Est și de Vest. De aceeași temă se ocupă: Bogdan Crețu, Dumitru Chioaru. Toate sunt comunicări susținute la a IV-a Conferință internațională a PEN Club-ului român, la Sinaia, 27-29 iulie 2001.

La *Inedit* avem două pagini de revistă cu *Jurnalul* pe decembrie 1983 al lui Aurel Dumitrașcu, în îngrijirea lui Adrian Alui Gheorghe.

La rubrica sa, *Contrajurnal*, după ce prezintă sejurul său la mare, Liviu Ioan Stoiciu, în ultima parte discută „cutremurul" provocat de semnatarii *declarației*, exprimîndu-și speranța că nu-mi voi da demisia sub presiunea atacurilor media, notează: „Ce a făcut Cassian Maria Spiridon pentru *Convorbiri literare* nu va mai face nimeni – i-a redat vechea înfățișare, în condițiile în care nimeni nu se mai încumeta să se înhame la așa ceva" și continuă: „a tipărit-o lunar la date exacte, apoi în fiecare an a acordat premii în numele revistei şi a organizat manifestări de amploare sub titulatura Zilele *Convorbiri literare* (din iniţiativa exclusivă a lui Cassian Maria Spiridon!), după cum a pus pe picioare şi o editură, Editura Convorbiri Literare (care deja are cărţi nominalizate la Premiile Uniunii Scriitorilor)… Detractorii «managementului» lui Cassian Maria Spiridon ar putea să-şi aducă aminte măcar că în urmă cu cîţiva ani piaţa literară ieşeană era cam goală. Eu n-am uitat: am aşteptat mult şi bine pînă să iasă de sub tipar *Noile Convorbiri literare*, promise public de Liviu Antonesei (cu care colaboram, pînă la decesul formulei postcomuniste a *Convorbirilor literare*) – dar ele n-au apărut pînă azi, fiindcă nu e floare la ureche să editezi o revistă literară! Cassian Maria Spiridon e deja o «instituţie» culturală ieşeană (în paralel, el e patronul Editurii Timpul şi directorul revistei *Poezia*; el a reînviat revista săptămînală *Timpul* şi a coordonat publicaţia literară *Caietele de la Durău*) – dînd lecţii de profesionalism şi pe tărîm administrativ. Întîmplător, el e şi un redactor-şef cu coloană vertebrală, care la Revoluţie a fost prins în puşcărie! Deci, nici moralmente nu i se poate reproşa nimic… Aşa stînd lucrurile, «care e problema»? Declaraţia de desolidarizare a celor 34 de scriitori ieşeni (unii mai mult, alţii mai puţin scriitori; de aceea nici nu înţeleg, de ce Cassian Maria Spiridon e neapărat un «mediocru», iar cei ce nu au nici măcar o carte publicată, dar au semnat această Declaraţie, nu sunt… spirite mediocre? Las la o parte faptul că, scuturînd un pic lista, nu prea mai ai ce să alegi în numele unor «opere de mari scriitori»), ce-i contestă lui, de fapt? Că el nu-i «reprezintă»? Dar cine pe cine «reprezintă» pe plan naţional? De ce nu ne vedem fiecare de lungul nasului? Fiecare ne reprezentăm pe noi cu puterile noastre, individual, nu aşteptăm să ne reprezinte la masa de scris un redactor şef sau un coleg ales de o adunare generală a Asociaţiei USR, din care facem parte, în Consiliul USR şi apoi ales de Consiliu ca membru în Comitetul Director al USR. Îşi închipuie poetul Nichita Danilov că pe mine mă reprezintă în Consiliul USR sau în juriul Premiilor USR un politruc precum Alex Ştefănescu (redactor şef al săptămînalului-fanion *România literară*, din

aceeaşi Asociaţie a USR ca mine), care mă urăşte visceral fiindcă i-am dezavuat oportunismul? E Alex Ştefănescu, de o imoralitate publică desăvîrşită, lipsit de talent, mai puţin «mediocru» decît Cassian Maria Spiridon? Să avem pardon… «Care dintre noi e mai mediocru» – aceasta să fie întrebarea? Are cineva criterii şi gramaje pentru determinarea «mediocrităţii» cuiva, cînd e pus în funcţie şi se dovedeşte un excelent manager? Cînd o carte de versuri a lui Cassian Maria Spiridon e nominalizată la Premiile USR (anul trecut Cassian Maria Spiridon a avut nominalizată o carte de eseu, apropo, tot la aceste Premii), nu e indecent să pui problema mediocrităţii lui, cu orice preţ? Chiar tot juriul Premiilor USR e «bătut în cap»"?

Cu poezie aflăm pe Arthur Porumboiu, Ion Beldeanu, Mihai Ignat, la proză pe Vladimir Beșleagă, Dumitru Augustin Doman, Marian Drumur.

Pagini de critică și eseu semnează: Liviu Grăsoiu, Marius Chelaru, Vasile George Dâncu, Daniel Corbu, Nicolae Busuioc, Florin Faifer, Grigore Scarlat, Mircea Petean, Ioan Holban, Daniel Ștefan Pocovnicu (critica prozei), Mircea A. Diaconu (critica poeziei), Dan Mănucă (critica criticii), Ion Bălu, Ana-Maria Tupan, Vasile Spiridon, Ioan Alexandru Tofan (carte de religie), Gheorghe I. Florescu (*nisipul din clepsidră*), Bogdan Ulmu, Adrian Dinu Rachieru, Horia Gârbea (*strada sardelelor*), Ștefan Oprea, Bujor Nedelcovici (*jurnal infidel)*, Andrei Dimitriu, Ion Hadârcă, Gavril Istrate, Ion Țepelea, Caius Traian Dragomir… Mircea Platon prezintă și traduce pe T.S. Eliot, iar Miron Kiropol pe William Shakespeare.

Reformularea redacției n-a schimbat cu nimic structura revistei, iar la colaboratori au apărut noi și importante nume.

Numărul pe septembrie 2001 este ilustrat cu opera lui Brâncuși. De la Berlin, Michèle Mattusch, propune o relectură a *Melancoliei* lui Eminescu.

P.S. Calinic Argatu, Episcopul Argeșului și Muscelului, îmi răspunde pe larg la o serie de întrebări.

În prezentarea și îngrijirea lui Ion Filipciuc avem un epistolar inedit Mircea Eliade, iar Constantin Ciopraga scrie *despre jurnale și memorii*.

Mircea Platon, plecat la studii în SUA, deschide rubrica sa *cealaltă Americă* prin prezentarea și traducerea lui Peter Viereck.

Poezii publică Ion Dumbravă, Theodor Damian, Miron Kiropol, iar proză Dumitru Ungureanu, Radu Tătărucă, Mircea Filip, Vladimir Beșleagă. Dan Cristea este prezent cu *legiunea de onore*, rubrică de critică pe care o va susține constant pînă inclusiv în 2008. Constantin Dram reia *critica prozei*, Emil Iordache este din nou prezent cu rubrica sa *cărțile pe masă*. Cum am menționat își va susține rubrica pînă la sfîrșit. Dumitru Irimia scrie despre *anul Brâncuși la Veneția*, iar Theodor Codreanu despre Bacovia, Lucian Vasiliu debutează la rubrica sa *curierul vă propune* pe Luminița Mihai. Andrei Zanca îl traduce pe Hans Magnus Enzensberger.

Michèle Mattusch continuă în numărul pe octombrie 2001 eseul său despre *Melancolia* lui Eminescu. Urmează o pagină *in memoriam* despre Iustin Panța, Florin Muscalu, Traian Olteanu – decedați într-un accident de mașină, cu semnăturile lui Nicolae Turtureanu, Dan Bogdan Hanu, Lucian Vasiliu, Grigore Ilisei. Nicolae Breban scrie despre *rezistența prin cultură*. Iulian Boldea se ocupă de *Rebreanu și poetica romanului*.

Cu poezie sunt prezenți: Aura Christi, Leo Butnaru, Alexandru Lungu (ilustrația numărului îi aparține), Dionisie Vitcu, Indira Spătaru, la proză: Simona Györfi, Ovidiu Bufnilă, Mihail Horea, Vladimir Beșleagă, cu a III-a parte din *File de jurnal*. La colaboratorii prezenți se adaugă Dan Ravaru, Vlad Sorianu, Emil Manu, George Popa, Mihai Răzvan Ungureanu, Rodica Albu.

Mircea Platon traduce și prezintă la rubrica sa, *cealaltă Americă,* pe William Schlamm, iar Herman Hesse este tradus și prezentat ca poet de George Popa.

Între noii colaboratori la numărul pe noiembrie 2001 îi aflăm pe Calinic Argatu, Constantin Ciopraga, Doru Scărlătescu, Gavril Istrate, Lăcrămioara Petrescu, scriu despre actualitatea lui Ibrăileanu – Irina Mavrodin, la rubrica sa discută despre *viața și moartea artei*. Gheorghe Grigurcu rămîne la fel de polemic în *Insultele privilegiatului*. Bujor Nedelcovici scrie la *jurnal infidel* despre zile din anul 2000.

Pavel Gătăianțu, George Calcan, Ion Boroda, Cristian Pohrib publică grupaje lirice, Olga Delia Mateescu publică teatru, proză Cosmin Costinaș, Marius Fotache. Eugen Munteanu scrie despre o carte a lui Gabriel Mardare (care, de altfel, scrie constant în revistă sub pseudonimul dr. A. Kulakov și/sau G. Master X).

Mircea Ghițulescu inaugurează rubrica *theatrum*

mundi pe care o va susține pînă la stingerea sa, la mijlocul anului 2010.

Al. Husar scrie despre O. Goga la 120 de ani de la naștere. Mircea Platon se ocupă de Constantin Rădulescu-Motru. Carolina Ilica prezintă și traduce pe poetul mecedonean Mateja Matevski.

În numărul pe decembrie 2001 Michèle Mattusch și Andrei Zanca finalizează serialele, primul despre Eminescu, al doilea despre Enzesberger.

Constantin Coroiu întreține un dialog cu scriitorul și regizorul Virgil Tănase. Alexandru Pintescu are cîteva consemnări despe Constantin Noica. Poeziile aparțin lui: Adrian Alui Gheorghe, Nicolea Turtureanu, Theodor Damian, Christian Schenk, Gheorghe Grigurcu; Miron Kiropol publică un fragment dramatic în versuri: *Ioana d'Arc.*

Horia Gârbea semnează poemul *câinele meu era tînăr*.

Liviu Antonesei publică *Două amintiri cu Radio Iași*. La proză citim pe Valeriu Stancu, Corneliu Bichineț; Cătălin Chirilă debutează în prezentarea lui Cătălin Mihuleac.

Alexandru Burlacu se ocupă de proza basarabeană, iar Marius Chelaru de cartea străină. Gheorghe Badea traduce din Konstantinos Kavafis. Astfel se încheie anul 2001, al șaselea din actuala serie, nu și atacurile infame la adresa foii, cu predilecție asupra diriguitorului ei, cu scorneli dintre cele mai trăsnite și de nimic susținute. De subliniat, revista, în tot acest tărăboi și-a urmat calea fără abatere, cîștigînd noi colaboratori nu mai puțin în calitate.

În 2002 intrăm în al șaptelea an, într-o atmosferă mediatică cu totul nefavorabilă, notam în editorialul care deschidea numărul pe ianuarie: „Întemeindu-ne pe forțele proprii, dar și pe asigurările date de cei care ne sprijină: Uniunea Scriitorilor din România – editorul nostru, Ministerul Culturii și Cultelor și Primăria Municipiului Iași, ne propunem a reda revistei *Convorbiri literare* formatul și ținuta interbelice. Sectorul critic va rămîne și de acum încolo partea cea mai consistentă. Echipa noastră critică, de la actualul redactor șef adjunct Dan Mănucă la Gheorghe Grigurcu, Dan Cristea, Irina Mavrodin, Ioan Holban, Constantin Ciopraga, Al. Husar, Petru Ursache, Cristian Livescu, Ion Bălu, Emil Iordache, Nicolae Crețu, Liviu Papuc, Florin Faifer, Mircea Ghițulescu, Bogdan Ulmu, Ștefan Oprea, Valentin Ciucă ș.a., are și o generație mai nouă, afirmată, în principal, în paginile noii serii a *Convorbirilor*, de la Mircea A. Diaconu la Daniel Ștefan Pocovnicu, Constantin Dram, Adrian Dinu Rachieru, Anton Adămuț, Dan Bogdan Hanu, Dragoș Cojocaru, Sergiu Ailenei, Marius Chelaru, Vasile Spiridon, ș.a. la foarte tinerii Mircea Platon, Andrei Stavilă, Ioan Alexandru Tofan, Ovidiu Morar ș.a. Nu lipsesc scriitori semnificativi care semnează în continuare eseuri, cronici, recenzii: Lucian Vasiliu, Bujor Nedelcovici, Adrian Alui Gheorghe, Gellu Dorian, Andrei Zanca, Daniel Corbu, Liviu Ioan Stoiciu, George Bădărău, Nicolae Panaite, Mircea Petean, Horia Gârbea, Augustin Ioan, Cătălin Mihuleac ș.a.

Criticii revistei se vor strădui a lua seama la aparițiile editoriale ale scriitorilor români de pretutindeni, în măsura în care editurile sau autorii vor binevoi a trimite cărțile redacției revistei noastre".

Visul care ne urmărea încă de la preluarea revistei privind editarea în formatul carte al primei serii s-a împlinit cu numărul 1/2002. Formatul carte în care am editat-o va avea dimensiunile 26 x 18, asemănător versiunii Negruzzi și 160 de pagini. Să ne amintim că în articolul program de la primul număr Iacob Negruzzi ținea să precizeze: „Sub numele de *Convorbiri literare* va apare la două săptămîni (frecvență care din anul șapte va fi lunară pînă la seria Corneliu Ștefanachi care îi schimbă și formatul în tabloid extins , n.n.) o revistă în formatul stinsei *România literară*". De reținut, *România literară* editată de Vasile Alecsandri urma formatul revistei *Propășirea,* care era întocmai cu al *Daciei literare*, ultimele editate de Mihail Kogălniceanu.

Noul format ne-a permis o structurare și mai apropiată de intențiile inițiale, structură urmată și în formula anterioară, dar relativ mai lax din motive strict tipografice.

Pe coperta 1 sunt inserate cele mai de ineteres semnături și materiale în stînga, iar în dreapta trei fotografii ale colaboratorilor sau ale celor despre care se scrie în numărul cu pricina. La acest număr avem fotografiile lui I.L. Caragiale, Mihai Eminescu, Ion Creangă. Pe coperta a doua interioară este prezentată componența redacțională: Redactor șef: Cassian Maria Spiridon, redactor șef-adjunct: Dan Mănucă, secretar de redacție: Dragoș Cojocaru, redactori: Cătălin Mihuleac, Liviu Papuc; colegiul: Adrian Alui Gheorghe, Sergiu Ailenei, Georghe Bădărău,

Constantin Ciopraga, Mircea A. Diaconu, Gellu Dorian, Florin Faifer, Gheorghe I. Florescu, Gheorghe Grigurcu, Ioan Holban, Carolina Ilica, Cezar Ivănescu, Irina Mavrodin, Lucian Vasiliu; tehnoredactare Doina Buciuleac, culegere Mariana Irimiță.

Partea dreaptă a copertei a doua interioară este dedicată cuprinsului care se continuă pe coperta a treia interioară pe partea stîngă; tot aici pe partae dreaptă sunt prezentate datele tehnice și administrative. Întotdeauna, după editorialul sub sigla *Atitudini*, ce-mi aparține, urmează, cu foarte puține excepții, un interviu de regulă cu o personalitate literară sau culturală din arealul național, fără a exclude dialogul cu scriitori, traducători etc., din alte spații culturale.

În acest prim număr, în noul format, publicăm prima parte dintr-un amplu interviu pe care l-am luat lui Nicolae Breban, unul dintre marii noștri prozatori, într-un loc și într-un context despre care nu-i aici locul să le povestesc. Urmează parte a II-a a unui interviu oferit de Maria Carpov lui G. Master X- alias Gabriel Mardare.

După dialoguri, este un capitol cu semnături ale unor autori ce dezbat teme diverse și anume: Constantin Ciopraga – *Caragiale: un popular-fabulos*, Irina Mavrodin – *Concepte tari, concepte slabe*, Nicolae Stroescu-Stînișoară – *Note de lectură* (este începutul unei îndelungi și onorante colaborări ce se va perpetua pînă la stingerea sa în 2014), Gheorghe Grigurcu – *Conștiința peripatetică (plimbăreață) a d-lui Andrei Pleșu*, Dan Cristea – *Amintiri din copilărie* – în serial, pe marginile paginilor lui Ion Creangă.

Se continuă cu pagini consacrate poeziei, unde, între semnatari aflăm pe Nicolae Panaite, Vasile Tărâțeanu, Dorin Ploscaru, iar la proză Miron Kiropol, Marius Tupan; Ciprian Ieșan – la rubrica debut.

După paginile de creație literară, urmează critica.

Critica poeziei este susținută de Mircea A. Diaconu; tot despre poezie mai scriu: Adrian Alui Gheorghe, Mircea Petean, Ovidiu Morar – care analizează opera lui Emil Brumaru, unul dintre „contestatari". *Atitudinile estetice* aparțin lui Vasile George Dâncu, la *Critica prozei* îl avem pe Daniel Ștefan Pocovnicu, la *Critica criticii* este Dan Mănucă. Adrian Dinu Rachieru semnează partea a II-a despre *Alternativa Marino*. La *apariții neașteptate,* rubrica lui Liviu Grăsoiu, citim despre o lucrare dedicată scriitorilor români din exil, Daniel Corbu scrie despre Dumitru Chioaru, iar la *Cronica debuturilor*, Dan Bogdan Hanu comentează volumul lui Cătălin Chelaru. Gellu Dorian renunță la rubrica *plus și minus* și inaugurează *debuturi,* rubrică ce o susține și în prezent.

Istoria literară se deschide cu *eminesciana* rubrică semnată de Nicolae Crețu și Martin Moldovan. Ioan Holban se ocupă de volumul lui Z. Ornea: *Viața lui Titu Maiorescu*. *Pluta de naufragiu* a lui Florin Faifer narează despre Nicolae Milcu, iar Sergiu Ailenei despre Panait Istrati, Alexandru Burlacu deschide un serial despre C. Stere, și încă alții, iar la finalul *istoriei literare*, Liviu Papuc în rubrica lui cunoscută, *convorbiri retrospective* continuă cu partea a IV-a a procesului Eminescu-Petrino.

Carolina Ilica traduce din poeta elvețiană de limbă franceză Sylvique Dupuis, Francisca Ricinski Marienfeld traduce din germană poeziile lui Gregor Laschene, George Popa pe Omar Khayyam, iar Mircea Lutic pe ucrainianul Vitali Kolodi. Tot la *literatură universală*, Gao Xing bun cunoscător și traducător din limba română, prieten al revistei, în prezentarea lui Lucian Vasiliu, publică cîteva amintiri despre tatăl său în traducerea Norei Zainea.

Capitolul *istorie* este susținut de Gheorghe I. Florescu la rubrica sa *nisipul din clepsidră*.

Capitolul *eseu* se deschide cu *jurnalul infidel* al lui Bujor Nedelcovici, urmat de *reacții imediate*, rubrica lui Alex Ștefănescu, Calinic Argatu se ocupă de *un Creangă monahal*, urmează *contrajurnalul* lui Liviu Ioan Stoiciu, *existența corelativă* a lui Caius Traian Dragomir, Emil Iordache scrie la *cărțile pe masă* despre Nadejda Mandelștam, Andrei Zanca inaugurează notele sale sub titlul *Manipularea tăcerii*, Dragoș Cojocaru, la *suavul suspin* are ca erou pe Baudolino al lui Umberto Eco, iar Mircea Platon tratează *despre comuniunism ca o plăcintă cu mere*, Anton Adămuț, în *cronica sofistului* vorbește de sfinți și apostați. Capitolul *eseu* se încheie cu Naomi Bomher și tema ei *Tradiția universală și românească a labirintului*. Petru Ursache, la *cartea de etnologie* – rubrică pe care o va semna pînă la stingerea sa, se apleacă asupra unei hermeneutici a obiceiurilor. *Cartea de religie* este asigurată de Ioan Alexandru Tofan, *cartea de filozofie* de Andrei Stavilă, *cartea străină* de Marius Chelaru – rubrică pe care o susține

și în prezent.

La *arte* primul care semnează este Mircea Ghițulescu, urmat de Bogdan Ulmu, Cristian Livescu cu *momentul Cătălina Buzoianu*, Ștefan Oprea, Valentin Ciucă, Ion Truică.

Panoramicul editorial este semnat de Lucian Vasiliu. Nu lipsesc revista presei și poșta redacției.

Începînd cu acest prim număr în format carte, am atașat număr de număr un pliant „Biblioteca Revistei Convorbiri literare" unde este publicat un poet cu un grupaj liric de aproape 200 de versuri – practic o jumătate de carte, cu un scurt cv literar și o fotografie. Primul pliant, pe ianuarie 2002, il are ca invitat pe Valeriu Stancu. Pe cît a fost posibil, am ținut să nu repet pe semnatarii pliantului. Coperta a IV-a reproduce semnăturile junimiștilor și convorbiriștilor, colaboratori ai seriei inițiale.

Eugen Uricaru, președintele de atunci al USR, la curent cu „furtuna mediatică" în contra noastră, îmi propune să lansez și la București, în sala de festivități de la Casa Monteoru – sediul scriitorimii, revista în noua ei înfățișare. Ceea ce s-a și întîmplat. La începutul lui februarie 2002 am luat trenul împreună cu Dan Mănucă și dimineață eram în capitală. În cursul amiezii, într-o sală supraaglomertaă, cu mulți dintre cei interesați rămași pe holurile de la etaj, am lansat nr.1/2002 în prezența cîtorva posturi de televiziune, inclusiv TVR național, dar și radio și presă scrisă. Ca amfitrion, am prezentat noua formulă editorială a revistei, am invitat, pe rînd, să intervină pe Eugen Uricaru, președintele USR pe Nicolae Breban – vicepreședinte, pe Dan Mănucă – redactorul șef ajunct al *Convorbirilor*. A fost un adevărat succes mediatic. A fost totodată și replica noastră cea mai convingătoare în contra campaniei susținute de presă, desfășurată pe parcursul a mai bine de un an la acel moment (ea se va stinge practic în 2003), presă în care răspunsurile noastre la nenumăratele calomnieri și atacuri nu erau niciodată publicate.

Totodată, fără siguranța sprijinului acordat de Ministerul Culturii și Primăria Iași (primar Constantin Simirad) cărora le mulțumesc încă o dată, ne-ar fi fost aproape imposibil să trecem la noua formă editorială doar cu posibilitățile noastre financiare.

Ca fapt divers, gestul nostru editorial a inspirat nu puține publicații din țară să-și schimbe la acea dată formula editorială.

În numărul pe februarie 2002, după editorialul și continuarea interviului cu Nicolae Breban, la *inedit* aflăm narațiunea lui Vasile A. Gheorghiță despre întîlnirea cu I.L. Caragiale, în decembrie 1910, pe cînd era la studii la München cu o bursă acordată de Spiru Haret. Fiind Centenar I.L. Caragiale, am inițiat o anchetă *I.L. Caragiale – Azi*, cu patru întrebări la care au răspuns: Marian Popa, Mircea Ghițulescu, George Muntean, Liviu Grăsoiu, Sergiu Ailenei, Ion Rotaru, Michèle Mattusch, V. Fanache, Nicolae Crețu, Crișu Dascălu, Dumitru Micu, Ioan Derșidan, Cornel Munteanu, Fănuș Băileșteanu.

Continuă să-și onoreze rubricile: Constantin Ciopraga, Irina Mavrodin, Nicolae Stroescu Stînișoară, Gheorghe Grigurcu, Dan Cristea. La poezie avem între alții pe Ion Chichere, Ion Vintilă Fintiș, Mihai Leoveanu, Liviu Apetroaie, proza aparține lui Miron Kiropol, Constantin Novac, Gheorghe Schwartz, Tudor Călin Zarojanu… La *critică* și *istorie literară* avem aceleași semnături. La *literatură universală* se adaugă Rodica Draghincescu cu o traducere din Yves Bonnefoy. La *istorie* și *eseu* nu sunt schimbări.

Rubricile de cartea de etnografie, religie, filozofie și cartea străină rămîn cu aceleași semnături încă mulți ani. La *arte* sunt aceiași de la numărul anterior. *Panoramicul editorial* se îmbogățește și cu alți colaboratori precum: George Popa, Ion Cristofor, Mircea Ciubotaru, Stelian Baboi.

La rubrica *convorbiri polemice*, în virtutea dreptului la replică, Ion Zubașcu răspunde la articolul din numărul precendent al lui Liviu Ioan Stoiciu. De remarcat, comparativ, promptitudinea cu care *Convorbirile* publică replicile. Și cum rubrica era de *convorbiri polemice*, pe următoarele pagini, Liviu Ioan Stoiciu face o *întîmpinare la dreptul la replică al lui Ion Zubașcu…*

În numărul pe martie 2002 apare a treia și ultima parte din dialogul cu Nicolae Breban. Urmează un interviu cu Gheorghe Grigurcu realizat de Romulus Diaconescu, iar Ilie Danilov prezintă și traduce un interviu cu F.M. Dostoievski pe tema războiului.

Poezia, fiind martie, este onorată în special de poete: Ștefania Hănescu, Florina Zaharia, Margareta Curtescu, la proză Miron Kiropol, Nicolae Leahu, critică semnează, pe lîngă deținătorii rubricilor curente, Emil Manu, Liviu Grăsoiu, Theodor Damian, Grigore Scarlat, Alexandru Pintescu, Ion Popescu Sireteanu, Ilie Dan, Magda Ciopraga, Antonio Patraș, Catinca Agachi, Emilia Pavel. Liviu Ioan Stoiciu, la

convorbiri polemice, dă replică la replica din numărul anterior a lui Ion Zubașcu. Revista presei a fost susținută un interval destul de lung, sub pseudonimul *Pressofag*. Din ianuarie 2002, o dată cu trecerea la format carte, *Curierul de ambe sexe* este preluat de Daniel Corbu. Pliantul care însoțește revista îl are ca oaspete pe Gellu Dorian.

În aprilie 2002, la a VI-a ediție a Zilelor revistei Convorbiri literare, la marcarea celor 135 de ani de la prima apariție, am publicat primul și de altfel ultimul *almanah* al revistei, în același format și număr de pagini ca ale revistei, cu un sumar bogat și diversificat la care a fost o cuprinzătoare prezență cu prioritate a colaboratorilor constanți ai foii noastre.

În nr. 4/2002 Eugen Simion îmi răspunde la cîteva întrebări, interviul fiind pus sub semnul intenției domniei sale de a duce la capăt o istorie a literaturii contemporane între 1941-2000. Suntem încrezători, acum la aproape două decenii de la acel dialog, că istoria anunțată este împlinită.

Scriitorul francez Philippe Lejeune este chestionat și prezentat de Dorina Lucaci. La rubrica de inedit citim pe Nicolae Steinhardt cu un fragment din *Eseu romanțat asupra neizbînzii*.

Tot din acest număr colegiul revistei se îmbogățește cu un important critic și istoric literar, Elvira Sorohan, totodată începe lunga și constanta colaborare a istoricului Alexandru Zub, alături de care putem lectura, în prima parte a numărului pe: Constantin Ciopraga, Irina Mavrodin, Gheorghe Grigurcu, Mircea Muthu, Dan Cristea, Nicolae Stroescu-Stînișoară, Iulian Boldea, Ioan Holban. Între poeții prezenți aflăm pe Gheorghe Mocuța, Andrei Zanca, Simion Bogdănescu, Claudiu Târziu, George L. Nimigeanu… La istorie literară, între noii colaboratori, putem citi pe Elvira Sorohan, Livia Cotorcea.

Grete Tartler prezintă și traduce din Henrik al Danemarcei. Eugen Uricaru inaugurează rubrica *portulan* pe care o va susține pînă în primăvara lui 2004, o altă rubrică este *cartea de știință* cu o continuitate de aproape un deceniu.

Un *remember* pentru Lucian Valea este semnat Constantin Matei, alt pseudonim al lui Emil Iordache. Gheorghe Istrate scrie despre cărțile lui Dumitru Pricop și Ion Panait. La *in memoriam Radu Săplăcan* semnează Adrian Alui Gheorghe, Liviu Papuc, Gheorghe Pârja, Sorin Gârjan.

În numărul 5/2002 avem un interviu inedit oferit, din arhiva sa, de Nicolae Stroescu-Stînișoară, cu prozatorul Petru Dumitriu și poeme inedite semnate de Aurel Dumitrașcu și Dan David. Tot poezie citim de Mircea Popovici, Ion Covaci, Oana Lazăr, Ioana Greceanu, Bianca Marcovici, Gheorghe Vidican.

Tema Caragiale, să nu uităm, eram în anul Caragiale, este cercetată de Mihai Cimpoi, Sebastian Drăgulănescu, Mihaela Mîrțu.

Nicolae Mareș traduce pe proaspăta laureată Nobel, Wislawa Szymborska, iar Ding Chao din poezia chineză contemporană.

În iulie 2002 se continuă dialogul cu Petru Dumitriu realizat de N. Stroescu-Stînișoară. Poezia aparține lui Alexandru Lungu, Vlad Scutelnicu, Angela Furtună, Marian Constandache.

Traducătorul francez din literatura română, Jean-Louis Courriol are cîteva pagini despre *literatura riomână în conștiința culturală franceză*.

Pentru o structurare mai riguros-coerentă instituim din acest număr *Cronica literară*, capitol distinct, care adună *critica poeziei* semnată de Mircea A: Diaconu, *critica prozei* – Daniel Ștefan Pocovnicu, *critica criticii* – Dan Mănucă.

Anna Ahmatova este tradusă de Livia Cotorcea. Alex Ștefănescu scrie despre Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Stelian Dumistrăcel semnează rubrica de *note lingvistice*, susținută cu oarecare frecvență pînă în următorul an.

La *Convorbiri polemice*, Gheorghe Grigurcu răspunde la unele afirmații ale lui Eugen Simion din interviul publicat în numărul 4/2002.

Între noile semnături remarcăm pe Virgil Bulat. Pliantul revistei găzduiește poemele lui Ioan Țepelea.

În nr.7/2002 avem două dialoguri cu autori din spațiul francofon: Monique Alexandre și Jean-Louis Courriol.

Poezie semnează, între alții, Leo Butnaru, Spiridon Popescu, iar curierul propune la debut pe Lavinia Braniște. La proză sunt Miron Kiropol și Marian Drumur. La critică, între mai noile semnături aflăm pe Doris Mironescu, Ion Roșioru, Mirela Marin, Olimpiu Nușfelean, iar la istorie literară Lăcrămioara Petrescu, Leonte Ivanov. Pliantul esate onorat de Miron Kiropol. George Popa scrie despre profețiile lui Leonardo da Vinci.

Florin Cîntec începe un serial din scrisorile inedite ale lui Vasile Conta în nr.8/2002. Iliana Marin glosează pe marginea discursului istoric la Sorin Alexandrescu.

Poemele sunt semnate de Gheorghe Grigurcu, Aurel Ștefanachi, George Bădărău, Ion Dumbravă, Virgil Diaconu, Dionisie Vitcu, iar curierul lui Daniel Corbu propune pe Vasilica Oncioaia. La teatru avem piesa lui Gellu Dorian, *Maestrul și maeștrii*. La critică revine Geo Vasile și la istorie literară continuă Traian Diaconescu, Leonte Ivanov, Florin Faifer. Eseul este onorat de Alex Ștefănescu, urmat de Ovidiu Hurduzeu, care își începe lunga sa colaborare de mai bine de un deceniu. O nouă semnătură, ce va fi constant prezentă pînă la sfîrșitul lui 2004, este a lui Cristian Bădiliță. La *Mozaic,* întîlnim între alții pe Ion Boroda și Olimpia Iacob. Andrei Zanca semnează pliantul.

Sorin Alexandrescu îmi răspunde percutant la o serie de întrebări în numărul 9/2002. Poeziile aparțin lui Dumitru Vacariu, Francesca Ricinski-Marienfeld, Indira Spătaru, Eugenia Țarălungă, iar la istorie literară scriu despre Eminescu, Helmuth Frisch și Mircea Popa. Lirica mexicană este prezentă în traducerea lui Al. Husar. La *eseu* citim pe Alex Ștefănescu, Cristian Bădiliță, Ovidiu Hurduzeu, Caius Traian Dragomir. Ioana Costa își începe colaborarea la revistă, una care continuă și în prezent, sub semnul *antichităților actuale*. Dumitru Irimia se ocupă de *un debut de excepție:Camelia Toma*.

Poetul irlandez John F. Deone îmi răspunde la cîteva întrebări în numărul 10/2002. Irina Mavrodin scrie *despre toleranță*, Alexandru Zub: *Feminism și „gîndire corectă”*, Dan Cristea: *Jurnalul lui Rebreanu*, Constantin Ciopraga: *Dorin Popa – măștile poetului*, Emil Manu: *Melancolia agrestă* (*Zaharia Stancu*), N. A. Ursu: despre cercetarea filologică românească, Cristian Bădiliță: *Metafizica prostului gust*, Ovidiu Hurduzeu: *Multiculturalism și uniformizare*, Mircea Platon: *Despre Frumusețea lumii văzute*, Magda Ursache: *În umbra cuvintelor.* George Popa este oaspetele pliantului, iar Ion Truică ilustrează numărul cu *lumea lui Caragiale.*

Irina Mavrodin în nr. 11/2002 îmi răspunde la un scurt chestionar, iar Marie-Ange Seborti lui Cristian Bădiliță. Avem și o epistolă inedită a lui Gib Mihăescu. Cu poezie citim pe Carmelia Leonte, Minerva Chira, Elena Vulcănescu, Liviu Cupșa. Mircea Muthu scrie despre *Bizanț după Bizanț*. Lidia Nasincova traduce din poezia cehă. Ilustrația numărului este asigurată de Dragoș Petrașcu, iar *Biblioteca revistei Convorbiri literare* găzduiește pe Nicolae Sava.

Virgil Nemoianu răspunde în numărul de sfîrșit de an 2002 lui Cristian Bădiliță. La epistolarul inedit al lui Vasile Conta se adaugă și paginile inedite ale lui N. Steinhardt. Ion Stratan semnează poemul *Turneul*, cu poezie mai citim pe Dionisie Duma și Mircea Platon, Ilie Danilov semnează proză. La *Cronica literară*, rubrica *critica prozei* este preluată din august 2002 de Constantin Dram, rubrică pe care o susține și în prezent. La *Istorie literară* aflăm pe Horst Fassel, Bogdan Crețu, Liviu Papuc. La *Arte*, între noile semnături aflăm pe Adrian Palcu – cu o prezență de peste un deceniu, Gloria Lăcătușu, Natalia Cantemir. Pliantul aparține lui Ioan Flora.

Adrian Palcu propune în primul număr pe 2003 un dialog cu Alexander Hausvater, iar la proză citim pe Nicolae Breban, Bujor Nedelcovici. La *istorie literară* reîntîlnim pe Gavril Istrate, Eleonora Cărcăleanu, Victor Durnea. Ioana Costa traduce pe Giordano Bruno, iar Dana Diaconu pe poetul spaniol José Hierro. La *eseu* începe colaborarea Aurelian Crăiuțu, iar Constantin Coroiu reia colaborarea cu pagini despre Eminescu, o colaborare care se perpetuează și în prezent.

Biblioteca revistei Convorbiri literare, pliantul care însoțește număr de număr publicația îl are oaspete pe Cristian Bădiliță cu: *Vis din dragoste*.

În februarie 2003, avem un interviu inedit cu Dumitru Solomon realizat de Adrian Palcu, tot el are și un *in memoriam* dedicat dramaturgului. Cristian Bădiliță susține un dialog cu Marguerite Hall, profesoară emerită la Sorbona. Gheorghe Pârja și Luminița Mihai au grupaje lirice, iar la proză scrisă Bujor Nedelcovici, Aura Christi, Daniel Dragomirescu. Cronica literară își păstrează aceeași semnatari, la critică citim pe Constantin Ciopraga, Mircea Ghițulescu, Liviu Grăsoiu, Dan Bogdan Hanu, Gellu Dorian, la istorie literară Naomi Bomher, Leonte Ivanov, Liviu Papuc, istoria este onorată de Gheorghe I. Florescu și Ioan Țepelea. Liliana Ursu traduce din poeții nordici, iar la eseu semnează: Eugen Uricaru, Cristian Bădiliță, Ovidiu Hurduzeu, Aurelian Crăiuțu, Emil Iordache…, iar la *mozaic* aflăm pe Horia Gârbea, Mircea Platon, Dragoș Cojocaru. Ioan Pintea este prezent în pliantul numărului cu *scara cu îngeri*.

Numărul pe martie găzduiește un interviu pe care l-am realizat cu Valentin Ciucă, iar părintele Nicolae Dascălu răspunde la întrebările lui Ioan Alexandru Tofan. Eugen Simion scrie despre Georges Simenon,

Constantin Ciopraga despre Gheorghe Magheru, Irina Mavrodin despre *critică și creație*, Alexandru Zub despre Pârvan, Nicolae Stroescu-Stînișoară despre *transparența transcendenței*, Alex Ștefănescu despre Mihai Beniuc, Ioan Holban despre *arta cronicarului*. La poezie citim pe Viorica Petrovici, Anica Facina, Carolina Ilica, Florina Zaharia. Cronica literară, în cele trei secțiuni, este asigurată de Mircea A. Diaconu, Constantin Dram, Dan Mănucă, iar la critică întîlnim pe Livia Cotorcea, Maria Șleahtițchi…la istorie literară pe Florin Faifer, Vasile Spiridon. Mircea Platon traduce din Edgar Allan Poe. La *Convorbiri polemice* Ion Simuț răspunde la un articol semnat de Gheorghe Grigurcu. Liliana Ursu semnează pliantul.

În aprilie 2003 avem un dialog cu profesorul și istoricul american Paul E. Michelson realizat și prezentat de Gheorghe I. Florescu. Dan Mănucă oferă cîteva inedite *mărturii despre literatura anti-bolșevică a studenților ieșeni* .

Poezia aparține lui Alexandru Lungu, Cristian Simionescu, Sterian Vicol, iar proza lui Constantin Novac și Marius Tupan. Gabriel Stănescu scrie despre Matei Vișniec, iar Cătălin Constantinescu scrie despre Aldous Huxley și a lui *Minunată lume nouă*. George Vulturescu onorează pliantul. La sfîrșitul lunii se desfășoară a VII-a edăție a Zilelor revistei *Convorbiri literare*.

Sorin Mărculescu răspunde în numărul pe mai la întrebările ce i le-am propus, iar Ofelia Ichim dialoghează cu profesorul de la Universitatea Oxford, romanistul Martin Maiden. Poezia este semnată de regretatul Alexandru Pintescu, de Gheorghe Grigurcu, George Popa, Valentin Talpalaru, Miron Blaga… Al. Husar are ca temă *Valurile Purgatoriului*, Elvira Sorohan, Antonio Patraș și Bogdan Crețu scriu despre Dosoftei, *convorbirile polemice* sunt susținute de Mircea Platon: *Nicolae Manolescu față cu minunea*, iar Nicolae Georgescu replică la un articol al meu *Eminescu despre Caragiale*.

Lui Alexandru Pintescu i se dedică pagini *in memoriam*. Liviu Georgescu semnează pliantul. De la acest număr Ion Pintea deschide rubrica *Însemnările unui preot de țară*.

Colegiul revistei este onorat și de Alexandru Zub.

Basarab Nicolescu oferă în nr.6/2003 un interviu lui Mircea Bertea, iar Calinic Argatu scrie despre *războiul de după război*. Olimpia Iacob traduce și prezintă pe A.R. Ammons. Horia Zilieru continuă seria sa de catrene *pro amiciția*. Ion Beldeanu semnează pliantul.

În numărul pe iulie Gheorghe Grigurcu răspunde la întrebările lui Vasile Proca, iar Petruța Spânu dialoghează cu scriitorul Jaques De Decker. Citim scrisori inedite adresate de Ion Caraion lui Nicholas Catanoy. Vasile Popa Homiceanu semnează un fragment dramatic. La istorie literară întîlnim pe Al. Husar, Horst Fassel, Emil Manu… Ioana Costa traduce și îl prezintă pe Erasmus din Rotterdam. Mai citim pe Aurelian Crăiuțu, Cristian Bădiliță, Marius Chelaru, Mircea Platon, Valerius M. Ciucă. Ion Stratan semnează pliantul.

Solomon Marcus în numărul pe august 2003 îmi răspunde la cîteva întrebări. Cu poezie citim pe Ștefan Oprea, Angela Baciu, Dionisie Vitcu, Ioan Petraș, iar cu proză pe Dumitru Augustin Doman. Critică mai semnează Mircea Bârsilă, Gheorghe Secheșan, Vlad Sorianu. La *Panoramic editorial* începe colaborarea Emilian Marcu, una care se perpetuează și în prezent.

Ștefan Colceriu dialoghează în numărul pe septembrie cu clasicistul Dan Slușanschi. Citim și trei scrisori inedite ale lui George Mărgărit adresate lui Leonard Gavriliu. Pliantul are ca oaspete pe Aura Christi.

În octombrie 2003 avem două dialoguri, unul realizat de mine cu Gellu Dorian și al doilea cu Silviu Chițimia care răspunde la intrebările Adinei Hulubaș. Aurel Dumitrașcu, la pagini inedite, este prezent cu fragmente din lucrarea sa de licență despre Virgil Mazilescu. Citim cu poezie pe Ion Marin, Ion Enache, Așlexandru Ovidiu Vintilă. Ioana Costa traduce din Plinius, iar Dumitru Chioaru semnează pliantul.

George Popa răspunde în numărul pe noiembrie la întrebările ce i le-am adresat. Avem cîteva scrisori inedite de ale lui Ioanid Romanescu, cu poezie citim pe Francesca Ricinski-Marienfeld, Vasile Muste, Elena Vulcănescu, Mihai Sultana Vicol, Vlad Scutelnicu, iar cu proză pe Valentin Coșereanu. La critică și istorie literară mai semnează , între alții, Ovidiu Morar, Cristian Bădiliță, Petruța Spânu, iar Liviu Papuc traduce din Jean-Claude Maurin; la eseu pe Aurelian Crăiuțu, Anton Adămuț, la arte Adrian Palcu, Ion Truică, la consemnări semnează Ion Pintea, Mircea Platon, Constantin Parascan, Carmelia Leonte, Constantin Coroiu, iar la mozaic Gabriel Mardare, Nicolae Busuioc. Pliantul aparține lui Dinu

Flămînd.

Cu numărul pe noiembrie 2003, Cătălin Mihuleac nu mai este redactor, dar rămîne în colegiu.

În numărul ultim pe 2003 avem un scurt interviu cu Corneliu Ștefanache, care îmi răspunde la cîteva întrbări, care are și un fragment dintr-un viitor roman, Hristu Cândroveanu răspunde la întrebările Amaliei Voicu. Poezie semnează Horia Gârbea, Simona-Grazia Dima, Vlad Neagoe, Andrei Patraș, iar proză Paul Tumanian, Cătălin Gombos. Critică mai semnează Elvira Sorohan, Antonio Patraș, Bogdan Crețu, la eseu Marcel Petrișor, Eugen Uricaru. Pliantul găzduiește pe Marius Chelaru.

Practic, în 2003 se stinge querella celor 32 care au semnat Declarația prin care își afirmau îngrijorarea față de starea culturii în Iași, ținta, cum s-a devoalat în scurt timp, fiind în fapt, revista *Convorbiri literare* și cu osebire cel care o diriguia. Mulți dintre cei încorporați între semnatari au descoperit după că sunt cooptați fără a fi fost măcar întrebați.

Spre ilustrare este regretatul Lucian Alecsa, pus pe listă fără știrea lui, și căruia, după îndelungi insistențe, cei de la revista *Observatorul cultural*, recte, Ion Bogdan Lefter, au binevoit să-i publice dezmințirea.

Stingerea atacurilor a avut și o altă cauză despre care voi povesti, poate cîndva, într-un alt context.

În ianuarie 2004 răspunde la întrebările pe care i le-am propus Lucian Vasiliu, iar germanistul Horst Fassel este intervievat de Ștefan Hoff. Între colaboratorii care sunt mai rar prezenți semnează Liviu Leonte, George Bălăiță, Simona Modreanu, Cornel Munteanu, Mihaela Mîrțu, Natalia Cantemir, Stelian Baboi. De la finele lui 2003 se inaugurează o nouă rubrică, *Cartea de psihologie,* sub semnătura lui Ciprian Ceobanu. Citim poezii de Miron Kiropol, Valeriu Stancu, iar proză de Constantin Virgil Negoiță. Pliantul este semnat Lucian Vasiliu.

Componența redacției la momentul ianuarie 2004 este, pe lîngă subsemnatul în calitate de redactor-șef, Dan Mănucă redactor-șef adjunct, Dragoș Cojocaru secretar general de redacție, Liviu Papuc redactor. Colegiul are la rîndul său modificări: Sergiu Ailenei, Adrian Alui Gheorghe, Cristian Bădiliță, Constantin Ciopraga, Aurelian Crăiuțu, Gellu Dorian, Florin Faifer, Gheorghe I. Florescu, Georghe Grigurcu, Ioan Holban, Ovidiu Hurduzeu, Cezar Ivănescu, Miron Kiropol, Cristian Livescu, Irina Mavrodin, Cătălin Mihuleac, Mircea Platon, Adrian Dinu Rachieru, Elvira Sorohan, Nicolae Stroescu-Stînișoară, Lucian Vasiliu, Alexandru Zub. Tehnoredactare Doina Buciuleac, culegere Mariana Irimiță.

De la acest număr, pe lîngă *Cronica literară*, ce aceiași semnatari, se adaugă *Comentarii critice*, unde Adrian Dinu Rachieru scrie despre poezie, Antonio Patraș despre proză, Bogdan Crețu critică-eseu și *Ex libris* unde sunt prezenți în continuare colaboratori mai vechi sau mai noi.

În februarie 2004 Dan Stanca răspunde la întrebările lui Ion Zubașcu. Poezia aparține lui Cezar Ivănescu, Gheorghe Grigurcu, George Popa, Shaul Carmel, George Stanca, iar proza Cameliei Varvara. La rubricile deja consacrate, *cartea de etnologie* semnează în continuare Petru Ursache, la *cartea străină* Marius Chelaru, la *cartea de religie* Ioan Alexandru Tofan, la *cartea de filozofie* Andrei Stavilă, la *cartea de psihologie* Ciprian Ceobanu, la *cartea de știință* Tiberiu Brăilean, la *actualitatea franceză* Simona Modreanu, la *Antichități culturale* Ioana Costa.

Numărul pe martie este unul îndoliat de stingerea lui Mihai Ursachi, între scriitorii ce-l omagiază la *in memoriam* aflăm pe Dan Mănucă, Al. Zub, Lucian Vasiliu, Gellu Dorian, Ioan Pintea, Daniel Corbu, Alexandru Uiuiu, Vasile Spiridon, Liviu Apetroaie. Alexandru Paleologu răspunde la cîteva întrbări de-ale mele, între care, la final, la întrebarea privind actualele *convorbiri*, remarcă: „Trebuie să vă spun două lucruri. Vă mărturisesc cu deplină sinceritate. Revistele acestea au prestigiu istoric covîrșitor, foarte greu îl pot menține fără a da un sentiment de irealism. O revistă trebuie să fie contemporană în sensul că trebuie să trăiască în același timp cu noi și să poarte trena unor vestigii și moaște. Mai cu seamă nu moarte. Or, *Convorbiri literare*, cînd am cunoscut-o eu la Iași, în anii de dinainte, mai avea foarte des articole foarte interesante, aveai ce citi, te plictisea prin prezența copleșitoare a prestigiului trecutului care nu se mai putea susține azi. Acum este un efort considerabil, nu numai ca infățișarea revistei să fie mai puțin plictisitoare. Plus o echipă de colaboratori care îi aduce un suflu nou și o anumită vitalitate. Eu sînt foarte încîntat, este mutual sentimentul acesta al nostru…”

N-ar fi lipsit de interes nici răspunsul la această întrebare primit de la Lucian Vasiliu în ianuarie 2004: „Revista CONVORBIRI LITERARE s-a născut și în serile literare găzduite de Vasile Pogor-fiul… Ioanid

Romanescu m-a publicat prima oară în *Convorbiri literare*. Tu ai salvat revista de la naufragiu (apărea ca o publicație școlară, politizată, însumînd doar cîteva semnături). Bine că a trecut acel moment din anii '90. Nu acuz. Constat.

Dumnezeu să te ajute pe tine și minunata echipă să păstorești mulți ani, cu aceeași vrednicie, această instituție esențială a europenității noastre refăcută și prin … convorbiri!"

La poezie citim pe Cezar Ivănescu, Rodica Popel, Elena Vulcănescu, iar la proză Cristina Modreanu. Gavril Istrate este omagiat la 90 de ani de către Dan Mănucă,Stelian Dumistrăcel, Constantin Frâncu, Luminița Botoșăneanu… Miron Kiropol traduce pe Fernando Pessoa.

În aprilie 2004 noua serie a *Convorbirilor literare* ajunge la numărul 100, o adevărată performanță în contextul mereu nefavorabil financiar, dar mai ales mediatic.

În editorial fac un scurt excurs privind seriile succesive de *convorbiri* pînă la actuala serie și de care mă ocup mai pe larg, trecînd în revistă transformările ei de format, conținut și redacțional. Cît privește furtunile succesive iscate de nenumăratele adversități la adresa foii, am apelat la cîteva reacții semnate de Eminescu și Maiorescu în combaterea adversarilor primei serii.

O serie de mesaje la apariția numărului o sută sunt semnate de la Răzvan Theodorescu, la acel moment ministru al culturii, la Eugen Uricaru președintele USR la acel timp, de Cezar Ivănescu, Irina Mavrodin, Constantin Ciopraga, Alexandru Zub, Mircea Muthu, Alex. Ștefănescu, Caius Traian Dragomir și încă alți numeroși prieteni ai revistei.

Nicolae Stroescu-Stînișoară, în interviul foarte incitant pe care mi l-a acordat, la întrebarea privind actuala serie afirmă: „Revista dumneavoastră este o bună confirmare a celor spuse deja de mine despre calitatea și capacitatea creatoare a culturii românești. Aș remarca în primul rînd o admirabilă deschidere față de cele mai felurite direcții de gîndire, de creație literară, de sondare spirituală, de recuperare istorică, sensibilă și lucidă în același timp. Și touși această permanentă diversitate nu duce la o disarmonie. E ca o frunză, care, văzută de aproape, are nenumărate nervuri, dar a cărei entelehie tainică îi asigură unitatea organică și o statornică simetrie. E o pluralitate de stiluri și idei în *Convorbiri literare*, dar care nu alunecă în eclectism, căci se simte o structură a relațiilor dintre ele și continuitatea unor repere fundamentale. La această rodnică preluare a contradicțiilor, cumpănire a contrastelor, coexistență a vîrstelor, mobilitate care nu suspendă continuitatea, cred că editorialul revistei, pe care îl semnați sub titlul *Atitudini* precum și dialogurile pe care le purtați sub rubrica *Interviu,* contribuie în mod esențial. Neuitînd nici arhitectonica pe care ați imprimat-o actualei serii a *Convorbirilor literare*. Polifonia bine orchestrată pe care o desfășurați la *Convorbiri literare* nu rezultă dintr-o diplomație temătoare, ci dintr-un alert simț al valorilor și o dreaptă împărțire a cuvîntului.

În calitate de român care trăiește dincolo de frontirele României, îmi îngădui să spun că am convingerea că, în *Convorbiri literare*, interesele reale românești se pot simți bine ocrotite".

George Vulturescu răspunde la întrebările lui Marius Chelaru.

La secțiunea inedite citim epistole semnate de Lucian Blaga și adresate lui Leonard Gavriliu, poeme de Dan Laurențiu, Corneliu Popel, Mihai Ursachi. Poezii semnează Cezar Ivănescu, Liviu Georgescu, Andrei Zanca, teatru Dumitru Radu Popescu, proză Aurel Ștefanachi, Vasile Iancu. Nu lipsesc nici la acest număr aniversar, Irina Mavrodin, Constantin Ciopraga, Alexandru Zub, Gheorghe Grigurcu, Alex. Ștefănescu, Ioan Holban. Avem aceiași cronicari la secțiunile de *cronică literară*, *comentarii critice* sau *Ex libris* cu o schimbare, preluarea criticii de poezie de către Cristian Livescu, rubrică pe care o menține și în prezent (constatăm că de peste două sute de numere semnează critica poeziei…), iar Mircea A. Diaconu a translat la *Ex libris*.

Horst Fassel, la istorie literară prezintă o versiune germană a *cîntecului Gintei latine* de la 1879. Eseul este semnat de Cristian Bădiliță, Ovidiu Hurduzeu, Aurelian Crăiuțu, Mircea Platon, Eugen Uricaru, Anton Adămuț, Caius Traian Dragomir. Mai putem citi pe Horia Gârbea, Dragoș Cojocaru, Liviu Papuc, Mircea Ghițulescu, Ioan Pintea, Radu Tătărucă, Ștefan Oprea, Adrian Palcu, Simona Modreanu, Ioana Costa, Petru Ursache…

Numărul o sută este însoțit de sumarul tuturor numerelor și de un index de nume, cu amendamentul că indexul, de fiecare dată, la următoarele o sută de numere este cumulativ. Tot în aprilie se vor desfășura și Zilele revistei *Convorbiri literare* ediția a VIII-a.

Numărul pe mai îl are la rubrica de interviu ca

oaspete pe Ion Caramitru care răspunde la întrebările lui Adrian Palcu, iar Radu Sergiu Ruba la ale lui Mihai Dima. Poezia este semnată de Cezar Ivănescu, Teodor George Calcan, Angela Furtună, iar la proză de Aura Christi. Emil Iordache scrie despre Ivo Andrić, Petrarca este tradus de Mihaela Paraschiv. Pliantul aparține lui Leo Butnaru.

Virgil Nemoianu răspunde foarte aplicat, dar nu mai puțin incitant, în numerele 6 și 7/2004, la întrebările pe care i le-am propus. Numărul pe iunie la *in memoriam* sunt comemorați Stelian Baboi și George Muntean. Mihai Dim.-Sturdza scrie despre *Junimea, societate secretă*. Cu poezie citim pe Cezar Ivănescu, Leonard Gavriliu, Marian Constandache, Dan Dănilă, iar la proză pe Laurențiu Orășanu. Ovidiu Hurduzeu traduce pe Jean-Márie Apostalides. La eseu semnează aceeași scriitori. Cartea de religie de la acest număr este preluată de Mihail Neamțu și pe care o va susține și în 2005. Biblioteca revistei aparține lui Mircea Platon.

La nr.7 îmi răspunde la un set de întrebări Ioan Holban. Poezii inedite semnează Constantin Spiridon; Marian Victor Buciu scrie despre proza lui Ștefan Agopian, Dragoș Cojocaru prezintă și în acest număr *artiștii cărții în primăvara romană* din care-i traduce; Constantin Coroiu îl are ca subiect pe G. Călinescu, iar Sterian Vicol semnează pliantul.

În august Cristian Bădiliță are un dialog cu indianistul Liviu Bordaș, iar Aurel Ștefanachi ține să menționeze în interviul realizat de Marius Chelaru că nu aparține generației '80. Citim pagini inedite din *Carnetele-maro* ale lui Aurel Dumitrașcu.

Din aprilie 2004 la comentarii critice rubrica privind proza este preluată de Vasile Spiridon și pe care o susține și în prezent.Tot în august, între mai noile semnături întîlnim pe Henri Zalis, Diana Vrabie, Radu I. Petrescu, iar Andrei Brezianu deschide rubrica de *Bloc-notes* pe care o susține cu unele hiatusuri, pînă în 2009, la stingerea sa. Heinrich Böll este tradus de Horst Fassel, iar pliantul aparține Gretei Tartler.

Elvira Sorohan îmi răspunde într-un interviu la o serie de întrebări în numărul pe septembrie, Constantin Virgil Negoiță răspunde lui Mircea A. Diaconu. Poezii semnează Cezar Ivănescu, regretatul Ion Chichere, Iancu Grama, Maria Mănucă, Leonard Ciureanu. Sorin Mărculescu traduce din *Ingeniosul hidalg Don Quijote de la Mancha*. Pliantul este semnat de Spiridon Popescu.

În octombrie Dumitru Vacariu propune un interviu imaginar cu Ștefan cel Mare, se continuă dialogul lui Cristian Bădiliță cu Liviu Bordaș, la poezie citim pe Gellu Dorian, la proză pe Dan Stanca. Revin cu noi colaborări Dana Diaconu, Cornel Constantin, Doina Ruști, Mircea Ciubotaru. Seneca este tradus de Ioana Costa. În pliant îl citim pe Mircea Muthu.

În numărul pe noiembrie citim un interviu tradus de Eleonora Cărcăleanu dintre Mario Verdone și Eugen Ionesco și un altul, cu un romanist, Hennrich Stehler. Victor Morariu propune pagini inedite din Tristan Tzara. La poezie citim pe Andrei Codrescu în traducerea Ioanei Ieronim, iar la proză pe Stelian Tăbăraș și Lidia Veronica Nasimcova. Revin în revistă mai vechi dar și noi colaboratori, Marian Dopcea, Mircea Popa, Ilie Dan, Liviu Bordaș, Al. Husar, iar Valentin Tașcu semnează pliantul. Din noiembrie în Colegiu intră Anton Adămuț. În numărul de sfîrșit de an 2004 citim poezie de Ioana Ieronim și proză de Ioan Lăcustă. Dana Diaconu traduce pe Javier Veloza, iar Ilie Frăcea pe Kostas Palamos.

E un an de relativă acalmie din partea „prietenilor" revistei.

În ianuarie 2005 citim un interviu cu Mihai Zamfir realizat de Gheorghe Simon. Donxi, prozatorul chinez este tradus de Nora Zainea. Andrei Brezianu își continuă Bloc-notes-ul de această dată washingtonian.

Semnăturile consacrate în anii trecuți sunt în continuare prezente: Irina Mavrodin, Constantin Ciopraga, Nicolae Stroescu-Stînișoară, Mircea Martin, Al. Zub, Alex. Ștefănescu, Ioan Holban, Nicolae Crețu, *cronica literară* și *comentariile critice* nu au schimbări, la *ex libris* citim pe Liviu Grăsoiu, Magda Ursache, Constantin Coroiu, Doina Ruști, Dan Bogdan Hanu, Gellu Dorian; la *istorie literară*: Emil Iordache, Lucia Olaru Nenati, Liviu Papuc; *istorie*: Gheorghe I. Florescu, Ioan Țepelea; *eseu*: Liviu Bordaș, Dragoș Cojocaru, Mircea Platon, Mihail Neamțu, Anton Adămuț, Caius Traian Dragomir; la rubrica de *Cartea de...* semnează Petru Ursache, Andrei Stavilă, Marius Chelaru, Tiberiu Brăilean, Simona Modreanu, Ioana Costa; *arte*: Mircea Ghițulescu, Bogdan Ulmu, Anca-Maria Rusu, Ștefan Oprea, Valentin Ciucă, Ion Truică, și încă: Ioan Pintea, Radu Tătărucă, Carmelia Leonte… Pliantul aparține Mirelei Rosnovanu.

Numărul pe februarie găzduiește un interviu cu

Ioan Flora, stins de curînd, întrebat de Adrian Alui Gheorghe. Poeziile sunt semnate de Dan Dănilă, Șerban Codrin, Letiția Ilea, Andra Rotaru, proză Alexandra Dabija. Octavian Doclin semnează pliantul.

În numărul pe martie avem două interviuri, unul cu Constantin Stan și Nicolae Panaite, realizat primul de Dan Mircea Cipariu și al doilea de Marius Chelaru. Fiind martie sunt multe semnături feminine, la poezie Carmelia Leonte, Minerva Chira, Florica Dura, la proză Rodica Draghincescu. Henri Michaux este tradus de Luiza Palanciuc. Radu Cernătescu se adaugă la eseu, iar pliantul aparține lui Ioan Es. Pop. Numărul este ilustrat de Dan Hatmanu. Sergiu Ailenei se retrage din Colegiu.

În aprilie avem un interviu cu părintele Iustin Pârvu realizat de Adrian Alui Gheorghe. Poeziile inedite aparțin lui Alexandru Pintescu. Poezii semnează Cezar Ivănescu, Cristian Simionescu, Andrei Zanca, Marcel Mureșan, Lucian Alecsa, iar proză Constantin Virgil Negoiță, Francisca Ricinski Marienfeld, Lucian Vasiliu. Friedrich Dürenmatt este tradus de Daniel Stuparu. Semnătură nouă este Benoît Vitse. Radu Florescu semnează pliantul.

La final de aprilie se desfășoară ediția a IX-a a Zilelor revistei *Convorbiri literare*.

În mai avem un dialog cu Șerban Chelariu provocat de Marcel Sulițeanu. Ion Papuc începe binevenita sa colaborare ce se perpetuează și în prezent, iar Mirela Rosnovanu publică un fragment din *Civilizația romanului*. La inedit lecturăm schimbul epistolar G. Ivănescu – G. Istrate. Poezie publică Adam Puslojic, Ion Stratan, Liviu Georgescu, proză Paul Tumanian. Pliantul aparține lui Gabriel Stănescu.

În numărul 6/2005 citim poezie de Eugen Evu, Luminița Mihai, Miljurko Vukadinovic, Petruț Pârvescu, proză Mircea Simionescu, Mihaela Albu. Pliantul aparține lui Alexandru Mușina.

Avem în iulie un dialog cu Constantin Bălăceanu-Stolnici provocat de mine, teatru de Olga Delia Mateescu. Revin Marian Victor Buciu, Ion Țurcanu, în premieră Mircea Opriță. Măcar la trei-patru luni cineva semnează *Convorbiri polemice*, așa cum în acest număr Dan Bogdan Hanu dă o replică lui Ștefan Caraman. Nicolae Turtureanu semnează pliantul.

În august Valeriu Stancu răspunde la întrebările ce i le-am propus. Poezia aparține lui Salah Mahdi, Alexe Rău, proza lui Dumitru Augustin Doman, revin la *ex libris* Constantin Cubleșan, Henri Zalis, la eseu Sorin Comoroșan. Vasile Robciuc prezintă și traduce pe Tristan Tzara. Magda Cârneci ocupă pliantul cu poemele sale.

Septembrie găzduiește un epistolar inedit Alexandru Paleologu, proza Aurei Christi, Iulian Boldea revine la istoria literară, la eseu Mircea Muthu. Dana Petroșel semnează în premieră, iar Vasile Tărîțeanu pliantul. Cătălin Mihuleac părăsește Colegiul și revine ca redactor.

Octombrie este îndoliat de stingerea lui Emil Iordache, editorialul i l-am dedicat, la *in memoriam* participă Dragoș Cojocaru, Antonio Patraș, Bogdan Crețu, Dan Bogdan Hanu, Mircea Platon, Anton Adămuț, Noemi Bomher, Dan Mănucă, Liviu Papuc, Mircea A. Diaconu, Nicolae Sava, Marius Chelaru, Radu Tătărucă, Daniel Corbu, Gellu Dorian, Marina Vraciu, Adrian Alui Gheorghe.

Un dialog inedit cu Alexandru Paleologu propune Nicolae Stroescu-Stînișoară, inedite sunt și paginile din Mihail Sadoveanu. Mariana Sipoș traduce din Mario Vargas Llosa. Virgil Diaconu semnează pliantul.

Noiembrie găzduiește un interviu inedit cu Nichita Stănescu oferit de Mircea Coloșenco și, de asemenea, pagini inedite ale regretatului Ion Stratan. Poezie semnează Andrei Novac, proză Cătălin Mihuleac, la istorie literară în premieră Stela Covaci și Mircea Coloșenco, revine Dumitru Irimia. Ingeborg Bachman este prezentată și tradusă de Dan Dănilă. Pliantul aparține lui Iulian Boldea.

La numărul ultim pe 2005 Vasile Andru reia colaborarea cu *Amintiri din lumea posedaților*. Jorge Luis Borges este tradus de Yossef Abraham. Pliantul aparține Franciscăi Ricinski Marienfeld.

Este remarcabilă continuitatea prezenței colaboratorilor la rubricile consacrate criticii și istoriei literare, eseului, artelor și îmbogățirea cu noi nume de rezonanță, dar și publicarea mai tinerilor condeieri care, între timp, au ajuns nume consacrate. La un deceniu de la preluarea revistei am reușit nu doar să o reimpunem în peisajul publicistic național dar, prin calitatea colaboratorilor să o transformăm într-un reper axiologic.

CONVORBIRI LITERARE? UN MIRACOL

Când spun *Convorbiri literare*, mă gândesc la Junimea, Titu Maiorescu, Creangă, Eminescu, Vasile Pogor și atâtea alte minți strălucite ale națiunii române, care au visat, au gândit și au realizat punerea în pagina istoriei naționale a unora dintre cele mai temeinice file din istoria, educația, cultura și literatura țării noastre. Când spun *Convorbiri literare*, mă gândesc la temeliile culturii române moderne și la Mihai Eminescu, cel care a creat limba română modernă și a rămas centrul iradiant al literaturii, culturii și civilizației române moderne. Când spun *Convorbiri literare* – e adevărat, așezată alături de *Dacia literară* și mergând un răstimp, în secolul al XIX-lea, oarecum pe urmele ei –, gândul îmi fuge spre una dintre cele mai vii capitale ale culturii române: orașul Iași – epicentrul pașoptismului, mișcare națională pusă la cale, gândită și înfăptuită de poeți; da-da, de cei ce gândesc mereu la „lumi ce nu există" și care, printr-un curaj formidabil – un curaj vital pentru poporul român – au proiectat visele lor mărețe asupra realității, visând atât de convingător, atât de viu și intens, încât ea, realitatea, a cedat la toate încheieturile și s-a lăsat recreată, reînnoită și relansată în jurul conceptului de *națiune română* de o mână de oameni mari. Când spun *Convorbiri literare*, gândul mi se întoarce spre articole, proză, roman, eseu, poezie, polemice ș.a.m.d., publicate pe parcursul deceniilor, care au ținut aprinsă flacăra vie a literaturii române de vârf, tradiția, istoria și vârfurile ei fondatoare, prin care se transcende națiunea română.

Când spun *Convorbiri literare*, mă gândesc la echipa de azi, condusă strălucit de poetul, eseistul și publicistul Cassian Maria Spiridon și scriitorul, istoricul și poetul Mircea Platon, care – împreună cu echipa, cu întreaga redacție – au readus și menținut în actualitatea de azi – uneori-adeseori, ostilă culturii, valorilor naționale reale – uriașa tradiție lansată de *Convorbiri literare*, care a fost, rămâne și va fi un miracol. Echipa redacțională care a construit, gândit, îngrijit, lansat și promovat cele trei sute de numere ale revistei *Convorbiri literare* a conservat și a perpetuat cele cinci caracteristici distinctive ale Junimii puse în valoare de Tudor Vianu: gustul pentru clasic și academic, spiritul critic, spiritul oratoric, ironia și spiritul filosofic. La ora actuală sunt câteva reviste care dau în cultura română *direcția națională* – un concept de care nu puțini intelectuali publici se feresc ca de o năpastă atunci când nu-l calomniază vajnic, recurgând la subterfugii menite să le justifice spiritul de slugă, lașitatea, îngustimea, golul sufletesc, frica și oportunismul; istoria, evident, îi va trata exact așa cum a procedat de fiecare dată în cazul oportuniștilor sau a celor care trădează, unii dintre aceștia alegând să lupte – după răsturnarea regimului comunist în 1989 – cu... fantomele comunismului; e adevărat că această luptă dusă vajnic inclusiv de disidenți de salon după... încheierea războiului e remunerată de la excelent în sus. Se uită deliberat că România a avut parte de calamități incomparabile cu cea numită generic regimul comunist. Iar la rădăcinile limitelor care devastează de mai bine trei decenii țările din Estul european se află neo-marxismul și neo-liberalismul de o brutalitate unică, ideologii seculariste, aplicate fără Dumnezeu, într-un context al religiei confortului și al capitalismului *laisser faire*.

Prin cele trei sute de numere omagiate, *Convorbiri literare* își păstrează azi, aici, acum, un loc de cinste, un loc de frunte printre cele câteva reviste – scandalos de puține! – care arată direcția națională în cultura română, pentru că a înțeles, în profunzimile ei, semnificația sintagmei maioresciene: *naționalism în limitele adevărului*. A fi european azi, în anul de grație 2021, înseamnă, în primul rând, a-ți păstra identitatea. Or, identitatea națiunii române e clătinată, s-a spus răspicat nu o dată; și e clătinată, în continuare, de cei care refuză – din varii motive, inclusiv din oportunism – să recunoacă faptul că *a fi european înseamnă a fi și a rămâne, clipă de clipă, tu însuți*. România a fost, este și va rămâne europeană dacă va rămâne ea însăși la ea, acasă, și dacă își va păstra identitatea națională și intregritatea teritorială. Or, aici, la acest capitol avem de lucru enorm. Enorm.

În vremuri departe de a fi prietenoase cu valorile reale, în vremuri tulburi, măcinate de cenzura politic corectă, precum și de alte limite, la care nu e cazul să ne referim, a menține viu spiritul unei mari tradiții pare imposibil. Or, colegii noștri de la foarte importanta revistă națională *Convorbiri literare* au transformat imposibilul, zi de zi, an de an, deceniu după deceniu, în șansă de a reafirma răspicat și ferm valorile fondatoare pentru care au luptat marii noștri înaintași de neegalat, adunați – ca în jurul unui veșnic Pom de Crăciun – în jurul revistei *Convorbiri literare*. E un efort eroic acesta. Și știu ce spun, pentru că trag o linie, mă uit – cu prilejul acestei frumoase aniversări: 300 de numere ale revistei *Convorbiri literare* – și la *Contemporanul*, înființat tot la Iași, e drept, acum 140 de ani, și mă bucur, mă bucur și sunt fericită că istoria, circumstanțele postdecembriste care sunt așa cum sunt, ne-au creat toate laolaltă condițiile necesare pentru a ne depăși și a ne transforma în constructorii unor miracole onorate, sper, ca la carte, adică așa cum e firesc. Așa cum se cuvine. Așa cum dictează datoria pe care o are fiecare dintre noi față de pământul unde am văzut lumina zilei și care ne obligă să-l întoarcem și să-l apropiem prin ceea ce facem – cu încă măcar câțiva milimetri – spre Cer. Spre gloria literaturii române: de aici, de acum și dintotdeauna.

Aura CHRISTI

CONTINUITATE ȘI ELEVAȚIE

De peste 130 de ani, revista *Convorbiri literare* (martie 1867) apare la Iași, cu o translare episodică în peisajul bucureștean (1885) și cu o deviere postbelică, reprezentînd de fapt un hiatus, până în 1970 când revine la locul de baștină, ca să zic așa, la Iași, pentru că în ianuarie 1990, tot la Iași să renască din propria-i cenușe, propunând nu doar o reînnodare a tradiției în gând maiorescian dar și o înnoire în modul de a concepe și de a scrie literatura. Adevărata resuscitare a spiritului convorbirist s-a produs însă în 1998, cu o serie nouă a revistei, orientată major în actualitate dar având conștiința elevației spiritului critic impus de mentorul său fondator. De atunci, cel care impune forma și fondul ideatic al revistei este Cassian Maria Spiridon, scriitor compex și complet, de bună autoritate nu doar în rândurile confraților săi în ale scrisului. Așa se face că nu o dată m-am gândit dacă nu cumva zbaterea de a păstra și de a dezvolta pe noi orizonturi, în actualitate, crezul celor care au pornit revista, într-un secol trecut („ca punct de întâlnire și înfrățire pentru autorii naționali"), este tot atât de meritorie, dacă nu cumva chiar mai de laudă pentru rezistența la eroziunea provocată de variația atâtor intemperii istorice, dintr-o lume exaltată azi, cu idealuri atât de greu de atins. Paginile *Convorbirilor literare* găzduiesc cele mai importante voci (personalități) ale generațiilor tinere, dar nu mai puțin sunt deschise celor din generațiile mai vechi, totul în manieră elevată, în dezbateri de idei de interes național și universal. Este o revistă *fanion* a literaturii române de azi, o revistă ce impune stimă și autoritate, un reper de altitudine estetică. Așa că la ceas aniversar e de datoria noastră să facem o galantă fandare în fața celor ce o realizează și, parafrazându-l pe Arghezi: cinste celor ce o scriu!

Constantin CUBLEȘAN

❁

Revista „Convorbiri literare" este un veritabil monument al culturii naționale. Vechimea istorică, cultivarea valorilor autentice, spiritul inovator și totodată păstrător al tradițiilor românești, prestanța critică, promovarea talentelor tinere sunt tot atâtea argumente care pledează pentru notorietate și prestigiu. Istoria de peste 130 de ani a revistei o situează în muzeul imaginar al literaturii în locul de onoare. Nimeni nu trebuie să uite că la Tratativele de pace de la Paris, purtate după Primul Război Mondial, delegația României a pus pe masă colecția „Convorbirilor literare" pentru a demonstra că România Mare este un stat perfect guvernabil cu o solidă cultură națională. Seria actuală a publicației nu numai că se raliază la principiile valorice și etice moștenite de la seriile anterioare, dar se distinge printr-o ținută demnă de toată lauda, atât științifică și critică dar și ca imagine grafică. Sub egida „Convorbirilor literare", începând din 1996, s-au desfășurat manifestări memorabile care au antrenat un număr semnificativ de participanți din rândul celor mai valoroase personalități literare și culturale din țară și din străinătate. Recunoștința și prețuirea colaboratorilor de azi ai publicației, atașamentul lor sincer față de aceasta subliniază încă o dată, fără înconjur, importanța revistei „Convorbiri literare" în peisajul revuistic național, istoric și actual.

Ioan LASCU

*❁

Într-o țară făcută din mai multe țări, rotunjită și hărtănită și iar refăcută, după puteri, mai pe urmă, persistența unor instituții viabile reprezintă un suport identitar, o forță în sine, o garanție culturală a viitorului împreună cu legitimarea trecutului aureolat. Pentru mine asta este revista *Convorbiri literare*, rezultatul unui efort privat venind dinspre o mână de intelectuali cultivați și dornici de cultură rezultată dintr-o axiologie neîndoielnică, de largă respirație. Iașii, Moldova au acest privilegiu de a fi oferit românilor și, de fapt, Europei noastre un reazem neobosit, certitudinea unei prezențe de o discretă, dar certă monumentalitate, spre bucuria mea personală, a multor altora dintre cei prezenți și a și mai multora dintre cei care vor veni. Actuala echipă de la *Convorbiri* a izbutit, prin strădanii articulate pe vocații literar-culturale certe, să dea un prestigiu nou revistei, pe orbita căreia gravitează și alte publicații, de la pliantul cu poeți inclus în fiecare număr până la revista „satelită" *Poezia*, care se face tot prin participarea unora dintre corifeii convorbiriști. Celor deja amintite li se adaugă volume de autor și reeditări de valoare – precum marele corpus de texte ilustrative din istoria eminentă a publicației – și *Zilele Convorbiri Literare*, cu numeroasele lor ediții, prilej de evidențiere și premiere a condeielor celor mai semnificative ale clipei istorice.

Felicitări aniversare nobililor redactori și colaboratori, în frunte cu poetul Cassian Maria Spiridon, precum și celor care inspiră aerul ales al culturii naționale prin paginile *Convorbirilor*!

Ovidiu PECICAN

1. Cît de actual mai este canonul estetic impus de Titu Maiorescu și perpetuat de marii noștri critici?

2. Care mai este rolul criticii de întîmpinare: și l-a păstrat pe cel de îndrumare axiologică, mai este necesară?

3. Revistele literare patronate de Uniunea Scriitorilor, și nu numai, reușesc să reflecte critic bogăția apariţiilor editoriale și, totodată, să le diagnosticheze cît mai aproape de valoarea lor literară?

4. Ce a favorizat diminuarea constantă, după '89, a spiritului critic, însoțită de retragerea multor critici foarte activi înainte de Revoluție?

5. Care considerați că ar fi căile de revigorare a criticii, inclusiv a criticii de întîmpinare?

6. Mai are viitor critica literară așa cum s-a afirmat începînd cu *Dacia literară* a lui Mihail Kogălniceanu?

7. Este critica literară apanajul strict al criticilor literari (deși mai toți criticii nu își refuză practicarea altor genuri literare, și mulți cu evident succes, precum G. Călinescu, care considera că un critic trebuie să rateze în mai multe genuri)? Și, în același timp, poeții, generic spus, pot avea spirit critic?

Cassian Maria SPIRIDON

Ion POP

1. Lista de nume şi opere exemplare care defineşte „canonul" s-a modificat, cum se ştie, de la o epocă la alta, în funcţie contextele socio-culturale, de schimbările doctrinare, de gustul elitelor sau al publicului cultivat, de evoluţia formelor de expresie etc. „Canonul" literar, ca şi cel mai larg- artistic, a trăit şi şocul „extrem-contemporan", care a produs adevărate zguduiri în zisa ordine canonică, atacată din toate părţile – cum se întâmplă în ultimii ani – de malformaţiile provocate de aşa-numita „corectitudine politică", care a afectat şi continuă să afecteze criteriile abordării estetice a operelor literare. Perspectiva asupra frumosului „clasic" s-a relativizat mult şi la noi, de la Maiorescu încoace, care are meritul incontestabil de a fi susţinut programatic valoarea estetică a scrisului, frumosul oarecum etern, epurat de imixtiunile contextuale, de ordin social-istoric, într-o epocă încă săracă în mari valori şi confuză sub unghi axiologic. Nu e locul aici pentru o discuţie mai amplă şi mai nuanţată asupra vastei problematici a frumosului artistic. De multă vreme se poate vorbi, de exemplu, de „estetica urâtului", iar din secolul XX încoace mişcările de avangardă n-au contenit să proclame opoziţia dintre *poezie* şi *literatură*, ilustrând tocmai contestarea convenţiilor care stabilizau, fie şi temporar, anumite formule şi stiluri de creaţie. Miza pe *autenticitate*, pe apropierea artei de viaţă, pe trăirile spontane, neconstrânse formal, a început să-i obsedeze pe scriitori şi artişti, iar relaţia contextuală, cu istoria, cu stările sociale, cu evoluţia mentalităţilor etc., ca parte a „vieţii", a sporit considerabil, cu o viteză mereu accelerată, cu reluări neoavangardiste sesizabile şi la noi, încă în anii '40, apoi odată cu „optzecismul". Procesul de relativizare a criteriului estetic tradiţional este de la o vreme agravat de abordările „postmoderniste", cu bricolajul lor de formule estetice şi deschideri spre realităţi imediate de pretutindeni, însă deopotrivă detaşat-ironic şi afişând un soi de generozitate universalistă, de brasaj al tuturor fomelor şi tehnicilor de creaţie.

Distanţa faţă de reperul Maiorescu s-a mărit, aşadar, continuu – dar mă grăbesc să spun că valorea unei opere – aici, literare – rămâne decisă în chip esenţial tot de calităţile ei „estetice" în fond, armonizate, fie şi tensionat, în întreguri articulate în aşa fel încât să poată transmite expresiv, cu mijloacele verbale la îndemână, cu un vocabular fără frontiere şi sintaxe dinamizate până în pragul rupturilor şi sincopelor, cu recurs la un imaginar penetrat de forme metatextuale ale comunicării etc., chiar dacă acest frumos a devenit tot mai concesiv faţă de elementele externe, „impure". Şi la noi, reacţia cu accente de patos militant la începutul anilor '80, contra „neomodernismului" botezat peiorativ „tardo-modernism" a ilustrat pe plan local tendinţe mai generale de lărgire a „canonului" estetic. Apelul masiv la intertextualitate, cu aluviuni stilistice de extremă varietate, declinul metaforei, anunţat şi la noi încă spre anii '60 ai secolului trecut, cu apelul la „corelative obiective" permeabile la date ale imediatului trăit, au ilustrat şi favorizat simbioza/osmoza dintre „estetic" şi „inestetic", căci tocmai aşa se prezintă şi... viaţa reală. Heteronomia esteticului, recunoscută mai de mult, e susţinută astăzi de energii noi, chiar cu riscul unor mari pierderi la nivelul transfigurării simbolice a datului existenţial. Orice s-ar spune, însă, o operă realizată acum nu poate fi privită adecvat în afara unor criterii de armonizare, fie şi relativă şi în tensiune şi cu rupturi de sintaxă discursivă, care se substituie, însă nu integral, clasicelor armonii de odinioară. Un centru de convergenţă a imaginarului, a unui număr de mărci stilistice de natură să individualizeze un mod de a scrie, este, totuşi, ca şi subînţeles – şi tocmai în funcţie

de aceste „convenţii” şi „tipare” moştenite pot fi măsurate şi astăzi devierile semnificative de la „normă”, perturbările productive ale comunicării, altoiurile extraestetice pe trunchiul multisecular. Se vede şi din practica poetică curentă: simpla notaţie de date minore ale imediatului, a unor gesturi şocante, vocabularul „slobod”, exhibiţionismul strident etc. nu asigură automat şi calitatea comunicării „mesajului”, ce trebuie să aibă, totuşi, un anumit grad de „transcendere” a realului prea rapid transcriptibil. Aş adăuga şi observaţia că articularea unor „situaţii poetice”, echivalente cu o însumare expresivă de „corelative obiective”, echivalează, orice s-ar spune, cu... metafora: în fond, transferul de sens în virtutea unei comparaţii subînţelese se produce şi aici, doar că obiectul comparaţiei este coborât în concretul obiectual, dezvoltat descriptiv ori narativ, chemat să echivaleze o stare de spirit, o „viziune” etc. – construind o cvasi-metaforă, dacă mă pot exprima aşa. În orice caz, un astfel de tratament imagistic-situaţional ce poate satisface nevoia de apropiere de „real”, de concretul aparent netransfigurat, nu e şi eficient întotdeauna în absenţa unui „dincolo”, a unui licăr de aură, fie şi timid şi ameninţat, care să indice apartenenţa la etajele mai înalte ale spiritului.

2. Rolul de ghid axiologic al criticii de întâmpinare ţine de chiar definiţia acestui mod de apreciere a vitrinei literare a zilei, tocmai findcă ea este cea dintâi care îşi propune să schiţeze un început de analiză şi o judecată de valoare menite să-l orienteze pe cititor. Dacă nu face acest lucru, cronica literară nu depăşeşte rolul de agent de publicitate al unei edituri ori al unor... prietenii sau inimiciţii evident „neprincipiale”. Din păcate, scăderea interesului pentru lectura revistelor literare în care se produce în chip firesc acest oficiu critic afectează tot mai mult numitul rol de îndrumător al criticii în labirintul Literelor. Economia de piaţă alterează în bună măsură această funcţie de primă valorizare, transformând nu o dată în text publicitar „cronica” şi servind mai degrabă promovării comerciale a cărţilor de literatură, ca pentru orice banal produs de consum.

3. Din păcate, revistele Uniunii noastre nu reuşesc să acopere decât parţial bogăţia apariţiilor editoriale. Şi din pricina numărului mare de cărţi tipărite, dar şi fiindcă evidente interese de grup alterează opinia, elogiind excesiv scrieri de valoare medie sau negând (ori omiţând) comentarea unor cărţi scrise de autori indezirabili, aflaţi în conflict cu Autoritatea, care decide să se scrie sau nu despre anumite lucrări ale adversarilor reali ori imaginari ai cutărei tabere, bisericuţe şi parohii. Mai sunt şi publicaţii locale, provinciale nu neapărat geografic, care laudă legiunea de veleitari ce asaltează de la o vreme redacţiile cu producţiile lor lipsite de orice valoare.

4. Înainte de 1989, poziţia scriitorului (şi, implicit, a criticului literar) era mult mai solidă decât acum, când chiar interesul pentru citit a scăzut dramatic, în favoarea „civilizaţiei imaginii” şi a „divertismentului”. E şi o vină a sistemului de învăţământ, de educaţie a tinerelor generaţii, care nu acordă suficientă atenţie informaţiei şi formaţiei umaniste, decisivă pentru modelarea personalităţii unui om complex, înzestrat cu calităţi intelectuale , de sensibilitate şi morale, care să-l orienteze spre marea cultură. Or, e la modă, discreditarea „elitelor” şi a valorilor care contează, în numele unei democraţii rău înţelese, ce coboară mai degrabă nivelul cultural al tinerilor în loc să-l cultive şi înalţe. Retragerea despre care vorbiţi a unor critici, de întâmpinare şi nu numai, are în primul rând această explicaţie. Se întâmplă, însă, şi fenomenul invers: cu notabile excepţii, mulţi dintre criticii mai tineri, foarte prezenţi în reviste şi mai ales în mediul virtual, îşi limitează lecturile la confraţii congeneri, faţă de care spiritul lor critic este prea adesea excesiv de îngăduitor, în numele solidarităţii de generaţie.

5. O asemenea revigorare nu poate avea loc, repet, fără pregătirea foarte atentă, continuă, a publicului virtual, îndeosebi a celui tânăr, a resuscitării interesului pentru lectura literaturii valoroase, de ieri şi de azi. Revistele literare ar trebui şi ele realimentate cu energie interpretativă nouă, încurajând dezbaterile pe temele mari şi de actualitate ale scrisului literar, în formule atractive pentru cititori, în ansamblul cărora şi critica de întâmpinare şi-ar găsi un loc mai respectat, fiind angajată tocmai în actualitatea imediată a producţiei de carte, însă cu simţul răspunderii faţă de valori, cu o etică a opiniei.

6. Ştim că la „Dacia literară”, Kogălniceanu scria că va promova o critică nepărtinitoare şi că „Vom critica cartea, iar nu persoana”, – şi acesta s-ar cuveni să fie şi astăzi un principiu de bază al atitudinii critice. Mă tem că acest punct de program a suferit şi suferă alterări serioase în ultima vreme.

7. O critică literară autentică, în cunoştinţă de cauză cu specificul şi cu evoluţia istorică şi actuală a creaţiei, poate fi exercitată, evident, cel mai bine de un cititor specializat, aşadar nu de un diletant. Ca în orice meserie, trebuie să ştii care-i sunt instrumentele,

tehnicile şi scopul cu care le foloseşti. Fiind eu însumi, cât de cât, şi autor de versuri, cutez să afirm că şi poeţii – nu toţi, desigur – , pot avea spirit critic, fără să fi ratat neapărat în alte practici ale scrisului. De fapt, cred că G. Călinescu înţelegea printr-o astfel de „ratare" un câştig materie de cunoaştere şi experienţă a scrisului literar, profitabile şi pentru lectura „din afară" a textelor. În ce mă priveşte, simt că scrisul poetic m-a avantajat, în sensul că mi-a permis să vorbesc despre poezie – care a rămas domeniul meu predilect de interpretare – mai în cunoştinţă de cauză. Ceea ce nu înseamnă că formula „poet în critic şi critic în poezie", cu care un coleg încerca odată să mă eticheteze, mi-ar părea valabilă. Unele interferenţe sunt inevitabile, – vezi chiar cazul Călinescu, romancier în ficţiune şi definindu-şi istoria literară ca pe un „roman" *sui generis*... – însă limbajele celor două spaţii nu se confundă totuşi.

Gabriela GHEORGHIȘOR

1. Criteriul *autonomiei esteticului* impus de Titu Maiorescu și perpetuat de marii noștri critici (de cei care au scris istorii ale literaturii române, dar nu numai) este încă prezent, dar gâfâie sub presiunea *trend*-ului neomarxist al studiilor culturale, care încearcă să scoată din prim-plan critica estetică și noțiunea de valoare estetică (deși esteticul nu a fost niciodată și nici nu poate fi o categorie cu desăvârșire pură). Astăzi sunt la modă neo-darwinismul literar, poetica cognitivă, studiile postcoloniale, *world-systems analysis*, ecocritica, etnocritica, geografia literară, istoria literară cantitativă, critica testimonială și studiile traductologice. Critica literară a împrumutat mereu metode din alte domenii ale cunoașterii, privilegiind, pe rând, fie *aproapele*, fie *departele*, altfel spus, fie opera literară (prin *close reading*-uri diverse), fie contextele social-istorice, însă, până acum, nu a tins să abandoneze cu totul judecata de valoare estetică (cu excepția pârjolului ideologic din anii stalinismului integral în țările sud-estului european). Se vorbește tot mai des chiar de eliminarea clasicilor de prin programele școlare, iar în privința contemporanilor, notorietatea scriitorilor și gustul autorilor de manuale devin criterii decisive în selecția numelor și a textelor; în universități, libertatea alegerilor este aproape totală, fiecare profesor alcătuindu-și propria „listă" canonică.

Dacă ne referim la canonul estetic al lui Maiorescu în sensul strict al listei sale canonice din *O cercetare critică asupra poeziei române* (cu edițiile din 1867, 1874, 1892), mai rezistă de acolo doar numele lui Eminescu și al lui Alecsandri. Dovadă că nici sistemul critic elitist nu este unul infailibil (sau niciodată în întregime), când ajunge să fie judecat prin prisma diacroniei. Mulți scriitori care reprezintă acum vârful canonului (occidental sau local) n-au avut, în timpul vieții lor, niciun fel de succes ori s-au bucurat doar de recunoașteri fulgurante. Unii au murit în sărăcie, alții, poate cu ceva apreciere din partea unor critici literari. Mi se pare înduioșător-amuzant cazul lui Marcel Proust, de pildă, care se pare că-și plătea publicitatea în presa vremii, ba chiar își scria singur recenzii sub pseudonim. Dar se cunosc și nume de scriitori cu mare succes în epoca lor, mai ales de public, (aproape) uitați ulterior, neintroduși în canonul critic și școlar.

2. Critica de întâmpinare, cu rolul său de îndrumare axiologică, este mai mult decât necesară, în contextul consumismului de azi. Numai că a început ea însăși să intre în recul, criticii literari profesioniști (cu studii în domeniul filologic, cu experiență a scrisului și, nu în ultimul rând, cu talent) s-au retras tot mai mult spre zona studiilor academice (obligați și de noile grile de evaluare și promovare profesională în universități). Cei foarte tineri, atrași de lumea literaturii (sau de „aura" ei), nu prea mai aleg calea cronicii de întâmpinare, a criticii și istoriei literare, care este una grea și de durată, cu stagii îndelungate în bibliotecă. Li se pare mai la îndemână „afirmarea" rapidă prin publicarea unei cărțulii de versuri ori de proză și „succesul" de like-uri în „bula" lor de facebook.

3. Revistele literare patronate de Uniunea Scriitorilor, și nu numai, nu pot reflecta critic în totalitate cărțile care se publică azi. Deși piața noastră editorială este considerabil mai mică față de cele occidentale, se publică, totuși, enorm, comparativ cu perioada comunistă. Cred însă că revistele literare semnalează cam tot ce este valoros în literatura română actuală. Poate nu vei găsi într-o singură revistă această reflectare necesară, dar, urmărind mai multe reviste, poți să ai o radiografie critică pertinentă a aparițiilor editoriale importante. Diagnosticarea cât mai exactă a valorii literare ține de competența (aici intră inteligența, cultura, talentul literar), echilibrul în judecată sau justețea, incoruptibilitatea (o etică a acestei „profesii") cronicarilor/ criticilor literari care scriu la o revistă. Atomizarea instanțelor critice, față

de epoca ante-'89, când cititorii se raportau, preponderent, la unul-doi-trei critici cu autoritate, creează, adesea, impresia unui relativism aiuritor și descurajant, dar reperele critice încă n-au dispărut cu totul.

4. Diminuarea constantă, după '89, a spiritului critic nu a avut drept cauză doar retragerea multor critici foarte activi înainte de Revoluție. Pur și simplu, s-a schimbat lumea în care trăim. În „societatea spectacolului", a relativismului postmodern și a consumismului, marketing-ul/ succesul comercial (vânzări și notorietate) a luat fața succesului de stimă (recunoaștere critică profesionistă, prin cronici și premii prestigioase). În zilele noastre, mai mult decât opiniile criticilor (care pot avea și ei *parti-pris*-uri generaționiste, prietenii cu scriitorii, diferențe de gust literar) contează rețelele de promovare ale marilor edituri, atât în țară (prin lansări, mass-media, „critici" de casă), cât și în străinătate (prin relațiile cu editori străini, participarea la târguri de carte, unde se livrează anumite nume etc.). În Occident, există și agenții literari, care contribuie la obținerea succesului scriitorilor. Să reamintesc și „succesul" de facebook, unde numărul de like-uri le creează multor veleitari impresia că-s scriitori autentici. În societatea informațională, oricine poate deveni emițător de opinii „critice", confundate cu o validare axiologică. Cu alte cuvinte, diminuarea spiritului critic ține și de o deprofesionalizare a instanțelor care evaluează literatura (promoteri, bloggeri, influenceri).

5. Căile de revigorare a criticii literare? Dificilă întrebare. Cred că ar fi vorba de un complex de factori. Dar cu *Zeitgeist*-ul și cu modele occidentale din cercetarea literaturii e greu de luptat. Trăim în epoca globalismului, iar cultura română nu a creat niciodată curente sau *trend*-uri internaționale, ci le-a imitat. Altfel, ar fi nevoie de o creștere a calității învățământului umanistic și de o revalorizare instituțională a criticii literare (a actualității). Câtă vreme cronica literară nu mai contează în grilele de evaluare universitară, tinerii specialiști se vor îndrepta tot mai puțin spre ea; cronica literară nu este punctată la capitolul „Cercetare", deși cercetătorii literari citează din cronici, mai vechi sau mai noi, în studiile lor academice. E aici un oarecare scurtcircuit logic: dacă aceste cronici literare n-au nicio valoare în cercetarea literaturii, de ce cităm din ele? Oare faptul că ele nu au un paratext „științific" (note de subsol) le face mai puțin relevante pentru cunoașterea și înțelegerea literaturii? Nu mai spun că în cronicile literare apar, de regulă, idei și perspective interesante, iar cele mai multe dintre studiile literare din revistele de specialitate cotate academic sunt anoste, lipsite de originalitate și bolovănoase ca stil.

6. Nu sunt Casandra, nu știu câtă viață va mai avea instituția criticii literare, așa cum o știm de la Kogălniceanu încoace. Din păcate, astăzi se ține cont mai mult de *persoana* care scrie o carte, iar nu de *cartea* despre care se scrie. Cum însănătoșim conștiința critică, nu știu să spun (conștiința critică are întotdeauna și o dimensiune morală, însă morala ține de educație în sensul larg al termenului). În rest, despre provocările și dificultățile pe care le întâmpină în prezent critica literară am răspuns deja la întrebările anterioare.

7. Critica literară nu este apanajul strict al criticilor literari, dar sunt puține cazurile în care un scriitor strălucit este dublat de un critic literar strălucit (sau invers). Un Călinescu reprezintă, mai degrabă, excepția care confirmă regula (regula că nu poți performa la fel de bine în ambele sfere). În concepția călinesciană, critica literară era tot o formă de creație și cred că autorul *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* avea dreptate. Toate metodele și schemele „științifice" adoptate de critica literară din alte domenii, animate de voinţă înnoitoare, au dus, până la urmă, la „fundături" epistemologice, când s-a uitat că interpretarea literaturii este mai ales o artă. Cei mai de seamă critici literari au avut/ au și talent literar. Simetric, au existat/ există și scriitori valoroși care au avut/ au spirit critic (el se manifestă, în primul rând, ca spirit auto-critic, dacă ego-ul artistic nu copleșește latura critic-rațională). Atât că în cazul scriitorilor care recenzează cărți/ fac și critică de întâmpinare se văd, de obicei, lipsurile lecturilor și ale instrumentelor critice (cu excepția celor cultivați și instruiți temeinic) ori scăderile de obiectivitate. Prieteniile sau rivalitățile între scriitori sunt mai frecvente decât cele între scriitori și critici (în genere, criticii nu se afirmă în grupuri și nu prea sunt iubiți de scriitori), ca și *part-pris*-urile de generație (nu se cuvine să iei în serios un critic care are în vizor doar scriitorii congeneri).

Nota redacţiei: Avem încă numeroase răspunsuri şi aşteptăm în continuare, ancheta noastră urmînd să se desfăşoare pe întreg parcursul anului 2021.

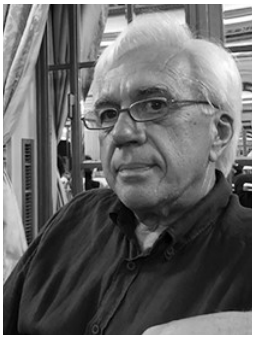

„PE EMINESCU L-AM DESCOPERIT PRIN INTERMEDIUL LUI MARIN SORESCU”

Dialog cu traducătorul JEAN-LOUIS COURRIOL

George MOTROC: *Domnule Profesor Jean-Louis Courriol sau Domnule Ambasador al spiritului cultural românesc în Franţa, aşa cum meritaţi să vi se adresăm, vă mulţumesc că aţi acceptat acest al doilea interviu, de data aceasta despre Mihai Eminescu! Vă rog să mai acceptaţi, mai ales astăzi, într-o zi specială de 15, să începem cu o confesiune: cum l-aţi descoperit pe Mihai Eminescu şi care au fost primele impresii de lectură?*

Jean-Louis COURRIOL: Pe Eminescu l-am descoperit cu adevărat prin intermediul lui Marin Sorescu. Toată lumea cunoaşte omagiul poetic cel mai emoţionant şi puternic adus lui Eminescu de Marin Sorescu în poezia *Trebuiau sa poarte un nume*. Traducându-l în timpul când elaboram versiunea franceză a textelor din *La Lilieci*, publicată în mai 1989 la Editura *Jacqueline Chambon* sub titlul *Paysans du Danube*, acest text sublim mi-a îndreptat atenţia spre poezia eminesciană. Trebuie să mărturisesc că în această perioadă cultul comunist excesiv şi birocratic organizat în jurul lui Eminescu mă împiedicase să mă apropii de poezia lui. Când l-am citit, sub impresia poeziei soresciane, am descoperit adevărate bijuterii poetice de neuitat. Nu puteam să nu încerc să le traduc în franceză ştiind că nu exista nicio versiune de calitate în afară de cele executate – cuvântul este cel potrivit! – de diverşi traducători români care, din păcate, au desfigurat aproape definitiv poezia eminesciană şi compromis pentru mult timp şansele ei de a fi publicată în Franţa.

G.M.: *Au fost diferenţe esenţiale între primele lecturi,în traducere franceză, şi apoi cea în original, în română? Cât şi ce se pierde prin traducere din farmecul limbajului eminescian?*

J.-L.C.: Dupa cum v-am spus mai sus, nu am citit nicio traducere în franceză a lui Eminescu întrucât nu existau, pur şi simplu, sau erau atât de greşite în franceză încât Eminescu era de nerecunoscut şi erau, în consecinţă, de necitit. Traducerea este un proces prin care un text părăseşte limba în care a fost conceput pentru o altă limbă, limba străină: în mod evident, textul tradus nu mai este textul original. Nu trebuie să întrebăm ce s-a pierdut!

S-a pierdut totul: fondul – ideile, sentimentele – şi forma – limba, stilul. Traducătorul are o responsabilitate uriaşă: trebuie să fie fidel – traducerea este de neconceput fără această fidelitate concepută dinamic – totodată şi faţă de textul original şi faţă de limba şi literatura în care transpune acest text. Ca să fim clari: textul nu poate fi un pretext ceea ce, din păcate, se întâmplă în majoritatea cazurilor din vina unor traducători şi editori pentru care obiectivul traducerii nu este respectul sfânt al autorului. ci obiectul final într-o formă comercială atrăgătoare pentru cititorul străin. Nu este deloc concepţia mea a traducerii.

G.M.: *Tot la relectură, recitindu-i operele v-au venit în minte şi posibile paralele, aşa cum s-au tot făcut în critica românească, mai ales cu alţi poeţi germani, precum Novalis sau, mai degrabă, cu exemple din literatura franceză?*

J.-L.C.: Literatura comparată este tărâmul paradoxal al imposibilităţii comparaţiei! Mai întâi fiindcă trebuie să sa bazeze pe traducere, ceea ce, în general nu se face, comparatiştii neavând timp de pierdut cu munca istovitoare şi aprofundată a

traducerii. In al doilea rând deoarece literaturile sunt, în întelesul profund al cuvântului, originale, deci greu sau imposibil de comparat. Este cazul literaturii române faţă de literatura franceză: a doua se extinde pe parcursul a aproape 10 secole, pe când prima a devenit pe drept cuvânt literatură scrisă acum cel mult 2 secole. Eminescu nu e doar, în acest context, poetul contemporan cu Verlaine şi Rimbaud, de pildă, el joacă rolul tuturor poeţilor care n-au scris în decurs de 2000 de ani, care au compus, anonim, literatura orală românească de la care el s-a inspirat.

GM.: *Aţi vorbit la Gala Cafenelei Critice, despre situaţia traducerilor lui Mihai Eminescu de-a lungul timpului, în Franţa secolului XX... Pentru cei care nu au fost prezenţi, vă rog să faceţi o trecere în revistă, dar şi să ne spuneţi ce mai rămâne de făcut?*

J.-L.C.: Este, din păcate, extrem de simplu s-o fac: nu a existat în franceză nicio antologie serioasă bilingvă a poeziei eminesciene timp de un secol după moartea poetului. Au fost traduceri răzleţe, încercări neizbutite care, departe de a fi contribuit la cunoaşterea lui Eminescu, au întârziat enorm posibilitatea de a-l traduce şi publica în Franţa.

GM.: *Chiar dacă acceptăm că nu avem traduceri în totalitate bune sau, aşa cum le-aţi numit dvs., serioase, totuşi chiar nu putem găsi fie şi o singură traducere foarte bună sau măcar mulţumitoare pentru un poem fundamental precum Luceafărul, în limba franceză?*

J.-L.C.: Nu, nu există! Și din două motive: primul ar fi că niciun editor francez nu ar accepta să publice o poezie de 99 - 98 de strofe, cu atât mai puţin în traducere; al doilea că traducătorii nu sunt dispuşi să-şi sacrifice timpul (implicit şansele de a face bani...) traducând o asemenea poezie. Nu se înghesuie deloc nici la proza clasică românească din aceleaşi motive trist materialiste... Nu prea am concurenţi când e vorba de Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu, Marin Sorescu pe care am reusit sa îi public... Ei caută doar câştigul imediat, la fel şi editorii care preferă să promoveze texte actuale de calitate literară îndoielnică... Asta e situaţia...

GM.: *În ceea ce priveşte difuzarea, se pot găsi volume, în traducere, cel puţin cu poemele esenţiale eminesciene, în marile biblioteci din Franţa sau de la Paris?*

J.-L.C.: Da, din 2015, am publicat la Editura *Non Lieu* din Paris, o antologie bilingvă *Poésies* de Mihai Eminescu într-un volum de o eleganţă excepţională. Din afirmaţiile editorului, această antologie se vinde foarte bine! O recomand, evident, tuturor celor care vor să descopere poezia eminesciană.

GM.: *Având în vedere vasta dvs. experienţă în domeniul traducerilor, dintre cele două părţi componente ale creaţiei lui Mihai Eminescu, mă refer la poezie şi proză, care poate deveni mai uşor accesibilă publicului francez contemporan prin traduceri?*

J.-L.C.: Cu siguranţă poezia! Şi nu toată poezia eminesciană care poate fi în unele părţi desuetă. Cea mai bună soluţie este o antologie bilingvă de calitate. Proza eminesciană nu este la nivelul de perfecţie a limbii care este atins în unele poezii.

GM.: *Totuşi, cum şi cât de cunoscut poate deveni un poem eminescian în special şi un clasic român în general, fie şi numai în mediul universitar francez?*

J.-L.C.: Cu o singură condiţie: traduceri de calitate!

GM.: *Pe de altă parte, dincolo de mesajul propriu-zis, cât de mult depinde şi de cel care face traducerea sau de editură?*

J.-L.C.: Totul depinde de traducător: nu doar traducerea, dar şi găsirea unui editor îndeajuns de cinstit şi de deştept ca să înţeleagă importanţa operei traduse.

GM.: *Nu o să vă întreb dacă vă consideraţi astfel, dar o să vă rog să ne spuneţi cum ar arăta portretul traducătorului ideal al operelor lui Mihai Eminescu în franceză?*

J.-L.C.: Ca orice traducător literar adevărat, traducătorul ideal este cel care cunoaşte la fel de bine amândouă limbile şi amândouă literaturile.

Cu alte cuvinte cel care este în stare să traducă în ambele sensuri. Prejudecata limbii materne în materie de traducere este cât se poate de greşită: limba materna se învaţă, nu se naşte nimeni cu ea învăţată, acelaşi lucru se întâmplă cu limba străină... O analiză serioasă a actului de traducere demonstrează fără nicio îndoială că un traducător care nu are capacitatea de a traduce în ambele sensuri nu poate fi un traducător autentic în niciun sens...

G.M.: *Tot la Gala Cafenelei Critice, ţinută la Muzeul Naţional al Literaturii din Bucureşti, în vara anului 2019, în discursul ţinut după ce aţi primit premiul pentru întreaga carieră, aţi amintit de dificultatea de a găsi un editor... Dincolo de aceasta, dvs. aveţi în plan alte eventuale traduceri din creaţia lui Mihai Eminescu? Pentru ce titluri aţi opta, dar şi ce titluri aţi evita?*

J.-L.C.: Am primit Premiul Eugen Lovinescu decernat de Muzeul Naţional al Literaturii Române în 2016 pentru promovarea literaturii române în străinătate care mă onorează foarte mult. Literatura română clasica nu a fost promovată la modul corespunzător, în Franţa. Editurile zise mari nu au publicat niciodată operele clasice de calitate, poate fiindcă nu a existat o adevărată şcoală a traducerii din română în franceză, nu există nici acum de altfel. V-am răspuns deja, implicit, la această întrebare: Eminescu poate fi adus la cunoştinţa publicului cititor francez printr-o antologie bilingvă de calitate. Ceea ce cred că am făcut deja.

G.M.: *Vă rog să acceptaţi următorul scenariu: dacă aţi fi numit la Bucureşti, într-o funcţie ministerială de conducere, cum aţi organiza o campanie pentru o mai bună cunoaştere în Europa a operei sale (poetice)?*

J.-L.C.: Doamne fereşte! Nu există decât o singură cale demnă şi eficientă pentru a promova literatura română autentică: înfiinţarea unui Institut de Studiere şi Practicare a Traducerii Literare care să formeze traducători de valoare. Am înfiinţat, în această perspectivă, graţie Universităţii din Piteşti, un asemenea Institut Liviu Rebreanu în 2000 care a funcţionat până în 2016 cu un masterat de traducere literară. Această iniţiativă ar trebui reluată la nivel national cu Muzeul Naţional al Literaturii Române la Bucureşti. Am evocat această perspectivă cu domnul director Cristescu, ar fi singurul mod serios de promovare a literaturii române prin traduceri de calitate cu şanse de publicare ulterioară în Franţa. Este o propunere extrem de serioasă, aş zice vitală pentru promovarea literaturii române în afară.

G.M.: *Dar cum aţi organiza, dincolo de controversele legate de data naşterii sau d econtextul morţii poetului, o zi comemorativă de 15 ianurie sau de 15 iunie?*

J.-L.C.: Tot cu ajutorul traducerilor autentice! Este singurul mijloc serios şi de durată...

G.M.: *Puteţi să evocaţi şi un exemplu francez de aniversare a unui mare scriitor care v-a impresionat de-a lungul timpului şi pe care îl consideraţi adecvat?*

J.-L.C.: Aniversările adevărate se sărbătoresc în fiecare zi, în librării şi biblioteci, când cititorii au posibilitatea să descopere în traduceri de calitate textele clasice cele mai mari. În acest scop trebuie să avem traducători de calitate...

G.M.: *În finalul primului interviu pe are mi l-aţi acordat eraţi optimist: „Nu cred că poate muri literatura, din fericire”... Astăzi, dincolo de acest virus, totuşi trecător, cum vedeţi viitorul receptării lui Mihai Eminescu într-o altfel de epoca, decât aceea în care a fost scrisă, mai exact în una dominată de internet şi de acel divertisment ieftin al televiziunii?*

J.-L.C.: Viitorul receptării poeziei lui Eminescu depinde în ţară doar de cititori sau, fiind vorba de străinătate, de traducători capabili de traduceri de calitate, publicate de nişte editori de calitate. Revenim la aceeaşi concluzie...

Interviu realizat de **George MOTROC**

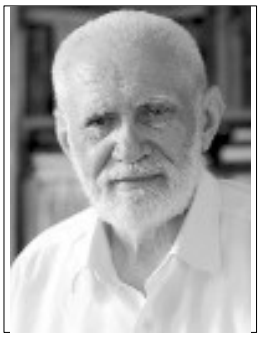

UN AUTOR LOCAL

Ion PAPUC

Identificându-l ca fiind prin anvergura scrisului său un autor local, nu afirm prin aceasta că respectivul scriitor ar fi unul de o valoare diminuată ci doar pun accentul pe adecvarea activității sale la un conținut cvasi exclusiv al unui loc anumit, căci Ștefan Haiduc, la scrisul căruia mă refer, este legat de cunoscuta zonă a Oașului, renumită printr-o specificitate etnografică inconfundabilă. Pe când alți scriitori, în majoritatea lor, își desfășoară activitatea exclusiv în direcția unei sperate universalități, cel la care mă refer se cantonează într-un loc îngust, fidel unui spațiu minim. Spun spațiu minim nu doar în sensul propriu al cuvintelor ci și în cel figurat, spiritual, abstract chiar. Din această smerenie, din chircirea sub imperative locale rezultă unele originalități care merită subliniate. Dar să precizez mai întâi că autorul în cauză îmi este cunoscut încă de acum trei decenii când el a făcut cercetări temeinice și a publicat o primă carte consacrată regretatului poet George Boitor (1934-1976), repunând în circulație destinul lui tragic. Iar acum, relativ recent, am intrat în posesia a două masive volume ale aceluiași: Ștefan Haiduc, *Destinul în mentalitatea din Țara Oașului*, Editura Citadela, Satu Mare, 2017; și: *Ioniță G. Andron*, Schiță biografică, articole, interviuri, evocări, fotografii, Ediție îngrijită de Ștefan Haiduc: selecția textelor, redactarea și corectura. Ediție revăzută și corectată, Editura Citadela, Satu Mare, 2017. În fapt: două cărți ale unuia și aceluiași autor, despre același subiect: Țara Oașului, ca descriere etnografică, cu insistente apeluri la folclor, mai întâi, și apoi tot despre respectivul ținut, prin unul dintre eroii locului: fotograful Ioniță G. Andron.

Pretinzând prin titlu a fi un studiu asupra reprezentării destinului în mentalitatea din zona nord-vestică a țării, prima dintre cele două cărți este în fapt o monografie a locului, depășind cu mult tema anunțată. Iar în realizarea acesteia, două sunt sursele utilizate: pe de o parte lucrările clasice ale unor folcloriști de renume, precum Ion Mușlea și alții, iar pe de altă parte propria cunoaștere a locului și a producției etnografice a acestuia, informații direct de la acest autor, el însuși ca sursă primă, prin texte culese de el, cu descrieri de obiceiuri, vizionate într-un mod nemediat. În principal, Ștefan Haiduc se descrie pe sine și lumea sa, depune mărturie despre ceea ce cunoaște în mod direct, este el însuși în contact cu cele pe care le comunică. Așa se întâmplă când autorul, într-o paranteză dintr-o pagină a cărții sale, notează această observație că «... în spațiul mitic al Oașului, există câteva spinări de deal, ca un trunchi de piramidă retezată, care poartă numele Ursoi – Ursoiul Mare și Ursoiul Mic, în perimetrul comunelor Racșa, Cămârzana, Călinești – probabil reminiscențe ale unei mitologii arhaice, în care ursoiul - divinitate care domină ierarhic ursitoarele –, creator de destin, hărăzește „orânda”, care nu poate fi schimbată nici chiar de Dumnezeu» (p. 57). Și nu e nimic exotic în ceea ce relatează dintr-o cunoaștere genuină. Două lucruri rezultă din această nemediere, directitate a observației făcute de autor: un aer de banalitate, ca o consecință a excesului de familiaritate cu lumea descrisă, și pe de altă parte imposibilitatea de a vedea deosebirile, neputința de a distinge ceea ce este

kitsch și a invadat o presupusă autenticitate, artificialul, falsul copleșind o bănuită lume primordială. Lipsește un spirit critic cu ajutorul căruia autorul ar fi putut deosebi universul din început de cele care doar îl imită. Oamenii nu mai sunt ceea ce pretind a fi ci uneori doar joacă într-un teatru degradat. Pe de altă parte este discutabil dacă un exeget își poate îngădui să fie judecător a ceea ce doar consemnează și să discrediteze între cele consemnate.

Dar fie și admițând această observație de rezervă, că un cercetător al etnografiei, cel care străbate lumea rurală chiar la firul ierbii nu are cum institui judecăți de valoare întrucât ar risca o alterare a ceea ce transmite, așa că el trebuie să se resemneze cu banalitatea faptului folcloric, reprimându-și tentațiile unor interpretări, chiar acest autor dă un exemplu contrar, de ceea ce îi stă la îndemână unui intelectual în contact cu lumea genuină a satului. Este citatul dintr-un text al lui Constantin Noica despre faimoasa țâpuritură maramureșeană, dacă nu chiar oșenească: *În câte o țâpuritură din Țara Oașului eu văd rezumatul întregii noastre culturi, cu trecerea ei de la natură la rostire și întruchipare artistică. Chiotul inițial este încă natură: dacă vrei, este ceva de ordinul cântecului privighetorii, sau mai degrabă al privighetorului, un cântec despre care naturaliștii ne spun că nu e intonat pentru poeți, ci doar pentru ca pasărea să anunțe în felul acesta că a pus stăpânire pe un loc, iar ceilalți s-o lase acolo în rostul ei. Dar chiotul nostru – care și el e un fel de a spune: ascultați-mă, fraților, faceți-mi și mie loc în lume – trece în cuvânt, în viers, în logos, și devine astfel, dintr-o răsuflare, parcă altceva. Se preface într-un cântec care ar putea să țină cât lumea...* (p. 176). Cu acest citat din cunoscutul gânditor ieșim mult dincolo de marginile etnografiei pe care autorul din Țara Oașului o ilustrează cu acribie și cu erudiție a domeniului. Trebuie spus că nu știu dacă Noica chiar a auzit vreodată vreun oșean țâpurind sau doar pe băimăreanul Mihai Olos, pictorul al cărui oaspete filozoful a fost în câteva rânduri și căruia i se întâmpla să-și surprindă companionii cu câte vreo țâpuritură. El nu era original din Țara Oașului ci din Țara Codrului și nu știu dacă producțiile cu care se ilustra el corespundeau specificului cercetat de autorul studiului la care fac aici referire. Din câte observ, o mare diferență subzistă între producțiile folclorice vehiculate de pictor și țâpuriturile consemnate de profesorul din Negrești-Oaș. Și îmi amintesc că cele ale artistului băimărean erau mult mai vii, agresive în felul lor pentru că în vreme de dictatură ele se refereau incisiv la subiecte mai degrabă subversive. Fie și aluziv ele atacau teme politice, despre comunism sau chiar despre primejdioasa securitate. În scurt, ele țineau de actualitatea în care eram tragic implicați. Pe când cele consemnate în studiul lui Ștefan Haiduc, fără a fi lipsite de o anumită frumusețe literară, sunt neutre, indiferente. Ține de fatalitatea modului de a fi al unei cercetări să se desfășoare în felul acesta banal în măsura în care ea nu caută excepționalitatea ci doar realul.

Însă excepționalismul apare în cea de-a doua carte amintită, cea despre Ioniță G. Andron, ba chiar pot afirma că el este obiectul propriu zis al acesteia în măsura în care eroul ei central e un fotograf, or prin chiar esența sa artistul fotograf are ca țintă excepția fiindcă obiectivul aparatului fotografic optează întotdeauna pentru o secvență anumită din realitate, decupează doar o porțiune din ceea ce există, face fatalmente o selecție. Din păcate reproducerile din producția acestui artist fotograf sunt mizerabile, întotdeauna copii doar din gazetăria vremii, reproduceri după o sursă secundară iar rasterul tipografic, așa de evident, macină imaginile, topindu-le orice pretenție de performanță artistică. Pe de altă parte, îi recunoaștem autorului exigențele științifice respectate până la exces, faptul că înregistrează cu privire la subiectul cercetat chiar tot materialul disponibil, indiferent de calitatea lui. Așa se face că sunt reproduse destule mărturii despre Ioniță G. Andron care sunt mai degrabă doar manifestări ale unor gesturi politicoase de moment, ca desprinse dintr-un caiet cu impresii ale vizitatorilor dintr-o presupusă expoziție. Aprecierile de oarecare competență sunt astfel amestecate cu naivități și entuziasme inutile și complet nesemnificative, uneori doar o

demagogie desprinsă din propaganda epocii. Este tributul pe care Ștefan Haiduc îl plătește ambiției sale de a cuprinde tot ceea ce îi stă la îndemână legat de subiectul său de studiu. Și cu toate acestea, oricât de exhaustiv ar ambiționa acesta să își dezvolte cercetarea sa, rămân totuși câteva nelămuriri.

Prin titlurile acordate unora dintre poze, se fac referiri la trecutul îndepărtat al celor al căror chip a fost imortalizat de fotograful din Țara Oașului. Ei sunt numiți când *Sfetnicii marelui Burebista* (p. 13), când *Decebal* (p. 162) dar doar într-o paranteză și alături de identitatea propriu zisă a celui fotografiat, chiar *Fiul lui Decebal* (p. 164) și altele ca acestea. Ele par a data din vremea în care a proliferat ceea ce suflete mizerabile, pitice, au numit dacopatie, dar în fapt sunt mult mai vechi și fără nici o legătură cu incriminata ideologie a național-comunismului ceaușist. Cel puțin una dintre aceste fotografii, dacă nu cumva toate cele mai semnificative, legate de un subiect de istorie, cel puțin una a fost datată, poate din precauție?!, cu anul 1939. Autorul de acum face trimitere la o Istorie a românilor atribuită celor doi Giurescu, tatăl și fiul. Dar ținând cont de datare fiul nu are ce căuta în această consemnare, în tot cazul nu pentru prima utilizare a pozei cu daci! Am la îndemână un atare exemplu de folosire a raportării imaginii unor români de azi la cea a unor presupuși precursori, chiar daci așa cum sunt aceia arătați de sursele istorice. Mă refer la impozantul tom consacrat Transilvaniei de Institutul de istorie a românilor din București, care îmi este la îndemână în varianta sa în limba germană: *Siebenbűrgen*, Erste Band, Bukarest, 1943, editat sub direcția profesorului C.C. Giurescu, având incluse pe subiectul anunțat în titlu contribuțiile științifice al unor membri ai Academiei române sau ale unor universitari de prestigiu. Iar aici, textul etnologului Romulus Vuia este însoțit de expresive planșe fotografice, iar dintre cele din afara textului propriu zis desprind dintre paginile 56-57, o compunere fotografică pe două niveluri ale paginii, sus: o grupă de daci de pe Columna lui Traian (Ilustrația 9) și jos fotografia unor țărani români cu "glugă" din Lunca Cernii de jos, Țara Hațegului. Aceștia din urmă aleși și regizați ca poziții astfel încât să reconstituie scena de pe faimoasa Columnă din Roma. Asemănarea este flagrantă! E aici un posibil model a ceea ce a făcut și fotograful din Țara Oașului. Că ulterior s-a abuzat de respectivul procedeu propagandistic nu este vina acelor bărbați.

Totuși, pentru a ști până unde putem duce exploatarea unor coincidențe de imagine avem un exemplu din cea de a doua carte publicată de Ștefan Haiduc și consacrată lui Ioniță G. Andron. Mă refer la schimbul de scrisori, reprodus aici, dintre fotograful din Oaș și adeptul lui René Guénon, Vasile Lovinescu. Pe urmele maestrului său francez, acesta credea că există oameni în posesia unei cunoașteri ultrasecrete care se transmite numai pe cale orală, niște inițiați care știu ceva încă de la facerea lumii, preoți ai unui adevăr absolut. Văzând într-o revistă școlară reprodusă fotografia unui bătrân oșean și impresionat de ținuta vestimentară a respectivului, acesta îi cere autorului detalii despre cel din imagine. Artistul fotograf nu face față la această confruntare, nu realizează gravitatea provocării, profunzimea întrebărilor ce îi sunt adresate. Că mai apoi propaganda ceaușistă a național-comunismului a trivializat poziția respectivă prin abuz de peste toate marginile, aceasta nu anulează complet punerea ipotezelor. Pentru că a vedea în niște țărani de azi, deghizați în banalitatea vieții curente, ecouri ale unei vechimi milenare nu comportă neapărat o vinovăție. Vasile Lovinescu, ca și maestrul său Mihail Sadoveanu invocat în acea corespondență, ca și fotograful din Țara Oașului, văd în timpul prezent un reflex al trecutului îndepărtat întocmai cum un prestigios poet de limbă franceză, grec la origine, Jean Moréas, vedea într-una dintre *Stanțele* sale (II, 9), cum o pală de vânt mișcă frunzișul unei livezi de măslini și presupune a întrezări în acea mișcare pe chiar Sofocle, spectrul marelui tragedian sfârșit din viață acum două milenii și jumătate. Timpul și la unul și la ceilalți e abolit și realitățile lumii se juxtapun într-o instantaneitate divină.

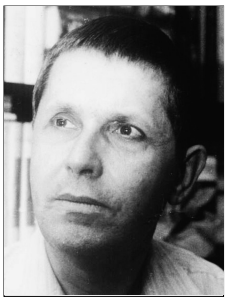

„A AVEA CU VIAȚA RAPORTURI COMERCIALE”

Gheorghe GRIGURCU

Oricum, incontestabila sinceritate a durerii.

*

Relația dintre amintire și memorie asemenea uneia dintre posesorul unui titlu nobiliar și un meșteșugar. Meșteșugarul aduce servicii nobilului, dar nu i se poate substitui.

*

„Credem că urîm lingușeala, dar nu urîm decît maniera de a linguși” (La Rochefoucauld).

*

Unii bisericoși ipocriți ai literelor, similari medicilor și inginerilor cu diplome false, recent descoperiți.

*

„Vinul nu îmi mai încălzește inima. Puțin vin este suficient ca să devin trist, ba chiar melancolic. Sufletul îmi e împovărat de dor și slăbit. În zadar lovesc cu pintenii dorinței în carnea lui, că nu mai saltă dintr-o zvîcnitură. Mi-am pierdut toate iluziile. Zadarnic mă las dus de nemărginirea bucuriei sperînd să mă mai exalte; acest lucru nu se mai întîmplă. […] Posibilul nu mai există pentru sufletul meu. Dacă aș fi în situația să formulez o dorință, n-aș dori nici bogăție, nici putere, ci pasiunea posibilului, ochiul care, mereu tînăr, mereu arzător, descoperă pretutindeni posibilul” (Kierkegaard).

*

Nu o dată o consolare are sensul unei reîntoarceri la ceea ce am fost. Ne consolează trecutul însuși, personalizat.

*

Momentele în care te regăsești nu-ți dau totuși senzația izolării în nișa ta proprie, ci mai curînd cea a participării la un Întreg coincident cu ființa. De-a te afla, cu o enigmatică naturalețe, concomitent în tine și-n afara ta, marcat mai cu seamă de acest magnanim în afară.

*

Senectute. Fiecare zi se cuvine să aibă rostul său scriptic dat de tine, spre a constata înspre seară care a fost rostul său dat de Sus. Curios, neconcordanțele apar uneori în favoarea izbăvitoarei tale umilințe.

*

„Cînd preîntîmpinăm o suferință sigură care vine de la Dumnezeu, înseamnă a ne scuti pe noi și a-L scuti pe El de-a parcurge o jumătate din cale și a reduce totodată calitatea ei de suferință tot pe atît” (Monseniorul Ghika).

*

Să fie imaginea dezagreabilă pe care o avem asupra unei persoane care nu mai e în viață, după cum afirma un critic, o formă de revanșă? Greu de crezut așa ceva. Ne-am răzbuna dacă i-am nega eventualele merite, dacă am face rău urmașilor săi etc. În rest, canonul amintirii întristătoare e mai curînd un sacrificiu pe care i-l aducem: suferim în numele său.

*

„Puțini sunt aceia care vor să spună tot ceea ce cred” (Descartes).

*

Limbajul unei pisici adulte cuprinde între 30 și 100 de sunete, în timp ce limbajul unui cîine se reduce la 20.

*

A.E.: „Jenanta ambiguitate a judecății axiologice totuși «pozitive»: «X a fost precursorul lui Y». Contează doar pentru că lumina lui Y s-a răsfrînt asupra sa retrospectiv?”.

*

Momente în care cauți expresia, dar nu găsești decît viața. Viața însăși, captivă a expresiei inexistente.

*

„Din 28 decembrie 1977 pînă azi-dimineață vizita lui Breban, care a petrecut trei luni la International Writing Program de la Iowa și e acum în drum spre țară. […] B.: amestec de forță, încăpățînare, inteligență, prost gust, inconsecvență în idei, pasiune și răceală, megalomanie și generozitate. Crede într-un singur lucru: opera lui. Nesfîrșite discuții despre România. […] Țara de care am fost furați, cum îmi scrie Ionel. Dar B. nu poate (nu vrea?) să înțeleagă

asta. Îl împiedică ciudatul lui «fetișism» al puterii, ecuația naiv-hegeliană pe care o stabilește între raționalitate și realitate (istorie). Existența comunismului exprimă logica însăși a istoriei: să-i dăm Cezarului ce-i al Cezarului…" (Matei Călinescu).

*

Întrebare cum o ușă abia întredeschisă. Corporalitatea respectabilă a răspunsului ar fi posibil să nu poată trece printr-însa.

*

A.E.: „Aceeași familie. Pofta: o dorință grosieră. Visul: o dorință sublimată".

*

A avea cu viața raporturi comerciale, „oltenești": „mai las eu, mai dai tu". A o aborda nobiliar, provocînd-o, dacă e cazul la duel, cu riscul major de rigoare.

*

Spre deosebire de memorie, care nu o dată produce falii dureroase în intimitate, amintirea te ajută să nu te desparți de tine însuți, orice s-ar întîmpla.

*

Uneori piruetele amar amuzate ale suferinței. Jocul său capricios cum al unei femei cochete.

*

„În poezie, nu doar personajele trăiesc, ci și cuvintele. Par înconjurate de un halou radioactiv. Își redobîndesc, dintr-odată, aura și vibrația originară. *Să dăm un sens mai pur cuvintelor tribului.* «Mai pur» ține de obsesiile lui Mallarmé, vezi albul, zăpada; eu cu siguranță n-aș fi scris așa ceva, pentru că sunt un mic cretin sentimental căruia albul și zăpada îi fac frică și îi evocă înspăimîntătoarea *Winterreise* a lui Schubert. Cu toate acestea, versurile sunt foarte frumoase și perfect explicite" (Michel Houellebeck).

*

Dorința s-ar spune dependentă de intensitatea clipelor de identificare cu tine însuți, atît de plină de toane încît, în unele cazuri, poate da impresia unui abandon de sine al ființei.

*

Lecturile cată a împlini ceea ce nu e împlinit în viața lăuntrică, astfel cum un altoi împlinește calitatea productivă a unui pom.

*

Senectute. De ce citești dacă oricum vei uita ceea ce ai citit? Tocmai din acest motiv: pentru a mă convinge că pot uita.

*

„Mentalitatea ipocrită a societății noastre iartă mai ușor o faptă vinovată dacă e învăluită în pudoare, decît o greșeală măruntă și inocentă în fond, care sfidează" (Goethe).

*

Mărturisesc dificultatea pe care o întîmpin scriind despre o carte a unui autor care, ca persoană, m-a întristat. Am în vedere cazul cînd aprecierile critice n-ar putea fi decît preponderent favorabile. E ca și cum (mi s-a întîmplat) aș lua masa la un local „select", cu bucate atracțioase, dar ale cărui dependințe se află într-un atare hal de mizerie, încît îți taie orice elan culinar.

*

Balena cu cocoașă emite sunete audibile pînă la o distanță de aproximativ 850 km.

*

„Somnul trage la somn, visul trage la vis" (dintr-un film).

*

„Fundițe de cadouri, Crăciunițe, ornamente.
Toate roșii, roșii roșii. Dar cel mai cunoscut roșu festiv este roșul lui Moș Crăciun . Povestea celui mai faimos costum la nivel mondial (am îndrăzni să spunem) începe undeva pe la 1800. Se spune că new-yorkezii – sau mai bine zis populația neerlandeză a New Yorkului – aveau nevoie de un personaj asemenea lui Moș Nicolae, care împărțea cadouri copiilor încă din timpul Evului Mediu timpuriu. […] Imaginea lui Sancte Claus, primul nume de scenă, a «debutat» la o cină de Sfîntul Nicolae, organizată de filantropul John Pintard. Acolo, creionul lui Alexander Anderson a desenat un Moș Crăciun vesel, bărbos, cu burtă dolofană – așa cum îl știm și astăzi, doar că în alb-negru. Moșul a început să prindă puțină culoare abia în 1864, într-o ediție ilustrată a poemului «The Night Behore Christmas». Culoarea aleasă era galbenul și, cu toate că îl făcea să pară prăfuit, veselia Moșului și bogăția de jucării îl distingeau clar de bătrînul Moș Nicolae. Tradiția costumului cel roșu al lui Moș Crăciun a început-o ilustratorul Thomas Nast. El i-a dat Moșului costum și căciulă roșii, accesorizate cu blană albă și o curea lată, neagră. Era 1870" (*Historia*, 2020).

*

Scriptor de epocă, producțiile sale avînd, aidoma alimentelor, un termen de garanție, după care sunt socotite expirate.

*

Senectute. Supremă onoare. Îți dai seama mai mult ca oricînd că însăși lumea obosește alături de tine.

*

Visul nu e, așa cum afirma cineva, chiar un joc de noroc. Visul, marele vis e garantat perdant.

*

A.E.: „Să fie senectutea, după cum glăsuiește un proverb oriental, «o podoabă a omului»? Nu e mai curînd un soi de veșmînt atît de demodat, încît nu te simți bine ieșind cu el pe stradă?”.

*

„Ia seama la cel ce vorbește în interesul altuia, făcîndu-l pe al său” (Baltasar Gracian).

*

Unicele rînduri pe care Sainte-Beuve le-a dedicat unui contemporan: „Domnul Baudelaire a găsit mijloacele să-și construiască, la extremitatea unei limbi de pămînt considerată de nelocuit și aflată dincolo de fruntariile romantismului cunoscut, un chioșc bizar, încărcat de decorațiuni, foarte chinuit, dar cochet și misterios. Acest chioșc neobișnuit, făcut din marchetărie, de o originalitate studiată și compozită, care, de ceva vreme, atrage toate privirile, se află la capătul extrem al Kamciatkăi romantice. L-aș numi Nebunia Baudelaire”.

*

Senectute. Posibilitatea de-a deveni virtuos fără trama unui program. O virtute ce ți se dăruie.

*

Senectute. Scuză nu doar în fața lumii, ci și față de sine a eului treptat capitulard.

*

Revin, presante, în anii ultimi, întrebările adolescenței, ale copilăriei. Răspunsurile sunt lucrurile ca atare în percepția lor imediată. Între tine și lucruri, textele aidoma recreațiilor dintre orele școlare.

*

Nu-și poate ierta sieși ceea ce i-au iertat alții.

*

„Are o poveste fabuloasă! Mauro Morandi e singurul locuitor al insulei Budelli, de lîngă Corsica, Sardinia. El a venit aici în 1989 și nu a mai părăsit-o pînă în ziua de azi, însă autoritățile vor să îl evacueze cu forța. (…) S-a hrănit cu ceea ce i-a dăruit marea, a fost vizitat de echipe de la National Geographic și de zeci de institute de cercetare marină, însă nu s-a temut ca acum în privința viitorului său. Fostul profesor de sport Mauro Morandi poate fi evacuat în orice clipă după ce insula a fost cumpărată de un investitor imobiliar care vrea să o transforme într-un parc turistic. «Mi-e teamă că, odată cu plecarea mea de pe insulă, Budelli va fi distrusă, iar Plaja Roșie va deveni o amintire», a declarat Morandi pentru CNN Travel” (*Click*, 2020).

*

Într-un automobil care a atins o viteză mare. Iei contact cu spațiul în condiția sa de vasal tot mai umil al timpului…

*

Martie 2019. O intempestivă pancartă electorală de mari dimensiuni, întîlnită într-o localitate bihoreană: un clovn cu obrajii mînjiți cu roșu, sub care se răsfață inscripția: „E timpul României!”.

*

După un interval de peste patru decenii, o preumblare emoțională pe una din străduțele familiare ale Salontei, avînd pe margini pomi înfloriți cu aer ușor ireal. Un omagiu adus nu doar înfățișării sale patriarhale, ci și eului tău de atunci, disparent. Urbea transilvană aceeași, dar tu ești totuși altul, într-o dureroasă asimetrie pe care vegetația grabnic împrimăvărată pare a o intui.

*

Împrejurări semnificative doar pentru putința lor de-a se transfera într-o anume măsură în reverie.

*

„Știu că defăimarea, calomnia și minciuna pot lăsa urme de neșters. Degeaba îți spui: «o să treacă, o imagine o alungă pe cealaltă, o informație o evacuează pe cea dinaintea ei». Ceva rămîne. Se întipărește. E ca un zgomot de fond cu care va trebui să trăiești, o știi prea bine, pînă la sfîrșitul vieții. Nu are rost să te împotrivești. De pomană protestezi și te revolți” (Bernard-Henri Lévy).

*

Filosofia plictisului: un scepticism difuz sfidîndu-te pe tine, nemaiavînd astfel nevoie de a sfida expresia.

*

„Iubește-l ca pe tine însuți”, dar dacă în raport cu tine nu ți-a rămas decît un biet instinct de conservare?

*

Senectute. Așadar copilăria prelungindu-se dincolo de anii săi, dincolo de viață…

*

„Timpul nu există. Există viața mea. Iar ea e doar scrisă în timp. Există compoziția, dar nu există rînduri, litere. Ea e doar scrisă cu ajutorul rîndurilor și literelor. Faptul că o compoziție bună e scrisă cu rînduri și litere nu demonstrează nicidecum că viitoarele rînduri și litere ale cărții vor continua compoziția sau vor alcătui o compoziție asemănătoare” (Tolstoi).

*

Realul aspiră la imaginar, imaginarul aspiră la imaginar. Cercul închis al imaginarului.

CRUCIADA COPIILOR: DEŞCOLARIZAREA DIGITALĂ

Mircea PLATON

Pe data de 18 decembrie, Ministerul Educației și Cercetării a lansat în consultare publică *Strategia de Digitalizare a Educației din România 2021-2027– SMART-Edu*, „într-un timp record: 54 de zile de la data lansării procesului de consultare publică pe tema elaborării (26 octombrie 2020)".

La conceperea acestui document strategic au contribuit, după numărătoarea MEC, „peste 1.200 de persoane, 72 de experți, 24 de organizații din societatea civilă și 18 companii cu relevanță în domeniul digitalizării"[1]. Participanții la acest proces l-au resimțit ca pe un efort titanic, desfășurat cu agilitate și maximă eficiență, după cum a declarat la lansarea *Strategiei* Jean Badea, expert în administrarea de baze de date și subsecretar de stat în Ministerul Educației și Cercetării: „Am coordonat un proces atipic, în sensul în care acesta a fost încă din primul moment deschis către întreaga societate și în mod deosebit către profesioniști, iar ritmul a fost unul impus de nevoia de recuperare urgentă a decalajului. A fost o activitate susținută în toată această perioadă, poate cel mai accelerat proces de consultare pentru un domeniu atât de vast, însă nevoia acută și oportunitatea contextului în care ne aflăm ne-au motivat să depășim rigorile pe care un astfel de proces le implică. Conceptul în jurul căruia lucrăm este SMART, ceea ce presupune că, cel puțin de data aceasta, trebuie să gândim creativ, *out of the box*". A fost, așadar, „poate cel mai accelerat proces de consultare pentru un domeniu atât de vast", dar „oportunitatea contextului" i-a motivat pe „profesioniști" „să depășească rigorile pe care un astfel de proces le implică"[2].

În paginile care urmează, vom vedea ce fel de rigori s-au depășit. Dacă *Strategia* este adoptată și devine foaia de parcurs a învățământului românesc, vom vedea și rezultatul depășirii de viteză și de rigori la care s-a recurs pentru a produce acest document. Deocamdată să o luăm cu începutul, urmărind procesul de fabricare a acestei *Strategii*.

Premisa majoră a *Strategiei de Digitalizare a Educației din România* este, dincolo de entuziasmul generic pentru progres, „uriașul interes" al părinților pentru școala online exprimat cu ocazia consultării publice organizate de Comisia Europeană.

*

Conform *Strategiei privind digitalizarea educației din România*, criza Covid 19 a forțat școlile din Europa și din întreaga lume „să își închidă ușile"[3]. Prin urmare, „peisajul educațional s-a schimbat fundamental", dar „profesorii, elevii și familiile lor s-au adaptat rapid și au continuat să învețe, dând dovadă de hotărâre și perseverență"[4]. Pentru a veni în sprijinul acestora, Comisia Europeană a hotărât să purceadă fără preget la „adaptarea sistemelor de educație și formare la era digitală". Prin urmare, la mijlocul lui iunie 2020, când lumea scăpată din carantine se bucura de vacanță, Comisia Europeană a lansat spre consultare publică o nouă *Agendă Europeană a Competențelor pentru competitivitate sustenabilă, echitate socială și reziliență*. Consultarea publică a durat din 18 iunie până pe 4 septembrie. *Strategia privind digitalizarea educației din România* prezintă după cum urmează această consultare și rezultatele ei. Citez în întregime paragraful referitor la această chestiune:

„Lansarea, la 30 septembrie 2020, de către

Comisia Europeană, a noului *Plan de acțiune pentru educația digitală*, denumit *Resetarea educației și formării pentru era digitală (2021-2027). Noul Plan de acțiune completează și continuă primul Plan de acțiune în domeniul educației digitale, care a fost adoptat în ianuarie 2018*[5], forma revizuită constituind parte a viziunii privind Spațiul european al educației. Premergător, Comisia Europeană a realizat în perioada iunie – septembrie 2020 un amplu *proces de consultare publică pentru revizuirea planului de acțiune pentru educație digitală, demers care a reunit peste 2700 de contribuții și 136 de documente de poziție din 60 de țări*. Potrivit studiului menționat[6], *România a fost reprezentată cu un total de 1 576 de răspunsuri (din totalul de 2716 răspunsuri), ceea a reprezentat 58% din eșantionul total pentru educația digitală – pondere care a reflectat un interes major al părților interesate pentru acest domeniu*. Potrivit studiului menționat, la nivelul UE principalele probleme vizate au reflectat faptul că:

– aproximativ 60 % dintre respondenți nu au folosit instrumente de învățare la distanță și online înainte de criză;

– 95% dintre respondenți consideră că această criză de COVID-19 marchează un punct de la care nu se mai poate reveni la situația anterioară în ceea ce privește modalitățile de utilizare a tehnologiei în domeniul educației și formării;

– respondenții declară că resursele pedagogice și conținutul online trebuie să fie relevante, interactive și mai ușor de utilizat;

– peste 60% dintre respondenți sunt de părere că și-au îmbunătățit competențele digitale în timpul crizei, peste 50 % din aceștia dorind să le aprofundeze”[7].

*

Așadar, conform „profesioniștilor” recrutați de MEC care au alcătuit *Strategia privind digitalizarea educației din România*, la consultarea publică organizată de Comisia Europeană între 18 iunie și 4 septembrie 2020 s-au primit 2716 răspunsuri din care 1756 (adică 58%) au venit din România, „*pondere care a reflectat un interes major al părților interesate pentru acest domeniu*”. Ca urmare a acestui „interes major” exprimat de România, MEC a hotărât să treacă la digitalizarea în ritm alert a învățământului românesc.

Bun, dar iată ce spune *Digital Education Action Plan 2021-2027: Resetting education and training for the digital age. Summary of the Open Public Consultation*[8], adică documentul oficial al Comisiei Europene care prezintă rezultatele dezbaterii publice la care face trimitere *Strategia* MEC. *Dintre persoanele juridice care au participat la consultarea CE, cele mai multe au fost ONG-uri și firme private care vând tehnologie digitală, raportul dintre acestea și instituții școlare fiind de 6:1*[9]. În plus, raportul CE a luat în considerație și răspunsuri venite de la cetățeni din Algeria, Angola, Azerbaijan, Colombia, Egypt, Kenya, Mali, Palestina, Réunion, South Africa, Tunisia, Uganda și Western Sahara[10].

Summary of the Open Public Consultation constată că *din România au venit 1576 de răspunsuri din 2716, ceea ce reprezintă 58% din reacții. Din restul celorlalte 59 de țări au venit doar 42 de procente*. Documentul precizează și că *majoritatea răspunsurilor din România au venit de la persoane particulare, părinți și profesori, în nume personal*[11], *cu numărul părinților copleșindu-l pe cel al profesorilor în cazul României*[12].

Deci interesul românilor a fost într-adevăr mare. *Dar a fost unul negativ, împotriva școlii online. Părinții din România au copleșit pur și simplu Comisia Europeană cu reacțiile lor negative la adresa digitalizării*, astfel încât Comisia a simțit nevoia să lucreze cu dublă contabilitate: să prezinte un tabel statistic cuprinzând și reacția românilor, și un alt tabel fără români, unde lucrurile apar mai roz[13].

Încercând să explice participarea masivă a românilor, autorii raportului consideră că aceștia au fost atât de interesați de programul de digitalizare lansat de Comisie din *pricina propagandei intense făcute de presa (radio și TV), rețelele de socializare și autoritățile* din România. Ca atare, Comisia a hotărât să lanseze campanii de propagandă (informare) similare și în celelalte state UE, după model românesc, pentru a echilibra

situația și a nu-i lăsa pe români să dea tonul și să strice calculele și pe viitor[14]. De aceea, raportul Comisiei e făcut pe două coloane: cu România și fără România. De fiecare dată când se ia în calcul ecoul venit din România, optimismul statisticilor consultării publice a Comisiei se diminuează. *România e digitalosceptică*.

Din moment ce mobilizarea exemplară operată de guvernanții noștri politici și mediatici a dat rezultate masive cantitativ dar nesatisfăcătoare calitativ, experții Comisiei au căutat să bagatelizeze rezistența la digitalizare a respondenților din România apelând la explicația că românii se tem de ceea ce nu cunosc, că sunt împotriva digitalizării școlii pentru că au competențe reduse în privința digitalizării[15].

Ceea ce ne demonstrează însă aceste cifre este că românii nu sunt „proști", ci, chiar și atunci când reușesc să se mobilizeze civic, sunt trădați de instituțiile (sindicate, parlament, guvern, președinție, primării, prefecturi, universități șamd) care ar trebui să le reprezinte și apere interesele și adevăratele valori și moduri de viață.

Ne mai arată și că „profesioniștii" MEC care au redactat *Strategia privind digitalizarea educației din România mint* atunci când scriu că digitalizarea trebuie făcută pentru că există un interes uriaș în România pentru acest lucru. *Interesul e negativ, oamenii au simțit nevoia să scrie în nume personal Comisiei pentru că au fost bombardați fără întrerupere de propaganda guvernului și a presei, după cum afirmă chiar Comisia*. Guvernul și presa din România sunt instituții cu nivel de încredere a românilor în ele tinzând spre zero în cazul celei dintâi[16] și în accelerată deteriorare în cazul celei de a doua[17].

Dacă C.E. a simțit nevoia să ceară ca și în alte țări să se facă mai multă propagandă – „informare a cetățenilor" –, după model românesc, pentru a nu mai obține rezultate atât de dezechilibrate[18], este pentru că, practic, *guvernul și presa din România au stabilit noi standarde de intoxicare la nivel EUropean*.

Note:

1. „Cei opt coordonatori ai grupurilor de lucru sunt persoane cu expertiză în domeniile pe care le-au coordonat, dar și în elaborarea de politici:

Mihaela Nabăr, director executiv World Vision România – *Competențe digitale pentru elevi și studenți*

Madlen Șerban, profesor asociat la Universitatea din București – *Curriculum școlar pentru meserii emergente*

Andreea Paul, președinte INACO – *Infrastructură și resurse tehnologice digitale*

Raluca Negulescu-Balaci, director executiv UiPath Foundation – *Conectivitate*

Alexandra Tămaș, Public Affairs Manager ANIS (Asociația Patronală a Industriei de Software și Servicii IT) – *Securitate cibernetică,protecția datelor, siguranța online și etica IT*

Daniela Vișoianu, președinte Federația „Coaliția pentru Educație" – *Formarea inițială și continuă a cadrelor didactice pentru educație digitală*

Răzvan Orășanu, președinte Asociația „Ține de noi" – *Resurse educaționale deschise*

Cristian Ducu, expert în politici publice pe educație în cadrul centrului SYENE – *Educația digitală pe întreg parcursul vieții*" (https://www.edu.ro/strategia-de-digitalizare-educa%C8%9Biei-din-rom%C3%A2nia-2021-2027-smart-edu-lansat%C4%83-%C3%AEn-consultare-public%C4%83).

2. https://www.edu.ro/strategia-de-digitalizare-educa% C8%9Biei-din-rom%C3%A2nia-2021-2027-smart-edu-lansat%C4%83-%C3%AEn-consultare-public%C4%83 .

3. Nu "porțile", ci "ușile", de parcă școlile ar fi niște dulapuri. Probabil că, dacă mai durează "criza Covid 19", autoritățile vor ajunge să anunțe că școlile și-au închis oberlihturile și au tras capacele la chepenguri.

4. *Strategia privind digitalizarea educației din România*, 5.

5. Așadar criza Covid constituie un catalizator al procesului de digitalizare a școlii, nu un moment de grea cumpănă care impune acest răspuns. UE și CE nu au hotărât în 2020 să treacă la digitalizarea școlii ca urmare a crizei Covid și pentru a veni în sprijinul școlii, așa cum ne sugerează preambulul *Strategiei* MEC. Digitalizarea școlii, după cum o arată documentele, era hotărâtă deja și fusese inclusă în bugetul perioadei 2021-2027 încă din anii 2017-2018.

6. Disponibil la adresa:https://ec.europa.eu/ info/law /better-regulation/have-your-say/initiatives/12453-Digital-Education-Action-Plan/public-consultation.

7. *Strategia privind digitalizarea educației din România*, 6.

8. Zbigniew Karpiński, Giorgio Di Pietro, Jonatan Castaño Muñoz and Federico Biagi, Leonie Bultynck, Veronica Mobilio, Simona Petkova, Ivana Juraga, Karen Haegemans, *Digital Education Action Plan 2021-2027: Resetting education and training for the digital age.*

Summary of the Open Public Consultation (Commission européenne/Europese Commissie, 1049 Bruxelles/Brussel, Belgique, Ref. Ares(2020)5471597 – 14/10/2020). Mă voi referi de acum la acest document ca *Summary of the Open Public Consultation*.

9. *Summary of the Open Public Consultation*, 108.

10. *Summary of the Open Public Consultation*, 20, n. 4.

11. „Most of the respondents that participated *in a personal capacity* are Parents and Educators. In the sample 'All countries', the percentages are 37.3% and 32%, respectively. However, in the sample 'Without RO', the relative frequencies are inverted, with Educators accounting for 36.3% and Parents for only 12.9%" (*Summary of the Open Public Consultation*, 4).

12. „A detailed analysis of the categories of respondents that *participated in a personal capacity*, which is presented in Figure 2, shows that most of them belong to the categories of *Parent/carer/family of learner* and *Educator – teacher/trainer/lecturer/teacher educator or trainer*. When all respondents are considered in the analysis (i.e. sample 'All countries') the percentages accounted by the aforementioned categories are 44.4% and 38.1%, respectively. In the sample where respondents from RO have been excluded (i.e. sample 'Without RO') the corresponding figures are 18.6% and 52.4%, respectively" (*Summary of the Open Public Consultation*, 21).

13. „The OPC was launched on 18 June 2020 and it remained open until 4 September 2020. It received a total of 2,716 responses and 127 position papers.

– OPC respondents come from 60 different countries, but they are not equally distributed across these countries. Romania (RO), in particular, is overrepresented with a total of 1 576 responses, which account for 58% of the total sample4. The number of respondents from all the other countries combined is lower (1,140 responses), and only in seven countries it is possible to observe at least 40 respondents (i.e. Portugal with 261 respondents, Spain with 131, Belgium with 113, Italy with 108, Germany with 99, Bulgaria with 55, and France with 41).

– In light of Romania's overrepresentation, the analysis is conducted using two samples: all respondents (sample 'All countries': 2,716 responses) and all respondents excluding those who are from Romania (sample 'Without RO': 1,576 responses). The comparison of the results across the two samples gives a good understanding of the overall findings and the extent to which the large proportion of respondents from Romania drives the observed patterns.

– Overall, when comparing the sample 'All countries' with the sample 'Without RO', it appears that respondents from Romania express a more negative view of digital education, and this occurs especially among individuals responding in a personal capacity (e.g. Parents – for which Romania's overrepresentation is higher)" (*Summary of the Open Public Consultation*, 4).

14. „Romania's overrepresentation is likely to be a result of significant media coverage on television and radio, along with efforts by the Ministry of Education and extensive promotion on social media. The Commission launched a strengthened communication campaign on the OPC to achieve a more geographically balanced response, stepping up promotion activities in other Member States through the Education Committee in the European Council and Representations of the Commission in the Member States, along with education and training stakeholders such as the Erasmus+ National Agencies" (*Summary of the Open Public Consultation*, 4, n. 4).

15. „OPC data confirms that this may be linked to the level of digital skills among Romania's population (which is lower than the EU average), but also to different opinions regarding the effectiveness of measures to ensure continuity of teaching and learning in Romania" (*Summary of the Open Public Consultation*, 4, n. 5).

16. „Guvernul (13,7%), Parlamentul (9,5%), partidele politice (9,1%) ocupa ultimele locuri in ceea ce priveste gradul de incredere al romanilor, releva cercetarea" (Barometru: Biserica, Armata si Academia, primele locuri in increderea romanilor. Guvernul, la coada listei (ziare.com)).

17. „Încrederea românilor în presă a scăzut puternic anul trecut, până la 35%, de la 42% în 2018, reprezentând cea mai mare scădere anuală din lume, potrivit unui studiu al Reuters " (Studiu Reuters: Încrederea românilor în presă a scăzut puternic anul trecut, până la 35% | AGERPRES • Actualizează lumea).

18. „The RO overrepresentation is likely to be a result of significant media coverage on television and radio, along with efforts from the Ministry of Education and extensive promotion on social media. The Commission launched a reinforced communication campaign on the OPC to achieve a more geographically balanced response, stepping up promotion activities in other Member States through the Education Committee in the European Council and Representations of the Commission in the Member States, along with education and training stakeholders such as the Erasmus+ National Agencies" (*Summary of the Open Public Consultation*, 20).

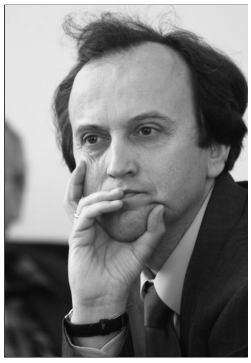

BUCOVINA. CINE ESTE ANDREI POPOVICI? (II)

Mircea A. DIACONU

Și acum putem să cităm fragmente din textul lui Simiganovschi din *Condica cronicală* a parohiei Udești, pentru a vedea cum încearcă el să denunțe „toată mitologia creată în jurul preotului Andrei Popovici și a familiei lui". Când, în 1908, nonagenarul Nicolai Bacinschi află că V. Simiganovschi va fi numit paroh în Udești, i-ar fi spus:

„Domnule, aceasta este nenorocirea D-tale! Udeștiul este un grozav furnicar de intrigi, toarse de oameni foarte răi. Din această cauză vizitația mea canonică în parohia Udești pentru mine era o încercare de moarte. Popovicenii, preotul și dascălul, în fiecare an mă molestau cu pârile lor reciproce.

Amândoi asemenea egoiști, asemenea de răzbunători, nu încetau de a se învinui unul pe altul. De aceea, când Temistocle Vorobchievici a sosit la Suceava paroh și a fost ales vicar protopresviterial, eu i-am predat sectorul decanatului Suceava, până la Chilișeni, ca el să aplaneze certurile între neamurile sale, ca ginere al parohului Vasile Popovici" (apud Udișteanu 2005: 238).

Când aflăm însă că preotul Vasile Popovici lasă prin testamentul redactat în 1907 bisericii mai multe parcele în suprafață de 302 prăjini, jumătate din veniturile anuale de pe aceste parcele fiind destinate unor slujbe religioase pentru sufletul său („Maslu la 6 săptămâni" și „în fiecare an în ziua morții sale câte un parastas"), iar jumătate, „să fie întrebuințată pentru ajutorarea copiilor din școala primară din Udești, în fiecare an. Ajutorul copiilor din școala primară din Udești va fi fixat de preotul parohiei în înțelegere cu directorul școalei primare din Udești" (*apud* Udișteanu 2005: 236), imaginea noastră se schimbă radical. Paradoxal este că cel care ar fi trebuit să se ocupe de acest ajutor era probabil chiar Simiganovschi.

Mai mult, ar fi precizat Nicolai Bacinschi, asupra neamului Popovicenilor ar fi planat „un mare blestem dumnezeiesc" (Udișteanu 2005: 239): preotul Andrei ar fi fost, după cum își amintește detaliat că i-ar fi spus moșul său, preot la Bălcăuți, fiul unui bandit la drumul mare:

„Iată istoria acestei pacoste. În vechime, înainte de anexarea Bucovinei la Austria, la noi în țară, pentru pregătirea tinerilor spre starea preoțească era la Biserica Sf. Ioan din Suceavă o școală catihetică. În acel timp, de care ne este vorba, școala era condusă de un arhimandrit foarte învățat, cu numele Bolohan, care era fratele mamei mele. În acea școală se pregăteau băeți de preoți, de negustori și de boeri cucernici, care știau bine ceti, scrie și ceva a socoti. Aici ei învățau catehismul, tipicul rânduielilor bisericești și scrierea frumoasă, pe care în acele vremuri se punea multă greutate. (...)

Într-o zi, seara târziu, portarul mănăstirii anunță pe cineva numit Gheorghe al Popei. La aprobarea de intrare a străinului, a intrat înăuntru un bărbat zdravăn, îmbrăcat în cisme ungurești, pantaloni de aba, asemenea ungurești, cu un brâu verde încins, după care se vedeau pistoale și iatagane. Pe deasupra avea o manta secuiască și o căciulă românească. A sărutat unchiului arhimandrit cuviincios mâna și scoțând de după

brâu o punguliță i-a înmânat-o zicând: «Vuicule, primiți Vă rog un sărindar și Vă rugați ca Dumnezeu să-mi blagoslovească calea și să mă ajute încotro mă pornesc». Apoi a plecat.

Și-a mai făcut apariția de câteva ori aducând unchiului pastramă de cerb, miere și alte daruri mici ca mulțămită pentru efectul rugii sale. Pe atunci și bandiții erau pioși și înaintea fiecărei lovituri ce vroiau s-o deie, se rugau lui Dumnezeu și plătiau pe la mănăstiri sălindare" (Apud Udișeanu 2005: 240).

Așa se face că, la una din vizitele ulterioare, acest Gheorghe al Popei aduce cu sine „un băetan, cam de 20 de ani", spunându-i arhimandritului să-l facă popă:

„i-a înmânat o pungă de bani, a depus la magazie două sănii de merinde: făină de grâu, păstramă, slănină, haine și schimburi. (...). Băiatul Andriuță era cuviincios, știa frumos să cânte cântece haiducești; cetia foarte bine ciaslovul și psaltirea și avea o scriere foarte frumoasă, așa fel încât după scurt timp unchiul arhimandrit îl luă la cancelarie la scris, căci lui îi tremura mâna de bătrânețe" (Apud Udișeanu 2005: 240-241).

Dar la aflarea veștii că în țară vor intra „nemții austrieci",

„Andriuță al nostru a dispărut fără să deie cuiva de știre. În zadar noi, elevii școalei, și portarul l-am căutat prin oraș și prin sate, pe unde adese ieșeam în zile de sărbători, cu învoirea unchiului arhimandrit".

Astfel,

„intrară nemții în Suceava, și în ținuturile ocupate de ei, au început a face noui rânduieli, nu cu asprime, ci totdeauna numai cu binele. Cărturarii ardeleni din armata ungară, care se găseau în stăpânirea militară adusă în țară, vorbiau cu poporul de la țară, cu târgoveții de la oraș și cu fiecare om, foarte frumos și blând, așa că la întrarea lor în țară nu a făcut mare scârbă" (*Apud* Udișeanu 2005: 241).

În fine, bunicul lui Nicolai Bacinschi ar fi finalizat școala din Suceava și ar fi plecat pentru o lună la Iași, la Mitropolia Iașului, cum erau reglementările în vigoare, „cu taxa în mână de 100 de galbeni", „pentru sfințire", vreme în care

„Gheorghe al Popei (...) cu banda lui, care dispoia pe evrei și greci, își făcuse meșteșugul de a câștiga bani de la negustorii călători pe care îi ocrotea; și pe unii din tovarășii săi îi trimitea cu caravanele până la Iași, ca să le ocrotească de bandiții cei ordinari; așa fel el câștiga bani mulți, în aur și argint, de la neguțătorii galițieni, pe o cale mai nobilă decât bandiții ordinari, care adeseori și ucideau pe călători" (*Apud* Udișeanu 2005: 242).

În cele din urmă, „Știrea adusă de unii din Suceavă că Andriuță al nostru ar fi preot în Udești a uimit pe toți tovarășii noștri care știau prea bine că el a fost în școală numai un an și jumătate și fără diplomă nu putea fi preot" (Apud Udișeanu 2005: 243).

Așadar, Andrei Popovici a dispărut de la școala de catiheți în timpul în care se zvonea că austriecii vor ocupa Suceava, pentru a fi descoperit ulterior de foștii colegi deja preot la Udești. Reiese din aceste informații că în 1777, la depunerea jurământului, preotul Andrei Popovici de care vorbește Ion Grămadă era foarte tânăr, puțin peste 20 de ani. După Dugan-Opaiț, care va fi folosit informații venite din interiorul familiei, s-ar fi născut în 1755. În schimb, Udișteanu spune că preotul Andrei ar fi venit din Transilvania „pe la 1760", din acest an fiind chiar preot la Udești. Din informațiile disponibile chiar în Udișteanu, lucrurile intră într-o zonă de incertitudine. Astfel, spune el, printre cărțile aflate la biserica din Udești se află un Octoih tipărit la Râmnic în 1763, pe care („de la fila 3 la 30") stă scris:

„Această carte care se cheamă Octoih (Paracalitii) o am cumpărat eu preotul Andreiu ot satul Udești de la Ștefan Moroșanu și am dat pe dânsa 17 (șaptesprezece) lei noui, ca să fie de treaba sfintei biserici din satul Udești, care are hramul «Învierea Domnului» (...). Vleata 7264

(1766) mai 20" (Udișteanu 2005: 62).

Informația conform căreia Andrei Popovici e deja preot la Udești în 1766 ar fi putut fi decisivă pentru a denunța ca falsă în totul ipoteza lansată de Simiganovschi. Numai că, peste doar câteva pagini, citim:

„La biserica din Udești, între cărțile vechi ale bisericii, am întâlnit cărți bisericești cumpărate de Părintele Andrei pentru biserica satului Udești, împreună cu sătenii de acolo, purtând data de 1784. Iar la biserica din Răuseni se găsește un octoih românesc cumpărat de preotul Andrei pentru învățătura copiilor săi, datat cu 1786" (Udișteanu 2005: 67).

Cum nu cred că poate fi vorba de două exemplare diferite, rămâne întrebarea: Octoihul e cumpărat în 1766 sau în 1786? La mijloc e, pur și simplu, o eroare de transcriere a arhimandritului Dionisie Udișteanu. Și nu ne ajută nici faptul că, în textul transcris, e trecut și anul de la facerea lumii, 7264. Să fie oare, ironie a sorții, o eroare, singurul caz în volum, și în transcrierea anului după facerea lumii? E ipoteza care mută cel mai departe prezența preotului Andrei Popovici la Udești. În acest caz, în 1777, la depunerea jurământului, preotul Andrei chiar nu mai era tânăr. Nu reiese însă de nicăieri că n-ar fi putut să aibă în acel moment ceva peste 40 de ani. Oricum, incertitudinea persistă[1], iar ipoteza lui V. Simiganovschi sare cu totul în aer. Nu-i, totuși, imposibil să fie și de data aceasta o transcriere greșită, iar anul corect să fie 1786 (de la facerea lumii, nu 7264, ci 7294), caz în care versiunea lui rămâne posibilă.

Ca să sintetizăm: Nu cumva reacția preotului Andrei Popovici de a refuza depunerea jurământului va fi fost expresia unei nevoi de legitimare?! Radicalitatea sa, neîntâlnită la ceilalți preoți, poate fi deopotrivă expresia unei credințe *tari*, dar la fel de bine poate fi expresia dorinței de a-și legitima poziția ocupată, fără ca acest lucru să implice un fundament de ipocrizie. Să-și fi exprimat preotul Andrei credința în Dumnezeu cu atâta fervoare tocmai pentru că, *intrus* în lumea preoților, avea nevoie de o legitimitate în plus? Să-și compenseze ilegitimitatea printr-un plus de adeziune? Să nu fi fost, însă, acest plus de adeziune tocmai expresia unei convingeri? Nu putem eluda însă ipoteza că gestul lui era și o reacție de respingere față de administrația austriacă. Poate tocmai de aceea, la aflarea veștii că Suceava va fi administrată de austrieci, a preferat să nu-și continue studiile la școala catihetică de la Mănăstirea Sf. Ioan. În tot cazul, după Udișteanu, părintele Andrei s-a întors în Udești, a suportat sancțiunile pentru trecerea frauduloasă în Moldova și a fost îngropat în satul din care plecase. Citim:

„Preotul Andrei, pentru îndrăzneala lui de a se opune depunerii jurământului de credință față de guvernul austriac a fost pedepsit împreună cu alți preoți din județul Suceava cu doi ani de închisoare la Liov sau Lemberg, după care a fost eliberat din închisoare, reîntorcându-se din nou la satul Udești, unde a păstorit până la moartea sa. / La biserica din Udești, între cărțile vechi ale bisericii, am întâlnit cărți bisericești cumpărate de Părintele Andrei pentru biserica satului Udești, împreună cu sătenii de acolo, purtând data de 1784. Iar la biserica din Răuseni se găsește un octoih românesc cumpărat de preotul Andrei pentru învățătura copiilor săi, datat cu 1786. Preotul Andrei din Udești încetează din viață la 1790 și este trecut în rândul preoților din Udești, ceea ce ne îndreptățește să credem că el n-a părăsit satul Udești" (Udișteanu 2005: 67).

În viziunea lui V. Simiganovschi,

„Legătura între cuvintele moșului protoereului Niculai Bacinschi, că peste acest neam planează un blestem Dumnezeesc și episodul despre desertarea lui Andriuță a lui Gheorghe a Popei din școala catihetică din Suceavă, cu veștile circulante că el ar fi îndrăznit să intre la Sf. Altar fără hirotonie, pare a fi perfectă și verosimilă.

Tot tradiția veche relatează că preotul Andrei a lui Gheorghe a Popei, părăsind Undeștiul s-a așezat undeva în Moldova, unde l-a urmat mai mulți udești și acolo au creat comunitate creștină numită astăzi în Baia cum înainte de 60 de ani se

numea și comuna noastră (Pascari, n.n.)" (Udișteanu 2005: 244).

Tradiția spune ceva, ca și atunci când vorbește despre nelegiuirile tatălui lui Andriuță sau despre studiile lui, doar că tradiția nu e întotdeauna adevărată[2]. Cum am văzut deja, după Udișteanu, care înregistrează dovezi, Andrei Popovici ar fi fost întemnițat la Liov și ar fi revenit în Udești, unde ar fi fost și înmormântat[3]. Nu-i imposibil, ce-i drept, să fi și trecut clandestin granița cu sătenii săi. Întâmplări, oricum, care nu se exclud. Prin urmare, compromițătoarele fapte prezentate de Simiganovschi sunt cel puțin interpretabile. Nu-i deloc imposibil ca „desertarea" lui Andriuță de la școala din Suceava să se explice tocmai prin faptul că familia îi era urmărită de autoritățile austriece din Transilvania. Din motive penale? Din motive de legislație națională? Dacă pot fi rezerve în legătură cu anul avansat de Udișteanu în privința venirii preotului Andrei în Udești, e cu totul credibil când spune că ar fi venit „din Transilvania, pe la 1760, din cauza persecuțiilor religioase contra Bisericii Ortodoxe" (Udișteanu 2005: 55).

În plus, ce sugerează Nicolai Bacinschi? Că unchiul bunicului său, arhimandritul Bolohan, care conducea școala de catiheți din Suceava, să fi fost corupt sau complice la un abuz? Și dacă Andriuță a ajuns preot fără să-și fi finalizat studiile și fără să le fi absolvit conform reglementărilor momentului, diminuează acest fapt ceva din demnitatea atitudinii sale din momentul depunerii jurământului de credință din 1777?

Cât despre figura tatălui lui Andriuță, un sâmbure de adevăr va fi existând, din moment ce, în „spița neamului" din *Albumul Mare al Societăților «Arboroasa» și «Junimea» din Cernăuți*, unde informațiile vor fi fost oferite de cineva din familie, primul invocat e preotul Andrei Popovici, nu tatăl său, consemnat de tradiție. În logica lui V. Simiganovschi, am putea spune că primul strămoș cunoscut, acel Gheorghe a Popei, figură originală, aflat poate la marginea legalității, om vrednic, fără doar și poate, a fost trecut în mod deliberat sub tăcere. Un exemplu, până la urmă, de multiculturalism, din moment ce acel Gheorghe a Popei era îmbrăcat în haine și cizme ungurești, cu o manta secuiască pe deasupra, purtând pe cap căciulă românească.

Se cuvine, poate, încă o precizare: din lista preoților care au slujit în Udești, V. (=Vichentie) Simiganovschi a fost administrator parohial în perioada 1918-1936, anul ultim fiind și cel în care s-a pensionat (Udișteanu 2005: 56), ba chiar cel în care ar fi și murit. Alte informații despre el aflăm din *Albumul Mare al Societăților «Arboroasa» și «Junimea» din Cernăuți*. S-ar fi născut la 11 noiembrie 1863, în Capu Codrului (după Satco, Niculică 2018: 414, s-ar fi născut în Boian), ar fi dat bacalaureatul la liceul din Suceava, la 15 iulie 1887, în fine, absolvind studiile teologice în 1891, ar fi fost hirotonit de mitropolitul Silvestru-Morariu, la 14 sept. 1891. Ar fi scris „șarade, homonime, logogrife, anagrame, palindroame", ar fi tipărit și ceva studii teologice, ba chiar ar fi avut, în 1929, de când sunt informațiile, un curs de filozofie în manuscris. Din *Enciclopedia Bucovinei* aflăm că ar fi publicat *Filosofia religiunii sau împăcarea credinței cu știința* (Satco, Niculică 2018: 414). Ciudat, însă: nimic despre o scriere asupra căreia voi insista cu altă ocazie, numită *Un sfat prietenesc. Ceva despre starea poporului nostru și despre modul îmbunătățirei acesteia. Unele povețe economice* (Cernăuți, 1889, Tipografia arhiepiscopală, Editura Librăriei Romuald Schally).

După toate acestea, „note de subsol" în fond la istoria concretă a Bucovinei, înțelegem că poveștile de viață, în care se reflectă identități individuale, complică mult lucrurile, și în legătură cu moravurile oamenilor, și cu „paradisul" întemeiat aici de austrieci, și cu identitatea colectivă, adesea adusă în discuție.

BIBLIOGRAFIE:

Diaconu 2018: Mircea A. Diaconu, *Bucovina, între idilizare și demonizare. Cum e cu putință identitatea?*, în „Meridian Critic", nr. 2/2018, p. 105-121.

Dugan-Opaiț 2015: Arcadie Dugan-Opaiț, *Albumul Mare al Societăților Academici „Arboroasa" și „Junimea" din Cernăuți*, Ediție îngrijită, prefață, notă asupra ediției, index și glosar: Olaru Marian și Bodale M. Arcadie, Editura Universității „Ștefan cel Mare", Suceava, 2015, 406 p.

Grămadă, 2002: Ion Grămadă, *Cartea sângelui,*

Grupul editorial Crai Nou, Muşatinii, Bucovina viitoare, Suceava, f.a., 402 p.

Iacobescu 1993: Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774-1862), *De la administrația militară la autonomia provincială,* Editura Academiei Române, București, 1993.

Morariu 1998: Constantin Morariu, *Cursul vieții mele. Memorii*, Ediție îngrijită, prefață, microbiografii, glosar și note: prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Editura Hurmuzachi, Suceava, 1998.

Nistor 1991: Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, Humanitas, București, 1991.

Nandriș 2011: Gheorghe Nandriș, *Familia Nandriș. Dr. Ion Nandriș*, vol 2, ediția a II-a, Editura Universității Lucian Blaga din Sibiu, 2011.

Niculică 2009: Alis Niculică, *Din istoria vieții culturale a Bucovinei: teatrul și muzica (1775-1940)*, Casa Editorială Floare Albastră, București, 2009.

Papuc, 2012: Liviu Papuc, *Un apostol al românismului: Eusebie Popovici*, în „Crai Nou", 8 dec. 2012 (consultat în 20 august 2018, disponibil la adresa: https://www.crainou.ro/2012/12/08/unapostol-al-romanismului-eusebie-popovici/).

Satco Niculică 2018: Emil Satco, Alis Niculică, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. III, P-Z, Editura Karl A. Romstorfer, Suceava, 2018.

Sbiera 1899: I. G. Sbiera, *Familiea Sbiera, după tradițiune și istorie și Amintiri din viața autorului*, Cernăuți, Tipografia „R. Eckhardt", 1899.

Simiganovschi 1899: V. Simiganovschi, *Un sfat prietenesc. Ceva despre starea poporului nostru și despre modul îmbunătățirei acesteia. Unele povețe economice*, Cernăuți, Tipografia arhiepiscopală, Editura Librăriei Romuald Schally, 1889.

Splény 1998: General Gabriel Splény von Miháldi (1775), *Descrierea districtului bucovinean*, în *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, ecvonomice și demografice*, Ediție bilingva îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici, Prefață de D. Vatamaniuc, Editura Academiei Române, București, 1998, p. 9-220.

Udișteanu 2005: Arhim. Dionisie I. Udișteanu, *Udeștii de pe Suceavă*, Colecția *Restituiri – Arhim. Dionisie I. Udișteanu* apare cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Colecție recuperată, îngrijită și editată de Mircea Motrici, Editura Mușatinii, Suceava, 2005.

Note:

1. Precizăm că arborele genealogic la rădăcina căruia se află preotul Andrei Popovici, reconstituit după lista „oamenilor cu carte" pe care o oferă Udișteanu (în care sunt incluși Constantin Popovici, Ioan Popovici, Vasile Popovici, Grigorie Popovici, un alt Vasile Popovici, Gheorghe Popovici, Manolache Popovici, Leon Popovici, Ambrozie Popovici) (Udișteanu 2005: 79-82), nu seamănă deloc cu „spița neamului" din *„Albumul Mare" al Societăților Academice „Arboroasa" și „Junimea" din Cernăuți* (cf. Dugan 2015: 98), care e posibil să fi fost realizată chiar de cineva din familie, poate de Dorimedont Popovici, cu care Arcadie Dugan putem bănui că era în relații cordiale.

2. Referitor la familia Popovici, ceea ce spune *tradiția* e anulat de arborele genealogic din Dugan-Opaiț. Citim în textul lui Simiganovschi, din invocata *Condică cronicală*: „Mulți bătrâni mi-au spus că el (Andrei Popovici, n.n.) ar fi fost tatăl preotului Ioan Popovici, probabil nume slavizat din Ioan al Popei și fiul său, Vasile Popovici, mort în 1907, după ce tatăl său, preotul Ioan Popovici și el Vasile Popovici, amândoi după olaltă au păstorit comuna Udești aproape 100 de ani, fac probabil șirul uneiași genealogii" (Udișteanu 2005: 244). Așadar, e multă aproximație în ceea ce spune „tradiția". În *Un apostol al românismului: Eusebie Popovici*, Liviu Papuc validează versiunea din Dugan-Opaiț când spune: „Descendent al celebrului Popa Andrei de la Uidești, pe filiera: Vasile A. Popovici (1755-1825) – Ioan V. Popovici (1782-1854) – Leon I. Popovici (1823-1891) – cu toții parohi, Eusebie L. Popovici este frate cu politicianul din vremea Unirii și de după aceasta – Dorimedont (Dori) Popovici (1874-1950)" (Papuc 2012).

3. Arhim. Dionisie Udișteanu precizează, în 1970, că la biserica din Udești se află un Catavasier fără copertă, legat în piele, pe care scrie. „Să se știe că această carte, catavasier, s-au cumpărat de mine, preotul Andrei ot Udești, cu 13 (treisprezece) lei noui, pentru biserica cu hramul «Învierea Domnului» din satul Udești, moșia Mitropoliei Moldovei. Și cine s-ar ispiti ca să-l fure sau să-l înstreineze de la sfânta biserică din satul Udești, pentru care s-au și cumpărat, unul ca acela să fie sub blestemul celor 318 sfinți părinți de la Nicheia. Și mai ales, unul ca acela să fie sub blestemul sfintei noastre biserici pravoslavnice. Iar cine l-ar întoarce înapoi la biserică să fie ierta de păcate și blagoslovit. Vleata 1784 iulie 20" (Udișteanu 2005: 62-63).

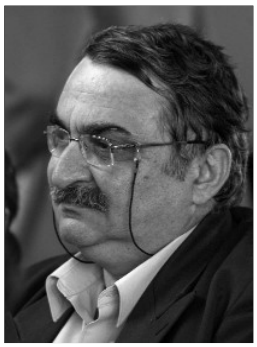

LIVIU IOAN STOICIU – 70 POETUL LA RĂSCRUCEA VREMURILOR (II)

Ioan HOLBAN

„O ia de la capăt, revizitează aceleaşi locuri, frecventează/ aceiaşi oameni şi aceeaşi epocă, nimic/ nou – numai lucruri/ şi sentimente vechi”; cînd o nouă carte de Liviu Ioan Stoiciu începe astfel, te poţi întreba ce va fi diferit aici faţă de volumele precedente pentru că, iată, versurile care deschid *Substanţe interzise* nu trimit doar la un sentiment al personajului liric, ci fixează starea poeziei înseşi. Liviu Ioan Stoiciu face parte dintre poeţii care păstrează un ritm, o cadenţă a apariţiilor editoriale constante, tipărind cîte o carte de poezie, publicistică sau proză o dată la doi-trei ani, de fiecare dată, însă, poetul figurînd drumurile, *căutarea*, poziţia fiinţei în lume şi stările, consemnate în felul unor jurnale lirice care creează reţeaua de sensuri, desenul din covor; locurile sînt vechi, oamenii sînt aceiaşi, asemeni şi epoca, scrie poetul; nimic, însă, nu e la fel pentru că, în fond, păstrînd aproape pe Heraclit, nu poţi fi de două ori în acelaşi vis. În fapt, locurile, oamenii, epoca şi sentimentele „vechi” sînt *noi*, iar „revizitarea” lor are semnificaţia unui nou început; Liviu Ioan Stoiciu ştie şi, mai ales, poate să se reîncarce liric de fiecare dată, iar secretul constă în capacitarea unor *energii* noi (cuvîntul e foarte frecvent în *Substanţe interzise*); poezia creşte dintr-un *cîmp energetic emoţional*, cum îl numeşte în *Azi, mîine*, fiinţa face mereu un schimb de energie „cu mediul înconjurătoar”, mai mult, comunică pe „frecvenţe de undă mai înaltă” cu morţii din viitor ai locului, iar cu oamenii de azi, „la nivelul unei fericiri fără margini”, vorbeşte prin energii „de vibraţie joasă”: cîmpul energetic emoţional, energia cerebrală şi aceea, joasă, a informaţiei negative constituie spaţiul poetic, timpul şi vremea fiinţei, trecutul şi viitorul său: „Fără alcool, fără sex. Sună fals: «îşi scutură mătreaţa/ îngerii din cer», îmi/ spune mortul, ce mă ţine de mînă, cît să traversez strada/ principală, mai/ bine mi-ar înfige un pumnal în spate,/ spate cocîrjat de volumul istoriei atmosferei ce o respir... E/ prea serios. Încotro? Că mă distruge destinul./ Poate încep să mă dizolv fizic. «Ninge din mine»... Ninge,/ iată fulgii Binelui, Frumosului şi/ Adevărului – pentru cine ninge? Trec pe/ lîngă mine grupuri de oameni în zdrenţe, grăbiţi şi tăcuţi,/ cu copii în cîrcă, avînd cu toţii ochii larg/ deschişi şi privind fix, cu o uitătură demenţială, unde se/ duc? Să mă iau după ei? Au ajuns/ atît de sus. Ştiu, viitorul se deteriorează. Nu e aici o sumă/ a tuturor energiilor? Fulgii de zăpadă/ îmi dau un sentiment insuportabil” (*Viitorul se deteriorează*).

Drumurile sînt ale prozei, iar „meditaţiile despre proză sînt meditaţii despre drumuri”, spune V. Sklovski; Liviu Ioan Stoiciu şi, în general, poeţii (post)moderni transferă drumurile în poezie pe care o (re)încarcă, cum se întîmplă în *Substanţe interzise*, cu proza propriei vieţi: el scrie despre sine, se povesteşte pe sine pentru a da seamă despre locurile, oamenii şi epoca sa; iată drumurile din poezia lui Liviu Ioan Stoiciu: în parcul Carol, pentru „a se regla intuitiv”, în interiorul fiinţei pentru a exorciza amintirile, scăpînd astfel din cercul lor otrăvit, în fapt, pentru a muri „azi, mîine”, pe o bancă în faţa unui corcoduş înflorit, pentru a regăsi „frumuseţea locului”, ignorată de cei de dinainte, prin praful drumului, *înainte,* pe „sub-cupola-craniului-de-ceară”, la o piaţă pe unde nu e nici cea mai mică urmă a trecerii vreunui om, printr-o chilie, cu aventura trecerii pe lumea cealaltă, hăituit pînă pe malul prăpastiei, în plămîni, unde e locul întîlnirii morţilor, pe o linie dreaptă sau pe un drum ocolit, spînzurat de frînghiile clocotelor, la coliba bunicului, trăgînd pe nas ori injectîndu-şi substanţe interzise: acestea sînt etnobotanicele de pe drumurile lui Liviu Ioan Stoiciu: „Mişcări ale sufletului, subtile. Îţi/ pîrîie sub tălpi florile trimişilor din adîncuri, flori ale/ copacilor scuturaţi de furtună astă noapte,/ într-o grădină. Grădină/ a bunicului tău, găsit mort acum trei ani în coliba/ lui de popas, jumătate îngropată/ în pămînt, care te sperie şi azi: calci înfiorată, ai năluciri,/ cei ce vin pe urmele tale vin bubuind/ şi se succed pe urmele lor asemenea valurilor Mării Negre./ Cine

sunt? Sunt/ trimişi ai substanţelor interzise, din adîncuri, în luna/ mai. Nu-s substanţe minerale? «Sunt trimişi/ ai substanţelor interzise»... Eziţi, ce faci, nu intri în colibă?/ Intră să le vezi şi să le guşti, să le tragi pe/ nas sau să ţi le injectezi, prin/ fumul vetrei strămoşeşti şi prin licărirea flăcărilor, care le/ luminează chipurile înflorite" (*Substanţe interzise*). Drumurile poetului duc, toate, în lăuntrul său îngheţat, într-un spaţiu ermetic, în parcela K , unde „se simte mort un pic", în tovărăşia unui *cîine galben*, vagabond, vestitor al morţii şi călăuză spre lumea de dincolo, a unui *cocor alb*, „simbol al singurătăţii mele, iubito" şi a unei *ciori*, figurînd moartea şi tenebrele: „nimic nu mai e cum a fost, a pierdut şi ce n-a avut,/ acum stă în ogradă cu ochii în gol şi/ îmbată ciorile cu ţuică, le dă pîine înmuiată în ţuică,/ pe una a prins-o şi i-a turnat ţuică pe gît,/ i-a desfăcut ciocul şi cogîlţ, cogîlţ.../ N-a murit cioara, din contră, de a doua zi i-a/ cerut de băut. Acum bea cu ea împreună şi la cîrciuma/ din sat – noaptea, cioara se transformă/ în femeie tînără. El/ şi-a pregătit totul pentru înmormîntare, hainele,/ pînzele de pus în coşciug, coşciugrul" (*Ce i-a mai rămas*).

Parcela K pe care o desenează drumurile poetului nu e doar un spaţiu al identificării vieţii în carte – textul ca viaţă şi viaţa ca text –, o temă frecventă în poezia de azi ci, mai mult încă e *soarta*, despre care Liviu Ioan Stoiciu vorbeşte cu înţelesul vechi al *fixării* viitorului, al *scripturii*; ce e azi şi ce va fi în 2030, de pildă, a fost scris, spune poetul în *Cum e scris, aşa va fi*, soarta se decide în simplul gest al întoarcerii unei pagini, dar şi în aşezarea cărţilor ghicitoarei ori a biletelor de papagal, „bileţele ale sorţii", cum le numeşte într-un poem cu acest titlu. Totul e scris şi citit, ce e scris *trebuie* să se întîmple, iar cînd protagonistul liric din *Substanţe interzise* nu înţelege textul, moare un pic, se dematerializează „înainte de soroc": astfel: „Fizician, totuşi, nu metafizician, citeşte ce scrie pe/ cruce, nu-i vine să creadă, visează?/ Un pumn în plină figură îl trezeşte – ce cauţi, bă, aici,/ în cimitir, la ora asta (dacă era în/ noaptea de Înviere mai înţelegea, aprindea o/ lumînare la morţi, dar aşa?). În cimitir, unde găsea/ particule cu care se întîmpla să/ interacţioneze pe unde ai intrat? Pe poartă, să trăiţi, eu/ sunt... A, tu erai... Ţi-ai schimbat coafura./ Era mortul din parcela K, reîncarnat pentru o oră, două, cît/ o fi plătit, că are ăsta un talent să/ mă sperie, l-ai iertat, mi-a dat bani de băut. Nu/ se mai ruşinează de urît./ Bea la cîrciuma din colţ, cu cine se aşază la masa/ lui, e nebunul cartierului – fost / profesor universitar, paznic la cimitir după ce-a/ ieşit de la mititica,/ a fost acuzat de viol dar făcea politică pe invers,/ săracul./ Ajuns în halul ăsta pentru că nu-şi mai înţelegea propriul/ scris, dar înţelegea scrisul unui/«grup arhaic de iniţiaţi», cum le spunea .../ Scrisul, o linie în zigzag: ce-i amintea de aţa morţilor" (*Din parcela K*). Şi nu acesta e scrisul, o linie în zigzag, amintind de aţa morţilor?

(Auto)biografismul este una dintre constantele liricii şi prozei lui Liviu Ioan Stoiciu, iar cea mai recentă carte a sa, *Nous*, confirmă o dată mai mult faptul că materia şi materialul liric se află chiar înlăuntrul poetului, în zona fiinţei interioare, unde realul se forjează în maşinăriile visului şi ale coşmarului: „Nedus la împărtăşanie de mic – am crescut/ doar cu mine însumi, dezamăgit, supărat, trist, pierdut pe/ o cale care n-are nici o legătură,/ nu mă mai uit în urmă, nici în sus, să cer ajutor./ Merg la întîmplare, fără/ gînduri de reabilitare a mea în faţa propriilor ochi, nu/ mai e nimic de făcut, am îmbătrînit/ încetul cu încetul, am coborît sub mine însumi, *sunt un sub*./ Parcă nici n-aş fi fost vreodată altul,/ nici n-aş fi trecut pe aici, pe unde se înalţă focuri şi se taie/ porcii, înaintea sărbătorilor de iarnă. Măcar atît./ Merg înainte cu capul plecat,/ îţi scriu cu sînge, adică, într-un vis nesfîrşit, am început/ să văd negru în faţa ochilor, stau ascuns/ acum în lanul de porumb de la marginea satului, că/ a apărut iar unul/ la mine înlăuntru care mă roagă în genunchi să-l/ omor şi-mi strigă: «N-ai curaj!/ N-ai curaj!»" (*Sunt un sub*). Liviu Ioan Stoiciu este, aşadar, un *sub*, se supune, fără a cîrti, unei forţe interne devastatoare care îi selectează memoria şi amintirile-ecran, îi sapă „mormîntul interior" odată cu neliniştile, spaimele, tăcerile şi dezabuzarea, îl duce *cînd dincoace, cînd dincolo*, construind un cuib al fricii pe unde trec năluci, lucruri necurate, semne ale fluidelor unor evenimente din viitor sau fantasme ale trecutului venind din „lumea cealaltă", precum bunicul „în uniformă regală de gală", poftind la o halcă de mămăligă putregăită ori oamenii din satul natal, asaltaţi de „cel rău", demonizaţi, străbuni care se întorc în vizită, asemeni bunicului „răscrăcănat"; persistenţa acestor imagini din alt timp şi de altundeva, devenind *reperele sigure* ale unui real de-construit, naşte în mintea cititorului bănuiala că totul e o parabolă: lumea din/de *sub* e chiar lumea aceasta, în fiinţa ei. Acolo, *sub*, ne spune. Liviu Ioan Stoiciu e rău, e ca aici; din/de sub se vede o lume surpată în alcool, peste care s-a lăsat deznădejdea, pradă farselor negre, un ţinut al molîilor, „al tăcuţilor bakuba" şi al „veselilor baluba", unde se ţin lanţ

petreceri ale vrăjitoarelor într-un colţ „deasupra Palatului Cotroceni”, cu oameni care s-au familiarizat cu răul, ale căror chipuri „se rezumă la/ puncte sau linii desenate pe nisip,/ care figurează ochi, sprîncene şi gură, ce dispar/ la prima furtună?” (*Cît cuprinde*), dar admiră „frumuseţea mamei noastre comune, România”, cum se spune în *Ia şi gustă*, cu figuri de identificare precum acelea ale șontorogului pocit, „iluminat”, care va fi salvat oamenii de sub „puterea unor vrăji ruseşti”, figura „tînără” a unei cerşetoare cu turban, din faţa Muzeului de Istorie ori sufletele „celor plecaţi în căutarea/ unei lumi mai bune şi nemaiîntorşi în/ România, deveniţi sclavi în străinătate”: aceştia sînt oamenii de lîngă răsuflătorile infernului.

Lumea lui Liviu Ioan Stoiciu este o *lume pe dos*, ieşită din fire, care se vede prin ochii unui spînzurat de picioare, cum scrie poetul în *Că s-a lăsat deznădejdea*; iată omul care vine din viitor în poezia din *Nous*: „Se învîrte în jurul cîntarului vechi, «e din al/ doilea război mondial», are/ autorizaţie de funcţionare pusă la vedere, cît/ mă costă? Dă din cap, încrezător,/ se urcă, urmăreşte clapa de înălţime, pusă pe cap, cît/ am? În ultima vreme am dat semne/ alarmante de slăbiciune/ şi de împuţinare. «Că tot ceea ce era sigur, a devenit/ îndoielnic» – eu vin din viitor, din/ al treilea război mondial, iubitule, îi spune celui care-l/ cîntăreşte. Război care i-a afectat cu/ adevărat doar pe cîţiva «ca mine», sceptici... Plăteşte,/ din indolenţă, cu o medalie de război, pe/ care abia o primise – n-am/ bani la mine. Eşti nemulţumit, cantaragiule? Uite,/ ia şi urechea asta a mea – îşi/ smulge urechea dreaptă. Nu! Cantaragiul, îngrozit, o/ refuză și o ia la fugă./ El rîde, sardonic: ai vedenii macabre, bătrîne, îi/ strigă din urmă și-și/ lipeşte cu scuipat urechea, la loc” (*Vine din viitor*). Poemele se scriu de o parte şi de alta a unui *baraj psihic*, într-un viscol sufletesc şi în adîncimile mlăştinoase ale lăuntrului: cuplul erotic e în violenţă, sînge, spaime, teroare, asasinat, în coşmarul unde, în faţa ochilor, se află doar „resturi de abator” şi unde totul e în zadar, iar fiinţa nu-şi mai poate îngădui nici măcar vaietul, geamătul, regretul, din cer căzînd doar picuri de singurătate. Protagonistul liricii din *Nous* este omul *de-căzut*, terminat psihic, cu minţile pierdute, primind din trecut doar imaginea unui rîu al morţii, departe de „vîrsta de aur”, născut cocîrjat în vîrsta de fier; „Se întoarce din drum, închide şi deschide/ ochii, e adevărat, nu i se pare? Vaca paşte pe malul/ rîului morţii. – Ai uitat acolo vaca, în/ buruieni, din copilărie, de la 11 ani? Nu mai ţine/ minte exact cîţi ani avea/ atunci cînd a uitat-o, dar cum de şi-a amintit tocmai/ acum de vaca asta, la bătrîneţe?/ Adună bălegar de vacă uscat, să aibă ce să ardă/ în sobă. Îşi/ trage piciorul drept sub el, aşezat/ la umbră, şi-şi scoate mîncarea din traistă – cu/ un profund sentiment de nelinişte,/ teamă şi tristeţe că a uitat de vacă atîta timp. Vacă/ lăsată la păscut în copilăria lui pe malul/ rîului... Nu! Se/ răzgândeşte, nu-i e foame destul, se ridică. Nu/ se poate. Și pleacă mai departe,/ cocîrjat” (*Uitată din copilărie*) Din aceeaşi memorie vine şi Cantonul 248 din Adjudu Vechi, evocat într-o (auto)ironie atît de specifică scrisului lui Liviu Ioan Stoiciu care, oricum, ar fi trebuit făcut cetăţean de onoare al acestuia; mai ales ca este singurul său locuitor.

Acestea sînt vestigiile derizorii ale trecutului; dar ce vine din viitorul trecut? Numai o *cale a căderii* pînă la starea de „dobitoci zdrobiţi pe dinlăuntru”, cum se spune în *Matriţe*: „Goluri, căderi în spirală, matriţe de lut/ ale spiritului lor, sparte,/ sparte de atunci de cînd unii au fost numiţi «Cei/ ce nu se vînd» – deşi alţii/ au susţinut că nu era nevoie oricum de asemenea/ dobitoci./ Dobitoci zdrobiţi pe/ dinlăuntru, căzuţi în adînc, fără nimic sfînt?/ Diavolul în persoană cerîndune/ să fim umili, să stăm/ liniştiţi în colţul nostru şi «să nu ne ocupăm de nimic/ deosebit, că se ocupă el» – dintr-o/ silă de toate, rămaşi fără suflet, matriţe, numai piele/ şi os, matriţe umplute de vrăjitoare cu/ apa de la morţi…”. Liviu Ioan Stoiciu explorează lăuntrul profund, sinele de sub, unde fantasmele și demenţa horei lor hipnotice iau locul icoanelor de la mănăstirile Buciumeni, Sihastru, Hadîmbu (pe care le explorează în a doua secţiune a cărţii, *Jurnal Nous*) şi trimit magicul *nóus* în ficţiunea grecilor de altădată. Poezia din *Nous*, a aceluia care „a răsturnat totul pe dos şi s-a scufundat în/ e1 însuşi, de unde iese necunoscîndu-şi/ adîncimile, tot pierdut, tot ignorant – după o viaţă”, continuă o aventură lirică începută de la fanionul Cantonului 248 în urmă cu mai bine de treizeci de ani, singulară în poezia noastră de azi.

Ajuns din urmă este un fragment din vastul jurnal pe care Liviu Ioan Stoiciu îl publică, în reviste de mai mulţi ani; segmentul acesta cuprinde perioada tulbure, problematică a anilor 1987-1988, vremuri „infecte”, cînd, faţă cu agresiunea sistemului ideologic, social şi economic al vechiului regim ce trece peste cotele de avarie, unde a funcţionat o jumătate de secol, poetul se repliază între poemele de care se lasă scris şi în notaţiile unui jurnal care provoacă textul liric, într-o *geneză reciprocă*, ivind ceea ce autorul însuşi numeşte *jurnalul-poem*: „Poemul alege ziua de jurnal. Ziua în

care poemul a fost scris (...) Altfel, se poate şi aşa: să fie integrat jurnalul în fiecare poem şi să se citească, natural, de la cap la coadă ca *poem-jurnal*; poem al timpului meu, al stărilor lui de suflet, real-biografic, postmodern. Nu e greu de fragmentat în versuri jurnalul, să intre în armonie cu poemul...", se spune într-o *Notă* a autorului care sugerează tema-pivot şi, implicit, pista de lectură a jurnalului-poem: o densă reţea a creaţiei, singurul lucru important din existenţa lui Liviu Ioan Stoiciu – o continuă căutare a poemului în relieful accidentat, în perpetuă schimbare, al fiinţei interioare. Scris *pe ascuns*, ferindu-se de ochii Doinei Popa care dactilografiază la maşina de scris un roman şi de cei ai lui Laurenţiu, fiul care face teme, pleacă şi vine de la şcoală, la joacă, la bunici ("din superstiţie: dacă sunt descoperit că scriu, nu mai pot să scriu, pur şi simplu mi se taie avîntul, mă inhib"; „mă chinuiesc să definitivez un poem, pe furiş, întrerupt continuu"), poemul e o supapă de eliberare a pasiunii şi nervozităţii unei fiinţe care e ca un cazan pe foc, cu capacul bine aşezat, etanş: „Singurele mele bucurii, în esenţă, sunt aceste versuri, nu ştiu de ce scrise pe furiş, e o indecenţă scrisul?".

Asemenea momente sînt, însă, rare pentru că relaţia autorului cu propriul text este una tensională, un raport de adversitate, o luptă cu ceva/ cineva care nu vine, jurnalul-poem fiind (şi) un spaţiu de manevră, un poligon de tragere, unde se fac reglajele fine ale versurilor şi ochiului (auto)critic; „singurele mele bucurii" se sting repede în sentimentul zădărniciei, al renunţării ("ar trebui să mă las de scris", notează poetul care are tot mai des conştiinţa inutilităţii scrisului), mai mult încă, al dezastrului dezamăgirii de sine, cînd „nu mai dau două parale nici pe scris, nici pe citit". Autorul jurnalului-poem din *Ajuns din urmă* este foarte aspru, necruţător cu poemele sale „puse la ciorap" spre sfîrşitul anilor '80: unele i se par o „porcărie", o tîmpenie, nimica toată, „complet cretin", de o idioţenie jenantă, un eşec, nesărat, neinspirat, prozaic, altele sînt ambigue, o improvizaţie cel mult onorabilă pe care, totuşi, era mai bine să nu o fi scris pentru că nu poate fi luată în serios, în sfîrşit, multe poeme sînt expediate iadului: nu există o poezie mai prost primită, huiduită, năruită în adjective dintre cele mai dure. Cu toate acestea, tîmpeniile, idioţeniile, porcăriile, eşecurile, improvizaţiile, dar şi poemele „ciudate", cele care i se par „nu prea rele" sînt, toate, scoase din sertar, publicate în volume sau în reviste, în acest jurnal-poem şi livrate *cititorului de mîine*, de care are nevoie, cu ascunsa speranţă că acesta îi va infirma verdictele prea aspre: „Profit, «inspirat de singurătate» şi de la ora 16.45 la 17.10 scriu un poem care nu mi se pare a fi prea rău: eu ştiu?", notează poetul la 28 aprilie 1988, clipind complice către cititorul de peste aproape treizeci de ani. Angajat într-un război de uzură cu propriile texte şi cu editurile vremii, *paria* printre politrucii şi activiştii culturali vrînceni, captiv într-un univers domestic al automatismelor zilnice (zilele curg, după acelaşi scenariu obsedant, între micul dejun standardizat – „o felie de pîine unsă cu margarină şi dulceaţă", baia în apa „călîie" sau încălzită la aragaz, atmosfera duşmănoasă de la biblioteca judeţeană din Focşani, unde, tolerat, încă lucrează, procurarea ziarelor şi revistelor pentru a constata, o dată şi încă o dată, „prostituţia ceauşistă din presă" şi reprizele repetate ale curăţeniei în casă, zgomotul maşinii de scris a Doinei Popa care (re)dactilografiază romane, programele sărace şi agresive de la televizor, cu fotbal, desene animate, filme proaste, „Nicocea", Nicolae Ceauşescu, adică şi, mai ales, plimbatul unui peşte viu din borcan în cada din baie şi invers – o imagine semnificativă a sinelui închis în „borcanul" unei existenţe fără orizont), poetul admite rareori un armistiţiu cu sine însuşi, într-o fiziologie a creaţiei, proprie poeţilor de oricînd: „Termin, de la ora 17.30 la 18.15, pe furiş poemul început/ astă noapte (aşa scriu eu poemele,/ retras în singurătate/ la birou, în deplină linişte, fără vreun aparat/ deschis, să mă pot concentra; mă aşez la birou şi aştept,/ dacă «vine inspiraţia» şi curg versurile de la sine,/ spontan, bine, dacă nu, nu, abandonez după jumătate de oră;/ eu scriu numai poeme de sertar; de fiecare/ dată le transcriu: dacă la recitirea lor, după o lungă/ perioadă, descopăr că au o minimă/ valoare sentimentală, le păstrez, dacă nu, le arunc...". În sertarul dezamăgirilor, renunţărilor şi dezabuzării, cititorul „de mîine" găseşte, iată, texte de antologie, care trans-figurează, prin relieful interior, epoca şi poetul acesteia; „totală indiferenţă a gîndului: pe/ acoperiş, ramuri rupte trosnind, tropăituri, foşnete... Şi/ nici o tresărire înlăuntru./ Cineva umblă pe acoperiş, treaba/ lui. O fi fierul de călcat. O fi îngerul morţii. Umbrarele/ sunt pline de tînţari şi nimicuri./ Afară, praful stelelor, din trecutul lor îndepărtat, se/ aşază, se aşază: particulă cu particulă, pretutindeni, caii/ sălbatici îl calcă în galop, îl/ ridică la cer, îl reaşază sub greutatea unui fier de călcat./ Caii/ liberi, clădiţi în nouri... Înlăuntrul/ lor, viermii. Viermii/ au o cărare a lor pe pereţi, de unde vin? Unde/ se duc? Unii viermi urcă, alţii/ coboară…/ Poate prescriu ceva. Dar

ce pot ei să prescrie, să/ înţeleg eu? Eu, condamnat iremediabil/ la eşec. Îmi vedeţi/ urmele fierului de călcat pe buze...” (*Fierul de călcat*).

Jurnalul-poem al lui Liviu Ioan Stoiciu, structurat în jurul temei-pivot a poetului-poeziei, circumscrie epoca, în „ipostaza” sa din Vrancea vremii, prin notaţii seci care iau pulsul unei realităţi derizorii, dar, mai cu seamă, prin două metafore foarte puternice, distilate în „partea” lirică din *Ajuns din urmă*: oglinda unei *băltoace* unde nu se vede decît un şoarece înecat şi *urechile* de peste tot („Cele mai dezvoltate/ obiecte acum pe la noi sunt urechile, au urechi pînă/ şi particulele de colb de pe cărţi”), din poeme precum *La răscrucea vremurilor* şi *Să trăiţi*!, figurează toată frustrarea unor „vremuri meschine”, a unei lumi ca un infern „plin de lanţuri”, cu muncile agricole obligatorii, cozile, goana după „ceva”, desele întreruperi ale curentului electric „pentru economie”, calorifere reci, pîine pe cartelă şi veşnica supapă care e fotbalul, traiul „pe datorie” şi puţinii bani procuraţi din vînzarea sticlelor goale, revolta de la Braşov din 1987, cu „efectele” sale la Focşani, într-un absurd ionescian („Comentăm Braşovul incendiar:/ este indiscutabil că efectele protestelor lui au/ ajuns şi la Focşani, la Hală/ se vinde carne proaspătă de oaie, ieri s-a vîndut ficat,/ azi s-au vîndut conserve chinezeşti de carne/ (ceva ce nu s-a mai văzut de ani de zile!). Ce apuc să/ cumpăr eu: 6 kile de mere (36 lei), 5/ cutii de lapte concentrat nemaivăzute prin magazine (40 lei)/ şi două borcane de fasole verde pentru/ export (22 lei). La unitatea alimentară 8 se vînd azi/ iar salamuri: aşa ceva chiar că nu se poate.../ Vai de capul nostru, e atîta umilinţă la mijloc! Se taie/ curentul electric de la ora 8, ăstora le mai trebuie/ o mişcare populară de protest”), cu mesajul pe care îl dă *paria* din Vrancea protestatarilor braşoveni (“Să le dea Dumnezeu tărie şi sănătate tuturor celor ce au protestat cu convingere şi acum suferă prin puşcăriile româneşti, uitaţi de toţi...”), trecut/ ascuns într-un text *periculos*: „Acest registru-jurnal poate fi o probă în justiţie, o dată confiscat; aştept zilnic să fiu percheziţionat de cei care mă urmăresc...”; zilele bune par să se fi sinucis în *noaptea românească*, cu mascarade, măşti, tobe şi suflete „prostite”, ajunse „pînă în regiunea/ calotelor polare şi întoarse aici pentru o zi”. În focarul oglinzilor paralele ale prozei jurnalului şi poemului sunt nervii de la marginea suportabilităţii şi realitatea crudă a unui coşmar care nu se mai termină: „fratele meu Marian era/ dus în delegaţie ieri după furaje pe lîngă/ Rîmnicu Vîlcea, deoarece vacile de 1a CAP Adjud nu mai pot/ sta în picioare de foame! Ca să poată fi adăpate sunt/ ţinute între pari, cică, să nu cadă de pe picioare.../ Mi-e milă -/ din cîte aud, situaţia e generală în ţară, la/ nivel de CAP (pînă şi amărîtul de Florea Ceaușescu scrie în/ *Scînteia* de... porcii care mor de foame la Giurgiu)./ Altceva: despre tăierea pomilor fructiferi/ cu forţa (e ordin în acest sens): se ţin copiii de mîini în/ jurul pomilor cînd vine buldozerul, degeaba.../ La Păuneşti au fost/ arestaţi, e prea de tot, cei ce s-au opus la aratul/ grădinilor (din păcate, măgăria în sine/ a fost confirmată în ziarul *Milcovul*, că da, e voie să fie/ luate toate grădinile şi «redate agriculturii», / lăsînd bieţii ţărani să/ moară de foame!). Nu mai spun de vitele legate de gardul/ primăriilor în comune, oamenii nemaiavînd ce/ să le dea de mîncare (faci puşcărie şi dacă ajungi să cumperi carne de vită tăiată clandestin) «conform legii», care primării sunt şi ele depăşite de situaţie...”.

Cîteva vise trecute repede în nelinişte şi coşmar, relaţii consemnate vag, în sugestie, mai degrabă, cu lumea literară (o epistolă pentru Aurel Dumitraşcu, una adresată „dragilor poeţi nemţeni”, nimic, însă, despre participarea la Colocviile de Poezie de la Tîrgu Neamţ), filme „egale cu zero” ori numai „agreabile”, lecturi, în căutare de vocabular, din „Magazin” şi, iată, „Prohodul Domnului”, din revistele literare şi poezie de Nichita Danilov, Dumitru Pricop, Florenţa Albu (*Efectul de seră* e o carte „cu destule poeme valoroase”), Ion Trif Pleşa (un activist fără conştiinţă artistică) nu sînt decît false refugii, cum e cada din baie pentru peştele viu din borcan: *închis pe dinlăuntru* – atît şi astfel sînt fiinţa, epoca şi poezia din jurnalul-poem al lui Liviu Ioan Stoiciu: „gratii de colivie, butucii de vie pietrificaţi au/ devenit conştienţi de faptul/ că privirea noastră pe cer, în adînc, pătrunzătoare,/ este o privire înapoi în timp,/ spre epoci anterioare formării valurilor de pămînt de pe/ aici... Sunt butuci de vie/ pietrificaţi; în faţa ochilor. Pînă şi ei -/ gratii de colivie în care, din străbuni, pruncul este culcat/ după ce este dat din mînă în mînă la toţi/ mesenii să i se pună în scutece bani. «Bani pentru somnul/ cosmic al copilului», spune/ profesorul de filozofie şi e aplaudat, bravo… Aici/ închişi pe dinlăuntru, în/ trup, pe după gratii, unde numai viclenia... Numai/ gîndul rău şi gîndul bun mai/ pot fi libere, nerostite, cu adevărat, venind de la/ Dumnezeu, ca un bici...” (*Ca un bici*).

JURNAL (XXIX)
1900

Titu MAIORESCU

Joi 2 / 15 martie 1900. Ieri între 5 și 6½, în timpul cursului meu la universitate (biografia Schopenhauer, în enormă asistență de public, tânărul Carp, profesorul Coculescu cu nevasta etc.), începuse să plouă tare, mai târziu ploaia s-a schimbat în ninsoare și azi dimineață, la o temperatură de ±0, pretutideni zăpadă proaspătă de ½ metru, toți copacii *încărcați* la crengi cu zăpadă, aspect feeric, și ninge încă.

Anicuța ceva mai bine ca durere, dar tușește încă și are o bubă la buza superioară.

Mie mi s-a mai dezumflat narina și, în fine, azi a trecut durerea de la nas. Buboiul aproape închis, dar pansat.

Ieri pe la 3 ore, iar scandal pe uliță, vro 100 cu bețe (după spusa lui B. Bratianu și G. Mârzescu, cari i-am întâlnit când veneau la mine, spre 3 ore de consultație, Sturdza împreună cu Teodoru din Iași), sau vreo 200 (după spusa „Timpului") au început iar scandal lângă Curtea de Conturi, dar, respinși de poliție, au venit la Senat și au spart ferestrele.

Vineri 3 / 16 martie. A mai nins și noaptea aceasta. Dimineața, termometrul –½° R. Enorme cantități de zăpadă. Astăzi 5 ¼ până la 7½, audiție muzicala la regina. Era și ministru prezident G. Gr. Cantacuzino cu nevasta și 2 fete. Cantacuzin ceva tras la față, dar încolo în aparență bine. Executat admirabil cvartet No 11 de Beethoven (Flesch, Dinicu, Dall'Orso și ?), apoi cântat din gură (foarte puternic, rugăciunea Elisabetei din *Tannhäuser* și gavotă din *Manon* și o romanță englezească, mai puțin bine *Erlkönig* și *Forelle* de Schubert), o d-ră Ciolac de la Botoșani, fiica fostului senator conservator, studiat la Viena și Paris. –

Apoi, după curiosul și cam nedemnul obicei, a recitat regina câteva poezii germane ale ei, din care a promis să-mi copieze *Der Kelch*.

Sâmbătă 4 martie / 17 martie. Dimineața la 8 ore, R –½°, dar apoi soare cald, zăpada se topește. –

La mine, Lupu Costaki, Carp și P. Missir, acest din urmă povestește intervenția de ieri la Senat în interpelarea Porumbaru asupra afacerii Hallier. *Carp* insistă, în urma celor petrecute la Camera și la Senat în această chestie, să cer eu de la guvern actele relative, și voi face astăzi, prin următoarea cerere, formulată în prezența lor:

„În urma declarării d-lui ministru de Finanțe că în afacerea Hallier nu a existat nicio intervenție a vreunui stat strein, dar că a existat o necesitate inexorabilă, care s-ar dovedì prin acte, am onoare a ruga pe domnul președinte al Senatului să binevoiască a interveni pe lângă onor. guvern ca să-mi puie la dispoziție pe biroul Senatului actele de care a vorbit domnul ministru de Finanțe și de a căror cunoaștere am trebuință pentru a anunța o interpelare în această chestie."

4 / 17 martie 1900

T. M.

Senator, reprezentant al Colegiului Universitar din București

Luni 6 / 19 martie. Cer posomorît, termometru R +3°, vânt rece, mai e zăpadă prin curți. Ieri la dejun la noi, dr Mera din Carlsbad și Diaconovici din Sibiu, mâine, pentru deschiderea sesiunei Academiei, protopopul Ghidiu și curiosul său cumnat, inginerul Ioan Popasu la dejun. –

Ieri, și mai numeroasă și zgomotoasă întrunire a liberalilor în sala Băilor Eforiei, sub prezidența lui Petre Gradișteanu, oratori C. Cernescu, N. N. Săveanu și socialiștii Diamandy și Morțun, apoi, cu steaguri negre, la statua lui Mihai Viteazu, acolo bătăi, loviți Carada, Murgulescu de la „Independance", Mille și I. Bacalbașa de la „Adevărul" etc., urmăriți și studenții în universitate. Statescu și Aurelian cerut audiență la rege.

Telegramă

Avocat Cociaș
Brăila

Dacă nu primesc încunoștiințare până mercuri dimineața înțeleg că nu trebuie să viu joi Brăila.

Maiorescu

Marți 7 / 20 martie. Plouă, la 7 ore dimineața, +½° R. Urât timp.

Telegramă

Avocat Cociaș
Brăila

Primit scrisoare. Sunt joi dimineața Brăila hotel francez, vă aștept acolo la 9 ore.

Maiorescu

Marți 14 / 27 martie. Ce curioasă a mai fost vremea. Vineri și sâmbătă a mai nins mult, încât erau toate acoperite cu zăpadă. Duminecă cer senin, soare (noi, Anicutza și cu mine plecasem cu trenul 11° 45' dimineața la Brăila, hotel francez, odaia No 3 și, de acolo, a doua zi cu vaporul la Galați, unde pledare Cotulich pentru Danubiana și apoi, după o mâncare proastă – adusă la hotel seara în sleeping-car prea tare încălzit, și azi dimineața 5½ înapoi acasă) și toate câmpiile albe ca iarna. Dar apoi noaptea de Duminecă spre luni și toată lunea pretutindeni ploaie, și astăzi zăpada topită de ploaie și, în fine, aer de primăvară.

Alaltăieri, duminica dimineața, la plecarea noastră din gara București, am asistat la primirea cu urale a lui Dimitrie Sturdza, care venea de la aniversarea Academiei Berlin cu trenul Vârciorova. Tot Duminecă, întrunirea liberală, prezidată de Sturdza în sala Dacia, unde multă lume, s-a luat energica rezoluție în contra scandalului proces Hallier. În același timp, prin județe, analoage întruniri și rezoluții ale liberalilor. După abia 11 luni de rea administrare a actualului guvern Sturdza cu partidul seu reabilitat.

Buboiul meu e, în sfârșit, de ieri cu o coaje uscată, încât nu-l mai leg, dar a ținut legat peste *trei săptămâni*. Și Anicuței i-a trecut tusea.

Firește, nu mai fumez și nici mă mai gândesc la fumat, dar îmi place lapte rece.

Azi pe la 5 ¼, Carp la mine și apoi cu el, cu Al. Marghiloman și C. C. Arion, în *entresol* la Jockey-club, sfătuire Tache Ionescu, ministru Finanțelor i-a propus azi la Cameră lui Carp să intre în minister sub prezidența Cantacuzino, împărțind puterea pe din două, luând adică pentru sine și ai săi 4 ministere, care va voi. Carp a răspuns că el nu primește prezidența unui bolnav și acum ne consulta pe noi, dacă să ne propuie, în loc ca să intre 4 din noi în minister, iar el Carp, să fie prezident de Cameră. La aceasta am răspuns eu că găsesc refuzul lui Carp justificat și că, în ce mă privește, n-aș intra în niciun caz într-un minister sub Cantacuzino, pe care-l cred incapabil de a duce un guvern. Arion ar fi vroit să primim. Marghiloman a propus ca refuzul lui Carp să nu se marginească a fi negativ, ci Carp să aibă o întrevedere personală cu Cantacuzino, în care să-i propuie ca acesta să rămâie șef de partid, Carp ministru prezident și cluburile să se contopească.

Aceasta s-a acceptat de toți ca posibil.

Vineri 17 / 30 martie, a plouat iar peste noapte, dar dimineața 7½ ore, termometru R +6°.

Telegramă

Baron Hye
Schellinggasse 3
Viena

Afacerea Humpel rezolvată definitiv. Încă o dată, călduroase mulțumiri pentru binevoitoarea dumneavoastră intervenție.

Maiorescu[1]

Sâmbătă 25 martie / 7 aprilie. În sfârșit, de 2 zile căldură primăvăratică, dar noapte încă frig, viscolul de zăpadă, care a mai căzut acum 7 zile asupra Vienei, n-a venit de astă dată la noi.

Ajung spre sfârșitul prelegerilor la universitate, mai am mercurea și joia viitoare ultimele lecții înaintea vacanțelor de Paști și, după vacanță, numai conferențe și examene. Ceva ocupat cu Academia, Comisia dicționarului Philippide și alegerea a 2 membri în secția literară. S-a propus astăzi în secția literară cu unanimitate de 7 voturi (Gr. Tocilescu, A. Naum, Caraiani, Jacques Negruzzi, Chintescu, Vulcan și eu) Al. Philippide ca membru ordinar, Hasdeu s-a abținut. S-a mai propus ca al doilea membru (în urma stăruinței mele, provocată de rugămintea lui D. Sturdza) cu 5 voturi contra 2, Bianu. S-a mai votat cu 4 voturi contra 3, ca o posibilitate la ședința completului Gion.

Însă, înaintea călătoriei de vacanță, sunt iarăși prins, și spre marea mea părere de rău, cu mult prea sufletește turburat de situația politică. Am anunțat ieri în Senat ministrului prezident Cantacuzino o interpelare în chestia Hallier și a rămas să se dezvolte marți, dacă va fi față apoplecticul Cantacuzino. L-aș fi menajat, daca n-ar fi asistat alaltăieri la toată ședința, pentru a susține prin prezența sa stupidul proiect de organizație al Ministeriului Domeniilor, prezintat de Fleva.

Duiliu Zamfirescu e aici în concediu cu nevastă-sa, prânzesc astăzi la noi cu Juca, Ella, Naum, Ianov, Buiucliu, Lecomte și Lili Florescu cu Didina.

Telegramă

Răspuns plătit
Vila Alloro
Abbazia

Rog răspuns telegrafic dacă aveți libere luni 16 aprilie pentru cel puțin 14 zile salon și două dormitoare 4 persoane. Dacă posibil numărul 5 și 6 și încă undeva un dormitor mare.

Maiorescu[2]

Duminecă 26 Martie

Telegramă
Hotel Stephanie
Abbazia
Rog răspundeți telegrafic dacă putem avea și la ce preț pe zi pentru o zi luni 16 aprilie pentru 14 zile în hoteluri sau vile salon și două dormitoare 4 paturi sau cel puțin două dormitoare mari totul cu cea mai bună priveliște asupra mării.
Maiorescu[3]

Telegramă
Dymsza
St. Petersburg
Stremiannaya 16
Îmbrățișăm și dorim mulți ani fericiți.
Tata[4]

Mercuri 29 martie / 11 aprilie. Azi în Senat, de la 3¼ ore la 4½, dezvoltat interpelarea în afacerea Hallier. Prezent pe banca ministerială prezidentul de consiliu G. Gr. Cantacuzin și ceilalți miniștri, afară de Fleva. Lume enormă. Succes, zic oamenii. –
Apoi de la 5 ¼ – 6 ½, ultima lecțiune Istoria Filosofiei (Estetica lui Schopenhauer), cu mare căldură.

Vineri 31 martie / 13 aprilie. În sfârșit, căldură de primăvară. Ieri încă ultimul curs de Logică, azi pentru Goldmann la Casație. Și stenograme, stenograme!
Liberalii („Voința națională" etc.) trâmbițează succesul discursului meu, vor să-l reproducă etc.
De m-ași vedea plecat mâine spre Abbazia! Mai am mâine dimineață votarea noilor membri la Academie (Philippide și Bianu, dacă ies).
De cel mai mare sprijin sufletesc e pentru mine, în asemenea momente de adâncă mișcare, Anicuța.

Aprilie 1900

Sâmbătă 1 / 14 aprilie. Am votat și la Academie azi dimineață, Philippide a ieșit la primul scrutin. În favoarea lui Pușcariu a vorbit pentru al 2-lea loc Vulcan, dar la vot Pușcariu n-a întrunit 2/3; apoi am vorbit eu în favoarea lui Bianu (deși fost obraznic adversar politic când cu afișarea, că n-aș avea procură de la Sf. Nicolae din Brașov) și am votat încă pentru el, dar am plecat din Academie fără a ști rezultatul.
Apoi, corecturi la tipărirea discursului meu în „Constituționalul" de astă-sară și trimiterea lor și la Scarlat Vârnav, care îl traduce pentru „Independance roumaine"; între 2½ și 4, la redacția „Constituționalului", pentru ultima revizuire a șpalturilor, apoi acasă notițe culese lui Dragomirescu pentru biografia mea în *Enciclopedie* și, la 5° 55', plecat din București în sleepingul nostru (2 cabine cu ușa intermediară deschisă), alături Louis și Irinița Blanc, cari vin cu noi la Abbazia.

Luni 3 / 16 aprilie. *Abbazia*. Ieri, de la gara Staatsbahn în Pesta, unde sosit la 1° 25' p.m., cu trăsura la Ostbahn, de unde la 3 ore spre Fiume, sosit la Fiume azi (cu ceva întârziere) pe la 6° 45' dimineața, pe jos la cafenea lângă port (bagajele cu un hamal[5] cu cărucioare, 2 *Krone*), apoi la 8 ore, cu vaporul la Abbazia. Și cu greu, după căutare la *Hotel Quarnero*, găsit aici la Vila Laura odăi, Blanc, No 1 cu 2 paturi (vesel), 5 florini pe zi; noi No 3 și 4, împreună 9 florini. Dar așteptăm să plece cei de la marele salon din mijloc (No 2) cu terasa, pentru a lua pe acesta cu odaia No 3. Salonul singur a 10 florini și odaia No 3 a 5 florini. Toate în *mezanin*[6]. Frumos, vesel, cu soare, destulă electricitate, dar cam departe și vederea pe mare fără Fiume. Prânz, nu rău, *à prix fixe à* 2½ florini, cina a 1½ florini.

Marți 4 / 17 aprilie. *Abbazia*. Ieri era soare foarte cald, dar azi plouă ca din găleată, ca și cum ar fi furtună. Blanc cu dureri întruna în piciorul drept. I-a făcut rău o baie, care imprudent a luat-o azi. –
Sara panzarolă în 4.

Mercuri 5 / *18 aprilie. Abbazia.* Cer senin, soare. Eu am dormit și mă aflu bine. Anicutza idem.

Note:
1. T. Maiorescu pune un semn de întrebare, neștiind numele ultimului membru din quartet.
2. Telegramă în limba germană în manuscris. Textul continuă în limba română.
3. Telegramă în limba germană în manuscris. Textul continuă în limba română.
4. Telegramă în limba germană în manuscris.
5. Telegramă în limba franceză în manuscris. Textul continuă în limba română.
6. Cuvânt în limba germană în manuscris. Textul continuă în limba română.

JURNAL, Volumul V: 1900. Ediție critică coordonată de Bogdan Mihai DASCĂLU. Text stabilit, traducere, note, glosar și indici de Ana-Maria DASCĂLU și Bogdan Mihai DASCĂLU.

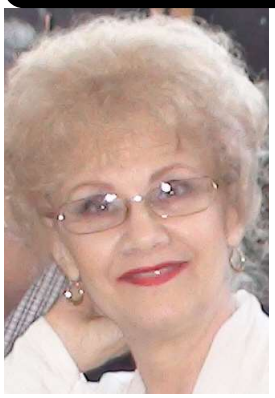

STRĂDANII ȘI NOI CĂI DE CONTRAFACERE A UNEI BIOGRAFII REDUTABILE. NELINIȘTI ALE ORGANELOR OPERATIVE „ÎN SCOPUL CONTINUĂRII ACȚIUNII DE APROPIERE A LUI *MOHOR*”. NOI „LEGĂTURI” ȘI VECHI „INFORMATORI”

Ioana DIACONESCU

Noutățile ce pot fi extrase în timp ce înaintez în documentele dosarului SIE 0006090-ACNSAS adaugă date noi în ce privește evoluția informativă, instrumentată repetat în cazul scriitorului Vintilă Horia. Imaginația organelor operative este fără de margini în crearea unor noi, false căi de atac, desigur deviante și compromițătoare pentru intelectualul de valoare inegalabilă, în evoluția spirituală a omului de litere care a fost Vintilă Horia. O personalitate cu care orice țară din lume s-ar fi mândrit în orice vreme, compromisă tot mai vehement de politica de partid și de stat a unei Românii cufundate în întunericul înghețat al noii puteri distructive ce apăsa sub cizma ei chipul însîngerat al țării.

Așadar, voi puncta „noutățile”

1 – Se poate desprinde cu stupoare, din documentele ce urmează, faptul că unele publicații din exil au fost dirijate de Securitate (un exemplu din care se poate concluziona va fi observația în legătură cu publicația „Credința” din SUA).

2 – Odată abandonată ideea folosirii Marianei Cocorescu, cumnata lui Vintilă Horia , ca informatoare pentru urmărirea lui, ea este reluată , în ideea că aceasta va accepta acum colaborarea, cunoscute fiind mijloacele precare de trai, fiind decăzută din drepturi civile în urma gradului de rudenie cu „fugarul”, dar și avîndu-l ca soț pe ofițerul de marină deblocat, fostul căpitan din Marina Regală, Nicolae Cocorescu.

Se reia, de asemenea, problema acordării acesteia vizei de plecare în Occident, evenimet important la vremea aceea pentru oricare cetățean român, fiind obținută extrem de greu, uneori niciodată. De cele mai multe ori ea se oferea „la schimb”cu colaborarea cu Securitatea și întotdeauna se acorda cu o condiție pusă în special „proscrișilor”.

3 – Nu sunt uitați ca „însemnați„ politic nici cei doi fii minori ai familiei Cocorescu (se poate observa lesne din document că cel puțin unul dintre ei nu avusese dreptul să urmeze studiile liceale).

4 – Acordarea vizei pentru vizita la fiul său se acordă tatălui acestuia, Vintilă Caftangioglu, în scopul extragerii de la acesta, la întoarcere, de informații despre fiul său Vintilă Horia, dar mai ales pentru a-l influența în hotărîrea de a-și vizita țara pentru a fi folosit în favoarea noului regim de democarție populară.

5 – Se speră mult în influențarea lui Vintilă Horia pentru reveni în țară, în scopul a fi transformat în corifeul „epocii Ceaușescu”. În acest sens se fac eforturi în direcția unor persoane de influență, ca părinții lui, diverși informatori mai mult sau mai puțin cunoscuți, cadre din învățămîntul universitar românesc precum și din cercetare aparținând Institutului de Lingvistică al Academiei etc. Vintilă Horia va fi numit cu numele de cod de obiectiv „MOHOR”, dat de Securitate.

Iată o nouă speranță a serviciilor secrete externe comuniste: că îl vor putea folosi prin părinți, legături din țară, diverși informatori etc., drept corifeu al noului regim.

Aceasta mai rămîne de văzut!

* * *

CONSILIUL SECURITĂȚII STATULUI
24 II 1968
D.G.I.E./721 Strict Secret/ Exemplar unic
NOTĂ – RAPORT

La 22 II 1968 a fost contactat Caftangioglu Vintilă, domiciliat în București, tatăl obiectivului nostru „MOHOR".

A venit însoțit de fiul său Alexandru Prosper, inginer, **pretextînd** (subl. mea – I.D.) că tatăl său este în vîrstă de 82 de ani și nu a vrut să-l lase singur.

I-am invitat împreună la discuții într-un birou. Le-am arătat că scopul chemării este de a ne documenta asupra dorinței sale de a-și vizita fiul în Spania – dacă își mai menține și în prezent intenția vizitei – noi luînd în studiu unele elemente din dosarele respinse în ultima parte a anului 1967.

V. Caftangioglu a arătat că își menține această dorință deoarece nu l-a văzut pe Horia de 25 de ani, este în vîrstă și nu știe cît mai are de trăit și ne-ar fi foarte recunoscător pentru această aprobare. A arătat că este pensionar al Academiei – 1240 lei lunar –. A lucrat cu Traian Săvulescu[1] și Ionescu-Sisești[2] și cu tov. ministru Florescu[3] care l-au apreciat totdeauna pentru contribuția adusă în diverse probleme pe linia „ministerului agriculturii".

I-am afirmat că-mi este foarte cunoscută preocuparea sa și tocmai de aceea l-am invitat spre a ne documenta în privința cererii sale și totodată spre a-i spune că și fiul său poate veni oricînd în țară, noi îl asigurăm că nu i se întîmplă nimic, iar el cînd va merge acolo să-i transmită acest fapt din partea noastră.

De asemenea să-i transmită legea adoptată la 28 XII 1967 prin care toți cei rămași ilegal în exterior sunt amnistiați.

Am vorbit despre lucrările fiului său Horia, bătrînul accentuînd că din cîte știe el fiul său nu a scris niciodată nimic contra regimului instaurat în țară după 23 august 1944.

El m-a asigurat că îi va vorbi fiului său așa cum îi spunem.

În discuție a intervenit Alexandru-Prosper – menționînd că poate Horia ar veni cu mai mult curaj în țară dacă în presa de specialitate s-ar vorbi ceva și despre opera lui literară sau dacă i s-ar publica vreo carte.

I-am spus că este posibil ca în curînd să se facă aceasta așa cum s-a început despre alții – dar venirea lui ar accelera acest proces[4].

Bătrînul V. Caftangioglu a menționat că românii trebuie să fie toți uniți și că fiul său a făcut și poate face servicii țării scriind și publicînd în străinătate lucrări cu subiecte despre România. I-am dat dreptate complectîndu-l mai ales dacă ceea ce scrie nu are caracter defăimător sau calomnios la adresa poporului român[5].

L-am asigurat că în cîteva săptămîni dosarul lui va fi rediscutat și va fi înștiințat asupra rezultatului[6]. El a mulțumit spunînd că îi va scrie fiului său despre această veste bună.

Caftangioglu Alexandru a confirmat că și el a primt la 1 II 1968 pașaportul spre a-și petrece concediul în Cehoslovacia și va merge acolo în luna iunie-iulie.

Față de cele de mai sus propun:

1/să intervenim la comisia pentru acordarea vizei

2/la înmînarea pașaportului să discutăm din nou cu Vintilă Caftangioglu îndemnîndu-l să-și invite fiul în țară[7].

3/*să dăm informatorului nostru „ARCADIE" sarcina de a întocmi un comentariu pozitiv despre cartea lui Vintilă Horia „Dumnezeu s-a născut în exil" pe care să-l publicăm în revista „Credința" din SUA* (subl. mea – I.D.)[8]

Șeful Biroului I,
Maior Albescu Grigore

* * *

CONSILIUL SECURITĂȚII STATULUI
STRICT SECRET
UM 0341/C
Ex.nr 2.
28 febr.1968
Către Comisia de Vize și Pașapoarte
Oraș – București

Rugăm a se acorda viză pentru Spania numitului Caftangioglu Vintilă și soției sale domiciliați în

București […]. Susnumiții au depus acte în luna octombrie 1967, dar au primit negativ. Dosarul se află la D.M.C. București.

Șeful Unității,

[Semnat indescifrabil]

Șeful Serviciului
Maior,
Sporiș N.

* * *

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA
STRICT SECRET
CONSILIUL SECURITĂȚII STATULUI
S.C. 345/ Ex. Nr. 1
UM 0193 BUCUREȘTI 1 martie 1968
C ă t r e,
UNITATEA MILITARĂ 0341/C

La adresa dvs.din 27 01 1968 vă comunicăm următoarele:

Cocorăscu Maria-Ana născută Teohari, fiica lui Anibal și Olga, născută la 10 04 1916 în București, soră medicală, căsătorită, are doi copii și domiciliază în str […], Sectorul 1.

Susnumita locuiește la adresa de mai sus dinainte de 1940, imobilul a fost proprietatea părinților și este naționalizat.

Pînă în urmă cu 5-6 ani nu a fost în cîmpul muncii întrucît avea copii mici și se ocupa cu îngrijirea lor și menajul.[9]

După această data a urmat o școală de surori medicale, iar după absolvire s-a angajat la spitalul Bernat Andrei ca soră iar în prezent lucrează la Dispensarul T.B.C. al sectorului IV din Calea Văcărești Sectorul 4[10].

Situație materială nu posedă și se întreține din salariul fiului său și al soțului ducînd o viață liniștită și modestă.[11]

Sub aspect politic nu este cunoscută ca în trecut să fi fost încadrată în vreun partid. În prezent de asemeni nu s-a încadrat politic și nici nu a fost semnalată cu manifestări ostile la adresa regimului nostru.

În cartier nu duce nicio activitate pe tărîm obștesc.

Este caracterizată ca o persoană liniștită serioasă și respectuoasă față de vecini.

In anul 1967 a fost plecată la o soră a sa care domiciliază în Franța unde a stat o perioadă de timp.

La domiciliu primește vizite din partea unui frate care se află cu domiciliul în orașul Constanța.

Cît privește alte persoane străine nu se cunoaște că o vizitează la domiciliu

Cocorescu Maria Ana vorbește limba franceză și germane.

Despre părinții săi se cunosc următoarele: tatăl, pe nume Teohari Anibal a fost medic și a posedat cabinet medical […]. Este decedat de peste 20 de ani. Mama sa a fost casnică, decedată de circa 5 ani.

Soțul său Cocorescu Nicolae este fiul lui Scarlat și Elena, născut la 20 XII 1910 în București, de profesie proiectant la Institutul de Proiectări al Ministerului Industriei Ușoare din Calea Victoriei […][12] (subl.mea – I.D.).

Atît în trecut cît și în prezent nu a rezultat sau să fie încadrat politic.

Este un element necomunicativ iar cu vecinii se limitează numai la respectul cuvenit.

Cocorescu Vlad Mihail, fiu, născut la 6 03 1944 în București, *electrician la Fabrica de Elemente pentru Automatizări (FEA) din Calea Floreasca* (probabil nu a avut dreptul la studii liceale datorită originii „burghezo-moșierești”).

Nu este încadrat politic

Cocorescu Nicolae Șerban – fiu, născut la 23 02 1950 în București, elev la un liceu.

Datele au fost obținute prin colaboratorul „GHEORGHE VASILE”,persoane de încredere și surse oficiale

Șeful Direcției,
General-maior[semnat indescifrabil]

* * *

CONSILIUL SECURITĂȚII STATULUI
STRICT SECRET
D.G.I.E./721
Exemplar unic

4 III 1968

NOTĂ-RAPORT

La 15 II 1968 s-a inițiat chemarea pentru discuții a numitei MARIA-ANA COCORESCU[13].

Respectiva neprezentîndu-se la ora indicată, am verificat din nou situația ei în evidențele D.M.C. – Pașapoarte. Abia cu această ocazie s-a stabilit că sus numita pe 15 X a depus o nouă cerere după ce pe 13 X 1967 i se comunicase rezultatul negativ la memoriu.[14]

De această dată cererile rezolvîndu-se de către Comisia Oraș București i s-a dat aviz pozitiv și pe 7 XI 1967 i s-a înmînat pașaportul de călătorie în Franța din luna decembrie 1967. Recent a mai cerut prelungirea pe încă una lună. Cauza pentru care noi nu am intrat în posesia datelor exacte atunci când am verificat la D.M.C., situația ei este că în fișele ei nu erau făcute la zi toate operațiunile.

Lui Vintilă Caftangioglu din str. Mecet care ceruse în același timp pașaport pentru Spania pentru a merge în vizită la „Mohor", i s-a respins cererea. *În scopul continuării acțiunii de apropiere a lui „Mohor", propun:*

Să se aprobe viza turistică și pentru V. Caftangioglu și soția lui spre a merge la fiul lor (subl. mea – I.D).[15]

Șeful Biroului,
Maior,
Albescu Grigore

* * *

Adnotare inițială olografă:

„Tov. M. Aldescu/ La dosarul lui Horia Vintilă/Semnat indescifrabil – 15 X 1968"

RAPORT ASUPRA CĂLĂTORIEI EFECTUATE ÎN SPANIA, ÎN PERIOADA IULIE – AUGUST 1967,

DE CĂTRE ASISTENT UNIVERSITAR CRISTINA IZBĂȘESCU

Subsemnata Cristina Izbășescu, asistent universitar la catedra de limba spaniolă din cadrul Institutului de limbi străine din Universitatea București, am participat la cursurile superioare de filologie care au loc la Malaga (Spania) în perioada 19 iulie – 26 august 1967. Cursurile au fost patronate de Consiliul Superior al Cercetării Științifice din Spania și din multe alte țări (Republica Populară Polonă, Franța, Anglia, Republica Federală a Germaniei, Italia, Portugalia, Belgia, Elveția, Suedia, Danemarca, SUA, Canada, America, Latină, Africa).

Grupul participanților români mai cuprindea, în afară de subsemnata, pe tovarășii Andrei Ionescu[16] și Ioana Cioranu[17], asistenți la catedra de limba spaniolă din cadrul Universității București și pe tovarășele Florența Sădeanu[18], Cristina Micușan[19], cercetătoare la institutul de lingvistică din cadrul Academiei R.S.R.

Participarea românească a fost apreciată deosebit de elogios, conducătorii cursului afirmînd că grupul românilor a fost cel mai omogen, mai serios și mai bine pregătit[20]. De altfel acest lucru s-a reflectat în rezultatele obținute la sfîrșitul cursurilor, la examenul ce a avut loc. La acest examen care a fost facultativ, dar foarte sever, întrucît în Spania echivalează cu examenul de admitere la Doctorat, s-au prezentat toți cei trei membri ai catedrei de spaniolă (cele două tovarășe de la Institutul de Lingvistică trebuiseră să plece mai devreme, pentru a putea participa la Congresul de Lingvistică din București), și au obținut, toți trei, calificativul maxim: „subresaliente" („excepțional"). Cu acest prilej, s-au adus elogii școlii filologice românești.

Grupul român a provocat surpriza spaniolilor nu numai din punct de vedere profesional, ci sub un alt aspect, fără îndoială cu mult mai superficial, dar care în întîlniri internaționale de acest fel are totuși importanță, reflectînd în anume măsură nivelul de viață din țara respectivă: spaniolii care nu prea avuseseră ocazia să vadă participanți din țări socialiste, au fost foarte surprinși de aspectul vestimentar, elegant și „în pas cu moda" (după cum spuneau ei)al tovarășelor din grupul nostru. De altfel România a început să fie socotită acolo drept una din țările socialiste cele mai avansate sub multe aspecte, printre care și cel al industriei ușoare (confecții, modă, etc.). Într-un ziar spaniol am putut citi declarațiile făcute de domnul Francisc Salvador, organizatorul secției spaniole din cadrul Tîrgul Internațional de Modă de la Moscova. În aceste declarații se afirmă că „Uniunea Sovietică importă aproape în întregime confecțiile de care are nevoie, întrucît industria

sovietică nu este încă pregătită sub acest aspect. Se importă în general din România (sublinierea noastră), Bulgaria și China comunistă" (din ziarul Tele-Expres, Barcelona, 13 sptembrie 1967, pag. 13)[21]

Dealtminteri în cursul celor cîtorva săptămîni petrecute în Spania, am putut observa că România este mereu prezentă în presa spaniolă și în buletinele de știri de la radio, cu știri de ultimă oră(vizite ale unor delegații române în străinătate sau ale unor delegații străine în România, realizări industriale , etc).

Dintre profesorii care au ținut lecții în cadrul cursurilor la care am participat, personalitatea socotită ca cea mai importantă a fost profesorul român Eugen Coșeriu[22], care lucrează în prezent la Universitatea din Tubingen (Republica Federală a Germaniei). Din cîte mi-am putut da seama profesorul Coșeriu este unanim recunoscut de către specialiștii din toate țările drept unul din cei mai mari lingviști ai lumii în momentul de față.

Cele zece zile pe care le-am petrecut la Malaga (atît a durat cursul său), Eugen Coșeriu a stat tot timpul cu grupul de români, purtîndu-se cu cordialitate și prietenie, mergînd cu noi în excursii, invitîndu-ne la diferite plimbări sau, de cîteva ori, la restaurant[23].

Eu personal am avut ocazia să cunosc la Madrid, la editura Guadarrama (unde mă dusesem pentru a mă interesa de cîteva cărți care îmi erau absolut necesare și care erau epuizate în librării), pe scriitorul *Vintilă Horia care lucrează acolo cu funcția de consilier literar* (subl. mea I.D.). S-a bucurat mult că întîlnește pe cineva din România și a fost de o deosebită amabilitate. L-am mai văzut de cîteva ori și am avut cu el îndelungi discuții despre România. În cursul atîtor discuții, și-a exprimat de mai multe ori adeziunea la tot cee ace se realizează la noi în momentul de față, simpatia pentru guvernul și partidul nostru, și pentru tovarășul Nicolae Ceaușescu personal și admirația pentru toate înfăptuirile ce au avut loc în ultima vreme sub conducerea Partidului[24]. De asemenea mi-a spus că aceasta este nu numai poziția lui personală ci a tuturor românilor ce trăiesc în Spania și m-a rugat să transmit în România, dacă mi se va ivi vreodată prilejul, că din partea lui cît și a celorlalți români din Spania, nu trebuie să ne așteptăm la nicio acțiune ostilă, ci dimpotrivă la o colaborare binevoitoare.

Am avut ocazia să cunosc, de asemenea, tot la Madrid pe domnul Carlos Piquer, ministrul adjunct al Informației și Turismului care mi-a vorbit de intenția sa de a angaja tratative prin intermediul consulului Spaniei la București, pentru înființarea unei secții de cărți spaniole în cadrul uneia uneia din librăriile din București.

Socotind că aceste date (sau măcar unele dintre ele) ar prezenta oarecare interes și ar merita să fie cunoscute de forurile competente[25], mi-am îngăduit să le comunic pe această cale.

Cristina Izbășescu

* * *

FIȘA PERSONALĂ A NUMITULUI VINTILĂ HORIA CONSPIRATIV[OBIECTIV] „MOHOR"

[fără dată]

VINTILĂ HORIA născut CAFTANGIOGLU la 18 decembrie 1915 în comuna Segarce județul Dolj, absolvent al Facultății de drept din București, de profesie ziarist și scriitor a fost membrui al organizației legionare din anul 1933. A fost redactor la publicațiile fasciste Porunca vremii și Sfarmă Piatră și colaborator la revista *Gândirea*.

În perioada 1940-1942 a fost atașat de presă la ambasada română din Roma, apoi corespondent de presă la Berlin iar în 1942 a fost numit atașat de presă la Viena, cu sprijinul lui Nichifor Crainic – pe atunci ministru al propagandei.

În anul 1943 fiind semnalat că făcea legătura între legionarii din țară și cei din Germania, a fost rechemat de la post însă a refuzat să se întoarcă[26], fapt pentru care a fost destituit din funcția diplomatică pe care o deținea.

În cursul anului 1944 a plecat la Roma unde a devenit directorul revistei Meșterul Manole[27], bibliotecar la Vatican și o perioadă de timp lector de limba română la Universitatea din Roma. În Italia a făcut parte din grupul de elemente

reacționare conduse de Augustin Popa[28].

În februarie 1946 Tribunalul Poporului din România l-a declarat criminal de război și l-a condamnat în lipsă la 25 de ani muncă silnică. Potrivit articolului 126 cod penal executarea padepselor mai mari de 15 ani se prescriu prin trecerea termenului de 20 de ani. Asemenea fapte sunt amnistiate și prin decretul de repatriere[29].

Din 1949 pînă în 1958 Vintilă Horia a trăit în America Latină. A predat limba Română la Universitate din Buenos Aires și a colaborat la ziarul Românul și la publicația Curierul Creștin din Argentina. În 1951 a fost ales vicepreședinte al Asociației Românilor Liberi din Argentina, aderînd la gruparea politică înființată de N. Rădescu[30]. În 1952, VINTILĂ HORIA s-a apropiat de grupul P.N.Ț-ist. din Paris condus de Romulus Boilă și Veniamin Virgil.

În 1958 Vintilă Horia a revenit în Europa locuind alternativ în Franța și Spania. A activat în Societatea Academică Română.

În prezent se află în Spania […]. Este căsătorit cu Olga Teohari și au doi copii.

În tot acest timp VINTILĂ HORIA a desfășurat o intense activitate publicistică în calitate de ziarist, critic literar, poet și scriitor, colaborînd la diferite publicații ale emigrației și publicînd mai multe volume de proză și antologii literare. În anul 1960 romanul său" Dumnezeu s-a născut în exil" a fost distins cu Premiul Goncourt al Academiei Franceze(sic!). În urma acțiunilor întreprinse în presa franceză premiul nu i s-a mai acordat invocîndu-se ca pretext în activitatea lui fascistă și legionară[31].

Deși a fost sfătuit de unele elemente dușmănoase[32] să deschidă proces împotriva Ambasadei României pentru campania dezlănțuită împotriva lui Vintilă Horia a afirmat că „nu este cazul să se pună rău cu țara".

Vintilă Horia este o personalitate marcantă a emigrației române obținînd succese cu romanele și eseurile care i-au fost publicate și traduse în mai multe limbi. Publică articole la ziarul spaniol „Y.A." și este consilier literar la editura GUADARRAMA.

Deși este nemulțumit de faptul că a fost împiedicat să primească Premiul Goncourt precum și de faptul că în România nu i s-au publicat lucrările, VINTILĂ HORIA nu desfășoară o activitate potrivnică țării noastre.

Într-o scrisoare adresată lui Petru Comarnescu în anul 1966, referindu-se la venirea lui în țară, VINTILĂ HORIA scria printre altele: „*În ce privește venirea mea în țară, știu că întoarcerea oricui este posibilă, însă aș prefera să fiu precedat acolo de propriile cărți care au mai mult drept decît mine să-și curme propriul exil și să reînvie în spațiul cărora au fost de la început sortite*" (subl.mea – I.D.).

De asemenea, într-o discuție pe care a avut-o cu asistenta Universității din București Cristina Izbășescu, în decembrie 1967, Vintilă Horia și-a exprimat adeziunea față de realizările înfăptuite și și-a manifestat admirația față de transformările petrecute în țara noastră în ultimii ani[33]. A dat asigurări că din partea lui să nu ne așteptăm la nicio acțiune ostilă ci dimpotrivă la o colaborare binevoitoare.

În anul 1968 VINTILĂ HORIA a fost vizitat de părinții săi din București fapt pe care l-a apreciat în sens pozitiv. Este nemulțuimit de faptul că fratelui său CAFTANGIOGLU ALEXANDRU nu i s-a aprobat plecarea în vizită în Spania[34]. În acest sens în luna septembrie 1969 a publicat o declarație în revista spaniolă Semana în care menționează că își așteaptă fratele pe care nu l-a văzut de 25 de ani deoarece guvernul român nu i-a acordat pașaport.

Șeful Agenției Comerciale și Consulare al R.S.R. din Madrid, informînd M.A.E. despre această declarație și-a exprimat părerea că ar fi bine să i se acorde viză fratelui lui Vintilă Horia, în cazul în care „nu există elemente care se opun".

Ținînd cont de poziția pe care Vintilă Horia o ocupă în rîndul emigrației și de faptul că el nu este cunoscut în ultimul timp cu activitate potrivnică țării noastre, apreciem că el ar putea fi influențat în sens pozitiv pe linia publicării unor lucrări favorabile țării noastre[35]. Acordarea vizei fratelui său ar putea avea influență pozitivă asupra lui.

* * *

CONSILIUL SECURITĂȚII STATULUI
Strict Secret
U.M.nr.0755/S
Exemplarul nr.2
12 II 1969
Către,
Consiliul Securității Statului
Insp.Jud.Sec.Galați

La adresa dv. […] din 31 I 1969 vă comunicăm că numitul Vintilă Horia este cunoscut ca legionar, fost bibliotecar și lector la Vatican. A scris multe cărți printre care „Dumnezeu s-a născut în exil", „Acolo și stelele ard", „Jurnal de copilărie". Se bucură de apreciere în emigrație. Nu este cunoscut cu atitudine vădit dușmănoasă la adresa țării noastre.

Șeful biroului [semnat indescifrabil]

Note:

1 – *TRAIAN SĂVULESCU*(n.1889 – m.1963). Biolog, botanist, fonator al Școlii Românești de fitopatologie. Membru și președinte al Academiei Române. Între 1947 și 1947 a fost ministru al agriculturii și domeniilor în Guvernul Doctor Petru Groza și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri. Din 1948 devine membru titular și secretar general al Academiei Române. Între 1948 și 1959 a fost Președintele Academiei Republicii Populare Române. Pînă în 1963 a rămas Președinte de onoare al Academiei R.S.R. În 1955 a luat atitudine fermă în apărarea membrilor Academiei excluși pe crirterii politice, cînd au fost date afară în jur de o sută de personalități culturale și științifice, la îndrumarea consilierilor sovietici.

2 – *GHEORGHE IONESCU – SISEȘTI* (n. 1885 – m. 1967). Agronom, doctor în științe agricole al Universității din Jena, Germania. Membru al Academiei Române. Creator de școală în domeniul agronomiei. În 1927 a fondat Institutul de Cercetări Agronomice al României și a condus Școala Superioară de Agricultură de la Herăstrău și a fost ministru al agriculturii de patru ori între 1931 – 1940.

3 – *MIHAI FLORESCU* (IACOBI IANCU – n.1912 – m.2000). A fost ministru al petrolului și chimiei. De asemenea – redutabilă activitate științifică și literară. Funcții: ministrul adjunct la Ministerul Metalurgiei și Industriei Chimice (1951-1952), ministru al industriei chimice (1952-1957) și ministru al industriei petrolului și chimiei (1957-1965). Șef al secției de indusrtie al C.C.al P.C.R., Vicepreședinte al Consiliului Economic (1968-1970), ministru al industriei chimice (1970-1980), ministru secretar de stat, vicepreședinte al Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie (1980). În 1973 a fost ales membru corespondent al Academiei.

4 – Securitatea încearcă să-l tenteze pe Vintilă Horia cu promisiuni deșarte, ca să-l atragă, cu publicarea operei dacă va veni în România și activării invitației în țara de care îi era dor și unde fusese condamnat politic în contumacie printr-o hotărîre nedreaptă strigătoare la cer.

5 – De asemenea, Securitatea încearcă să-l influențeze pe Vintilă Caftangioglu- tatăl să-și sfătuiască fiul de a crea lucrări în care să prezinte pozitiv „realizările noului regim" din România.

6 și 7 – De asemenea, lui Vintilă Caftangioglu – tatăl, Securitatea este capabilă de a-i promite orice, în primul rînd grăbirea actelor pentru plecarea la fiul său, numai ca acesta să-l influențeze în a scrie despre România lui Nicolae Ceaușescu. Cu siguranță, Securitatea își făcea speranțe deșarte.

8 – Aceasta afirmație este dovada faptului că publicațiile exilului românesc erau sub atenta supraveghere a Securității și există probabilitatea că unele dintre ele erau legături ale serviciilor secrete comuniste pentru supravegherea românilor din exil.

9, 10, 11 – Cu siguranță, pentru sora Olgăi Teohari, Mariana Cocorescu, fiica savantului „regimului burghezo- moșieresc" Hanibal Teohari, sunt alte motive, desigur politice, pentru „decăderea din drepturi civile", pedeapsă datorită căreia familia Cocorescu a trăit mulți ani la limita subzistenței, pînă cînd, Marianei Cocorescu i s-a permis să fie încadrată în cîmpul muncii, cu mult sub nivelul pregătirii sale , fapte pe care le putem citi în aceste paragrafe .

12 – Este vorba despre Nicolea Cocorescu, căpitan (deblocat) al Marinei Regale, cîtiva ani fără drept de muncă după „deblocare", apoi oferindu-i-se diverse subterfugii de supraviețuire, desigur și avînd ca scop umilirea acestuia de către noul regim. Nu se cunosc, din dosarul Vintilă Horia, date în legătură cu decăderea lui din drepturi civile. Există probabilitatea ca acesta să fi fost deținut politic, arestat în urma demersurilor Tribunalelor Poporului... Este limpede, însă că întreaga familie fusesedecăzută din drepturi civile, ca aparținînd unei familii burgheze care „slujise vechiului regim"...

13 și 14 – Pentru eliberarea pașaportului în vederea vizitei Marianei Cocorescu la sora și cumnatul ei , aceasta va fi chemată la „discuții" în care, probabil, i se va condiționa plecarea în Occident cu o nouă propunere de colaborare cu Securitatea.

15 – Lui Vintila Caftangioglu – tatăl i se va aproba viza pentru plecare la fiul său împreună cu soția sa numai dintr-un interes precis: Securitate speră că apropierea de fiul său va însemna influențarea pozitivă a lui Vintilă Horia pentru rezolvarea acțiunii de a-l atrage pe acesta de

a veni în România pentru folosirea lui la propășirea regimului comunist și eventual pentru atragerea scriitorului la colaborare.

16 – *ANDREI IONESCU* – Unul dintre cei mai mari hispaniști ai culturii noastre, profesor universitar la Universitatea din București, membru al Uniunii Scriitorilor din România. După 1990 a lucrat în diplomație. Colaborări la cele mai importante periodice din România ca Secolul 20/21, România literară.

17 – *IOANA ZLOTESCU-CIORANU* – Profesoară de Istoria Universală la Facultatea de Științe ale Informării și funcționar al Corpului Tehnic din Ministerul Culturii spaniol din 1978. A absolvit în prima promoție de după război studii de hispanistică la nou înființata catedră de spaniolă, sub îndrumarea lingvistului Iorgu Iordan. Plecată, inițial, pe o bursă de un an prelungită ulterior de Ministerul Culturii Spaniol, și-a construit o carieră paralelă administrativă cu una în cercetare literară. A fost directoare Institutului Cervantes din București. A editat și coordonat operele complete ale lui Ramon Gomez de la Serna. A tradus în românește opera lui Camilo Jose Cela și Miguel de Unamuno.

18 și 19 – *FLORENȚA SĂDEANU și CRISTINA MICUȘAN* – cercetătoare și autoare de volume de specialitate mai cu seamă dicționare, au făcut parte din prima generație a Sectorului de Romanistică al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti". Orientarea a fost dată de acad. Iorgu Iordan. Membrii sectorului s-au specializat fiecare în alt idiom romanic, acoperind toată aria romanității. Prima lucrare de anvergură Crestomația romanică (1962-1974)coordonată de acad. Iorgu Iordan a avut un nucleu constant din care a făcut parte și Florența Sădeanu.

CRISTINA MICUȘAN a plecat din țară, specialistă în limba și literatura portugheză. În 1961 publică la New York, Dover Puiblication, Inc.,1961, împreună cu Helen S.Eaton, un Dicționar englez- francez -german - spaniol de frecvență a cuvintelor.*FLORENȚA SĂDEANU* a publicat cîteva dicționare și manuale de conversație de limbă franceză și engleză precum și Dicționarul de pronunțare de nume proprii străine editat de Editura Enciclopedică, două ediții.

20 – Fragment de informare care aduce elogii epocii Nicolae Ceaușescu; cele relatate sunt desigu afirmații oportuniste.

21 – Comentariu deplasat în legătură cu relațiile țărilor socialiste cu Uniunea Sovietică, în care se aduc elogii României lui Nicolae Ceaușescu ca furnizoare de produse ale industriei ușoare românești care ar fi fost superioară, printre alte țări „fruntașe", industriei ușoare sovietice.

22 – EUGEN COȘERIU (n. 1921 – m. 2002). Lingvist român. A trăit în exil. Din 1991, membru de onoare al Academiei Române. Fondatorul primei Școli lingvistice din America de Sud și al Școlii lingvistice de la Tubingen. Unul dintre cei mai importanți lingviști ai Secolului XX . Creator al lingvisticii integrale.

Doctor în filologie și filosofie, a scris peste 50 de volume, apoi pagini de exegeză despre principiile fundamentale ale filologiei. Majoritatea lucrărilor savantului i -au apărut în limbile italiană, franceză, spaniolă, germană etc.

23 – În raport se dau relații și despre Eugen Coșeriu.

24 și 25 – Vintilă Horia este fugarul urmărit. Informarea despre el cuprinde și punerea, în conversația scriitorului, a unor elogii la adresa lui Nicolae Ceaușescu și realizărilor epocii lui, dar este puțin probabil ca scriitorul să se fi exprimat în acest fel. Dorința celei care relatează este vădită în sensul de a fi pe placul autorităților, a forurilor superioare, a Securității statului.

26 – Se știe deja, din documentele derulate pînă acum, că aceasta este o informație calomniatoare și răuvoitoare, desigur eronată. Vintilă Horia, se știe, a rămas în serviciul său diplomatic în Occident în 1942.

27 – Informație eronată, cea corectă fiind explicată anterior în documente

28 – După cum deja se știe, personalități de valoare ale exilului românesc cu care era în legătură Vintilă Horia vor fi denigrate și calomniate

29 – această informație despre existența decretului de repatriere ce poate conduce la amnistierea pedepsei cu închiosoarea apare pentru prima dată în acest document

30 – Generalul NICOLAE RĂDESCU a părăsit Romania la 15 iunie 1946, după ce, după instalarea Guvernului Petru Groza, fusese trecut în rezervă pentru limită de vîrstă la 1 ianuarie 1945. Se refugiază în Legația Marii Britanii, apoi ramîne în casa nepotului său unde autoritățile comuniste îi fixează domiciliu obligatoriu. După părăsirea țării ajunge în Cipru unde este reținut nouă luni prin hotărîrea autorităților engleze. Pleacă din insulă clandestin cu un avion pilotat de Matei Ghica Cantacuzino, în 1947. După Lisabona și Paris se stabilește în SUA la New York. Creează *Comitetul Național Român* al cărui președinte este timp de un an.A sprijinit apariția unor publicații ale exilului românesc. A creat și *Liga Românilor Liberi*.

31 – Se pun pe tapet din nou informații eronate și calomniatoare

32 – Informație eronată și calomniatoare

33 – Informație oportunistă, contrafăcută

34 – Fratelui lui Vintilă Horia nu i se aprobă viza pentru refuzul de colaborare cu Securitatea

35 – Jocuri ale Securității în legătură cu acordarea vizei fratelui Alexandru Prosper pentru vizita la Vintilă Horia.

MIRON RADU PARASCHIVESCU ÎN EPISTOLE INEDITE

Nicolae SCURTU

Receptarea operei și biografiei poetului, publicistului și memorialistului Miron Radu Paraschivescu (n. 2 octombrie 1911, Zimnicea – m. 17 februarie 1971, București), după unele ezitări, a început cu câteva lucrări, inițial dizertații de doctorat, care au izbutit să releve valențele creatoare și estetice ale autorului *Cântice țigănești.*

Datorită unor grave prejudecăți, creația lui Miron Radu Paraschivescu a fost, un timp, neglijată și, firește, *necitită.*

Generații de intelectuali credeau, și unii mai cred, că singura sa carte, ce rezistă timpului, este doar *jurnalul* său care s-a publicat și în Franța.

Jurnalul, indiscutabil, interesant și valoros, aparține, totuși, *paraliteraturii.*

Monografiile, biografiile și studiile exegetice ne înfățișează un scriitor cu totul special, talentat și, mai ales, implicat în dinamica socială a timpului său.

Cu ani în urmă am publicat, în prestigioasa revistă *România literară*, două ample epistole ale lui Miron Radu Paraschivescu trimise confratelui său, Pericle Martinescu (1911–2005), la care, acum, mai adaug încă patru epistole trimise aceluiași destinatar și încă una expediată lui Paul Niculescu-Mizil.

Epistolele acestea, deloc convenționale, reprezintă, într-un anume sens, surse credibile privind biografia, opera, lecturile, preocupările intelectuale și, firește, unele aspecte ale vieții din Vălenii de Munte, unde se afla ultima reședință a lui Miron Radu Paraschivescu.

Sunt amintiți Ștefan Bănulescu, Șerban Cioculescu și demnitarul și omul politic Paul Niculescu-Mizil, care a manifestat înțelegere și oarecare simpatie pentru scriitori și operele lor.

*

Văleni, 17 ianuarie 1966

Dragul meu Pericle,

Îți mulțumesc pentru plăcerea pe care mi-ai făcut-o cu scrisoarea ta și-ți doresc toate succesele și tot sporul în lucrul tău.

La toate aceste urări se adaugă nu numai ale Leanei dar și ale lui Mitică-Andrei care-ți trimite gheara pe care a rupt-o din piciorul ultimei sale pisici mutilate de el.

Cu drag și la mulți ani,

Miron R[adu] P[araschivescu]

[Tovarășului Pericle Martinescu, Strada Mitropolit Varlaam, nr. 144, București, 26; Expeditor ~ Miron Radu Paraschivescu, Aleea Berceni, nr. 11, Văleni de Munte, Regiunea Ploiești].

*

Văleni, 10 aprilie 1966
Întâia zi de Paști

Iubite Pericle,

Cartea ta a fost unul din cele mai îmbucurătoare daruri pascale. Am primit-o azi, cu calda ta dedicație, și-ți mulțumesc din toată inima, deși, spre regretul meu, nu am s-o pot citi curând.

Săptămâna viitoare cred că voi veni la București și am să-ți telefonez ca să te văd.

Multe gânduri bune soției tale. Hristos a înviat și spor la lucru,

Cu drag,

Miron

[Destinatar ~ Pericle Martinescu, Strada Mitropolit Varlaam, nr. 144, București, 26; Expeditor ~ Miron Radu Paraschivescu, Aleea

Berceni, nr. 11, Văleni de Munte, Regiunea Ploiești].

*

Văleni, 14 martie 1969

Dragă Pericle,

Îți răspund în fugă la scrisoarea ta atât de frumoasă, primită azi. Mă bucură vestea pe care mi-o dă, că va continua publicarea *Jurnalului*.

Eu știam, așa înțelesesem din spusele lui Bănulescu, că ei vor tipări numai vreo 4–5 numere.

Cum n-aveam timp să-i aleg eu, și știi cât de dificilă e o colaborare la reviste care cer să tai aia și aia, i-am dat tot manuscrisul.

Cu atât mai bine dacă mai publică din el. N-avea nici o grijă! Mai ai puțintică răbdare că vin la București săptămâna viitoare și lămuresc cu manuscrisul într-un fel.

Cel mai exact și judicios calificativ l-ai dat tu: suntem ultimii *sentimantali* ai literaturii române.

Nu, nu e nimic peiorativ într-asta, dimpotrivă! Înregistrez și reacțiile tinerilor scriitori (deși, cred eu, scriitorii sunt o faună aparte care nu trebuie confundată cu *toți* tinerii de azi!), care, de asemenea, îmi mărturisesc că li se pare de necrezut sentimentalismul din notele mele.

Ei nu cunosc *fiziologic* asemenea reacții, de psihic nici nu mai vorbim.

Revoluția, dragă Pericle, e o zorită parvenire a întregii mase, o parvenire istorică. Și atunci, care Dinu Păturică mai poate avea grija sentimentelor lui, în afară de acelea rapace?

Noi am fost ultimii, și primii, într-un anume sens, care-am tins, cum spui, spre o confruntare cu lumea.

Cât privește publicația aceea, nici nu știu dacă va apărea. Mi se făgăduiește de ani de zile, dar se tot amână. Iartă-mă dacă te-am deranjat cerându-ți „o schiță". N-aveam loc mai mult, în planul de paginație, decât pentru proze de foarte mici dimensiuni.

Nu ar publica nici critică, nici eseu, numai proză, versuri și polemică. Dar repet! e un proiect care mi se amână *sine die*.

Aș vrea să-mi scrii că ești sănătos și vesel. Acum, când va da colțul ierbii, când viața în aer liber va reîncepe, ne va face plăcere să vă avem musafiri.

Atunci, îl veți vedea pe Mitică, un băiat ca mulți alții, destul de răsfățat (fiindcă unic) și gălăgios, dar, în intimitate, atent și serios.

Sărută mâna cucoanei tale, iar ție îți dorim multă sănătate și succes.

Miron și Lena

[Tovarășului Pericle Martinescu, Bulevardul Bucureștii Noi, nr. 94, Bloc A XI, apartamentul 55, București, 26; Expeditor ~ Miron Radu Paraschivescu, Aleea Berceni, nr. 11, Văleni de Munte, județul Prahova].

*

Văleni, 3 octombrie 1969

Dragă Pericle,

Mai întâi, multe mulțumiri pentru *Confesiunile* lui Jean Jacques! Sper să mă învețe pentru felul cum o să-mi redactez „amintirile din copilărie și până la bătrânețe", pe care le pregătesc, deocamdată mai mult în gând, deși o parte le-am așternut prin caiete.

Asta va fi altceva decât *Jurnalul unui cobai*, carte aproape gata într-o primă formă, dar pe care va trebui s-o mai transcriu cel puțin odată.

În fine, totul e să trăim și, dacă se poate, cât mai zdraveni. Eu m-am restabilit într-o bună măsură după accidentul suferit și care n-a fost o glumă.

Apoi, am plecat la Amara, unde nămolul și lacul de acolo au contribuit la resudarea oaselor mele rupte. Apoi, am fost la Râmnicu-Vâlcea unde am niște neamuri apropiate, și de unde ne-am întors (Lena, Mitu și eu) acum vreo săptămână.

Acuma, ne pregătim de hibernare: Lena pune murături, culege fructele, (eu nu mai sunt în

măsură să mă urc în pomi, pentru moment), iar eu mai am de făcut două prefețe pentru E[ditura] p[entru] L[iteratură] și o cuvântare cerută de Șerban Cioculescu. Apoi, mă voi îngropa în biblioteca și între hârtii.

À propos, am citit în septembrie primele două volume ale primei neveste a lui Malraux, Clara, pasionante (mai ales al doilea) prin datele despre fostul ei bărbat. Mi s-a făgăduit și al treilea, recent apărut.

Dacă te ispitește să poposești vreo două-trei zile la noi, ești binevenit oricând, deși aici a început să fie destul de frig, așa că ne vom petrece timpul mai mult în casă decât, așa cum aș fi vrut-o, în grădină și-n plimbări.

Cu aceasta, îți doresc ca micile mele rândulețe să vă găsească în cea mai bună dispoziție, te rog să-i transmiți doamnei tale omagiile mele, iar pe tine te îmbrățișează vechiul și statornicul tău prieten,

Miron R[adu]-P[araschivescu]

[Tovarășului Pericle Martinescu, Bulevardul Bucureștii Noi, nr. 94, Bloc A XI, apartamentul 55, București, 26; Expeditor ~ Miron Radu Paraschivescu].

*

București, 27 februarie 1968

Stimate tovarășe Paul Niculescu-Mizil,

Vă adresez alăturatul text al unei scrisori deschise pe care aș intenționa să o public în *Gazeta literară* a Uniunii Scriitorilor din R[epublica] S[ocialistă] R[omânia].

Ca membru al acestei Uniuni, vă supun spre aprobare acest text pe care aș dori să-l văd publicat cât mai curând, spre a nu-și pierde din actualitate.

Desigur că numai conducerea partidului este-n măsură să hotărască asupra oportunității publicării sau, eventual, trimiterii către destinatarul ei, a acestei scrisori.

Declarându-mă dinainte de acord cu hotărârea pe care conducerea partidului o va lua, am considerat de datoria mea, ca poet comunist român, să-mi spun cuvântul în această gravă chestiune care preocupă, desigur, pe toți poeții și scriitorii din țara noastră și din lumea-ntreagă aspirând spre normalizarea și umanizarea raporturilor dintre toți fiii planetei noastre, scriitori care dintotdeauna au ridicat vocea lor protestatară de câte ori au fost deformate și încălcate idealurile umaniste de solidaritate și luptă marxist-leninistă, așa cum au făcut-o marii înaintași: Henri Barbusse, Romain Rolland, André Malraux, Paul Éluard, Louis Aragon, Elsa Triolet, Jean Paul Sartre, Simone de Beauvoir, Thomas și Heinrich Mann, Berthold Brecht, Johannes Becher, Ignazio Silone, Louis Guilloux și atâtea alte nume de neuitat ale literaturii în luptă pentru libertate și progres, alături de care, printre cei dintâi în ordine cronologică, s-au remarcat un Alexandru Sahia, Ion Călugăru, Ion Pas, Geo Bogza, Al. Tudor-Miu, poeți ca Mihail Cruceanu, George Bacovia, Ștefan Roll, Alex. Toma, ca să citez, în primul rând, în ordinea vârstei și numai apoi a importanței valorice, numele de prestigiu ale marii noastre literaturi de rezistență și luptă, de luptă și rezistență.

Primiți, vă rog, stimate tovarășe Paul Niculescu-Mizil, asigurarea considerației mele,

Miron Radu-Paraschivescu

P.S.

Vă rog să-mi iertați greșelile de transcriere la mașină, textul fiind, deocamdată, numai de circuit închis, deci văzându-mă nevoit să-l scriu singur în caractere dactilo.

Același[i],

Miron R[adu] P[araschivescu]

Notă

* Originalele acestor epistole necunoscute se află în biblioteca profesorului Nicolae Scurtu din București.

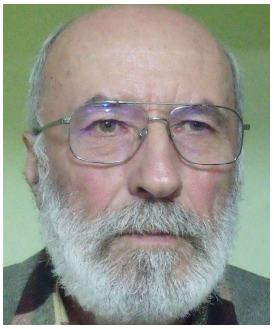

ADAM BĂLŢATU, ANI DE RESTRIŞTE...

Constantin BOSTAN

După o copilărie binecuvântat începută în raiul pitoreștilor împrejurimi ale Hușilor (se născuse aici, în 8 aprilie 1899) și nefericit încheiată în vecinătatea unui medean mocirlos și cenușiu din Nicolina Iașilor, urbe în care, de îndată ce „la toate gândeam, numai la carte nu”, s-a ales și cu o binemeritată repetenție în chiar primul an de gimnaziu (dovadă supremă, pentru sărmanii părinți, că „nu eram bun la nimic”), tânărului Adam Bălțatu îi încolțește – definitiv și irezistibil – gândul de a se face pictor[1]. Își va vedea visul cu ochii destul de curând, ca școlar audient la Belle Arte (1915-1916) și, mai cu seamă, ca expozant în cadrul Salonului oficial al artiștilor din Moldova, în primăvara lui 1916:

„Lucrările mele [75 la număr, „din producția abundentă ce o dădusem în vacanța de vară”, cutreierând dealuri, fânețe, dumbrăvi, colțuri de sat și maluri de râu] au fost aproape toate cumpărate și, să-mi fie iertat că trebuie să spun, atracția expoziției, surpriza deosebită au fost lucrările expuse de mine. Printre numeroșii cumpărători, îmi amintesc de Haralambie Leca[2] și M. Sadoveanu.

În cercul acela îngust, devenisem dintr-o dată celebru și, cu acele naivități ale începutului, reușisem să-mi câștig singur cele necesare, nu mai eram o povară pentru săracii mei părinți, devenisem, dintr-odată, un ajutor temeinic și cartoanele mâzgălite cu vopsele nu mai erau puse pe oale și pe cofe. Se transformaseră în bani.

Și când, într-o zi, ziarul Gloria[3] din localitate publică un lung articol, pe două coloane, despre neisprăvitul ce eram, mirarea părinților mei a fost mare”.

Străbătuse, în doar câțiva ani, un drum plin de încercări fiind, pe rând, *instalator* (din banii primului salariu și-a umplut buzunarele cu *boiele* pentru pictură), *ucenic pe la meșteri de firme* (prompt dat afară pentru incompatibilele sale „apucături de artist”), *învățăcel pe lângă un zugrav de icoane* (care i-a cultivat talentul o vară întreagă mai mult la vopsitul propriilor garduri) și, în cele din urmă, *discipolul unui scenograf* al Teatrului Național, unde, la nici 15 ani, a găsit „poarta de intrare în altă lume”. Prețul a fost pe măsura ambiției sale:

„Nu după mult timp, meșterul meu, văzând că mă pricep bine și pot să lucrez la toate, mă lăsa singur din ce în ce mai mult, până când, în vară, eu eram totul. Munca la decoruri, de unul singur, este neînchipuit de grea. Aveam de mânuit câteodată panouri de dimensiuni foarte mari (4-5 m lungime). [...] Am pictat astfel tot felul de interioare, de castele, de tavane, de închisori. Tot felul de copaci și frunzărie, de ceruri mai așa și mai altfel, când cu nori, când cu lună. Toate le făceam cu plăcere și seriozitate”.

Tot *cu seriozitate* s-a procopsit, în vara lui 1914, cu un puișor de tifos, molimă temeinic cuibărită și-n Iași. Calvarul s-a dezlănțuit după o zi grea de muncă și un popas disperat la o farmacie, unde a primit „un fel de doftorie grețoasă”:

„Apoi, pe drumuri ocolite și dosnice, am luat calea întoarsă spre casă, drum de trei-patru kilometri. Febra ajunsese la culme și picioarele nu mă mai ajutau, drumul din apropierea casei l-am făcut aproape târându-mă. Ajuns la ușă, mi-am pierdut cunoștința și mai târziu, spre seară, m-am trezit într-o ambulanță, eram dus la Spitalul de boli contagioase, unde după trei zile am fost conștient, apoi, timp de o săptămână nu am știut nimic, trecusem pe tărâmul celălalt – am fost lăsat în voia Domnului, nu mai eram înfășurat în cearșafuri

umede, pentru că se știa că trebuie să mor. Pe urmă, încet și greu, m-am trezit, doctorilor nu le venea a crede, nu murisem, dar în jurul meu mulți trecuseră dincolo. După o lună și jumătate, am ieșit din casa morților. Convalescența a fost scurtă, dar eram ucenic și, la teatru, era mult de lucru".

Nu întreg firul biografic al acestui uimitor maestru al șevaletului și al culorilor solare ne-am propus însă a urmări, așa că vom face iarăși un salt peste primii ani de succes, trăiți, atât în țară, cât și în Italia (1919-1920), mai cu seamă alături de bunii prieteni Sabin Popp[4], Aurel Băeșu[5] (amândoi prematur stinși din viață la doar 32 de ani) și Mihai Onofrei[6]:

„De prin anii 1924-1925 începe, în profesiunea mea, perioada căutărilor, a experiențelor, a schimbărilor în viziunea și felul meu de a picta. Aceste experiențe le aduceam în expoziții și rezultatul nu întârzie să se arate: cumpărători – tot mai puțini; lumea care până acum nu mă ocolise niciodată începe să-și întoarcă fața de la mine. Încep ani grei.

Unele expoziții nu-mi aduc nimic și,câteodată, mă întorc acasă și cu datorii contractate pentru a organiza aceste expoziții. Și presa, care fusese întotdeauna elogioasă, începe să șovăie, apoi apar în primul plan detractorii."

Am ajuns astfel în anii din care, asupra necazurilor lui Adam Bălțatu avem și mărturii inedite, desprinse din corespondența sa cu Gheorghe Teodorescu-Kirileanu (1872-1960), pe atunci bibliotecar al Palatului Regal și șef al Serviciului Petiții către Regele Ferdinand. Generosul cărturar era adesea „ultima speranță" a multor persoane și personalități din lumea literară, artistică ori științifică. Parte din faptele sale de bine (pornite mai ales din inima-i mare și sufletul îndatoritor, iar nu din vremelnice posturi) aduseseră și continuau să aducă ajutor/mângâiere și fragilului Aurel Băeșu, și laboriosului Mihai Onofrei, așa că nu-i de mirare nici apropierea de prietenul lor hușean:

1

[Huși,] 12 feb[ruarie] [1]924

Iubite Domnule Chirileanu,

Am trimis la o expoziţie la Iaşi astă[-]toamnă trei desenuri ce mi-au fost reţinute de A[lteța] S[a] R[egală] Prinţul Carol.

Secretariatul expoziţiei a intervenit de două ori să se achite lucrările, dar nu a primit nici un rezultat. Domnia voastră, dacă cunoaşteţi pe mareşalul Curţii princiare, vă rog foarte mult şi, dacă aveţi vreme, insistaţi să mi se achite desenurile.

E o sumă destul de bunicică pentru buzunarul unui pictor, sunt 9000 lei şi tare bine mi-ar prinde acum.

Mă prepar pentru munca de vara aceasta şi culorile-mi înghite mulţi bani. –

Vă rog să-mi iertaţi îndrăzneala de a vă însărcina cu astfel de buclucuri, dar nu am cui să scriu pentru aşa ceva.

Zilele acestea am scăpat din nou de oştire şi poate să scap definitiv la primăvară.

Acum încep să înţeleg că trebuie să fiu foarte prudent cu această oştire, care pe mulţi încurcă [aluzie și la necazul lui A. Băeșu, fost combatant în război, bolnav de tuberculoză și aflat în litigiu pentru pensie militară de boală][7].

Salutări din partea nevesti-mii[8].

Şi din partea mea salutări şi mulţumiri anticipate,

Adam Balțatu[9]

2

[Datare G.T.K.:] 1 mai, [1]925, după închiderea expoziţiei.

D[omnule] Chirileanu,

Dacă se poate da ceva daţi, chiar şi mai ieftin.

Eu vă mulţumesc din tot sufletul pentru bunăvoinţa D[omniei]-voastre şi de vă place ceva vă rog să reţineţi, eu vi-l dau cu toată inima.

Salutări,

Bălțatu.

[Bilet în creion; nota destinatarului:] *N-am reţinut nimic! G.T.K.*

3

8 mai [1]925, Huși

Iubite D[omnu]le Chirileanu,

Am plecat [din Bucureşti] fără să-mi iau ziua bună de la D-voastră, dar cred că sunt scuzat, eram aproape bolnav de oboseală și descurajat de insuccesul material.

Acum mi-a trecut tot, aici nu mai poţi fi nici obosit, nici descurajat, prea e frumos.

Pe urmă, cred că D-voastră veţi mai plasa ceva din lucrările mele și am mai lăsat încă-n două părţi, sper că și de acolo că mai primesc ceva.

În ultimele zile ale expoziţiei eram într-o stare

de nervi care-mi da de gândit și hărțuit în toate părțile și toate trebuia să le fac singur, peste toate însă plutea nepriceperea mea în materie de negustorie. A trecut tot[ul] acum, parcă a fost un coșmar.

La M[inisterul Cultelor și] Artelor nu am putut face nimic, a rămas să-mi iau lucrările și să le aduc aici pentru a le preda Episcopiei de Huși. Așa mi-a spus șeful de cabinet și banii să-i iau mai târziu, adică să mi[-]i ia cineva.

Cu ministrul [Al. Lapedatu[10]*] nu am putut vorbi, voiam să-l rog să-mi dea mie însărcinarea de a face desene după pozițiile pitorești din țară, pentru asta se plătește 20-30000 lei și tren gratuit (mi-a spus D<omnul> Doctor Simionescu*[11]*), eu a-și [sic] face lucruri bune și mi-ar prinde bine* [A.B. avea în vedere proiectul de editare a unor seturi de ilustrate și cărți poștale cu imagini pitorești de pe întreg cuprinsul României Mari].

Dacă D-voastră aveți ocazia, vorbiți[-]i de chestiunea asta. A-și [sic] avea posibilitatea să văd locuri [pe] care țin mult să le cunosc și apoi Valea Bistriței cel puțin 2-3 săptămâni.

Cel puțin atât să se facă și pentru mine, că alții prea iau mult fără să merite.

Nădăjduiesc că voi primi vești bune de la D-voastră și vă rog să primiți afectuoase salutări din partea mea și a soției mele.

Adam Bălțatu.

4

15 iunie [1]925, Huși

Iubite Domnule Khirileanu [sic],

Am primit acum două[-]trei zile-n urmă suma de 7000 ce mi-ai trimis.

Trebuie să vă mulțumesc mult și să vă spun că mi-au prins foarte bine. Cu banii aceștia sunt pus la adăpost încă o lună sau o lună jumătate adică, să lucrez liniștit.

Până acum am adunat câteva lucruri bunișoare și sper să mai adun încă și mai bune.

Zilele acestea voi începe o nouă pânză mare, adică o nouă bătălie de principii. Lucrările mari le fac cu toată libertatea pentru că știu că nu se vor vinde, așa că am curajul să spui ce cred – prin ele.

Dacă aveți vreme și aveți ce scriți-mi și D-voastră[;] sunt curios să știu cine a luat lucrările[;] trei sau patru, câte a-ți [sic] dat?

Cele mai respectuoase salutări de la

Adam Balțatu.

Soția mea vă trimite salutări.

5

20/I 1926

București, Viitor 53

Iubite Domnule Khirileanu [sic],

M-am întâlnit înainte de sărbători cu Onofrei care mi-a comunicat că D-voastră a-ți [sic] vorbit cu ministrul Artelor despre ce vă rugasem și că ministrul v-a [sic] promis că-mi v-a satisface cererea.

Eu am dat petiția înainte de sărbători lui Minulescu[12] *care m-a sfătuit să amân pentru ianuarie (adică noul buget) că am mai mulți sorți de reușită.*

Până acum am tot fost pe la Minister de vro trei[-]patru ori fără să capăt altceva decât amânări și promisiuni.

Cu Ministrul nu am putut vorbi. –

Dacă D-voastră aveți ocazie și credeți că e bine mai amintiți[-]i de mine, cred că a uitat. Sau nu i[-]a dat Minulescu cererea, sau nu am eu răbdare!

Acolo e un mecanism pe care eu nu-l cunosc și cred că o mică intervenție a D-voastră ar lămuri tot.

Cele mai respectuoase salutări,

Adam Balțatu

6

5 mai 1926,

Str. Șipote, Huși.

Iubite D[omnu]le Kirileanu,

Mi-a părut foarte rău că înainte de a pleca de la București nu am putut să vă întâlnesc ca să vă mulțumesc pentru stăruințile depuse pe lângă D[omnul] Lepădatu [Lapedatu] și să vă vestesc că [toate] s-au terminat cu bine.

Aici la Huși sunt de o lună mai bine în așteptare de vreme mai caldă ca să pot pleca la munte dar sunt îngrijat dacă voi găsi așa devreme cu ce să merg până la Răpciuni [sat din Valea Bistriței, jud. Neamț] unde vreau să șed mai multe luni. Cred că pe la 15 mai să plec de la Huși ca să fiu cel mai târziu la 20 mai la Răpciuni.

Dacă scrisoarea mea vă găsește în Buc[ureşti] și aveți vreme v-ași ruga să-mi dați indicații unde a-și [sic] putea să mă adresez când ajung acolo ca să găsesc o locuință mai comodă să pot lucra.

Mi-se [sic] pare că învățătorul de la Răpciuni vă este nepot [G.T.K. era fiu al văii Bistriței, fiind

născut mai în amonte, la Holda-Broșteni] *și cred că de l-aşi ruga din partea D-voastră să-mi caute locuință nu m-ar refuza.*

Treceți pe la Salonul Oficial unde veți vedea și cele cinci lucrări expuse de mine. Cred că anul acesta veți veni ca de obicei pe la munte și v-om [sic] urca din nou Ceahlăul ca acum patru ani când am făcut mătănii vântului puternic.

Primiți vă rog cele mai afectuoase salutări din partea noastră,

Adam Balțatu.

Aceste ultime două epistole ne înlesnesc revenirea la mărturiile autobiografice ale zbuciumatului pictor, care în catalogul expoziției sale retrospective din toamna lui 1967 (Bucureşi, sala Dalles) sublinia: „Învățătorii mei spirituali au fost Nicolae Grigorescu și Ștefan Luchian. Celălalt mare și adevărat profesor a fost natura". Făcând iar cuvenitul salt în timp, încheiem citând, întru o mai vie readucere *în zilele noastre* a acestui pilduitor truditor al tușelor și culorilor, stins din viață în Iași, la 3 mai 1979:

„Am uitat să povestesc câte ceva despre Salonul din primăvara anului 1926... În toamna și iarna lui 1925-1926, am venit în Capitală cu gând să mă așez temeinic. Era foarte greu de găsit locuințe și [erau] foarte scumpe. După multă alergătură și plătind 3000 lei pe lună am găsit un demisol pe strada Viitor.

Toată iarna m-am ținut prins la București, dar cheltuielile erau așa de mari, încât, spre primăvară, am renunțat și, cu capul plecat, m-am reîntors în sihăstria de la Huși. În București, în iarna aceea, am lucrat cu oarecare spor și, printre alte multe lucrușoare mărunte, am pictat și un spate de nud în mărime naturală (jumătate figură) ce l-am trimis la Salonul Oficial.

În anii aceia, expozițiile Salonului erau făcute la Ateneul Român, în sălile din față și câteva săli mici din fund, unde era greu de nimerit. Acolo au fost așezate și lucrările mele. Lumina de la nord era constantă, dar pe timp gri cam puțină.

Am predat lucrările și le-am lăsat în paza lui Dumnezeu, eu întorcându-mă în Moldova. Nu știu din grija cărui pictor, poate Tonitza sau Șt. Dimitrescu, lucrările au fost bine așezate. În vremea aceea, cronicile plastice la *Universul Literar* erau scrise de N. Tonitza și așteptate cu multă nerăbdare de toată lumea care se interesa de pictură. Au început să apară recenziile și fiecare sală era consacrată unui pictor. Sala unde au fost expuse lucrările mele, în recenzie, a purtat numele meu și cuvinte bune pentru nudul expus de mine.

Eram în vară pe valea Bistriței, la Răpciuni, când am primit revista. În tristețile și greutățile vieții mele, a fost o mulțumire printre cele așa de puține".

Note:

1. Toate mărturiile biografice plasate în ghilimele sunt desprinse din vol. Adam Bălțatu, *Voiam să fiu pictor...* Însemnări, ediție îngrijită și prefață de Doina Lemny, Iași, Junimea, 2014.

2. Haralambie Leca (1873-1920) – poet, dramaturg, actor, regizor, editor și traducător cu o evoluție extrem de sinuoasă și controversată; carieră militară(ofițer de artilerie) și un sfârșit tragic, prematur (paralizie).

3. *Gloria* – cotidian conservator-democrat; apărea din 9 iulie 1915, sub conducerea lui Eugen Heroveanu (scriitor, doctor în drept, avocat, universitar, om politic – deputat și viitor primar al Iașilor).

4. Sabin Popp (1896-1928) – absolvent al Școlii de Belle Arte din București; discipol al lui Frederic Storck și Dimitrie Paciurea, dedicat inițial graficii (desen) și apoi picturii.

5. Aurel Băeșu (1896-1928) – absolvent al Școlii de Belle Arte din Iași; student audient al Institutului de Belle Arte din Roma (1920-1922).

6. Mihai Onofrei (1896-19800 – pictor și sculptor; doi ani de studii la Școala de Belle Arte din Iași (întrerupte datorită războiului), apoi beneficiar al unor temeinice călătorii de studii în Italia (1920-1922) și Franța (1928-1931)

7. Cândva, spre sfârșitul vieții, nota: „Am avut un fel de repulsie pentru militari (nu am vrut să fac serviciul militar) și pentru politicieni".

8. Se căsătorise în toamna lui 1920, iar spre sfârșitul verii următoare devenise tatăl unicului fiu (Ion-Radu Bălțatu), motiv pentru care se și întorsese în Huși, la casa părintească din str. Corni („nr. 6 sau 8"), spre Episcopie.

9. Această epistolă, precum și cele reproduse în continuare, se păstrează în colecțiile Bibliotecii Academiei Române.

10. Alexandru Lapedatu (1876-1950) – profesor, publicist, scriitor; istoric, academician și om politic (de 5 ori deținător al portofoliului de ministru al Cultelor și Artelor).

11. Ion Simionescu (1873-1944) – doctor în Geologie, distins pedagog, inovator al învățământului românesc și autor a numeroase scrieri de popularizare a cunoștințelor științifice și a frumuseților naturale ale României.

12. Ion Minulescu (1881-19 44) – binecunoscutul poet a fost, în anii 1922-1940, director general în Ministerul Artelor și Cultelor.

Ion Iancu LEFTER

Elegie în alb
Nu-ți este frig, Nichita? La noi și-n noi e ger
și-n sânge ne bocește, alb. omul de zăpadă,
și ne străpunge iarna cu sulițe de fier
și ne atârnă craniul ca pe butuc, sub spadă.

Cuvinte bocitoare ne sângeră pe gură
și-n lacrimi de-alabastru se pierd în necuvinte,
din crivețe și neguri noi ne-am făcut armură
și ne-nchinăm, de boală, la mucenici și sfinte.

Tu ți-ai cărat legenda și-ai scuturat-o-n fum,
omătul te cuprinde ca într-o raclă veche
și noi mai ardem, încă, niște tăciuni în scrum,
și clipa ne bocește, ca clopotu-n ureche.

Sub scoarța unei doine pustiul ți-ai întins
cioban frumos și tragic cu ochi de miorița,
de-aceea, în decembre, cu fulgi de tei a nins
și pleoapa ostenită ți-a închis-o o crăiță.

Rămânem noi, poeții, copiii nimănui,
rătăcitori prin stele și coapse de muiere
și când ne strigă vremea să punem cobza-n cui
intrăm în neființă cu-o singură avere.

Averea noastră este cuvântul ca un rug
ce lumina-va-n secoli plângând de disperare,
te mai aud, Nichita, ca pe un bou la plug,
arând pământul limbii cu-o mie de brăzdare.

Elegia polară
Sunt trist precum e-un geamăt de clopot în amurg
care se sparge-n flăcări pe-un deal însângerat,
și-aud cum, prin timpane, ca păsările-mi curg
fântânile albastre din oasele din sat.
În stoluri fumegânde vin ele către mine
cu lumânări aprinse pe ciuturi și budăi,
și mă ascund, iubito, în gropile din tine
și mă blindez cu aer și flori sub sânii tăi.

Dar ele, le privește, cu dragoste te sapă,
ele mă vor acasă cu trupul tău cu tot,
ne vom trezi, sunt sigur, într-un fuior de apă
pe care îl va toarce-o nepoată sau nepot.

Nu-i nici măcar visare această clipă rară
ce-o socotim, nevolnici, în cifre, la abac,
sunt trist precum e-un clopot într-un amurg de vară
și în armura morții eu singur mă îmbrac.

Elegia Cuvântului
Și de n-ar fi Poeții, e greu de presupus
cine v-ar pune-n gură a Limbii grea povară,
deși, în fiecare, e-n patimă Iisus,
ei sunt prin vremi de vremuri, părinți și fii de Țară.

Huliți, fără servicii și condice sub braț,
mergând, mai totdeauna, cu spatele-nainte,
ei cad ca niște păsări la vânători în lat
și-n grea singurătate clocesc și cresc cuvinte.

Fără de ei, sunt sigur, v-ar fi și gura seacă
și-ați înghiți doar aer și apă pe gâtlej,
și n-ați mai ști cuvântul cum să-l purtați în teacă
sau să-l udați cu rouă ca fructele pe vrej.

Ei nu vă cer nici haine, nici vin, nici de mâncare,
și nici în cimitire un loc cât mai central,
când moare câte unul se stinge-o lumânare
și câte-o dulce doină se stinge în caval.

Elegia nopții albe
Nichita, ce pustiu e-n jurul meu,
cum sună noaptea ca un clopot nins,
a plâns cu fulgi de flăcări Dumnezeu
și sub omăt pădurile s-au stins.

Fantome de prieteni mă-nconjoară
și mă imploră să nu stau aici,
Esenin trece chiuind la moară
și ură Labiș hohotind din bici.

Te uită, a venit și Moromete
cu un salcâm, să-l vândă în obor,
Lev Tolstoi nu mai vrea să se îmbete
dar Lesnea tot mai bea dintr-un ulcior.

Veniți, odată, zori de zi, veniți,
aș vrea să plec, darparcă mi-e urât,
cu raze de zăpadă mă orbiți
și prea mult vin îmi scuturați pe gât!

Foto: Ion Iancu Lefter, la masa de scris, Periprava, 1964.

PEISAJ SPIRITUAL

Ştefan BÂRSĂNESCU

„Iașul nu mai are decât două drumuri.
Unul duce spre gară, celălalt spre cimitir”
Ionel Teodoreanu, *Masa Umbrelor*, p. 34.

Era o frumoasă zi de vară, plină de soare și cer albastru, când am pornit împreună cu un prieten ales să ne facem plimbarea obișnuită. La ieșirea în strada Carol, a apărut în fața noastră tabloul pitoresc al străzii ce coboară larg, străjuită de tei și clădiri monumentale, mărginindu-se spre Sud, în zare, departe, cu dealul măreț dela Repedea, de un colorit azuriu fermecător. Ne oprirăm câteva clipe și privirăm lung și tăcut tabloul superb. Toată discuția și întreaga noastră „promenadă” s’au concentrat apoi asupra Iașului.

Vezi ce așezare – și zice unică – are acest oraș, remarcă unul dintre noi. Întinzându-se pe colina domoală a unui deal moderat, Iașului i se deschide de jur împrejur un orizont circular larg, tot mai larg, înconjurat în depărtare, ca o cetate, de dealuri rânduite în șiruri și etaje simetrice, din ce în ce mai înalte: dela Galata și Cetățuia până la Repedea și Bârnova, dela Stânca Rosnovanului până la Petrești și din dealul Uricanilor și Târgului-Frumos până la majestosul Ceahlău, cu trei nuanțe de albastru: dela albastrul cardinal până la azuriul depărtării. Întregul peisaj parcă ar vrea să recomande spiritului acel „marche à l’azur”, acea dispoziție spre meditare și vis, cu care puține orașe din lume se pot mândri.

E adevărat ce spui, replică celălalt, dar să știi că, deosebit de poezia dealurilor lui, cu minunate nuanțe albăstrii, Iașii au o înfățișare proprie. Demulteori m’am dus pe șesul Bahluiului chiar dincolo de râu, pe dealul cu răsură, sânziană și aluni al Galatei și deacolo am privit lung orașul. Dela oarecare depărtare, Iașii ți se înfățișează etajat cu monumentale clădiri albe: albe-s bisericile cu turlele lor înalte și svelte, masivele zidiri ale școlilor și cazărmilor, apoi spitalele, palatele administrațiilor și gara sau clădirile comerciale. Orașul capătă astfel o atmosferă de luminozitate și de transparență, putând să se cheme pe bună dreptate orașul cu casele albe. Iașii au atâta soare și lumină și atâta cer albastru, încât parcă ai fi făcut să întrețină „une jeunesse ardente”, cum spune A. France.

Coborând, drumul nostru deschide mereu alte perspective. În Iași, depe orice stradă, ai în față un orizont larg, până în depărtări. Aici și sunetul clopotelor e mai clar și mai melodic decât aiurea, iar bolta albastră a cerului, rezemată pe dealuri, cu nuanțe dela „bleu Nattier” până la „bleu d’azur”, e nedescris de frumoasă.

Când cadrul cosmic al acestui oraș e plin de atâtea elemente pitorești, cum să nu ne folosim de momentele noastre de recreație, de orele noastre libere, pentru a asigura respirația estetică a spiritului, contemplând priveliști frumoase și dezvăluindu-le și altora spre a le admira împreună cu noi.

Sub influența acestor reflexiuni, cei doi prieteni am ajuns, în modul cel mai natural, la întrebarea: dar, în definitiv, ce este Iașul? Nu-i el oare un oraș ca oricare altul, cu case vechi și noi, azi multe în stare de ruină, cu ziduri sure sau cafenii, uitate de oameni și roase de vreme, și cu o lume care aleargă grăbită, ca orișiunde, după „pâinea cea de toate Zilele”? Mai e oare Iașul și altceva? Nu cumva noi privim orașul nostru altfel decât ceilalți concetățeni, printr’o fereastră singulară diformantă? Astfel, conversația noastră s’a angajat pe o linie nouă. De data aceasta, unul dintre cei doi prieteni, după un moment de tăcere, începu a vorbi pe un ton vibrant, ca și cum s’ar fi găsit în fața unui monument de artă.

Întrunind condițiile unui obiect portretistic, Iașii, începu el, au atras de mult atenția oamenilor înclinați a face notații pe marginea realităților ce ies din comun. Rând pe rând, el a fost caracterizat drept „oraș cultural”, „oraș al școalelor”, „centrul nordic al ortodoxiei”, „orașul profesorilor”, și fiecare din aceste expresii, dacă nu redă adevărul complet, a surprins totuși aspecte juste. De câțiva ani însă, Iașii încep să fie înfățișați, chiar cu oarecare ostentație, ca un „oraș al amintirilor”; ca un „târg al trecutului”, iar recent, ca un „oraș mort”. „Căci pentru mine – scrie Ionel Teodoreanu, un mare talent literar și prea iubit fiu al târgului nostru – Iașii (în care nu mai am decât

morminte) nu mai e un oraș în spațiu (ca oricare altul al țării, pe care să-l ajung cu trenul și cu pasul), ci un oraș în timp, pe care nu-l mai pot afla decât ochii închiși și mâna orbului... Iașul nu mai are decât două drumuri. Unul duce spre gară, celălalt spre cimitir" (*Masa Umbrelor*, București, Forum, s. a., p. 10 și 34).

Reținând caracterizarea, făcută cu real talent și cu o puternică, ba chiar cu o crudă putere de impresionare, am reflectat la consecințele ei. Mi-am adus aminte de observarea unui filosof, că o idee conține putere de desvoltare și de înrâurire, că, din clipa creerei, ea tinde la expansiune și la proliferare de acțiuni, fapt care ne obligă să fim atenți cu ea. Și atunci, sub influenta acestor considerații despre puterea ideilor, m'am întrebat ce s'ar putea întâmpla cu acest oraș dacă mulți din locuitorii lui ar accepta punctul de vedere „teodorian". Dar, înainte de orice, m'am socotit obligat să mă lămuresc pe mine însumi, întrebându-mă: este el oare just? Redă el adevărul? Care e valoarea acelui raționament din punct de vedere veridic?

Eliberând raționamentul de toată podoaba lui stilistică – cine n'a admirat oare frumusețea scrisului romancierului tinereții? – argumentarea prețuitului nostru poet e limpede: cu ani în urmă, Iașii reprezentau un oraș fermecător, căci acolo trăia Ibrăileanu, acel spirit fin și extrem de interesant, cu care poetul discuta, se plimba sau se întâlnea în sfat la Viața Românească, apoi fiindcă acolo, în redacția vestitei reviste ieșene, venea o lume care se impunea prin talent, idei, creații, cu deosebire însă prin ținută, cum era cazul unui C. Stere sau M. Sadoveanu, Philippide sau Bujor, Mironescu sau Topârceanu, Costache sau Octav Botez și mulți alții. Ori, azi nici unul din aceștia nu mai poate fi văzut în Iași. Unii din ei au luat de mult calea cimitirului, alții drumul gării. Concluzia: pentru poet, Iașul e un oraș mort; deaceea s'a și transferat din el. Odată acest raționament fixat, să încercăm a-l supune unui scurt examen critic.

Romancierul I. Teodoreanu a iubit Iașii (e foarte probabil că acest sentiment stăruie încă în sufletul său), dar afecțiunea lui caldă pentru „dulce târgul Ieșilor", cum îi spune atât de duios, e de un anumit gen: un atașament de oameni, mai precis, de un anumit grup de . oameni, de cei din cercul *Vieții Românești*. Iubind acești oameni, prin extensiunea sentimentului, el se simțea legat de Iași; dispărând ei, poetul s'a văzut desfăcut de legătura cu prezentul Iașilor. Privit din punct de vedere psihologic, subiectiv, acest sentiment e ceva firesc, e în ordinea naturală a lucrurilor, autorul fiind perfect îndreptățit să se confeseze așa cum a făcut (...„pentru mine, Iașii, în care nu mai am decât morminte, nu mai e un oraș în spațiu etc."). Liber e Ionel Teodoreanu să facă pentru sine generalizarea: dacă Iașii sunt anumiți oameni, iar aceștia au dispărut, atunci cu ei a încetat și viața Iașului.

Dar sunt alții, pentru care Iașii nu se rezumă la câțiva oameni, la anumiți oameni ca existențe corporale. Sunt mulți aceia pentru care Iașii apar și altfel. Pentru mulți – și nu e vorba numai de Ieșeni – acest oraș reprezintă o lume spirituală, o lume care a gândit și a visat despre om și destinul lui, despre fericire și Dumnezeu, despre artă și societate. Noțiunea Iași s'a format și s'a desvoltat din aureola unor domnitori care încep cu Ștefan cel Mare și merg până la Cuza-Vodă, asociată cu strălucirea minții unui Miron Costin, Dimitrie Cantemir, Asachi și Veniamin Costachi, Kogălniceanu și V. Alecsandri, T. Maiorescu, Creangă și marele M. Eminescu, Xenopol, Philippide, M. Cantacuzino și C. Stere, Ibrăileanu, Sadoveanu, Topârceanu și a atâtor scriitori, muzicanți, pictori și profesori care au trăit în „dulce târgul Ieșilor". Amintirile lor trăesc vii în casele și străzile, în teii și plopii, în cărțile și bibliotecile orașului și ele te asaltează de pretutindeni ca forțe evocatoare și ca mărturie vie a triumfului spiritului asupra materiei. Viața acestor figuri de cărturari, noi o asociem mereu de locuri, monumente și puncte de reper din Iași, iar când zicem Iași, noțiunea aceasta se înfățișează minții noastre ca un splendid buchet de icoane de oameni, de opere și de idei. Acesta-i conceptul de Iași, acesta-i „dulce târgul Ieșului": această mare lume spirituală ne leagă de capitala Moldovei, făcându-ne-o atât de dragă. Iașii deci constitue o realitate cu mult mai mare: ca un pantheon al culturii românești, extinzându-se dincolo de materialitatea persoanelor.

Dar lipsa de temei logic a concluziei distinsului nostru scriitor, că Iașul a murit când a murit Ibrăileanu și când s'au dus ceilalți, se poate dovedi și altfel. Să admitem cu el această identitate dintre Iași și figurile marilor profesori de care se simte profund atașat și să o urmărim în consecințele ei.

I. Teodoreanu raționează astfel: Iașii sunt Ibrăileanu, Stere, Philippide, etc. Azi toți aceștia au părăsit Iașul într'un fel sau în altul. Ergo: Iașii au pierit și ei.

Dar I. Teodoreanu va concede că un admirator al lui T. Maiorescu și al Junimii ar putea raționa în mod analog: Iașii erau T. Maiorescu, M. Eminescu, Junimea. Dacă ei au pierit, atunci a murit și Iașul; că un alt admirator, unul mai de departe, al lui Bărnuțiu sau Kogălniceanu, ar putea proceda la fel, zicând: în Iași totul erau Kogălniceanu, Bărnuțiu, etc.; din moment ce

ei s'au dus, cu ei a încetat viața Iașului. Și exemplele de acest gen se pot înmulți.

Unde ajungem însă cu astfel de raționamente? Iar dacă le luăm ca fir călăuzitor, atunci de câte ori a murit Iașul? Si când a murit el într'adevăr? La 1860? La 1880 sau în 1930? Răspunsul e clar: cu fiecare din noi, trăește și moare un Iași, un anumit Iași: Iașii atașamentelor noastre individuale, lumea aceea, care a fost inimii noastre atât de scumpă, încât dispariția ei ne provoacă o stare de durere profundă. În schimb, independent de legăturile noastre individuale, trăește un alt Iași, un Iași cu mult mai grandios: toată lumea aceea spirituală care a gândit și a visat în acest oraș, punându-și pecetea ei pe așezarea, zidirile și monumentele lui, toate acele mari figuri de gânditori și domnitori, de profesori și oamenii politici, de poeți, pictori și muzicanți, cu alesele lor creații. Această lume s'a format lent, s'a desvoltat prin adăugiri treptate și a crescut asemenea bulgărașului de zăpadă care, pornit în joacă pe pantă, rostogolindu-se mereu, crește spre marea plăcere a privitorilor.

Dar trebue să recunoaștem că legătura noastră cu lumea spirituală a Iașului e ceva mai deosebită decât aceea căreia talentatul scriitor îi dă o expresie atât de pitorească în *Masa Umbrelor*: e o legătură de cultură.

Trăsătura caracteristică și inseparabilă a lumii menționate e aceea de a fi reprezentată prin oameni cu mari pasiuni de inutilitate. Kogălniceanu și Bărnuțiu, Maiorescu și Xenopol, Eminescu și Creangă, Gabriel Muzicescu sau pictorii Stahi sau Popovici, Matei Cantacuzino și Philippide, G. Topârceanu sau Octav Botez, ca să nu mergem mai departe în trecut și nici să ne adâncim prea mult în prezent, înfățișează cu toții mari pasiuni: pentru politică sau poezie, pentru știință sau artă, pentru drept sau limbă, dar pasiuni inutile. Fiecare ardea ca o flacără puternică. Dar fără profit personal și fără ordin venit din afară dela vreo autoritate; ardea în mod cu totul desinteresat, pentru înaltele valori ale spiritului, trăind pe linia „divinului" din om. Dar tocmai prin asta ei s'au impus și au format o lume care a devenit un obiect de admirație profundă, de atașamente și cinstire ce s au extins și asupra orașului însuși.

Cu aceste spirite strălucite ale Iașului s'a petrecut un nou fapt: existența lor a devenit și o icoană de conduită practică. Ea parcă vrea să spună: viața veritabilă se desvoltă ca o pasiune pentru o mare valoare; fără pasiune: neantul. Cât timp deci viețuiți, fiți vatră ce arde, fiți flacără vie.

Din flacăra lumii spirituale s'a desvoltat apoi cu vremea o atmosferă specifică, o anumită formă de viață. Aici, în preajma marilor personalități ieșene sau a amintirii lor, simți ca o chemare la o viață ce iese din banal. Aici, în acest oraș, coboară din puritatea aerului și din înălțimea cerului ceva care-ți cere să te situezi pe linia autentică a destinului uman și să nu sombrezi într'o filosofie banausică a vieții. Prin lumea lui spirituală, Iașii procură omului ceeace Bergson numea atât de sugestiv „un supplément d'âme", dovedindu-se a fi deci un centru de stimulare a vieții, iar nu un loc al morții.

Psihologicește acest fenomen e explicabil. Viața umană, observă cu multă finețe psihologul W. Stern - se caracterizează nu numai prin desfășurarea ei pe planul actualului, ci și prin apartenența ei la o lume ce se întinde în timp, formată din „Vorwelt" sau lumea care a fost înainte de noi și „Nachwelt" sau lumea care ne succede. De exemplu, un bătrân care, gândindu-se la urmași, plantează un copac pentru lumea ce vine, ca ea să culeagă, după moartea bătrânului, fructele pomului, lucrează determinat de „Nachwelt", după cum un tânăr care, dominat de elemente mnemonice, se silește avântându-se în muncă și creații pentru a fi asemenea înaintașilor săi, trăește sub influenta lumii care l-a precedat ("Vorwelt"). Deci, în existenta fiecăruia dintre noi vorbește un trecut și ne stimulează un viitor.

Ori, nici un oraș românesc nu prezintă ca Iașii o întâlnire a generației prezente cu atâția înaintași mari, cu o „Vorwelt" atât de bogată și de distinsă și, de aceea, nici unul nu poate constitui ca acest centru un caracter de stimulare a energiilor și un complex de excitații la idei și creații culturale. Iașii desvoltă în om o conștiință istorică sub forma de cauzalitate a existenții proprii.

De bună seamă însă că lumea spirituală a Iașului nu poate prolifera influențe identice asupra tuturor oamenilor. Dacă iei un copil și-l așezi într'o casă cu o bibliotecă mare, ce spune atât de multe adultului, cărțile ei rămân pentru el o lume mută și fără efect, cât timp nu le citește și interesul lui e îndreptat spre alte lucruri. Abia în școală, contactul copilului cu biblioteca îi poate ocaziona o revelație și o transfigurare. Tot așa stau lucrurile și cu lumea spirituală a Iașului: grandoarea și nobletea, frumusețea și valoarea ei le poate sesiza numai omul în sufletul căruia a început procesul osmozei culturale. De aceea noi vedem in tineretul școlăresc și cu deosebire în cel universitar pe cei mai indicați să descopere Iașul spiritual, să-l înțeleagă și să-l admire încercând o solidarizare cu el.

Plimbarea noastră din ziua aceea a luat sfârșit. Plecai. Dar peisajul spiritual al Iașului stăruie mai departe in sufletul meu.

(„*Ethos*", Iaşi, An III, nr. 3-4, iul.-dec. 1946)

Aurel ŞTEFANACHI

Semne de dinaintea cuvântului

(nu din iluminările naşterii cresc valurile nefiinţei şi extazului:
brusc inventez o nouă existenţă a luminii; în camerele de gazare ale destinului fiii şi fiicele se fecundează! – tare mi-i teamă că voi deveni foarte singur.) razele morţii ca nişte gropi aruncă în afară pântecul IOCASTEI;
se dislocă pereţii, zboară ferestrele acestei case în care scriu – chip de cal îmi intră în
carne – în întunericul lăptos citind;/ în noaptea pecete/ în noaptea
pecete/ cine trece/ cine petrece/ cale amară vale şi smoală
(doamne cum nu mai sunt! – din
propriu-mi sânge se desprinde trupul meu prim – cum să-l înţeleg? cu un ferăstrău în mâini îmi creştează faţa şi pieptul – târâş îmi aduce mama; o trage de păr
de ce l-ai născut femeie? – vezi „el” nu există;
căzut aici printre rufele zeului şi arbalete....
întruchipează vasele singurătăţii...
de ce l-ai născut femeie? – doamne cum nu mai sunt!
(flori de gheaţă împresor, îmi substitui!!!) ... dar trupul nu-i decât o convenţie, o uneltire, un mod de-a avea halucinaţii; („ora zero” – zero rât bălos noaptea îşi poartă prin spaţii –
– cifra unu se înşurubează în faţa mea neagră !).

II. ALTE GLASURI

uger de plumb disecat în cele patru guri ale adâncului de însuşi saturn; (numai imaginea sa devenind atemporală, aspaţială – „mie nu mi se glorifică miezul înaintea celorlalte organe”, „fiinţându-te te consum, te elimin îmi spune”) laptele gâlgâind din ugerul de plumb redă
făpturile noastre: saturn îşi mestecă propriile organe – urlă
: dar sunt în secolul XX – cui aparţin
acest om care îmi slăbeşte văzul, băutura mea este? (tunel – „molimă purpurie” legea apei este egală cu adâncimea cuvântului – cu străpungerea peretelui abisului)
laptele curgând din ugerul de plumb este absorbit de cele patru guri ale adâncului...
de ce îmi spui să te însoţesc trup al golului – sub acest baldachin (ah, ce mireasmă de moarte se roteşte), vizat de larvele cuvântului memorez trecerea TA; (absolut nimeni nu observă – totul şi toate consideră actul foarte normal)
saturn îşi mestecă propriile organe
tablouri reprezentându-mă sadic zbor în adâncul pământului – din orbite îmi curge lichid magnetic cine începe să mă iubească?
cineva lipsit de înfăţişare modelează scripeţi şi gropi
viziuni asupra aripilor durerii viziuni asupra aripilor durerii viziuni asupra aripilor durerii „nu-mi rupeţi iedera albă şi neagră de pe gât şi umeri...”

III. SEMNE LUMINOASE

sub acoperişul gelatinos, mişcându-se concentric „Unu” răzăluind
gălbenuşuri urlă în urechile celuilalt = viaţă absurdă! viaţă absurdă! scoatem din intestinele beatitudinii şi cosmosului!
viaţă absurdă!
viaţă absurdă!
(lampadarul montat în centrul gurii sale se iluminează, ne înghite) – de ce să-mi golesc oasele de măduvă? – de ce să-mi spulber sângele? roţile tăietoare ale ceasului nefiind îmi planează creierul – în pustietatea cărnii mele linii de aur digeră;
din chilote negre, uleioase – arzânde îngerul meu iese:
(pentru că se constituie dintr-un cilindru – NU ! – dintr-un arc, dintr-o încetineală a materiei,
prin salt se înfige
în orbitele mele) – am să-ţi purific gheţoasa ta existenţă!
„El mi-a jurat urechea stângă. Eu i-am luat ochiul drept.
El mi-a ascuns patrusprezece dinţi. Eu i-am cusut buzele.
El mi-a pus dosul la fiert. Eu
i-am răsturnat inima. El mi-a
mâncat ficatul. Eu i-am băut sângele –”
Celălalt urcat pe zidurile nopţii naşte luminoasele semne ale „pierderii de sine” – „Unu” însoţit de celălalt dansând încalecă îngerul meu care (pe sub luxuriante plante) ne scoate în afară...

IV. CENTRU DE GREUTATE

„sunt trist ca o cârpă, ca un cearşaf sfâşiat de amiază...”
– păsări
infernale prin aerul împietrit aduc saboţii lui dumnezeu –
(„el” alb – alb culege dintre scândurile cerului seminţe de cimbru şi boz; feluri de smoală îi ţâşnesc în
faţă; dispare, nu mai există – are un picior de
lemn, fluieră.)
trist ca o cârpă, ca un cearşaf
sfâşiat de amiază . „ – maliţioasele clipe ale naşterii balansează stâlpi de telegraf, pătrund pe sub dinţi, te aruncă în mâlurile altor planete;
(dioped cum eşti – îţi vine „aşa” să alergi în pielea goală; fără motiv să guiţi vorbe de dragoste; „fesele dv. sunt maronii şi lăptoase” numai o clipă să vă muşc sânişorii” lăsaţi-mă să vă.” –)

visez un tron de aur : du-te dracului!
du-te dracului nu știu cine îmi susura în urechi; cum stau în genunchi gros întunericul trosnește: „sunt trist ca o cârpă, ca un cearșaf
sfâșiat de amiază...” – de câteva ori pe zi o ființă ireversibilă se scaldă în sângele meu, (purificată își reia destinul): cuc nebun
cuc de pripas
ieși din pântecu-mi!
prin iarba de sticlă a sorții numai tu mai exiști!

V. INCIZIE

cine sunt eu? cine sunt eu?
(oprimata ființă se rostogolește prin angrenajele vieții – îmi resorb ochii, în locul ochilor se instalează YSUM omonimul lui TIMAT foarte asemănătorul lui TOT;)
ești starea principală a lutului – ,-ce ... atâta filosofie” – melc în zăpada neagră a luminii ești!
„O, întuneric, întuneric, întuneric. Toate se topesc în întuneric,
Spațiile siderale pustii, pustietatea în pustietate,...” mama lasă tatălui meu descoperite părțile rușinoase – cum să mă identific?
aceste butelii grețoase de unde vin? cui aparțin?
conțin mandarine și piper
cerneală și otravă – am să le înfășor în
prapur; nu-i exclus să reprezinte calea
magilor: (prea sunt adevărate, în întregime persiflează restul materiei):
„Grădină a memoriei și eternă
fântână a amăgirii” – „Am fugit de
pe cruce” – primește-mă sub arborii tăi! hrănește-mă cu fructele arborilor tăi!
nu se poate – nu se poate (eu nu exist!)

VI. VASE COMUNICANTE

„timpul s-a prăbușit într-o pâlnie nebună și se rotește, se amestecă, se transformă în gelatină”.
vezi această baie neagră – (printre aburii dinăuntru trece adevărata mea viață, perceptibilă numai cu... glontele; continuu își spală abdomenul...) în dosul
zidurilor sale dezbrăcăm uriașa femeie a întunericului –

P.S.

prea lung, nepermis de lung
este acest poem – nu rezolvă nimic miroase a bioxid de carbon
îl întrerup.....:

VII. LĂMPI CU GAZ

tatăăă! ! – tatăăăă (cu frunze pe cap,
cu mușchi de piatră pe carne, fără ochi – liber plutind pe apele cărămizii și toxice ale... omului laios există) tatăăă – tatăăăă: ne ducem, ne ridicăm deasupra valurilor; cifra unu ne sfredelește trupurile; aer sărat crește – e-un început de neființă! (ce vrei ce se aude – decapitat sunt) !?
ieși din apele cărămizii și toxice ale omului, vestește-mă marilor glasuri ale destinului – am în gură nisip:
rădăcinile arborilor trec prin trupu-mi –
(ireversibil: ireversibil te nești – apoi în orbire iluminezi făptura mea: în formele stelelor mă ademenești –)
crește iarbă printre
zilele mele; îmi leagănă sângele –
iarbă neagră, pustie, crește în zilele mele:
intri acum în sala oglinzilor – contempli perfecțiunea suprafețelor; o muzică dinăuntru te învăluie, te sugrumă – (frumusețe
a absorbției în neant)
în sala oglinzilor făpturi vâscoase te caută
să te îmbrățișeze (de ce nu ai chip? – de ce deschizi aceste cărți al căror scris balansează cenușile lumii ? – de ce nu ai chip ?....
adânciturile din pântecul nopții ne zguduie ideea existenței tale m-a devastat –
ideea existenței tale m-a devastat

VIII. ARIPI CONCENTRICE

(fluxul memoriei este: –
intrarea în viața matură !) – prealuminându-mă:
din râul cosmic iese un muncitor cu aripi și cazma; sub privirile gingașe ale puberelor dezbate
un basorelief – (printre înjurături și flegme rostește: „eu sunt plătit să aduc piatră – nu am nici o băgare în subsolurile gândurilor; ce caut eu aici! am prostit?)” –
(„și-ți spui că, uite nu mai trece vremea –:)
... ființele dinlăuntrul basoreliefului saltă
(abur sângeros se limpezește...) prind muncitorul de nas.
printr-un orificiu „minuscul” se răsfrânge lumină de primăvară.
(dacă nu suntem în hiperboreea nu are rost să ne îmbulzim – sârma ghimpată ce strălucește deasupra capetelor noastre indică „viceversa”:) –
cine-mi lobează capu’ – mătăsoasele funii de unde se-ntorc? TU ai bazinul schimbat!
(au venit scribii – pare că se identifică:
citesc trecând unu prin altul: arhaică devenire – scriu direct cu sângele stăpânului
lor;) –
muncitorul rușinat își înghite cazmaua, își împăturește aripile – se îneacă ...
(abia dacă se văd): (ființele din basorelief croncănesc;)
râul cosmic se retrage: noi nu găsim hiperboreea. (LAIOS – LAIOS – LAIOS!). (ce vrei ce se aude – decapitat sunt)?!
fluxul memoriei este ...
intrarea în viața matură ...

Răsvan POPESCU

POEMUL NOU NĂSCUT

Nici un gând...
Golul de după naștere, sfâșierea, sfârșeala
Am crezut că mor
Cu chiu, cu vai am scos în lume ceva din preaplinul meu
Să nu zic suflet, că nu se mai poartă
Să spun fragilitate...
Mai departe nu-mi mai aparține
Nici măcar nu-mi seamănă
Ce va face fără mine, creatura?
Deja mă contrariază, mă sfidează, nu se uită-napoi
Se îndepărtează, se duce în lume ca un abur
Și eu nu mai pot să mă țin după el
Rămân în urmă singur, nesigur
Secătuit...

NEASTÂMPĂR

Toată viața mi-a plăcut să mă vântur
Să-mi fac de lucru, să mă aflu-n treabă,
Să mă fâțâi de colo-colo, inocent
În loc să-mi caut locul potrivit
Și poftim! Jur-împrejur numai râpe
Numai colțuri să mă rănească, stâncării
De la un punct încolo m-am abătut
Din pricina contextului, presupun
Epoca noastră consumeristă, de promoții permanente
Vânători de reduceri și cumpărători-necititori
Televiziunile dau știri din hipermarket, ce se vinde mai repede
Pe net sunt oferte la papagali de companie
La sală facem toate grupele musculare
Eu ce opțiuni am?
Să mă întorc, s-o iau de la capăt
Să mă dedic fanteziei, imaginarului?
Oricum nimic nu se va schimba,
Suntem o piață mică, o limbă pe măsură
Determinarea mea e pe sfârșite,
Cu încetul se-ntunecă, orbecăiesc...
Nu pot să spun că șansa m-a ocolit
Odinioară chiar aveam perspectivă, eram promițător, productiv
Nu neapărat inovativ, să fim sinceri,
Dar până la urmă confirmat, notoriu, meritoriu!
Era suficient să perseverez, să șlefuiesc forme deja descoperite de alții
Dacă intri în literatură, rămâi acolo!
Eu nu
Din alint, din plictis...

VIEȚILE ALTORA

Gazetăria e bună, dar să nu rămâi în ea
Spune o veche legendă urbană
Eu aș zice că dimpotrivă, mi-a mers mănușă
Să fiu mereu pe fază, un pândar
Un sanitar al societății, problema este întotdeauna factorul uman
Cu ochii-n patru la tot ce mișcă, înșeală, fură
Îi fișez în mii și mii de semne, îi judec, le dau note la purtare
Mă înconjor de personaje pitorești, pestrițe, grotești
Numai să nu rămân singur cu mine
Umplu golul interior ca o fântână secată
Aruncând dea valma voci, ecouri, stări împrumutate
Noapte de noapte de nesomn
Gazetăria e bună...

Ara ŞIŞMANIAN

cine mă caută

cine mă caută ţinînd în mînă cheia lui agonică • sânge al inimii-i lacrima – şi-oribilă menghină plânsul • pumnul – taie adânc în drumurile sufletului – sfîrtecă tu oţel de strigăt şi chemare uriaşă a sfinxului stix • desigur, doi taie monoschizofrenia cu oglindă – şi scufundatele mistere răsar cu greu în sufletul scindat • singur de stai – cu nimeni doar de mînă – chiar şi libertatea îţi apare ca împovărîtoare limită • căci libertatea – precum iubirea – e deja un doi ce poartă-n el – inevitabilă sămînţă – captivitatea şi înşelăciunea • iar termometrele luminii măsoară-n van febrele prăfuite ale drumurilor • molozul scînteios sărută în zadar verdele pămîntos al buruienii şi violetu-obscen ce înfloreşte în ciulini • şi nostalgia originară a exilului – ce-i smulgere din lume, nu din ţărînă precară • nu aboleşte coşmarul multicolor al devastării • atunci doar întunericul devine clipă – iar secretul îşi pierde scara de sertare în abis • da, atunci – dar cînd – în ce decolorare a secundei – inimaginabilul mătură maidane de cuvinte • iar pagina albă deschide-un înger – profetic şi viral • martorul nisipurilor – el însuşi un filament sticlos de galben – de-scrie disperat academia de transparenţe a mirajelor • salomeea trecînd cu succes examenul însîngerat al vălurilor • ultima cavalcadă de negaţii a ochiului • ultima mezaventură a docurilor de noapte cu murirea – unde eternitatea fusese descărcată clandestin – şi abandonată se întreba • „cîtă tăcere între imensele corăbii – cîtă tăcere îşi adună adâncul • tot spaţiul e o coardă şi-un geamăt fără timp – iar frunzele-s cuvinte – oglinzi şoptitoare – ferestre fierestruite spre labirint • acum – da cumul fără cum – că bucăţi de beznă cad din stele – pierzîndu-se în culoarele deschise ale creierului • în vidul ochiului său treaz • da, a-cum – acând – cînd fără cînd – cînd cojile oului sfărmat clipesc sub lună – iar nebunia-i unicul extaz” •

cheia albastră

cine începe doar cu neîmpliniri – continuînd cu vidul unde s-a uitat • căci nu e oare melancolia otrava pe care sufletul nostru prudent – n-o înghite ci o păstrează undeva într-o seninătate dintre gînd şi moarte • altădată, iarba surîdea acolo – cuvîntul se învăluia în stepă • altădată roteam burghiul în planeta moartă – răsfoiam scoarţa copacilor sperînd o întîlnire • suferinţa ningea sfioasă în deşertul solitudinii • iar caii mei de lemn se-aventurau în nemuriri albastre • da, lup straniu de silabe mă dezbrăcam sub lună de mişcare • rotunjindu-mi – şlefuindu-mi pînă la cristal imobilitatea • respiram atunci un aur alb cu care insomnia pluteşte în oglinzi de soare • prin întunericul cu trunchiuri milenare în clipele uriaşe ale cărora te pierzi • fascinat de-o rotunjime mai perfectă decît a punctului din zero – şi mai căruntă-n întîmplări decît lumina – înainte de-a se fi născut •
apa are nervi – şi ies din ea asemeni unui delir îmbrăţişat de febră • mă plimb – şi întîlnesc enumerarea orelor de lîngă poarta unde ochiul stă de veghe • o lacrimă îl înceţoşează – sau mă fură somnul unui nisip călătorind pe scări de lună • un cal magnetic dintre două zgomote • şi palmele înalte din care liniile soartei se fărîmă • ori locomotiva moartă de lîngă gara de placaj – precum decorul unui film uitat •
deprimare gravă presărată pe-ascuţiş de întrebări în vîrf cu lacrimi • infinit sau dublu zero prea firav pentru umbrele explodate ale apartenenţelor • silabe ce erau poate ale lui şi astfel nimeni • şi iarăşi luna precum un spînzurat foarte lin ningînd neant • maidanul alb al paginii cu vida ei memorie – unde orice gînd e-o lebădă de-uitare • şi cheia albastră – fără încuietoare • ea, insula-mi monoschizofrenă – ce-mi este dublu – absenţă – zâmbet – şi labirint •

(din Absenţe 5, ultimul volum, inedit, al ciclului eponim)

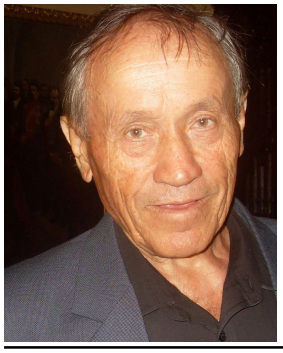

Constantin PROFIR

Tu, vântule,
Nu eşti plecat din jurul meu,
totdeauna te simt lângă mine,
noapte ori zi,
primăvară ori vară,
toamnă sau iarnă.
Fiecare val al bălţii,
pe carel mângâi deseori,
cu ochii, cu inima,
mi-aduce-n suflet
vocea cu care cântai
pe clapele apei.

Curg...
Mereu suntem într-un râu de scântei
care hrănesc şi gurile pietrei,
şi gurile apei, care intră prin
toate ferestrele văzute şi nevăzute.
Mereu, mereu, scânteile
deschid ochii nisipului,
ochii copacului.
Mereu, mereu, scânteile
înşiră pe funii focurile
care ajung şi în cenuşă
aşteptând semnele
viitoarelor zboruri.

Tu, apă,
ca un sânge de sus turnat,
numai tu ştii, să ţii şi să duci
cu tine lucirile, limpezirile,
vaietele, rugăciunile, ţipetele,
blestemele care ţi-au muşcat
trupul când ai deschis atâtea
şi atâtea uşi, vizibile ori
invizibile.
De multe ori, gura îţi este închisă
de noroaiele, multe şi negre.
Noapte obosită...
obosită tu, obosit vântul,
broaştele te încântă şi adormi
în orăcăitul lor.
Tu, cel ce ai plecat dincolo,
fii liniştit,
vântul nu te-a uitat,
apa nu te-a uitat,
cerul nu te-a uitat,
Suntem împreună, numai că tu
ai acum
alţi ochi,
altă inimă,
altă gură.

Tu, viaţă
De cum ai apărut
ai început să-ţi trâmbiţezi
sosirea spre toate zările.

De cum, până atunci, era linişte şi pace,
păsările au început să zboare
din copacul tău, au umplut cerurile.

Marele ocean s-a bucurat,
valurile lui au început să se mişte,
muzica a început să-i mângâie pieptul;
Bucuria l-a cuprins.
De acum înainte singurătatea lui
va dispare.

Ca o albină
Sunt, închisă în stup,
Caut un drum, o cărare,
Să ies afară.

Nu se poate. Scotocesc, scotocesc,
în zadar însă.

Camere peste camere,
drumuri, pâraie,
râuri mari,
râuri mici,
foarte mici.
Apa vieţii circulă
în sus şi în jos.
Sunt şi scântei
care fulgeră de colo-colo,
căutând să găsească
un cuib.
Un munte mă simt
dar nu-i văd nici vârful
nici baza.
Nu se poate ieşi şi zbura
în afara lui.

Mihai PĂCURARU

NEPUTINȚĂ ÎN JUNGLĂ

Mă rog de înger să mă lase singur,
precum pământul înainte de a fi luat de Dumnezeu,
pentru a colinda prin jungla cerului
printre copaci și animale încinse de țipătul sălbatic de hrană
și multiplicarea în zeci de alte ființe strălucitoare
umbra de cotropit orice hotar inventat.

Flori carnivore ciudate, ca un sex pregătit de plajă cărnii, la o margine
de a ispiti și a hrăni rădăcina în alte explozii de laudă
adusă pământului frământat stropit cu ochii lacomi de a urzi
moartea ce va cădea odată cu noaptea. (*păcate văzute ca animale... păcate?)*

Pătrund în lumea cerului lăsat de copaci, tunel vertical,
mai sus de înălțimea mea,prin care sufletul ezită ca o pendulă
de-a nu fi necăieri, în timp suspendat rămân,
la jumătate de drum dintre ochiul divin
și biata trestie bătută de vânt.

UN CUVÂNT CU MII DE SENSURI

Ce-ar fi în filmul pe care-l rulez proiectat peste pădurile,
peste izvoarele și peste ochii mei cruzi doritori de culori
să cadă o ploaie de cuvinte, fiecare cuvânt să fie înălțimea
unei case, prin odăi să umblu, să cutreier podul
casei de cuvinte, țigla de cuvinte,
vântul și chipul tău-cuvinte,
ploaia ce nu încetează, cuvinte,
zăpada,cuvinte rare, mai albe în înțeles cu cât înțelegi,
chip de iubită albă zăpadă,
descifrare de sens în nonsens.

Și filmul rulează, copilăria se ascunde după dealul
cu ani și mulți bujori îndrăzneți de femei
ce scutură plopii în amurg.

Ale cuvinte plouă și le adun în căușul mâinilor,
le sorb ca pe o frumusețe scăldată în mine,curgând prin vene
alte sensuri dezmierd, și mă las copleșit de cuvinte,
eu,care-aș dori un singur cuvânt, să scriu cu un singur cuvânt,
cu mii de sensuri, cum ar fi Dumnezeu.

PARAȘUTA DORINȚEI

Știi ce frumos ne jucam în camera
închisă ermetic de soare și lună,
ca Făt-Frumos și Ileana Cosânzeana,
când te apropiai cu verdele pădurii de lacul greu tulburat
de triluri deasupra,
iar lângă noi orăcăit de broaște.

Apoi,acasă,amândoi săream,pe rând,
într-o scară a distracției,
cum săream la diferențe de niciun centimetru de ființă,
de pe un dulap,de pe un munte, dintr-un avion,
cu umbrele,
cu parașute,
neînțelegând că Dumnezeu strivește înțelepciunea dinspre verdele pădurii
spre imensitatea de negru spre cer.

Săream amândoi cu parașuta în vis,
una se deschidea, iar cealaltă ne întreba unde vrem să ajungem,
și atunci ochiul meu în ochiul tău se-mbrăca.

PROZA

60 – 70 – 80

Romulus RUSAN

INEDIT

Dacă relațiile mele cu partidul au avut alura unui perpetuu armistițiu, cele cu cenzura și cu Securitatea au fost mai tranșante. Încă de la începutul anilor '60 refuzasem să folosesc în scrierile mele cuvântul *„partid"*, ceea ce părea o blasfemie. De când devenisem membru de partid chiar că nu l-am mai folosit în ruptul capului și, când redacțiile sau cenzorii încercau să mi-l pună cu de la sine putere, mă opuneam. Cum în acel timp luam multe interviuri, îmi alegeam de așa manieră interlocutorii încât să nu fi avut nici chiar ei vreo legătură compromițătoare. Mi-am câștigat un fel de imunitate subînțeleasă, pe care mi-o respecta chiar și un stalinist declarat ca Niculaie Stoian, care mi-a devenit la un moment dat șef. Când refuzam să intervievez pe cineva, Stoian spunea, chiar cu glas tare: „A, ăsta nu-i de nasul lui Rusan".

Problema s-a complicat începând cu anii '70, când Ceaușescu (și pe urmă Ceaușeasca) au început escalada cultului personalității. Epitetele și comparațiile pe care li le-au adus poeții și ideologii de curte erau atât de nerușinate, încât lumea scriitorilor s-a scindat în două tabere inegale: cei care scriau și cei, mult mai numeroși, care nu scriau omagii. Într-un fel, această radicalizare a fost grăbită și de „mica revoluție culturală" din iulie 1971, când Ceaușescu a lăsat deoparte fandoselile cu „umanismul socialist" și cu „epopeea națională", cerând cât se poate de concret ca toată lumea să se supună comandamentelor nobile ale partidului și să scrie despre marile cuceriri revoluționare ale clasei muncitoare. Prin „clasa muncitoare" se înțelegea, bineînțeles, pe sine și familia sa, iar soroacele marilor cuceriri erau datele de naștere ale cârmacilor: 7 ianuarie și 26 ianuarie. Nimeni – nici chiar unii din corifeii realismului socialist de pe vremuri – nu mai voia să se compromită, astfel încât refuzurile (mascate sau directe) erau nenumărate, iar editorii însărcinați să scoată periodic volumele de „Omagii" (sute de pagini format mare, pe hârtie pergamentoasă) se dădeau de ceasul morții să inventeze poeți țărani și poeți muncitori care să semneze urările versificate (aici speculau o prevedere a „tezelor din iulie" 1971, care sta-tua că adevărata literatură este aceea scrisă de amatori).

Cei ce refuzaseră nu pățeau nimic, după cum nici cei ce fuseseră prinși cu arcanul să scrie nu aveau mare lucru de câștigat, cu excepția ambițioșilor barzi de curte care primeau cadou un cenaclu, o revistă, o editură, un loc în MAN sau CC sau o stea de ofițer de Securitate. Pe la sfârșitul anilor 70,însă, Ceaușeștilor nu le mai ajungeau cele două zile personale. Au început să ceară revistelor și ziarelor numere speciale dedicate evenimentelor de partid (care, unele – ca mult sărbătorita adunare a muncitorilor bucureșteni din 1 mai 1939 –, se bazau pur și simplu pe falsuri grosolane ale documentelor și fotografiilor). În cele unsprezece luni care rămâneau după fatidicul ianuarie ale fiecărui an, trebuiau să fie omagiate, de pildă, plenarele partidului (la 25, 35 sau la 40 de ani), congresele mai importante, diferitele evenimente, cu nume din ce în ce mai schimbate (*23 august*, care din „Ziua eliberării țării noastre de sub jugul fascist" a devenit dintr-o dată „Ziua revoluției antifasciste și antiimperialiste, de eliberare socială și națională")... În asemenea ocazii, cele 12 sau 24 sau 32 de pagini le unei reviste trebuiau umplute în proporție de 80 sau 90% cu articole insuportabil de lozincarde și găunoase dedicate partidului și conducătorilor.

Optsprezece ani, cât am avut rubrica de film săptămânală în „România literară", am scăpat fără să scriu un singur astfel de articol. Numai eu știu cu câte precauții și abilități, scriind doar despre filmele lui Pintilie, Ciulei, Daneliuc sau Pița, republicând o

cronică de 4-5 ori („ca să fie măcar ceva românesc“, mă implora bunul Roger Câmpeanu, secretarul de redacție, pe care echipa lui Dulea sau Florescu îl biciuia cu telefoane, cerându-i „materiale clare, partinice, pe linie...“), am reușit să scap.

Îmi închipuiam atunci că suntem niște eroi, că lumea de mâine, a tinerilor care vor auzi de comunism, va observa cât de demni am fost... Nici în cel mai negru coșmar nu mi-am putut imagina că tartorii de atunci, urâți și temuți de o lume întreagă, vor deveni, în libertate, editori, patroni de ziare și de televiziuni, oameni de afaceri și chiar politologi, senatori, deputați, membri ai comisiilor de cultură din parlament, care vor râde de demnitatea noastră ca de un caraghioslâc. Și tot mai mult îmi dau seama că în condițiile subculturii și divertismenului, lumea noastră, a celor care ne respectam numele și cititorii, va deveni o „groapă a memoriei“, o utopie pudibondă și plicticoasă de care nu va mai ști niciodată nimeni nimic și care nu va mai interesa nici măcar pe cercetători. Căci guvernanții au introdus (nu numai în privința literaturii, ci a istoriei în general) o amnezie dirijată, sub deviza „Toate astea aparțin trecutului, să privim numai înainte!“.

Mutarea la București, în 1967, ne-a cerut o adecvată schimbare de metabolism. Trăisem în Ardealul conservator, lent și introvertit, pentru ca să ne pomenim într-un mediu gălăgios, agresiv și exuberant, cu oameni de o prietenie exuberantă, cu necunoscuți care, întrebați de o adresă, coborau din tramvai ca să te conducă până la colț și să ți-o arate. Deceniile pe care le-am petrecut pe urmă în București ne-au demonstrat că vorbăria și exteriorizarea nu erau chiar atât de simpatice, că și aici erau destui oameni cu două fețe și mai ales că nu-și țineau decât rar promisiunile. Dar trăsăturile acestea urâte s-au accentuat în anii ‘80 (așa-numita „epocă de aur“ a lui Ceaușescu) și mai ales în anii așa-zisei tranziții, după 1989, când individualismul din oameni a fost intenționat lăsat liber, dar fără să mai aibă un punct de sprijin spiritual sau moral.

Totuși, atunci la început, venirea la București a fost ca un vis frumos. Pentru că, aproape un an, nu am putut face schimb de casă cu Clujul, am trăit ca niște studenți, locuind când la căminul din Grozăvești, când la un mic hotel de lângă Cișmigiu, când la casa de creație de la Mogoșoaia. Această etapă de provizortat ne-a permis o adaptare lentă, catifelată, la lumea dură în care intram. Norocul a fost că era începutul (sfârșitul nu era prea departe!) al celei mai îngăduitoare perioade pe care au cunoscut-o scriitorii în comunism. După înlocuirea lui Mihai Beniuc (considerat ca fiind „omul Moscovei“) de la conducerea Uniunii și după schimbările de la reviste („Gazeta Literară“ – decalc după „Literaturnaia Gazeta“ – s-a transformat în „România literară“, iar în fruntea ei, ca și în a celorlalte reviste, au fost numiți tineri talentați și curajoși), viața literară și-a câștigat o normalitate la care cu puțin timp în urmă nu se putea spera. Revendicările ideologice, estetice, sociale erau spuse cu voce tare în ședințele Uniunii (de la promovarea „onirismului“ până la necesitatea publicării „Bibliei“), iar activiștii de partid, care supravegheau pe vorbitori ca niște diriginți (unii, în rândul întâi, alții în rândul ultim, suflându-le în ceafă) nu-i contraziceau, ci se mărgineau să dea raportul „forurilor“ (adică secției de cultură din CC al PCR, secției organizatorice, comitetului municipal de partid și, de ce nu?, Securității). Norocul scriitorilor era că, tot ascultând, aceste „ajutoare de nădejde ale partidului“ (cum îi plăcea lui Ceaușescu să-i alinte pe activiștii culturali) s-au molipsit de literatură, considerând în sinea lor că nu-s cu nimic mai prejos decât cei pe care erau puși să-i spioneze. Se petrecea atunci un fenomen ciudat: pe măsură ce redacțiile și editurile îi publicau ca să se pună bine cu stăpânirea, partidul, considerând că și-au pierdut vigilența revoluționară, îi înlocuia din funcțiile culturale, mutându-i în alte sectoare mai puțin coruptive (industrie, agricultură, externe sau chiar ideologice). Nu se știa la început nimic despre veleitățile literare și editoriale ale conducătorului, care în anii următori se producea curent cu versuri și panseuri, cita din clasici, dar își permitea să modifice unele texte clasice pentru a le transforma în „cântece patriotice revoluționare“ sau chiar în Imnul de Stat. Invidia față de activiștii deveniți scriitori a atins colera zece ani mai târziu, când, văzând ce onoruri plăteau editurile marilor nomenclaturiști, Elena Ceaușescu, devenită „savant de renume Mondial”, a dat dispoziție să nu li se plătească pentru o carte mai mult decât echivalentul a trei salarii lunare.

Dar dulcea cârdășie dintre scriitori și activiști nu putea dura prea mult (suntem încă în anii 1967-

1968), pentru că libertatea, odată scapătă din frâu, își cerea drepturile depline. Oricât de laxă era cenzura, autorii și redactorii îi forțau limitele tot mai insistent. Uneori, se ajungea la compromisuri strict semantice, un cuvânt reclamat de cenzor fiind înlocuit printr-un sinonim la fel de suspect, cenzorul prefăcându-se însă mulțumit și cu datoria făcută. Alteori se tăiau pasaje sau chiar capitole, singura ambiție a scriitorului fiind „să nu se umble la text" (adică să nu se adauge cuvintele dorite de partid). Dar s-a ajuns la situații limită, când era vorba de cărți întregi care nu puteau să apară („Ostinato" de Paul Goma este exemplul cel mai cunoscut) și atunci Uniunea Scriitorilor, șefii și oratorii ei, diriginții convertiți la liberalism, nu mai puteau face nimic. În 1971, când Ceaușescu și-a lansat cunoscutele „Teze din iulie", a făcut-o nu numai pentru că îi plăcuse călătoria în China lui Mao și Coreea lui Kim Ir Sen, ci și pentru că și-a dat seama că scriitorii serioși nu vor vrea să scrie în ruptul capului despre el și despre partid. Atunci a declarat că literatura și arta pot fi mult mai bine făcute de amatori și că „așa-numiții" profesioniști trebuie să lase la o parte ifosele elitiste și cosmopolite și să se aplece cu seriozitate asupra vieții poporului.

Divorțul definitiv între Ceaușescu și intelectuali a fost urmarea acestor teze. Concomitent, ruptura s-a produs însă, cu și mai mare brutalitate, în mijlocul breslei scriitoricești. Cei ce s-au simțit marginalizați de mișcările liberale din ultimii ani (nu numai vechii stalinești debarcați, ci și unii scriitori acceptabili, dar care nu îndrăzneau să se implice în luptă) s-au dat la o parte și s-au desolidarizat de cei ce „l-au supărat pe tovarășul", învinovățindu-i pe ei de măsurile draconice impuse de partid în urma câte unui scandal ale cărui urmări trebuia să le suporte toată lumea. Această fractură a dus la apariția curentului protocronist, a revistelor dirijate fățiș de Securitate și la gruparea (minoritară, dar insistentă, pentru că devenise acum ea „ajutorul de nădejde") care cerea partidului fie să-i înlocuiască de la conducerea Uniunii pe „agenții Europei Libere", fie să-i dea ei voie (!) să se constituie într-o altă Uniune, a „Scriitorilor cu adevărat comuniști".

Secretul acestei încrâncenări se datorează faptului că, prin statutul său, votat în 1968, Uniunea a reușit să impună alegeri libere și secrete, care permiteau ca din Consiliu (forul superior) să facă parte aproape în exclusivitate scriitori valoroși și în același timp necompromiși politic.

Nomenclaturiștii, membrii în CC sau în Marea Adunare Națională, dar și cei bănuiți ca amici ai Securității, cădeau la vot fără excepție, chiar dacă, unii dintre ei, erau autori renumiți și chiar populari.

Ceaușescu a răbdat această ambiguitate, acest „stat în stat" care era Uniunea Scriitorilor, lăsându-i pe cenzorii partidului să uite chiar și de „tezele din iulie" când se ivea o carte sau o răzmeriță a cărei reprimare mediatizată i-ar fi încurcat relațiile internaționale.

Totul s-a terminat în 1980, când de teama celor întâmplate în Polonia, Ceaușescu a primit în audiență o delegație de scriitori „cu adevărat comuniști", care l-au convins să pună piciorul în prag. În spatele lor se afla Securitatea și inconturnabila Elena, care se răfuia și cu activiștii-scriitori,nu numai cu scriitorii. După ce a convocat, succesiv, ambele tabere, mai ascultându-le o dată, Ceaușescu a decis la 13 octombrie (am participat la ședință și ar merita s-o povestesc) dizolvarea rău-famatului (din care făceam parte și eu) Comitet de partid al scriitorilor, în care el și soția erau batjocoriți în gura mare. Peste mai puțin de un an, în iulie 1981, avea loc, reglementar, congresul Uniunii, care tot reglementar a ales noul consiliu, la fel de „antipartinic" ca și înainte. Numai că la alegerea președintelui, care s-a amânat vreo săptămână, Ceaușescu l-a trimis pe Constantin Dăscălescu care, într-o poziție de „gauleiter", cu picioarele răschirate, în fața unei săli în care stăteam ca sardelele, a declarat că Uniunea Scriitorilor fiind condusă, conform articolului 1 din Statut, de către partid, partidul a decis că noul președintre este... și a rostiut numele unui scriitor din provincie, bine cotat ca scriitor, dar membru al Comitetului Central. Cei câțiva care s-au opus au fost reduși la tăcere – și astfel, în cei peste opt ani care mai rămâneau până la revoluție, Uniunea n-a mai existat decât ca să dea mesaje de felicitare familiei Ceaușescu sau ca să-și înmormânteze, din fondurile ei, numeroșii membri care mureau de inimă rea. Orice încercare de convocare a Consilului era considerată o răzvrătire. Semnatarii cererilor de respectare a statutului și de ținere a ședințelor lui trimestriale erau chemați la instituția unde lucrau și somați să se retragă de pe listă. Căci

„lista“ era în ochii Securității lui Ceaușescu o *solidarizare*, deci o subversiune contra partidului. Pierzându-și orice speranță, peste o sută de scriitori au fugit din țară în această perioadă. Câteva zeci au murit de boli, intoxicați în baie cu gaze care aveau presiune doar noaptea, sinucigându-se de inimă rea, încât Consiliul Uniunii a rămas descompletat. Dar oricum nu mai conta, din moment ce funcționarea Uniunii a rămas să fie dictată de partid și Securitate, prin telefoane date lui D.R. Popescu. Acesta a avut și neșansa de a deveni un fel de cutie poștală pentru protestele adresate lui Ceaușescu. Din țară sau din străinătate, toate plângerile contra cenzurii sau solidarizările cu colegii interziși ori arestați la domiciliu erau trimise pe adresa președintelui Uniunii, care a ajuns să fie un paratrăznet al nemulțumirii contra întregului regim. Era o răzbunare pentru că acceptase calitatea de gropar al unei organizații care până la venirea lui reprezentase (cât se putuse în acele condiții) cea mai liberă formă de asociere din țară.

Strada Colonadelor

Cât timp am locuit în blocul din strada Colonadelor n-am știut între cine ne duceam zilele. Ne vedeam doar în lift, ne salutam mai mult sau mai puțin formal, știam cum ne cheamă și câți suntem doar din tabela cu sumele datorate întreținerii sau când se întâmpla să urcăm etajele pe jos, citind etichetele de la sonerii (care atunci erau completate toate, spre deosebire de azi, când nu știu ce-i face pe majoritatea oamenilor să le lase goale...). Poate din naivitate – sau poate ca urmare a faptului că eram ultimii veniți și ne așteptam deci să fim priviți cu curiozitate – nici nu ne-a dat prin cap pe atunci că suntem urmăriți de Securitate. Cu o singură excepție (despre care voi mai vorbi), nici nu avusesem de-a face cu ea. Vizele de călătorie în străinătate le primeam prin biroul de relații externe al Uniunii Scriitorilor, unde lăsam câte o carte cu autograf doamnei Jeanine Butnaru sau unui funcționar de la „vize“ care-mi trimitea cartea cu rugămintea doar să i-o semnez. Cât privește redacțiile prin care am trecut (mult mai numeroase decât la Cluj, unde fusesem prins unsprezece ani în viesparul monopolist al „Tribunei“), nici n-am stat prea mult într-un singur loc ca să deduc cine sunt turnătorii, nici nu mi-am dat vreodată drumul la gură, preferând să rămân timid și chiar să par nătăfleț. De altfel, în anii de după demascarea și condamnarea cu atâta fast a crimelor lui Alexandru Drăghici (cel care preluase de la Teohari Georgescu Securitatea și, cu o scurtă pauză, o condusese până în 1967), România se credea scăpată dintr-un vis rău și chiar răzbunată, mai ales că făcuse și niște gesturi spectaculoase de împrietenire cu țările occidentale. Abia în 1972 a reapărut teroarea, odată cu decretul care îl obliga pe orice român să-și declare contactele cu străinii.Apoi,în 1978-1979,Securitatea a făcut fețe-fețe și și-a dat jos ultimele măști, odată cu fuga în Occident a generalului Pacepa.

Blocul din Colonadelor (unde am locuit între 1969 și1977) avea trei portari și un administrator. Doi dintre portari erau distanți și austeri, neangajându-se decât cu saluturi formnale.In schimb , cel de al treilea, nea Costache, originar din Ipotești, extraordinar de vorbăreț, nu făcea decât să povestească el însuși, când te prindea, cu un talent ieșit din comun, despre prizonieratul în URSS, Donbass, Vorkuta. Administratorul, căruia îi plăteam lunar taxele de întreținere, era un domn de vreo 60 de ani, Sache Davidescu, care se prezenta ca jurist și lăsa să se înțeleagă că venea din lumea bună și că, becher fiind, avusese relații intime cu câteva celebre actrițe bucureștene. Mai era un mecanic, Trică, locuind în niște mansarde mizere, deasupra noastră, iar ușă-n ușă aveam o vecină, dna Radomir, care se prezenta drept fostă activistă UFDR, pensionată forțat din cauza divorțului de soțul, activist și el, care totuși venea sporadic pe la vechea adresă. Cu aceștia din urmă ,aveam grijă să avem numai discuții administrative și bucătărești.

Pe cine să fi bănuit că ne-ar fi tras de limbă și ne-a avut în grijă în acești opt ani? După cutremurul din 4 martie 1977, în nenumăratele necroloage care au apărut pe pagini întregi în „România liberă“, am regăsit și numele a mulți dintre foștii noștri colocatari (au murit în cutremur aproape trei sute). Lângă unele din ele au apărut grade militare, dar asta nu însemna că erau toți securiști. Unul din numele celor rămași în viață l-am citit prin anii ‘80 ca șef al Securității Brașov, apoi ca membru supleant în CC al PCR, iar după 1989, până târziu (dacă nu o fi fost oare fiul său?) ca numele unuia din șefii organizatorici ai SRI. Dar surpriza cea mai

mare am avut-o de curând, găsind numele curtenitorului și burghezului Sache Davidescu pe o listă a torționarilor Securității lui Nicolski (nu era singurul stalinist care, după ce a tăiat și spânzurat când a avut „sarcină de partid“, juca acum rolul omului normal, care n-a făcut nimic rău ,fiind sigur că nu va fi pedepsit niciodată). Însuși proaspăt debarcatul Drăghici putea fi văzut în acei ani umblând pe străzi ca un om al muncii, cu vechea șapcă proletară pe cap, iar în mână ducând o plasă goală, așezându-se la cozi printre pensionari și gospodine (un prieten mi-a spus că, odată, surprins fiind că vede o față cunoscută – Drăghici fusese ani de zile „portret“ prin sălile de clasă și de ședință –, l-a Salutat din greșeală, ceea ce l-a făcut pe fostul călău să-i răspundă prompt, recunoscător și deloc mirat). Ioan Șoltuțiu, torționarul lui Pătrășcanu, a devenit un dandy cosmopolit, ca secretar de partid al Universității din Cluj, iar după demascare s-a transformat brusc în bigot, iar Breiner György, estropiatul bătăuș al Securității din Cluj părea, în perioada când partidul ne blagoslovise cu el ca administrator al revistei „Tribuna“, un tată iubitor de familie, care făcea toate eforturile să-și mărite fetele cu băieți din Occident pentru ca apoi să se poată și el refugia acolo. Hary Maiorovici, spiritualul și simpaticul compozitor care provenea dintr-o familie de agricultori evrei din Maramureș, povestea râzând că-l întâlnise pe Breiner în anii ‘70 ca ospătar într-un restaurant din Israel. Harry era în compania șefei supreme a lanțului de restautante și,recunoscându-l, Breiner l-a luat la o parte și i-a cerut protecție pe lângă patroană. „Cum îl cheamă?“ l-a întrebat aceasta pe compozitor„Breiner György din Cluj? Dar ăsta-i chiar măcelarul care l-a stâlcit în bătaie pe unchiul meu! O să cer să fie, dimpotrivă, concediat!“ Faptul că a fost internat de hortyiști în lagărul de la Someșeni (ceea ce i-a creat o statură de antifascist) nu l-a împiedicat pe Breiner să tortureze un co-etnic numai pentru că partidul i-a spus să distrugă dușmanul de clasă... Nu mai este nevoie să spun că la „Tribuna“ se autogratula cu onorarii fictive și-i amenința pe cei ce-l descopereau cu darea afară ca legionari sau rude de legionari.

Strada Transilvaniei

Mutarea în strada Transilvaniei a fost cea mai precipitată din toate mutările. Am fost declarați „sinistrați de gradul zero“, pentru că în urma cutremurului am rămas fără casă, mobilă, haine, bibliotecă, fotografii, într-un cuvânt – așa cum ne-a adus pe lume Dumnezeu. Comisia de recuperare a sinistraților, condusă de Elena Ceaușescu, lucra pe bandă: repartiza locuințe și îți dădea o sumă de 25.000 lei (cam zece salarii) pentru cumpărarea de mobilă și haine. Sinistraților care și-au pierdut locuința le-au fost repartizate tronsoane întregi din blocuri „proprietate personală“, plătite în rate, dar încă neterminate. Au fost finisate peste noapte și sinistrații au fost introduși în locul bieților proprietari, cărora li s-a promis că vor primi alte apartamente. Uneori instalarea se făcea cu mare fast, în prezența tovarășelor din comisia de femei, iar seara transmiteau reportajul la televiziune, mai ales când numele familiei puse în drepturi era cunoscut. Ni s-a repartizat un astfel de apartament în blocurile din cartierul Tineretului, dar când am aflat că urma să stau tot la etajul VII (o înălțime care-mi fusese aproape fatală cu trei săptămâni în urmă) am refuzat. Nenorocirea făcea că „tovarășa“ a dat dispoziție comisiilor pentru sinistrați ca nici unul din răniți să nu fie eliberat din spital până ce nu este introdus direct în noua locuință. Astfel încât după trei săptămâni de tratament intensiv la mâna paralizată (tratament care trebuia continuat la Băile Felix), eram ca și ostatic. Din mai multe părți a venit ajutorul colegilor scriitori care au cerut ajutorul autorităților. Cu unul din ei stricasem o veche prietenie din cauza atitudinii sale politice, iar în prima zi de după cutremur, când se zvonise că am murit, ne-a scris un lung poem-epitaf, cerându-ne iertare... ICRAL-ul ne-a oferit două case, la alegere, nu prea frumoase și atrăgătoare, dar având oricum numai un etaj.

Casa din strada Transilvaniei, pentru care am optat cam la întâmplare, mai mult grație frumuseții numelui, fusese părăsită de un sportive, care emigrase cu acte în regulă, după ce o vânduse pe o sumă acceptabilă. La parter locuiau un avocat și soția, oameni în vârstă, amatori și proprietari de numeroși câini pekinezi, pe care adesea îi comercializau în călătoriile cu mașina în Occident. În general erau retrași, aducând numeroși prieteni – burghezi bucureșteni, cu copii în străinătate – doar la mesele abundente cu ocazia zilelor onomastice. Apartamentul de sus le aparținuse tot lor până când,

în urmă cu câțiva ani, îl vânduseră sportivului, ceea ce îi făcea să se simtă oarecum tot ei proprietari. De la început, Domnul ne-a pus în vedere că nu avem voie să lăsăm nimic pe casa scărilor și în subsol, deoarece spațiile comune sunt proprietatea lui. Cât privește becurile chioare din aceste locuri, am pierduit, fără exagerare, sute de ore făcând calcule din care să rezulte cât îi datorăm pentru minutele când le țineam aprinse. În curte nu aveam voie să ne așezăm pe bancă, iar vița de vie bătrână, care urcase din curte până pe balconul nostru ținându-ne umbră, am văzut-o într-o bună zi tăiată din rădăcină. La fel s-a întâmplat cu un cireș bătrân care ne despărțea vizual de blocul din fundul curții.

Doamna era mai cumsecade, dar cam prea curioasă, nu numai pentru că-i vedeam adesea irisul în vizorul de sticlă din ușa dinspre casa scărilor, dar și pentru că adesea ne informa neîntrebatădespre cei ce au urcat la noi la ora cutare sau ne spunea povești pline de nesaț despre toți locuitorii din vecini (și probabil că o făcea și invers, descriindu-ne pe noi în culori fanteziste). Nenorocirea este că ori nu auzea, ori nu vedea bine, ori nu avea pic de memorie, ori se prefăcea, astfel încât se întâmpla ca de la o zi la alta să prezinte versiuni diferite ale aceloraşi întâmplări, nevrând să recunoască nepotrivirile în ruptul capului. Ceea ce era destul de neplăcut, pentru că nu puteai niciodată să știi ce înțelege , ce va spune mai departe si, mai ales, cui..

Mai avea un obicei destul de straniu: punea întrebări bruște, fără legătură cu contextul, pentru ca apoi, când dădeai un supliment de răspuns, peste o zi sau două, să se prefacă a nu-și mai aminti nimic. Dacă aș fi avut atunci vreo noțiune în această materie, aș fi spus că folosea tehnicile unui informator stângaci. Dar nici prin gând nu-mi trecea așa ceva, căci Securitatea mi se părea incompatibilă cu situația ei socială. Într-adevăr, doamna provenea din mica burghezie bucureșteană scăpătată și îi rămăsese în comportament ceva din obiceiurile nu tocmai elegante de pe când avea probabil servitori. În prima săptămână când am venit ne-a spus să ne ștergem bine picioarele, iar când, urcând într-o zi la noi în control, m-a văzut în genunchi, dând cu palux pe dușumeaua raşchetată, am simțit cu certitudine că m-a disprețuit. Nu putea concepe ca un scriitor să nu-și dea importanță și să se coboare la o asemenea muncă fizică.

Altfel, le plăcea amândurora să se laude cu vecinătatea noastră, și asta se vedea cu ocazia aniversărilor familiei, când chemau zeci de cunoscuți, iar pe noi ne puneau în fruntea mesei. (Compoziția petrecerilor era foarte hibridă: rude și prieteni din generația lor, cu care schimbau invariabil impresii din capitalele europene vizitate necontenit, căci aveau toți fii fugiți sau emigrați, iubitori și crescători de câini, care circulau mult „afară“ (acolo am auzit prima dată expresia aceasta cam mitocănească), participând la concursuri canine sau vânzându-și patrupedele pe valută, folosită pentru prelungirea călătoriilor și achiziții de bijuterii. În această ultimă categorie se numărau și mulți ștabi a căror legătură cu fosta burghezie părea să fie prin chinofilie. Să fi fost printre ei și niște securiști cu față canină? N-aveam de unde să știu atunci.

Abstracție făcând de asta, nu țin minte ca la început să mi se fi părut ceva suspect în comportarea vecinilor noștri, poate doar multele șicane inutile pe care ni le făceau. În anii ‘80, când Securitatea reîncepuse să-și facă datoria cu sârg, s-au înmulțit întrebările fără rost, uitucelile și zăpăcelile planificate, dusul cu vorba și retractările. Bunăoară, doamna ne spunea că a văzut doi inși cu căciulă de milițian patrulând prin fața casei; sau că o voce i-a dat telefon și a înjurat-o de mamă pe Blandiana; sau că o prietenă i-a spus că a călătorit în tren de la Paris la București cu Blandiana și că Blandiana i-a chiar dat un autograf pe o carte în vagonul de dormit (și asta în timp ce Blandiana era la București,o auzea mergand prin casă deasupra apartamentului lor și îi fusese interzisă orice călătorie). Ne-a mai spus că unul dintre amicii lor, căsătorit cu o rusoaică, i-a spus că va fi revoluție în România. Arunca vorbele așteptând o replică, dar când, după un timp, reveneai cu o întrebare în plus se jura că nu mai ține minte nimic.

Singura întâmplare cu adevărat securistică s-a întâmplat în octombrie 1989. În acel an, în care Ana era interzisă, iar în fața casei ne stătea, cât eram în București, o mașină Skoda cu o agentă pusă acolo ca să ne sperie vizitatorii, am rămas mai mult la Comana, unde măcar nu știam cine și din ce casă ne urmărește. A fost o toamnă superbă, un fel de „vară indiană“, cu soare mult, struguri și ciuperci fără măsură de multe. Scriam în grădină înveliți în pături și făceam provizii pentru iarna care nu se știa cât va

fi de săracă. Într-o zi pe la amiază, întorcându-ne de la pădure încărcați cu o sacoșă întreagă de crăițe, pe care urma să le întindem pe sfori ca să le avem uscate, ne-a ieșit în cale omul de serviciu de la primărie, care ne-a spus că un cumnat din București a dat telefon că trebuia să ne întoarcem de urgență pentru că s-a spart în casa noastră o conductă și vecinii se plâng că apa le-a inundat casa. Am sosit la București într-o oră și am deschis val-vârtej ușile: apartamentul nu avea nici o urmă de inundație. Am coborât la vecini și i-am întrebat unde este apa care s-a scurs. Deși nu se vedea o picătură, au susținut că a fost valuri-valuri, pe scări, dar abia au șters-o și n-au mai rămas urme. Dar unde sunt urmele din apartmentul nostru? cum de nu a rămas măcar un strop din așa-zisa inundație? Ca într-un film „horror", am înțeles că își băteau joc de noi, că ne mințeau fără rușine, până la a ne da de înțeles că ne-au păcălit.

Ne-am întors seara la Comana, după ce am pus semne și lacăte vizibile la intrarea în apartamentul din București, ca să nu poată intra nimeni în el în absența noastră. La țară, liniștea dintotdeauna, numai că am observat că ni se umblase prin cărți de către cineva care nici măcar nu se obosise să-și ascundă activitatea. A doua zi, vecinele de peste gard ne-au spus că în lipsa noastră, ieri, au intrat dinspre pădure în grădină doi inși într-un fel de salopete. S-au speriat de ei, știindu-se singure și fără apărare, și s-au închis cu lacăte în casă, temându-se că le-ar putea fura butelia de argaz (care în acea vreme, mai ales plină, era o adevărată avere). Nu știau ce s-a întâmplat mai târziu, căci se însera. Ne-am dus în grădină și am văzut gardul de sârmă culcat la pământ de cineva care nici nu se mai obosise să-l sară. Pe iarbă, urme de cizme, până în casă. Dar ce era mai ciudat, de lângă hamacul ,care rămăsese întins, a dispărut o ciupercă gigantică, pe care o lăsasem acolo de câteva zile, ca să vedem cât va mai putea crește.

Ce puteau să aibă securiștii cu o biată ciupercă, pe care n-o puteau nici măcar găti, căci era plină de viermi! Mi-am dat seama imediat că era vorba de o replică literară. Cu șapte ani în urmă îmi apăruse într-un volum de proză o nuvelă fantastică intitulată chiar așa – „Ciuperca" – și pentru care criticul revistei „Luceafărul", un securist cu nume de unealtă de construcții, mă etichetase într-o cronică „dușman al poporului". Era vorba tocmai de o ciupercă gigantică, pe care o anumită familie o folosește în afirmarea politică, științifică, respectiv (fiul) pe linia organizațiilor de tineret. Probabil că turnătorii profesioniști sau amatori care iubeau familia Ceaușescu nu au uitat afrontul și au vrut să-mi dea o lecție. Pentru că – surpriză! – când am revenit la București peste alte 6-7 zile (pentru că o data pe săptămână trebuia să cumpărăm pâine), în fața pragului și a nenumăratelor lacăte plantate la vedere, am găsit *ciuperca*. Devenise o epavă, dar era ea, cea furată din grădina de la țară.

La revoluție, vecinii noștri au tăcut mâlc. Apoi au început să ne pună farfurioare cu dulciuri pe caloriferul din casa scărilor. Erau remușcări, încercări de împăcare sau un fel de a ne spune că se bucură de victoria revoluției? Numai că Blandiana a demisionat din Consiliul FSN, și atunci au reînceput poveștile spuse într-o doară: doi tipi s-au interesat de noi și au cerut cartea de imobil; cineva i-a spus că Blandiana este o jigodie pentru că merge în Piața Universității; o vecină i s-a plâns că trântim ușa de la mașină și o trezim când revenim de la mitinguri. Când ne-am pomenit cu desenul unui cap de mort pus în cutia poștală sau cu excremente umane puse pe capota mașinii, ne-au spus același lucru: că i s-a părut că-i văzuse pe cei doi cu căciulă de milițian de care ne vorbise cu ani în urmă. Când voia, avea o memorie perfectă. Dar când nu voia să fie clară mă speria cu vorbe de felul: prietenul lor, chinologul, cu nevastă rusoaică, i-a spus că poporul e revoltat de activitatea politică a Blandianei, mai bine ar scrie încă o poezie cu Arpagic. Sau, mai târziu: știți ceva despre un partid „România Mare?". Cei doi tipi cu căciulă i-au spus că este singurul cu adevărat românesc.

Și tot așa, când cu prăjituri pe calorifer, când cu întrebări dacă să-l voteze pe Iliescu sau pe Constantinescu, dacă țărăniștii vor da înapoi casele și dacă Vadim Tudor chiar e extremist cum se spune, ne-am apropiat de zilele noastre și am intrat cu toții în NATO. Securiștii au devenit mai invbizibili ca pe vremea lui Drăghici sau Pacepa. Turnătorii s-au evaporat. Dosarele nu se găsesc. Totul a intrat în normalitate.

AJUNUL

Constantin GHERASIM

Se întinse pe pat. Era obosit după ziua de azi. Una urâcioasă din cauza ploii mărunte și a frigului care-l pătrunseseră până în măduva oaselor de la primele ore, și ticăloasă din cauza amenințărilor din partea șefului. Acesta strigase în gura mare că va concedia pe cei care mai pun întrebări despre salarii. Intrase peste ei, la pauza de prânz. Părea nervos.

– V-am spus, mă, că nu sunt bani pentru majorări! Ce vreți să fac? De unde să vă dau mai mult? Asta e! Mergem mai departe cu minimum pe economie și restul, așa cum pot și eu. De unde să plătesc atâtea impozite! Voi nu sunteți întregi la cap. Nu vedeți ce vremuri trăim? Nu vă convine, căutați în altă parte! Sunteți liberi.

În timp ce oamenii murmurau speriați, Ștefan tăcea. Îl privi drept în ochii aceia gri întunecat, înfundați precum canalizarea orașului după o ploaie torențială, urmărindu-i perorația agresivă și ticăloasă. Își văzu de treabă până la sfârșit. Apoi, înainte de a pleca acasă, intră în birou fără a bate la ușă.

– Domnule, nu aveți voie să..., apucă să spună secretara.

Deschise ușa și-i strigă suficient de tare cât să se audă până jos, în hala în care muncitorii se schimbau îngândurați de cele auzite la miezul zilei.

– Sărbători fericite, șefu! Să trăiți..., unde vreți, unde meritați, zise el, după care scuipă în scârbă chiar lângă toc.

Chipul relaxat al șefului, care vorbea la telefon, se schimbă brusc. Știa că era unul dintre cei mai buni oameni din firmă. Dădu să strige la el. Băiatul ieși trântind ușa.

– Bani să cumpere spații noi, are! Să-și extindă afacerea prin alte orașe, la fel! Am auzit că a mai achiziționat două hale în spatele Pieții Centrale. Cică se mai duce pe la tot felul de ong-uri și fundații și donează mii de lei, să-l ajute Dumnezeu. Ba, și la niște mănăstiri. Nu știu ce poate vorbi cu Dumnezeu un om ca el! Oare ăia, acolo, nu-l întreabă de unde are atâția bani? Pentru noi, care lucrăm 12 din 24, nu găsește. Nici măcar pentru oameni ca tine, Mihai. Acu ce să-ți fac? Ai făcut și tu patru copii....

Se opri. Își dădu seama că spusese o prostie și că nevasta colegului său de muncă e bolnavă.

– Îmi cer iertare! Nu asta era ideea. Ce mai face soția ta? Cum e? întrebă el.

Observă că tovarășul său ținea privirea în pământ. Îl luă de după gât, îl trase aproape.

– Hai, mă! Gata! Uite! Cadou pentru copii. Ia-i pe toți. Eu mă descurc anul acesta. Oricum sunt singur. Mă duc la ai mei. Tu ești singur. Adică ai familia. Nu mai fi trist.

Pașii celor doi păreau umbră și mișcare. Unul era umbra celuilalt și invers. Lucrau împreună de două decenii, de când terminaseră liceul. Și soarta făcuse să locuiască aproape. După atâția ani, până și mersul le era identic.

Își amintiră brusc că urmau câteva zile libere. Dar parcă acum se umplu sacul vieții. O viață a neputinței, a durerilor, a tăcerilor și a umilințelor.

– Lasă! Nu e nicio supărare. E mai bine, mulțumesc. Ieri am adus-o acasă de la spital. A fost operată. A patru oară. O recidivă. Stă la pat. Sper să-și revină. Ne ajută mama ei. Eu sunt plecat toată ziua, după cum știi. Și lasă-l încolo de șef! Un ipocrit idiot care se plânge că nu are, deși vrea să pară pâinea lui Dumnezeu în fața altora. Un ticălos. Nu e nevoie de bani. Ne descurcăm, îi răspunse.

– Mda. Mi-e ciudă, că șefu nu era așa. Nu ți-l amintești când a început afacerea? L-am ajutat să intre în legătură cu anumiți parteneri, oameni la care am lucrat și care aveau încredere în cuvântul meu. Ne bucuram pentru fiecare reușită a lui. Acum

sunt singur, mă descurc. Dar tu? Sau Ovidiu? Ori Laurențiu? Și cine știe câți ori mai fi prin secție cu datorii și atâtea probleme. Nu e ok ce face.

Prin ferestrele care răspândeau miros de fripturi, se mai auzeau, din loc în loc, cântece de sărbători. Câte o bătaie de tobă sau o petardă rătăcită făceau să mai duduie geamurile din cartier.

– Noapte bună! Și sărbători liniștite! Ia banii, te rog! Du-te și cumpără ceva copiilor! Insist. Știu că această ultima operație te-a epuizat. Hai! Nu fi încăpățânat. Eu sunt singur.

Sub lumina clară a lunii pline care părea așezată între ei, ochii prietenului dădură în lacrimi.

– Mulțumesc!

Se strânseră în brațe și se despărțiră. Era ajunul Crăciunului.

Șeful ajunse și el acasă. Se simțea mulțumit și satisfăcut. Își impusese punctul de vedere în fața oamenilor. Cunoștea situația majorității. Doar cu Ștefan se simțea îngrijorat. Ar fi vrut să-i mărească salariul că era cel mai bun, dar se temea că va spune celorlați și va ieși scandal. Era cel mai bun, dar era prea onest. „O să rezolv eu și cu el. După sărbători”.

Vru să se culce. Se întinse pe pat, închise ochii și simți cum se cufundă în salteaua ce se lăsa ușor precum pământul de deasupra unui mormânt după 40 de zile.

Se trezi brusc. Era târziu. Prin geamul închis răzbăteau sunete de tobă și glasuri răgușite. Nu-i mai păsa de sărbători. De când se despărțise de nevastă-sa și rămăsese singur în vilă nu-i mai păsa decât de bani. Voia să obțină cât mai mulți și să intre în politică. Să ajungă bogat și puternic. Acum, fiind singur, simțea că poate. Mai mult, că trebuie!

Își întoarse capul să admire livingul. Era mare și spațios. Se vedea politican admirat și temut, analizând problemele sociale la un pahar de șampanie. Acolo, la el în casă! „În fond, Marius mi-a fost coleg de liceu. Era un amărât! Și acum e secretar de stat. Mâine, probabil ministru. Eu de ce nu aș putea”.

Visul i se curmă brusc când ochii-i dădură de chestia aceia negricioasă de pe jos. Un bâzoi mare, urât. Se mișca greoi precum un gândac, pe parchetul nou, abia montat. Era un parchet belgian, din lemn masiv, de culoarea marmurei albe cu nunațe roșiatice. Insecta părea nemișcată. „Ce boala o fi și cu asta? La timpul ăsta? Parcă am văzut-o și ieri” își spuse el. Se răsuci pe patul moale, dar un bâzâiat ciudat și niște lovinduri enervante când de bec, când de fereastră, îl făcură să se ridice. Își aminti că în urmă cu două zile era în aceeași poziție și că încercase să o prindă din zbor. Nu era un dejavu. Ci o realitate. Zgomotele acelea ciudate și loviturile în geam, ca și când s-ar fi izbit să îl spargă. Ridică mâna. Abia o atinse și pică. Pesemene era amorțită din cauza frigului. Vru să o strivească, ridicând șlapul drept, așezat lângă marginea patului. Un papuc alb de la magazinul de articole sportive din Mall. Era singurul cadou pe care și-l făcu de sărbători. „Nu se poate să-mi mânjesc darul”.

Retrase piciorul și luă în mână sticla de vin, abia desfăcută. Era unul sec, scump, pe care dăduse vreo 500 de euro. Îl cumpărase prin comandă. Pe eticheta învechită scria anul 1984. Avusese ambiția (sau dorința? Nici el nu mai știa) de a bea la finele acestui an un vin special.

Acum însă era nervos la culme. Ridică sticla să omoare insecta care i se părea că se zbătea amețită. Prea obosit, lăsă brațul în jos. Da! Era vie și stătuse cuminte acolo de trei zile. Sau cine mai știe de câtă vreme. „Lasă-o, nu-mi face ea probleme cum îmi fac golanii ăia care vor salarii mai mari”. Se duse la vitrină și luă un pahar de cristal. Îl ridică spre lustră. Era nou nouț și curat ca lacrima. Îl lovi ușor cu degetul, ascultând sunetul acela specific. „Ce frumos! Ce bine!” Luă sticla să-și toarne. Închise ochii, încercând un sentiment de satisfacție. Un vin bun, o terasă mare, probleme rezolvate. „Nu credeam că-i voi potoli dintr-un discurs așa scurt. Ha! Normal că le este frică! Au rate la bănci, au copii. Așa le trebuie! Dacă-s proști!”

Luă paharul și ieși pe terasă. Luna stătea acolo, sus, și lumina indiferentă. Mirosi vinul acela vechi și bun. Luă o înghițură și-l plimbă prin gură. „Minunat! Și doar 500 de euro! Pomană!” Apoi îl dădu pe gât cu poftă. O senzație ciudată și un gâdilat pe gât... „Ce boala o fi fost?”

Se întoarse repede în cameră. Ridică sticla de vin și se uită la ea. Peste toate se așternu liniștea. Subit, îl cuprinse o stare de greață... Pe geamul întredeschis de la baie se auzeau colinde...

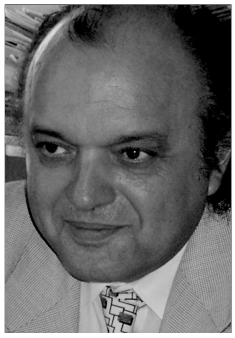

NICOLAE PANAITE, EXILUL ORFIC „PRINTRE SAHARE ŞI SIBERII”

Cristian LIVESCU

„Severitatea ordinii/ din imperiul humei/ ar trebui să fie/ un model pentru noi”

Un acut sentiment al pustiului, al deşertăciunii şi zădărniciei întâlnim în recentele volume ale lui Nicolae Panaite, *Secetă* (Charmides, 2015) şi *Ziua verde* (Junimea, 2019). Primul pune într-o lumină nouă producţia acestui poet discret, deloc grăbit editorial, preocupat să cuprindă meleagul poeziei, din aproape în aproape, prin căi de acces îndelung încercate ca să devină durabile. Prudent în activismul orfic, dar încrezător în specia vizionarilor, admirator declarat al neoromanticului Dan Laurenţiu (1937-1998), un adorator fanatic al „privirii lui Orfeu”, el stăpâneşte acum un registru larg de concepte simbolice, unele de sorginte biblică, făptuind o realitate imaginară în curs de a-şi găsi „prezenţa” între umbre şi ruine. Vorbeşte convins de „o pustie migratoare” care anunţă un pericol caloric iminent şi cumplit, „o arşiţă ca o fariseică ispită” cotropind oraşul, un oraş sufocat de aerul ca „o încinsă plită/ pe care cade din cer kerosen”, încât viii „se încurcă” de-a valma cu morţii. Mai ceva ca în *Cuptor*-ul lui Bacovia! Pe acest fundal de ameninţare cu prăpădul, cu deşertul expansiv, starea de uscăciune îmboldeşte cuvântul să iasă la iveală, să intervină profetic şi protector în faţa năpastei: „Cuvântul a început săpatul/ până într-ale firii refugii./ Din nerostiri am strâns oasele şi predicatul/ pentru dospirile rugii” (*O pustie migratoare*). Mai departe, întregul efort liric se concentrează pe mărturiile apariţiei neasemuitei Doamne Poezia, fantasmă insinuantă şi aprigă totodată, venind din volumele anterioare (v. *Glorie anonimă,* 2007), ca o „ploaie frântă”, izbăvitoare şi salvatoare în plin sinistru: „Purta parcă o rochie din humă/ şi fire de paianjen purpurii şi albe./ Cu toate că nespus de des/ îşi schimbă veşmintele,/ nimeni nu i-a văzut vreodată goliciunea trupului/ ca o pustie a frigului/ sau caldă ca o sabie/ plină de sânge proaspăt.../ Uşor se furişează în suflet,/ limba ei greu se mai învaţă,/ mai mult se trăieşte/ şi se plăteşte scump,/ cel mai scump./ Aproape întotdeauna te costă viaţa.// Are sfâşieiri şi naşteri/ cât pentru lumea toată,/ nicidecum nu poţi să le numeri.../ Lanţurile-i ca un drog mă lovesc,/ sună continuu pe dinăuntru,/ mă încing cu o cumplită arşiţă./ Pe faţa mea apar semne ca de jar/ ale unei dureroase gramatici a sângelui” (*Fără vreun semn vestitor*).

Strania înfăţişare a Poeziei denotă un imaginar înclinat spre agregaţie barocă, preferând siluete compozite, destructurate, eterogene. Nicolae Panaite nu e singurul care angajează experienţa textualistă într-o direcţie temerar-vizionară, dar în cazul său operează un discurs spiritualist, căutând nu atât sorgintea mistică a imaginii, cât „chimia”, alcătuirea şi compoziţia ei în absolut. El vrea să re-ateste profunzimilor prioritatea ce li se cuvine în existenţa poeziei, reluând astfel tema principală din *Norul de marmură*, volumul său de debut din 1981. Conservă instinctul drept al ţăranului, care vrea să ştie că sămânţa vie a cuvântului, alăturată lumii din adânc de fiinţă, rodeşte, cultivă, pulsează în condiţii de vitregie şi sterpăciune. Pentru el, poemul reprezintă o asceză, „un fel de boltire”, „ca un trunchi tânăr/ atins de maladia cărbunelui”, lezat de frica arderii, determinat să scoată la iveală viaţa din adânc: „Este ca o trezire din somn,/ pentru a da suferindului picătura de nădejde.../ Este ca atunci când,/ după o săptămână de vânt secetos,/ la jumătatea verii, pământul strigă:/ mi-e sete!/ nourii vin, dar vai!, ploaia greu se mai slobozeşte” (*Un fel de boltire*). Lumea copilăriei se vlăguieşte, se topeşte în poezie, care înfloreşte pe un fond amorf, între „semne de jar”, din „sahare migratoare”, şi „nourii de marmură”, plutind peste omături, de „prin siberiile zilei” – ei bine, poezia se

strecoară ca „un firicel de sânge... ca dintr-o ruină” între cei doi poli, de la un capăt şi început de ev, „prin aureola lutului”. Nu suntem departe de un pasaj din Dan Laurenţiu, pe care îl evocam mai înainte: „La frigul estetic/ am pus sentimente înflăcărate”, *Flacăra somnului*) Într-adevăr, afectul încălzeşte starea frigidă a fluidului creator, îl face să rodească, să-şi împlinească harul.

„Când am văzut cum plesnesc beznele/ şiroind a înălţare, a bătaie cu flori...”

Aflăm aici o noutate de înţelegere care merită comentată. Incinta de taină a creaţiei, grota iluminării (la Nerval) – susţine Nicolae Panaite – nu e nici pe departe un liman euthanasic, unde totul se petrece într-o ambianţă ademenitoare, fascinantă, de incubator estetic, ci se arată a fi un spaţiu arid, neprielnic, greu de identificat şi cucerit, expus ostilităţii şi asprimilor climatice. Este deşertul începuturilor, convulsionat de vânturi şi greu de străbătut. Elementul vitalist din această „aureolă a lutului” devine verbul, venind ca o ploaie roditoare, care sparge „pâcla rece ca un şarpe”, cu natura sa tensionată, şi el face legea: „un cuvânt ca un abur/ dezgheaţă apa inimii/ stropii ei sunt culeşi/ pentru fiertura zilei.../ o ispită veche/ dezvelită de flamura neagră/ pâlpâie ca un felinar/ peste care suflă vântul/ văduv de ape...” (*Fiertura zilei*). Desinenţele expresioniste, de sugestie trakliană, dau curaj explorativ confesiunii, eliberată de şabloanele în materie, mergând pe anti-efecte orfice, pe un altfel de orfism, unul auster, expus prăvălirilor termice. Aici poetul îşi pune la încercare viziunea şi câştigă în interes, în felul său de a impune un alt ambient şi o altă ordine experienţei sale lirice: „Veneam să te mai văd,/ după clipele de zenit şi de prăpăd,/ dar şi de secetă şi de răcoare/ cum sunt zilele/ şi nopţile prin sahare.// Râvneam să trăim/ mai mulţi ani într-o noapte.../ Fiinţele noastre: zămisliri şi cazne/ un singur trup vor ajunge.// Pe drum, anevoios,/ mai încăpea câte un om./ Cu trudă înaintam,/ ca un egumen/ ori ca un ostatic avid;/ parcă în acelaşi timp/ eram şi Absalom şi David” (*Cum sunt zilele*).

Seceta, ca şi frigul, dictează o stare de spaimă, venită dinspre sicităţi impregnate în trăirile infantile, cu penurii, sterpitate, nerodire, indigenţă, sărăcie, acutizând soluţii extreme de subzistenţă şi, climatic, îndeamnă la reverii spre lumi himerice. Totodată, seceta poate detaşa un ţinut ontic, îl livrează hiper-cunoaşterii şi revelării. Ea anunţă purificarea, transformă lumea, o usucă, pentru a o face să renască, este o breşă spre „nevăzute”, confruntare cu stihia oarbă, cu marginea prigonită a fiinţei: „O sahară migratoare se apropia parcă de noi./ Stoluri de păsări cunoscute de localnici îl însoţeau;/ neobişnuit era un şir de aripi roşii/ care-i apăreau în faţă/ sub forma unui vaporos arc de cerc.// Cuvintele ce le auzea/ treceau încet prin trupul său,/ apoi, într-o anume ordine, cădeau/ precum frunzele din pomi,/ după o lungă toamnă...// Nu s-a oprit deloc;/ când a fost zărit ultima dată,/ călătorea pe o margine de hău;/ nespus de greu ocolea florile rare din cale;/ parcă ieşise dintr-un fel de teasc/ mult mai mic decât mine;/ doar murmurul buzelor i se auzea...” (*Seceta*).

Plimbarea de demult cu carul rustic, prin ploaie, pe drumul de ţară, devine imagine-suport (sau argument), în miraculosul ficţiunii, prin desprinderea de edenul infantil – operaţiune ce se transpune într-unul din poemele emblematie ale cărţii: „Carul parcă mergea singur/ prin ploaia neagră a tatălui meu,/ care era îmbrăcat/ cu un costum negru,/ sticlos ca o apă neagră,/ în urma stingerii unui incendiu,/ şi îngheţată.// O năvălire de nouri şi fulgere/ deasupra noastră prevestea pustia/ cuvintelor, ce erau/ ca nişte urme de omăt/ într-o mirişte arsă.// La crucea drumurilor/ şi la fântâni,/ ascultam desluşirea lor;/ vedeam rostirile/ ca într-un uriaş submarin/ ce înainta prin ploaia neagră/ cu tot cu bulgării ca de plumb/ ce cădeau peste tatăl meu./ Sunetele lor erau ca o naştere grea/ ce se petrece toată viaţa,/ ca o polenizare între humă, lumină şi noapte.// Carul parcă mergea singur,/ fără tatăl meu./ Noi, prin ploaia neagră,/ aduceam cu un deal negru,/ mergător” (*Carul*). Riscăm o desluşire: universul sensibil, pus la încercare de albia conştiinţei abisale, converteşte imaginea unei amintiri din copilărie, în stare aevea, dând curaj textului să asemene totul cu o revărsare diluviană, în care „uriaşul submarin” duce cu gândul la peştele imens din mitul lui Iona. „Ploaia neagră” are aici forţa iluminării, într-o idealitate dispusă în tonuri melancolice. Recitit ca o artă poetică, poemul rezumă calea prefacerilor de la „pustia cuvintelor” la „polenizarea între humă, lumină şi ploaie” (!!), materia elementară preluată de ascunsul latent-hipnotic: „Norul sărat a devenit fierbinte;/ a înflorit şi salcâmul/ prin alcoolul morţii.../ Trăiesc o zi mai lungă decât veacul/ printre sahare şi siberii” (*Canon*).

Lecţia vizionară este în largul ei. Scena orfică, locul unde se însufleţeşte poezia, convoacă alte şi alte echivalenţe definitorii, în tentă oximoronică, de felul: „un colţ de Groenlandă în aburire”, „un fel de ape ce

se varsă în cer", „zăvoare, osândă, lut.../ dinspre dospirile luminii/ spre ale vieţii sipete", „ce zugrăveli stihuitoare/ impasibile în năduşire", „o înserare, ca nişte maluri în roiuri,/ mă ia ostatecul/ înălţimilor, ruinelor şi prundurilor", „am văzut cum plesnesc beznele/ şiroind a înălţare"; „înaintez prin norii de pleavă/ şi prin rouă.../ ai ispitit şi-ai întrecut chiar şi lumina/ ca să-mi auzi toată căinţa..." Avem dovezile unei gândiri poetice îndreptată spre sublimul esenţial, în solidar cu oficiul sensibil curent. Nu contează ce face orfismul din poezie, ci – parafrazând o spusă celebră – ce face poezia cu cee ce este în stare să facă orfismul din ea. În căutarea poeticităţii, o siluetă feminoidă apare ca o umbră discretă în ţesătura poemelor, poartă şi un nume ciudat, vădind a o altfel de Euridice: „ea vine cu un vocabular virtuos/ capotul e desfăcut/ un metal cald îi şiroişte gâtul şi pieptul/ ca o armură topită de templier// mâinile mele pe trupul ei/ sunt ca nişte aripi ieşite din detenţie..." (*Delta zilelor*); „Când în sfârşit/ am inventat Fragola/ aşteptată cu vifor şi naşteri/ am dăruit-o pentru vegherea sângelui/ care a năvălit-o/ cu toată religia zămislirii/ înfăţişările ei de acum/ scriu texte iebusite..." (*Fragola*, unde *iebusit* evocă un vechi popor biblic); „Dintr-un fum roşu, apare Fragola/ ca o leoaică fără gheare şi dinţi/ şi-i tare flămândă;/ prin aerul întrebător vine spre mine/ până la detenţia sinelui în lumea trăitoare/ ca sub o imensă şi fierbinte ventuză" (*Năruirea*). Fragola şi bătrânul Olah pot fi considerate ipteze ale eului poetic, adică invenţia imaginară şi înţelepciunea, bune de înfiripat cu ele improvizaţii imagistice, ca ieşire din tipare sau dintr-o manieră prea strictă, aducând în decor palatul Braunştein din centrul Iaşului sau hotelul Ritz de pe Sena.

„merg prin cenuşile cuvintelor/ ce şi-au întins prin mine sârmele/ au prins în oase clopotul vinei"

Nicolae Panaite pătrunde prudent, fără stridenţe, în această lume tăinuită în regim faustic, scăldată în „adieri încinse pierzătoare" şi străjuită de o bibliotecă sumbră – cu „tomuri adânci şi negre/ ca nişte doliuri la toate ieşirile", tărâm unde „cuvintele-s grele pietroase/ au cercuri şi chingi de plumb", şi mai ales „cu întrupări şi spini/ ce nu ştiu ortografia şi vămile stavilei". Aglomerarea elementelor de real în ireal se lasă cuprinsă de fluxul dicţiunii mitice: „un lapte negru plăsmuit (!) vorbeşte/ eu sunt vremea bună de acum/ şi ploaia aşteptată/ desprinse din cuie// prin argila în roiuri/ oasele se urzesc/ parcă-s nişte flamuri albe/ ce întârzie venirea nopţii/ cu cea mai etică / şi nămoloasă amiază" (*Zugrăveli stihuitoare*). Odată obişnuită cu acest dicteu nocturn, poezia se obiectivează, se reinventează în posibil, amestec „prin vaier" de inerţie htonică şi activism acvatic, recurgând la comparaţii semeţe: „Anevoios se mai etajează hrubele versului;/ tot mai rar se vede lucrul acesta,/ Se ridică turnuri/ numai din lut şi apă/ prin care vini şi cuvinte/ pluteac ca nişte nuferi spre iarnă...// În faţa ochilor/ devine promoroacă toată lectura unui poem/ mare ca un frig din lagărele de la Sighet (ce vers puternic!, n.C.L.)/ Cu ce să vii la priveghi,/ dacă ghemurile limbii/ se deşiră-n ecouri?" (*Anevoios se mai etajează*); „omule, ieşi din văpăi/ şi, spre slava apelor,/ fă-ţi sufletul arcă!" (*Aria*); „De prea mult negru/ pildele sunt mici şi puţine/ pe sub omătul în topire/ curge un firicel de sânge/ ca dintr-o ruină.../ fântânile fug parcă de mine..." (*Fiertura zilei*).

Seceta este, în multe privinţe, un volum polemic: vrea să arate că sunt încă multe de aflat şi de investigat în misterul orfic şi că spaţiul poeticităţii rămâne în continuare unul privilegiat şi comunicativ cu cei temerari. Incontestabil, este cartea de referinţă, de maturitate, a lui Nicolae Panaite, aflată probabil printre cele mai bune înscrisuri lirice apărute la Iaşi în ultimele două decenii. *Ziua verde,* în schimb, e un volum ceva mai decrispat, faţă de tensiunea iscoditoare a celuilalt, unul de relaxare, în care poezia iese la lumina zilei, melancolică, serioasă, fără facilităţi de emisie, transcriind sublimităţile clipei ocazionale. Oricum, cele două opuri merită citite împreună, fiindcă îşi luminează reciproc înţelesurile. Poetul are prilej să se laude că duce cu sine două trofee de preţ – această „zi verde", ca stare de bine, de reverie înnoitoare, şi singurătatea, virtute a „trezirii" şi lucidităţii în cotidian. Ambele îi întreţin dispoziţia ficţională. Nostalgia nopţii, cu promisa „descuiere" a tainelor ei siderale, persistă ca element de contrast: „Ziua verde de acum/ e aşa de mică,/ încât noaptea pare o imensitate,/ iar stelele nişte lacăte luminoase;/ deschiderea lor e la fel de grea/ ca număratul peştilor dintr-un râu./ Târziu am aflat descuierea/ care rodise prin propria-mi umbră..." (*Ziua verde*). După cum cealaltă dimensiune, solitudinea, sursa melancoliei, este posesivă şi autoritară, dar şi exigentă cu debitul creaţiei: „Se ţine scai de fiinţa mea/ ca temperatura de focul încins,/ ca foamea de prizonieri,/ ca pământul de rădăcina mesteacănului/ pe care l-am scos din pădurea Văratec/ pentru a-l planta în faţa casei.// După scrierea recentului poem/ eram ca după săpatul de unul singur/ al unui canal pe sub ape.// Tocmai atunci, ea,

singurătatea,/ ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat,/ mi-a dat peste mâini...” (*Vătaful singurătatea*).

Poezia rămâne personajul principal al acestor meditaţii lapidare, în care contează mai ales voinţa de iniţiere: „Împreună am învăţat turnirul spaimei şi (al) noimelor;/ respirările ei aduc un freamăt prin sânge/ – e semn că vestirea se aude!/ Trandafirii sălbatici au înflorit;/ pustiul aproape nu se mai vede.// Gheața vinului nu are nici o putere,/ doar în inima ei/ muzicile tari își schimbă deseori pielea/ și notele infidele” (*Vestirea se aude*). Panaite a deprins limbajul sibilinic, vag-oracular şi anafectiv, care dezleagă altfel stihia realului, fără să încifreze sau să angajeze desuet discursul, ci doar să-l aşeze într-un ceremonial utopic, fie şi cu detalii uşor senzaţionale: „Prețul vieții s-a așternut/ ca o zăpadă neagră,/ îngreunând respirările și intrarea soarelui în case;/ a atins râul, ramul, neamul!// Pe fețe curg spaimele/ ca niște lacrimi fierbinți/ din apă și humă/ ce trag după ele umbre vorbitoare,/ riduri, cicatrici, traume...// Timpul de mâine este puțin așteptat;/ mersul lui se aude gâfâind,/ prin nămolul zilei de azi/se simte, se vede ca o Groenlandă în febră.// Puține nădejdi au rămas care curățesc” (*Preţurile*).

La lumina zilei, poetul îşi revine, se dezmeticeşte parcă după o lungă şi dificilă expediţie, îşi cercetează condiţia şi traseele parcurse pas cu pas, prin „hrubele” din noaptea vizionară, unde nălucile scoteau exclamaţii şi lexicul căpăta sclipiri, ca la un foc de artificii: „Sonore vedenii ale sfâşierii sale/ răsfoiesc filele cărţii/ scrisă gură la gură.// Dintr-un sfielnic/ şi grav pacient/ am devenit o strajă, un cântec/ somnambul,/ o apă în formă de cruce,/ şiroindu-ţi toată înfăţişarea;/ trupul tău e un murmur/ plin de insomnii/ şi translucide absenţe.../ Un nou vocabular/ ar face mult mai bine.../ împrăştiind scântei peste mine” (*Un nou vocabular*). Alteori, se studiază momentul retragerii eroice din grota umbrelor, soldată cu senzaţii şi vedenii insolite: „Ies din casa ei/ cu pereţii din ape captive,/ din arşiţi şi frig./ În dreptul ferestrelor,/ văd scutul alb/ contra fantomelor urii.// Întinde braţele şi parcă se mişcă tăcerea;/ niciun obstacol nu poate opri/ meduzele fosforescente în asemănare cu ea./ Prin nuferii oboselii,/ chipul ei tot mai aproape/ ca un binefăcător şi ispititor amurg” (*Întinde braţele*). Condiţia vizionară produce „vestiri” lăuntrice în contact cu realul, „semne şi înfăţişări” scoase din anonimatul hazardului şi notificate ca evenimente de factură sufletească: „Pe manuscrise, uneori,/ văd amprentele lunii,/ suflu și suflu asupra lor/ ca la aprinderea unui foc/ pe o vreme mohorâtă,/ ele cresc, cresc.../ Frunzișul lor mă împresoară ca un cerc/ din săbii de lumină/ înalte și bine ascuțite...” (*Fântâna de pe casă*).

„Am dat la o parte/ mult întuneric/ să văd zorile/ circumscrise în metafizica mea...”

Persistă, în confesiunile lui Nicolae Panaite, ezitarea între revelaţia diurnă şi cea nocturnă, fiecare cu atributele şi cu resursele ei de întreţinere a poeticităţii, concilierea între cele două soluţii fiind calea de preferat, acea „înserare fără de noapte”, care împacă interiorul expresiei şi-i oferă tihnă: „Picăturile de sânge,/ fructe ale pierderii,/ pe sub degetele mâinii scriitoare,/ înalţă flamuri pustiurilor foii.// Vine ziua fatală când citeşti/ şi tare puţin îţi mai bate inima;/ înserarea ce se arată/ ai vrea să fie fără de noapte.// Câte o frază, în aburii exodului,/ anunţă anotimpul scufundării;/ la ţărmuri, duhul pietrelor tot mai rar/ slobozeşte captivii...” (*Fructe ale pierderii*). Iluminare – noapte – iubire, triunghiul vizionarului de tip romantic, este asumat unui univers riguros în expresie. Sentimentul cuprinderii în viaţa poeziei – prin acea figură feminină omniprezentă, însoţitoare şi misterioasă – se petrece aidoma unei iubiri imposibile, în asistenţa incantatorie a cuvintelor. Textul încifrează – şi asta place la culme amatorilor de „fineţuri” manieriste – o idilă cât se poate de estetă, în afara determinărilor lumeşti, între un operator serafic şi somnambul, şi o arătare spectral-evanescentă, totul integrat scenariului orfic, respectat în toate datele sale: „Pe unde treci/ aud muzica pământului/ udând urmele tale.// Acordurile ajută lumina să nască,/ apoi scutură partiturile peste noi.// Cu trupul tău/ înveţi aerul să cânte.// Noaptea se desface,/ ne cuprinde cu braţele-i fierbinţi şi reci, cu tot ce are se dezlănţuie.../ Vorbele tale/ sunt valsuri pentru omăt.// Cu o stea în mână/ îmi împleteşti singurătatea/ care strigă la mine/ să te provoc,/ să vii cu gleznele tale/ numai scântei/ ce fac prin beznă/ un mic cer cu stele.// Sunt hrană cercului sau e lumina/ arsei lumânări până la capăt?” (*Pe unde treci*). Încet, încet, scriitura înclină spre un ezoterism meditativ, condus iscusit, cu asociaţii heteroclit-baroce, preluate din freamătul trăirii, de felul: „urmele tale ca un sigiliu/ îmi arată drumul prin beznă/ şi trcerea prin sânul zorilor” (*Venirea*); „O amintire din ograda/ în care a păşit îngerul,/ chiar dacă sunt închise/ toate intrările, tot va ajunge la tine/ ca un fir de apă pe sub casă.” (*În locul de acum*); „Prin scânteiele gleznelor tale/ ca niște viori la concert, cu arcușuri

încinse..." (*Apa şi sângele*); „Ea venea,venea înspre mine;/ s-a apropiat atât de mult/ încât între noi/ abia mai încpăpea/ o foiţă subţire de Biblie" (*Împreună*); „Odată cu mişcarea gleznelor tale/ prin oxigenul beznei.../ pe munţii nopţii şi prin ruine/ va năvăli frumuseţea" (*Noaptea ce se apropie*); „S-au desprins parcă/ de prin ogradă/ urmele paşilor tăi;/ deasupra streşinii planau/ ca nişte lebede printre scântei" (*Să ne iubim absurd*). Sunt pasaje extatice, în care metafora îşi pierde starea şi conturul, se spiritualizează. Se hieratizează, altfel spus, spre un grafism simplificat, procedeu predilect, de acribie stilistică, pentru autorul nostru.

Poetul susţine că suferă de o „boală" greu tratabilă, care s-ar putea numi durere de imagine şi care nu-i dă pace şi îl ţine treaz când se culcă, până dimineaţa: „Noaptea întreagă o imagine care nu are margini/ m-a durut mai tare decât hernia de disc./ Am îngrijit-o până în zori,/ dar tot îmi spunea:/ Nu-i destul.../ Am ridicat şi un sanatoriu/ de tratat înfăţişări./ La externări, care sunt nespus de rare,/ nu-mi cer bilet,/ ci doar câteva amprente/ pentru a poticni pustiul (sic!)/ şi a ademeni veşnicia" (*Strâng cât pot*). După asemenea încercări, nu e de mirare că dimineaţa halucinează cu fel de fel de semne: „Pe cer nouri reci şi arşiţi/ scriau profan, scriau sfânt,/ scriau încifrat,/ ca unui prizonier/ centreaga viaţă n-a fost achitat" (*Am văzut...*). Şi mai suferă poetul nostru de o anume timiditate, se pierde cu firea, atunci când e vorba de artă: „Tu de artă te apropii/ ca un întors de la război de copilul/ pe care niciodată nu şi-l văzuse,/ ca un fluture prin beznă/ de lumina unei lămpi./ Şi ziua şi noaptea rămâi/ vorbitoare statuie de fildeş..." (*Aud plesnind*). În unele pasaje, suntem aproape de Marin Sorescu: „Venirea ta a fost/ ca un curent pe sub uşă.../ atunci, un fel de durere protectoare/ te îndemna/ să ieşi din detenţia pe viaţă..." (*Poem de dragoste*). Iar poemele se asemuiesc, cum spunea şi cronicarul, fagurilor de miere din stupi: „Mânate de spaime şi frig,/ cuvintele, precum albinele lucrătoare,/ vor alcătui un fagure;/ prin hexagoanele lui/ îmi voi cunoaşte bătăile inimii/ şi mersul pe ape.// O sanie/ cu tălpile de sânge/ mă va încercui" (*Umbra*).

Ziua verde ne oferă „cheia" unei aventuri orgolioase în spaţiul orfic, vrând să arate că această interioritate captivă şi sublimă înseamnă insomnie, „fântâna de pe casă", „murmur", „vestire", „un nou vocabular", „anotimpul scufundării", „un hău tot mai adânc", şi că acolo coexistă împreună zi şi noapte, lumină şi beznă, „durere şi cer", acvatic şi teluric, frig şi arşiţă, fiinţe şi spectre, semne şi înfăţişări, prezenţe şi absenţe, spaime şi bravuri etc., faţă de alţi colegi de abordare, care speculează şi reţin numai un versant al paradigmei. E aici o erezie, acceptabilă de altfel, care pune de acord cotidianul cu „întunericu-n flăcări", în ideea că utopia fuziunii lumilor nu e prea îndepărtată: „într-o zi, când vorbirea,/ ca o înfrângere binefăcătoare,/ va pătrunde pustiul şi râul lui/ ce izvorăşte din lut şi din cer// într-o zi, când totul/ se va termina de spus..." (*Într-o zi*). Îşi va continua investigaţia, cum o dovedeşte bizarul poem *Fiara*, publicat recenr în „Apostrof", nr. 8 (363)/ 2020, breviar al acumulărilor de până acum, din care merită să transcriem: „prin fântâna vorbitoare fiara a slobozit/ fluturii ei biciuitori/ cu zboruri subpământene/ şi aripioare ca florile de scoruşi.../ frica mult mai mare decât mine/ s-a adăpostit toată în inimă/ care bate şi bate/ de parcă o mână tremurândă/ a pus degetul pe trăgaciul armei/ îndreptată mai demult împotrivă-mi/ acum viaţa este ca o grădină/ plină de regina nopţii/ în care intrările tot mai puţin mă apără/ iar o umbră hămesită/ s-a strecurat pe furiş/ i-a jefuit întreaga mireasmă.../ fiara şi când tace/ gândurile-i sunt la parce/ cu fitile şi urzeli de toate culorile/ cu noduri semne şi suspine/ râvnind să clatine chiar şi Sfânta Treime/ uneori în zori e ca un curent de aer/ care dă buzna în casă.../ se hrăneşte împreună cu mine/ mă însoţeşte fără să o văd/ o trăiesc fără să vreau.../ târziu fără să fi ştiut/ am văzut că particip la o vânătoare/ în care trofeul dorit sunt chiar eu/ pe sloiurile puterii/ seamănă pulberile ei/ de lanţuri şi stele fără nicio noimă.../ fiara e iscusită şi în artă/ ştie să îmbie să excite/ să doară să împartă/ până se iveşte un sălaş.../ fiara nu doarme stă la pândă/ 24 de ore din 24/ la moara ei se fărâmă/ miraje albe şi negre/ făina lor mistuieşte/dospeala e ca un vulcan noroios.../ m-a însoţit să-l cunosc/ nu pe cel care *am fost/* ci pe cel care *sunt*/ timpul şi orele fiara şi le ascute/ ca pe nişte spade oculte/ pe arşiţă sau pe răcoare/ căutând bulversând şi vânzând/ suflete altor suflete."

Din garnitura redutabilă a optzeciştilor ieşeni, Nicolae Panaite şi-a îndemnat destinul spre patosul vizionar, în „coloniile" întunecate ale imaginarului orfic, de unde scoate domol, fără grăbire, pătimiri şi mărturii ce vor să materializeze nevăzutele de preţ ale poeziei.

UN „PROIECT DE VIAŢĂ” ATEMPORAL, TOTUŞI...

Constantin DRAM

CRITICA PROZEI

Subintitulat *fantezie medievală*, romanul scris de Viorica S. Constantinescu (*Viața lui Julien Templierul*) reprezintă o exemplară demonstrație a ceea ce poate face cultura universitară intersectată cu gustul rafinat al cititorului calificat de literatură în general, de roman îndeosebi. Autoarea cărții este un cunoscut profesor de literatură comparată de la Universitatea „Al. I. Cuza”, cunoscută prin cărți precum *Povestiri biblice, Arta grădinii, Evreul stereotip, Exotismul în literatura română, Dicționar de personaje biblice și reprezentarea lor în artă (în colaborare cu Baruch Tercatin), Omul biblic. Schiță tipologică, Dicționar de cultură poetică. Eminescu*, ca și prin multe traduceri din marea literatura a lumii.

S-ar părea că Viorica S. Constantinescu, în ipostază de romancieră, ar merge pe un drum deschis de câteva bune decenii în istoria romanului postmodern (adică acceptarea/ recuperarea/ despărțirea definitorie de trecutul filtrat prin ironie, parodie, joc), cum ne încredințează cu convingere Livia Iacob, cea care a îngrijit și postfațat ediția apărută la Cartea Românească Educațional, în 2019. Și nici nu ar fi o eroare prea mare, dacă nu s-ar ține cont de două aspecte ce se implică mereu în curgerea textului : parcursul profesional de o viață a distinsei profesoare îndrăgostită de imaginarul medieval, pe de o parte, pe de altă parte de o întreagă rețea intertextuală ce lasă loc unor multiple interpretări sugerate direct sau indirect.

E greu să descoperi de-mitizări sau parodieri excesive aici într-un text ce curge firesc, bine articulat, prins în cadența unui canon ad-hoc (povestea redactată spre sfârșitul vieții de personajul ce își deapănă astfel viața). Dar modalitatea discursivă e aceea cunoscută nu din fantezii sau parodii, ci din *romanul* în sine, tentat mereu puterea de a substitui, de a înlocui, de a propune replici, de a construi „lumi posibile”. Nu e o fantezie, cu atât mai puțin o parodie, ci o *replică* desfășurată după bune cutume ficțională, plasată într-o epocă de altfel aproape necunoscută, de unde și nevoia de a figura, în rigoare cumva realist de bună calitate, imaginea vieții adevărate: „…a început să-i îndruge verzi și uscate, după moda cavalerilor rătăcitori, tot mai mulți și mai dornici de căpătuială. La care fata, plictisită și știind prea bine ce voia el, de fapt, de la mama ei (care o învățase de toate, dar mai ales cum să se ferească de acei aventurieri care, după ce obțin ce vor, se fac nevăzuți, iar părinții trebuiau să le crească plozii până găseau vreun holtei bătrân sau vreun văduvoi să o ia de nevastă și să mai facă împreună niște copii…” sau această descripție de mare verosimilitate a popasului la un han: „Seara era frumos căci la han se bea mult vin, se mânca bine și mai ales se povesteau fel de fel de istorioare din alte pelerinaje, pentru că printre noi erau mulți care mai fuseseră la Compostella și la alte biserici cu moaște făcătoare de minuni. Apoi ne culcam în niște încăperi mari, cu câteva paturi pentru cavaleri, conți, baroni, rogojini pentru scutieri, călugări, slujitori ca prietenul meu și tot felul de pelerine ca mine. Eu mă culcam devreme pe rogojina mea, ca să adorm înaintea celor care băuseră,

mâncaseră usturoi și ceapă, care înainte de a adormi spuneau glume nerușinate, râdeau, înjurau de cele sfinte, uitând unde și de ce merg acolo."

Iar dacă tot vorbim de postmodernism, inerent într-o discuție de acest gen, desigur că putem evidenția existența acestuia (generoasă, de altfel, cum am mai spus), la nivelul constituirii unei adevărate rețele intertextuale): desigur, ne vom referi la acelea vizibil semnificante, cele care pot trimite (și) spre lecturi paralele ale romanului. Prima e generată în jurul construcției personajului principal, desigur. Fără a fi un „anti-erou" veritabil, am spune chiar dimpotrivă, Julien e personajul care își caută, dintotdeauna, drumul spre mai bine în viață, „parvenirea" fiind un scop dintotdeauna, pentru cei care nu s-au născut în familii nobile sau echivalentul acestora în alte epoci. El este și autorul „relatării" ce ar sta la baza romanului, în buna tradiție a scriitorului ce se derobează de responsabilitățile paternității literare: în plus, în jurul numelui său, predestinat, se poate spune, dacă îl privim cu țintire spre personajul stendhalian, narațiunea țese o întreagă odisee onomastică, finalizată astfel: „Julien Sorrãl, apoi Julien Sorel, cu un singur „r", adică eu nu mai sunt Julien Ștevie ci Julien Sorel, care vine de la „soare" (*sol* în latină), nume purtat de foarte mulți „vecini" evrei din Provenza, Languedoc, Spania: Sorel, Sorin, Sorela." De aici, axa intertextuală se poate duce spre oricare alte texte ce se raportează la un „drum spre înalta societate", fără ca aspect să fie valorizat parodic ci, de bună seamă, ca pe un dat al vârstei tinere și a nașterii în contexte modificate dramatic de dictatul social. Există apoi un alt drum textual ce generează mult mai multe bifurcații: e apropierea nevoalată de personajul lui Umberto Eco, Baudolino, din romanul cu același titlu, pe care autoarea îl va fi parcurs de bună seamă; e vorba de drumul către calitatea de „litteratus", străbătut de ambele personaje, deoarece era singura posibilitatea de scăpa de imposibilul determinism social medieval. Fără să aibă nebuloasa semantică din opera lui Eco, personajul din romanul semnat de Viorica S. Constantinescu e urmărit mai mult din perspectiva relației (realiste) cauză-efect. E un drum ce începe cu primii ani de viață ai Julien, ca fiu al unui „slujitor de cavaler templier", fapt care îi permite să facă trimiteri naturale spre singura perioadă de glorie din viață, fără ca accentele resimțite să fie parodice, ci dimpotrivă, firești în economia dictată de imaginarul social al secolului în cauză. De aici, subliminal, nașterea „proiectului de viață" pentru un băiețandru ce nu agrea deloc viața rurală grosieră. Iar din acest punct de vedere, povestea cu templierul iarăși nu e deloc parodică. Dimpotrivă. Cum sugerează chiar personajul narator, existau (nu multe, probabil) ocazii în care în selectul corp al ordinului pătrundeau și inși de extracție joasă („țărănuși/ țărănoi") cu merite compensatorii față de absența sângelui albastru, precum calitatea de a fi „litteratus" și de a avea evidente atribute superioare unora născuți în castele. În fapt, narațiunea e mai degrabă prezentarea cursivă a acelui alt „drum spre înalta societate", aspect de care personajul (care recunoaște că nu iubește deloc munca ca țăran…dar cui îi place, am putea completa moromețian) e convins de la început, de când caută soluția potrivită. Ce vrem să spunem? Că spre deosebire de notația paratextuală de „fantezie medievală", o altă indicație sau chiar absența totală a acesteia ar fi fost mai nimerită. Conotațiile termenului în cauză nu prea sunt validate de ceea ce descoperim de fapt în text: cu migală și plăcere extinsă a povestirii de calitate, beneficiind de tot ce îi oferă cultura în domeniu, autoarea se apropie, de multe ori, de datele unui realism sui-generis, plasat, e drept, într-un spațiu-timp medieval; tratamentul postmodern e doar parțial, deoarece narațiunea e dirijată spre re-compunerea dictate de canoanele unei verosimilități așa cum o dictează cărțile citite de profesorul universitar și modul atent de observare a unor deprinderi de viață ce nu au timp istoric. Uneori, e mai mult ceva din Chaucer, Boccaccio, peste care, desigur, „materia cavalerească" se suprapune cu asupra de măsură, dar fără emfază

sau demolare ci așa cum crede naratorul că e natural în anii de după 1200. Cât privește drumul personajului, fără să rivalizeze cu anvergura lui Baudolino, acesta îl va duce într-un faimos pelerinaj, la Compostella (bun prilej de a-l relua creativ pe Chaucer), apoi la o mănăstire dominicană de lângă Carcassone, unde capătă un statut plin de privilegiile celui care scrie, citește, copie manuscrise, traduce etc., intrând astfel, după legile interne ale acestui roman și în atenția templierilor. Cea de a doua parte e rezervată acestor aventuri „de peste mare": Țara Sfântă, Templul lui Solomon, regatul creștin, Saladin, dexteritățile extra-cavalerești ale templierilor, lumea în mișcare, legende, corelații culturale de tot felul dezvoltă o narațiune fastuoasă, ce ar fi meritat să fie dusă mai departe. E, înspre final, o grabă narativă de a încheia „proiectul de viață" al personajului care, ca de obicei, iar *fuge*, ajungând în cele din urmă tot pe pământ templier, în ducatul... Făgărașului!, acolo unde „Radu al II-lea a descălecat... „protejat de cavalerii ioaniți și templieri, și poartă pe scut blazonul cu cei trei sarazini." Retras aici, definitiv, lângă munții de acolo – reper pentru date cosmice – precum alt personaj la senectute, cel din *Numele trandafirului,* Julien scrie, până când „sufletul lui se va ridica la cer".

Alt intertext este poetic, manifestându-se prin străpungeri textuale discursiv lirice preluate din baladesc, din *Carmina Burana*, din folclorul românesc, fondul eminescian, cărora li se alătură câteva creații originale din perspectiva naratorului. Credem însă că jocul cel mai productiv intertextual rămâne însă al *dublului discurs*, ce asociază mereu elocința / impetuozitatea prelegerii universitare despre o temă dragă și bine cercetată în timp, cu ivirea unei „lumi posibile" pe care o privește autoarea din perspectiva romancierului dintotdeauna. Mai mult decât atât, textul sintetizează lumi, deoarece toate sunt mereu la fel sub soare și ce contează, se spune în final, este iubirea, tot așa cum ne avertizase și motto-ul acestui roman. Iar lumea lui Julien e rezultatul (și) al altei forme de intertext, prin care naratorul preia semne și semnale din prezentul absolut, al scrierii, în care se trec și se pe-trec iubiri, căutări deșarte, ambiții și se perpetuează tipologii greu de schimbat, mereu sub același soare (*sol*, Sorel). Și tot intertextual, ca final de roman găsim, în formulare poetică, o replică ce trimite spre modul în care se încheie același roman invocat mai sus, *Numele trandafirului*, când alt personaj narator spune „De la singura mea iubire pământească din viață nu-mi rămăsese și n-avea să-mi rămână vreodată nici măcar numele". Iar Julien, glosând liric, ca încheia: „Sufletul meu este... IUBIREA/ Care...".

E un *fugientibus hominibus* personajul creat de Viorica S. Constantinescu, omul care căutând schimbarea și strălucirea neavută prin naștere, aleargă mereu în căutarea unei alte străluciri a soarelui de cât aceea pe care o are zilnic. Venit, ca și proto-părintele modernității, Abélard, direct din Evul Mediu cel controversat, Julien (doar parțial templier) fuge de sine și de ceea ce ar putea ajunge, parcă speriat de umbra sa (de „litteratus"), către noi, cei de astăzi. Și toate acestea într-un un roman al condiției umane bine articulat, cu toate beneficiile și neajunsurile asumate ale unei posibile „fantezii medievale", de foarte bună calitate la nivel de informație și de așezare estetică în paradigmă romanescă.

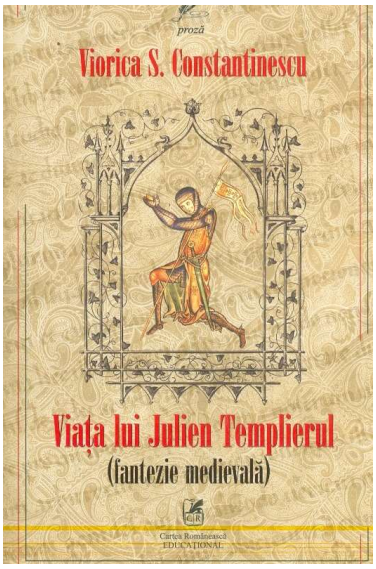

SCRIERILE DE TINEREȚE ALE LUI CONSTANTIN CIOPRAGA

Dana Raluca SCHIPOR

CRITICA CRITICII

În semn de omagiu, la zece ani de la moartea profesorului, istoricului și criticului literar, totodată eseist și profesor redutabil Constantin Ciopraga, în 2019, profilul cărturarului rafinat este readus în atenție prin publicarea de data aceasta a scrierilor de tinerețe. *Constantin Ciopraga – Scrieri de tinerețe*, volum conceput și elaborat de distinsul istoric literar Nicoale Scurtu este așadar, în primă măsură o carte omagiu și un elogiu adus spiritului rafinat, personalitate emblematică a culturii ieșene.

Restrânse într-o plachetă ce cuprinde întâiele apariții publicistice ale tânărului, pe atunci chiar elev, câteva articole și cronici literare, o seamă de poezii respirând prospețimea sentimentului juvenil și eseuri refac atmosfera cultură din primele decenii ale secolului al XX-lea în care acesta se formează, dând primele semne ale viitoarei personalități intelectuale puse sub semnul acribiei documentare, a rigorii intelectuale și a rafinamentului critic. Grație efortului de cercetare pe care doar istoricul dedat documentării atente și exigente, arhivele scot așadar la lumină materialul însemnat al primelor înclinații și exerciții intelectuale ce păstrează astăzi virtualitatea criticului vertical și exigent, a cărturarului deprins cu actul lecturii sistematice și durabile și nu în ultimul rând al poetului sensibil, pulsând în tonul tristeților melancolice, exercițiu ce amintește de ipostaza poetică de mai târziu, pe deplin asumată, concretizată într-un volum aparte, numit simplu, *Ecran interior* (1975).

O contribuție importantă pentru reconstituirea imaginii globale a criticului de mai târizu și pentru întregirea materialului bibliografic lăsat posterității, volumul de față reunește în șase secțiuni distincte, *Proze*, *Poezii*, *Eseuri*, *Cronici literare*, *Note* și câteva *Profiluri* pe care tânărul scriitor le realizează unor figuri proeminente ale epocii. Întregul material inedit, în sensul apariției pentru prima dată împreună într-un volum aparte, aduce literatului ori filologului de astăzi în vedere întreaga activitate publicistică, reunind articole din diverse publicații ale vremii, între care revista „Luminița”, revistă a Gimnaziului „CFR” din Pașcani, acolo unde Const. Ciopraga debutează de fapt în 1931 cu o notă informativă chiar despre istoricul școlii (*Gimnaziul Pașcani*, nr.1, noiembrie 1931); revista „Curier ieșean”, revista „Curentul literar” de la București și revista „Viața Basarabiei”, pe atunci cu sediul în București, aflându-se sub conducerea publicistului și omului politic Pan Halippa, militant de primă linie pentru unificare și afirmarea spiritului românesc în Basarabia.

Toate textele de altfel publicate refac perioada de început cuprinsă între anii 1931 – când are loc simbolic debutul publicistic al tânărului elev, la doar 15 ani, în perioada finalizării clasei a IV-a gimnazială – și 1943, perioadă de colaborare la revista „Viața basarabiei”, când Constantin Ciopraga se afla deja la vârsta formării intelectuale. Perioada anilor ‘40 coincide în fapt și cu izbucnirea războiului și detașarea pe front a numeroși intelectuali și scriitori, între care se numără și tânărul publicist, pe atunci stundent al

Universității din Iași, pe care o finalizează în anul 1941. Curmată brusc cu o detașare pe front în perioada 1941-1942 ce a culminat și cu un prizonierat greu în Siberia pentru următorii patru ani, până în 1946 – experiență de altfel traumatizană –, activitatea literară a scriitorului își încheie astfel și prima etapă juvenilă, a tinereții și a debutului.

Structurarea volumului nu respectă, în schimb, apariția cronologică a articolelor, ci ilustrează în măsura în care respectă în schimb principiul ordonării tematice, domeniile de interes ale tânărului publicist. Rămâne de aici să fie pus în lumină spiritul neobosit, orientat spre cunoaștere și documentarea temeinică, febrilitatea intelectuală și propensiunea spre cultură, în general.

Poveste de Crăciun, *Pastel* ori *Povestea boabelor de rouă* sunt povestiri publicate în perioada anilor '30, când tânărul Constantin Ciopraga începe să își exerseze condeiul literar. Se simte în aceste povestiri filonul tradiției, umorul luminos împletit cu seninătatea juvenilă din folclorul copiilor. Ceva din ecoul copilăriei din dulcele târg ori sat moldovenesc regăsit într-o povestire precum *Pastel* încapsulează un timp aproape pierdut, amintind parcă de zglobiile povestiri de mai târziu ale Otiliei Cazimir din *A murit Luchi*, de pildă. Ecoul lecturilor timpurii, a copilului crescut în misticismul popular moldovenesc se resimt și în *Povestea boabelor de rouă* desprinsă din atmosfera și din simplitatea naturală a basmului vechi românesc. În protagoniștii plini de dârzenie de aici se citeste de altfel, ceva și din mândra filiație moldovenească, ca în replica: „Îi fi ucis tu pe mulți, dar s-o găsi poate vreunul care să te învingă, îi strigă Păstorel. Sunt moldovean, mlădiță de răzeș din județul Băiei, din țara Moldovei, nici nu știi de unde sare iepurele".

Poeziile din această perioadă stau mai degrabă sub semnul tristei melancolii. În *Poem*, *Scrisoare mamei*, *Poem nocturn*, *Zvon din sat*, *Presentiment* ori *Seară de iarnă cu chervane* „fâlfâie stiharele amintirii", trezind umbrele trecutului și înviind doruri vechi. Adâncite în viziuni antitetice în care se topesc întinderile meleagurilor moldovenești, târgurile murdare și calmul satelor, poeziile invocă acel timp intim propriu. Legătura cu spritualitatea locală, atașamentul față de valorile vechi înscrise în tradiția moldovenească descriu sentimentalismul discret al tânărului poet, precum în versurile de început din *Zvon din sat*: „În satul fără leat, atotstăpânitor prin cronici și hrisoave/ Stă troienită-n ulmii falnici blândețea zărilor moldave./ Ciobanii-ncheagă doine calde și codrii băsmuiesc istorii/ Din slova veacurilor sfinte și-a-mbătrânitelor podgorii."

Detaliile tablourilor invocate respiră toate specificul locurilor, cu „biserici albe", meleaguri nesfârșite și grădini. Toposuri cufundate în nostalgie (hanul, crâșma, satul) trădează o anume structură afectivă, căci ele sunt spații mai degrabă interioare, proiecții sentimentale, ca în poezia *La hanul aminitirii...*: „Voi bea la masa regăsirii, ștergându-mi lacrimile mute/ Cavalul va-mpleti tristețea cu regăsirile trecute,/ Molatici vor apune plopii, peste norodul viu al curții/ Mi-or râde negri peste vreme, îndepărtați ochii Ancuții." Mai departe, în atmosfera de veselă poposire, unde sunt invocate adesea figurile lăutarilor, a haiducului ori a crâșmarului, se celebrează timpuri străvechi. Aici vinul podgoriilor moldovenești, licoare a pământurilor, pune la aceeași masă oameni și umbre: „Voi colinda înfrigurat, tot velnițe și vad de crame,/ În ușă să zâmbească tinerețea și vinu-n cofe să lăcrame./ Până-n amurg, cu umbre vechi, aș zăbovi lângă paharnic/ Ș-apoi cu luna la pătrat, m-aș depărat cu-arginții darnic". Meditativ, evocator oriunde în versurile sale, pe poet îl trădează parcă însăși firea sentimental-contemplativă a moldovenilor („Rănit e timpul lâng-o tulpină,/ Drumeț doar gândul fără hodină." – *Acuarelă*). Spiritul și formația celui desprins de tihna locurilor copilăriei pentru „bolnavul orașului abecedar"

se simte și mai acut în *Scrisoare mamei*, poem în care antitetica imagine între spații, timpuri și valori se accentuează și mai acut sub fragilitatea vârstei și prospețimea sentimentului: „Carte-ți scriu acum din târgul cu fum,/ Fete pierdute și învinșii de drum,/ Că mi-i dor, măicuță, de un glas tremurat./ De apă, de stele, de câmpul arat...”.

Cronicile și eseurile din partea a doua a volumului relevă și mai bine pe tânărul deprins cu lectura, antrenat în procedeul analitic și cu fină înțelegere pentru fenomenul literar în general. Cele două cronici literare pun în lumină stăruința tânărului pentru o înțelegere globală a fenomenelor culturale, de altminteri acesta fiind un cititor constant al literaturii române și în aceeași măsură străine. Bun cunoscător a literaturii începutului de secol (Proust, Bergson, Gide etc.), este la zi și cu lectura ultimelor apariții în materie de studii literare. *L'Introduction à la Poésie Française* din 1939, de pildă, este apreciată pentru prospețimea privirii, pentru gustul intuitiv în revalorizarea unor scriitori, ieșirea din acel „dogmatism sterp” când vine vorba de poezia mai veche, fiind socotită în final „cartea sănătoasă a unui modern, filozof și om de gust”.

Aprecieri mai largi asupra artei realizează tânărul într-un alt eseu din 1942, *Eliberarea prin creație.* Sensul demonstrației sale îl ilustrează tânărul eseist printr-un pasaj din Ion Pillat pe care îl citează întocmai. Îi atrage atenția mai cu seamă ultima frază în care regăsește propria intuiție: „Orice capodoperă, dacă o reducem la o ultimă analiză, ne dă cheia unei taine”. Critic de adâncime, căutând în fond sensurile majore ale operei, Const. Ciopraga vede în creația artistică mai degrabă „o descoperire spirituală”, un mijloc de înaltă cunoaștere. Tot din aceeași perioadă sunt și paginile de eseu *Popas cu toamna în țara Donului*. În tablourile peisajului rus privitorul caută, ghidat de nenumăratele lecturi și rămânând sub stăpânirea fermecătoare a paginilor lui Turgheniev ori Tolstoi, peisajul amintirilor literare. Tablouri clădite „pe margini de cărți”, peisaje livrești, toate aceste locuri refac de fapt în imaginar spațiul dezolant al actualității, devenind pentru tânărul sensibil la valorile mari, refugii sigure ancorate cultural și spiritual.

Dovedind deja o solidă cultură, având însușite lecturi fundamentale din literatura română, dar și din cea străină, tânărul aflat la debut Constantin Ciopraga conturează deja imaginea de mai târziu a cărturarului rafinat deprins cu cercetarea amplă și rigurozitatea analitică. Critic de adevărată ținută academică, dovedind prin studiile sale fundamentale un atașament real față de valori, în speciale cele moldovenești (și amintim aici doar câteva dintre studiile reper dedicate scriitorilor moldavi din diverse perioade ca Mihail Sadoveanu, Mihai Codreanu, Otilia Cazimir, Calistrat Hogaș ori G. Topîrceanu), Constantin Ciopraga n-a stat departe nici de creația literară (volumul de poezii *Ecran interior* – 1975 și romanul *Nisipul* – 1989), pe care în calitate de critic a considerat-o întotdeauna un complement al activității sale principale. Scrierile de tinerețe ce poartă prospețimea privirii și nevoia de aplecare a tânărului lor autor spre cultură în general, prefigurează în nucleu figura și personalitatea de înaltă ținută a cărturarului, oferind astfel o imagine globală nu doar a personalității, cât și a operei criticului. Îi datorăm astfel distinsului critic și istoric literar Nicolae Scurtu aducerea astăzi împreună într-un volum aparte a primelor publicații, scrieri de tinerețe a celui care a devenit mai târziu o autoritate critică în domeniu, figură totodată emblematică a lumii culturale ieșene și nu numai.

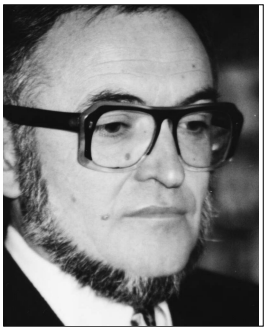

ÎNVĂŢÂND BĂTRÂNEŢEA, CA „TRISTĂ POEZIE”...

Adrian Dinu RACHIERU

POEZIE

Ca „soldat la capătul speranței”, cum ne încredința cândva, Dumitru Mălin, poet și prozator prolific, păzind „o graniță de dor”, se dovedește un temperament tumultuos, risipind stihuri vitaliste (acum încercănate) și expediind ritmic, febril, „scrisori din nori”. Și volumul din urmă, *În munte, lângă Piatra Cântătoare* (2020), probează acest prea-plin sufletesc, revărsat fără economie; un lirism înaripat, disciplinat, tras în chingi prozodice, învățând, „aproape împăcat”, *târziul*. Alunecând în vis, poetul îmbrățișează, ca învățăcel al lumii, un topos sacral, de la maiestuoasa cetate a Apusenilor la maica din amintire și casa orfană. Cinstind un *spiritus loci*, așadar, digitalizând, după socotința noastră, pe un cuviincios portativ erotic, galanton-lăcomos, totuși, făcând figura unui mărturisitor care nu-și inhibă gestul liric fastuos, acuzând, mai apăsat acum, sub povara vârstei, oboseala existențială.

Sub inspiratul titlu al volumului de debut (*Zodia mărturisirii*, editura *Facla*, 1982) pot fi așezate toate titlurile care au urmat, numeroase, închipuind o posibilă autobiografie: de la edenul naturist, invocând, printre risipiri și zădărnicii, copilăria și femeia („altar de frumusețe”) până la „incantațiile luciferice” ale unui răzvrătit, vizitat de îndoieli („de toate și de tot”), învățând împăcarea cu sine, domolind *patima de-a fi* (*Căderea din înger*, *Tipo Moldova*, 2019). Prin *Testamentele înserării* (2008) vestea, cu o cantabilitate îndelung exersată, declinul; acum, revenind în munții de-acasă, „aproape apus”, retrăiește, sus, la moți, în „Rai de sat”, *În munte, lângă Piatra Cântătoare*, acest „basm frânt”, veghind o casă bătrână. Străbătând „ani nebuni”, își „trezește” copilăria, dezlegând traista cu colinzi, rătăcind prin zăpezi curate. Dumitru Mălin recuperează o geografie sacră, păstorind „turme de amintiri”. Tulnicul îl cheamă acasă, moții sunt „prag de patrie”. Iată o probă: „Din acest neam, cu palmele crăpate,/ M-am zămislit, destin trudit, și eu; / Cernând nisipul gândurilor toate,/ Să caut aur în adâncul meu.” (v. *Din acest neam*). Și încă: „Deci să nu-mi spună mie „patrioții” / Ce-i dragostea de glie și de neam:/ Că noi am scris Istorie, noi moții,/ Iar eu, în sânge, pe bunicu-l am.” (v. *Noi, moții*). Aceste depoziții ferme alunecă, deseori, în reverie. Urcând spre Piatra Cântătoare, poetul, strângând la piept „seninul și furtuna”, e asaltat de „nămeți de șoapte”; „calmul stins și negrele furtuni” se înfruntă, încât, inventariindu-și căderile și înălțările („Deși tot cad întruna, întruna mă ridic”), va fi obligat să recunoască: „Nu mai am cântece, nu mai sunt vară” (v. *Balada tâmplelor ce ning*). Totuși, sufletul său, „mină de aur”, plin de doruri, îl îndeamnă spre elanuri celeste. Se vrea un bărbat „nebiruit”, părelnic „un adolescent cu inima de jar”, stăpânit de un dor greu, fără calendar: „de dragoste și moarte n-ai unde să te-ascunzi!” Încât, rememorându-și iubirile, aflând în poezie o „mină fermecată” (v. *Aurarii*), a ales să-și folosească penița, cântând Evele sau căutând, fără istov, o Evă nouă, închipuind un „râu de poezie” la picioarele celor miruite cu dor. Iată o mărturie mai veche: „Unde-i zăpada, unde e omătul/ Ce se topea la flacăra din noi/

Când tu erai penița, eu poetul,/ Scriind iubirea lumii amândoi?// Acum doar ninge fără bucurie/ Cum n-ar fi nins niciunde-n alte dăți;/ Ah, bătrânețe, tristă poezie,/ Cum fi-voi eu în stare să te-nvăț?" (*Ninge*).

Ajuns „cântăreț bătrân", jinduind iubiri, contemplând fuga anilor, poetul cu „suflet de fecior" va recunoaște că „vremea dragostei s-a dus". Un prelung lamento, cu angoase surdinizate, aproape un suspin ontologic, se desprinde dintr-un alt volum (*Inventar la viață*, 2012), strunind coarda resemnării: „Trecute-s toate toate-s în zadar/ Degeaba-i faci vieții inventar". Coboară noaptea („infinită și deplină"), „spinii de lumină" ai iubirii abia pâlpâie, inima e „un clopot spart", urmează „zile de post". Cu „iadu-n brațe", râvnind un „sălaș de dragoste", poetul izvodește poeme de iubire, îngânând rugi fierbinți către *Zâna dragostei*: „Așa-i că încă-alerg spre fericire,/ Mi-e inima-nflorită numai tril". Erotizată, lirica sa topește, în urzeala textuală, regretele unui suflet obosit, privind spre *Marele Apus*. Dorindu-și o întoarcere la izvor, lângă Arieșul de aur, încercând, „hăituit de toamnă" (v. *Ca plopul*), să-și îmblânzească trăirile („Un Iuda zidit în propriu-i eu") prin Poezie: „Mi-s dragi pădurea, mierlele și cucul/ Și rutul cald al cerbilor subțiri/ Doar sufletul mi-i greu, abia mai ducu-l,/ Greu de speranțe, doruri, amăgiri!" (v. *N-am nici o vârstă*).

Așteptând „odihna grea", poetul, sub iminența sfârșitului, invocă despovărarea de trup (ca „răspuns final"). Câteodată tranșant, fără a fi ateu, catifelând – prin muzicalitate – marile întrebări, vizitat de îndoieli argheziene, el denunță *căderea din înger* (titlul unui volum din 2019), cel „smuls din cer", sedus de „sudul cald al dragostei". Dincolo de *incantațiile luciferice*, el ne face părtași, cu pathos, la zbuciumul său nedomolit, inventariind angoase, interogații, contradicții. Sufletul, „o pânză de păianjen", contemplă, lângă „oameni plini de întrebări", *Marea Risipire*. Dar rămâne ferm, veghetor, recunoscând într-un posibil autoportret: „Numai pământ și piatră cântătoare/ Atâta fost-am, Doamne, atâta sunt;/ Mormânt umblând, o vreme, în picioare, / Cu crucea grea pe umărul cărunt" (v. *Pământ și piatră cântătoare*).

Credincios unei formule, Dumitru Mălin nu pare a ține cont de trend-ul liric și nici de tabieturile recepției. Umbra melancoliei se întinde peste acest lirism de rețetă elegiacă, melanjând varii trăiri, într-o anamneză capricioasă, glosând sapienția (uneori), rememorând episoade durernice dintr-o biografie „consecventă" (de la traiul sever într-un „sat de nenoroc" la moartea tatălui sau pierderea mamei), cinstind – fără emfază localistă – omenia moțească. Fără protecționism generaționist, ostenind pe cont propriu, Dumitru Mălin ne încredințează nostalgiile sale, filtrate ardent, fisurate de o luciditate amară, biciuind timpul ruinător, dovedind, astfel, că *neoromantismul*, în pofida bufeurilor postmoderniste, nu s-a stins; el ne va însoți mereu, hrănind combustia ființială.

FILIUS RHENI (II)

Vasile SPIRIDON

PROZĂ

Nevoia comunicării cu semenii nu i-a fost nicicând satisfăcută lui Mircea Zaciu, iar aceasta se poate urmări și în paginile volumului al șaselea din *Jurnal* (Editura Limes, 2020), care cuprinde perioada anilor 1993 și 1994. Într-un fel, soarta profesorului clujean se aseamănă cu a lui Petru Dumitriu, cu condiția de a schimba ceea ce este de schimbat, adică datele caracteriale și motivele părăsirii țării natale. Despărțirea de autorul *Drumului fără pulbere* pe un peron al metroului din Bonn, după o impresionantă întâlnire nu numai pentru diarist, ci și pentru noi, ar putea fi emblematică în acest sens: „Mă conduce până la staţia terminus a U-Bahn-ului. El se duce să pună un plic la cutia poştală, mă îndeamnă să sar în trenul care tocmai era pe punctul de a porni, el urma să ia de asemenea o cursă, o staţie, până la el acasă. Pierd trenul, rămân să aştept altul, într-un fel mă bucur că mai stau cu el puţin, vom călători o staţie şi ne vom despărţi. Îl aştept deci pe peron, îl văd, uşor «vouté» venind de la colţul unei străzi unde probabil era cutia poştală, dar brusc se întoarce, merge de-a lungul liniei, pe jos, renunţă la a lua trenul pentru o staţie. Mă văzuse? Nu mă văzuse? Credea că am plecat? Era cufundat în gânduri şi nu m-a observat? Ori nu voia să ne mai întâlnim? Voia să mă evite fiindcă deja îi părea rău de confesiunile ce mi le-a făcut?” (p. 27).

Această scenă îmi sugerează o alta, imaginară, în care mi-l închipui pe Mircea Zaciu robit unei continue dorințe de a vedea pe cineva că se duce la poștă pentru a pune o scrisoare adresată chiar lui. Între timp, ratând una sau mai multe plecări, neostenitul călător urmează să aștepte pe respectivul expeditor (sau altcineva) să se îndrepte spre el, ca să mai comunice puțin, precum odinioară, pentru ca apoi să persiste în deziluzia că persoana respectivă nu l-a văzut sau că s-a prefăcut că nu îl vede. Ceea ce îi rămâne de făcut, lăsat singur pe peronul vieții, este să lanseze un șir de întrebări, ca în finalul fragmentului citat. Negăsind răspunsul mulțumitor, trebuie să se pună de acord, nu numai cu Petru Dumitriu (așa cum făcuse în decursul întâlnirii respective), ci și cu sine însuși, asupra unui titlu de carte tradus greșit în românește: *Zero sau punctul plecării*. Este în firea limbii române să acceptăm că, din moment ce există un punct „de sosire”, trebuie să fie și un punct „de plecare”, dar nu este mai puțin adevărat că, indiferent de punctul extrem în care s-ar fi aflat, autorul *Teritorii*-lor nu s-a simțit niciunde la el acasă.

Spiritul deambulant al lui Mircea Zaciu a avut nevoie toată viața de asigurarea unei stabilități funciare, pe care nu a aflat-o nici în țara natală, nici în Franța și nici în orașul de pe malul Rinului. Am găsit într-un pasaj mai lung o explicație oferită pe cale psihanalitică de diaristul însuși, care ne scutește pe noi de a o mai expune: „Germania a păstrat acest cult al căminului, al casei unde toată lumea se refugiază după orele de muncă, închizându-se ca într-o cetate. E şi simbolul lor freudian, o regresiune în matern. Impulsul meu e identic şi l-am simţit toată viaţa, de unde visul meu să am o casă *a mea,* unde să mă pot izola, închide de lume şi să mă simt în siguranţă, *la mine,* acasă, în sânul matern. Nu mi-a fost dat. Am peregrinat din casă în casă, din locuinţă în locuinţă, toată viaţa, [...] până la mutarea în Cluj, unde venisem la studii şi unde colindam an de an ale gazde, alte încăperi, iar după însurătoare – schimbând, tot aşa, patru locuinţe. Ultima, credeam să fie *căminul*, în fine (s.a.)” (p. 298). Drama neașezării sale este cu atât mai mare, cu cât a pierdut și această ultimă locuință, în urma unui proces kafkian, desfășurat de-a lungul a câtorva ani în eterna și fascinanta noastră țară.

Din această pricină locativă, dar și din altele, diaristul își pierde liniștea zilelor și a nopților. Are dreptate să considere undeva că este un pleonasm dacă

spunem „jurnal de zi”, dar, în cazul lui, poate fi acceptată și sintagma „jurnal de noapte”. Autorul *Bivuac*-ului ia somnifere, face vise urâte, legate de obicei de casă, vede mereu spectrul unei boli fatale, care îl inhibă, are senzaţia unei senectuţi penibile și nutrește presentimentul sfârşitului. Doborât atât sufletește, cât şi fizic, ideea morţii îl urmărește peste tot și are de gând să-și redacteze un scurt testament prin care să precizeze în mod expres faptul că nu vrea să aibă „ultima casă” în ţară (dorință pe care nu și-a împlinit-o, deoarece este înmormântat la Oradea). În orice caz, atunci când se află undeva, lui Mircea Zaciu îi este dor de altundeva, iar această stare deambulatorie îi este acutizată de atitudinea față de el a celor apropiați: „Copiii, foarte indiferenţi la situaţia mea. Nici măcar un telefon. Asta e, și atunci la ce bun să mă întorc? [...] Am rămas acelaşi mal aimé. Nimeni, nicăieri. Zi rea, cu gânduri negre. Trecut, prezent. Presentiment al sfârşitului. Şi nici o bucurie până la capăt” (pp. 87-88). De altfel, „le mal aimé” mărturisește că tânjește după situaţia inversă față de aceea dorită și exprimată de Jean Cocteau prin fraza: „Nu vreau să fiu iubit, vreau să fiu crezut” (p. 519). Într-o pagină scrisă de „dezmoștenitul” Nerval – „Melancolia e o maladie care constă în a vedea lucrurile așa cum sunt” –, „le Ténébreux, – le Veuf, – L’Inconsolé” Zaciu crede a găsi o explicație pentru starea melancolică de care are impresia că se lasă cuprins, dar care este reală.

Acesta este un diagnostic potrivit autocaracterizării făcute, ce se poate verifica prin citirea paginilor scrise despre starea de mizerie de care sunt cuprinse orașele prin care trece. Primul exemplu oferit este prilejuit de descrierea Bucureştiului de acum 15 ani și are drept motiv tot prezența metroului, ca la Bonn: „Printr-un Bucureşti murdar şi trist, înotând în jeg, bălţi, noroi [...], impresie de infern în Gară, aurolaci, pick-pocketi, ţărani troglodiţi, cerşetori dormind încolăciţi unul în altul, pe cimentul gol, foială de viermi. Nu găsesc loc, cobor la metrou, până în Piaţa Victoriei, staţia e o bolgie dantescă. Negustori cu tarabe orientale, ţigani care cântă muzică arăbească, alţi cerşetori şi schilozi ce-şi exhibă infirmităţi incredibile, femei ţipător fardate şi îmbrăcate «din Occident», lume umilă şi cenuşie, lumea metrourilor de peste tot în Europa. Mici funcţionare, oameni de slujbe mărunte, studenţi sărăcuţi şi zgriburiţi de frig, pensionari cu sacoşele şi sarsanalele lor pline de «provizii» etc. Căldură aburoasă, fetidă, de trupuri nespălate, zgură şi fum sau altceva de la garniturile subway-ului. Care e ponosit, grosolan conceput, scârbit, zgomotos, fierărie veche şi utilă totuşi pentru a lega punctele acestei capitale de hazard, împrăştiată şi dezmăţat întinsă ca o plagă canceroasă” (p. 493-494).

Nici Parisul nu-i oferă lui Mircea Zaciu o priveliște prea încântătoare, în cursul unei călătorii tot cu metroul: „Dacă noi n-am intrat încă în Europa, Parisul în schimb a şi ieşit. Europa nici ea nu mai e Europa. Invazia afro-asiatică. Arăbimea agresivă care împânzeşte străzi şi pieţe, Aspectul exotic al Parisului, sentimentul că nu mai suntem în Europa. Seara, la Virgil Ierunca, cu Mihai luăm metroul, apoi un tren de banlieue. Şi aici un mic cartier invadat de turcime şi arăbime. O nuntă în toiul ei. Un cămin de azilanţi (probabil), pe geamurile deschise se văd paturi suprapuse, lenjerie la uscat, aspect trivial” (p. 191). Înainte de a reajunge cu trenul în Germania, unde dă peste turci (fatalitatea noastră etnică), autorul *Viaticum*-ului suferă o „perioadă de tranziție”: „Drum relativ bun, dacă n-ar fi fost o familie de pakistanezi gălăgioşi, mai ales femeia, cu o voce ascuţită de mahalagioaică discutând peste banchete cu soţul şi fiul, ca şi cum i-ar fi strigat peste gard, tot drumul, monolog non-stop, întrerupt de câte un râset amuzat de propriile-i istorii sau de mormăitul aprobativ al soţului obişnuit se vede cu avalanşa verbală a nevestei. Simt că devin rasist” (pp. 193–194).

Revenit în orașul de pe malul Rinului, Mircea Zaciu își reia ritmul germanic, monoton, face mici bilanţuri de proiecte, redactează nenumărate scrisori, reface liste de scriitori din diaspora în vederea strângerii datelor pentru a le fi făcută fișa în *Dicționarul scriitorilor români*. Nemulțumit, se simte mereu în întârziere și este încercat de remuşcări că nu ar face tot ceea ce trebuie. Pe bună dreptate își manifestă iritarea față de lipsa de cooperare a scriitorilor din diaspora („Nu reuşesc să înţeleg această lene, comoditate, indolenţă (?) a scriitorului român. Ce are de căutat, de cercetat în mod special pentru a-şi spune câteva date personale legate de familie, şcolaritate, debut etc.?” – p. 53). Nici istoricii și criticii literari din țară nu se lasă mai prejos în această privință: „Dar când aceşti stimabili colaboratori au fost solicitaţi să ne ajute, să-şi facă singuri, fiecare, toaleta textului propriu, n-a fost chip să-i punem la treabă. Acum însă, vor să *vadă,* să *revadă* etc. (s.a.)” (p. 59). Această caracterizare poate fi extinsă cu ușurință asupra întregului specific național: „Specialitatea românească e să lase totul

neterminat. Inceput şi abandonat, mereu şi mereu, cu o stupidă invocare a «nenorocului» chiar şi atunci când vina e numai şi numai în indolenţa din noi. Suntem, orice s-ar spune, o naţiune lăsătoare, fără tenacitate, iubind improvizaţia. Lucrul de mântuială şi făcut în ultima clipă, cum dă Dumnezeu. Naţia lui lasă-mă să te las" (p. 414). Cu greu s-ar putea găsi contraargumente la asemenea verdicte date de un foarte bun psiholog, care își spune păreri plastice și despre specificul altor națiuni sau comunități, precum ar fi maghiarii, flamanzii și valonii.

Este demnă de semnalat și schițarea unui portret-robot: „Scriitorul român e agitat mereu de notorietate şi cade în tot soiul de capcane, indiferent de opţiunile lui politice: el e aceeaşi victimă uşoară a puterii ce-l manipulează de la stânga ori de la dreapta, de la centru ori de la extreme. Se lasă cumpărat ieftin şi îşi distruge adevărata vocaţie, când se trezeşte vrea să scrie *opera* vieţii lui, dar mai totdeauna e prea târziu. Nu ştiu memorii bine conduse până la sfârşit de vreun scriitor român, cu excepţia câtorva scriitori-politicieni (iar aceia aveau alt profil), restul se opresc îndeobşte la copilărie şi anii de formaţie. Lenea, plictisul, moartea le întrerup rememorarea" (p. 525). Parcă pentru a surmonta această neîmplinire ce ne stă în specific în privința genurilor autobiograficului, Mircea Zaciu a început să scrie pagini de jurnal de la 14 ani, dar care par a fi uitate („N-am reuşit niciodată să recitesc acele file, poate cerneala să se şi fi şters. De văzut, de confruntat. Cincizeci de ani! O viaţă, vai!" – p. 53).

Pe lângă faptul că profesorul clujean este criticul pe care îl știm, el rămâne remarcabilul portretist care s-a dovedit a fi și în volumele anterioare: „Căci D[inescu] e din familia sudicilor, cronicari şi răi de gură, caragialeşti şi fanarioţi. Pigmentul e muntenesc şi oricât ar face el caz (ca de o nevoie de «nobleţe») de originea lui ardeleană (bunicul din Mărginimea Sibiului, bunica de pe la Bobâlna!), cum o repeta şi aseară, el rămâne un fiu al Sloboziei şi al mahalalei bucureştene. Ciudat ce înrudit e, în proză, acum, cu Stancu, venind tot dinspre poezie, fără nici o ştiinţă de compoziţie epică (românească), aglutinând amintiri, idei de autodidact, lecturi şi idiosincrazii, şi reuşind, paradoxal, o meditaţie istorică şi etnică frapantă. Mai e şi contactul cu Preda, uneori vizibil, alteori mai puţin, fiindcă D. nu are nici vână, nici viziune epică. El rămâne totuşi poet. Ciudat, acest valah descurcăreţ, mereu egal cu sine fie că e în parlament, fie în faţa unui ministru german ori a unui public de orice categorie, fără pic de trac ori complex, habar neavând de nicio limbă, cu excepţia bunei lui româneşti, pe care o aruncă precum o minge de tenis în câmpul celuilalt, reuşind să fie spontan, cu umor, dezinhibat, dinamic şi prompt în conversaţie şi să capteze nu doar atenţia celorlalţi, dar şi brusca lor simpatie" (p. 527). Asemenea pagini, alături de altele referitoare la Petru Dumitriu, la Titus Popovici și la alți câțiva scriitori, ar fi putut intra în volume de critică și istorie literară.

Prolificul epistolier Mircea Zaciu a realizat mii de expediții, grație cărora și-a refulat nevoia de comunicare cu semenii. Așa îmi explic faptul că neprimirea corespondenței din țară în ritmul dorit îl face să creadă că fandacsia e gata, imaginându-și că s-a ajuns până într-acolo încât doar cu voie de la poliție/cenzură i se mai pot expedia scrisori: „Nicio poştă de la Cluj. Am aproape convingerea că Clujul funariot a recăzut sub regimul unei cenzuri locale, fiindcă e imposibil ca dintre toţi cei cărora le scrisesem chiar nici unul să nu fi răspuns!" (pp. 305–306). Pentru a se evita ajungerea la această imposibilitate, cred că singura soluție pentru ca să nu cadă în ipohondrie ar fi fost ca toți corespondenții săi din Cluj să se fi hotărât să-i expedieze măcar câte o scrisoare pe zi, prin rotație, pentru a-i înlătura destinatarului astfel de suspiciuni. De altfel, neliniștitul diarist recunoaște deschis: „Agăţat de poştă ca de un fir de pai prin care respir sub apă, gata să mă înec. Mă trezesc seara că sunt bucuros la gândul că mâine, poate mâine vine poşta visată..." (p. 536). Nici telefonul, al cărui fir este totuși mai rezistent decât un fir de pai, nu îi poate conferă vreo siguranță în plus („Cine ştie dacă mai apuc încă un an. Déchirement. Pus telefonul lângă fotoliul unde zac, în speranţa că sună. Nu sună nimeni" – p. 542).

Bilanțul pe care îl face Mircea Zaciu la sfârșitul anului 1994 nu poate fi diferit de al atâtor alte sfârșituri de an: „Un an risipit, din care mai n-am ce aduna. Cioburi. Puţine, rare bucurii, pălite şi ele în amintire, nici nu ştiu de-au existat cu adevărat ori au fost simple păreri. Multe amărăciuni, multe decepţii şi infinită melancolie. Finis" (p. 543). Impresia de *finis*, de rămas-bun irevocabil, plutește și deasupra paginilor de jurnal scrise în anii 1993 și 1994. Numeroasele fragmentele de lectură în limba franceză inserate în cuprinsul jurnalului (și traduse de Ion Pop cu sagacitatea recunoscută) mă determină să cred că „fiul Rinului" (*filius Rheni*) prin adopție și-ar fi pus, poate, aceste întrebări: C'est Bonn? C'est pas bon?

RECITIND
SCRIITORI ROMÂNI DE AZI

Antonio PATRAŞ

CRITICĂ

În 1974, când apărea primul volum din *Scriitori români de azi*, Eugen Simion își câștigase deja reputația de critic de factură lovinesciană, admirația față de amfitrionul de la „Sburătorul" concretizându-se într-un studiu monografic (*E. Lovinescu. Scepticul mântuit*, 1971), la origine teză de doctorat, care a repus în circulație ideile ilustrului predecesor, răstălmăcite tendențios de cerberii ideologici (ca N. Tertulian, de pildă, autor al unei broșuri denigratoare). Lovinesciană este și structura acestei prime sinteze critice simioniene dedicate literaturii postbelice, autorul asumându-și ulterior, în postfața celei de a doua ediții (din 1978), postura incomodă, necesitând permanente revizuiri, de interpret al actualității imediate. Neavând pretenția de a furniza cititorilor săi un comentariu sistematic și exhaustiv, criticul analiza pentru prima oară operele valide din punct de vedere estetic ale scriitorilor afirmați în anii de îngrădire a libertății de exprimare de după cel de al doilea război mondial, conturând liniile de continuitate ale literaturii noastre din interbelic până în contemporaneitate. Criteriul generic („mistica genurilor", după spusa lui Lovinescu) constituie și în cazul de față, la fel ca în *Istoria literaturii române contemporane*, reperul fundamental în organizarea materiei acestei ample lucrări exegetice, care va fi urmată, până în 1989, de alte trei volume la fel de masive, Eugen Simion reușind astfel să realizeze una dintre cele mai cuprinzătoare și totodată credibile „panorame" critice ale literaturii române postbelice.

Cât privește conținutul volumului care deschide seria *Scriitorilor români de azi*, observăm o structurare, după cum spuneam, lovinesciană, prima parte fiind dedicată evoluției poeziei, partea mediană evoluției prozei, iar cea finală evoluției criticii literare. Cele mai numeroase sunt studiile despre poeți – lucru explicabil, având în vedere că poezia a supraviețuit cumva în plin proletcult, prin realizările de excepție ale unor creatori afirmați încă din interbelic ca oameni de stânga, și propulsați de aceea în prim planul vieții noatre literare de după război, precum Zaharia Stancu, Miron Radu Paraschivescu sau Eugen Jebeleanu (ultimul frecventând o vreme și cenaclul lui Lovinescu). Poemele acestor autori mizează pe autenticitate, pe înțelegerea literaturii ca formă de angajament existențial și moral, în spiritul „tendenționismului" gherist de odinioară, autenticitatea fiind o alternativă polemică la estetismul scriitorilor „elitiști", izolați în turnul de fildeș al artei „pure". Cel mai prolific și mai talentat reprezentant al „artei angajate" ar fi, în opinia criticului, Mihai Beniuc, autorul unei opere impresionante cantitativ, dar greu de parcurs din cauza imixtiunii factorului ideologic.

În pofida antipatiei pe care întreaga generație șaizecistă o va fi resimțit față de cel ce a condus destinele breslei scriitoricești în cea mai neagră perioadă din istoria ei, câștigându-și întristătoarea faimă de persecutor al lui Lucian Blaga (pe marele gânditor l-a urmărit obsesiv, cu o dușmănie patologică), Eugen Simion nu poate să nu observe totuși că, în mormanul de cărți produse pe bandă rulantă, în ritm de uzină, se găsesc și admirabile bijuterii lirice. Oricât de nesuferit a fost omul, opera lui poetică rămâne, în varianta unei antologii memorabile – afirmă criticul, în spiritul unei obiectivități de care n-au fost capabili colegii lui de generație. Iar reabilitarea aceasta estetică a unui

poet compromis politic în epoca realismului socialist relevă maniera nepărtinitoare în care Eugen Simion a înțeles să-și exercite magistratura critică, fără mânie și părtinire, detectând cu antene sigure valoarea literară și evidențiind-o în consecință, cu riscul asumat de a stârni indignarea confraților mai temperamentali, având un profil sufletesc comun, modelat de psihologia resentimentului. Aceeași atitudine curajoasă o va manifesta criticul și după 1989, clamând ideea autonomiei esteticului și a continuității între trecut și prezent, într-un context care cerea revizuirea morală (est-etică, spunea Monica Lovinescu) a întregii noastre literaturi scrise în comunism. Autorii canonici afirmați în comunism nu vor fi înlocuiți de cei rămași pe dinafară, căci o autentică literatură „de sertar", cu câteva excepții (Ion D. Sîrbu, de pildă), n-a existat, vechile ierarhii estetice rămânând și pe mai departe în picioare, oricât de contestați vor fi mulți dintre scriitorii privilegiați în vechiul regim. În acest sens, „cazul Beniuc", analizat cu luciditate de Eugen Simion în volumul său din 1974, anticipează comportamentul „apolitic" al criticului după Revoluția din decembrie 1989, când nu a contenit o clipă să țină partea marilor noștri scriitori (Călinescu, Sadoveanu, Arghezi) care au avut slăbiciunea de a fi colaborat, la un moment dat, cu puterea, făcând compromisuri mai mari sau mai mici, după caz.

Formula „continuitate și ruptură" definește ca atare, în opinia criticului, dinamica fenomenului literar surprins în evoluția sa de la o etapă istorică la alta, schimbările radicale de regim politic nefiind în stare să producă modificări similare și în artă. Căci literatura și arta sunt reacționare în raport cu ideologia, după cum afirma Virgil Nemoianu într-o carte celebră – ceea ce sublinia indirect și Eugen Simion în analizele sale critice, atunci când subliniază valoarea estetică a operelor concepute de scriitorii noștri progresiști din generația războiului și de după aceea, care contestau artei capacitatea de transfigurare a lumii, coborând-o în orizontul îngust al vieții cotidiene. Transfigurarea se produce însă inevitabil în scrierile autorilor de talent, contestarea vechilor convenții artistice în numele autenticității ducând la apariția unor noi convenții ce se cer la rândul lor contestate, și tot așa, la nesfârșit. Inclusiv jurnalul, genul cel mai anarhic cu putință, sfârșește prin a-și construi involuntar o „retorică", transformându-se dintr-o scriere principial non-fictivă într-o „ficțiune a non-ficțiunii", cum bine spune Eugen Simion, cu o fericită formulare, în studiile sale consacrate diarismului și celorlalte practici scripturale specifice genului biografic (*Ficțiunea jurnalului intim*, *Genurile biograficului* ș.a.). În *Scriitori români de azi*, vol. I, Eugen Simion își justifică demersul exegetic invocând ideea teoretizată de Jean Paulhan în *Les Fleurs de Tarbes ou La Terreur dans Les Lettres*, potrivit căreia contestarea ideii de canon literar și de literatură ca meșteșug (techne), menită a provoca o veritabilă „teroare" în Litere, sfârșește prin a legitima finalmente ceea ce negase inițial. De aceea, nu-i de mirare că „teroriști" notorii la începutul carierei lor literare, ca Eugen Ionescu sau Geo Bogza, ajung mai târziu academicieni, confirmând o dată în plus observația lui Paulhan, că „teroarea" nu reprezintă decât un moment tranzitoriu și necesar în evoluția literaturii și artei.

Eugen Simion privește mai întâi, în oglindă, cele două mari direcții (autenticistă și estetistă) pe care le va urma poezia română de după război. Astfel, autenticismul polemic din textele lui Zaharia Stancu, Miron Radu Paraschivescu sau Jebeleanu va sta la baza poeziei contestatare a generației de la „Albatros", cum a fost numită, simbolic, generația „războiului". Dintre albatrosiști, un profil bine configurat îl au doar Dimitrie Stelaru (poetul boemei prin excelență), Constant Tonegaru (care cultivă o poezie marcată de exotism și de ironie), Ion Caraion (un urmaș expresionist al lui Bacovia) și Geo Dumitrescu („copilul teribil" al generației, care a clamat sfidător „libertatea de a trage cu pușca"). La antipodul autenticiștilor proletari se plasează genialoidul și aristocraticul Emil Botta, poetul-actor de factură shakespeariană, care a scris o poezie retorică și teatrală, în descendența lirismului declamatoriu al marilor romantici englezi. Filonul acesta livresc-declamatoriu din lirica lui Emil

Botta e regăsit de Eugen Simion în creațiile lirice ale celor mai reprezentativi poeți ai Cercului Literar de la Sibiu – Radu Stanca și Ștefan Augustin Doinaș. Toți acești autori, a căror activitate literară datează de la începutul anilor 40, vor redebuta odată cu generația lui Nichita Stănescu, în perioada de dogmatism ideologic din primele două decenii de după război detașându-se numai figurile emblematice ale lui A.E. Baconsky și Nicolae Labiș.

Baconsky, care păcătuise prin versurile sale scrise după rețetă, la comanda partidului, izbutește să se reinventeze, observă Eugen Simion, ca poet baudelairian, de inspirație livrescă, modelându-și o efigie de prozator decadent și estet, în linia lui Macedonski și Mateiu Caragiale, dar și de romancier subversiv, în *Biserica neagră*. Și tot el a avut un rol esențial în promovarea modernismului estetic la revista „Steaua", familiarizându-i pe condeierii autohtoni, ca traducător și antologator inspirat, cu marea poezie de pe toate meridianele lumii. Un alt destin poetic l-a avut mai apoi Nicolae Labiș, a cărui poezie autentică și vizionară totodată, de mare elan liric și neprefăcut angajament existențial, l-a transformat în „buzduganul" generației sale – după fericita caracterizare a criticului, reținută de atunci de memoria colectivă ca singura cu adevărat adecvată. Lui Labiș i se va acorda o importanță și mai mare în volumul al patrulea din *Scriitori români de azi*, în care criticul îi acordă spațiul unui întreg capitol, nepartajat cu nimeni altcineva.

Pe de altă parte, după cum se poate lesne observa, dacă până la Baconsky și Labiș avem de a face cu prelungiri ale unor modele poetice consacrate în interbelic, Eugen Simion subliniază apăsat faptul că abia cu Nichita Stănescu evoluția liricii cunoaște o mutație spectaculoasă, autorul *Necuvintelor* („poet al transparenței") creând un limbaj de unică folosință, amprentat de personalitatea sa accentuată, de histrion „trimbulind". „Criza de identitate" la care se referă criticul marchează, scurt spus, trecerea de la o poezie care, oricât de livrescă ar fi, rămâne ancorată (mimetic) în realitate, pe când Nichita Stănescu inventează o „poezie a poeziei", un metalimbaj adică, având ca referent literatura însăși, citită literal și în toate sensurile posibile. Pe calea deschisă de Nichita vor merge mai apoi, explorând fiecare câte un filon stănescian, Cezar Baltag (poet ce „conceptualizează" simbolurile), Ion Gheorghe (autor al unei poezii sociale și cosmice totodată), Ioan Alexandru (a cărui lirică stă sub semnul unui „expresionism țărănesc"), alături de mai puțin proeminenții Gheorghe Pituț și George Alboiu.

Originală mi se pare mai cu seamă caracterizarea lui Adrian Păunescu, singular printre cei din generația sa, considerat un „spirit macedonskian" nu prin afinitate estetică, ci prin devoțiunea față de poezie și de misiunea ei socială. O receptivitate complice trădează apoi comentariile „valahului" Eugen Simion față de formula ironică și fantezistă ilustrată de creația poetică a unor autori ca Marin Sorescu, Mircea Ivănescu, Emil Brumaru și Mihai Ursachi. În spirit lovinescian (astăzi însă incorect politic) scrie Eugen Simion și despre „lirica feminină" a epocii, în capul listei fiind plasate (poate că tot din afinitate temperamentală) Ana Blandiana și Constanța Buzea, poete având drept în comun o înclinație vădită către „spiritualizarea emoției". Absența Ilenei Mălăncioiu și a Angelei Marinescu (apartenența lor la sus-numita „lirica feminină" ar fi, oricum, discutabilă), care nu se regăsesc nici în volumele ulterioare, nu trebuie să mire, având în vedere caracterul asumat fragmentar al „sintezei" simioniene (să nu uităm că nici Călinescu nu agrea „literatura bolnavă" a unui Bacovia sau Blecher).

În ceea ce privește proza, Eugen Simion trasează linia unei evoluții *sui generis*, de la „proza poetică" (categorie discreditată estetic implicit, tot pe filieră lovinesciană, pentru hibridizarea generică implicată) a unor Geo Bogza și Zaharia Stancu, la realismul psihologic al creației lui Marin Preda – prozatorul cel mai important din literatura noastră de după război, autor al unei opere impresionante, de o valoare compatibilă cu a marilor romancieri interbelici. Merită semnalat așadar că în formula „realismului" Eugen Simion identifică punctul cel mai înalt din punct de vedere estetic pe care îl

poate atinge creația epică, în acord, peste timp, cu considerațiile lui Ibrăileanu din *Creație și analiză*. În trena realismului psihologic s-ar situa mai apoi realismul „artistic" din romanele mitice și simbolice ale lui Fănuș Neagu, Ștefan Bănulescu și D.R.Popescu, precum și proza „de analiză", ilustrată de autori ca Nicolae Breban și Augustin Buuzura, după care urmează, cam la aceeași cotă valorică, „eseurile românești" ale lui Alexandru Ivasiuc și Paul Georgescu, romanele „pitorești și baroce ale lui Eugen Barbu, proza fantastică a lui Emil Botta, A.E. Baconsky, Romulus Vulpescu și Iordan Chimet, precum și originala „comedie a limbajului" din schițele lui Nicolae Velea.

Evoluția criticii literare de după război stă în întregime sub semnul lui Călinescu, criticul nostru canonic *par excellence,* el însuși un ucenic neascultător al magistrului de la „Sburătorul", dintre colegii de generație ai „divinului critic" Eugen Simion reținând deocamdată doar „figurina" (alt termen de sorginte lovinesciană) lui Șerban Cioculescu (reprezentant al unei strălucite generații ce-i mai include pe Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu sau Tudor Vianu – citați mereu ca surse de autoritate și comentați în volumele urmăătoare, ca Vianu, de pildă) și pe cea a lui Al. Philippide, poetul propulsat „în lumea criticii" prin vocația sa de eseist și de moralist, asemănătoare în multe privințe cu a unui T.S. Eliot, spre exemplu. Din generațiile mai noi, afirmate la sfârșitul interbelicului, se detașează „doi călinescieni" (Al. Piru și Adrian Marino) care au fost și asistenții marelui critic la universitate. Piru s-a adaptat relativ repede în noul regim, păstrând cu pietate memoria magistrului, căruia îi va reedita în 1882 *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. După ani buni de detenție și domiciuliu forțat, Adrian Marino se va răzbuna ulterior, lăsând posterității mărturia unui resentiment adânc față de cel ce i-a fost, o vreme, model (vezi paginile dedicate lui Călinescu în *Memoriile unui om singur*). La vremea când scria despre cei doi, Eugen Simion înregistrează doar diferențele de ordin metodologic, Piru afirmându-se în critica și istoria literară, pe când Marino în critica ideilor literare și a teoriei. Din „critica nouă" sunt apoi selectați, pe bună dreptate, Lucian Raicu (cel mai de seamă reprezentant, la noi, al criticii „de identificare", și cred că cel mai pasionat cititor), N. Manolescu (cronicarul *en titre* al generației), Valeriu Cristea (criticul cu vocație etică), G. Dimisianu (specializat mai cu seamă pe critica prozei), M. Ungheanu (critic fin, eșuat mai apoi în politică) și Mircea Martin (caracterizat foarte precis drept excelent critic „de idei" și nuanțe). Galeria criticilor va fi completată ulterior cu nume precum Ov.S. Crohmălniceanu, Mircea Zaciu, Mircea Iorgulescu sau Livius Ciocârlie. Cu toate celelalte absențe notabile (Matei Călinescu, Nicolae Balotă, Cornel Regman, Marin Mincu etc.), odată fixat cadrul, panoramarea rămâne convingătoare, lăsând posibilitatea unor inevitabile adaosuri ulterioare.

Recitind exegezele critice din cele patru volume ale seriei *Scriitori români de azi*, găsesc că nu foarte multe lucruri și nu dintre cele esențiale sunt de revizuit. Pentru că Eugen Simion a intuit în genere de la prima carte evoluția autorului comentat, analiza operei fiind însoțită mereu de portretul psiho-moral al creatorului – ceea ce confirmă o dată în plus convingerea ucenicului lovinescian potrivit căreia orice mare critic e implicit și un moralist, între literatură și viață legăturile fiind transparente. Iar dacă în ultimii ani prestigiosul academician a publicat numeroase alte lucrări exegetice de amploare, cu mare ecou în presa culturală (aș aminti aici, pe lângă monografiile dedicate lui Creangă, Cioran, Eliade, Eugen Ionescu sau Odobescu, splendida sinteză istoriografică – cu semnificație testimonială – *Posteritatea critică a lui E. Lovinescu*), inițiativa Editurii Cartea Românească Educațional vine în întâmpinarea curiozității cititorului interesat și de cărțile mai vechi ale Profesorului, nu tot atât de vizibile și de comentate. Ideea e cum nu se poate mai fericită, căci peste cărțile acestea, care compun o istorie *en miettes* a literaturii române postbelice, nu s-a așternut deloc praful.

Prefaţă la vol. I din seria *Scriitori români de azi* în curs de apariţie la Editura Cartea Românească Educaţional.

ÎNAPOI LA *ZIUA VERDE* A POEZIEI

Emanuela ILIE

Scriind despre volumele anterioare de versuri ale lui Nicolae Panaite, observam o evoluţie vizibilă, în materie de arie tematică, dar și de atitudine ori a(l)titudine lirică. În primele volume, *Norul de marmură* (1981) şi *Alergarea copacului roşu* (1985), climatul poetic favoriza revelaţiile şi căutarea obstinată de „semne" lirice asociate sacrului. Poetul practica frecvent un soi de anamorfoză care să dea sens realităţii naturale ori obiectuale, în numele unei credinţe nestrămutate în transmundan. Începînd cu *Semnele şi înfăţişarea* (1990) şi continuînd cu *Aproape un cerc* (2002)*, Glorie anonimă* (2007) ori *Secetă* (2015), devenea din ce în ce mai evidentă recurenţa şi convergenţa altor trei teme, corespunzătoare celor trei principii fundamentale *anthropos-logos-cosmos*, proiectate însă pe un ecran postmodern. Valorificînd motive precum *mîna scriitoare, manuscrisul taumaturgic, logosul mundifer, crucificarea poietică* ş.a.m.d., poetul miza din ce în ce mai mult pe cartea textualizării pentru a construi imaginea unui univers articulat prioritar din cuvinte cu un potenţial aproape dictatorial.

Ei bine, şi în cel mai recent volum al său, *Ziua verde* (Editura Junimea, Iași, 2019), indiferent de temperatura stilistică ori atitudinală de la suprafaţa textelor, starea onto-poetică atinge nivelul combustiei tot datorită acestei triade/ trinităţi lirice. Priza la real, vizibilă doar în anumite secvenţe din carte, este trecută treptat în plan secund, pentru a face loc unei prize totale la cuvînt. Din notaţia cotidiană se trece relativ ușor către reflecţia de actualizare deopotrivă paradisiacă și infernală, iar în această ecuaţie poietică logosul are o functionalitate precisă. În maniera cunoscută, poetul configurează sau circumscrie un teritoriu scriptural în care vocabulele deţin deopotrivă forţa modelatoare şi cea destructivă: în *Mîinile tale întinse*, spre exemplu, vocalele cîntă, iar semnele de punctuaţie distrag atenţia de la simfonia iubirii, în timp ce în *Fructe ale pierderii* „Cîte o frază, în aburii exodului,/ anunţă anotimpul scufundării".

Treptat, suferinţa de creaţie – cînd asumată ca o christomorfoză, cînd reflectată, metonimic, în elemente de recuzită culturală sau artistică alterată (precum flamura coborîtă ori „trîmbiţa de mărimea unei scoici" din *Intrarea*) – pare a fi înlocuită de o suferinţă percepută corporal, la modul cel mai … biologic cu putinţă. Nu mă refer, aici, la ispita corporalizării, a materializării ori a întrupării *animei*, care este tematizată fie în poeziile de dragoste precum *E uvertura vremii zămislitoare, Ne potolim setea, Pe unde treci* ori *Un nou vocabular* („trupul tău e un murmur plin de insomnii şi translucide absenţe" etc.), fie în declaraţiile cu accente socio- ori etno-identitare stridente, precum *Singurătatea ce mă însoţeşte* (unde femeilor strînse la Mitropolie li se văd „fustele nervoase şi pline de forme", iar prin contagiune *apocalipsei afectuoase de afară* „i se văd tot mai clar/ sînii și gleznele.") Ci la poemele în care elementele de nomenclator corporal sunt valorificate dinadins pentru aproximarea unei drame a spiritului, doar temporar captiv într-un trup (desigur, vulnerabil) și o comunitate (firește, ignobilă). Reprezentativ ca mize, tipar de construcţie și retorică pentru această din urmă categorie este de bună seamă *Aud plesnind*...: „Aud plesnind/ crengile nopții;/ mîna în tremurare/ lasă pe hîrtie/ înfățișările verzi ale insomniilor.// Mersul și volutele tale/ au topit pragurile de plumb./ Cineva parcă îți repetă rugăciunile.// Petalele roșii/ îți cuprind ființa/ și rămîi în întuneric/ vorbitoare statuie de fildeș,/ oferind călătorilor trandafirii/ Bethleemului tău.// Pe rouri de sînge plutesc cuvintele/ precum lebedele. //Tu de artă te apropii/ ca un întors de la război de copilul/ pe care niciodată nu și-l văzuse,/ ca un fluture prin beznă/ de lumina unei lămpi.// Și ziua, și noaptea rămîi/ vorbitoare statuie de fildeș/ oferind călătorilor trandafirii/ Bethleemului tău..."

După cum se vede și aici, poetul se simte la fel de obligat ca întotdeauna să își declare dezideratul

estetic, dar pare din ce în ce mai apăsat și de imperativul asumării unei condiţii pe care Rudolf Otto o numește undeva „starea de creatură”, așa încît apelează la o soluţie de compromis tematic. Aceasta face ca, de la un punct încolo, imaginarul creaţiei să interfereze vizibil cu cel corporal, în texte menite parcă a disciplina și frisoanele cu pretext strict poetic, și angoasele existenţiale specifice unei vîrste a recapitulărilor minate de căinţe de tot felul. Numele ei este, desigur, *Octombrie*, metaforă-simbol a capitulării doar în aparenţă eroice, după un asediu îndelungat, la finele căruia fiinţa se vede silită să cedeze frigului altminteri prepotent: „S-a dus vremea caldă,/ s-a dus.../ către abatorul deschis continuu...// Cîte o zi pare tencuită cu vară;/ aș vrea să o păstrez/ pentru pofta încheieturilor mele/ care trosnesc/ și le este atît de foame/ încît, deseori,/ și-o potolesc hrănindu-se cu mine.// S-a dus vara, s-a dus.../ Ea întinde cearșaful alb/ ca o flamură a unei cetăți/ aflată sub asediu,/ trece prin dreptul geamului/ de mai multe ori;/ văd că între ea și sticla lui/ nu mai încape nici măcar/ un fir de păianjen.// S-au dus zilele calde.../ Unele amiezi par tencuite cu vară;/ prin urmele lor privesc în zare/ cum se cuibărește frigul,/ cum își ascute săbiile.// Cîte un fulg acoperă pustiul,/ pune stăpînire pe mine/ cu albul, topirea și greutatea lui;/ devin atît de împovărat/ încît cîntarul dă înapoi...”. Numeroase alte secvenţe poematice amintesc de „vremea vîscoasă/ a sîngelui potrivnic” (*Ne potolim setea*), de „nopţile reumatice/ din care îţi tragi gleznele/ împrăștiind scîntei peste mine” (*Un nou vocabular*), de „semnele ca de jar ale unei morfologii dureroase” întipărite pe figura poetică (*După mult timp*) ș.a.m.d. Sensul folosirii acestora este devoalat însă abia în cele cîteva poezii articulate în jurul unui tipar de sorginte fantastică, acela al întîlnirii cu o alteritate rea, de înţeles jungian, dar folosinţă meta-artistică, din moment ce *Umbra* face posibilă și agonia trupului biologic, și utopia nașterii glorioase a corpului textual. Referintele corporale vorbesc de la sine despre semnificaţiile atribuite acestui increat: „După ce a ieșit din *placentă*,/ fără vreo veste,/ m-a dus în locul ei.// Și-a ajutat apoi/ cercurile tăioase să nască;/ *sînii* lor plini de scîntei și rouri/ îmi vor alunga năzuința/ și aerul năvălitor.// Noile confruntări vor alege grația/ ce va duce neofiții în devălmășie./ *Vremea lehuză de acum*/ va stîrni *feromonii*/ asemănători unor lemne aprinse.// Mînate de spaime și frig,/ *cuvintele, precum albinele* lucrătoare,/ vor alcătui un fagure;/ prin hexagoanele lui/ îmi voi cunoaște bătăile *inimii*/ și mersul pe ape.// O sanie cu tălpile/ de sînge/ mă va încercui.” (subl. mele, E.I.)

De bună seamă, deși la o primă vedere par a întoarce iluzia salvării într-un soi de anamneză întunecată a nașterii (neapărat, într-o suferinţă atroce), majoritatea poeziilor din cartea de faţă se hrănesc totuși din nostalgia unor astfel de revelaţii luminoase, apte a distila prea-umanul în forme de expresie simili-religioasă – apelul la motivul poetic al albinelor fiind din această perspectivă pe deplin elocvent (după cum aminteam într-un studiu despre poezia lui Ion Pop, publicat acum cîţiva ani tot în „Convorbiri literare”, în imaginarul creştin albina este percepută drept un simbol al sufletului şi al cuvîntului de esenţă divină, ba chiar ca emblemă a lui Hristos. Un alt detaliu esenţial: în ebraică numele albinei, *Dbure*, şi cel al cuvîntului, *Dbr*, provin din acelaşi radical). Apologia mascată a creaţiei îngemănate cu sau nutrite din suferinţe corporale cu funcţie catalitică apare inclusiv în poezia ce dă titlul întregului volum: „Ziua verde pe care am trăit-o/ prin toate formele ei de relief/ deseori era în picioare însoțindu-mă;/ pustiul ce-i dădea ocol/ bine își mai juca rolul lingușitorului; /sub poalele ei vaporoase/ am văzut multe primăveri izbucnind/; în visele mele despre ea/ apa bună de băut ajunsese mai sus de glezne// Mîinile-mi și acum/ încă-s în vindecare,/ după trecerea prin roțile spinilor,/ prin roțile cernelei ce se poticnește/ cînd azi cuvintele/ mai scot capetele ca niște înotători tăindu-mi calea.// Ziua verde de acum/ e așa de mică,/ încît noaptea pare o imensitate,/ iar stelele niște lacăte luminoase;/ deschiderea lor e la fel de grea/ ca număratul peștilor dintr-un rîu.// Tîrziu am aflat descuierea/ care rodise prin propria-mi umbră;/ am cules-o cu atenție și-n grabă,/ deși degetele mai mult mă încurcau.” E limpede că pentru autorul lucid, prea sătul de „vremea lehuză de acum”, al acestor versuri, *ziua verde* de odinioară (văzută în opoziţie cu minoratul cotidian obişnuit) este un fel de emblemă a unei etape aurorale, de *rodire* poetică neumbrită, la care Nicolae Panaite nu conteneşte să se raporteze, cu speranţa unei altminteri imposibile restaurări.

Dincolo de orice altceva, *Ziua verde* constituie o pledoarie pentru întoarcerea cît mai grabnică la poezia înţeleasă ca vîrstă de aur (trans)fiinţial.

MIHAI ZAMFIR. *ÎN AȘTEPTARE*

Diana BLAGA

Romanul *În așteptare* semnat de profesorul Mihai Zamfir și apărut în 2020 la Editura Polirom este al șaselea titlu dintre creațiile romanești ale reputatului critic și istoric literar. El apare la mai bine de un deceniu de la ultima astfel de scriere a domniei sale, *Se înnoptează. Se lasă ceață* (2006). Anterior publicase *Fetița* (2003), *Educație târzie* (în două volume, 1998-1999), *Acasă* (1992) și volumul debutului în ipostaza de romancier, *Poveste de iarnă* (1987). Cu renumele obținut în special prin operele de specialitate semnate, cea din urmă fiind volumul al doilea din *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române* (2017), volum dedicat interbelicului literar românesc, Mihai Zamfir s-a impus și ca romancier, intrând în pleiada criticilor și istoricilor literari români care își dezvăluie *personalitatea* și prin creația lor ficțională.

În așteptare surprinde, după cum o spune explicit titlul, dar și coperta a patra, o stare de continuă așteptare. O stare trăită de o societate românească în ultimii ani ai deceniului nouă din secolul trecut și care atinge apogeul în decembrie 1989, când așteptarea pare a-și găsi un subiect, o rezolvare. Ea este resimțită cu intensitate de locuitorii vilei cu numărul 6 din Intrarea Vergului, de pe fosta stradă Principesa Ileana, ale căror vieți se intersectează doar prin adresă și accidental. Soarta lor, a locuitorilor celor patru nivele ale vilei din centrul Bucureștiului anilor ‘80, devine comună prin intervenția istoriei. Viața lor aflată într-o monotonie a expectanței, într-o prelungire a aceleiași stări pare a-și recăpăta sensul odată cu evenimentele din decembrie ‘89, ele fiind cele pe care pare a le fi așteptat pentru a-și accelera ritmul. *În așteptare* este un roman care nu se rezumă la momentul 1989 și care, pe calea retrospecției, recuperează și fragmente din lumea dispărută odată cu instalarea regimului comunist.

Romanul se deschide cu un preambul în care aflăm care sunt începuturile și soarta vilei din Intrarea Vergului numărul 6. În 1929, tinerii Puiu Dissescu, avocat de succes, și Marcel Reiss, bancher, proprietarul Băncii Reiss, au cumpărat terenul pe care vor construi viitoarea casă cu patru nivele, teren aflat în centrul capitalei, la doi pași de forfota orașului, în apropierea Pieții Rosetti, în spatele casei Zăvoianu. În 1930, vila Dissescu-Reiss era inaugurată, cele două familii începând o viață care se anunța promițătoare în acei ani de eflorescență socială și economică. Lucrurile se schimbă la finalul deceniului 4, când istoria se accelerează. Însă, vila-bloc scapă în fața naționalizării. Etajul I este ocupat în continuare de familia Dissescu, iar la etajul II rămâne familia Reiss. Mansarda, planificată inițial pentru oaspeții celor două familii și în care, aflăm ulterior, a fost găzduit Lucrețiu Pătrășcanu în zilele de ilegalitate ale partidului, va fi cumpărat în anii ‘50 de academicianul Matei Zippa. La sfârșitul anilor ‘70, după moartea soților Reiss și emigrarea băiatului lor, Mili (Emil), în Israel și apoi în Statele Unite, etajul II rămâne la libera folosință a statului socialist.

Cine sunt, în noiembrie 1987, când începe propriu-zis romanul, cei patru locuitori ai vilei de la numărul 6? Din tabloul inițial mai supraviețuise schimbărilor istorico-sociale doar Gheroghe Dissescu, copilul de la 1930, și soția sa, Lilica, care populează în continuare etajul I. La etajul al doilea, a fost repartizat conferențiarul doctor Nicolae Airinei, de la Facultatea de Filozofie și

Istorie a Universității București, și soția sa Ana, demnitar la Ministerul de Externe. Mansarda este ocupată de fiul academicianului Zippa, Christian Zippa, cercetător la Institutul de Literatură Română „G. Călinescu. Parterul, inițial destinat personalului casei Dissescu-Reiss, este ocupat de sora lui Christi, Ileana, fiica lui Matei Zippa din prima căsătorie a profesorului.

Gheorghe Dissescu a fost martor la toate transformările sociale care au înconjurat casa cu patru nivele în care a trăit o viață și care au determinat schimbarea vecinilor săi. În fapt, chiar acest statut de simplu martor este cel care îl pune pe gânduri în anii tulburi care se prefigurează, un martor adormit cum se autocaracterizează: „am talentul să adorm în momente istorice grave. [...] Rebeliunea legionară am prins-o în somn, când a vorbit la radio Regele în noaptea de 23 august, tot așa, am aflat a doua zi că schimbaserăm direcția, eu dormeam dus [...]" Oricât îl îndeamnă conștiința, Dissescu nu face parte din categoria oamenilor de acțiune. Confruntarea cu frigul din casă este una dintre experiențele cele mai provocatoare pe care le trăiește direct: „Dosarul «România 1989» a fost probabil scris, legat și parafat cu multă vreme în urmă, iar eu stau în casa mea încălzită, am mai pus pe mine un pled, aștept finalul spectacolului așezat într-o lojă de rangul unu... Dacă în loc să am aproape 70 de ani aș fi avut aproape 30, tot în casă aș fi petrecut momentele hotărâtoare? Mi-e teamă că da. [...] În casa mea, unde de obicei mi-e frig și mi-e frică să ies, da, exact așa, frig și frică, și care se află în inima orașului, la câțiva pași de Piața Mare [...] eu stau și aștept." Singura aspirație a sa mai rămâne doar aceea de a scrie „Literatură", cu singurul scop declarat de a-și descărca sufletul.

La etajul al doilea, conferențiarul universitar Nicolae Airinei nu se simte acasă însă: „Nopți la rând, în primii ani, a avut același vis-coșmar: hodorogul de la I, singurul proprietar adevărat din toată casa, îi apărea mereu la ușă, după ce sunase lung; înalți, cu favoriții blond-închis, ochelari cu ramă de aur, se ivea în cadrul ușii ca o statuie. «Ce cauți dumneata, domnule, în casa mea? N-ai dreptul să stai aici, ai comis un fals, până mâine să părăsești apartamentul!», și asta cu o voce tunătoare. Se trezea întotdeauna lac de sudoare și începea să-l înjure pe moșul dracului, pe burghezul nenorocit care încă nu și-a dat seama că vremea lui a trecut de mult. Puțină jenă însă tot i-a rămas; stă în apartament mai mult pe întuneric, să nu se știi că-i acolo." Colaborator al Securității, Nicolae Airinei a obținut locuința datorită serviciilor prestate. Soția sa, Ana, trăiește mai mult în străinătate, prin natura serviciului său. Recunoscător regimului pentru că i-a permis o evoluție care unui copil de muncitori nu i-ar fi fost altfel disponibilă, îl frapează „politica aiuristică" a lui Gorbaciov. Originile sale sunt „sănătoase" în condițiile în care își reneagă și a făcut tot posibilul să ascundă descendența burgheză a mamei sale naturale. Apariția Mașei în viața sa, a studentei basarabence căreia îi este îndrumător, reprezintă o canalizare a incertitudinilor sale în alt plan, sentimental. Raportul profesor-student nu este însă cel evident, Maşa fiind cea care dictează natura conversațiilor lor, a întâlnirilor, răsturnând dihotomia maestru-discipol. Ba chiar, după decembrie 1989, Maşa este cea care are un cuvânt de spus cu privire la soarta profesorului colaborationist, lipsit de orice putere asupra propriului destin.

Christian Zippa moștenește apartamentul de la mansardă de la tatăl său. Existența sa se duce însă între București și Iași, printr-o întoarcere la originile familiei Zippa, a cărei istorie se poartă pe străzile Iașului, redescoperite de Christi prin cercetările pe care le realizează în arhivele Bibliotecii Fundațiilor Regale, dar mai ales prin iubirea pentru Veronica, o altă Veronică ieșeană – „Verona, Venera, Vanover..." –, care îi poartă pașii iar și iar din Intrarea Vergului nr. 6 spre Gara de Nord, spre gara ieșeană, spre Piața Unirii, în apartamentul prietenului său Tomiță, în care iubirea dintre cei doi se consumă ca pe un teritoriu neutru, fugind inconștient (sau nu) de stabilitatea și de ideea de permanență pe care domiciliul ei sau al lui din București le-ar imprima relației. Veronica este o „semi-absență" (dacă este să ne raportăm la analiza pe care în *Cealaltă față a prozei* Mihai Zamfir o face

strategiilor lui Anton Holban din *Jocurile Daniei*), Christi menținând relația prin intermediul telefonului, la care de multe ori partenera nici nu răspunde: „Veronica de astăzi calcă pe urmele altor Veronici care au parcurs exact același traseu, frământând aceleași gânduri. Iașul a tot sperat că într-o zi va adăposti între zidurile lui pe Veronica de la celălalt capăt al firului de telefon."

Sora lui Christi, Ileana Zippa, ocupă parterul vilei din fosta stradă Principesa Ileana. Ileana este fiica mai mare (cu doi ani) a lui Matei Zippa, părăsită de tată când acesta își întemeiază o nouă familie în București. Ileana părăsește Iașul și Sărăria unde a crescut pentru Toni, bucureșteanul cu care se căsătorește și care va rămâne în Germania, recăpătându-și propria libertate și redându-i-o și celei care refuzase să se dedice întru totul oricărui bărbat. Căutând singurătatea, libertatea de a fi ea însăși, simte afinități mai mult față de Anuța, sora tatălui, cea care nu s-a căsătorit niciodată și cu care Ileana încă își împarte vacanțele în peisajul solitar al Mănăstirii Agapia, unde, ca orice ieșean care se respectă, își petrece în continuare verile. Ileana duce o viață retrasă, chiar și față de fratele care locuiește cu două etaje deasupra ei, față de care a simțit mereu un ecart emoțional, împărtășit și de el, la rându-i. Aceasta până când istoria îi aduce împreună în zilele lui decembrie 1989, totul escaladând spre o relație incestuoasă prin care cei doi frați își regăsesc sinele și care vine să confirme parcă teoriile privind starea de putrefacție a familiilor boierești cu vechime, precum era și neamul Zippa.

Intrarea Vergului îi amintește Ilenei de Strada Sărăriei unde a crescut, în Iașul la care revine cu gândul mereu. Viața lui Christi se desfășoară între București și Iași atât profesional, cât și sentimental. Deși cu origini în capitala Moldovei, Christi nu se simte legat de oraș decât odată cu dezvoltarea relației cu Veronica. Iașul apare ca păstrând ceva din vechea ordine socială. Ieșenii din București sunt chiar și inconștient legați spiritual de orașul din care provin: „Ileana [...] își spune că toate casele ieșenilor mutați la București au mobilă asemănătoare: îngrămădite în patru camere de bloc nou, obiectele prețioase și greoaie din casa Ralea de la Iași au aerul că se află aici în trecere, într-un exil care se tot prelungește." Aerul vechi al Iașului, asupra căruia s-au scris rânduri memorabile, îl frapează pe Christi de fiecare dată. „Mirosul de Iași" amintește de atmosfera „casei cu molii" călinesciene, „un miros închis, de haine vechi păstrate la naftalină, de ghenă și de pisici". Cu toate acestea, ambientul romantic al orașului de provincie rămâne.

În așteptare (Ed. Polirom, 2020) este un roman de atmosferă. Romancierul Mihai Zamfir aduce în paginile sale două lumi separate de un moment istoric crucial nu doar în evoluția politico-socială a unei țări, ci și în desfășurarea vieții de zi cu zi a personajelor sale. Mutațiile din decembrie 1989, după care totul pare a fi schimbat – ritmul vieții este altul, motivațiile oamenilor devin altele – sunt atinse într-un crescendo al gândurilor și al trăirilor interioare ale personajelor, care traduce orice gest, orice acțiune a lor, toate aflate *în așteptarea* a ceva, deși nimeni nu pare să poată spune a ce.

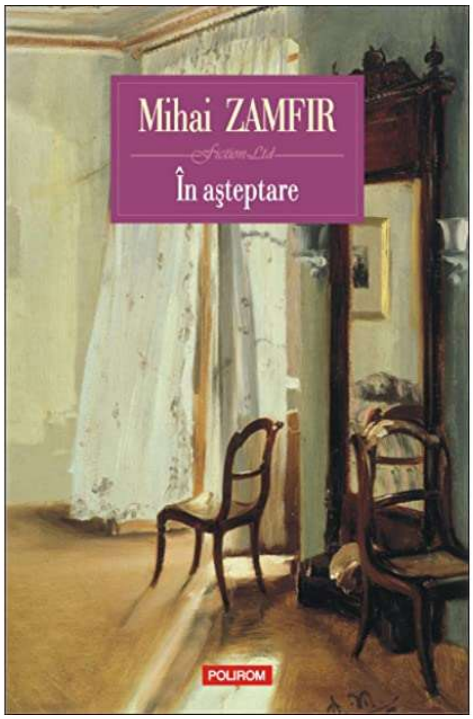

CÂND „CELĂLALT” EȘTI TU

Adrian G. ROMILA

Ideea că tiparele istoriei se repetă în diacronie nu e una nouă. Că e foarte productivă literar, însă, ar putea fi. Ceea ce înseamnă că evenimente și personaje dintr-un trecut mai mult sau mai puțin îndepărtat pot să-și transmită involuntar pachetul de relații, cum ar zice structuraliștii. Trebuie doar ca cineva să se ocupe special de un anumit decupaj istoric, pentru ca să descopere (tot involuntar) că decupajul îl privește, de fapt, în bună măsură. Din subiect de studiu al specialistului, decupajul devine o chestiune aproape personală, dezvăluind mult mai multe decât ar fi trebuit. Abia atunci istoria își modifică dimensiunea – dintr-o poveste intepretabilă într-un adevăr de viață cât se poate de evident. Și de-aici epicul se poate deschide generos.

Cam asta e ideea de la care pornește romanul lui Cristi Nedelcu, apărut în noua colecție de literatură română contemporană de la Litera. În *Cimitirul trandafirilor*, nararorul-personaj caută să obțină o finanțare pentru un studiu despre implicațiile ideologiei politice în arheologie, înainte de 1989. În timp ce adună material și umblă prin arhive (mai ales prin cele de la CNSAS), el descoperă povestea unui cercetător român, specialist în istoria Imperiului Roman târziu, pe care Securitatea l-a urmărit asiduu, pentru că articolele și ideile sale deranjau linia politică protocronistă dictată de corifeii comuniști. Pasionat, abstrus și rece la presiunile nevăzute din jur, cercetătorul și-a văzut de treabă ani de zile, oricare i-au fost condițiile. Articolele bazate pe descoperiri pe teren îi fuseseră constrolate și adesea blocate, corespondența cu Raymond Aron desfăcută, ascensiunea în carieră oprită. Printre informatori se afla inclusiv soția sa, care fusese sedusă de securistul ce se ocupa de caz și care-l trădase, astfel, în toate privințele. Dispărut în condiții suspecte cu câteva luni înainte de decembrie 1989 (la fel ca și urmăritorul său de serviciu), potențialul savant ar fi putut fi, constată, naratorul, un veritabil filosof, a cărui faimă deja conturată ar fi zdruncinat din temelii eșafodajul ideologic al istoriei antice românești, așa cum îl voiau așezat politrucii. Dar povestea încâlcită a acestui personaj extraordinar își dezvăluie treptat implicațiile: și naratorului i se pun bețe-n roate de către foștii securiști convertiți la democrație și ascunși inclusiv prin birourile aparent neutre ale institutelor de profil, și pe el soția îl înșală cu un misterios individ uns cu toate alifiile noilor diriguitori în granturile de cercetare, și el îl întâlnise după 1990, ca student, într-o conferință la universitate, pe Raymond Aron, și el e un pasionat de arheologie, cu revelații teoretice care ar putea schimba modul în care e înțeleasă istoria. Încercând să clarifice cu toată obiectivitatea necesară subiectul tezei sale, el ajunge, de fapt, să se ocupe vrând-nevrând de rețeaua complicată a propriei vieți, devenită cu atât mai încurcată cu cât a intrat în rețeaua uriașă a faptelor istorice clasate.

Ce înțelegem, atunci când studiem trecutul? Cât de obiectivi și de distanți putem fi, ca cercetători ai lui? Ce facem când faptele de care ne ocupăm ca specialiști neutri devin fapte ale propriei existențe, repetându-se prin analogii surprinzătoare? Ce scriem atunci când scriem istorie, facem doar o investigație factică țintită, facem literatură sau autobiografie? Care e limita dintre fapte, sentimente și interpretări? Se încheie oare o paradigmă istorică definitiv, odată cu dispariția regimului politic care a generat-o? Cum procedăm când trecutul dă peste noi și ne condiționează? Cum primești descoperirea că „celălalt” ești chiar tu?

Acestea sunt ramificațiile filosofice ale romanului lui Cristi Nedelcu, unul în care poveștile triste despre destinul oamenilor în comunism se împletesc cu cele tensionate despre pasiune, trădare, putere, iubire, ratare și demnitate. Fără didacticisme și sofisticării obositoare, scris în stil jurnalistic, fluent, cu un fin background analitic și intelectual, *Cimitirul trandafirilor* desfășoară o narațiune captivantă. I-aș reproșa, poate, banalitatea opacă și șablonardă a titlului (sigur, dincolo de un spațiu interior reperabil în ficțiune, el trimite la subtila metaforă eco-borgesiană a unei complexități inextricabile) și schimbarea bulversantă de perspectivă, adesea în aceeași frază („eul” e când feminin, când masculin, în funcție de personajul care preia discursul). Dar ele sunt acoperite, din fericire, de amplitudinea unei foarte bune cărți de literatură.

Cristi Nedelcu, *Cimitirul trandafirilor*, Litera, București, 2020, 267 pag.

DECENIUL MARII TERORI

Ioan LASCU

Nu se poate spune că în cei 74 de ani scurși de la revoluția bolșevică până la destrămarea Uniunii Sovietice viața cetățenilor acesteia a fost una cât de cât normală. Realitățile s-au aflat tot timpul sub imperiul unei propagande sufocante, covârșitoare, a cărei linie directoare se trasase și se orienta după regula „una se spune, alta se face”Dacă, văzută din exterior, ordinea instaurată prin dictatura proletaro-bolșevică părea ideală, în interior ea se regăsea la polul opus. Propaganda sovietică a înșelat, mai ales în cele două decenii interbelice, 1920-1940, multe personalități occidentale de stânga care credeau că U.R.S.S. este „paradisul muncitorilor și al țăranilor”. Mai puțini au fost cei care, cunoscând nemijlocit realitățile sovietice ale perioadei, s-au debarasat de convingerile inițiale și au dat în vileag șarada propagandistică, între ei Panait Istrati, André Gide și Albert Camus. După moartea lui Lenin (1924), la conducerea Uniunii Sovietice a ajuns, nu după lupte interne necruțătoare, Stalin (1926), care și-a consolidat puterea începând din 1929, sprijinit politic (Partidul Comunist), polițienesc (NKVD) și militar (Armata Roșie). Lipsa de scrupule, viclenia și cruzimea extremă a gruzinului au dus repede la instaurarea unui regim de teroare pe toate palierele societății. Anii ’30 ai dictaturii staliniste au cunoscut apogeul terorii.

O carte consistentă, meticulos documentată, obiectivă, se ocupă de *deceniul marii terori*, cum de justețe poate fi numit răstimpul 1930-1940 al istoriei sovietice: e vorba de *Stalinismul de fiecare zi. Viața cotidiană în Rusia Sovietică a anilor 1930* de Sheila Fitzpatrick, Editura Corint, 2016, traducere din engleză de Alina Popescu. Dacă pentru un cercetător vestic, în speță american, realitățile studiate sunt descoperite prin intermediul cărților și arhivelor, pentru un estic, în speță român de vârsta a doua sau a treia, ele sunt încă vii, scrise pe piele și în carne, fiindcă experimentul comunist nu poate fi uitat niciodată. Autoarea americană recunoaște că munca de cercetare pentru scrierea cărții a necesitat vreo două decenii, timp egal cu perioada istorică abordată! Dacă mai era nevoie, Sheila Fitzpatrick și-a propus să schimbe – mai bine zis: să adâncească și să nuanțeze – viziunea, concepția deja consacrată, „asupra modului totalitar”. Ea și-a ales acest subiect ca să descrie „normalul excepțional” (expresia lui Sorin Antohi, prefațatorul cărții), respectiv căile și modurile adoptate de cetățeanul sovietic în încercarea de a duce o viață cât de cât normală. Sunt menționate sau analizate sute și chiar mii de cazuri, astfel încât, după terminarea lecturii, cititorul este înclinat să creadă că așa au stat lucrurile fără nicio excepție, dar nimic nu poate fi absolutizat, chiar și aplicând metodele diabolice staliniste. Către finalul cărții, autoarea însăși precizează că, în pofida a milioane de persecutați din vremea marii terori, au existat și alte milioane de oameni care au dus o viață relativ normală, într-o țară răvășită de revoluție și de războiul civil, cu o economie zguduită din temelii de noua politică a regimului comunist. Marile greșeli surveneau

din dorința fanatică de a lichida orice urme ale trecutului, de a trece brusc și forțat de la o țară agrară la una industrializată la scară mare, de la o populație în majoritate rurală și analfabetă, la alta urbană, instruită, ba chiar „cultă". Înlocuirea unui sistem „depășit" cu altul „nou", „progresist", într-un timp foarte scurt, nu se putea implementa decât prin forță, amenințări și teroare. Despre teroarea anilor 1930, despre impactul ei social, economic și politic ni se relatează așadar pe larg în *Stalinismul de fiecare zi*. Cartea este structurată în opt capitole cuprinzătoare pe teme diferite plus *Introducere* și *Concluzii*, laolaltă 420 de pagini. Sunt abordate, susținute prin argumente originale, exemplificări, citate din presă și din documentele de arhivă, referințe la vasta bibliografie din domeniul sovietologiei, lupta dusă împotriva „dușmanilor de clasă" și „dușmanilor poporului", exproprierile și „deculacizarea", criza alimentară și criza locuințelor, foametea, îndoctrinarea tinerilor, delicvența endemică, exilările, deportările, epurările, expulzarea din funcții și din partid, arestările, anchetele și execuțiile, trimiterea în lagărele de muncă, toate componente ale marii terori staliniste. O societate inevitabil haotică, pusă pe baze antagonice: clase și dușmani de clasă, mase populare și dușmani ai poporului, lume rurală și lume urbană, trecut întunecat și viitor luminos, sărăcie și bunăstare promisă, discrepanță între oamenii obișnuiți și elitele politice și intelectuale etc., toate acestea întrețineau nesiguranța, frica, lașitatea, suspi-ciunea permanentă, delațiunea, exasperarea, corupția, specula, promiscuitatea, relațiile de „blat", instabilitatea cronicizată. Din capul locului autoarea subliniază:

„Această carte este despre viața cotidiană a oamenilor obișnuiți, «oameni neînsemnați» în comparație cu «mărimile». Însă viața dusă de acești oameni obișnuiți nu a fost, în accepțiunea lor și, probabil, a noastră, una normală. Pentru aceia care trăiesc în vremuri extraordinare viața normală devine un lux. Tulburările și greutățile au destrămat normalitatea anilor 1930, făcând din ea un ideal la care cetățenii sovietici năzuiau, însă pe care, în general, nu izbuteau să-l atingă. Cartea de față este o incursiune în ordinarul și extraordinarul Rusiei lui Stalin, tratând modul în care cele două stări interacționau" (*Stalinismul...*, p. 25).

Am făcut referire la „deculacizare" și relații de „blat". Spre deosebire de accepția cuvântului „blat" în românește, rușii anilor '30 înțelegeau prin acest termen, cum spune și autoarea, faptul (mai degrabă șansa) de „a avea pile". Într-o scrisoare trimisă lui Andrei Vîșinski, procuror al lui Stalin și ministru al justiției, în 1940, un cetățean sovietic, oropsit ca atâția alții, dădea „o traducere liberă extrem de precisă. În traducere rusească, blat înseamnă înșelăciune, tragere pe sfoară, furt, speculă, îndeletniciri necinstite și așa mai departe". Și mai încolo completa: „A nu avea blat asta-i același lucru cu a nu avea drepturi cetățenești, a fi lipsit de toate drepturile..." (p. 132). Cu ajutorul blatului și numai așa ți se răspundea la cererile adresate autorităților, puteai cumpăra mărfuri de strictă necesitate din magazine, îți procurai un bilet de tren sau făceai rost de un apartament. În România comunistă „blatul" rusesc se desemna prin p.c.r. sau p.r.l., adică „pile-cunoștințe-relații" sau „pile-relații-legături". Era util mai cu seamă pentru a procura alimente de bază pe sub mână sau mărfuri de uz casnic, un post mai bun, apartamente și autoturisme. Într-o societate aflată în criză „blatul" nu era totuși pedepsit prin lege, fiindcă mai lăsa o portiță de salvare pentru cei aflați la ananghie. Blatul egal cu „pe căi ilegale" era „ostil și străin de societatea noastră", conchidea petentul sovietic, licitând lozinca regimului despre echitate socială și bunăstare materială.

Dacă „blatul" rusesc, cu toată utilitatea de avarie, marca negativ, haotic, viața socială și relațiile de larg consum, „deculacizarea" dictată politic a fost un proces cu urmări sociale, economice și umane mult mai grave. În politica bolșevică prin „kulak" se înțelegea inițial țăranul înstărit, care se detașa de masa de țărani săraci,

până nu demult iobagi sub regimul țarist. Noțiunea a fost preluată politic și adaptată și de regimul comunist din România în perioada colectivizării și se referea la „chiaburi”. Ca și culacii ruși, chiaburii români au devenit peste noapte „dușmani de clasă” care se opuneau „transformărilor revoluționare” din agricultură, adică expropierilor de pământ și deposedării de orice mijloace de muncă și de producție, de la animale și mijloace mecanizate și de transport până la simplele unelte din gospodărie. Milioane de țărani mijlocași, cu deosebire din Ucraina, au fost lăsați cât ai bate din palme în voia sorții. Și mai tragice au fost manevrele și malversațiunile de mai târziu, când „deculacizarea” a fost extinsă și la alte categorii, chiar din mediul urban (intelectuali, ingineri, muncitori fruntași), oameni care dispuneau de o brumă de posibilități de subzistență și erau declarați nitam-nisam „culaci” și „dușmani ai poporului”. Atât foștii cât și noii „culaci” erau persecutați prin exilare, deportare și chiar internare în Gulag, bașca deposedarea de orice avuție. Era una din operațiunile, binecunoscute nu numai în politica stalinistă, de eliminare a potențialilor adversari ai puterii. Amenințările provenind de la dușmani interni și externi au fost o obsesie necontenită. Sheila Fitzpatrick a depistat între inamicii din interior ai stalinismului: reprezentanți ai vechilor clase sociale – nobili și burghezi, nepmenii (negustori din perioada NEP-ului, 1929-1930), culacii, preoții, inteligența și culmea, cei lipsiți de dreptul de vot, care mai includeau și oameni de altă condiție.

„La sfârșitul anilor 1920, comuniștii sovietici se considerau asediați de dușmani ai poporului retreziți la viață – vechea burghezie, noua burghezie NEP, culacii, chiar și «inteligența burgheză». În practică însă această imagine contrasta puternic cu realitatea. Partidul era cel care pornise la atac împotriva dușmanilor de clasă, așa cum procedase și în anii războiului civil. Nepmenii erau obligați să renunțe la afaceri. Culacii erau acuzați că strâng cantități mari de grâne, li s-a interzis să se alăture fermelor colective și, în final, au fost trecuți pe listă pentru «lichidarea de clasă», care se traducea prin expropriere, evacuare și, adesea, deportare sau detenție în lagărele de muncă. În același timp biserica era și ea ținta atacurilor, numeroși preoți fiind arestați, iar bisericile, închise. Nici inteligenției nu îi era mai bine, hărțuită fiind de reprezentanții Revoluției Culturale și mereu în pericol de a fi acuzată de lipsă de loialitate și chiar de trădare” (p. 228).

Cercetătoarea americană se ocupă, nu aș spune sporadic dar mai puțin accentuat, de „(re)făurirea omului nou”, alt mit, nu întrutotul original, al politicilor comuniste. Despre omul nou, creștin(at), a profetizat Iisus Cristos acum 2000 de ani. Liderii bolșevici, Lenin în primul rând, au preluat și alte ziceri cristice, adaptându-le la ideile lor politice: „Cine nu muncește, nu mănâncă”, „Cine nu e cu noi e împotriva noastră” etc. Și aceasta, în ciuda ateismului de stat, a prigonirii preoților și a închiderii, schimbării de destinație sau chiar a dărâmării bisericilor. Îndeosebi tinerilor, puțin contaminați de amintirea regimului țarist, le-a fost inoculată ideea construirii unei lumi noi, a lor, prin propriile eforturi și angajamente. Nu mai e nevoie să insistăm asupra politicilor ateiste, de făurire a omului nou și a unei lumi noi, preluate de regimurile comuniste postbelice, toate de import sovietic. Cum în anii ’30 nimeni nu a putut prevedea schimbările geopolitice radicale de după Al Doilea Război Mondial, Uniunea Sovietică își vedea de una singură, cu o obstinație fanatică, de treburi. Un vers din *Internaționala* a devenit deviza contructorilor lumii noi: „Vom construi o lume a noastră, o lume nouă” (trad. Alina Popescu). Sheila Fitzpatrick dă drept sigură forța mobilizatoare a acestui slogan și a multor altora:

„Generația care a crescut în deceniul al treilea (mai precis în anii 1920, *n.m.*, I.L.; în carte „deceniul al treilea” este identificat cu anii 1930) lua foarte în serios aceste cuvinte. Majoritatea memoriilor despre perioada anilor 1930, inclusiv multe din cele scrise în emigrație, menționează

idealismul și optimismul tinerilor, credința lor că sunt implicați într-un proces istoric de transformare, entuziasmul lor față de ce se numea «construcția socialismului», sentimentul de aventură pe care-l aduceau cu ei și dorința lor (cel puțin retorică) de a fi pionieri-voluntari pe șantierele îndepărtate, Magnitogorsk ori Komsomolsk, pe râul Amur. Teroarea nu făcea parte din peisajul acesta." (p. 142).

Nu știm cât optimism și entuziasm au încercat tinerii români care au muncit pe șantierele Bumbești-Livezeni, Salva-Vișeu ori Agnita-Botorca în anii de la sfârșitul deceniului șase, dar este sigur că, alături de voluntari pe acele șantiere și nu numai, lucrau și deținuți, politici sau de drept comun, ceea ce, e iarăși sigur, se întâmplase și pe șantierele gigantice din U.R.S.S. Un atare angajament a creat eroi, tocmai pentru a camufla adevărata situație și munca deosebit de grea de pe aceste șantiere. Alt slogan al vremii decreta: „Când țara ne ordonă să fim eroi,/ Atunci oricine poate fi erou." Așadar eroi la ordin... Începând din 1935, alți eroi ai „construcției socialismului" au fost stahanoviștii, vestiții spărgători de norme după exemplul minerului Aleksei Stahanov din Donbas. Laborioasă și atent documentată ca de obicei, cu remarcabilă acuratețe autoarea scoate în evidență transformările social-umane. *Recrearea omului*, idee-pilot a politicii sovietice, se înfăptuia nu atât prin reformarea sistemului de educație inițiată de Lunacearski în anii de început ai revoluției bolșevice, cât mai ales prin *munca în colectiv*. „În condițiile societății sovietice munca era privită ca o experiență metamorfozantă, fiindcă era colectivă și avea un scop final. Sub vechiul regim munca fusese o corvoadă epuizantă, care distrugea sufletul; în socialism, munca dădea înțeles vieții" (p. 155). Este adevărat că pe mulți „dezmoșteniți" ai vechiului regim munca îi stimula, le schimba condiția, oferindu-le „plăcerea de a cunoaște viața și de a lua parte la construcția ei". Munca în colectiv a contribuit și la recuperarea infractorilor și a delicvenților de tot soiul, ceea ce parțial era adevărat, așa cum s-a adeverit a fi și în timpul dictaturii comuniste din România. Factorii politico-administrativi procedau la o recrutare, nu de puține ori forțată, a brațelor de muncă și totul sub umbrela ideologică a „făuririi viitorului luminos" al națiunii și al lumii întregi.

În *Concluzii* Sheila Fitzpatrick subliniază „caracterul arbitrar al terorii", la fel ca și arbitrarietatea recompenselor oferite de regim. Faptul că aparatul de stat se ghida mai puțin după legi se explica și printr-o labilitate legislativă perpetuă. Deseori oamenii erau condamnați numai pe temeiuri administrative, cu o încadrare juridică sumară sau fără niciuna. Teroarea a escaladat în 1937-1938, perioada Marilor Epurări staliniste. Suspicionita stalinistă făcea să se vadă peste tot dușamani, în primul rând în interiorul elitelor intelectuale și politice. Însă niciodată nu a fost limpede cine trebuia demascat, anchetat și trimis în închisoare sau în lagăre de muncă. Au căzut victime și numeroși „țapi ispășitori". Nu era importantă atât găsirea unor vinovați, cât diseminarea ubicuă a terorii. Într-un fel războiul declanșat în iunie 1941 a adus sfârșitul terorii interne și reabilitarea a sute de mii de deținuți din Gulag care au fost încorporați cu promisiunea că dacă vor scăpa vii, se vor bucura de libertate. Din perspectiva privațiunilor și a lipsurilor războiul a fost, paradoxal, și o izbăvire. Exasperați de mizerie unii oameni izbucneau strigând în public: „Să fie război! M-am săturat de viața pe care o duc. Voi fi primul care va pleca pe front!" Și a fost război, și a fost comunism, și au fost și viețile a sute de milioane de ființe umane care au cunoscut „binefacerile" totalitarismului! Cartea scrisă de Sheila Fitzpatrick vine ca un gest reparator pentru cei care au suferit și au murit sub dictaturile de sorginte stalinistă.

ALEXANDR BLOK ÎN TRADUCEREA LUI EMIL IORDACHE

Livia IACOB

Încă insuficient cunoscut publicului românesc, Aleksandr Blok vine acum, la Editura Cartea Românească Educațional, într-o traducere care îi aduce omagiu, traducerea regretatului profesor de la Catedra de Limbi Slave a Facultății de Litere de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, distinsul Emil Iordache. Proiectul recuperator al editurii ieșene nu este întâmplător. El mărturisește cum legătura cu axiologia trecutului – cea autentică deoarece și-a câștigat soliditatea răzbind timpul și vremurile – poate și trebuie să fie păstrată, cum menținerea vie a interesului pentru valorile universale produce saltul necesar în profitul generațiilor tinere, și nu în lupta surdă împotriva lor. Pentru că, în fond, ea înseamnă *atitudine* și *altitudine* în cultură.

Născut pe 16 noiembrie 1880 (sau 28 noiembrie 1880, în calendarul gregorian), dominat de obsesii și furii maladive care l-au purtat de la o depresie la alta până în clipa despărțirii premature de lume, la doar patruzeci de ani, Aleksandr Blok este un interesant melanj cultural, aparținătorul a două lumi lingvistice și imagistice distincte, cea germană și cea rusă. Monografii săi ni-l prezintă mereu printr-un *raccourci* genealogic: nepot al lui Andreï Beketov, botanist și rector al Universității din Sankt-Petersburg, născut într-o familie înstărită, descendent din Johann von Block sau Blok, medicul personal al împăratului, cu tatăl profesor de drept la Varșovia, deopotrivă muzician, pe care însă nu apucă să-l vadă decât în timpul vacanțelor de Crăciun și din a căror legătură va rămâne o corespondență epistolară extrem de intensă, începută de poet în adolescență. Despărțirea părinților săi la puțin timp după venirea lui pe lume, urmată de rapida recăsătorire a mamei cu un ofițer din garda imperială, viitor general, este primul dintre evenimentele dramatice care îi vor marca atât copilăria, cât și inspirația. Toate acestea îl aduc însă mai aproape de lumea aristocratică moscovită, căci în lungile și fecundele vacanțe de vară petrecute la conacul familiei de la Șahmatovo trebuie căutate sursele revelației care stă la baza vastului poem ce poartă titlul de *Versuri despre Preafrumoasa Doamnă...* Aici descoperă liniile mari ale filosofiei unchiului său, Vladimir Soloviev, și tot aici se așază, în tihnă, în gândurile adolescentului Blok lecturile întemeietoare din Mihail Lermontov, Heinrich Heine și Paul Verlaine, *Demonul*, *Cartea Cântecelor* și inspiratul *De la musique avant toute chose* devenind, alături de *Biblia* ortodoxă, un soi de triptic cult al harului de care poetul avea nevoie pentru a-și hrăni îndoielile și speranța.

La Boblovo, la opt kilometri de Șahmatovo, participând la spectacole de teatru de amatori, o cunoaște pe Liuba Dmitrievna Mendeleeva, fiica reputatului chemist, care îi va deveni soție și cu care se va căsători în 1903. O căsătorie, în opinia tuturor celorlalți, nefericită pentru că, între altele, ar fi rămas neconsumată mult timp de la încheierea mariajului, care l-ar fi împins pe Aleksandr Blok înspre o existență dezorganizată, apropiindu-l de lumea periferiei, unde a ales să-și petreacă clipa în compania unor actrițe sau a țigăncilor-cântărețe de cabaret, scandalizând morala publică și contravenind legilor acesteia. Însă, dincolo de a fi o pastișă a biografiei romanțate a lui Charles Baudelaire, drama omului

Aleksandr Blok a fost una reală, vizibil înrâurindu-i opera atât în ceea ce privește imaginile feminității, cât și în ceea ce privește percepția asupra sinelui. Căci, dacă femeile lui Blok, atât cât se lasă ele întrezărite prin ușa unor dedicații personale, sunt întotdeauna *albite*, *livrate candorii* sub chipul frumoasei metafore a *măștii de nea*, eul poemelor sale e întotdeauna obscur, devot al întunericului ființial, niciodată înțeles și, întotdeauna și în ciuda tuturor farmecelor care i se fac, destinat să rămână neiubit... Despre această metamorfoză a existenței în creație, Pierre Léon scria: „Dintr-un soi de dezgust față de actul sexual cu femeile «preafrumoase», poetul frecventează mult prostituatele (probabil urâte). Muza lui este sau tristă, urbană, sau nebunatică, de nea”[1].

Și totuși, o privire doar în ansamblu, pe deasupra lucrurilor, este întru totul atât injustă față de poet, cât și infidelă operei sale. Victimă a bolilor venerice, asemeni multor intelectuali dezabuzați la finele războiului și, apoi, descumpăniți în urma revoluției în care își puseseră atâtea speranțe, Blok suferă numeroase depresii și se întoarce la soția sa. Abandonează studiile de drept fiindcă lecturile din poezia europeană modernă și din filozofie, sub îndrumarea nepotului lui Soloviev, îi acaparează universul interior și absolvă Literele. Anul 1909 este pentru poet un an de cumpănă, întunecat de două evenimente tragice, moartea fiului său, urmată de moartea tatălui său. Abandonând aproape lupta cu viața, Blok pleacă, alături de soția care îi rămâne aproape până la final, în trei călătorii, una în Italia și două în Franța, țări în care continuă să scrie cu nostalgie despre stepa rusă și mărunții ei uriași, iar imaginația, odinioară solar însoțindu-se de supratema revelației (unica, suprema sursă de inspirație), o regăsim de această dată nocturn învăluită de farmecul insolitării și, cum ar pune Eminescu, al *străinătății*...Vacanțele petrecute la Bad Nauheim, cărora poetul le atribuie o semnificație mistică de coloratură novalisiană, sunt, îndeobște, apogeul cu care monografii îi încununează biografia. „Viața lui aici a fost lipsită de evenimente. A sosit la Bad Nauheim. Nu a făcut absolut nimic, doar s-a mulțumit să cânte. Să cânte un cântec fără de sfârșit. Preț de douăzeci de ani, de la 1898 până în 1918. Apoi, deodată, a amuțit; și brusc a intrat în agonie. Cântecul era viața lui. Când cântecul a încetat, și el a încetat să mai existe”.[2]

E oare posibil să fie însă aceste „intuiții” monografice tot atâtea erori? Să fi încercat Blok, asemeni tuturor geniilor de sorginte romantică, să-și nege propria genealogie și să producă, fie și involuntar, o biografie scripturală, o biografie al cărei autor, ca și Arthur Rimbaud, susține răspicat *je est un autre*? Să-și fi dorit el mult mai incomoda, dar pe potriva-i haină a marilor spirite, între care Heinrich Heine rămâne supremul model, căci mărturisit de însuși poetul rus? Să încercăm, fie și parțial, un răspuns la aceste întrebări care în fond sunt organice, fac parte din corpul pulsatoriu al operei însăși, ca atare nu pot fi ignorate...

În Aleksandr Blok sunt vizibile două tipuri de misticism care se intersectează: „pur și simplu fața mistică, solară a misticismului brut, primitiv, elementar, mult mai periculos și contagios decât misticismul elaborat și inteligent al inteligenției decadente, dar și mult mai captivant pentru cunoscători. Căci, grație transparenței acestei materii mistice neelaborate, se citesc dintr-o simplă privire anumite componente primare ale psihologiei naționale. Și vom încheia prin a constata, o dată în plus, că marii scriitori sunt adesea oameni foarte obișnuiți: absența originalității în idei este prețul cu care își plătesc splendoarea limbii, privilegiul de a-și merita gloria făcându-se ecoul maselor și al lumii”[3]. Blok, deși se face în alte poeme purtătorul de cuvânt al maselor, atrăgându-și de partea lui admiratori controversați precum Vladimir Maiakovski, este încă, în acest volum, egal cu sine însuși și inimitabil. Este aici mai degrabă germanic decât rus, peste tot în străfundurile textului pulsând Novalis și Heine, care doar împrumută haina folclorică a elementelor primordiale și a magicului pentru a se putea adresa unui public cât mai larg și nedeprins „cu cele culte”. De aici și obsesia numerologică,

element redundant în construcție, știut fiind faptul că poetul a fost, asemenea lui Dante, extrem de superstițios la acest capitol, fapt pentru care toate imaginile sale, toate conceptele și ideile dezvoltate „chiar înainte de a-i fi venit în minte, sunt obligate să se insereze într-o structură elementară de trei elemente de care nu pot scăpa”[4]. Și, dacă în cultura populară rusă semnificația asociată cifrei trei este în general una de ordin fatidic, poetul cult modifică complet sensul, marșând pe linia unei hermeneutici creștini și alegând să îl valorizeze fundamental pozitiv.

O treime, *acea* treime îi ordonează peisajele și decorativul poemelor, dramatizează și vitalizează existența, oferă societății și istoriei un sens superior, care să le ridice din magma prezentului în atemporal și etern. Altfel spus, treimea mai sus-amintită, căreia noi i-am oferit în rândurile de față un sens ușor diferit de cel pe care majoritatea exegeților l-au propus, invocând esența tripticului ortodox, și anume *femeie* (fecioară/ iubită/ mamă) – *patrie* – *minune* (*revelație*), ordonează spațiul și timpul în poeme, în funcție de ea se organizează decorativul și mișcarea scenică, ei i se supun peisajele, umbra și lumina, și tot ea face ca timpul istoric, curgător, să devină anistoric, etern și imuabil. Tot ceea ce face Blok de-a lungul frumoaselor, seducătoarelor versuri din volumul acesta este să aducă prinos de mulțumire și ofrandă *minunii*, *revelației* ce transpare o dată cu apariția numărului trei în directă descendență din imaginarul pe care l-am descris aici. Și fie îmbogățește, adică înmulțește, cum scrie și exegetul său francez Robert Triomphe, grupurile ternare în universul său mental, fie polarizează, punând accentul pe unul dintre cele trei elemente pe care îl preferă celorlalte două.

Și peste toate, ca o nălucă venind din străfundurile folclorice încărcate de patimă și îndurerate de suferință și deznădejde ale acestui popor, mult-așteptata minune pe care poetul o pregătește îndelung încă de la primele *Versuri despre Preafrumoasa Doamnă.* Cu chipul alb, strălucind și venind din lumi de basm sau din lumea de dincolo, *fata de zăpadă* – pe care poetul rus o întrezărește printr-o mantie de nea cu care el însuși se acoperă pentru a-i fi mai aproape – concentrează, simbolic, ideea de perfecțiune în sine. Atât revelația este desăvârșită pentru Blok, cât și extaza pe care ea o produce privitorului. O extază asemănătoare cu aceea experiată de Teresa de Àvila în urmă cu câteva secole, la vederea Mirelui Celest, dar colorată, de această dată, cu farmec și farmece, o extază ce apropie poezia de esența unui act de divinație. „Peste noapte urma/ S-a pierdut în nea./ Zorii vin. Lumina/ Se va deştepta.// Cerul se aprinde,/ Neaua parcă-i jar./ Patime senine/ Rătăcesc pe mal.// Cu un sloi odată,/ Astăzi voi pluti./ Fata de zăpadă/ O voi întâlni”.

Sunt, sperăm noi, acestea, o dovadă în plus că poezia merită citită astăzi și mereu pentru adevărul, binele și frumosul pe care le conține. Simbolurile în esență dualiste, metaforele dialectice, antinomiile consonează, în cazul lui Aleksandr Blok, cu propria lui personalitate, una convulsivă și care avea tendința să așeze totul sub semnul tranzitoriului și al irepetabilului. Sau, cum însuși mărturisea în conferința intitulată *Despre romantism*, generează o formă nouă de sensibilitate prin punerea în relație a propriului eu cu Sufletul Lumii. Or, de această formă de sensibilitate, atât de vitregită prin interpretări care, supuse ideologiilor vremelnice, i-au confiscat esența estetică, cititorii de azi sunt datori să se apropie. Nu îndoindu-se, nu neliniștitor, ci cu sfială. Pentru a nu speria minunea care îi așteaptă la capătul unei strădanii întreit răsplătite.

Note:

1. Alexandre Blok, *Le Monde terrible*, traducere din limba rusă, note și prefață de Pierre Léon, NRF, Poésie/ Ed. Gallimard, Paris, n° 382, 2003.
2. Korneï Tchoukovski, *Journal du critique littéraire*, 1921, p. 215.
3. Triomphe, Robert, «Le Mysticisme d’ Alexandre Blok: étude de structure», în *Persée*, Institutul Rus, Facultatea din Strasbourg, iunie 1957, p. 389.
4. *Idem*, p. 390.

IOANA DIACONESCU ŞI ELEGIILE FANTEZIEI POETIZANTE

Alexandra OLTEANU

Poezia Ioanei Diaconescu probează o extraordinară mobilitate a imaginarului și o capacitate remarcabilă de a reconfigura reverii ce pulsează de vitalitate lirică, clamând o perpetuă redimensionare a universului creat în paginile sale. Volumele *Nusakan* (Editura Timpul, Iași, 2013) și *Țesuturi* (Editura Timpul, Iași, 2017) creionează o fizionomie poetică fixată în cadrele unei reverii stăpânite de proiecțiile insurgente ale fanteziei poetizante. Discursul poematic este impregnat pe alocuri de tonalitățile intense ale unui biografism filtrat cultural, stilizant, dublat de un sentimentalism rafinat. Ioana Diaconescu evită cu consecvență capcanele reflecției lucide, optând adesea pentru reflexele naivității și candorii evocatoare, vehiculate de tonalității unei ingeniozități lirice care ne apare mai degrabă ca reflex artistic și nu ca efect poetic premeditat, cu efecte calculate. Biografismul se împletește, așa cum este de așteptat, cu fantezia, iar micile evenimente existențiale capătă proporții revelatorii. Privirea concretizată în acte contemplatoare conține virtuțile ochiului blând, secat de virtuți moralizatoare și consumat de propriul foc al imaginației ardente. Glisările construcției colecțiilor de poeme vădesc transformările structurale din tectonica lirică, semn că poeta acordă suficientă importanță simțului rigorii, pe care îl întreține constant.

Dacă în *Nusakan* poeta preferă articularea lirică rarefiată ori concentrată, străbătută de tensiuni latente, subterane, dispuse într-o alternanță moderată, subtilă, următorul volum, *Țesuturi*, operează o modificare semnificativă în tectonica lirică a Ioanei Diaconescu, mizând pe ipostazieri poetice mai complexe, dezvoltate în structuri discursive fluidizate de armoniile unei complicități confesive. Pretextele evocatoare deschid ferestre incandescente către neprevăzut și nebănuit, supriza și ineditul fiind ingredientele cele mai puternice ale acestor piese poetice. Actul contemplativ nu este lipsit de aerul reflexiv, circumspect, însă chiar și atunci când temele lirice devin grave, discursul este aureolat de o considerabilă doză de tandrețe, menită să îmblânzească fervoarea suflului dramatic augumentat de fantezie. Dincolo de virtuțile confesive camuflate de imixtiunile reveriei și ale fanteziei, irizațiile retorismului mărturisirii sunt intensificate de o poetică inedită a amintirii, iar rememorarea se declanșează grațios, sfidând convenționalismul și orizontul familiar. Substanța biografismului este amprentată de cadența elegiacă, denotând un îndelungat proces de rafinare a sensibilității prin inteligență și instinct artistic.

Volumul *Nusakan* este segmentat în două colecții de poeme și se deschide cu poemul *Magic*, devenit un stindard al prerogativelor fanteziei expansive, temperate de reflexivitatea confesivă și de suavitatea undelor de biografism: „Pe marginea nopții/ Cu picioarele atîrnînd dincolo de pervaz/ Între liane și iarbă fierbinte/ Vai ce frig era/ Și ce frig am gonit/ Pe ochii cât roata carului/ M-am așezat binișor/ Alunecând dinadins/ Pe marginea cealaltă a pleoapei/ Printre gene/ Și geruri/ Și ce bine mi-a fost/ În natura savant ordonată/ În natura sălbatecă/ Amândouă cu ochii pe mine/ Amândouă iradiind de bunătate/ Și eu rea încă cerînd bunătate” (p. 6-7). Poeta valorifică în chip strălucit această captare în formă genuină a fluxului memoriei, distilat printr-o interioritate tulburată, contorsionată și tumultoasă. Se profilează granița labilă dintre confesia zbuciumată și acalmia suavă a vizunilor ce amalgamează, într-o regie involunatară, amănuntul biografic tăinuit și referințele declanșate de reveria dirijată estetic. Logica poetică are, desigur, bizareriile sale seducătoare, căutând pregnanța imaginilor simbolic-rezonante și a metaforismului uneori mărginit, iar alteori de o violență subsversivă, care justifică recurența substratului

mitologic: „Pe brațe/ Urmăririle zilei/ Rănile umede/ Ale florii/ Blazonul de aur/ Al așezării tale/ Te-a înnobilat/ Fuga mea de la ceremonie/ Șerpi sub pământ aerisesc/ Rădăcinile mlădițele/ Tuburile de aer/ În cuprindere/ Ca să pot respira" (p. 16). Mitologia este și a convertită biografic, însă poeta nu pierde niciun moment controlul analogiei lirice, elaborând secvențe poetice admirabile prin schițarea periplului imaginativ.

Străvezie este însă o perpetuă sondare a căilor către profunzime, ce amplifică simțul tragismului și panoplia gravității existențiale. Și imaginarul istoric este comprimat și coerent, transfigurat prin intermediul aceloraşi unde suave de biografism și folosit ca obiect al meditației, trăsături recognoscibile într-un poem ca *În Alt Ev Mediu*: „Torță/ Cădere liberă/ Urme de cenușă și sînge/ Mirosul morții/ Nedespărțit/ De orele ei/ Într-o plutire pe mări/ Un contur/ Un continent?/ Cercul crestat în jurul/ Acestui punct pe harta lumii/ Furia războaielor/ Ce nu le mai simți/ Nu mai recunoști/ Zbaterea săbiilor șuiratul sulițelor/ Greutatea halebardelor" (p. 21). Amestecul pasionant de voci și tonalități urcă de la un patetism intelectualizant și de la o persiflare pală către o blamare a deriziunii, optând adesea pentru un gestualism poetic mușcător prin finețea sa, elemente ce conferă note indiscutabile de autenticitate.

Eclectismul vizionar, arhitecuturile alegorice și referințele culturale prezente în poemele Ioanei Diaconescu converg către un soi de manierism romanțat, în care imagistica policromă învăluie conținutul ideatic: „Peste cîmpia de pînză/ Printre bucățile zdrențuite/ O lumină în cercuri concentrice/ Băiatul cu floarea în dreptul sternului/ Doamne dar unde l-am mai văzut/ În care criptă înșelătoare cu iarbă verde pe deasupra/ Înscenând Libertatea?/ Doamne dar unde l-am mai prins de mînă/ Și mi-a rămas șiragul lui de oase/ Alcătuind șiragul meu de perle de la gît?" (p. 44). Montajele sentimentale se plasează sub zodia agoniei mocnite, înăbușite de excesele reflexive și acoperite de cadrele desprinse din natura interiorizată obsesiv și metaforizată: „Spulberată de furtuna electrică/ Zăpada se risipește/ Pe genele mele/ În cutremur// Alunecă după ce fug/ Convoiul întâmplărilor pătrunse acum/ De parfumul tău/ O viață trăită-n captivitate/ Și mari încercări/ Îmi lași pe obraji/ Sărutul tău cast/ De captiv" (p. 60-61). O victorie importantă a volumului e forța textualizantă care înlătură orice umbră de senzație a artificiului studiat, fapt înlesnit de modulațiile vocii lirice grave. Avânturile confesive sunt controlate atent de teșătura coagulată în jurul mitologiei colecției de poeme, biografia și lirica aflându-se într-o perpetuă confruntare, iar poetica se împletește cu viața, reconstruind-o. Încercările de cristalizare a unei mitologii exhaustive asumate existențial își extrage seva din simțul dramatic al unui vid acaparator latent, care declanșează o febrilă căutare a autenticității, motiv pentru care, în logica volumului, piese poetice avansează către o un corp din ce în ce mai rarefiat, mai eliptic, alcătuit după o rețea semiotică ce se ramifică și creează legături între toate poemele cărții, armonizând fizionomia cuvintelor: „Ascunziș/ Adormi/ Somnul repetă vieți/ Fără vise dormi/ Somn din lungul vieții Și mai tîrziu/ Aprinse vise/ Visezi// Pe viața ta/ Enigma/ Din șirul lung de vise/ Urmînd vieții" (p. 86-87). Decantările sugestiei auguementează înverșunarea meditativă și confirmă că poeta a deprins gustul pentru reflecția gravă, grefată pe nostalgia mitologiilor universale. Se insinuează și un anumit fond ritualic, întreținut fățiș în regia lirică, care vehiculează tensiuni veritabile, care iau forma iluminărilor, turnate într-o siluetă lirică incantatorie: „Plante de apă/ Trec pe sub ușa mea/ Acoperișul refugiu roșu încins/ Soare strecurat/ Ochiurile ceții în rafale/ Auz monstruos mă înghite/ Scara din subteran refugiu/ Între liane enorme sfîșiat/ Tăblia ușii sugrumată/ Eu scriind" (p. 95). Seducția temelor mari, grave, impregnate de dramatism este foarte puternică în *Nusakan*, glisând cu eleganță prin indefinitul sau abstractul spiritualizat.

În volumul *Țesuturi*, corpurile poemelor încep să devină mai cuprinzătoare structural, menținând ca trăsătură principală aceeași senzorialitate intensă, cunoscută din volumele anterioare, indiferent de subiectul poematic. Pomul ce servește drept exordiu liric și se intitulează, deloc întâmplător, *Manifest*, își revendică tema istoriei recente, și, în ciuda imaginarului tare ce reclamă brutalitatea secolului trecut, înlănțuirea ideatică pare a se supune aceluiași impuls ordonator de a reduce evenimentul, fie el biografic sau istoric, la o sumă de proiecții vizuale inedite: „Cine otrăvește aerul apa viețile noastre/ Stă

scris pe pancarte de carton un cuvânt uitat/ Se clatină în vânt pe-o fereastră spartă/ Spînzurătoarea păpușii dictatorului ce ne paște/ Și nu știm și dacă am ști nu mai contează/ Un sfert de veac după un alt sfert de veac de tortură/ Liniștește-te medităează cu ochii închiși" (p. 9). Piesele poetice cuprinse în prima parte a acestei cărți se mai remarcă și printr-o capacitate sporită de abstractizare, exploziile de viziuni nu mai sunt îndulcite de elanuri sentimentale, ci tind către generalizarea voinței de parabolă, îndreptată împotriva liricii convenționalizante.

Arderile mocnite încă sunt prezente, dar învăluite într-o nostalgie vaporos-transparentă, noile scenarii lirice augumentând predispoziția pentru rememorare. Melancolia este impregnată de o vioiciune aparte, răsfrântă adesea asupra naturii miniaturizate sub puterea contemplativă: „Moale ca iarba și verde ca veninul este/ Spațiul regăsit în care rămîn/ O arahnidă scorpion sau păianjen/ Țese în jurul meu porți cu lanțuri cleioase/ Mandibula spintecă cerul decupîndu-l/ Și îl aruncă peste pe mine/ Ca pe o farfurie spartă ca zorii albiți/ De otravă/ Întinde-mi o mînă o creangă orice" (p. 21). Recuzita imagistică furnizată de substratul mitologic sau istoric sunt folosite pentru a invoca, cu familiarele inflexiuni incantatorii, neutralizarea destrămării unui paradis pierdut în secvențe grotești: „Prin sufocare o de aș putea/ Smoala lichidă/ Prinde marginile acestui Regat/ Cîndva înfrunzit încoronat/ Pecetea inelului meu/ Cu bob de otravă absorbită/ De împrejurări proletare/ La arme contessina la arme/ Pumnalul întîlnirii în piept/ În inima în care și-a găsit cuib/ O de-aș muri acum ar fi ușor/ O batistă pe gura parfumată/ A ploii" (p. 38). Discursul liric consumă o gamă largă de atitudini, fapt ce indică și câteva variații stilistice importante. De la începutul unui poem și până la înceheierea sa, se afirmă o scădere bruscă a tensiunii. Tonul aluziv și sugestiile cultural-literare sunt suspuse unei gesticulații ceremonioase, turnate în construcții controlate și totodată expansive. Senzorialitatea debordantă se amestecă în masa omogenă compusă din imageria pe alocuri echivocă, uneori fabuloasă, alteori segmentată de concretețea realului, peste toate acestea suprapunându-se o sensibilitate dubitativă.

Cea de-a doua parte a volumului se definește printr-o surprinzătoare alunecare în concret, abordând și câteva dintre vestigiile prozaice ale trecutului ce căutase să confiște farmecul vieții prin ascensiunea totalitarismului. Notele biografismului nu mai sunt camuflate de metaforism ori de viziuni mitice, ieșind la iveală în formă brută. Poeta abandonează aici platoșa retorismului, aceasta fiind subminată de presiunea concretului ce suscită totodată și un exercițiu al blazării, poemul Reclamația fiind sugestiv în acest sens: „Tocmai venise omul cu butelia de aragaz/ Și chiriașul adus cu de-a sila/ În casa bunicilor mei/ Se repezise s-o ia/ E a mea de la Partid mai spuse/ Și atunci unchiul Aurel/ Pe care nu-l mai văzusem furios/ Abia venit din prizonierat/ Din Siberii/ Îl bătuse atît de tare/ Cum nici pînă-n ziua de azi nu am mai văzut/ Nici măcar în filme" (p. 53). Reflecția nu devine niciodată pe deplin posomorâtă, persistând o undă de seninătate chiar și în cele mai brutale ori insolite scenarii lirice.

Scenariile poetice grefate pe substratul mitologic sunt la fel de percutante, însă clocotul naturii rămâne cel care generează înțelesuri profetice: „E vară e cald mi-e frig/ Îi ajung numai până la genunchi/ Mă strâng cu putere lîngă această gambă rănită/ Apăsîndu-mi obrazul în ea/ Strîng ochii până mă dor/ Și lacrimile curg pe rană și i-o spală/ Un imperiu de furnici și de iarbă/ Dedesubt/ Și văd pînă în străfundul pămîntului reavăn amar/ Culoarea lui castanie și dintr-o dată insurgentă" (p. 73-74). Manierismul capătă valențe ritualice și acaparează vibrații metafizice, poeta căutând să traducă tranzițiile emblematice ale lumii, privite în substanța sa arhaică și eternă. Analogiile paradoxului și imaginația convulsivă reprezintă alte elemente de recuzită poetică, acestea demonstrând că Ioana Diaconescu dozează cu precizie și finețe gestul liric, conferindu-i pregnanță.

Poezia Ioanei Diaconescu se individualizează în peisajul liricii contemporane prin valorificarea actelor imaginarului ardent, țesut în jurul proiecțiilor elegiace ale unei fantezii care recurge la marile simboluri ornamentale ale culturii universale pentru a cristaliza o broderie alegorică profundă. Scenariile lirice sunt pigmentate de aprinderi imaginative devoratoare, temperate de sensibilitatea grațioasă și de rafinamentul expresiv care înveșmântează realul într-o aură mitică.

NARATIVITATE, VEROSIMIL ŞI ROMANESC
JURNAL SECRET. Serie nouă

Iulian BITOLEANU

Având în vedere epitetul din titlu, autorul transcende realitatea, nu rămâne captivul ei, cu cronotopul clasic, dimpotrivă, eludează convenția, mai brodează câte o faptă în perimetrul verosimilului, la conivența cu imaginarul (vital, mai mult decât stringent artei, după Sartre – *L'Imaginaire*, 1940) și umorul. „Într-o noapte, când aveam insomnie, Shakespeare însuși mi-a oferit un volum de sonete, dar ne-am luat cu vorba și a uitat să-mi dea un autograf" (Alex. Ștefănescu, *Jurnal secret. Serie nouă*, Ed. Corint, 2016, p. 5). Într-un interval de 6 ani (2009-15 dec. 2015), criticul se derobează și devine inopinat amicul cititorului relatând dezinhibat griul cotidian, cu travaliul nocturn de împătimit al scrisului, lansări de carte și spiciuri, implicarea în politică, relațiile cu doi președinți de stat (Emil Constantinescu, Traian Băsescu), precum și verdele, adică, agapele cu celebrități beletristice, mentoratul, descoperirea de talente literare(Mihai Gălățeanu), relaxările scriitoricești de la Neptun, incredibilele-i talente bucătărești, practice, curtoazia feminității blonde și ne-, însă teribil de agreabile… Abilul narator conferă o altă conotație noțiunii de *jurnal*, permițându-și escale în Literar (festivaluri de poezie, întâlniri cu colegii de breaslă), în Media (redând atmosfera de la reviste precum „România literară", „Luceafărul", „Cultura", nominalizându-i pe ziariștii Sorin Roșca Stănescu, cu a sa casă pe malul lacului Snagov, C. Stănescu, om de stânga), în Artistic (teatru, grație lui Ion Caramitru, Radu Beligan și Eusebiu Ștefănescu, un impecabil recitator de poezie, muzică – Tudor Gheorghe, Aurelian Octav Popa, film etc), supradimensionând districtele Familial (blând, armonios, clement cu necenzurând micile libertăți) și Familiar, cu „escapade" amuzante, cadouri (un fazan, un dvd)… Harul transfigurărilor, al eternizării expresive a clipei, literaturizarea unor scene, evenimente, acompaniate de desene ușor licențioase delectează, pulverizează stresul. Rocada narator- actant funcționează, așa că sociabilul Alex proiectat în hiperbolă se află adesea în centrul atenției eclipsându-i pe ceilalți convivi prin vorbele de spirit și manierele alese. Pe cât de sever cu pseudoliteratura și impostura, dintrodată, pe tot atât de risipitor de complimente la adresa unor dame (bineînțeles, privilegiate) cu sau fără știrea Domnicăi, consoarta cea dinamică, vigilentă, excelent manager de editură, catalizatorul energiilor creative ștefănesciene. Să fi contat și deceniile nenumărate consumate împreună în facultate, iar după, ca dascăli etc.?! Aproape mereu, galantul bărbat solicită opinia domniței sale, o înțeleaptă, o pacifistă, o demnă purtătoare de sceptru (familial). Deloc comunist, ba țărănist sau om de dreapta, dl. Alex. Ștefănescu a fost perceput drept un intelectual influent, cu greutatea cuvântului, bun de campanii electorale pentru Emil Constantinescu, neostil băsismului, darmite simpaticei Elena Udrea?! (Suplimentar, inventivul istorisitor ticluiește unele reverii/ secunde erotice).

Bucurii mărunte, savurate sunt acelea în spațiul liber-în tramvai, metrou-, când vreun călător oarecare îl recunoaște și „se umflă în pene" că i-a citit cărțile, deși nu e pus a le rosti titlurile. În diferite reuniuni semnificative – la Librăria Diverta –, el, istoricul și criticul literar, va susține o prelegere despre Petru Popescu, acompaniat de Marius Tucă, jurnalistul de la Antena 3. Nu există companioni ce trebuie etichetați din start sau de exclus. Dacă seratele se înlănțuie, iar soții

Ștefănescu primesc o invitație în mondenitate, normal că Alex și Domnica o onorează cu zâmbet inocent, poate pudrat nițel, ca să dea bine la public. Iată oportunitatea cu un grup de businessmeni, ale căror neveste îl cam caută din priviri pe șăgalnicul fost botoșănean. Acestea „se bucură când le curtez. Și slavă Domnului, le curtez!". Probabil că Don Juan are urmași de soi în toate secolele. Cu alt prilej, o studentă și-a luat ca temă de licență opera criticului sus menționat, așa că o întâlnire face to face devine necesară. O altă jună prea pasionată de scrisul domnului Ștefănescu i-a promis fericirea palpabilă novicelui ei amic doar dacă și-ar întâlni idolul spiritual. Zis și făcut, iar protagonistul din Jurnal demonstrează și veleități de naș (sentimental). Partitura ludică va continua cu imprevizibile episoade care fac, bineînțeles, deliciul lectorilor fie și scrobiți… De la o barieră epicureică, regizată sau nu la o alta, certamente, adevărată, se translatează facil, verbul și mythosul se găsesc din belșug la nostimul literat, așa că în noiembrie 2009, a fost prezent la Iași, la un festival/turnir de poezie, finalizat cum altfel decât cu un banchet la Hotelul Unirea, onorat de laureatul Adrian Popescu, de Ovidiu Genaru, Liviu Antonesei, Florin Iaru etc. Apropo de actori, a luat masa altundeva cu actorul Radu Beligan, un octogenar acompaniat de o asistentă de nici 30 de ani, după care mulți întorceau gâtul… Nu ratează, la Onești, un eveniment culturalo-călinescian, unde premiul de excelență a revenit unei personalități de talia lui Nicolae Manolescu. Evident, relatatorul nostru comută centrul de interes nu pe cel premiat, ci pe sinele care a electrizat sala cu un logos pe teme fotbalistice.

Descinderea în zona politicului înseamnă plasarea tenacelui filolog în anturajul prezidențial constantinescian, băsescian ori al prezidențiabilului Crin Antonescu (ne aflăm prin dec. 2009), afinități cu elita acreditată/ validată de Vest, adeziune la ARD (Asociația România Dreaptă), precum și un palier mai jos, în zona miniștrilor (Daniel Funeriu, Valentin Ionescu), a consilierilor, a doamnei Zoe Petre, a aspiranților la Senat (Victor Ciorbea), amendând orice imperfecțiune, derapaj faptic și limbaj neacademic și salutând volontiers rafinamentul comportamental. Din peisaj nu este omis marele cârmaci-dictator, rudimentar, incult, dar cu o calitate-sinceritatea. În schimb, de la un for înalt, Ateneul, Academia nu se absentează, imens fiind câștigul spiritual asistând la dialogurile dintre Herta Müller și Gabriel Liiceanu, respectiv, Andrei Pleșu-vs.Adam Michnik, presărate cu întrebări ceremonioase și replici tăioase. Urmează un story cu iz detectivistic, căci se pune la cale o vendeta pistolară contra unor briganzi profesioniști, act clar de deturnare a dramaticului în comic. Diaristul trece în revistă cronică neagră a deceselor lui Sergiu Nicolaescu, Tudor Mărăscu, Adrian Păunescu, virând brusc spre filosofic, cultural, la pupitru aflându-se eseistul Sorin Lavric, extrem de simpatizat. Revine bâlciul deșertăciunilor, cu imaginea maculată a unei reuniuni poetice de anvergură la Iași, în toamna lui 2020, unde nu puține au fost certurile și bârfele privitoare la măsluirea podiumului (pp. 49-50). Periodic, oamenii se mai și purifică, se debarasează (în Postul Crăciunului) vremelnic de cele rele și ghiftuire stomacală, optând pentru o alimentație vegetariană. Ocazia? Acasă, la Ana Blandiana, pe 1 decembrie – covrigei, alune, stafide, fructe și fasole bătută (p. 54). Un pas înainte îl constituie și o întrevedere cu un călugăr-poet, Ignatie Grecu de la Mănăstirea Cernica.

Dar oaspetele Alex. Ștefănescu știe să fie și un amfitrion (rustic) cu camarazii de vază Nicolae Manolescu, Gabriel Chifu, Horia Gârbea, Ioana Horea… (pp. 64-65). Din alt unghi, viețuiește normal, modest, nu tinde la opulență, se mulțumește cu ce are – 2 televizoare, haine, pantofi, o soție onestă, un adăpost la oraș, altul la țară… Se șarjează din nou prin ceea ce noi am denumi Capitolul *Excentricități*: Mircea Sântimbreanu și cățelul, Octavian Paler agreând înotul, Laurențiu Ulici- șahistul, Mircea Dinescu confruntat cu pisica de mare, Zigu Ornea făcând jogging, Manolescu-fotbal pe plajă (pp. 89-90), cele 11 prototipuri feminine (și Lia Faur) pentru cartea *Cum să fii femeie*, Olimpiada de limba și literatura română, faza națională, Arad…

Cu tema *Tinerii cei sensibili* și sentimentali- liceeni, studenți, consumatori de artă, creatori – se evadează dintr-o firească stereotipie a consemnărilor, deschizându-se o portieră amuzamentului, distractivului. Când vine vorba de tărâmul copilăriei, Rădăuți, nostalgicul strunit dezvăluie o altă fațetă a hâtrului scriitor moldav… Practic, nimic rectiliniu, previzibil, din contra, temporalitatea ascendentă devine, zicem noi, un truc al realismului, căci din când în când survine insolitul cast ori neverosimil, zig-zaguri publicistice pseudologice, doar de dragul artisticizării… (Cică) Niște liceence, admiratoarele omului de cultură, totuși, căsătorit, nu holtei, îl invită la discotecă pe jovialul redactor de revistă literară, iar acesta se străduiește să nu cadă în ridicol la dans, ca pe urmă, acasă, să mulțumească Domnului că a ajuns teafăr, că a supraviețuit iadului epicureic, scutindu-și urechile de fel de fel de expresii licențioase și cam agramate (pp. 200-201). Iarăși bravează dl. filolog? Oricum, linia de demarcație registrul grav, serios- registrul ludic, hiperbolic s-a volatilizat subit. Umorul se prelungește lin tocmai la Constanța, la redacția revistei Tomis, unde secretara se întreba inocent dacă blondul poet de acolo (Nichita Stănescu), cam îndrăgostit de Bachus, mai are luciditatea de a crea (pp. 202-203). Brusc, busola se îndreaptă spre nostalgic – și-a visat mama, mărturisindu-i băiatului ei că nu-i greu de murit (p. 204) – și spre prozaicul resentimental – aranjatul rufelor pe sârmă îi declanșează revelația unui cămin liniștit, mulțumit, alături de inteligenta și toleranta-i soțioară, „și încă nu ne-am plictisit unul de celălalt” (p. 204). Nici adolescentele nu-l uită pe șarmantul autor de la întâlnirile cu public, astfel că declarația „m-am îndrăgostit de dumneavoastră” are și un apogeu „mă puteți face să devin femeie” (p. 206) chiar îi tulbură gândurile, măcar de nu ar uita de medicamente… Căci de propria producție literară de la Curtea Veche, *Mesaj către tineri.Redescoperiți literatura!* nu are nicio grijă. Cât despre latura *eroticul*, se pare că Alex l-a convins pe colegul de clasă din liceu, Vladimir Găitan (actorul) să se îndrepte cu Dora și Lili către „relele” delicioase (p. 220). Din modestie, jurnalierul nu insistă pe actul creației, pe studiu, ci supralicitează travaliul la computer, dăltuind un alt chip, o altă imagine a sexagenarului decomplexat, nefiresc de sociabil, volubil peste limanul intuibilului, în fond, un cineva într-ale literaturii, agreat, idolatrizat, căutat mai ales de un anume segment al pasionaților/pasionatelor de literatură… Câte o ziaristă curioasă de viața privată a personalităților îi întinde o cursă interlocutorului privind simpatiile politice de ordin feminin, dar abilul o bulversează prin răspunsul *calitatea sărutului* la două demnitare pedeliste (p. 235). Ins serviabil și cu anduranță, criticul participă în noiembrie la 12 lansări de carte la Gaudeamus..Nu trece peste nemulțumirea unui dialog intelectual, se consolează cu pelicula *Eu când vreau să fluier, fluier*, confirmare a apetenței artistice-teatru, muzică, film. Diagnosticul de colicistită și internarea la Fundeni nu-i alungă zâmbetul, nu-l pesimizează, doar îi arată și fațeta dramatică a existenței, neaducând distanțarea de social sau uimirea la apariția uni politician în cătușe… Nu, nimic nu-l va îndepărta de jovial, de aici și ticluirea scenariului de 1 martie „Ce îmi place să fac cu o femeie” care va învolbura mintea cititorilor (pp. 257-263). Ori va produce delectare la înșiruirea fantezistă/ficțională a minunatelor meserii femeiești și bărbătești practicate lejer, de la preparatul piftiei, mânuirea mașinii de cusut până la modelarea fierului (p. 280 ș.u.). Ion Torcălăul are, certamente, un urmaș de soi. Care narează cu har, ca și anticul junimist, imaginând scrisoarea de satisfacție a unui cireș plantat cu folos. Aproape un unicat meșterul acesta, scriitor, critic și gazetar, pe deasupra… Invitat la selecte manifestări culturale, inclusiv la o conferință cu un laureat chinez al premiului Nobel, evocator fie și minimal/ milimetric al lui Manolescu, Negrici, Cărtărescu, Liiceanu… Volens-nolens, acest op marca Alex. Ștefănescu are, grație oazelor ludice, divagațiilor (regizate?): de invidiat! – cu eul social, și *valențe beletristice*. Curat „expresivitate involuntară”!

GHEORGHE SIMON – MIHAI ZAMFIR
DIALOGURI LA AGAPIA

Alex VASILIU

Un prim motiv ce m-a grăbit să citesc volumul despre care voi ordona primele impresii este de ordin personal. Când am intrat întâia dată, adolescent fiind, în curtea mănăstirii Agapia, am simțit că pătrunsesem pe neașteptate în lumea de frumusețe, de lină trecere a timpului, așa cum am perceput-o ascultând basmele românești. Zidurile de un alb imaculat, ce nu mi se păreau vechi, cu acoperișul cel mare, albastru, coborât din cer, florile, liniștea întreruptă uneori de glasurile baritonale de clopot, trecerea abia simțită a maicilor, prezența reticentă a turiștilor adresându-și cuvinte puține, șoptite, au avut atunci un efect de-a dreptul miraculos – miracol ce nu s-a risipit pe măsura trecerii timpului. I-am simțit încă odată rezonanța în cuvintele lui Mihai Zamfir, ce se vor echilibrate, asemeni celui care le scrie, dar nu se pot elibera de prezența metaforei.

Agapia. Există aici, dincolo de persoanele care s-au perindat de-a lungul anilor, un spațiu miraculos, formativ; în el, omul începe să se comporte altfel, să gândească, să se mire; există un ***spiritus loci****, un fel de magmă globală, care ne transformă. Introducerea regulii om-transcendent, relația absolut individuală și, probabil, niciodată repetabilă, înseamnă rugăciunea. Agapia, în acest sens, este spațiu sacru. […] sacrul poate să fie aici orice: peisajul în care este plasată mănăstirea, profuziunea absolut impresionantă, câteodată halucinantă, de flori, cum nu se mai găsesc în alt loc, modul în care oamenii vorbesc între ei, ritmul impus de viața monahală, toate acestea creează, pentru omul venit întâmplător, o anume rigoare benefică, de care nu poți face abstracție.*[1]

Acum, admirația pentru scrierile celor trecuți pe coperta dintâi a cărții, Mihai Zamfir și Gheorghe Simon, a fost al doilea motiv al lecturii. Precum altădată scriitori, muzicieni, actori ce se opreau câteva zile, ori câteva săptămâni de august să savureze liniștea odihnei, tihna studiului ori parfumul conversației, Gheorghe Simon și Mihai Zamfir s-au întâlnit câțiva ani pentru a schimba idei despre lumea de azi, despre poezie, despre vredniciile și metehnele românilor, despre Eminescu și portughezul Fernando Pessoa – doi perfecționiști ai stilului –, despre impulsul interior și nevoia de a comunica ce motivează cititul, scrisul în jurul cărților, despre alte subiecte de care mă voi apropia pe parcursul însemnărilor de față.

Dar explicația, descrierea metaforicei denumiri *intimitate colectivă*, aleasă de Mihai Zamfir, se cuvine citată spre luare aminte.

[…] *am fost eu însumi mirat să constat în ce măsură anumite locuri trezesc în om ceea ce omul însuși avea lăsat de-o parte, inconștient. Rugăciunea comună dintr-o mare catedrală, dintr-un mare spațiu public, indiferent care ar fi el, dar mai ales dintr-un spațiu public religios, face ca, deodată, cei care participă la ea să-și descopere o personalitate necunoscută. Sigur că acest fapt se petrece, probabil, în orice biserică din lume unde oamenii intră cel puțin cu inima curată, chiar dacă nu neaparat cu o înaltă conștiință religioasă, cu onestitate, fără gânduri ascunse. Și atunci, orice spațiu poate crea intimitate colectivă.*[2] *Așa scrie Mihai Zamfir. Adaug eu, orice spațiu, dar mai ales Agapia.*

Dialoguri la Agapia, înșiruite pe nici 100 de pagini, în afara textelor-eseu scrise de cei doi convivi, sunt o meditație despre istoria veche și nouă a românilor, o apologie modernă, echilibrată, a poeziei, explicația termenului *academic* dată de Mihai Zamfir, reflecții despre rostul literaturii, despre automulțumire. *Dialogurile de la Agapia* se adună pe aproape 100 de pagini, dar fiecare subiect este demn de luare aminte, fiecare cuvânt își are spațiul vital. Zicerile sunt presărate, dar nu încărcate cu metafore. Lectura impune cuplul de impresii contradictorii: tot ce se discută este fundamental, demn de știut și de reținut, dar ajuns la ultima pagină, simți că banchetul spiritual s-a terminat prea repede. Sigur că e mai bine așa. Niciodată nu se poate spune totul, iar ceea ce s-a spus aici rămâne spre meditație.

Cine este interesat de istoria literaturii române, ajuns la pagina 47 a volumului de colocvii provocate de Gheorghe Simon va afla, ori i se va confirma ideea că istorii obiective nu există, fiecare autor de asemenea priviri, deopotrivă detaliate și sintetice, rămânând prizonier (uneori prizonier fericit) al propriei subiectivități. Fericiți au fost George Călinescu sau Nicolae Manolescu, ale căror opinii au devenit canonice, incitante, stimulând deopotrivă adeziunea și dubiul. Profesorul, istoricul, criticul literar Mihai Zamfir și-a adaugat statutul de scriitor mai întâi

comentând *altfel* cărțile autorilor demni să intre în istoria literaturii. Cum? Luminându-le și biografia și originalitatea stilistică. Originalitate umană având ca întrupare textele. Sau, în cuvintele lui Gheorghe Simon, relevându-*le pecetea interioară, cifrul propriu, acea metanoia inevitabilă*.[3] Iar Mihai Zamfir explică:

Interesant este [...] și acest aspect al existenței, să spunem, concrete, a fiecăruia dintre autori: ce a reprezentat el din punct de vedere uman, din punctul de vedere psihologic, din punctul de vedere al comportamentului etc. Asemenea personalități au fost în același timp eroi de roman, personalități inconfundabile, care și-au pus pecetea proprie asupra existenței. Am încercat să-i observ nu numai ca descoperitori ai unui anumit stil, cu alte cuvinte, nu ca performeri din punct de vedere lingvistic, ci, în același timp, ca personaje interesante, care au jucat un anumit rol și care pot intra într-o uriașă ficțiune numită istoria literaturii.[4]

Pe baza acestui mod de a-i privi pe scriitori, Mihai Zamfir a intrat în lumea lor pentru că scrisul său le respectă statutul de eroi ai textelor, ignoră austeritatea tratatului de istorie, devenind literatură. Partenerul de dialog Gheorghe Simon caracterizează în numai șapte rânduri și un cuvânt, imprimate pe pagina 45, maniera autorului *Scurtei istorii: Panorama alternativă a literaturii române*:

Primul volum [...] se remarcă prin stilul vioi, firesc, prin dinamica interioară, fiind ea însăși operă, aparent, de ficțiune, grație vocației [...] de prozator. Până și citatele surprind prin originalitate, nefiind cele uzuale, didactice, previzibile, conferind relief, confirmând o apreciere stilistică.[5]

Iată cum cel interesat de istorie, sensibil la farmecele stilului literar al autorului aparentei cărți de periodicizare și evaluare, va fi de acord cu Mihai Zamfir la lectura titlului de capitol, aflat la pagina 53: *O istorie a literaturii reprezintă, până la urmă, o uriașă ficțiune*.

Dar important este ca autorul cărții să îmbrace ficțiunea cu mantia stilului său. Însușindu-ne învățămintele istoriei literaturii române, cu scriitori importanți de dimensiuni umane variabile, urmărind scena lumii de azi, cu situațiile, persona-jele și regiile – să le numim cu blândețe, deconcertante - găsim în volumul *Dialoguri la Agapia* subiecte ce merită atenția, cu asupra de măsură astăzi. De pildă, însemnătatea premiilor, cinstea scriitorului, *comportamentul Eminescu* și *comportamentul Caragiale*, cuvintele care i-au plăcut cel mai mult unui poet francez învățând limba română – *nimb* și *văzduh* –, cele zece metafore – ale zâmbetului, locului comun, consonanței, barocului, culturii, poeziei, timpului, despărțirii, și cea ontologică, relația cuvântului oral cu publicul.

Este admirabilă obiectivitatea, echilibrul cu care Mihai Zamfir contrazice păreri demult înrădăcinate despre calități sau defecte pe care le-ar avea numai poporul român, sau că astăzi nu se mai citește. Oferind exemplele Abatelui Prévost din secolul al XVIII-lea, al lui Balzac din secolul următor, al lui Georges Simenon din secolul trecut – toți trei au semnat zeci de cărți (Simenon – sute de romane polițiste) și au trăit din scris, Mihai Zamfir argumentează credibil ideea necesității scrisului și cititului, ajungând la următoarea concluzie:

[…] *orâcât ar părea de curios, continuă să se citească, fiindcă nevoia de această lume paralelă cu lumea în care trăim, nevoia de a te adânci în lumea paralelă pentru a compensa toate frustrările lumii reale pe care suntem siliți s-o îndurăm, rămâne puternică*.[6]

Poetul Gheorghe Simon întărește lumina gândurilor despre carte, aprinsă înaintea sa de spaniolul Cervantes, ori de românul I.D. Sârbu, lăsând paginii tipărite o apologie (din nou folosesc acest cuvânt admirativ) despre actul scrisului și actul citirii. O înfățișez fragmentar:

[…] *când citesc sunt singur, (monahul, monos, singur, când citește), când scriu suntem trei. Și întotdeauna ne întrebăm cine e cel de-al treilea, pentru că unul ar fi cititorul, al doilea ar fi el, autorul, cel de-al treilea m-am gândit că nu poate fi decât Dumnezeu Creatorul, cel care îți poate da peste mână. […] La Sfânta Liturghie, în oricare biserică de la noi, se începe cu o invocare, Binecuvântează, părinte! Binecuvântează pe cei ce te binecuvântează! Cu privire la lectură, mă bucur că sunteți optimist și convins de rațiunea de a scrie. Nu s-ar mai scrie, dacă nu ar fi cititori. Fără a confunda cititul cu piața literară, cu succesul de public. Admir lectura tăcută, lectura ingenuă. Mi-aș fi dorit atât de mult să fi fost studentul dumneavoastră. Sunt sigur că nu citeați cursurile, ci erați liber în discursul limpede, clar și fără piruete aiuritoare*.[7]

Este impresionant în ultimele cuvinte ale lui Gheorghe Simon harul de a admira, neatins de trecerea anilor. Cuvântul său de laudă sinceră este urmat de cuvântul Dascălului – clar, pilduitor, având statura definiției, despre rostul și înfățișarea esențială a celui de la catedră. Spune Mihai Zamfir:

*Profesorul bun trebuie să fie și un actor bun, un actor cu rol dificil: el trebuie să capteze atenția, de câteva ori pe zi, a unui public în general indiferent. Ca și la actori, textul interpretat nu-i aparține profesorului. Modul de a-l interpreta marchează diferența dintre un autor (profesor) bun și unul medio*cru.[8]

Prinzând din zbor, în succesiunea ideilor, formula părelnic anodină, pragmatică *limbă română de unică folosință*, profesorul Mihai Zamfir definește unicitatea limbajului fiecărui scriitor și poet important, ajungând imediat la o argumentație superbă:

Mai puțin se observă faptul că, în cazul marilor scriitori și mai ales când e vorba de mari poeți, fiecare scriitor își creează propria limbă. Pe baza limbii comune, fiecare autor propune una nouă. Mai mult decât atât, limba

română pe care o utilizează Blaga, Arghezi, Rebreanu și atâția alții este o limbă română aș zice de unică folosință. A fost inventată și se utilizează o singură dată. Nimeni nu va mai avea dreptul, după aceea, s-o folosească. Sigur că toți marii scriitori sau toți scriitorii foarte cunoscuți au avut imitatori, adică pastișeuri. De fapt, însă, limba pe care un mare autor a creat-o nu poate fi reprodusă. Sau poate fi reprodusă, sub o pedeapsă cumplită, aceea de a anula complet semnificația autorului care a procedat așa. De aceea, ar trebui să vorbim nu de limba română global, ci de limba română în varianta lui Eminescu, limba română în varianta lui Ion Barbu, limba română în varianta lui Arghezi, nu de o limbă globală. Limbile acestea au elemente comune, fără îndoială, dar imaginați-vă că ele există ca universuri separate. Și, din acest punct de vedere, irepetabile. E și marea calitate a marii literaturi. E irepetabilă.[9]

Este evident, realitatea ne înghesuie abulic pe scările turnului Babel, uniformizarea părând să ne aștepte pe ultima treaptă. De aceea, este utilă îndreptarea de către Gheorghe Simon a dialogului cu Mihai Zamfir spre tema caracteristicilor fiecărei națiuni, punctele de pornire fiind imaginile despre noi pe care și le-au format Emil Cioran și Mario Vargas Llosa. Românul a scris despre conaționali că îi reprezintă meteahna, lehamitea, portughezul crede că noi trăim *doar prin ficțiune*. La paginile 81-83, Mihai Zamfir își expune diferența netă de credință într-o formă realistă, echilibrată, superb formulată. O redau fragmentar:

Nu cred, pe de-o parte, că popoarele au un specific metafizic, specific dincolo de realități, că ar exista un specific etern al românilor, al francezilor, al germanilor, și așa mai departe. Că există un specific național e clar, deoarece atâtea elemente din viața de toate zilele ne arată că reacția, în fața universului, în fața întâmplărilor, în fața tragediilor, în fața istoriei sau în fața fericirii, a unui popor e alta decât a altui popor. Dar nu cred că această realitate e definitivă, că e dată de o instanță supremă, odată pentru totdeauna. Esența, chiar a unui popor, se poate modifica. Depinde de puterea lui de a ieși din instanțe dificile, de a învinge împrejurări istorice, de a realiza performanțe la care nimeni nu se aștepta și care contrazic, de cele mai multe ori frontal, locurile comune despre acel popor.[10]

Dând ca exemplu reușitele uimitoare, în istorie, ale poporului român, care nu se potrivesc descrierii pesimist-disperată pusă pe hârtie de Emil Cioran, Mihai Zamfir își derulează argumentația cu echilibrul, *înțelepciunea îndrăzneață* și logica înfășurată în cuvinte definitive:

Să nu ne închipuim că dacă anumite popoare au avut o șansă istorică extraordinară, dacă au ocupat, militar și politic, aproape jumătate de planetă și au ajuns să impună ordinea lor, înseamnă că acele calități ale poporului erau extraordinare și covârșeau complet defectele. Nu! Acel popor a știu doar să utilizeze mai exact și mai cu folos zestrea care îi fusese dată și apoi să o impună altora. Acel popor, atât de spectaculos, să știți că este minat și el de nefericiri, de neîmpliniri, de păcate, la fel de mari ca ale oricărui alt popor. Cu alte cuvinte, din fericire, Dumnezeu ne-a făcut egali, când e vorba de comunități naționale. Nu avem popoare avantajate și popoare nedreptățite. Depinde de ele să valorifice partea bună și să pună în rezervă pe cea proastă. Și, la nivel istoric, cu atât mai mult.[11]

Simetria, voită sau urmată natural de cei doi convivi pilduitori pentru *arta conversației* aduce spre final încă un laudațio al spațiului unic unde s-a vorbit. Încă un laudațio pe care *poetul Agapiei*, Gheorghe Simon, l-a ascultat, se simte, cu încântare. Este încă o dovadă de respect și iubire pentru locul unic al acestui dialog de zile mari:

[…] *pentru mine Agapia este întâi și-ntâi un loc al solitudinii și al retragerii. Cu alte cuvinte mai puțin un loc al întâlnirilor. Vin aici pentru că vin de foarte multă vreme. […] Agapia are o noblețe suplimentară pentru că este un loc autentic de meditație religioasă, de rugăciune, care vine din urmă cu secole. Așa cum a putut fi un loc de salvare, de multe ori, pentru anumite spirite, în timpul agitațiilor politice sau al perioadelor nefaste din istoria noastră, este și acum, când aparent avem o multitudine de virtualități religioase, fără să fim siguri că ele vor ajunge la împlinire, Agapia își păstrează o demnitate și o reținere, un secret propriu, care va atrage în continuare.*

Readucând în atenție idei vechi de o actualitate imperativă din istoria de fapte și plăsmuiri spirituale, comentându-le cu profundă vocație educativă, cu înțelepciunea experienței, având, după formula criticului Lucian Raicu, *practica scrisului și experiența lecturii*, Gheorghe Simon și Mihai Zamfir oferă prilejuri de mult trebuincioasă meditație, chiar dacă sunt adăpostite într-o altă *Carte a neliniștirii*, pentru că ideile fundamentale produc neliniștea întrebătoare, atât de necesară. Este important să repet: ideile expuse sub titlul *Dialoguri la Agapia* se ordonează în cuvinte potrivite, atinse discret de suflul metaforei, idei constituind o pledoarie pentru *întoarcerea la cărți*.

Note:

1. Mihai Zamfir, Gheorghe Simon – *Dialoguri la Agapia*, Editura Timpul, 2020, coperta a II-a.
2. p. 20;
3. p. 53;
4. p. 47;
5. p. 45;
6. p. 116;
7. p. 118;
8. p. 118;
9. p. 80;
10. p. 81-82;
11. p. 83.

O NOUĂ PIESĂ A LUI DAN PURIC

Emil RAŢIU

Amintim că minusculul partid comunist şi simpatizanţii săi au format în 1945 o formaţiune politică chemată, F.N.D., pe care Românii au tâlcuit-o ca însemnând „Fără Naţie şi Dumnezeu”!

Se pare că nu totdeauna trecutul piere.

„Aceşti Români fantastici” este astăzi o piesă de Dan Puric, de care ne vom ocupa în aceste rânduri.

„Aceşti Români fantastici”, piesa în trei acte a lui Dan Puric, ne prezintă o lume dată peste cap, peste care, din cauză că a înlăturat ordinea naturală a lucrurilor, pe Dumnezeu şi elitele, în tradiţia cărora a trăit şi a supravieţuit în istorie poporul român, nu a mai rămas decât Moartea singurul punct fix de referinţă, într-o lume din care au pierit frumuseţea şi onoarea. Este sugestiv în actul I personajul „Senatorul”, care vinde tot şi pe el însuşi, singura măsură de referinţă fiind pentru el numai banul; sună de aceea ca o avertizare de alarmă pentru toţi cuvintele din scrisoarea colegului său de la şcoala din sat, rămas ţăran, care inutil îi atrage atenţia că pământul e al ţării care ne ţine pe toţi, nu se poate vinde. Pentru că singura valoare a timpurilor noi în care s-a intrat după 1990, pare să fie o Europă şi o lume, în care nu mai există valoare de sine stătătoare, totul a devenit un obiect de schimb.

Astfel că bietul tineret – Vezi actul II –, este cu creierul spălat de orice ancoră în trecut, în tradiţie, dovadă lumea străină de import propagandată pe toate căile, inclusiv TV, „Trăieşte prezentul!, Prezentul este un dar” însoţit pe alocuri de zevzecul „enjoy”, enjoy!”, – Enjoy şi de infern! Fiindcă se face o împingere prin lepădarea de conştiinţă, de raţiune, de adevăr, de istorie, către imbecilul „enjoy” şi gata, punct. În această lume sărăcită de onoare, de tot, baletul, de exemplu, a fost înlocuit printr-o bâţâială penibilă, iar singurul mesaj al lumii îi rămâne fetei din actul II, vopseala părului în roşu, pentru a fi în acord cu o societate al cărei singur sens este a fi pe dos. Trăim în fond o continuare a comunismului (F.N.D. – Fără naţie şi Dumnezeu”) revigorată, venită dinspre Apus. Din spre Apus care şi-a pierdut valorile spirituale şi morale, în lipsa cărora a creat o lume de monştri. – Eu sînt liberă, este convingerea bietei tinere.

– Da, eşti liberă să-ţi deschizi aripile, dar nu eşti liberă să zbori... Vi s-a furat zborul!... Staţi fericiţi şi cuminţi în cuştile aurite ale lumii de azi! Iar păsările care stau mult în cuşcă, nu mai pot visa cerul! Se îndrăgostesc de propriile lor gratii!.... Viaţa voastră de azi, înconjurată de gratii invizibile şi fără de cer! Privindu-şi apoi tatuajul de pe mână tânăra exclamă: Vai, uite, o floare vopsită! Fata, total mirată întreabă: De ce? Mulţi fac asta! Moartea îi răspunde: – Da, mulţi! Ai grijă cu mulţimile! Ele trec în pas de defilare peste sufletul omului sensibil! Dărâmă totul în calea lor! Cer veşnic sânge! Ele fac revoluţii! Revoluţii în nunele omului! Dar Dumnezeu nu a făcut nici o „revoluţie” în numele Lui! El doar ne-a iubit! Şi de aceea mulţimile L-au crucificat! Să fugi din calea lor! Sunt oarbe! Mulţimile sunt răzbunătoare cu cei care ies din cadenţă! Îi sacrifică... Să ieşi din calea lor, iubind! Vin vremuri cumplite! Ele se realizează în actul III (p. 103). Jean, moartea românească, în dialog cu Moartea franţuzească, o întreabă: Nu crezi că Singurătatea şi Tristeţea muritorilor tăi din lumea aia modernă, provin din faptul că mai toţi au transformat bisericile în baruri, cluburi de noapte, hoteluri, teatre, parcări de maşini?! (p. 103).

Charlotte! (Moartea franceză) îi răspunde – Este posibil! Jean: – Charlotte, nu este posibil! Este INADMISIBIL! Ăştia şi-au pierdut CREDINŢA! Charlotte: – De la revoluţia franceză! De atunci! Da! Atunci s-a rezolvat totul! Restul sunt consecinţe...! Astea sunt timpurile de acum! Încet, încet, or să vină

şi la tine! (p. 106). Jean, moartea românească: – Aici, niciodată!: Îi iau cu coasa de la graniţă! „Pe aici nu se trece”!

Charlotte: – Ha, ha, ha! Vai Jean, eşti adorabil! Cum ţi-ai păstrat vâna asta românească, Jean!

– Charlotte, peste noi vine o lume nebună! Între timp, (pag. 112), apare Moartea americană, Jane, epuizată de prea multă activitate. – De ce nu-ţi iei concediu? O întreabă cei doi. – Nu pot, nu pot dragă! Nu mă lasă ăştia de la Pentagon! E problema petrolului! Apoi, „there is war...!”. Război în Irak, Siria, Afganistan! „We have so many issues!” Avem atâtea probleme peste cap! E o lume nouă... „globalized”.... e o mişcare „continuos”... Eu trebuie să lucrez continuu, nu? Trebuie să organizăm totul perfect, nu? Se moare pe capete, dar organizat, nu aşa haotic ca până acum! Da, sigur că da, cu cât creăm mai multe războaie, cu atât „we can progress, no”? Este problema şi la România, mult petrol... You know... Acum, help, heeelp me, please! (Ajutor!)

Jean: – Jane! Jane, ce s-a întâmplat? Să ştii că o violează ciobanii de la Deveselu! Dragă, aşa se întâmplă cu toţi năvălitorii! Ei vin peste noi şi apoi se plâng că suntem xenofobi! Că îi discriminăm!...

Rămân pe scenă numai Jean, Moartea românească, cu Charlotte, moartea franţuzească, vorbind despre marele spectacol al morţii, chemat „Eurovision”. Charlotte e convinsă că la acest spectacol al morţii Jean, moartea românească, va lua premiul întâi. Dar Jean îi răspunde că numai o femeie cu barbă poate lua premiul întâi, adică o fiinţă contra naturii: o femeie cu barbă, precum cântăreaţa austriacă Wurst.

Jean strigă disperat: Barbă! Femeia cu barbă a luat locul I! Dar nu-i nimic, Charlotte, mă botoxez şi eu, mă siliconez şi aşa, plină de plastic, scârţâind, poate am să intru şi eu în lumea asta modernă!

Charlotte, moartea franţuzească, îl aprobă: Da! Dar apoi îl întreabă: Nu vrei tu să plecăm din LUMEA ASTA? Nu mai este a noastră! Salvarea este în tradiţie, contra unei lumi care a înnebunit.

Piesa lui Dan Puric descrie în mod simbolic, cu mijloacele artei teatrale, un sfârşit de ev în care unicul personaj rămas în contact cu omul mai este doar Moartea. Este vorba de o lume invertită, fără Dumnezeu, în care Frumosul a devenit Urât, o lume golită de Dumnezeu, de tradiţie, de istorie, din care personajele vor să evadeze. – Nu vrei tu să plecăm din LUMEA ASTA? Nu mai este a noastră!

Un celebru istoric francez al Dreptului, Jean-Louis Harouel, demontează această „lume nouă”, a lui „politically correctness”, cu o analiză conceptuală, istorică şi sociologică; el scrie, în cartea sa „Les droits de l’homme contre le peuple”, reconstruind filosofic geneza „Religiei drepturilor omului” – fără om! – şi explicând cum aceasta distruge Europa. El aseamănă această religie de sfârşit de ev cu gnosticismul eliminat ca erezie, de la începuturile creştinismului, de la sfârşitul lumii antice. El scrie: „Dogma religiei seculare a drepturilor omului afirmă că oamenii sunt perfect interschimbabili, un popor oarecare, de exemplu malaiezienii sau turcii, ca şi cum nimic nu s-ar întâmpla, pot înlocui francezii, de exemplu, şi să ducă mai departe Franţa. Este în numele acestei dogme că europenii se văd astăzi ameninţaţi să dispară ca civilizaţie şi ca naţiuni, pentru a se topi în marele conglomerat indiferenţiat al unei umanităţi mondializate! Este o invitaţie implicită la o eutanasie colectivă, şi la o sinucidere forţat fericită corespunzătoare cerinţelor virtuţii. Iar lucrul cel mai absurd este că popoarele europene, sau cel puţin clasele lor conducătoare, par favorabile la acest program de ieşire din istorie, ca şi cum ar fi o fatalitate asemănătoare aceleia a morţii individuale. Unii observatori au pus în evidenţă neliniştitoarea acceptare din partea civilizaţiei europene a propriei sale nimiciri în folosul altora, ca pe îndeplinirea unei datorii etice”. Pierre Manent, declara în 2010: „Sunt foarte surprins de letargia europenilor, care par a fi de acord cu propria lor dispariţie; şi mai rău, ea este interpretată ca o dovadă a superorităţii lor morale! Aceeaşi constatare a fost făcută de Malika Sorel-Sutter: „Nu se poate spune unui popor: Sunteţi destinaţi să dispăreţi şi trebuie să acceptaţi această ineluctabilitate şi este tocmai aceasta că se întâmplă, iar cererea de dispariţie a popoarelor europene este teribilă şi terifiantă!”: Desigur, în toate acestea nu este mecanismul Gulagului, dar este în schimb o teribilă îndoctrinare şi un extrem de eficace control al gândirii care toate derivă dintr-un totalitarism tăcut, dar foarte real, care paralizează capacitatea de rezistenţă a societăţilor europene. Tot aşa ca şi milenarismul comunist, milenarismul „umanitar” este capabil să zdrobească fizic şi psihologic milioane de oameni şi să aibă corolarul său de

victime. ... Proiectul gnostic-milenaristic al anulării de sine evocă fără îndoială sinuciderile în massă, colective, organizate de anumite secte. Ideea de sfinţenie colectivă secularizată obţinută prin moarte în numele religiei umanitare nu vine din Creştinism, dar din pervertirea sa gnostică. Acesta este masochismul Occidentului, indispensabil iubirii altuia până la dispreţul de sine pe care îl cere milenarismul gnostic al „drepturilor omului, politically correct". Dacă se acţionează şi se trăieşte plecând de la ura pentru propria religie, naţiune şi Patrie, este mult mai uşor a se anula în faţa intereselor altora, a modului de viaţă şi gândire ale altuia. Este aici locul unde culpabilizarea, dispreţul pentru sine, îşi au rolul lor Este un mijloc psihologic pentru a antepune în mod legitim pe un Altul; pentru că masochismul european este instrumentul necesar religiei „umanitare"... Dispreţul propriei Patrii a devenit azi gândirea oficială impusă de „politically correctness". Sub efectul religiei „drepturilor omului" s-a ajuns treptat la o concepţie total diferită de democraţie, faţă de modelul clasic al democraţiei, care proclamă suveranitatea poporului şi apărarea cetăţenilor contra exceselor puterii, graţie libertăţilor publice. În această nouă versiune democraţia a devenit azi în mod fundamental cultul universalismului şi obsesie de deschidere către străini, cu relativizarea şi devalorizarea suveranităţii propriului popor, a istoriei sale. Dacă se decide că aceasta este democraţia, atunci înseamnă că democraţia clasică nu era democraţie! Valorile „religiei drepturilor omului" fiind exclusivamente universale, noile valori ale democraţiei sunt universaliste, iar nici un popor european nu mai poate fi legitim, deoarece numai omenirea există. Deci, aceste valori globaliste au fost puse deasupra suveranităţii cetăţenilor, instituţionalizând astfel paralizia politică a democraţiei naţionale. Popoarele europene au însă o identitate, o istorie, o civilizaţie a lor; dar toate acestea sunt în pericol de moarte, din cauza devotamentului fanatic către universal, impusă de noua religie mondialistă."

În introducerea la piesa sa Dan Puric, pe aceeaşi lungime de undă cu istoricul francez, observă (p. 8): „O sinucidere colectivă făcută în numele progresului contemporan, spre care este împinsă lumea în drumul ei spre neant. Urletele „libertăţii de exprimare" fără nici o frontieră morală şi fără aspiraţia spre transcendent seamănă cu invaziile barbare făcute în civilizaţia antică. Numai că de data aceasta ele sunt făcute în numele civilizaţiei. Peisajul acestor paradoxale ruine ne înconjoară astăzi de peste tot."

În actul III al piesei lui Dan Puric moartea românească şi moartea franceză simt că aceasta nu mai este lumea lor şi se întreabă unde să plece. – Nu vrei să plecăm din LUMEA ASTA? NU MAI ESTE A NOASTRĂ! Unde vor pleca? Într-o lume a Păsărilor din piesa cu acelaşi nume a lui Aristofan? Nu! Pe coperta din spate a cărţii sale, Dan Puric scrie: „Ca să cunoşti un popor trebuie să crezi în el şi abia atunci poţi să te bucuri cu toată fiinţa". Această bucurie cu toată fiinţa, va salva de pieire neamul românesc! Dragostea şi patriotismul, ca acelea ale unui mare patriot şi naţionalist ca Dan Puric! Sfârşitul actului III îmbrăţişează, dacă aşa putem spune, ethosul nostru profund, care ne salvează „piciorul de plai, gura de rai" a naturii noastre mirifice, aceeaşi din balada Mioriţa, care au salvat sufletul neamului nostru şi ne va salva de lumea duşmană a prezentului, prin bunătatea şi nefrica de moarte a sufletului românesc al păcurarului mioritic... Pentru că, aşa cum scriam în post-faţa romanului meu „Mioriţa", numai religia şi tradiţiile, istoria, prin forţa lor spirituală ne vor putea reda punctele cardinale şi pe noi, cei rătăciţi de noi, nouă înşine.

În slujba adevărului, Dan Puric afirma la începutul cărţii sale: „Nu se poate înota stând pe mal şi hamletizând la nesfârşit asupra înotului". Şi atunci, cu fermă luciditate, dar şi cu o paradoxală bucurie, m-am aruncat cu tot sufletul în talazurile necruţătoare ale furtunii ce ne înconjoară din toate părţile astăzi, în nădejdea creştină că, într-un târziu, am să răzbesc, şi pentru o clipă, am să duc la un liman sufletesc acel liman de puritate românească ce ne-a mai rămas. Şi cine ştie, poate mai târziu, şi dumneavoastră, simplii spectatori de azi, veţi deveni vajnicii înotători de mâine, care cu îndrăzneală vor străbate Marea Deznădejdii, ducând cu sine pe ţărmul eternei Românii, adevărul ei neîntinat". Îi urăm succes deplin lui Dan Puric în lupta sa eroică de salvare a onoarei şi sufletului românesc.

VÂNARE DE VÂNT. CU ANDREEA RĂSUCEANU

Adrian JICU

Unul dintre cele mai interesante trasee din literatura ultimului deceniu este cel al Andreei Răsuceanu, care a pornit dinspre teritoriile geocriticii, cu volumele *Cele două Mântulese* (2009), *Bucureștiul lui Mircea Eliade. Elemente de geografie literară* (2013), *Bucureștiul literar. Șase lecturi posibile* (2016) și *Dicționar de locuri literare bucureștene* (împreună cu Corina Ciocârlie, 2019). După cum se poate observa, ea și-a construit un profil pe care l-a tot lărgit, extinzându-și aria preocupărilor prin saltul către ficțiunea propriu-zisă, unde a dat deja un roman foarte bine primit, *O formă de viață necunoscută* (2018).

Parte a unei trilogii care are ca liant misterioasa localitate C., *Vântul, duhul, suflarea* (Iași, POLIROM, 2020) diferă de romanul precedent nu doar prin problematică, ci și prin scriitură. Dacă *O formă de viață necunoscută* era un mix narativ pe trei voci și un splendid roman de dragoste, proiectat pe fundalul unor epoci diferite, formula epică se modifică acum, printr-un proces de adâncire, similar celui din cărțile Gabrielei Adamesteanu. Deloc întâmplător, autoarea *Dimineții pierdute* scrie, pe coperta a IV-a, câteva rânduri elogioase despre mai tânăra sa colegă, socotind *Vântul, duhul, suflarea* „romanul anului 2020”. Entuziasm explicabil și printr-o lectură simpatetică, de regăsire în scrisul celuilalt/celeilalte.

*

Înainte de toate, *Vântul, duhul, suflarea* este un roman al *absenței*. O absență ca o fatalitate, care apasă asupra tuturor personajelor, indiferent că e vorba despre povestea Iolandei și a familiei sale (derulată în anii comunismului, dar cu rădăcini care coboară către al Doilea Război Mondial) sau despre cea a serdarului Mihalaki Chicuș, cu deschideri către evenimentele din epoca post-pașoptistă. De altminteri, epicul e reductibil la câteva fraze. Iolanda Vasilescu e avocată și are doi copii, dar și un divorț la activ, fostul soț (G.) încercând să fugă din țară și fiind împușcat la granița cu Iugoslavia. Uluită de vestea morții, ea se face comunistă, dovedind zel compensatoriu, fiindcă știe că asupra ei vor plana mereu suspiciuni. Crescută de Tamara și de Constantin, într-un sat de lângă Dunăre, ea trăiește drama copilului adoptat, care nu-și cunoaște părinții naturali. G. este Marele Absent, în funcție de care se jalonează destinul său și al copiilor săi, Petru și M. Mai mult, ea trăiește experiența nașterilor în spitalele comuniste și pe cea a chiuretajelor improvizate prin apartamente de la periferia capitalei. Iar asta lasă urme adânci nu doar asupra ei, ci și asupra fiilor, care luptă pentru dragostea maternă ca să compenseze golul lăsat de tată.

O absență e, în definitiv, și boala lui Mihalachi, din partea a treia a cărții, plasată în vremea fierberilor unioniste care au dus la alegerea lui Cuza. *Rehumatismus*, cum sună diagnosticul, boală care mușcă din oasele sale, privându-l de tot ceea ce înseamnă o viață normală. Boală care îl va condamna la un trai sub permanenta amenințare a prăbușirii, aducându-i, peste ani, renumele de Ologul, fiindcă oamenii vor numi locuința sa, transformată de comuniști în cămin cultural, conacul Ologului.

*

Vântul, duhul, suflarea e și un roman al *traumei*. Sau, mai exact, al traumelor, fiindcă s-ar putea alcătui un mic inventar al suferințelor, trupești și sufletești, prin care trec personajele cărții. Încercarea Iolandei de a se sinucide în copilărie, înghițind pastile, căderea în hazna și salvarea în ultima clipă, căsnicia nefericită, divorțul, trădarea Rozaliei (colega care se combină cu G.) sau cenușa tatălui pusă într-o cutie de carton, fiindcă nu a știut că trebuie să cumpere o urnă sunt doar câteva exemple de experiențe care definesc personajul. Nu altfel stau lucrurile cu M., băiatul cel mare, care se simte nedorit, „un corp străin”. Aflat în vizită la familia maiorului Pârvulescu, el va avea revelația brutală a sexualității, surprinzându-i pe soți într-o înfocată partidă amoroasă. Ea va fi completată de imaginea tatălui beat, care adoarme pe canapea în chiloți și cărui îi zărește

penisul în stare de semierecție.

Traumatizantă nu e doar viața de familie, ci și lumea noilor cartiere proletare, cu derbedei ca Vlădeanu și Cristos, care terorizează copiii, furându-le mâncarea din ghiozdane, banii de buzunar sau bicicletele. Iar scena în care M. își învinge teama și îl snopește în bătaie pe Vlădeanu, care îi lovise fratele mai mic, echivalează nu doar cu o răzbunare, ci cu o eliberare de toată această presiune insuportabilă: „L-am lovit până mi-am pierdut respirația, nu mi-am mai simțit pumnii, era plin de sânge pe față, pe tricou, pe bluza de trening. M-am așezat pe bordură, acum puteam respira, puteam să mă uit la cerul albastru, care se limpezise în sfârșit."

În definitiv, întreaga societate românească este traumatizată de un sistem totalitar dement, care interzice avorturile, încurajează delațiunile, întreține o stare de permanentă suspiciune, făcându-i pe oameni să se teamă. E o dramă colectivă, cu variațiuni în jurul fricii. Indivizii sunt condamnați la dezumanizare, iar cine supraviețuiește se poate considera norocos. Un soldat din pichetul de grăniceri se împușcă, nemaisuportând misiunea de a ucide fugarii. Alții trag fără milă, după care se duc acasă, comportându-se în prezența copiilor și a nevestelor ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Semn că viața e, cum ar spune Bacovia, mai puternică decât mizeriile ei. Iar oamenii trebuie să trăiască, urmăriți de imaginea cadavrelor care plutesc pe apele Dunării sau blochează ecluza de la sârbi.

Din categoria traumatizaților face parte, desigur, și Mihalachi, cel chinuit de durerea de oase, dar și de gândul morții. Împuținat la trup, el caută vindecarea, iar când doctorii nu reușesc mare lucru, își pune nădejdea în puterile tămăduitoare ale călugărilor de la Putna. Supraviețuind unor inundații catastrofale, cu iz apocaliptic, el va pune să fie reconstruită biserica din sat, înzestrând-o cu odoare alese, ca semn al unui nou legământ cu Dumnezeu.

*

Vântul, duhul, suflarea poate fi citit ca roman al *simțurilor*, care vorbește despre ceea ce e dincolo de aparență și despre cum curge viața. Există o remarcabilă frazare, o știință a povestirii care se manifestă hipnotic, în fraze arborescente, ca o vrajă, care te poartă dincolo de contururile clare ale realității. Romanul curge cu un firesc al lui, aidoma vântului, care uneori te învăluie cu adierea lui, iar alteori te înfruntă nemilos. Sunt pagini fascinante prin cruzimea relatării. Descrierea corpurilor contorsionate ale copiilor înecați de apele dezlănțuite ale Dunării, demența senilă a lui Constantin, care cere pâine pe drum, ravagiile holerei, vizita tovarășului Dej la Festivalul Bujorului sau aerul irespirabil din blocurile comuniste, cu mirosul de rântaș și betoane încinse, cu linoleumul lipicios și gândacii de bucătărie au o măreție inexplicabilă. Ele alternează cu pagini luminoase, cum ar fi descrierea fluturilor cărtărescieni din biserica reconstruită, a naturii care reînvie după potop, luând în stăpânire satul, sau povestea elefantului Gaba, mort de pneumonie, al cărui schelet este cumpărat de domnul Moldovei, care îl expune la palat, spre uimirea contemporanilor.

*

Romanul are și o consistentă componentă teoretică, privitoare la ideea de realitate și, mai subtil, la mitul scriitorului, reactualizat prin interogațiile lui M., care încearcă să refacă imaginea tatălui din informațiile găsite în arhivele C.N.S.A.S.: „Cine eram noi, cei din aceste reconstituiri care semănau cu viețile noastre și totuși erau altceva, un fel de imitații stângace, neclare, strâmbe, ale lucrurilor așa cum se întâmplaseră ele. Cine erau cei care ne rescriau viața ca și cum ar fi trăit-o lângă noi, observatori din umbră care făceau judecățile necesare, puneau lucrurile în ordine, trăgeau concluziile inerente, reprezentanți ai unei conștiințe unice, deținători ai unui adevăr absolut." Andreea Răsuceanu atinge astfel problema raportului între destinul unui individ și percepția celorlalți, mai ales când e vorba despre întâmplări care vin dintr-un trecut nebulos. Care e locul scriitorului în această ecuație? Este el conștiința unificatoare menită a pune cap la cap aceste frânturi existențiale și a le da coerență? Ce ne poate el spune și ce nu? Este el deținătorul adevărului? S-ar părea că nu, fiindcă aceste pagini sunt, într-un fel, o pledoarie *pro domo*: „Ce e adevărul ăsta complet? Cine-l face astfel? Cine reconstituie povestea, cine umple golurile, dar asta nu e niciodată o treabă colectivă, nu vin nu știu ce instanțe ale obiectivității garantate să-ți spună ție adevărul așa cum se vede el din nu știu câte unghiuri și perspective. Așa ar trebui, dar uite că nu vin. Fiecare trage de adevărul ăsta cum vrea".

*

Însă dincolo de toate aceste posibile observații, îmi dau seama că *Vântul, duhul, suflarea* e ceva mai mult. Că, indiferent din ce unghi l-aș citi, mereu îmi scapă ceva. Că nu există o formulă care să-l definească nici măcar aproximativ. Roman social și politic, reconstituire istorică și „proză spectrală" cum spune Paul Cernat în prefață, textul Andreei Răsuceanu e un elogiu adus vieții. El are ceva din măreția liniștită a curgerii unui fluviu peste apele căruia trece, nepăsătoare, adierea vântului. Un splendid poem despre ceea ce nu se vede, dar există.

ELIADE: ÎNCERCAREA LABIRINTULUI (III)

Theodor CODREANU

Eliade s-a hotărât să păstreze tăcere asupra propriei credinţe, pentru ca să se posteze deasupra tuturor religiilor. Toate energiile cercetătorilor în materie de religie s-au canalizat spre înţelegerea a ceea ce *cred*. Claude-Henri Rocquet asimilează hermeneutica lui Mircea Eliade cu circuitul spiritului hegelian. Evenimentele istorice dezvăluie sensuri spirituale. Eliade confirmă: „Un eveniment istoric îşi va justifica apariţia *când va fi înţeles*. Ceea ce ar putea să însemne că lucrurile se întâmplă, că istoria există numai ca să-l oblige pe om să le înţeleagă" (Jurnal, 2 martie 1967). Vânatul, agricultura, metalurgia, alchimia au îmbogăţit enorm omul. Din păcate, marile descoperiri tehnice moderne încă nu l-au îmbogăţit pe om.

*

Demistificarea (nu *demitizarea*) este un concept asupra căruia a insitat Eliade, spre a preveni neghiobia celor care au împânzit istoriografia critică cu pretenţia „demitizărilor", neînţelegând ce-i *mitul*. El mărturiseşte că s-a îndatorat lui Marx, Lévi-Strauss şi structuraliştilor, dar îi demistifică pe „demitizanţi". Marx ne-a ajutat să înţelegem structurile economice, Freud „embriologia" spiritului etc. Dar ceea ce ei pretind că „demitizează" e cădere în facil. A considera *centrul lumii* o iluzie a gândirii arhaice e zadarnic. Important e să te întrebi *de ce* oamenii „cred că trăiesc în centrul lumii"[1].

*

Religiile, miturile sunt *opere*, spune Eliade, nu documente etnologice. În oceanul arctic, oamenii n-au supravieţuit ca nişte foci, ci ca oameni: *au creat*. De aceea, hermeneutul nu le „demistifică" istoria, ci descoperă „unitatea istorică a spiritului uman". Demistificarea înseamnă, pentru Eliade, forma cea mai joasă de provincialism occidental, de etnocentrism steril.

*

Eliade nu refuză imaginarul poetic, ci îl consideră complementar simbolului mitic şi religios. A respins structuralismul lui Claude Lévi-Strauss, dar nu şi pe acela al lui Georges Dumézil, al lui Goethe şi al lui Vladimir Propp, căci aceştia mergeau la ceva apropiat de arheul eminescian, la origini. Goethe, bunăoară, gândea o „plantă originară" pe care o identifica în frunză (*Urplanze*), Propp a vorbit de „morfologia basmului", sub infleunţa lui Goethe. Structuralismul hermeneutic merge, asemenea, spre *esenţa originară*. Eroarea lui Lévi-Strauss a constat în excluderea hermeneuticii din etnologie.

*

Ca şi Eminescu al arheului şi al *setei de forme perfecte*, Eliade se mărturiseşte un perfecţionist în tot ce-a făcut, o „vecinică corectură", cum ar spune poetul.

Şi tot ca Eminescu, Eliade, după îndelunga cercetare a surselor, pune în cap de listă *cosmogonia*: „Orice mitologie are un început şi un sfârşit: la început, cosmogonia, şi, la sfârşit, escatologia, întoarcerea strămoşilor mitici sau venirea lui Mesia"[2]. E ceea ce numeşte „ontologie arhaică", evocând „o structură platonică".

*

Spre deosebire de Marx şi Lenin, Eliade crede că marele eveniment al lumii moderne nu este „revoluţia proletariatului", ci *descoperirea omului ne-european*. Nu marxismul, nu freudismul, ci *istoria religiilor*, ca rezolvare a crizei omului modern, care e criză religioasă. Noua *arcă a lui Noe*, „disciplină totală", deci şi *transdisciplinară*, cu o „funcţie regală"[3].

*

Eliade a integrat şi ateismul în istoria religiilor. A vorbit de o „teologie a morţii lui Dumnezeu". Nu Nietzsche a iniţiat-o, ci e noua faţă a lui *deus otiosus*. Această teologie este „singura creaţie religioasă a lumii occidentale moderne". Ea e „ultima etapă a desacralizării"[4]. Aduce „camuflajul desăvârşit al sacrului", până la a-l identifica cu *profanul*. De aceea,

problema care se ridică este în ce măsură profanul poate deveni *sacru*? Într-o lume complet secularizată, cum va începe o nouă religie? eliade zăreşte trei răspunsuri. Unul al teologilor morţii lui Dumnezeu, anume că, prin *coicidentia oppositorum*, se va întemeia o nouă creaţie religioasă. Al doilea: opoziţia sacru/profan e secundară în istorie, încât dispariţia religiilor nu implică religiosul. Trei: opoziţia sacru/profan are rost în religie, dar creştinismul *nu este o religie* şi, deci, acesta nu este destinul *arhaicului*, ci al istoriei.

Soluţia corectă mi se pare a fi ultima. Căci creştinismul nu s-a creat ca religie, ci ca Biserică a lui Iisus, iar dacă ar fi să se nască o nouă religie, aceasta nu poate fi decât creştinismul ortodox: *Eu sunt Calea, Adevărul şi Viaţa*, iar nu religie! Pentru om, nu există o altă Cale.

*

Obiectul de cercetare al istoriei religiilor este *sacrul*, care nu se limitează la fiinţe divine. Sacrul este *conştiinţa* „care ne face oameni”[5].

*

Se poate distinge între o *sacralitate* autentică şi una falsă? Stalin, Hitler au fost adoraţi ca adevăraţi „mesia”, la vremea lor. Diavolul nu ezită să manipuleze *sacrul negru* ce distruge chiar conştiinţa „care ne face oameni”! Altminteri, Stalin a trecut, de timpuriu, prin şcoala bisericească din Gori, iar Hitler era iniţiat în ocultismul „scientist” al lui Hörbiger.

*

Jung şi Eliade: unul dintre exemplele vii de *pancronism* în interpretarea alchimiei şi arhetipurilor. Chiar Eliade o spune: „Căile noastre… sunt paralele”[6]. Amândoi credeau în *unitatea arheică*, unul a inconştientului colectiv, altul a experienţelor religioase.

În ce priveşte arhetipurile, accepţia e diferită la Jung şi Eliade: primul se referă la structuri ale *inconştientului colectiv*, celălalt, la *modele exemplare* dezvăluite prin mituri şi reactualizate prin rituri.

*

Explicând miturile, Eliade recunoaşte că face literatură. Altminteri, definea literatura ca *fiica mitologiei*. Literatura prelungeşte miturile repovestindu-le, căci „interesul nostru pentru naraţiune face parte din modul nostru de a fi în lume”[7]. O ştia şi Eminescu (vezi *Archaeus*).

*

Precizează Eliade, în spirit transmodern, combătând sterilitatea modernistă şi postmodernistă: „triumful nesemnificativului în anumite sectoare ale artei moderne mi se pare o revoltă împotriva omului. Este o secătuire, o sterilizare – un mare plictis! Accept sterilitatea, plictisul, monotonia, dar numai ca exerciţiu spiritual, ca pregătire pentru contemplarea mistică. Atunci toate au un sens. Dar propunerea nesemnificativului ca obiect de «contemplare» şi de plăcere estetică n-o accept, mă revoltă”[8].

*

Postmodernii sunt fascinaţi de urât şi de mizerie. Filmul românesc postdecembrist, continuând, de la antipod, tradiţia festivismului socialist, pariază, acum, pe *cloaca maxima*. Eliade respingea excesele de orice fel: „De ce să adăugăm urâţenie în plus acestei urâţenii universale în care ne scufundăm din ce în ce mai mult?” În schimb, preţuia pe Fellini care ştia să camufleze sacrul în profan.

*

Se pare, cartea de căpătâi a lui Eliade a fost *Bhâgavat-Gîtâ*, fiindcă acolo mântuirea e posibilă de oriunde, „Krishna dezvăluie că oricine, pornind de la orice profesiune, poate ajunge la el, poate găsi sensul existenţei, se poate mântui de neantul iluziilor şi al încercărilor… Toate vocaţiile pot duce la mântuire. Nu numai mistica, filozofii sau yoghinii vor cunoaşte izbăvirea, ci şi omul de acţiune, cel care rămâne în lume, cu condiţia să făptuiască după modelul dezvăluit de Krishna”[9]. Nu vreau să cred că *Noul Testament* n-a fost şi pentru Eliade carte de căpătâi. Mai mult, să pui pe cântar pe Iisus cu Krishna. Mântuirea creştină nu e de oriunde, pentru toate fiinţele umane de pe pământ? Totuşi, e de înţeles tentaţia lui Eliade de a asimila creştinismul cu hinduismul, tentaţie de regăsit şi la Eminescu în raport cu budismul, care însă îl determina pe poet să se descopere *creştin la puterea a zecea*. Eliade admitea *lupta* lui Arjuna ca eveniment *impersonal*: să ucizi nu din interes personal, ci în numele lui Krishna; în război, *a renunţa la fructul actelor tale*. Lui Eliade, formula i se părea extraordinară, găsind aici renunţarea la „fructul *sacrificiului* pe care îl faci, ucigând sau fiind ucis, aşa cum ai aduce prinos zeului, în chip aproape ritual”[10]. Singurul mod de a pune capăt „ciclului infernal al karmei”.

Din păcate, Eliade ignoră trei dimensiuni capitale care diferenţiază hinduismul şi budismul de creştinism: *persoana*, opusă *impersonalului* oriental şi precreştin, în genere, şi care face posibilă *iubirea*;

sacrificiul rămâne în cadre păgâne, adresate zeului, pe când în creştinism Dumnezeu se sacrifică pentru mântuirea omului; teoria filosofică iluzorie, precreştină, a *incarnărilor*, de care creştinismul s-a debarasat.

*

Întrebat dacă a urmat calea *renunţării la fructul actului*, Eliade a răspuns afirmativ, motivând: „Cred că trebuie să făptuim, să ne îndeplinim vocaţia şi să o urmăm fără să ne gândim la recompensă". Aşadar, el descoperă în *Bhâgavat-Gîtâ* o pragmatică impersonală care duce la împlinirea personalităţii. Dar personalitatea nu este impersonală, cum nu este nici iubirea. Ştiind asta, Eliade se vede nevoit să considere impersonalul hinduist o treaptă care duce către *iubirea* hristică, în pofida filosofiei orientale a golirii omului de orice afectivitate care, se ştie, produce suferinţă: „să răspundem cu dragoste la ceva ce ne exasperează şi ne tiranizează"[11]. E porunca cea mai neobişnuită, a iubirii duşmanului. Noica ar răspunde: *Rugaţi-vă pentru fratele Alexandru!* Exemplul pisicii care-l exaspera cu mieunatul ei. În loc de a vedea în ea *demonicul*, răul, să-ţi dai seama cât e de nenorocită în suferinţă şi să transformi ura ta în compasiune. Asta înseamnă a nu mai fi *resentimentar*. A răspunde la agresiune cu blândeţe, a depăşi *legea talionului*. Eliade se întoarce, prin iubirea creştină, la teoria karmică: prin compasiune să rupi ciclul înlănţuirilor, cauzalitatea de fier. Să nu mai răspunzi la vendetă cu vendetă, la lovitură cu lovitură, ci să întorci celălalt obraz.

*

Eliade ştia să facă distincţie între „complexele de cultură" şi cele de *profunzime*. El evocă modul cum a scris romanul *Şarpele*. A reuşit fiindcă n-a pus nimic în povestire din cele ce ştia, ca savant, despre simbolistica şarpelui. Dovedeşte, astfel, puterea superioară a imaginarului artistic în comparaţie cu raţionalismul scientist: „Ştiinţa modernă a descoperit deci demult valoarea cognitivă a actului imaginar. Eu mă ridic împotriva acelui pozitivism pretins ştiinţific al erudiţilor, după care creaţia literară n-ar fi decât un joc fără legătură cu actul cunoaşterii"[12].

*

Eliade a scris *Jurnalul*, memoriile şi o autobiografie şi pentru a răspunde deformărilor vieţii sale de către ideologi. Dar inşi ca Florin Ţurcanu[13] (într-o teză de doctorat, mult aplaudată) şi alţii au conservat, mai departe, mistificarea ideologilor de tip Z. Ornea.

*

De neînchipuit cât de fecundă s-a dovedit *încercarea* eminesciană în filosofia secolului al XX-lea. Occidentalii înşişi s-au văzut nevoiţi s-o descopere. În gândirea românească, *încercarea* devine *potenţare a misterelor*, la Blaga, *personalism energetic*, la Constantin Rădulescu-Motru, *devenire întru fiinţă*, la Constantin Noica şi *încercare a labirintului*, la Mircea Eliade. La fel, celălalt concept eminescian, care defineşte însăşi viaţa, ca întrupare a sacrului: *antitezele împăcate*. Le intuise încă Heliade Rădulescu, Mircea Eliade reluându-le din gândirea europeană: *coincidentia oppositorum* (Cusanus), iar Blaga ca *antinomii transfigurate*, intrate în sfera *vocaţiei*, la Rădulescu-Motru. De adăugat *închiderea care se deschide* (Noica), *semiactualizare* şi *semipotenţializare* (Ştefan Lupaşcu). Altminteri, arheul eminescian, din care descind toate acestea, devine atât de eliadesc, încât *arhetipul* său, diferit de al lui Jung, ajunge să adune chiar semnificaţiile lui Archaeus, într-o proză numită *Bătrânul şi Ofiţerul*, considerat de unii critici cel mai bun roman al lui Eliade. Decriptarea hermeneutică seamănă leit cu interpretarea eminesciană a basmului *Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte.* Bătrânul Fărâmă este *arheul*, memoria folclorică, pe când Ofiţerul este *omul fără memorie*, care reduce totul la un pat al lui Procust. Până şi sensul profund al *ascultării poveştilor* ţine de arheul eminescian! Eliade îl numeşte pe Bătrânul-arheu – *puer senex* sau *puer-aeternes*: „Da, el este memoria".

*

Zaharia Fărâmă îi îndeamnă pe ascultătorii săi să-şi aducă aminte. el are puterea de a răscoli, prin poveste, memoria arheală, aşa cum face Făt-Frumos la *întoarcerea* la origini, după îndelungata aventură pe tărâmul tinereţii fără bătrâneţe. Claude-Henri Rocquet interpretează bine: „orice memorie ar fi o memorie a originii şi orice memorie a originii ar fi lumină şi mântuire"[14]. Şi tot el observă că Zaharia Fărâmă e „geamănul mitic şi dublul frăţesc al lui Mircea Eliade", hermeneutul.

*

Eliade insistă asupra sensului pozitiv al labirintului: „Un labirint este uneori apărarea magică a unui centru, a unei bogăţii, a unui înţeles. Pătrunderea în el poate fi un ritual iniţiatic, după cum se vede în mitul lui Tezeu"[15]. Prin încercări

succesive, ajungi spre propriul centru, „*Atman*, ca să folosesc termenul indian…”. Cum spuneam, Eminescu identifică în orice fiinţă, în orice lucru, un *centru gravitaţional*, care este arheul.

*

Omul e deplin când îşi atinge centrul, spune Eliade. Dar şi-l poate pierde repede şi *încercarea* reîncepe. A-ţi descoperi dublul, a te recunoaşte, ceea ce ai fost înainte de naştere. Înlocuiţi încercările eliadeşti cu eminescienele avatarii ale faraonului Tlà.

*

Celor care îl somează pe Eliade să-şi facă *mea culpa* pentru trecut, hermeneutul le răspunde că nu e posibil aşa ceva, că totul intră în coerenţa *încercărilor* către centru. Totul se leagă, nu poţi să te lepezi de nimic: „Totul se leagă, chiar şi perioadele pe care le socoteam fără importanţă, cum ar fi, de pildă, serviciul militar, şi pe care le-am uitat, totul se leagă şi deodată vedem că un scop ne-a condus – o orientare”[16].

Orice biograf care nu înţelege aceste adâncimi arheale e sortit să eşueze lamentabil, chiar şi atunci când se ascunde în spatele documentelor şi a propriei inteligenţe, cum o face Florin Ţurcanu. Nu Eliade este „prizonierul istoriei”, ci biograful. Eliade extinde lucrurile la întreaga operă: „pentru a putea judeca ceea ce am scris, cărţile mele trebuie judecate în totalitatea lor”. Este calea unei veritabile hermeneutici literare.

*

Există şi autori care se realizează într-o singură carte şi sunt de invidiat: Rimbaud, Mallarmé, Flaubert, ca să nu mai vorbesc de Ion Barbu. Eliade nu a putut performa astfel, ca şi Balzac, căruia trebuie să-i citeşti întreaga *Comedia umană*: „Din nefericire, eu nu am scris nici o carte care să mă reprezinte în întregime”, chiar dacă unele sunt scrise mai bine decât altele. La *ansamblu* îndemna şi Maiorescu pe cei care îl contestau pe Alecsandri. Asta înseamnă să fii *critic*, nu doar poet.

*

Cu Rădulescu-Motru, Eliade se-ntâlneşte în conceptul de *destin*. El sfârşeşte prin a pune totul în destin: „Să zicem: destinul”. Trimitere, inevitabilă, la cartea lui Rădulescu-Motru, *Timp şi destin*.

*

Nu s-a considerat în viaţă *maestrul* sau *gurul* nimănui, ci doar „un tovarăş de drum – un însoţitor puţin mai avansat – un însoţitor al celorlalţi”[17].

*

Ecuaţia *sacru – real* este temeiul gândirii lui Eliade. Oamenii confundă *profanul* cu *realul*. De-aici camuflarea sacrului în profan, într-o lume secularizată. Realul se ascunde, deopotrivă, în sacru şi în profan.

1981

Unduirea românească, de la Cantemir la Eminescu şi Vasile Conta, e descoperită de Eliade şi în gândirea indiană.

7605. Spre deosebire de Platon, Eliade acordă şansa *realului* nu doar ideii, ci şi obiectului care poate să devină real „numai în măsura în care imită sau repetă un arhetip”.

7606. Repetiţia oarbă la Eminescu, semn al zădărniciei universale, se raportează la dialectica hegeliană. Eliade are aceeaşi intuiţie şi spune că repetiţia are consistenţă ontologică dincolo de pura rotire, dobândind un *sens*. Numai *repetiţia cu sens* „conferă *realitate* evenimentelor”, adaugă Eliade.

7607. Pentru Hegel, progresul e ilimitat. Nu există repetiţie, căci sinteza contrariilor produce pe bandă rulantă *noul*. Eliade revine la teoria greacă a „eternei reîntoarceri”, ca şi Nietzsche, acuzând gândirea occidentală că, prin Hegel, şi-a uitat originile.

7608. Reproşează lui Hegel şi teologilor evrei că, pentru ei, timpul este ireversibil.

7609. Eliade este împotriva confuziei dintre artă şi mit (echivalare în care şi eu am crezut). I-o reproşează lui Wilhelm Wundt.

Note:

1. *Ibidem*, p. 133.
2. *Ibidem*, p. 140.
3. *Ibidem*, p. 144.
4. *Ibidem*, p. 147.
5. *Ibidem*, p. 150.
6. *Ibidem*, p. 159.
7. *Ibidem*, p. 161.
8. *Ibidem*, p. 162.
9. *Ibidem*, p. 164.
10. *Ibidem.*
11. *Ibidem*, p. 165.
12. *Ibidem*, p. 174.
13. Florin Ţurcanu, *Micea Eliade. Prizonierul istoriei*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2006.
14. *Încercarea labirintului*, *op. cit.*, p. 178.
15. *Ibidem*, p. 179.
16. *Ibidem*, p. 180.
17. *Ibidem*, p. 182.

GENUL SĂRAC ȘI MANTAUA LUI CARAGIALE

Constantin COROIU

PROFILURI

În numărul precedent al „Convorbirilor literare” m-am referit la antologia „Romanul românesc în interviuri” (o istorie subiectivă), realizată de *Aurel Sasu* şi *Mariana Vartic*. Celor doi reputați istorici literari clujeni le datorăm și pe cea consacrată „Dramaturgiei românești în interviuri”, apărută între 1995-1997, care se întinde pe 1300 de pagini, ceva mai mult de o treime faţă de prima. Și asta deoarece dramaturgia este genul cel mai sărac al literaturii noastre. Şi nu doar cantitativ. Ibrăileanu constata în „Creație și analiză” că literatura noastră are, indiferent de gen, un caracter preponderent liric. Epicul apare abia la Rebreanu și, într-o oarecare măsură, la Sadoveanu, dramaticul lipsind cu desăvârșire în literatura română de până în anii ’20, la care se referea criticul, în afara operei lui Caragiale, ce pare să facă parte dintr-un alt tablou. Dar Ibrăileanu nu doar descria o stare de fapt de la acea dată, ci intuia tendințe, simptome ale căror efecte aveau să se vădească în evoluția ulterioară a literaturii noastre. De altfel, este lesne de observat că și în perioadele de după Al Doilea Război Mondial, genul liric va fi cultivat cu precădere. Marele critic a văzut bine cam care va fi evoluția. Într-un excelent eseu despre Ion Luca Caragiale, publicat în „Viaţa Românească”, *Mihai Zamfir* formula o judecată și mai severă, poate prea severă, deși tabloul literaturii române era la acest moment mult mai amplu și mai divers decât cel din anii ’20: „După Alecsandri, I.L. Caragiale este cel de-al doilea mare dramaturg român – și nici până astăzi din păcate al treilea nu s-a născut, dacă facem abstracţie de Eugen Ionescu, continuatorul lui Caragiale în mediu cosmopolit. Din raţiuni pe care le putem doar aproxima, relaţia românilor cu teatrul nu a fost niciodată prea strânsă: faţă de poezia lirică ori de proză, teatrul a făcut la noi mereu figură de rudă săracă, din zorile literaturii moderne şi până astăzi. Probabil că individualismul naţional exacerbat, ca şi pasiunea pentru cultivarea cuvântului în sine, au împins în România teatrul în plan secund. Artă prin excelenţă a socialului, bazată pe puterea cuvântului de a forma opinie, teatrul nu s-a dezvoltat prea mult la un popor lipsit de simţul solidarităţii şi incapabil de sacrificii personale în favoarea binelui comun. Doi greci, deveniţi scriitori români, Alecsandri şi Caragiale, rămân până astăzi singurii noştri autori dramatici excepţionali”.

Din păcate, lipseşte din antologia „Dramaturgia românească în interviuri” unul dintre cei doi „excepţionali” și anume „grecul” *Vasile Alecsandri*. Dar și alte nume de oarecare rezonanţă, căci mai sunt totuși destule. Explicaţia este una simplă: din varii motive dramaturgii respectivi nu au dat interviuri. Iar cât privește istoria genului, Aurel Sasu și Mariana Vartic ne informează că cele dintâi interviuri apărute în presa noastră datează abia din ultimul deceniu al secolului al XIX-lea.

Ca şi „Romanul...”, „Dramaturgia românească în interviuri” este, în fond, tot o galerie de portrete şi autoportrete, fie și numai schiţate, dar și o suită de mici și atractive spectacole, unele de idei, altele numai de limbaj, unele de „artă”, altele de un nivel ceva mai bulevardier. Cel mai incitant mi s-a părut a fi dialogul lui *Adrian Păunescu*, în postură de reporter, cu *Teodor Mazilu*, asuprra căruia voi reveni. Cele mai interesante, îndeosebi din punct de vedere anecdotic, sunt interviurile cu *Victor Eftimiu*. Cel mai puţin locvace, dar şi cel mai antipatic în ipostaza de interlocutor este *Lucian Blaga,* arogant, lipsit de modestie şi de măsură în aprecierea propriilor scrieri dramatice, altminteri mai degrabă modeste. Mi se confirmă astfel și ceea ce am constatat parcurgând corespondența uneori agresivă a autorului piesei „Meșterul Manole” cu Liviu Rebreanu, pe când acesta era directorul Teatrului Național din București, editată de Niculae Gheran. Cel mai frecventat de jurnaliști dramaturg postbelic e de departe *Horia Lovinescu.* Intelectual rasat, el dă aproape întotdeauna greutate aserțiunilor sale, inclusiv atunci când vorbește de „umanismul comunist”. În toate interviurile se războieşte cu critica de teatru, nemulţumit de mediocritatea acesteia. Este și opinia lui *Nicolae*

Manolescu, care în „Istoria critică...” afirmă că România e „o ţară în care cronicarii dramatici au fost totdeauna numeroşi, dar mediocri”. Horia Lovinescu se arată foarte exigent cu sine însuşi, singura piesă pe care o remarcă cu satisfacţie fiind „Jocul vieţii şi al morţii în deşertul de cenuşă”. Mult intervievat este „tovarăşul Aurel Baranga”, cum i se adresează de obicei cu un fel de ridicolă evlavie cei care îl abordează. Mimând mari nelinişti metafizice, „tovarăşul” nu reuşeşte decât să ideologizeze consecvent şi fără limite, să fie mereu „pe linie” şi, nu o dată, de-a dreptul lozincard. *Ion Băieşu* – „un concesiv, un blând, un indiferent”, cum singur se prezintă – e mai ales de o cuceritoare sinceritate. Exemplar e respectul său faţă de confraţi: „Pot să vă spun că-l invidiez pe Marin Sorescu pentru comicul lui de o inteligenţă fără egal, pe D.R. Popescu pentru tragicul lui profund şi rafinat şi pe Teodor Mazilu pentru cruzimea observaţiei”. (Fie şi dacă luăm în considerare ceea ce spune Ion Băieşu, parcă nu e chiar atât de săracă dramatugia românească, cum îi apare lui Mihai Zamfir). Ion Băieşu are într-un interviu aprecieri demne de reţinut privind „filiaţiile” şi „afinităţile” în ceea ce priveşte comedia românească: „Dramaturgia noastră clasică e restrânsă în ceea ce priveşte comedia: Caragiale, Kiriţescu şi Muşatescu. Iar dacă ne gândim că «Gaiţele» şi «Titanic-vals» se înscriu ambele în lumea caricată a moravurilor de familie, vedem că toţi am răsărit din mantaua lui Conu Iancu (…) Definirea personajelor prin automatisme verbale n-o va putea face nimeni mai bine ca el, nici un escroc nu-l va întrece vreodată pe Caţavencu, nici un senil cap de familie pe Trahanache şi nici un cretin abulic pe Dandanache”. Şi astfel ajungem şi la cel pe care Băieşu, dar nu numai el, îl consideră tatăl tuturor dramaturgilor români, *Caragiale*, în postura de intervievat, însă şi de… autointervievat, pentru că – zice autorul „Scrisorii pierdute” – „sunt câteodată aşa de sfios, îmi lipseşte atât de mult îndrăzneala, încât, dacă unul dintre colaboratorii dvs. ar veni să mă interpeleze odată nitam-nisam, şi-ar face despre mine şi despre spiritul meu o foarte tristă opinie”. La întrebarea: „În ce stare se află literatura noastră astăzi?”, Caragiale întreabă la rândul său mai mult decât ironic: „Dar oare când am avut noi mai mulţi scriitori decât astăzi? Dar când oare s-a scris româneşte mai frumos, mai cu înţeles şi mai cu miez decât astăzi? Eu însumi am numărat, trecându-i într-o listă alfabetică, peste una sută cincizeci (150) poeţi lirici. Ce este mai îmbucurător decât numărul lor prodigios este egalitatea talentelor lor – nici unul mai inferior altuia”. Pare că răspunsul a fost dat acum. Cu o singură precizare: la cifra înregistrată de Caragiale ar trebui adăugate un zero sau poate chiar două. La întrebarea: „Ce sorţi de dezvoltare poate avea literatura noastră în viitor?” (deci şi în prezentul nostru), Caragiale răspunde părinteşte: „Dezvoltarea unei literaturi, domnule redactor, atârnă de multe împrejurări: din toate acestea, însă, cea mai importantă este prezenţa talentelor. O stare înfloritoare politică şi economică a celei mai inteligente societăţi nu este de ajuns pentru a da naştere unei literaturi puternice (…) Cea mai cultă şi mai bogată societate, suveranul cel mai iubitor de artă şi de litere, cu tot aurul şi cu toate aplauzele lor, nu vor putea face să se ivească talente acolo unde pământul nu poate produce aşa buruiană. Este o chestiune de dispoziţie de rasă”.

După Caragiale figura cea mai pregnantă din „galeria” dramaturgilor este cea a lui *Teodor Mazilu* care în ceea ce spune răspunzând întrebărilor lui Adrian Păunescu se distinge îndeosebi prin acuitatea observaţiei şi prin accentul pe care îl pune şi din perspectivă moral-psihologică, nu numai estetică. El denunţă la un moment dat obsesia continuităţii: „Dacă cineva nu se trage din nimeni şi din nimic, lumea intră la idei. Or, adevăratul scriitor nu se trage din nimic şi din nimeni”. În timp ce Horia Lovinescu vorbeşte mult despre meşteşug, Teodor Mazilu crede, din contră, că „meşteşugul transformă opera de artă într-o reţetă”. Venind vorba despre piesa sa „Aceşti nebuni făţarnici”, Mazilu face, ca de atâtea ori în interviurile cu el, dovada unui spirit pătrunzător, a unui profund cunoscător al mentalităţilor şi psihologiilor: „Există o întreagă categorie de oameni care se laudă cu viaţa lor sufletească bogată. E foarte interesant că şi în ceea ce priveşte viaţa psihică pot apărea fenomene de îmburghezire. Omul care se vrea respectabil şi ajuns nu înmagazinează numai valori materiale (maşini, case, bani), ci şi probleme spirituale. De fapt, până la urmă, e o formă atroce de lăcomie care atinge, într-adevăr, zone abisale. Din parvenitism se pot face chiar şi gesturi nobile, chiar şi acte de curaj… Din parvenitism se poate renunţa la parvenitism, bineînţeles o perioadă. Acest om vrea să aibă şi mobilă luxoasă, dar şi dispreţul filosofic pentru această mobilă. El nu vrea să renunţe nici la una, nici la alta… Prinse între dorinţe atât de contradictorii, sigur că personajele mele devin ridicole…”. Și pentru că veni vorba, citez o frază definitorie a lui Nicolae Manolescu. În „Istoria critică...”, el scrie că personajele lui Mazilu „nu vorbesc pe limba lor, ci sunt vorbite de limba de lemn...”.

Ca şi Caragiale, în epoca postdecembristă, pe care n-a mai apucat-o, Teodor Mazilu s-ar fi putut vedea *copiat* de realitate.

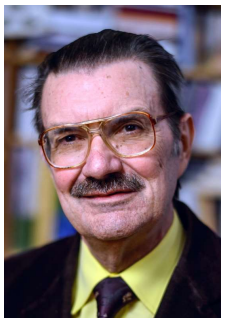

ILIE E. TOROUŢIU DIN NOU LA RAMPĂ

Liviu PAPUC

CONVORBIRI RETROSPECTIVE

Orice cărturar, la auzul numelui Torouțiu (chiar dacă falsificat în numeroase rânduri în Toro*n*țiu) va reacționa favorabil, lăudându-i impresionanta și mereu de actualitate serie de *Studii și documente literare* – care i-a adus și supranumele de „Hurmuzachi literar" – 12 vol + 1 Indice, cuprinzând scrisori inedite de-ale junimiștilor și sămănătoriștilor, fiecare volum însoțit de câte un temeinic studiu introductiv și note de mare valoare istorico-literară. Alții își vor aduce aminte de consistenta perioadă în care a condus (și finanțat!) revista „Convorbiri literare" (1939-1944), dar în umbră au rămas doctele studii germaniste (*Carmen Sylva în literatura românească* – 1924, *Immanuel Kant în filosofia și literatura română* – 1925, *Hermann Sudermann în literatura românească* – 1930, *Heinrich Heine și heinismul în literatura românească* – 1930), precum și eleganta și densa revistă „Floarea Soarelui" (1927-1929), sau alte contribuții de critică și istorie literară (*Modernismul – simbolism, impresionism, expressionism* – 1926, *Pagini de istorie și critică literară* – 1936), la care se adaugă cele două decenii de patronare a editurii „Bucovina" – pepinieră, printre altele, a unor numeroși condeieri (cu precădere poeți) pe care i-a girat.

Posteritatea, ca și în cazul numeroșilor intelectuali proveniți din provinciile pierdute după al doilea război mondial, i-a fost nefastă, de-abia în 1988, la un secol de la naștere, numele fiindu-i pomenit cu un oarecare fast, alături de al cumnatului său Leca Morariu, într-o memorabilă manifestare pe plaiurile natale, concretizată și printr-un compact volum II al „Buletinului de informare și documentare metodico-științifică", *Studii și articole*, editat de Societatea de Științe Filologice, Filiala Suceava, în același an. Mai trec niște ani până când Doina Rizea și Nicolae Georgescu să-i repună numele în circulație prin ediția *Exegeza eminesciană – poezii antume din punct de vedere filologic* (București, Edit. „Floare albastră", 2002), iar Ion Filipciuc să-i contureze pregnant profilul folcloric prin volumul *Frunză verde, cântece și basme poporale din Bucovina* (Câmpulung Moldovenesc, 2003) – în ambele fiind de găsit și încercări de conturare a unei vieți păstrată cu cerbicie, de către „împricinat", departe de valurile nocive ale preocupărilor fără roade ale mondenității.

Sumara trecere în revistă a unei veritabile personalități – nu numai literare – ne este prilejuită de excelenta (și surprinzătoarea) apariție la prestigioasa Editură „Junimea" din Iași a volumului „testamentar" *Pe-aici a fost un bucovinean*..., semnat de Ilie E. Torouțiu (1888-1953), datorat efortului profesoarei Oltea Prelucă (și acompaniat de doctele aprecieri ale universitarilor Mihai Iacobescu și Mircea A. Diaconu), cea care s-a aplecat cu dedicație și competență asupra restituirii unui text aflat, ca prin minune, în arhiva Fundației Culturale „Leca Morariu" de la Suceava, cu pioșenie „morăreană" diriguită de farm. Maria Olar, acompaniată cu devotament de ing. Ion Olar. Spunem „ca prin minune", odată ce manuscrisele lui Torouțiu, de la București, au dispărut, probabil, în hrubele Securității, care i-a călcat casa în nenumărate rânduri (acolo trebuie să se afle și finalizatele, sau

în curs de finalizare, *Exegeza eminesciană*, *Sinonimia românească*, încă 12 volume din *Studii și documente literare* ș.a.). Volumul de față trebuie să-i fi parvenit lui Leca Morariu încă din timpul vieții autorului, care în câteva scrisori îl amenință că îi va trimite la Râmnicu-Vâlcea texte de-ale sale pentru a fi șlefuite („periate") de cel care predase la Cernăuți un curs de *Stilistică*.

Cartea este o proză memorialistică, având în prim plan segmente din viața lui Luca Teișor (două „scrisori" din Bucovina, apărute în revista „Ramuri" de la Craiova în 1910, apar sub această semnătură), ca un conglomerat de schițe aparținând primei perioade a vieții, până la finele studiilor liceale, și ultimei părți, aceea în care noul regim socialist îl alungă din propria tipografie. Ne rezervăm pentru o altă ocazie prezentarea mai amplă a cărții, adăstând acum o clipă numai asupra unui singur aspect ce merită clarificat, odată ce aruncă lumini (și umbre, din păcate) asupra atmosferei din școlile bucovinene din jurul anului 1910.

Se jeluiește, în carte, Luca Teișor că a fost năpăstuit de profesorul Vasile Burduhos, care refuza să-i acorde notă de trecere la bacalaureat, în vreme ce tot restul „completului" examinator nu-și dădea rând ca să-l laude. Și asta-i tot. Banal, nu?

Elucidarea momentului o găsim într-una dintre „scrisorile" din mai sus pomenita „Ramuri" (*Din Bucovina. Referințe de la gimnaziul gr. or. din Suceava*, în nr. 8, p. 463-469), din care extragem:

[...] deși institutul a fost cercetat de mai mulți români (402 români, 222 evrei), sfârșitul anului 1907/8 dă studenți cu bacalaureat în raport invers: români 13, evrei 18. Acuma abia, după raporturile induse mai sus, înțelegem pe deplin premisa onorabilului director *Kossowicz* și a ilustrului profesor *Basil Burduhos*: „Vir erwachsen ein gebildetes Proletariat!" (Noi creștem un proletariat cult!). Și apoi să nu credeți că străinilor le adresează vorbele astea, ci românilor, numai românilor. De ce?, veți vedea îndată. [...] Iată, bunăoară, ce zice revista bucovineană „Buciumul", Anul I, nr. 11-12: „Cu finea anului școlar, au petiționat mai mulți elevi către direcțiunea căilor ferate din Bucovina, conform emisului cunoscut, pentru acordarea biletelor de călătorie cu reducere pentru elevi sărmani și demni, de a călători cu drumul de fier spre căminele părintești. Ce să vezi? Sosește domnul profesor Vasile Burduhos înaintea elevilor rupând petițiunile, care, din păcate, erau scrise românește, zicând unui elev că nu știe că petițiunile trebuiesc scrise în limba germană? De unde va fi având și acest domn emisul acel, că numai limba germană este recunoscută, nu știm, doară dumnealui, ca ordinar, va avea emisii proprii. Abia prin intervenția d-lui prof. Dr E. Popovici a putut străbate o petițiune a unui elev în limba română printre profesorii români de la direcțiunea școlară. De ce n-au făcut funcționarii străini ai căilor ferate nici o deosebire între petițiunile cu limba română sau germană, ci le-au rezolvit egal?...".

Tot acest caz trist îl relevă și „Neamul românesc", în nr. 113 anul III, 21 sept. 1908: „Lucrul stă astfel: în preajma vacanțelor, elevii sârguincioși înaintează de obicei petițiuni pentru reducerea prețului de călătorie. Până în anul acesta s-au înaintat, ce-i drept, petițiuni scrise în limba germană, dar acuma, din inițiativa unor elevi cuprinși de sentimente naționale, au făcut toți studenții români petițiuni scrise românește.

Toți domnii profesori din celelalte clase au primit cu bucurie petițiunile românești, văzând pasul lăudabil ce l-au făcut.

Dar d. profesor Burduhos, fost șef al clasei a VI-a, secția românească, a respins petițiunile cu cuvintele: «Ihr müsset mir deutsche gesuche bringen, denn die Herren von Oben können nicht rumänisch sprechen!» («Trebuie să-mi aduceți petiții germane, căci domnii de sus nu știu românește»). Zicând cuvintele acestea într-un ton iritat, aruncă îndărăt petițiunile elevilor, care însă se duc în urma d-lui profesor Basil și le predau d-lui director.

D. director le primește scrise românește! Peste un ceas, vine d. șef al clasei mânios, izbind și trântind, cu petițiunile în mână, cele ce au fost predate de elevi d-lui director, vine și le rupe în

bucățele în fața elevilor, strigând la injurii: «Schäbige Generation! Ihr Dieben, was ihr seid, ihr Schweinengeschlecht! Hab' euch nicht einmal gesagt, dass ihr keine romänische Gesuche überreichen dürfet! Uebrigens werdet ihr mir nachmittags um zwei Uhr zum Einsperren!» («Neam râios! Hoți ce sunteți, neam de porci! Nu v-am spus că nu trebuie să înaintați petiții românești? De alminterea să veniți după-amiazi, ca să fiți închiși»). Apoi îi obligă pe elevi să-i aducă pe a doua zi petițiuni scrise în limba germană".

Acesta e un caz întâmplat. Îl arăt numai ca să ilustrez reflexiunile pe care le-am fost făcut în rândul trecut: cum se poartă „omul guvernului" față de ai săi, când vrea să ajungă „domn mare". Așa fel de educație se dă tinerimii la gimnaziul gr.or. din Suceava: între profesor și elev există un părete. Se înțelege, între profesorul de tagma onorabilului Burduhos, ori a directorului Kossowicz, despre care voi vorbi într-alt număr. Și sunt mulți de acei profesori. Nu deneg însă că sunt și cinstiți, foarte cinstiți, majoritatea chiar, despre care ar fi un păcat strigător la cer dac-ai spune ceva rău. Numai aici e buba: capul gimnaziului, directorul Kossowicz, e capul celor „buni". Față de aceștia, elevul de la gimnaziul nostru se simte înstrăinat. El se teme să meargă la profesorul său ca să ceară un sfat, căci acela îi vorbește cu nasul în nouri, din înălțimi olimpice, despotic. Vorba lui Burduhos: „Ich bin Professor!". Dac-ai cutezat să-i vorbești românește, atunci onorabilul Burduhos pe loc ți-a tăiat firul vorbirii: „Deutsch! Deutsch! Ihr müsst mir deutsch sprechen!". [...] Sărmanii elevi, cei mai mulți poate de multe ori nu văd decât cu ochii de foame – uscați, palizi, năcăjiți ca vai de ei, mai au încă de îndurat și sudalmele unui ilustru profesor ca Burduhos. Și bieții elevi înghit toate și tac, tac elevii români, că-s doară români și-s răbdători, aceste sudalme. Burduhos le adresează numai în clasele românești, deoarece în cele nemțești își teme pielea.

Acuma închipuiți-vă, dragii mei, ce-și gândește sărmanul băiat când vede toate astea. Crescut bine de acasă, cu sufletul curat, vine la școală să se cultive, și apoi să stai numai și să te miri ce simțiminte poartă în el, după ce a ieșit din gimnaziu. Câtă vreme a stat în acest institut de creștere, i s-a umplut sufletul de deznădejde și ură! Ură? Da! Față de cine? Față de cei de la care a îndurat atâtea necazuri, față de acei prepoziți de tagma lui Burduhos, care când văd pe bietul elev în partea stângă, strâmbă nasul în partea dreaptă, iar când îl vede în partea dreaptă, strâmbă nasul în partea stângă. [...]

Că eroul nostru a fost „capul răutăților", ni se pare indubitabil (după cum îl „suspectăm" că ar fi fost și autorul articolului din „Buciumul" – debutase în presa scrisă încă din 1907, în revista „Răvașul" de la Cluj). Că ranchiuna profesorului a depășit limitele – este o reacție omenească (chiar dacă nu onorabilă), dar în nici un caz pedagogică. De altfel Vasile Burduhos a mai avut la activ și alte luări de atitudine pe care comunitatea cultă a Sucevei le-a sancționat, ceea ce nu l-a împiedicat, după Unire, să fie timp de mai mulți ani directorul Liceului „Ștefan cel Mare". Că așa a fost în Bucovina (dar parcă numai acolo?)!

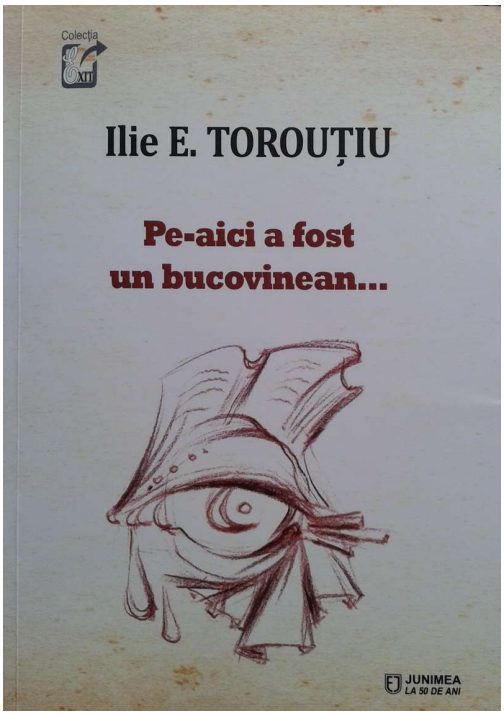

O REVOLUŢIE „MONARHISTĂ” PUSĂ LA CALE DE UN FOARTE CONFUZ REPUBLICAN: PLOIEŞTI, AUGUST 1870

Simion-Alexandru GAVRIȘ

„Da, vreau scandal, da... pentru că m-ai uitat pe mine, le-ai uitat pe toate: ai uitat că sunt fiică din popor și sunt violentă; ai uitat că sunt republicană, că-n vinele mele curge sângele martirilor de la 11 fevruarie; ai uitat că sunt ploieșteancă – da, ploieșteancă! – Năică, și am să-ți torn o revuluție, da' o revuluție...să mă pomenești!”

Astfel este apogeul, isteric și hilar, al unei scene din cunoscuta piesă a lui I.L. Caragiale – *D'ale carnavalului*. Comicul replicii provine, în primul rând, dintr-o asociere surprinzătoare, aproape oximoronică la o primă vedere, între preferințele politice ale femeii înșelate (Mița Baston) și proiectata ei răzbunare. Întregul ridicol al situației este însă limpede doar pentru cei care cunosc în amănunt împrejurările la care Caragiale face trimitere în micul monolog al teribilei „republicane”.

Primii ani ai domniei lui Carol I (începută, după cum se știe, la 10 mai 1866) au fost dificili pentru tânărul principe și pentru țara pe care primise să o conducă. Domnul era lipsit de experiență politică și nefamiliarizat cu împrejurările românești; finanțele erau într-o stare dezastruoasă de pe urma trecutei domnii a lui Alexandru Ioan Cuza; nu existau partide pe care șeful statului să poată conta pentru a le încredința guvernări coerente, ci doar gupări politice care încheiau coaliții vremelnice. Mai multe cabinete susținute de asemenea înjghebări politice de vreme rea, fie ele liberale, conservatoare ori fără o culoare politică precisă, s-au succedat până în 1870, fără ca situația generală să se îmbunătățească semnificativ.

Situația tulbure a stimulat, deloc suprinzător, apariția vocilor contestatare. În lumea politică, primii care și-au pierdut răbdarea au fost liberalii radicali („roșii”). La o primă vedere, această grupare nu ar fi avut motive prea serioase de nemulțumire. Radicalii se aflaseră la putere, în diverse combinații, aproape doi din cei patru ani scurși de la urcarea lui Carol I pe tron și până la jumătatea lui 1870, și aceasta în condițiile în care erau aproape complet lipsiți de susținere în Moldova. Mai mult, ei fuseseră înlăturați de la putere, la sfârșitul lui 1868, nu în urma voinței principelui Carol, ci a presiunilor externe (îndeosebi franceze). Pe de altă parte, intransigența ideologică, organizarea superioară altor grupări și sprijinul popular pe care îl revendicau (real, de altfel, doar în orașele Munteniei și Olteniei) îi făceau pe „roșii” să se considere partidul natural de guvernământ. Mai mult, rolul important jucat de liderul radical I.C. Brătianu în aducerea pe tron a principelui Carol îi îndemnase, pare-se, să supraestimeze ascendentul pe care îl aveau asupra șefului statului, generând așteptări cu totul nerezonabile, urmate de cu atât mai dureroase dezamăgiri.

Ostilitatea radicalilor față de Carol I a fost stimulată și de un eveniment extern, ale cărui semnificații nu au fost capabili să le înțeleagă și al cărui parcurs nu l-au putut prevedea: războiul franco-german, izbucnit în iulie 1870. Luându-și dorințele drept realități, „roșii” – francofili stridenți, în pofida ostilității pe care le-o arăta împăratul Napoleon al III-lea – au ajuns să îl privească cu și mai multă suspiciune pe principele prusac al României și să nutrească temeri cu privire la poziția țării după așteptata victorie franceză. Astfel au ajuns radicalii (sau, cel puțin, o parte dintre ei) să conspire pentru răsturnarea prințului străin[1].

Complotul pus la cale de „roșii” își avea, bineînțeles, centrul în București. În paralel cu

mișcarea de aici ar fi trebuit să izbucnească revolte în alte câteva orașe, dar și în tabăra militară de la Furceni (lângă Tecuci). La conspirație luau parte Eugeniu Carada, jurnalist și organizator politic radical, devenit mai târziu un important om de finanțe, Constantin Ciocârlan, fost prefect de poliție al Bucureștilor, ori maiorul Constantin Pilat, ginerele lui C.A. Rosetti (care era, alături de I.C. Brătianu, cel mai important lider al radicalilor în acel moment). Legăturile personale ale celui din urmă, ca și ale altor importanți conducători ai „roșiilor" cu mișcarea din august 1870 sunt neclare. Rosetti era plecat în acel moment din țară, iar împotriva generalului Nicolae Golescu (fost membru al locotenenței domnești instituite în 1866, care ar fi urmat să joace același rol după detronarea lui Carol I) și a lui I.C. Brătianu (pe care liderul ploieștean al complotului, despre care va fi vorba în rândurile de mai jos, îl desemna drept conducător al mișcării) nu s-au găsit nici un fel de probe compromițătoare. Scopul mișcării era, pe lângă înlăturarea domnului german, aducerea pe tron a unui suveran de origine franceză: prințul Napoleon, vărul împăratului cu același nume, un cunoscut simpatizant al liberalismului „roșu".

De la bun început, complotul a avut vizibile slăbiciuni. Spre deosebire de cei care puseseră capăt domniei lui Cuza patru ani și jumătate mai devreme, conspiratorii reprezentau o singură grupare politică. Mai mult, sprijinul pe care puteau conta în Moldova era minim: nici măcar „fracțiunea liberă și independentă", grupare de alfel nu întru totul fidelă lui Carol I și dinastiei străine, nu participa la complot. Chiar în eventualitatea reușitei mișcării, tot ce se putea aștepta din partea moldovenilor era fie o încercare de rezistență, fie o nouă tentativă de separare, după „modelul" deja încercat în primăvara lui 1866.

Ceea ce putea sfârși în confruntare sângeroasă și dezastru politic a alunecat însă în ridicol. În ultimul moment, liderii de la „centru" ai mișcării au decis amânarea sa. Din pricina unei deficiențe de comunicare, Ploieștii – paradoxal, cel mai apropiat de București dintre orașele în care urma să izbucnească revolta – nu au primit vestea la timp. În consecință, la data stabilită (8 august 1870), conspiratorii locali au trecut la acțiune.

Ploieștii nu erau lipsiți, în 1870, de o anumită tradiție a mișcărilor de stradă. În 1860, o revoltă a orășenilor provocată de creșterea taxelor izbucnise în oraș. În timpul alegerilor din mai 1870, cu puțin timp înaintea „revoluției", avuseseră loc conflicte între armata fidelă guvernului și garda civică, susținătoare a radicalilor, soldate cu mai multe arestări[2]. Tenisunile politice din localitate erau, așadar, suficient de mari pentru ca „stânga" să își poată mobiliza ușor simpatizanții și agenții.

Conducătorul local al „revoluției" era maiorul Alexandru Candiano-Popescu. Personaj plin de sentimentul propriei importanțe (după cum reiese din memoriile sale), nu lipsit de inteligență și foarte curajos (după cum avea să o demonstreze, în 1877, la asediul Plevnei) acest militar era, pe de altă parte, un iubitor de dueluri, conspirații și scandaluri politice. La 11 februarie 1866, el participase la lovitura de stat care încheiase domnia lui Cuza (de aici, desigur, aluzia din „discursul" Miței Baston la de altfel foarte pașnica și lipsita de „„martiri" conspirație). În 1867, Candiano fusese arestat de autoritățile austriece din Transilvania pentru propagandă naționalistă. Trei ani mai târziu, nu cu mult înaintea evenimentelor din vara lui 1870 statul român îi acordase, la rându-i, aceeași dezagreabilă „găzduire", pentru insulte la adresa domnului, proferate în paginile unui ziar ploieștean pe care îl conducea. Ca ziarist, Candiano se remarcase, de altfel, nu doar ca un antidinastic convins, ci și ca un simpatizant al ideilor republicane. Aici își are originea asocierea făcută de Caragiale – și nu numai de el – între mișcarea de la Ploiești și o presupusă conjurație republicană[3].

De la primele ore ale dimineții zilei de 8 august, conspiratorii s-au pus în mișcare. Pentru a controla legăturile rapide cu exteriorul, ei au ocupat, mai întâi, telegraful; au urmat prefectura, poliția și alte instituții. Doar cazarma batalionului de linie staționat în oraș a rămas „teritoriu guvernamental". Deși arestat inițial de conspiratori, comandantul batalionului, maiorul Polizu, a reușit să evadeze și să mențină disciplina în rândul oamenilor săi. Sigur de victorie, Candiano nu s-a dat în lături să le citească ploieștenilor adunați în piața publică telegrame false, pe care i le-a atribuit lui I.C. Brătianu, prin care era anunțată înlăturarea lui

Carol I și instituirea unui guvern provizoriu. Maiorul ploieștean (autoproclamat prefect al județului Prahova) a început, de asemenea, să facă schimbări în rândul funcționarilor și să primească jurăminte de fidelitate din partea celor care au acceptat să servească „noul regim". Printre susținătorii săi s-a numărat și un foarte tânăr orășean – nimeni altul decât deja amintitul I.L. Caragiale, care ar fi devenit, prin bunăvoința lui Candiano, subcomisar de poliție. Peste ani, pocăitul și mult mai conservatorul scriitor a rememorat mai ales aspectul „festiv" al mișcării ploieștene: o cam prea matinală petrecere, ornată cu numeroase butoaie de vin, care a urmat imediat după instituirea noilor autorități și la care „poporul martir" al Ploieștilor a participat în masă.

Viața noului „guvern" a fost scurtă. Încă de dimineață, comandantul micului grup care ocupase telegraful (de altfel, un „om de nădejde", după cum l-a descris Candiano mai târziu) a adormit în post. Profitând de ocazie, unul dintre telegrafiști a dat alarma la București. Guvernul conservator condus de Manolache Costache Epureanu a acționat imediat, trimițând la Ploiești un batalion de soldați. Liderul „revoluției" a dat însă, în ultimul moment, dovadă de realism. Fără a încerca nici un fel de rezistență, el a părăsit orașul, fiind, în scurt timp, capturat de autorități. „Am început ca voinicii și sfârșit ca păcătoșii", a scris Candiano mai târziu, fără a înțelege că renunțarea fusese, poate, singura hotărâre înțeleaptă pe care o luase pe durata efemerei „revoluții".

Autoritățile au operat numeroase arestări în Ploiești și în restul țării. În fața instanței de judecată, în procesul desfășurat la Târgoviște, nu a apărut însă decât un mic grup de persoane, împotriva cărora s-au găsit probe suficient de concludente: cei mai importanți acuzați erau Candiano și Eugeniu Carada. Decizia juriului târgoviștean a fost un șoc pentru guvern și pentru Carol I: toți cei învinuiți au fost achitați. Tulburările politice au continuat în următoarele luni, până când un guvern conservator mai puternic decât cel al lui Manolache Costache Epureanu a preluat puterea, spulberând ambițiile radicalilor și instaurând, în sfârșit, stabilitatea.

Urmările pe termen mediu și lung ale „revoluției de la Ploiești" au fost, așadar, puțin spectaculoase. Condeiele conservatoare au acoperit-o cu ironii, transformându-i memoria într-un clișeu antiliberal cu o lungă carieră publicistică și literară. Însuși conducătorul mișcării, Alexandru Candiano-Popescu, s-a dezis, implicit dacă nu explicit[4], de trecutul său antidinastic. După o comportare vitejească în fața Plevnei, care i-a răscumpărat greșeala față de tron, fostul răzvrătit a devenit general și aghiotant al suveranului pe care altădată încercase să îl detroneze. Lovitura de stat eșuată care a bulversat, pentru o clipă, o lume politică deja obosită de confruntări sterile rămâne „visul unei nopți de vară" al radicalismului românesc: o mărturie a neîndemânării politice și a lipsei de tact care își fac loc uneori în statele tinere, în inteligențele exuberante și în vremurile tulburi.

Note:

1. O descriere a „revoluției de la Ploiești" se găsește la Gh. Cristea (*Conspirația „republicană" din august 1870*, în „Studii. Revistă de Istorie", 1-3, 1969, p. 231-247), care folosește ca surse mai ales actul de acuzare din procesul participanților și scrierile lui Caton Theodorian și M. Theodorian Carada. Un alt izvor important este volumul I al memoriilor liderului mișcării. Alexandru Candiano-Popescu, *Amintiri din viața-mi (1867-1898)*, studiu introductiv, nota asupra ediției, adnotările, transcriere și îngrijirea textului de Constantin Corbu, București, 1998.

2. Simion-Alexandru Gavriș, *Ipostazele unei biografii politice: Manolache Costache Epureanu*, Iași, 2013, p. 248-249.

3. Un alt pitoresc participant la „revoluție" era Stan Popescu, un mare admirator al lui Giuseppe Garibaldi, căruia ar fi încercat, după propriile mărturisiri, să i se alăture într-una din aventurile sale militare. Dorin Stănescu, *Republica de la Ploiești: revolta contra modernității*

(https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/republica-de-la-ploiesti-revolta-contra-modernitatii).

4. În memoriile sale, fostul conspirator a încercat să reabiliteze mișcarea de la 8 august 1870 ca pe „o furtună curățitoare de rele și o școală generoasă, unde tinerele generații au învățat cum să apere libertățile și drepturile cetățenești" și ca pe un necesar semnal de alarmă pentru principele Carol I. El a recunoscut, totuși, că reușita conspirației ar fi fost un dezastru politic („am fi dat foc prezentului și viitorului țării, pentru că, în loc de Franța – după cum credeam – Prusia a ieșit biruitoare"). Alexandru Candiano-Popescu, *op. cit.*, p. 120-121.

ESEU

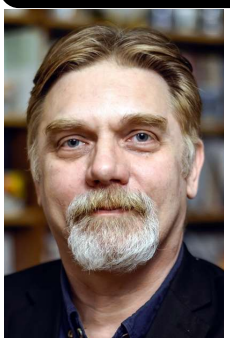

RAŢIUNEA CA VORBIRE ÎN *DIVINA COMEDIE*

Dragoş COJOCARU

LECTURA DANTIS

Cele 28 de ocurenţe ale verbului *ragionare* în cuprinsul *Divinei Comedii* sunt indicate de Scartazzini în ordine, fără o diferenţiere, din capul locului, în funcţie de sensurile pe care el însuşi le enumeră de la bun început, fără pretenţie de exhaustivitate: „a judeca, a argumenta servindu-te de propria raţiune, a conversa, a vorbi, a spune, etc.” Urmând însemnările savantului italian, găsim o primă utilizare a verbului nostru în *Inf*. II, 36, unde călătorul Dante apelează astfel la înţelepciunea călăuzitoare a lui Vergilius: „*se' savio; intendi me' ch'i' non ragiono*” (în traducere liberă: „[tu] eşti înţelept; înţelegi mai bine [ceea] ce eu nu spun”). Natalino Sapegno oferă o parafrazare mai generoasă: „ca înţelept, tu poti înţelege şi ceea ce eu nu am ştiut să exprim”. Pentru tălmăcirea acestui vers, George Coşbuc apelează la o echivalare generică, introducând o pereche verbală inexistentă în original, dar acceptabilă în context: „eu zic: iar tu pricepi şi ştii mai bine”. În schimb, Eta Boeriu optează, ca şi în alte rânduri, pentru o dramatizare personală ce afectează şi finalul versului precedent, ea profitând creativ de ocazie pentru a introduce şi două aliteraţii din partea casei: „pierdut,/ pe tine, tată,-n ajutor te chem”... Versul 115 din acelaşi al doilea cânt infernal conţine verbul *ragionare* la mai-mult-ca-perfectul-îndepărtat (*trapassato remoto*), timp verbal inexistent în limba română, cu rolul de a exprima, în limba italiană, o acţiune anterioară altei acţiuni exprimate printr-un verb la perfectul simplu (semnificativ denumit în italiană *passato remoto*). Fireşte, problema traducătorilor nu este să născocească vreo nouă formulă gramaticală, ci să redea raportul temporal prin folosirea mijloacelor oferite de limba română. În original, fraza sună astfel: „*Poscia che m'ebbe ragionato questo,/ li occhi lucenti lagrimando volse*” (adică: „după ce mi-a spus asta,/ ochii strălucitori lăcrămând şi i-a întors”). În mod surprinzător la prima vedere, pentru exprimarea unui termen simplu, Coşbuc alege de această dată o metaforă perifrastică, pesemne presat de potrivirea rimelor: „şi după ce-mi pică acestea 'n minte/ întoarse ochii-aprinşi de plâns la mine”. Dincolo, însă, de traducerea verbului *ragionare*, pasajul dantesc pune problema: încotro îşi întoarce Beatrice ochii ei strălucitori şi înlăcrimaţi; consecinţa acestei piruete oculare fiind, precum aflăm din versul următor, insuflarea unui zel sporit în acţiunea proaspătului mobilizat Vergilius. Cum am văzut, Coşbuc alege să interpreteze că Beatrice îşi întoarce ochii către poetul antic, ceea ce pare a se justifica prin imediateţea consecinţei, deşi probabilitatea ca ea să-i fi ţinut lungul discurs prealabil uitându-se în altă parte pare, la rândul ei, limitată. Dimpotrivă, Eta Boeriu interpretează că Beatrice îşi întoarce ochii în altă parte: „Şi-astfel zicând, obrazul ei frumos,/ scăldat în lacrimi, şi-l feri de mine”. Desigur, în varianta boeriană, ochii devin obraz, iar actul lăcrămării este nuanţat prin imaginea scăldătoarei, dar opţiunea sa în privinţa mişcării Beatricei îşi are un antecedent în interpretarea lui Tommaseo[1], care consideră de la sine înţeleasă întoarcerea ca ferire[2] şi explică: „pentru a-şi ascunde tulburarea”, după care mai admite o posibilitate: „sau, poate, către cer”. Sapegno nu formulează nici o ipoteză. Nu o făcuse nici De Sanctis[3], ceea ce ne duce cu gândul la posibilitatea ca verbul *volgere* să nu aibă un sens dinamic, ci întreaga expresie să însemne, pur şi simplu: „privi spre mine”, cu sensul mai exact de „mă privi în acel moment [altfel decât până atunci]”, situaţie care nu exclude privirea anterioară, din timpul discursului...

În cântul următor, la *Inf*. III, 51, întâlnim unul din versurile cele mai celebre din *Divina Comedie*. Cei doi călători, după ce tocmai intraseră pe monumentala poartă a Iadului, străbat zona de pedeapsă a „şovăielnicilor”, despre care poetul-narator ne spune, în fel şi chip, că nu au lucrat nici pentru bine, nici

pentru rău. Aceşti pacătoşi nu merită nici un fel de pomenire şi nici un fel de atenţie, drept pentru care Vergilius însuşi îşi îndeamnă învăţăcelul cu vorbele faimoase: „*non ragioniam di lor, ma guarda e passa*" (în traducere frustă: „să nu vorbim despre ei, ci priveşte şi treci [mai departe]"). Coşbuc redă pasajul în felul următor: „Prea mult vorbim de ei; tu-i vezi şi treci", unde „'i vezi" e de socotit la imperativ, ca şi „treci", care sună cam sec, dar rimează cu anteriorul „în veci". În acest caz, Eta Boeriu izbuteşte o construcţie mai cursivă şi mai naturală la nivelul întregului vers: „de-ajuns ne-au fost: te uită doar şi-i lasă" – chiar dacă verbul care ne interesează lipseşte cu desăvârşire...

Mai departe, în cântul al IV-lea, versul 97 deschide o terţină în care *ragionare* (din nou la mai-mult-ca-perfectul-îndepărtat, e în relaţie cu „întoarcerea" desemnată prin verbul *volgere* (aici în formă pronominală şi cu direcţie precizată). Este vorba de conversaţia dintre spiritele măreţe din limb, reprezentate de maeştrii stilului tragic, în frunte cu Homer, momentan intraţi în vorbă cu Vergilius. Despre aceştia ne spune Dante: „*Da ch'ebber ragionato insieme alquanto,/ volsersi a me con salutevol cenno*" (în traducere literală: „după ce au vorbit împreună un timp,/ s-au întors către mine cu un semn de salut"). Cele două versuri sunt traduse de George Coşbuc cu limpezime, păstrate fiind şi numărul de inversiuni (două) din original, chit că elementele inversate nu coincid (pentru că nu au cum să coincidă): „Iar după ce 'ntre ei puţin vorbiră,/ spre mine 'ntorşi c'un semn m-au salutat". Eta Boeriu se remarcă din nou printr-o variantă foarte personală, pentru a cărei edificare recurge, din afara resurselor artistice ale Poetului, la o sumă consistentă de noi imagini: un cerc, o clipire şi românescul dor, căruia îi asociază, prevalându-se de afinitatea metaforică deja dovedită, verbul mioritic (sau poate cavaleresc) „a mâna". În consecinţă, versurile 97-98 din *Inf.* IV sună astfel în varianta traducătoarei post-coşbuciene: „Şi-apoi, după ce-n cerc, mânaţi de dor,/ vorbiră-un timp, spre mine-n semn clipiră". Inclusiv în noua formă, verbul care ne interesează – a vorbi – este lesne identificabil...

A cincea (şi ultima) ocurenţă a verbului *ragionare* din *Infernul* dantesc survine în cântul al XIII-lea. Ca şi în cazurile precedente, înţelesul său este acela de „a vorbi". Şi nu e de mirare, dacă stăm să ne gândim că Iadul nu este, în privinţa locuitorilor săi, un spaţiu al raţiunii. Dante şi Vergilius au ajuns în „pădurea spânzuraţilor", unde cei pedepsiţi sunt sinucigaşii, preschimbaţi în arbuşti uscaţi de care propriile trupuri urmează să atârne exemplar după Judecata de Apoi. Cu vorbe meşteşugite, poetul latin îndeamnă unul din aceste suflete (Pier della Vigna) să îi ofere călătorului explicaţii suplimentare. Terţina în care copacul reacţionează este următoarea (55-57): „*E 'l tronco: «Sì col dolce dir m'adeschi,/ ch'i' non posso tacere; e voi non gravi/ perch'io un poco a ragionar m'inveschi.* (...)»" O traducere epurată de metafore şi de inversiuni ar putea suna astfel: „Iar trunchiul: «Cu vorbele tale dulci mă ademeneşti în aşa fel/ încât nu pot să tac; şi să nu vă supăraţi/ dacă voi zăbovi un pic să vă povestesc. (...)»" George Coşbuc avansează o variantă respectuoasă şi acceptabilă: „Iar el: – «Nu pot să tac, atât m'aprinde/ frumosu-ţi grai, deci nu vă pară greu/ că 'n vorbe-acum puţin mă voi întinde (...)». Eta Boeriu re-metaforizează suplimentar, insinuând o tautologie discretă, îmbinând pitorescul rustic al dialectologiei cu tehnologia automobilistică aplicată anatomo-fiziologic şi forţând, ca şi alte dăţi, un hiat să încapă într-un diftong pe finalul unui infinitiv: „«Atât de dulce-n grai mi te rosteşti,/ că nu pot pune gurii mele frână;/ iertare deci de-oi întârzia-n poveşti.»" Rezumând parţial: toate cele cinci utilizări ale verbului *ragionare* din *Infern* au sensul de „a vorbi"; nici una nu are sensul de „a raţiona".

Acest înţeles restrâns la actul vorbirii se păstrează odată cu intrarea în *Purgatoriu*: prima oară când Dante întrebuinţează vocabula, o face... citându-se pe sine (II, 112). Muzicianul Casella intonează canţona „*Amor che ne la mente mi ragiona*", de la începutul tratatului al treilea din *Ospăţul*. George Coşbuc traduce acest vers prin schimbarea categoriei gramaticale a vocabulei în cauză, cu păstrarea integrală a sensului; pentru femininul conţinător *mente* alege masculinul conţinut „gând", iar pentru latinescul masculin *Amor*, alege românescul feminin corespunzător: „Iubirea-n gând cu mine vorbitoare". Eta Boeriu păstrează prima parte a soluţiei coşbuciene, dar o remaniază radical pe cea de-a doua, restaurând categoria gramaticală a verbului în cauză printr-o opţiune de extracţie populară: „Iubirea-n gând cu mine sfătuieşte". În ediţia completă în limba română a, altminteri, incompletului tratat dantesc[4], Oana Busuioceanu va traduce acest vers: „Când prinde a-mi vorbi Amor în minte". Ea îl recuperează astfel pe Amor după operaţiunea de schimbare a genului gramatical la care, sub slavonesc impuls, îl supuseseră Coşbuc şi Eta Boeriu, cu confirmări intermediară din partea lui Alexandru Marcu[5] şi Giuseppe Cifarelli. Interesant este că, în prima ediţie românească a *Purgatoriului* dantesc, Maria P. Chiţiu[6] tratase cu latină consideraţiune originea mitologică a imprevizibilei

odrasle afrodiziace: „*Amoru care în minte 'mi vorbesce*" – o echivalare, în sfârşit – sau, mai bine zis, în început –, propriu-zisă a textului-sursă italian...

Nici cele două ocurenţe din cântul XIII al *Purgatoriului* nu restituie vocabulei semnificaţia sa iniţială deplină, legată de gândirea organizată raţional. În primul caz (XIII, 11), Vergilius este descris vorbind: „*ragionava il poeta*" (adică: „spunea poetul"). „Virgil vorbit-a", spune Coşbuc, alegându-şi rima şi acceptând aliteraţia survenită, cu precizarea „poetului" şi mutarea inversiunii între cele două domponente ale perfectului compus românesc la care recurge. „Grăi Virgil", reformulează, mai pe şleau, Eta Boeriu. În a doua ocurenţă din acest cânt (*Purg*. XIII, 132), Dante spune: „*spirando ragioni*" (adică: „respirând vorbeşti"), subliniind uimirea unui personaj de pe lumea de dincolo care constată prezenţa unui om viu printre sufletele desprinse de trupuri. Coşbuc echivalează prin explicitarea personalizantă a gerunziului din original: „sufli când vorbeşti". Eta Boeriu recuperează gerunziul dantesc, dar renunţă la inversiune şi mută propoziţia între cele două versuri anterioare, ornamentând-o după propriul gust: „rosteşti cuvinte/ suflând din piept"... Nici în *Purg*. XIV, 8, Dante nu reapropie verbul *ragionare* de „raţiunea" din care se trage, ci ne informează cum două duhuri „*ragionavan di me*" („vorbeau despre mine"). Iar George Coşbuc prescurtează: „Vorbeau" (fără „despre mine"), în timp ce Eta Boeriu, aspirând la un anumit nivel de confort, suprinde cele două personaje cum „şedeau [de-a dreapta mea]-n poveşti"... Mai departe, în *Purg*. XVI, 119-120, Dante îi caracterizează succint pe ticăloşi prin ruşinea acestora (pesemne ipotetică) de a sta de vorbă cu oamenii buni: „*per vergogna/ di ragionar coi buoni*". În mod neobişnuit pentru poetica sa de traducător, Coşbuc apelează la un greoi balast tautologic, din nevoia de reformulare globală a complicatei fraze integrale din original: „ruşinea [...]/ de-a sta-n contact şi de-a vorbi cu bunii". Eta Boeriu reduce dimensiunile extravaganţei înaintaşului, mutând formularea ideii în v. 119 şi recurgând din nou la o sinereză (în gerunziul de care se foloseşte) şi, pentru vocabula cercetată de noi, la o locuţiune verbală cu implicaţii înţelepte: „fiind ruşinaţi să stea la sfat cu bunii" (unde „fiind" se citeşte, obligatoriu în versul endecasilabic, ca şi de alte dăţi, cu un singur „i").

Va trebui să ajungem la *Purg*. XVII, 138 pentru a regăsi, pentru prima oară în grila aceastei lecturi, sensul complet, de „raţionament", al verbului italian *ragionare*...

Bibliografie esenţială:

Dante: *La Divina Commedia* [3 vol.: *Inferno*; *Purgatorio*; *Paradiso*], a cura di Natalino Sapegno, Firenze, La Nuova Italia, 1985[3];

Dante: *Infernul*; *Purgatoriul*; *Paradisul*, în româneşte de George Coşbuc, Bucureşti, ESPLA, 1954; 1956; 1957;

Dante: *Infernul*; *Purgatoriul*; *Paradisul*, în româneşte de Eta Boeriu, Bucureşti, Minerva, 1982.

Scartazzini, G.A.: *Enciclopedia Dantesca. Dizionario critico e ragionato di quanto concerne la vita e le opere di Dante Alighieri*, Volume II (Parte prima), *M-R*, Milano, Hoepli, 1898.

Note:

1. Dante Alighieri, *La Divina Commedia*, con la «Vita di Dante» di Niccolò Tommaseo, con note del Tommaseo e d'altri illustri commentatori, a cura di Ettore Fabietti, nuova edizione ampliata, Edizioni A. Barion, Milano, 1935.

2. Alexandru Marcu, în traducerea sa în proză (Dante, *Infernul*, Scrisul Românesc, Craiova, 1932), crease şi în limba română un precedent în această direcţie de interpretare: „Grăindu-mi astfel, dânsa şi-a'ntors în altă parte, plângând, lucioşii ochi". Giuseppe Cifarelli, consultat într-o ediţie relativ recentă (Dacia, Cluj, 1997), anticipase şi el, în principiu, această lectură, concretizând şi mai abitir: „Şi cum vorbi, plecă înspre pământ/ pupilele ei dragi de lacrimi pline". Ulterior, Marian Papahagi (Dante Alighieri, *Divina Commedia*: *Inferno*/ *Divina Comedie*: *Infernul*, Humanitas, Bucureşti, 2019) avea să adopte, tot în principiu, aceeaşi lectură: „După ce-nfăţişase tot, smerită,/ ochii lucind de lacrimi îi ferise". Astfel, Coşbuc rămâne singurul traducător român pentru care aţintirea ochilor spre Vergilius, iar nu ferirea privirii de către cereasca Beatrice, este cea care îi motivează zelul suplimentar şi grabnic.

3. Dante Alighieri, *La Divina Commedia*, introduzione e commento di Francesco De Sanctis, Rusconi, Santarcangelo di Romagna, 2005.

4. Dante Alighieri, *Ospăţul*, în *Opere minore*, introducere, tabel cronologic şi note introductive de Virgil Cândea, Univers, Bucureşti, 1971.

5. Dante, *Purgatoriul*, Craiova, 19433: „Iubirea care-n mintea mea vorbeşte". Lăsând la o parte feminizarea lui Amor, această variantă este cea mai fidelă, metric şi lexical, originalului. Nu degeaba şi la Cifarelli (ed. cit.) figurează întocmai.

6. Dante Alighieri, *Divina Comedia: Purgatoriul*, traducţiune cu note după principalii comentatori de Maria. P. Chiţiu, Tipo-litografia Naţională Ralian şi Ignat Samitca, Craiova, 1888.

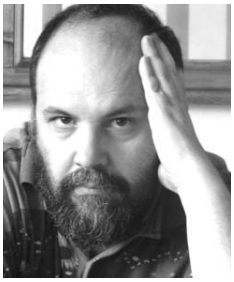

APROXIMĂRI DESPRE *ELEMENT*

Ovidiu PECICAN

Adrian Niță a atras deja atenția asupra faptului că în *Devenirea întru ființă* Constantin Noica reflecta asupra elementului, văzând în el întruchiparea Ființei la un al doilea nivel dintre cele trei avute acolo în vedere. Primul era nivelul modelului ontologic, „temeiul ființei, codul său, procedeul arhetipal care comandă toate întruchipările, atât cele individuale, cât și cele generale”[1]. Pornind de la el, înafara generalului și individualului, se mai pot găsi două serii de determinații, spune Adrian Niță, și o conversiune. Conversiunea este devenirea, cea care rezultă din corespondența între prima serie de determinații și a doua serie. Este vorba despre expresiile libere sau contingente pe care și le oferă individualul și de cele care decurg din libera expresie a generalului.

Adrian Niță mai remarcă: „La un alt nivel al ființei, «ființa de a doua instanță», Noica pune în evidență existența unui adevărat mediu din care apar lucrurile și în care apoi dispar, numit *element*”[2]. După cum preciza însuși Constantin Noica într-un interviu, „Elementul sau «apeiron» cu grecii, sau *vitalis* mai apoi, prinde determinații care țin de o lege, care lege este Ideea. Altfel spus, avem nevoie de îngeri pentru a ajunge la zei. Această *supa vitalis* este o subzistență fără consistență. *Supa vitalis*, elementul, are în el ceva nedeterminat fără să fie un haos. Consistența este de principiu, iar Existența este individul...”[3] La rândul lui, Adrian Niță explică: „Elementul, ca mediu în care plutesc liber nesfârșite determinații, permite realizarea unui anumit individual și a unei anumite legități generale”[4]. Totodată, spre a se face mai bine înțeles, comentatorul adaugă că „Poate că o bună caracterizare din punctul de vedere al statutului ontologic al elementului este că acesta subzistă (nu că există)”[5]. Este vorba deci despre un substrat al existentului, nu de unul dintre nivelurile acestuia.

Legat de această problematică, în notațiile lui din agendele *Jurnalului de idei*, Noica preciza: „Noi nu suntem noi; trăim în elemente. Trăim în elementul prieteniei, în elementul profesiunii, în al unei limbi, al unei culturi și al unei epoci.// Nimic nu este ce este; e altceva, legea noastră. Dar omul poate preface elementul din mediu exterior în mediu interior”[6]. Capacitatea psihicului uman de a metamorfoza exteriorul în componentă a interiorității personale îi apare deci ca o posibilitte de avut în vedere. Ea presupune exersarea unei anumite capacități. „Să vezi din ce în ce mai puțin oameni și lucruri, [dar să vezi – *n. O.P.*] în schimb elemente. Dar așa facem, în fapt”[7]. Filosoful intenționa să pună în lumină „Elementul ca pozitivitate”[8], ca valoare pozitivă, ca atu al existenței. Drept care conchidea că „Totul e în element: planta sub elemente, animalitatea în elemente”[9]. În schimb, „Omul e întru”[10] element. Diferența de regim a celor trei regnuri ale viului devine astfel evidentă.

Cu privire la om, el nota că ar fi de tratat „Profesiunea”[11]. Spiritul obiectiv (adulmecări, feromon-uri, auzuri, mirosuri, captări de unde, radaruri.)”[12] „Descoperirile științifice ca dezvăluiri de elemente (magnetismul, electricitatea, dar și gravitația ori câmpul; cerebralitatea). Elementul mecanicului (Leonardo), al sistemelor, al atracțiilor și repulsurilor [*sic!*]. Capitolele fizicii, forțe ale tuturor științelor descriu elemente”[13].

Notația despre „Intrarea în element, «reintegrarea». Nu sunt toate reintegrările o asemenea strămutare?”[14] pare să se fi referit la reintegrarea prin moarte. Dar pentru Constantin Noica „... Chiar și elementul își dă obștescul sfârșit, și anume atunci când determinațiile nu se mai pot ține laolaltă ca mediu și nu pot genera individualuri și legități generale”[15].

Rezultă, așadar, dintr-o primă perspectivă, că lucrarea plănuită pe seama *Elementului* trebuia să

dezvolte unele idei din și în continuarea *Devenirii întru ființă*. În „Introducerea" la *Tratatul de otologie* – volumul al doilea din *Devenirea întru ființă* – autorul spunea: „... Între substanțe – fie și unele generale, cum vrea Aristotel – ce reprezintă o realitate prea densă, și funcțiuni, care au o realitate prea rarefiată, există altceva, anume *elementele*, iar o teorie a conceptului de element (de realitate mai vastă, ca speciile, ca Ideile, sau ca spiritul obiectiv al lui Hegel, dar generalizate toate) ar merita să se regândească [printre – *n. O.P.*] problemele ontologiei"[16]. Existența acestor precizări în fruntea părții secunde a lucrării de ontologie a filosofului permite să se observe că încă din stadiul elaborării acesteia, la începutul anilor 1980, Noica se gândea la o posibilă continuare a efortului său sistematic de elaborare, cochetând cu ideea de a dedica elementului o carte de sine stătătoare, necesară continuare a *Devenirii*...

La acea dată însă Noica nu era sigur, se pare, cu privire la forma în care urma să își conceapă proiectul. Încă mai ezita între mai multe posibilități de abordare a subiectului. De aceea, dintr-o altă perspectivă – provenind tot dinspre căutarea izvoarelor acestui proiect –, cartea despre element ar fi reprezentat faza cea mai recentă a altor dibuiri și tatonări ideatice. După toate semnele, cartea despre *Element* urma să fie ultima sau, în orice caz, cea mai recentă metamorfoză a proiectului cărții despre arhei. Într-o însemnare de jurnal, Constantin Noica nota: „Universalul, trecut în general, devine (element) arheu"[17]. Echivalarea elementului cu arheul este noutatea pe care o aduce noua metamorfoză a proiectului. Nu este deloc puțin. Autorul dă semne că ar dori să se elibereze de terminologia eminesciană (și de jungianism).

... Cu toate acestea, indecizia lui Noica nu încetase în preajma finalului vieții lui. El începuse să publice – așa-zicând, „în paralel" – atât niște „Însemnări din «Element» – pagini de «jurnal filosofic»"[18], cât și ceea ce părea să fie primul capitol al unei noi cărți: „Lecții de filosofie pentru cei născuți în cosmos"[19]. Despre marile întruchipări", ea însăși răsărită din planul cărții despre arhei. Și asta în timp ce premedita alte două lucrări: *Tratatul de logică* și, respectiv, textul cu substrat memorialistic despre modul cum viața lui se desena ca întruchipare a unei idei. Dramatic, tensional, finalul activității lui Constantin Noica a survenit în plină ebuliție creatoare. Parte dintre gândurile în jurul cărora s-au „magnetizat" proiectele sale din această etapă pot fi reconstituite pe baza însemnărilor sale din agende și a altor texte de factură publicistică. Chiar dacă nu este material suficient pentru a ști mai exact cum vedea lucrurile, există totuși câteva repere măcar parțial clarificatoare pentru „ultimul Noica".

Note:

1. Adrian Niță, „Iarna vrajbei noastre", în *Polemice*, Cluj-Napoca, Ed. Grinta, 2011, p. 175-176.
2. Ibidem, p. 173.
3. „Dialoguri cu Constantin Noica consemnate de Mihai Carataș", în Gabriel Petric, *Jarul din zăpada sclipitoare. Revederi cu Noica*, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2009, p. 134.
4. Adrian Niță, „Iarna vrajbei noastre", în *Polemice*, *ed.cit.*, p. 173.
5. Ibidem, p. 173.
6. C. Noica, *Jurnal de idei*, București, Ed. Humanitas, ed. a II-a, 2008, p. 307. Fragmentul 6.3.
7. Ibidem.
8. Ibidem.
9. Ibidem.
10. Ibidem.
11. Ibidem.
12. Ibidem.
13. Ibidem.
14. Ibidem. Fragmentul 6.2.
15. Adrian Niță, „Iarna vrajbei noastre", în *Polemice*, *ed.cit.*, p. 173.
16. C. Noica, *Devenirea întru ființă*, București, Ed. Academiei, 1981, p. 171.
17. Idem, *Jurnal de idei*, *ed. cit.*, p. 310. Fragmentul 6.21.
18. Apărut în *Istoricitate și eternitate*, ed. de Mircea Handoca, București, Colecția Capricorn, 1989, p. 274. Text publicat inițial în *Revista de istorie și teorie literară*, an. XXXV, iulie – decembrie 1987, nr. 3-4, pp. 283-291.
19. Apărut în *Steaua*, an. XXXVII, nr. 12, 1987, p. 18, ca prim text postum, acest posibil prim capitol dintr-o nouă carte va fi fost predat redacției în cursul verii sau a începutului de toamnă 1987.

RĂZBUNAREA UNUI PATRIARH!

Anton ADĂMUŢ

De unde se pleacă?

„Nu avem în nici un fel simțul monumentalului. Este o lipsă a rasei noastre a cărei principală calitate este intimitatea. […]. Dar asta nu mai e azi suficient. Nu numai pentru că am devenit un stat mare; ci pentru că există anumite organisme care nu pot fi fecunde decât în funcție de monumental. Așa este între altele biserica. Ea sensibilizează transcendența, aduce în mijlocul lumii concrete acordurile spirituale ale altor sfere. Sărăcia nu-i poate prii; nu pentru că Dumnezeu nu poate fi invocat și într-o colibă numai; ci pentru că maiestatea divină nu poate orbi și cutremura masele omenești decât atunci când se coboară în proporții adecvate. […]. Să ne aducem aminte de investirea primului nostru patriarh. Ce lipsă de linie mare, de pompă, de amploare! […]. Înainte de război episcopii își aveau locul lor, la Antim sau în altă parte. E mai bine acum, când stau la «Royal» și mănâncă la «Maiorul Mura»? Ori astea sunt semne ale prefacerii și înnoirii bisericești”[1]? Așa irita fețele eclesiastice, în special pe Miron Cristea, profesorul de metafizică și „teolog nespecialist” Nae Ionescu[2].

Scrie apoi în *Cuvântul* o serie de articole în care, printre altele, desfide ipocrizia patriarhului care pregătise pentru masa de Crăciun curcani fripți, masă la care fusese invitat și Nae Ionescu. Apoi, tot în *Cuvîntul* (an III, nr. 822, 29 iulie 1927, p. 1), în articolul de fond intitulat „Locotenența patriarhală”[3], patriarhul este considerat „eretic”, i se cere de către Nae Ionescu „pedeapsa scoaterii din cler” și renunțarea la scaunul patriarhal pentru că a acceptat să funcționeze ca regent în condițiile în care canoanele Bisericii sunt împotrivă[4]. Nae Ionescu se prevala aici de mai multe canoane: canonul 6 apostolic care prevede ca „episcopul, preotul sau diaconul să nu ia asupra sa purtări de grijă lumeşti, iar de nu, să se caterisească”; canonul 81 apostolic care argumentează că nimeni nu se poate coborî la grijile politice (lumeşti), pentru că „nimeni nu poate sluji la doi stăpâni” (Mt. 6, 24), precum și canonul 83 apostolic care prevede că grijile politice sunt incompatibile cu preoția întrucâtă „cele ale Cezarului sunt ale Cezarului şi cele ale lui Dumnezeu sunt ale Iui Dumnezeu” (Mt. 22, 21)[5]. Iată premise care îndeamnă pe Miron Cristea, pe bună dreptate sau nu, să se „răzbune” măcar că pentru „răzbunare” nu există nici bună și nici rea dreptate!

Unde se ajunge?

La o „răzbunare iconografică”[6]!

Anii 1927-1929 îndeosebi sunt caracterizaţi de o teribilă campanie a *Cuvântului* împotriva Patriarhului Miron Cristea. Motivele sunt numeroase. Unul dintre ele, alături de celelalte pomenite mai sus: schimbarea calendarului și, prin consecință, schimbarea prăznuirii Paştelui (aşa numita luptă pentru Pascalie). Martor al evenimentelor, toate adunate la un loc, Mircea Vulcănescu, ne introduce în polemica purtată de Nae Ionescu împotriva Patriarhului Miron Cristea precum şi în povestea frescei „Judecăţii de Apoi” de la Catedrala de pe Dealul Mitropoliei din Bucureşti. Iată pe larg relatarea lui Vulcănescu[7]: „În această fază culminează lupta sa de totdeauna cu Patriarhul Miron, în acţiunea căruia vede întruchiparea duhului nepotrivit al vremurilor celor noi, care lupta să ia în stăpânire Biserica românească. Patriarhul Miron a fost unul din adversarii principali al lui Nae Ionescu. Nepriceperea lui teologală, spiritul lui laicizant, ardelenesc, care-l făcea să preţuiască mai mult

doctoratul ce avea în filosofie[8] decât misiunea lui ierarhică, spiritul lui lumeţ, necălugăresc[9], atitudinile lui cezaro-crăieşti şi confuziile care-l duceau să amestece puterile şi să ia sub patronajul Bisericii misiuni pământeşti[10] compromise şi compromiţătoare (atât ca regent cât şi, mai târziu, ca prim-ministru) l-au dus adeseori în ţinta atacurilor lui Nae Ionescu care, cu asprimea lui obişnuită[11], nu a cruţat nici un mijloc de a-l lovi. Dârzenia şi continuitatea cu care Nae Ionescu a atacat pe patriarh cât timp a ţinut condeiul în mână îşi află explicaţia nu în faptul că ar fi râvnit el însuşi la o atare demnitate (deşi ipoteza aceasta nu este cu totul de înlăturat, cu toate că Profesorul era om însurat…, dar poate tocmai de aceea!)[12], cât în faptul că socotea mentalitatea cezaro-crăiască, laicizantă şi protestantizantă a şefului Bisericii româneşti ca o intruziune a universului şi valorilor epocii moderne, pe care o detesta, în miezul trăirii spirituale a Bisericii, în comunitatea căreia el vedea tocmai lucrul care trebuia să ne mântuie de răul veacului acestuia. Nu este deci de mirare că, la rândul său, Patriarhul Miron i-a răspuns cu vârf şi îndesat, lăsând şi mărturie în efigie a răzunărilor sale. Astfel, punând Patriarhul Miron să se zugrăvească[13] din nou Biserica Sfintei Patriarhii şi, cedând ispitei obişnuite în Renaşterea italiană – potrivit căreia un Tizian se zugrăvea pe sine, în nunta de la Cana, la masă, printre nuntaşi, în vreme ce duşmanii lui erau închipuiţi ştergând vasele, pe de lături – Patriarhul Miron a pus de i s-a zugrăvit în dreapta chipul propriu, deasupra stranelor domneşti, sub trăsăturile Sfântului Mare Mucenic Miron, şi chipurile părinţilor săi, în stânga, sub trăsăturile Sfinţilor Mari Împăraţi Constantin şi Elena. Pe zidul Bisericii, lângă uşa de la intrare, din tindă, acolo unde e zugrăvită Judecata de Apoi, cu raiul în stânga uşii şi cu focul gheenei în dreapta ei, un diavol mare, negru, aşezat vizibil în centrul de greutate al compoziţiei, în picioare, cu aripile desfacute, atrăgea prostimea şi tineretul la pierzanie, îndrumându-o spre focul de veci. Sub trăsăturile luciferice ale duhului întunecat, într-o zi în care mă aflam, în calitate de subsecretar de stat, la o defilare în urma unui *te-deum*, am tresărit recunoscând – fără putinţă de înşelare – chipul zugrăvit al profesorului Nae Ionescu. Nu-i lipseşte nici privirea ageră şi chinuită, nici fruntea lată în margini, pe care nu izbutesc s-o acopere coarnele late; nu lipsesc nici sprâncenele stufoase, nici forma specifică a bărbiei şi nici nasul cel cu trei cocoaşe, caracteristic oamenilor din Renaştere, de care Profesorul vorbea deseori când încerca să-şi situeze-nfăţişarea fizică într-o anumită epoca”[14].

La ce bun?

Nimeni, de atunci și până astăzi nu a îndreptat acest lucru caz în care, se poate spune, nici unii dintre cei care ar fi putut face aceasta nici măcar nu s-au gândit! Rămâne ca lumea să „vadă” pe Nae Ionescu îndreptând tinerii spre iad și reușind pe deplin lucrul acesta! Să vedem ce spune Nae Ionescu în articolul „Tineretul și ortodoxia” din *Cuvântul*, 30 iunie 1926: „Cu vre-o două săptămâni în urmă am fost într-o adunare de tineri. Erau oameni care încercau să se lămurească — mai întâi fiecare pe el însuși, și să se precizeze asupra câtorva principii de bază ale credinței lor. Spectacol emoționant fără îndoială, adunarea aceasta, însuflețită mai ales de bună voință, neliniștită de îndoeli și nesiguranță, bătută de vânturile tăioase ale încăpățânării tinerești, – dar și încălzită de dorința aproape rugătoare a cunoașterii și a înțelegerii. În această dorință de lămurire, cineva se întreba asupra fundamentelor credinței sale proprii și asupra îndreptățirii afirmațiilor sale. […]. Eu am spus – în scurt – că garanția adevărului stă mai presus de orice în comunitatea de iubire, care este, cu alt nume, însăși biserica credincioșilor. […]. Nu știu când voi mai avea prilejul a fi iarăși în acea adunare. Treburile fiecăruia probabil că ne vor răspândi până în toamnă. Și totuși gândurile noastre trebuiesc spuse întreg; asta nu suferă întârziere”[15].

Citesc și citez pe larg dintr-un nimerit studiu introductiv[16] următoarele considerații care dau seamă de vocația teologică a lui Nae Ionescu: „Nae Ionescu este un *theo log*, în sensul cel mai riguros al termenului, de vorbitor despre cele dumnezeieşti; nu de pe poziţiile oficiale ale unei ierarhii constituite, ci în aceeaşi măsură în care orice ins afiliat autorităţii harismatice, în tradiţia ortodoxă, este *theo log* pentru că este *theo didact*: învăţat direct de Dumnezeu. […].

Mai mult, în 1926 Nae Ionescu este pe punctul de a se transfera de la Facultatea de Litere şi Filosofie la cea de Teologie, aşa cum îl anunţa el pe Vasile Băncilă într-o scrisoare din 15 mai 1926: «D nii Motru şi Mehedinţi mă îndeamnă. Patriarhia o doreşte. Facultatea însăşi nu e prea încântată. E şi greu: un om care nu e «de-ai lor» şi care, Doamne fereşte, cine ştie ce o mai fi în stare să facă. Când un om lasă filosofia pentru teologie, dacă nu e escroc, e creştin. Şi un creştin în Facultatea de Teologie la Bucureşti e un lucru primejdios. Fără nici un fel de ironie, trebuie să recunosc că au dreptate. Între atâţia protestanţi»"! Acţiunea lui Nae Ionescu în sprijinul Bisericii nu este doar una critică sau strict teoretică, de restaurare a Tradiţiei, ci şi direct constructivă. […]. Relaţiile lui Nae Ionescu cu Biserica oficială se vor deteriora în două trepte: prima oară, când, în urma morţii regelui Ferdinand, la 20 iulie 1927, se instituie Consiliul de Regenţă, în care intră şi Patriarhul Miron Cristea. De la simpla sesizare a necanonicităţii acestui act, Nae Ionescu ajunge la declanşarea unei întregi campanii în ziarul *Cuvântul.* […]. A doua oară, la începutul anului 1929, în urma campaniei pe tema Pascaliei, pe care Sinodul Bisericii noastre decisese s-o prăznuim la o dată ce nu concorda nici cu canoanele Bisericii, nici cu lumea pravoslavnică, şi nici măcar cu creştinătatea apuseană, relaţiile lui Nae Ionescu cu ierarhia oficială suferă o nouă deteriorare. […]. Nae Ionescu nu a fost nici ierarh al Bisericii, nici monah. Dar a avut autoritate harismatică, cea care l-a îndreptăţit să sancţioneze derapajele de la dreapta credinţă ale ierarhiei constituite, prin decizie divină".

Și, apoteotic, în *Cuvîntul* din 16 noiembrie 1929 scrie Nae Ionescu, aproape testamentar: „meseria de gazetar nu e din cele mai uşoare. Lumea e învăţată să te încadreze al cui eşti – sau, vorba lui Caragiale - cu cine votezi. Că nu eşti al nimănui, decât al lui Dumnezeu şi al conştiinţei tale, asta nu poate înţelege nimeni".

Își amintește Valeriu Anania: „– M-am pomenit într-o zi cu Cioculescu că vine la mine, mă ia de braț și mă întreabă: «Unde este, aici la dumneavoastră, o zugrăveală care înfățișează iadul»? L-am dus în tinda catedralei, în fața râului de foc prin care mișună diavolii, chinuindu-i pe păcătoți. Cioculesc a dat o roată cu ochii peste ei, apoi a pus degetul pe unul din încornorați, cu profil tăios și cu bărbuță. «Ăsta e, a exclamat el, sigur, el e!». «Cine, domnule profesor»?. «Nae Ionescu, nu-l recunoști? E leit, nu-ncape nici o îndoială»"[17].

Închei cu două intervenții ale lui Păstorel, din folclor, firește!, de aceea nici nu le pot da trimiterea, bine se mai potrivesc:

Nae, orișice s-ar spune,
e bărbatul ideal:
înger pentru dame bune,
drac în fresca de pe Deal...
Și încă:
Belizarie, săracul,
când l-a zugrăvit pe dracul,
n-a știut că Asmodeu
nu-i mirean, ci-arhiereu...

E clar, și încă definitiv, că „un om socotit incapabil să scrie trăiește tocmai prin textele sale"[18].

Note:

1. Nae Ionescu, „Păreri de rău... Indiscrete", în *Cuvântul*, nr. 611, 14 mai 1926. După apropape 15 luni de la înscăunarea lui Miron Cristea revine Nae Ionescu cu acest text care din nou deranjează (vezi Nae Ionescu, *Teologia. Integrala publicisticii religioase.* Ediție, introducere și note: Dora Mezdrea, Editura Deisis, Sibiu, 2003, p. 563).

2. Vezi articolul „Pentru o teologice cu «nespecialiști»", în Nae Ionescu, *Teologia*, pp. 223-234. Vezi și Dan Ciachir, *Gânduri despre Nae Ionescu*, Ediția a IV-a. Cu o postfață editorială de Răzvan Codrescu, Editura Lumea Credinței, București 2018, secvența „Teologul «nespecialist»", pp. 101-114.

3. Nae Ionescu, *Teologia*, pp. 119-120. Dumitru Stăniloae, spre exemplu, nu a mers niciodată pe mâna lui Nae Ionescu. Concluzia lui Stăniloae este că gândirea lui Nae Ionescu e puțin creștină și îndeamnă la indiferentism moral, caz în care, dacă-l judecăm după dogmă și canoane, Nae Ionescu este de-a dreptul eretic. Profesorul sesizează pericolul și se ascunde îndărătul „teologului nespecialist". „Creștinismul se adresează persoanei. El nu se adresează națiunii", iată prima propoziție din carte, capitolul „Ortodoxie și națiune", care vizează direct pe Nae Ionescu (Dumitru Stăniloae, *Ortodoxie și românism*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1939, p. 5).

4. O adresă din 26 august 1927 cere ministrului de justiție „aplicarea sancțiunilor necesare" în cazul lui Nae Ionescu. Vezi *Nae Ionescu și discipolii săi în arhivele Securității*, vol. I: *Nae Ionescu.* Prezentarea, selecția și

îngrijirea textelor: Dora Mezdrea, Editura „Mica Valahie", București, 2008, p. 28. Întreaga poveste la pp. 27-30. Referatul-rezoluție din 6 februarie 1928 redactat și semnat de maiorul Pella îl găsește nevinovat pe Nae Ionescu (*Ibidem*, p. 35).

5. Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note şi comentarii*, Editura Deisis, Sibiu, 1992, pp. 11, 48, 49. Caterisirea în condițiile imixtiunii clerului în chestiuni politice este reluată la sinodul IV (anul 451/canoanele 3 și 7) și sinodul VII (anul 787/canonul10).

6. Sintagma aparține lui Ioan I. Ică jr, vezi articolul „Predania – testament teologic al unui filozof ortodox", în TABOR, nr. 6/anul IV/septembrie, 2010 (număr omagial –„Nae Ionescu – 120 de ani de la naștere/70 de ani de la moarte"), nota 15. Conținutul „răzbunării" este aici acela brut, nu acela propus de Noica: vremea se „răs-bună", devine din nou senină, din nou bună (Constantin Noica, *Creaţie şi frumos în rostirea românească*, Editura Eminescu, București, 1973, p. 105).

7. Mircea Vulcănescu, *Nae Ionescu aşa cum l-am cunoscut*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992, pp. 75-76.

8. În realitate, în anul 1891 Mitropolia din Sibiu îl trimite pe Elie Cristea cu o bursă la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii Regale din Budapesta (1891-1895), unde obţine (avea 27 ani), la 15 mai 1895, titlul de doctor în filologie cu teza intitulată *Eminescu, viaţa şi opera. Studiu asupra unor creații mai noi din literature română*. Teza a fost susținută în limba maghiară după absolvirea cursurilor de filosofie și filologie modernă. A fost publicată, tot în limba maghiară, în 1896 la editura Aurora din Gherla. Prima traducere în limba română apare în 1984 în traducerea lui Antonie Plămădeală (*Pagini dintr-o arhivă inedită*, Editura Minerva, București, 1984). Mai apar apoi trei ediții (1997, 2010 și 2019).

9. Asta pentru că mulţi dintre discipolii lui Nae Ionescu l-au văzut ca pe un călugăr. Vulcănescu spune: „Ca teolog, Nae Ionescu era aspru. Cum numai răsăritenii pot fi. Învăţăturile lui aveau ceva aţos, uscat, călugăresc, intransigent şi ţeapăn, dar reconfortant" (Mircea Vulcănescu, *Nae Ionescu aşa cum l-am* cunoscut, p. 47). Pentru ca imediat să vorbească despre „ortodoxia fundamentală a lui Nae Ionescu".

10. Primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (din 4 februarie 1925), senator, regent (după moartea regelui Ferdinand, la 20 iulie 1927 se instituie Consiliul de Regență din care face parte și Miron Cristea – vezi articolul „Patriarhul și regența", în Nae Ionescu, *Teologia*, pp. 131-132) și prim-ministru (din 1938), membru al Academiei Române, toate acestea sunt incompatibile, spunea Nae Ionescu, și nu numai, pe prea bună dreptate.

11. Vezi spre exemplu articolul lui Nae Ionescu din *Cuvântul*, an III, nr. 950 din 8 decembrie 1927, p. 1, articol intitulat: „Scrisoare deschisă Înalt prea Sfinţiei Sale, domnului domn dr. Miron Cristea, Patriarh al României", articol din perioada Pascaliei. Doar titlul, şi e suficient să ne dăm seama de poziţia lui Nae Ionescu faţă cu înaltul prelat.

12. „Ipoteza" lui Vulcănescu ţine mai curând de legendele pe care Nae Ionescu le întreţinea în jurul lui cu bună ştiinţă. Ca şi chestiunea cu Nae Ionescu şef al siguranţei, pe care singur o lansează (*Ibidem*, pp. 67-68). Cât despre faptul că „era om însurat"!, mai bine nu spun nimic! Îl las pe Culianu: „Mie mi se pare că Eliade nu înțelegea sau înțelegea cu totul altfel ce spuneau ortodoxiștii. De fapt, nici să nu ne mirăm, pentru că Eliade avea rădăcinile lui indiene (*sic*! – n.m. – ca și cum ar putea cineva avea două tipuri de rădăcini!), treburile lui erotice, importanța sexului, și așa mai departe, care nu se combină bine cu ortodoxia (*sic*! – n.m. – bine că se combinau cu ortodoxia toate acestea la Nae Ionescu!)" – Ioan Petru Culianu, *Păcatul împotriva spiritului*, Editura Nemira, București, 1999, p. 48. Este de fapt un interviu luat la Chicago lui Culianu de Gabriela Adameșteanu în data de 2 decembrie 1990 și apărut în revista *22*, nr. 13(63), 5 aprilie 1991.

13. Este vorba de pictorul Dimitrie Belizarie, acela care a restaurat fresca din pridvorul catedralei Sf. Constantin si Elena din București în stil neobizantin în perioada 1932-1935.

14. Despre „demonismul" lui Nae Ionescu au scris, printre alții și în bună cunoștință de cauză, Elena Margareta Fotino, Maruca Cantacuzino, Mircea Eliade, Vasile Băncilă, Mihail Sebastian, Constantin Beldie, Nicolae Tatu, Sandu Tudor, Nichifor Crainic, Valeriu Anania etc. Vezi pentru aceasta studiul „Portretul «învăţătorului» ca diavol", în Marta Petreu, *De la Junimea la Noica. Studii de cultură românească*, Editura Polirom, Iași, 2011, pp. 205-250. Vezi de asemenea Marta Petreu, *Diavolul și ucenicul său*: *Nae Ionescu – Mihail Sebastian*, Editura Polirom, Iași, 2009. pp. 14, 186.

15. Nae Ionescu, *Roza vânturilor*, Editura „Roza Vânturilor", București, 1990, pp. 17-18. De văzut și Nae Ionescu, *Teologia*, p. 241.

16. Dora Mezdrea, Studiu introductiv la volumul Nae Ionescu, *Teologia. Integrala publicisticii religioase*, pp. 5-14.

17. Valeriu Anania, *Rotonda plopilor aprinși. De dincolo de ape*, prefață de Dan C. Mihăilescu, cronologie de Ștefan Iloaie, Editura Polirom, Iași, 2009, p. 60.

18. Dan Ciachir, *op. cit.*, p. 15. Interesant ce spune Cioran în interviul cu G. Liiceanu: „Mi-am dat seama destul de repede că nu era un om realmente cultivat". Aceeași chestiune la Culianu: „opera lui, la distanță de cincizeci-șaizeci de ani, îmi apare dezolantă. De o sărăcie fantastică" (Ioan Petru Culianu, *Păcatul împotriva spiritului*, p. 48).

HARRY POTTER BUN DE CITIT

Gheorghe FEDOROVICI

Un prieten vechi așa cum doar prietenii pot fi mi-a semnalat un blog pe care l-am descoperit cu bucurie și folos[1]. Unul dintre textele postate semnalează pericolele la care sunt expuși tinerii cititori ai seriei Harry Potter.[2] În măsura în care opinia generală în legătură cu povestea tînărului magician este că reprezintă un remarcabil exercițiu de imaginație exprimat în formă literară, lipsită prin urmare de orice efect negativ asupra cititorilor mai mici sau mai mari, fragmentul tradus din analiza dedicată de Gabriele Kuby romanului și observațiile introductive ale traducătoarei sunt binevenite. Părinții și copiii ar trebui preveniți asupra naturii particulare a romanului cu atît mai mult cu cît seria Harry Potter a devenit o lectură obligatorie în majoritatea școlilor din România.

În ciuda rezervelor îndreptățite cu privire la consecințele negative ale poveștii asupra imaginației și gîndirii cititorilor, cred totuși că ea ar putea fi citită cu folos de copiii și tinerii care au dobîndit fie și o sumară înțelegere creștină a lumii. Prin urmare, răspunsul la întrebarea doamnei Kuby, „Harry Potter este bun sau rău (de citit)?" ar trebui să fie: depinde. Pentru cei care nu au avut șansa de a-și forma un discernămînt creștin, Harry Potter poate fi destul de rău. Dar pentru cei care au dobîndit o înțelegere creștină a realității, pentru care bine și rău sunt determinate prin raportarea la adevăr, nu la context, la Hristos, nu la diverși guru sau vorbitori motivaționali, atunci aș spune că Harry Potter este bun. Nu pentru că le-ar spune ceva ce nu știu, ci pentru că le arată cum funcționează răul: răul nu are milă de nimeni, nu face diferența între un bebeluș și un adult, îți spune doar ce vrei să afli și mai ales ce vrea el să afli, niciodată ce ar trebui să știi, se ascunde, te pîndește în permanență și este slujit de oamenii de la care te aștepți mai puțin pentru că au întotdeauna o față de rezervă. Pe scurt, Harry Potter le spune copiilor anumite lucruri despre rău pe care ei ar trebui să le știe de la noi. În canonul cărților formative destinate tinerilor, aș include neapărat seria Harry Potter, ca un text bun de citit, dar și instructiv în felul în care este volumul lui C.S. Lewis, *The Screwtape Letters* (să ne amintim că în canonul Scripturii au intrat cărți inspirate și cărți bune de citit. Textele gnostice au fost respinse, dar faptul nu a contat prea mult pentru că, prin efortul unor intelectuali creștini ortodocși din România, întreaga Scriptură a ajuns să arate ca un text gnostic.)

Din păcate, este vorba despre lucruri pe care fie nu le știm, fie considerăm, în mod greșit și în detrimentul copiilor, că pentru ei ar fi mai bine să nu știe cît de prezent și de periculos este răul în lume și în noi, în felul în care domnul Andrei Pleșu considera că realismul Patimilor Domnului din filmul lui Gibson este ceva la care copiii nu ar trebui expuși și de care ar trebui să-i ferim așa cum ar trebui să ne ferim cu toții. Dar și în această privință, Harry Potter ne ajută să înțelegem mai bine perplexitățile domnului Pleșu ca ceea ce sunt: vrăji de stupefiere, de înlemnire a minții și împietrire a inimii.

Sensul Patimilor nu este că un om nevinovat este chinuit fără motiv de niște oameni răi. Sensul Patimilor nu ține de suferință, ci de suferința inevitabilă într-o lume stăpînită de rău. Sensul Patimilor ține de taina răului. Viclenia argumentului care pretinde că filmul lui Gibson este excesiv și necreștinesc de vreme ce copiii n-au voie să-l vadă, ține de faptul că deși în aparență condamnă excesul de violență, de fapt urmărește să separe între Dumnezeul transcendent și de neatins altfel decît prin iluminare gnostică, și rolul de victimă nevinovată și suferindă care-I este atribuit de lumea care L-a respins, chiar dacă aceasta este o situație asumată de Dumnezeul Întrupat în vederea mîntuirii acestei lumi păcătoase. Din actul de condamnare hotărît de lume, Hristos face un act de condamnare a păcatului și a morții și totodată un act de afirmare a posibilității

iertării unei omeniri care se condamnase, prin condamnarea lui Dumnezeu, la propria ei moarte. Prin moartea și învierea Lui, Hristos inaugurează în împărăția morții o împărăție a vieții adevărate asupra căreia moartea nu mai are nici o putere.

Sunt destule jocuri pe computer sau filme violente, iar cu această violență s-a resemnat toată lumea, nimeni nu i se opune. Nu vrem să știm însă despre violența din episodul Patimilor pentru că în felul acesta trebuie să ne recunoaștem complicitatea la rău, revelată în mod culminant prin acest moment istoric relatate de evanghelii. Doar în prezența Celui care este cu adevărat bun ne dăm seama cît suntem de răi. În prezența Celui bun ne putem căi pentru răutatea noastră, sau îl putem urî pentru bunătatea Lui. De regulă, alegem să urîm.

Violența este intrinsecă unei lumi stăpînite de rău și tocmai de aceea refuzul discutării violenței și răului în relație cu binele sau cu Dumnezeu nu face decît să falsifice atît binele, cît și răul. Singurul interesat de această falsă salvare a binelui prin îndepărtarea lui de orice asociere cu răul și cu suferința nu poate fi decît răul și slujitorii lui mai mult sau mai puțin conștienți.

Nu mi se pare că în Harry Potter diferența dintre bine și rău este inversată sau anulată, cum pare să fie convinsă scriitoarea germană. Dimpotrivă, impresia mea este că răul este subliniat cu pregnanță încă din primul volum. Și în nici un caz răul nu este reprezentat de mageamii (oamenii obișnuiți, lipsiți de puteri magice și de imaginație); aceștia sunt vulnerabili în fața răului, dar incapabili de rău. Întrucît răul ține de ordinea imaginației, oamenii obișnuiți sunt lipsiți pînă și de înțelegerea răului. Ei sunt doar limitați de neputința de a gîndi magic, incapabili să gîndească din perspectiva posibilității de transformare a lucrurilor și a lumii. Ceea ce nu-i face răi, ci doar obtuzi, egoiști și meschini. Nu este o descriere măgulitoare, dar nimeni nu ar putea spune că nu este corectă. Nu trebuie decît să ne cercetăm fie și superficial gîndurile și comportamentul pentru a o recunoaște. În paranteză fie spus, nu toți oamenii obișnuiți sunt precum familia Dursley, care în comentariul Gabrielei Kuby pare să fie reprezentativă pentru mageamii. De fapt, membrii familiei Dursley reprezintă cel mai rău soi dintre oamenii obișnuiți, cum îi amintește McGonagall lui Dumbledore în încercarea de a-i găsi bebelușului Harry alte gazde. În plus, Dumbledore este un protector al oamenilor obișnuiți (fapt pe care Voldemort i-l reproșează repetat, ca pe o slăbiciune de neiertat), iar părinții lui Ron, Arthur și Molly Weasley, au pentru mageamii o afecțiune aparte. Totodată, faptul că Hermione are părinți obișnuiți nu o împiedică să demonstreze un simț al dreptății, un curaj, o demnitate și un simț al datoriei care nu par să se numere printre virtuțile prioritare pe care familiile ortodoxe din România le-ar cultiva și s-ar strădui să le transmită propriilor copii. Dimpotrivă, majoritatea fetelor din familiile ortodoxe sunt precum colegele lui Hermione care fie nu știu decît să chicotească prostește în permanență, fie încearcă să-și dea importanță cu o suficiență care îi provoacă lui Hermione numai dispreț. Iar dacă privim la băieții din familiile ortodoxe de astăzi, ei par să aparțină mai degrabă Casei Viperinilor (Slytherin), putînd fi identificați cu ușurință printre personaje precum Draco Malfoy și gorilele lui, Crabbe și Goyle.

Dacă e să-i reproșăm ceva doamnei Rowling ar fi tocmai ideea că oamenii lipsiți de capacități magice n-ar putea fi răi cu adevărat. Răutatea este rezervată lui Voldemort și slujitorilor lui. Merită să ne amintim că slujitorul cel mai fidel (chiar dacă din pură lașitate, vezi primul capitol din *Harry Potter și Pocalul de Foc*) al lui Voldemort este un personaj, Peter Pettigrew (etimologic, „Crește-Mic"), care are abilitatea de a se transforma în șobolan, de unde și porecla Șobo (Wormtail sau Scabbers). După cum observă Sirius Black în *Prizonierul din Azkaban* (capit. 19), Șobo era mai bun ca șobolan decît ca om. Ceea ce ne invită să ne punem întrebarea: dacă în România ultimilor treizeci și doi de ani, realitatea nu a fost controlată de un Voldemort, ci de slujitorii lui, ce face asta din slujitorii slujitorilor lui Voldemort, din intelectualii publici receptați ca oameni de cultură creștini-ortodocși? Care este abilitatea transformării lor și cum s-ar numi specia în care se metamorfozează?

Dacă este vreo falsificare a realității în Harry Potter, atunci aici are loc și mi se pare că acesta este un lucru mai grav decît valorificarea pozitivă a magiei care obișnuiește să-i fie reproșată romanului de mediul creștin: și anume, ideea că oamenii obișnuiți nu sunt răi și nu pot fi răi. Sunt doar incapabili să-și reprezinte o lume mai complexă, în care binele și răul luptă pe viață și pe moarte, o lume populată de creaturi diabolice, înfricoșătoare în fața cărora nu există nici o armă în afara iubirii. Or, din

punct de vedere teologic, răutatea oamenilor constă tocmai în convingerea lor că sunt buni. Scopul principal al creaturilor diabolice este să-i facă pe oameni să creadă tocmai această minciună. Imaginația necurată inversează raportul dintre lumină și întuneric atribuind întunericului proprietățile luminii. Deși prin natura lui omul ar trebuie să aibă un atașament pentru lumină, prin libertatea sa omul poate deveni o sursă de întuneric, devenind complice la efortul întunericului de a subordona adevărul subiectivității individuale.

În Harry Potter, actul magic transformă doar forma obiectelor sau ființelor, nu și natura lor. Aceasta este o putere de care oamenii obișnuiți nu sunt capabili; dar imaginația diabolică nu este cea care transformă forma sau aspectul lucrurilor și ființelor, ci actul prin care însăși natura lucrurilor este transformată. Atunci cînd hotărîm că acțiunile și gîndurile noastre nu mai sunt determinate de adevăr, ci adevărul este determinat de noi, atunci producem o alterare în propria noastră natură, realizăm o re-orientare care este străină și contrară naturii noastre. Omul devine o creatură diabolică, confundîndu-și întunericul cu o sursă autonomă și originală de lumină. Omul sfîrșește prin a se preface la rîndul lui în „înger al luminii" (II Cor. 11, 13-15). Acesta este lucrul principal ratat în seria Harry Potter, aspect care ne arată că autoarea are o înțelegere la fel de limitată a răului precum și majoritatea criticilor creștin care au respins cartea în numele influenței ei negative. Dacă este o falsificare gravă în Harry Potter, atunci aceasta nu constă în reprezentarea magicienilor ca niște eroi în raport cu oamenii obișnuiți, ci în ratarea aspectului profund al răului disimulat ca bine aparent. Dacă vrem să vedem cum este abordată în plan literar această dimensiune fundamentală a răului, atunci Flannery O'Connor ne poate ajuta considerabil.

Contrariată de observația că ar fi un porc hidos scăpat din iad, doamna Turpin, întruchiparea cumsecădeniei și a omului bun din povestirea „Revelația" a lui Flannery O'Connor,[3] ajunge să-i ceară socoteală lui Dumnezeu însuși pentru această tulburare nepermisă a ordinii: „Tu cine crezi că ești?" Ocupația permanentă a doamnei Turpin consta în clasificarea oamenilor în funcție de bunătatea și meritele ei. La limită, Dumnezeu însuși sfîrșește prin a fi clasificat de noi. Întrebarea „Tu cine crezi că ești?" „se întoarse la ea, limpede ca un răspuns venit dindărătul pădurii." Cine credea Povestirea se termină cu o viziune în care doamna Turpin îi vede pe cei din categoria ei, oamenii respectabili cu pămînt, casă și mașină, cei „care avuseseră întotdeauna cîte puțin din toate și înțelepciunea cerească de a le folosi cum trebuie", ridicîndu-se la cer în urma tuturor celor mai puțin respectabili, calicimea albă (white-trash), negri, nebuni și ciudați. Ceata oamenilor bine-crescuți suia demn și în ordine „și totuși, din chipurile lor șocate și abătute își putu da seama că virtuțile li se spulberaseră."[4]

„Revelația" lui O'Connor ne spune că nu ne trebuie un Dumnezeu care nu este încîntat de bunătatea noastră. Un astfel de Dumnezeu nu ne merită. Aceasta este de fapt gîndirea iadului. Acest tip de gîndire este iadul. Este gîndirea oamenilor buni și, din acest punct de vedere, lucrurile pe care ni le poate spune Rowling în legătură cu binele și răul au limitele lor.

Dar asta nu înseamnă că nu există lecții importante despre manifestarea răului în Harry Potter. De pildă, capitolul „Omul cu două fețe" din primul volum ar trebui discutat la orele de religie. Dincolo de puterea iubirii, superioară oricărei magii, descoperim aici că răul este doar „umbră și fum" cîtă vreme nu este primit de un om, dar „se găsesc totdeauna oameni dornici să mă primească în inimile și în gîndurile lor", după cum îi spune Voldemort lui Harry.[5] „Este în mine oriunde mă duc, răspunse Quirrell vorbind ca-n transă. L-am cunoscut în timpul unei călătorii în jurul lumii. Pe-atunci nu eram decît un june zăpăcit, cu capul plin de idei caraghioase despre bine și rău. Lord Voldemort mi-a arătat cît de mult mă-nșelam. Binele și răul nu există. Există doar puterea și cei prea slabi să aibă de-a face cu ea..."[6] Toți oamenii duplicitari, toți oamenii cu două fețe sunt slujitorii lui Voldemort: ca șobolan, Peter „Șobo" Pettigrew era vînat de pisica lui Hermione nu doar în virtutea antagonismului dintre pisică și șoareci, ci mai ales datorită faptului că Pungășilă (Crookshanks), motanul lui Hermione, este pe jumătate Kneazle, avînd deci capacitatea de a recunoaște persoanele duplicitare, fățarnice, chiar dacă sunt transformate prin animagie.

Din perspectiva promovării agresive a conceptului de dezvoltare personală în *Ziarul Lumina* și prin intervențiile unor autorități din BOR, concept care la rîndul lui anulează distincția dintre bine și rău, mi se pare semnificativ că Mary Grace, tînăra care a

clasificat-o pe respectabila doamnă Turpin (nume derivat probabil din „turpitude”, hidoșenie) ca pe un „porc hidos scăpat din iad” îi aruncă în cap cu o carte întitulată „Dezvoltarea umană”. Filozofia dezvoltării personale nu poate produce decît creaturi scăpate din iad și care, lipsite de o revelație, au toate șansele să se-ntoarcă în el.

Într-un sens, copiii și tinerii creștini din România seamănă foarte mult cu Harry Potter: nici lor nu li se spune cine sunt. Așa cum Harry Potter nu știa și nici măcar nu-și putea imagina că ar fi magician, tot astfel copiii noștri habar n-au că fac parte și dintr-o familie tainică, nevăzută, mai puternică și mai vie decît orice ne-am putea imagina. Nu li se spune că sunt creștini și nici ce presupune acest lucru. Habar nu au că momentul Botezului reprezintă o declarație de război adresată puterilor întunericului și nici că aceste puteri iau lucrurile în serios. Pe de o parte, acest lucru se-ntîmplă pentru că nici părinții nu știu; pe de altă parte, pentru că lucrul acesta le este ascuns de oamenii lui Voldemort din ortodoxia românească (cu șapte ani în urmă fuga unei eleve la mănăstire a fost explicat de unii clerici prin faptul că tînăra ar fi luat în serios niște chestii din Biblie, ceea ce nu era cazul, întrucît Biserica, se afirma cu acea ocazie, nu are o învățătură oficială în legătură cu lucrurile din Biblie[7].

Pentru că nu știu lucrurile elementare în legătură cu cine sunt ei, tinerii pot cădea victimă unei false reprezentări despre ei înșiși. Doamnei Turpin din povestirea lui O’Connor îi făcea plăcere să-și imagineze cine altcineva ar fi putut fi; dacă ajungea întotdeauna la concluzia că nu ar fi dorit să fie altcineva decît cea care era de fapt, aceasta se întîmpla tocmai pentru că își închipuia că știe, așa cum își închipuie că știe orice om care se ferește de confruntarea, întotdeauna violentă, cu adevărul. În cel mai rău caz, își imagina că ar fi putut fi o negresă, dar absolut identică prin modul de a gîndi și a clasifica lumea cu femeia albă care era. Creștina doamnă Turpin gîndea din perspectiva magică care permite posibilitatea transformării formei, fără să-și dea seama cît de transformată îi era propria ei natură printr-o percepție diabolică care-i devenise o a doua natură și din care nu s-a putut trezi decît în virtutea unei revelații, adică a unei intervenții explicite a adevărului în ordinea realității. Tocmai pentru că adevărul este liber de subiectivitatea noastră el ne poate elibera, ajutîndu-ne să ne recuperăm adevărata noastră natură, falsificată prin complicitatea noastră tacită sau explicită la ordinea întunericului.

Interpretat în sens creștin, Harry Potter îi poate salva pe tineri nu doar de la o gîndire magică, ci mai ales de la una diabolică făcută posibilă de creștinismul falsificat practicat de oameni precum doamna Turpin. Sigur, seria lui Rowling îi poate face pe tineri să creadă că sunt „aleși” din capul locului pentru o viață de aventuri și experiențe „la maxim”, pentru o viață „magică”. dar asta se-ntîmplă mai ales pentru că ei nu știu iar adulții au uitat-o că, prin Botez, suntem cu toții aleși și facem parte dintr-o familie divino-umană despre care adulții bine-intenționați și o mare parte din cler nu știu și nici nu vor să știe nimic, ascunzîndu-le astfel copiilor într-un mod mai mult sau mai puțin involuntar adevărul identității lor. Recentele experimente legate de identitatea de gen ar trebui să constituie o revelație pentru creștini, făcîndu-i să acorde o importanță sporită adevărului despre om. Nu putem critica transumanismul doar pentru că ni se pare nouă ciudat, sau doar pentru că este ceva nou. Nu putem critica ideologia de gen și să tăcem totodată în legătură cu cei care au contribuit la promovarea acestei ideologii în România.

Harry Potter ne spune că răul ia trup din lașitatea și duplicitatea noastră. Creștinismul precizează: din lașitatea și duplicitatea oamenilor buni. Seria Harry Potter ne poate ajuta cel puțin să recunoaștem răul în toți oamenii cu două fețe, în orice voce care ne șoptește că binele și răul nu există, ci doar un interval moral de tonuri și intensități variabile și relative.

Note:

1. https://www.educatiesitraditie.ro/.
2. https://www.educatiesitraditie.ro/2020/12/29/ despre-harry-potter-si-repere-indoielnice/?fbclid=IwAR0VeOFeEEeduPqVnWlz2NUwfexgGstBf_5luLH6nlL2NlvU4NEqT-4jDP0
3. i https://www.ohio.k12.ky.us/userfiles/1153/Classes/7791/OConner%20Revelation.pdf
4. Flannery O’Connor, *Judecata de Apoi*, Univers, 1997, p. 462.
5. *Harry Potter și Piatra filosofală*, Arthur, 2020, p. 329
6. Id. p. 327.
7. http://cumpana-o-viziune-ortodoxa.blogspot.com/2014/02/safe-house.html

JURNAL SPIRITUAL (PE SĂRITE) – 1997: UN AN APARTE (VIII)

Magda CÂRNECI

29 iunie

Impresia stranie că de fapt evoluţia mea spirituală depinde acum de găsirea unor cărţi, care să-mi ţină loc de „maestru”. Cum n-am alt sprijin, mă bazez pe intuiţia mea. Tot timpul mă simt la pândă, ca pierdută într-un hăţiş, în care trebuie să fiu foarte atentă să nu mă pierd şi să „simt” semnele ajutătoare. Adică, în primul rând cărţile. Zile întregi oscilez între lecturi, încep ceva, îl las deoparte, încep altceva, până simt că e ceea ce vreau, sau „trebuie” să citesc, e „vital” să parcurg. Sunt ca într-un labirint în care cultura mea generală îmi ajută tot atât cât intuiţia. Mai bine zis, am impresia că am uitat mai tot ce am citit până acum, dar am păstrat un fel de „simţ de orientare” pentru semnele culturale necesare. De fapt niciodată n-am citit cu adevărat sistematic, adică un autor în întregime plus criticile şi analizele operelor lui etc., deşi am citit mult din mulţi autori. Asta pentru că întotdeauna am citit prin „afinitate” şi atât cât simţeam că acel autor şi acea operă îmi fac bine, mă „hrănesc”. Asta face că am în biblioteca mea destul de mare cărţi importante pe care încă nu le-am citit. Pentru că n-am simţit nevoia imperativă s-o fac, sau pentru că pur şi simplu nu le venise ceasul. De pildă, San Juan de la Cruz devorat – mai citisem câte ceva de poemele mistice, dar niciodată nu m-am apucat de lectura cărţilor sale importante. O fac acum la Paris, uimindu-mă de mine însămi. Probabil că încep să ies din faza tinereţii spirituale şi trebuie să mă apuc de o „hrană” mai solidă, mai dificilă. Ca să conştientizez – sau mai bine zis să integrez activ – procese spirituale mai complexe.

Mă simt ca un cobai al unei „auto-iniţieri” prin cultură. Avansez prin „pipăire” livrescă şi prin auto-observaţie. Când nu mai ştiu încotro s-o apuc, aştept cu simţurile încordate să intuiesc o nouă lectură, o carte. Şi mai ştiu că trebuie să aştept. Să mă las în voia unui Ritm, a unei anume Voinţe şi Energii care nu depind de mine. Care mi se dau. Şi mi se dau treptat pentru că altfel nici n-aş fi în stare să le primesc – şi mai ales să le suport, să le îndur. Nu le-aş înţelege. Sau m-ar distruge. Şi ele îmi *sunt date*, nu eu le cer, nu eu le cuceresc. Eu trebuie numai să ştiu să mă „dispun” pentru ele, să le primesc pasiv, dar conştient. Să încerc să le „înţeleg” sau măcar să le asimilez cât de cât. Ceea ce nu înseamnă înţelegere logică, desigur, ci o acceptare lucidă – în conștiență – cu toată făptura.

30 iunie

Îmi promit să nu scriu niciodată decât lucruri trăite, „experiate”; niciodată însă lucruri inventate. Nici n-aş face-o bine, căci nu am o fantezie epică prea inventivă. Şi nici nu sunt o natură realmente speculativă. În plus, probabil că lucrul pentru care sunt eu venită pe lume, „datoria” mea, este să mărturisesc în detaliu o serie de experienţe, trăite cât se poate de personal şi de „fizic”. De fapt, cam tot ce am publicat ca poem sau eseu despre poezie reprezintă lucruri strict trăite – şi eventual transfigurate.

Găsesc această însemnare în jurnal, la 16 iunie: Aplecându-mă în ultimele zile peste jurnalul și memoriile lui Eliade, ca să mă pregătesc pentru reuniunea de la Maison Roumaine, am realizat cu stupoare că eu sunt un fel de „ilustraţie pe viu” a tezelor lui! Pur şi simplu mie mi se întâmplă, în realitate, ceea ce Eliade susţine teoretic dar și în partea literară a operei lui (și mi-e limpede că „ştia” despre ce vorbeşte). Probabil că trebuia să primesc invitaţia de la Maison Roumaine ca să mă reapuc de Eliade, dar că nu trebuia să ajung acolo. Lectura despre Eliade pică perfect şi-mi coagulează raționamentele legate de „stările” prin care trec.

3 iulie

Azi, în timpul meditaţiei, mi-a venit gândul

următor: singurele mijloace şi căi de care dispun – eu şi oamenii moderni medii de azi – sunt: corpul propriu, imaginaţia şi lectura. Probabil că trebuie început cu lectura: o cultură (măcar) minimă în privinţa spiritualului e necesară pentru deschiderea gustului; apoi, trebuie să te foloseşti de imaginaţie ca să aplici ideile primite prin lectură la tine însuţi; în sfârşit, trebuie să-ţi observi cu multă atenţie corpul, căci el este instrumentul tău de „măsură", de verificare. Cele trei mijloace se aplică desigur circular. Asta înseamnă că ele trebuie să se aprofundeze reciproc: lectura provoacă şi controlează imaginaţia, care la rândul ei face acelaşi lucru cu corpul etc. Asta înseamnă şi că lectura trebuie să devină din ce în ce mai consistentă, iar cultura de tip spiritual din ce în ce mai întinsă.

5 iulie

Mi se întâmplă în ultima vreme să privesc avid feţele tuturor oamenilor pe care-i întâlnesc şi să le scrutez cu un fel de aşteptare nerăbdătoare, întrebându-mă mereu: care? Care din ei poate să-mi fie „maestru", sau poate să-mi transmită ceva, „mesajul" de care am nevoie, „semnul" revelator din labirintul prin care înaintez. Privesc în acest fel chiar oameni necunoscuţi, şi de câteva ori am fost pusă în posturi uşor stânjenitoare.

De fapt, eu nu caut un „maestru" în primul venit de pe stradă. Realizez că sensul privirii mele avide e altul. Mă uimeşte faptul că toţi oamenii au un „interior", au o potenţială profunzime abisală în ei înşişi, şi totuşi nimic nu se vede în afară. În afară, între ei, oamenii întâlnesc, oferă şi opun unii altora doar măştile lor sociale – „persona". Dar toţi au trăit, sau au posibilitatea să trăiască, şi în altă dimensiune a Fiinţei, iar lucrul acesta nu se vede. Nici măcar nu transpare. În plus, oamenii se judecă pe ei înşişi mai degrabă după această „potenţialitate divină", interioară, chiar dacă o fac inconştient, în timp ce pe ceilalţi îi judecă strict după „dimensiunea socială", exterioară. Aceasta e marea fractură care trebuie vindecată. Oamenii ar trebui să aibă curajul să lase să transpară în afara lor mai mult din ceea ce li se întâmplă interior. Sau, mai bine, ar trebui să existe o continuitate între interior şi exterior. E adevărat că educaţia şi obiceiurile nu facilitează deloc această armonizare între dimensiunea lăuntrică şi cea socială. De fapt, mulţi ar vrea să fie mai sinceri, mai deschişi cu ceilalţi, mulţi ar vrea să-şi exprime, să-şi „povestească" viaţa interioară, dar nu ştiu cum s-o facă şi nu au curajul s-o facă. Cei mai mulţi dintre noi suntem „analfabeţi" în această privinţă, în sensul că nu există un „cod", o „retorică" acceptată a acestor lucruri, care rămân de cele mai multe ori tăcute, abandonate, uitate în sine – deşi cu multă frustrare.

Ar trebui ca poeţii, artiştii şi filozofii de azi să se aplece mult mai mult asupra vieţii interioare cotidiene şi s-o „transfigureze" estetic şi spiritual, ca să-şi ajute cu adevărat semenii. Ar trebui, de pildă, ca ei să dorească să elaboreze noi „arte ale ceaiului" pentru multe domenii ale existenţei banale: mesele de familie, ceremonia laică de după căsătorie, botez, înmormântare, băutul cafelei de după-amiază, declaraţiile de iubire, romanţele cântate în comun etc.

Acum vreo 3-4 zile, în timpul meditaţiei, m-am rugat să-l simt pe Dumnezeu în mine, să-l simt intens până la durere în coşul pieptului meu, acolo unde de obicei „simt" cele legate de divin. M-am rugat să mi se dea iubirea aceea înflăcărată, incredibilă, de o dulceaţă stranie, sfâşietoare şi nesfârşită, pe care am simţit-o la un moment dat pe când citeam San Juan de la Cruz, dar numai pentru puţine minute. În timp ce-mi şopteam rugămintea cu destulă fervoare, mi-am adus aminte de visul în care, în urma unui fulger teribil căzut peste locul unde mă aflam, descopăr un prunc mic cât o fasole în hainele mele. În clipa următoare amintirii, am vizualizat în coşul pieptului, în plexul solar, un fel de „fasole", de fapt ceva care semăna cu ceea ce românii numesc „bob": o sămânţă mare, aproape pătrată şi cu un semn închis pe ea, din care iese germenele. În primele clipe ale vizualizării, sămânţa mi-a apărut încolţită şi de culoare aurie. Apoi imaginea s-a stins şi, cu toate eforturile mele, n-am putut decât s-o gândesc, dar n-am mai „văzut-o". Mi-am dat seama ulterior că e o legătură între pruncul cât o fasole şi această sămânţă încolţită, de aur. E „germenele" de care vorbeşte Eliade, pe care-l citesc acum în „*Fragments d'un Journal*".

Acum două zile, închizând ochii după-amiaza, între două lecturi şi pentru câteva minute, am simţit în timp ce intram în somn o lovitură puternică în moalele capului, urmată de vederea unei lumini puternice, albe şi reci, în formă de cruce. Ca o stea mare, chiar foarte mare. M-am trezit imediat. Mi-am adus aminte că mi se mai întâmplaseră lucruri asemănătoare, tot după-amiaza, între somn şi veghe,

dar de obicei era vorba de un enorm bubuit, ca un foc de puşcă tras aproape de urechile mele, iar lumina pe care o vedeam era difuză. După ce m-am sculat şi am conştientizat „vedenia”, am adormit la loc.

7 iulie

Azi, în timpul rugăciunii, după trei zile de „abstinenţă religioasă”, de la primele cuvinte şoptite m-am emoţionat până la lacrimi pentru sacrificiul cristic, despre care tocmai citisem în „*Les Fins dernières*”, de Romano Guardini. Am „trăit” destul de intens ideea cărţii şi am avut multe „semne”. La un moment dat, în întunericul din spatele ochilor închişi am văzut un fel de perdea de flăcări. Mai bine zis m-am simţit înconjurată blând de un fel de „manşon” de flăcărui albe, blânde – de fapt, era mai degrabă senzaţia unui fel de combustie dulce, blândă, destul de întinsă, în jurul meu. Asta mi-a plăcut. M-am lăsat în voia senzaţiei. Şi la un moment dat m-am simţit ca un mic prunc aflat în mijlocul unui foc ocrotitor, matern. Greu de explicat – parcă eram un mic prunc aşezat undeva în cosmos, şi în jurul lui, la înălţime, era un fel de dogoare hrănitoare, iubitoare, maternă. Am fost fericită, am avut un sentiment minunat de „alint”, deşi eram perfect conştientă.

M-am lăsat în voia imaginii şi mi-am închipuit chiar că sunt în interiorul unui corp, unui pântec matern: de fapt „vedeam” un fel de palat, o clădire înaltă şi aulică, şi simţeam o iubire intensă pentru o „mamă” nevăzută, de la capătul palatului celui înalt. Apoi a fost o pauză de „viziune”, gândul mi-a fugit la altceva. Dar am revenit după nişte secunde şi iarăşi m-am simţit ca un prunc alintat în mijlocul unor flăcări iubitoare. Apoi mi-a apărut imaginea unui ...cuptor! Mi-am amintit şi am „văzut” lăuntric colacii frumoşi pe care bunicul din nordul Moldovei îi cocea de Paşte şi de Crăciun: i-am „văzut” în mijlocul flăcărilor, rumeniţi, rotunzi şi lucitori, apoi scoşi afară pe o lopată specială cu coada lungă. Mă simţeam deci ca un fel de „colăcel” în cuptor. Imaginea asta mi-a plăcut mult, m-a încântat. Am păstrat-o mai îndelung în spirit, alături de cea cu „pruncul”. Apoi, încet-încet, totul s-a stins.

Am ştiut că a fost un semn bun. După ultimele zile, în care n-am făcut decât să citesc încontinuu „*Jurnalul*” lui Eliade, fără să mă mai rog, prinsă iar de tot felul de vise, iluzii, ambiţii abstracte, rugăciunea de azi m-a „salvat”.

Citesc Evola, „*Les Hommes au milieu des ruines*” şi Paul Sérant, „*René Guénon*”.

9 iulie

În timpul meditaţiei, pentru 2-3 clipe n-am ştiut unde mă aflu: cu ochii închişi, în deplin întuneric, m-am întrebat unde sunt, deşi de obicei ştiu bine că sunt în baie, pe scaun etc. Îmi amintesc cu întârziere că asta mi s-a întâmplat după ce am „cerut” să fiu absorbită în „El” prin interiorul meu, şi pentru prima dată am gândit şi am vizualizat că asta s-ar putea realiza printr-un punct, sau mic orificiu, sau un canal subţire, care s-ar găsi chiar în mine, în mijlocul corpului meu, sau mai bine zis în centrul fiinţei mele. După meditaţie, am simţit nevoia să mă întind în pat. Cu ochii închişi am efectuat un fel de „scanner” mental al corpului meu pe dinăuntru şi pe dinafară. Mi-am închipuit fiecare parte, membru, organ, întâi pe dinăuntru, apoi pe dinafară, dinspre picioare (întâi stângul) spre cap. Când am ajuns la cap, mi s-a întâmplat ceva straniu: am avut impresia „forte” că punctul meu de greutate, de echilibru, sau de conştientă, nu ştiu exact, s-a deplasat spre dreapta. O clipă am avut senzaţia precisă că m-am dezechilibrat şi că „ies” în afara mea spre dreapta! M-am cam speriat şi am făcut un fel de efort de voinţă şi de imaginaţie să mă „reechilibrez” şi să-mi aduc punctul de greutate „fiinţială” pe linia mediană a corpului. Am reuşit, dar după aceea am încetat imediat cu „imaginarea trupului”.

Îmi aduc aminte că acum 10-11 ani scriam în jurnal că probabil adevărata mea vocaţie este cea „mistică”. Şi pe atunci nici nu „trăisem” mare lucru. Dar presimţeam. Avusesem câteva semne. Şi mai ales aspiram profund către această condiţie mistică, dificilă şi considerată „ruşinoasă” – în modernitate şi într-o ţară comunistă, în care intelectualii sunt de două ori atei, ca să zic aşa. O condiție care mă pune în dificultatea de a fi acceptată și înțeleasă – căci nu am curajul de a-mi arăta această fațetă, în perioada asta de tulbure tranziție post-comunistă în România dar și de ambianță academică total atee în care trăiesc eu în Franța. Însă lăuntric nu pot face altfel.

BIZANŢUL – O ABSENŢĂ

Florin CRÎȘMĂREANU

„Bizanțul – o absență” este titlul prefeței unui volum semnat de Averil Cameron, prestigioasă cercetătoare a istoriei Bizanțului la University of Oxford. Autoare a mai multor lucrări consacrate Antichității târzii și Imperiului Bizantin, abia în anul 2020 este tradusă în limba română una din cărțile sale: *Bizantinii. Stat, religie și viață cotidiană în Imperiul Bizantin* (traducere de Sebastian-Laurențiu Nazâru și Iulian Moga, Iași, Polirom). Salutăm cu toată căldura această realizare, care vine să îmbunătățească literatura de specialitate autohtonă cu un volum valoros, câștigător al premiului „John D. Criticos” (2006).

Sunt convins că traducerea acestei lucrări nu a fost o muncă tocmai ușoară – cu nenumărate nume, puțin întâlnite în literatura autohtonă, și mii de date și evenimente –, însă rezultatul este unul cu totul remarcabil. Traducătorii și-au împărțit munca astfel: Sebastian-Laurențiu Nazâru a tradus prefața, mulțumirile, capitolele 1-5 și cronologia, iar Iulian Moga a tradus capitolele 6-10 și concluzia.

Ediția originală nu are subtitlul *Stat, religie și viață cotidiană în Imperiul Bizantin.* În prima parte a lucrării, alături de prefață, regăsim listele ilustrațiilor, hărților și abrevierilor. Cartea lui Averil Cameron este structurată pe 10 capitole, urmate de concluzie, bibliografie și note (traducerea urmează topica ediției în limba engleză, însă este nefirească așezarea bibliografiei înaintea notelor). Volumul se încheie cu o cronologie și index.

Este dificil de rezumat în câteva rânduri conținutul acestei cărți frumoase, scrisă într-un mod foarte plăcut și bogată în informații, ce se întinde pe o perioadă de mai bine de un mileniu. Autoarea ne avertizează de la bun început că „a scrie într-un mod accesibil despre Bizanț nu e lucru ușor” (p. 11). Așa este, însă lucrarea pe care o avem în vedere este o reușită, scrisă într-un stil clar și foarte îngrijit, despre un subiect extrem de complex și dificil, care necesită o bună cunoaștere a surselor, dar și a literaturii secundare, exegetice. Fără nici o îndoială, este un excelent instrument de lucru pentru cei interesați de istoria și cultura bizantină, dar și pentru publicul larg iubitor al istoriei ideilor în general. Stilul narativ al autoarei, fără o prea mare încărcătură cu surse și bibliografie, face acest volum atractiv.

Chiar dacă simplificăm foarte mult, putem accepta faptul că Bizanțul s-a construit în jurul a două axe: „puterea imperială și credința ortodoxă” (p. 31). Acest aspect trimite la ceea ce este cunoscut sub eticheta de „cezaropapism”. În acest sens, A. Cameron spune că „în unele privințe, împărații se bucurau de un statut cvasiepiscopal, rămânând totuși laici, expuși contestațiilor, încercând doar rareori în practică să-și impună pretinsele drepturi asupra instituției bisericești. Dagron evidențiază foarte clar măsura în care o altă etichetă adesea aplicată Bizanțului – acuzația de « cezaropapism », controlul imperial nejustificat asupra Bisericii – a fost de fapt o insultă anacronică născută din idei occidentale privind separația dintre Biserică și stat, precum și eforturile pe care au trebuit să le facă bizantiniștii pentru a explica că această interpretare a « bizantinismului » este nefondată” (p. 93). Aceasta este una dintre marile prejudecăți despre Imperiul Bizantin, din fericire infirmată de reputați specialiști, printre care se numără, fără nici o îndoială, și cercetătoarea britanică.

„Una dintre tezele acestei cărți este că schimbările din lunga existență a Bizanțului au fost determinate cel puțin în aceeași măsură de factori externi și de factori interni” (p. 230). A. Cameron încearcă să arate în paginile lucrării pe care o avem în vedere faptul că a fi bizantin nu este tocmai conform cu prejudecățile pe care le-au formulat occidentalii despre răsăriteni în decursul timpului. Din acest motiv, pledoaria cercetătoarei britanice vrea să corecteze această imagine care a fost asociată cu Imperiului Roman de Răsărit, numit târziu, tot de un occidental (mai exact, de Hieronymus Wolf în 1557), Imperiul Bizantin.

O altă miză a lucrării mi se pare că se concentrează pe descrierea vieții cotidiene din Bizanț. Mai ales pentru Bizanțul târziu, dispunem de izvoare care „pot oferi o imagine detaliată a vieții țărănești, inclusiv numele, structura familială și bunurile unor gospodării individuale” (p. 117). Totuși, în general, cele mai multe

izvoare s-au păstrat despre elite, care trăiau în marile orașe, și nu cele care privesc populația majoritară, care își ducea traiul în mediul rural. În tot cazul, „viața în Bizanț nu era mai confortabilă decât cea din Apusul medieval" (p. 157).

Pe parcursul volumului am întâlnit câteva locuri tratate cu o anumită lejeritate de către autoare, cum este, spre exemplu, problema evreilor în Imperiul Bizantin. La un moment dat, A. Cameron spune că „legi precum cele prin care toți evreii erau obligați să se convertească la creștinism au existat în diferite momente din secolele VII-IX în Bizanț, iar scrierile antievreiești erau un gen bine definit în literatura bizantină, însă există puține dovezi că aceste legi au fost cu adevărat puse în aplicare" (p. 143). Există totuși dovezi destul de clare că aceste legi au fost puse în practică. De notorietate în acest sens fiind botezul forțat al evreilor din Cartagina, care ar fi avut loc de Rusalii (31 mai 632), la care ar fi asistat personal Sfântul Maxim Mărturisitorul (*Ep*. 8 și 14, în *PG* 91, col. 445 și 537-541; prima epistolă trebuie completată cu Robert Devreesse, „La fin inédite d'une lettre de Saint Maxime: Un baptême forcé de Juifs et de Samaritans à Carthage en 632", în *Revue des Sciences religieuses*, 17, 1937, pp. 25-35). Chestiunea este amplu discutată în studii, precum cele semnate de Carl Laga (1990, 177-188); David Jacaby (1993, 103-154); Gilbert Dagron (1996); Paul Speck (1997, 441-467); Gilbert Dagron și Vincent Déroche (2010) *et alii*. Pe de altă parte, este de înțeles lejeritatea tratării unor astfel de subiecte într-un volum destinat nespecialiștilor (p. 12) și așa derutați de multitudinea de evenimente și date care caracterizează, în general, Imperiul Bizantin. De asemenea, mai ales în capitolul IX, dedicat Bizanțului și Europei, mă așteptam să găsesc mai multe informații despre rolul pe care l-au avut, spre exemplu, schimbul de ambasade între Imperiul Roman de Răsărit și Noul Imperiu (25 decembrie 800) pe care Carol cel Mare încerca să-l construiască. Cruciadele evidențiază foarte bine raporturile – mai ales cele de forță – instituite între cele două lumi, însă schimburile comerciale și culturale, care, chiar asimetrice, au fost și ele cel puțin la fel de importante. Exegeții contemporani nu au considerat ca fiind o exagerare faptul că elitele de la Curtea lui Carol cel Mare imitau tot ceea ce era bizantin: veșmintele, arta culinară, arhitectura (unii specialiști susțin cu argumente solide faptul că palatul de la Aix-la-Chapelle a fost ridicat de carolingieni după modele bizantine) etc.

În ceea ce privește ediția în limba română, trebuie apreciat foarte mult efortul traducătorilor de a tălmăci o carte foarte densă. Totuși, oricât de mare atenție ai acorda textului, tot mai scapă câte o greșeală de formulare sau de tehnoredactare, cum este, spre exemplu, anul 640 în care ar fi loc Conciliul de la Lateran (p. 129). Anul corect este 649, cum apare în alte două ocurențe din volum. Redarea sintagmei „Tall Brothers" prin „Înalții Frați" (p. 139) nu este cu totul greșită, însă în limba română corect este „frații înalți", în vreme ce inversiunea sună nenatural, în afară de situația când se referă la maiestate sau demnitate. Or, în cazul acestor frați nu este vorba despre așa ceva, ci despre statura lor fizică. Pe de altă parte, în literatura autohtonă s-a impus formularea „Lunganii" sau „Frații lungi", pentru cei patru frați cu un fizic impozant: Ammonius, Dioscorus, Eusebius și Euthymius, foști ucenici ai avvei Pambo (vezi, *inter alia*, Bădiliță, 2003, 21).

În fine, o problemă cu adevărat importantă mi se pare legată de studiile medievale din țara noastră, care sunt – cel puțin, în acest moment – total decuplate de cercetarea perioadei bizantine, mai ales a influenței pe care această civilizație, moștenitoare a culturii clasice, a exercitat-o asupra lumii occidentale. Să amintit aici doar faptul că „manuscrisele duse de emigranți din Constantinopol în Italia înainte și după 1453 au avut rol fundamental în dezvoltarea umanismului" (p. 170). Mai mult decât atât, un exeget francez subliniază și el în acest sens că „mult criticat, din necunoaștere, Bizanțul trebuie prezentat acum de specialiști într-o manieră vie și accesibilă. Istoricii Evului Mediu, specializați în studiul unei epoci îndelungate și al unei întinse arii geografice, trebuie să înțeleagă faptul că nu pot risca o interpretare a mileniului medieval fără să țină seama de experiența Imperiului bizantin, ruda noastră îndelung neglijată" (Ducellier, 1997, 10).

Dacă lucrarea lui Averil Cameron începe cu menționarea unei absențe, a Bizanțului, eu închei aceste rânduri într-o notă pozitivă, recunoscând faptul că suntem puțin mai norocoși; în țara noastră, cercetarea Bizanțului nu este tocmai o absență, dimpotrivă, moștenirea sa este încă prezentă (*Présence de Byzance*, după titlul volumului editat în 2007 de Jean-Michel Spieser) în mai multe sectoare ale culturii noastre. Am avut, și din fericire încă mai avem, o școală de bizantinologie foarte bună. De asemenea, avem marele avantaj că facem parte din categoria acelora care au moștenit bogata și rafinata cultură bizantină. Ce facem acum cu această moștenire depinde numai de noi.

Averil Cameron, *Bizantinii. Stat, religie și viață cotidiană în Imperiul Bizantin*, traducere de Sebastian-Laurențiu Nazâru și Iulian Moga, Iași, Polirom (colecția „Historia"), 2020, 321 p.

FILOSOFIA – UN MOD DE VIAŢĂ

Bogdan Mihai MANDACHE

Înaintea lui Platon, folosirea termenilor *philosophia*, *philosophos* și *philosopheîn*, era rară, nu avea răspândire, iar aici trebuie luată în seamă și numărul mic de manuscrise anterioare secolului al IV-lea î.e.n. Cu siguranță și din acest motiv, definirea filosofiei a fost o chestiune care a suscitat și continuă să suscite controverse. Acum aproape un secol, Ed. Zeller își începea tratatul *Die Philosophie der Griechen* cu această afirmație: „Numele filosofiei a fost întrebuințat de greci în diferite sensuri. Numele filosofiei se fixează numai treptat, dar și filosofia apare treptat, ca formă particulară a vieții spirituale; numele ei oscilează între o semnificație mai îngustă și una mai largă, dar în aceeași măsură oscilează și filosofia între limitarea ei la un domeniu științific determinat și amestecul cu diferite părți componente de natură străină". Variațiile și incertitudinile asupra sensului filosofiei s-au menținut în lumea care nu căuta definiții, categorii, dar trăia bucuria miturilor. Ba mai mult, la întrebarea „ce este filosofia?" încă se mai caută răspuns, răspunsul care să mulțumească, dar care nu va veni niciodată, pentru că după spusa lui Martin Heidegger „această temă este vastă, ea rămâne nedefinită". Cu toate acestea, cei care se ocupă de filosofie nu vor renunța să o facă în continuare, doar pentru că filosofia nu este un concept definit și vor alege un drum dintre mai multe posibile. Unul dintre gânditorii ale cărui strădanii au fost cu precădere cele de a reconfigura pentru contemporanii săi ceea ce a însemnat filosofia în lumea antică a fost Pierre Hadot (1922-2010) care a fost director de studii la Ecole Pratique des Hautes Etudes, apoi titularul catedrei de istoria gândirii elenistice și romane la College de France. La începutul anilor 1990 a avut amabilitatea sa răspundă câtorva întrebări despre filosofie și cum înțelege Domnia sa filosofia antică, interviul apărând în volumul meu *Filosofia – aventura unui discurs*, Editura Cronica, 1995. Amintesc câteva dintre lucrările profesorului Pierre Hadot: *Exercices spirituels et philosophie antique*, 1981, (traducere în limba română, Editura Sfântul Nectarie, 2015); *Plotin ou la simplicité du regard*, 1989, (traducere în limba română, Polirom, 1998); *La Citadele intérieure. Introduction aux pensées de Marc Aurèle*, 1992; *Qu'est-ce que la philosophie antique?*, 1995, (traducere în limba română, Polirom, 1997); *Le Voile d'Isis. Essai sur l'histoire de l'idée de nature*, 2004; *N'oublie pas de vivre. Goethe et la tradition des exercices spirituels*, 2008. De curând cartea *Ce este filosofia antică?* a fost reeditată (traducere din franceză și note de George Bondor și Claudiu Tipuriță, București, Editura Trei, 2020, 432 p.).

În prefața cărții *Exercices spirituels et philosophie antique*, Pierre Hadot rememorează cu plăcere bacalaureatul în filosofie, susținut în 1939, la care dizertația pleca de la o afirmație a lui Henri Bergson anume că filosofia nu este o construcție de sistem ci o privire în sine, în ceea ce este împrejurul sinelui. A fost o întâlnire decisivă, peste care s-a suprapus descoperirea existențialismului care a modelat într-un chip original căutarea unei maniere de a înțelege filosofia antică, altfel decât se făcuse până atunci. Iar acest gând l-a așezat cu talent și acribie în toate studiile, prelegerile și cărțile sale, ca și în traducerile din Marius Victorinus, Plotin sau Marcus Aurelius. Ce este totuși filosofia antică? Pierre Hadot știa foarte bine că mai toți ar răspunde printr-o înșiruire de nume de la Thales din Milet până la Boethius, care face legătura între lumea antică și cea medievală. Pentru filosoful francez, istoria filosofiei nu se confundă cu istoria filosofiilor; el face loc lângă această istorie studierii comportamentelor și vieții filosofice. De aceea el își avertizează cititorii că în cartea sa va predomina reprezentarea anticilor cu privire la *philosophia*, mult diferită de

reprezentarea noastră. De ce această diferență? Pentru că dincolo de construcția sistematică și abstractă se află alegerea unui anumit fel de viață, un anume comportament, ceea ce în mod obișnuit nu intră în cadrul unui discurs filosofic.

Pentru Pierre Hadot ar fi o eroare să aplicăm filosofiei antice concepția pe care o avem despre filosofia modernă și contemporană. Socrate a fost primul filosof pentru care opțiunea pentru un mod de viață nu se situa la sfârșitul activității filosofice, ci la originea ei, opțiune care determină doctrina și modul de predare a acestei doctrine: „Discursul filosofic își are deci originea într-o alegere a modului de viață și într-o opțiune existențială, nu invers. În al doilea rând, decizia și alegerea nu se săvârșesc niciodată în solitudine: nu există filosofie sau filosofi în afara unui grup, a unei comunități, într-un cuvânt, a unei «școli» filosofice și, în mod sigur, o școală filosofică corespunde, așadar, înainte de toate, alegerii unei anumite maniere de a trăi, unei opțiuni existențiale, necesitând din partea individului o schimbare radicală a vieții, o conversiune a întregii sale ființe și, în cele din urmă, corespunde unei anumite dorințe de a fi și de a trăi într-un fel anume”. Filosoful francez susține că opțiunea existențială implică și o anume viziune asupra lumii, urmând ca discursul filosofic să justifice rațional opțiunea existențială și imaginea despre lume. Discursul filosofic face parte din acest mod de viață, alegerea felului de viață făcută de filosof determină discursul său: „Aceasta înseamnă că nu putem considera discursurile filosofice drept realități care ar exista în ele însele și pentru ele însele și să le studiem structura independent de filosoful care le-a prezentat. Putem oare separa discursul lui Socrate de viața și de moartea lui?”, se întreabă Pierre Hadot. Pe întreg parcursul argumentativ întâlnim un concept mult drag lui Pierre Hadot: *exercițiile spirituale*, pe care îl găsim și în titlurile unor studii și cărți ale sale, înțelegând prin acest termen practici de ordin fizic, cum ar fi regimul alimentar, sau discursiv, precum dialogul și meditația, sau intuitiv, precum contemplarea, menite să opereze o modificare și o transformare asupra subiectului practicant: „Discursul maestrului de filosofie putea lua el însuși, de altfel, forma unui exercițiu spiritual, în măsura în care acest discurs era prezent în așa fel încât discipolul, ca ascultător, cititor sau interlocutor, putea să progreseze spiritual și să sufere o transformare interioară”.

Demonstrația pe care o propune Pierre Hadot privește trei paliere. Mai întâi, autorul expune istoria primelor întrebuințări ale cuvântului *philosophia* și ne apropie de înțelegerea sensului definiției filosofice a acestui cuvânt date de Platon în *Banchetul*, unde definește *philosophia* ca dragoste de înțelepciune. Filosofia este un mod de viață și un discurs determinate de ideea de înțelepciune. Pierre Hadot regăsește și ne înfățișează caracteristicile diferitelor filosofii ale lumii antice, sub aspectul lor de mod de viață, urmărind trăsăturile comune care le unesc. Ultima parte a cărții este despre conceperea filosofiei ca activitate exclusiv teoretică, mutație care se întâmplă începând cu Evul Mediu. Iubitor al înțelepciunii așa cum o înțelegeau anticii, Pierre Hadot se întreabă dacă mai este posibilă revenirea la idealul antic al filosofiei. El pledează pentru o trăire filosofică a vieții, pentru un efort spiritual prin care filosoful să depășească singurătatea, izolarea. Prin acest îndemn, filosoful francez păstrează viu idealul filosofic al școlilor antice pentru care filosofia nu era o teorie abstractă, nu era exegeză a textelor, ci atitudine concretă, mod de viață care angajează întreaga existență, amintind deseori o spusă a lui Epicur: „Gol este discursul filosofic care nu se îngrijește de pasiunile sufletului.” De aceea Pierre Hadot susține că filosofia contemporană este diferită de cea a lui Socrate și Platon. O viață și nu un discurs, ar fi spus Pierre Hadot.

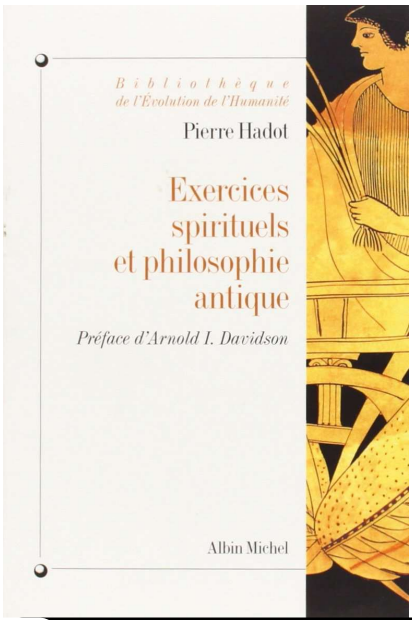

ANDRÉ NAFFIS-SAHELY

Este autorul *Pămîntului Făgăduinței: Poeme dintr-o viață nomadă/ The Promised Land: Poems from Itinerant Life (Penguin,2017).* Provine din Abu Dhabi, deși s-a născut la Veneția, din mamă italiancă și tată iranian. Scrierile sale au fost publicate în *Nation, Harper's, New Statesman, Times Literary Supplement, The Economist, Playboy,* the *Spectator, World Literature Today*, etc.Este profesor(Visiting Teaching Fellow at Manchester Metropolitan's Writing School) și redactor de poezie la revista *Ambit*. Traducerile cuprind peste 20 de titluri de proză și poezie (Honoré de Balzac, Émile Zola, Joseph Kessel, Tahar Ben Jelloun, Rashid Boudjedra, Abdellatif Laâbi, și Alessandro Spina). Printre proiectele derulate în 2019, se numără pamfletul liric, O altă față a lui niciunde/*The Other Side of Nowhere* (Rough Trade Books, 2019) și Inima unui străin: antologia literaturii exilului/*The Heart of a Stranger: An Anthology of Exile Literature* (Pushkin Press, 2019).

Un alt fel de dragoste

Iubeam luxul, mîncam peste măsură,
iar camera noastră tot așa rămînea,
goală, într-o clădire nouă;
odată ajunși aici, proprietarul

ne-a privit cu atenție, și ne-a spus:
„După ora unsprezece
vă rog să păstrați liniștea". Ascultători,
de cele mai multe ori, ne-am supus,
lăsînd patefonul antic,

(printre singurele mele lucruri
rezistînd neglijenței și moliilor),
să se audă foarte încet; bani nu prea aveam
însă discurile se vindeau ieftin

și profitam de ocazie.
Cînd am ajuns la jumătatea perioadei
de-nchiriere,
te-am strigat pe numele
altei femei, și tu, pe bună dreptate,

ai plecat fără să scoți un cuvînt,
luînd cu tine doar acul
despre care știai bine că era de neînlocuit,
față de dragostea noastră de scurtă durată.

Traducătorul

lui *Michael Hofmann*

Nebărbierit și desculț, parcă ar fi în pelerinaj.
Casa lui e albastră: pereții, covorul, ceștile;
albastrul pe care îl vezi în mănăstirile triste,

cu vopsea scorojită și fărîme casante de aur
pe margini. Asemenea lui Gottfried Benn –
figură de tată spiritual –
îi place să stea acasă

unde cafeaua e mai bună, fără să stai la șuetă.
Pare împrăștiat, și-a rătăcit o carte pe undeva:
o traducere. Toată viața și-a ascuns limba,

acum mănîncă, respiră și interpretează.
Mai tîrziu,
stinghereala noastră s-a revărsat peste
Hampstead Heath,
unde ne plimbam în liniște mai tot timpul.
Luam împreună supa
și berea după colț, apoi pe scurtătură
pînă la stația
de autobuz unde se făcea nevăzut; adus de vînt,
dus înapoi: copil minune cu voce blîndă,
copil al disperării.

Londra

Covor în zbor nedorit

fratelui meu

Afișezi extazul bolnăvicios al surghiuniților
din romanele preferate ale mamei tale,
palide chipuri de visători tuberculoși.
Picioarele, învățate cu nisipul fin, acum
mai greu calcă. Deplîngi ciudata

fetișizare europeană a marmurei, răceala ei.
Uneori noaptea, printre țigări,
măsori balconul și aplauzi,
și parcă aștepți covorul ieftin de sub tine
să nu ia în seamă motivul, și în zbor să te ducă
din nou în trecut.

Florența

Traduceri: **Olimpia IACOB**

UN POEM ALBANEZ ÎN NUMELE LIBERTĂȚII

Republica Albania a fost declarată în 1991, după ce regimul comunist căzuse în 1990. În martie 1992 fostul partid comunist pierde alegerile după colapsul economic și presiunile sociale. Crizei economice din 1996 îi urmează războiul civil din 1997 în urmă căruia o mare masa de albanezi emigrează în special în Italia, Grecia, Elveția, Statele Unite.

În acest context, în Albania se va adînci haosul, mai ales în sud și ca urmare, o întreagă generație se va revărsa pur și simplu peste granițele țării. Date fiind condițiile, o mare masa a refugiaților s-a îndreptat spre Grecia, alții spre țărmurile Italiei unde guvernul Romano Prodi, în vedera asigurării frontierelor, a pus la cale o blocadă navală, așa-numita acțiune "Bandiere Bianche", pentru a preveni intrarea în țară a bărcilor improvizate albaneze. În după amiaza zilei de 27 martie 1997 fregata marină italiană *Zeffiro* a ordonat întoarcerea din drum a navei clandestine *Kateri și Rades*, încărcată cu refugiați, printre care erau femei si copii – 142 de persoane. La ora 18:45 bătrînul și micul vas albanez, *Kateri și Rades* care nu se supusese ordinelor fregatei italienești de a se întoarce din drum, a fost lovit și răsturnat cu 8 minute înainte de a se scufunda pentru totdeauna în canalul *Otranto*. Dintre refugiați, 34 au deschis ochii spre lumină. Au mai fost declarate 27 de cadavre dispărute. Restul și-a găsit mormînt în apele Mediteranei...

Pe 27 martie, în acest an, s-au împlinit 23 de ani de la, ceea ce a rămas în istorie cu numele de *Tragedia de la Otranto*. Acestui eveniment de neuitat din istoria recentă a țării sale îi dedică poemul *Auschwitz maritimo*, poetul albanez *Arian Leka*, cunoscut și premiat în țările ex-comuniste și nu numai, pentru fiorul liric al misterioaselor și valoroaselor sale poeme, traduse în engleză, germană, italiană, dar și în croată și română. Cunoscut în Occident și ca traducator, în special din limba italiană, va fi și fondatorul primului *Festival Internațional de Poezie de la Durres* cît și fondatorul revistei *Poeteka* , înființată pentru promovarea poeziei și a culturii poetice.

În numărul de față vă prezint partea întîi a acestui poem, tradus pentru prima data în limba româna: viziunea poetului Arian Leka despre tragedia de la Otranto, 27 martie 1997.

I.D.

Arian LEKA

AUSCHWITZ MARITIMO
(partea a I-a)

Fără dată. Ceremonie care se repetă în fiecare an pe 28 martie

Rudele victimelor de la Otranto au vizitat cimitirul victimelor, au vizionat placa comemorativă a celor dispăruți și apoi au fost conduși spre portul Valona. După un minut de reculegere florile au fost aruncate în mare în semn de omagiu, în locul din care a pornit vasul tragediei, *Kateri și Rades*. Feribotul *Vlore – Brindisi* și-a pornit sirena de 5 ori la rind.

din jurnalul local

BARACA NR.1 – Marea Adriatică

Cu bărcile asudate sosim. Cîțiva calcă apa.
Gaura abisului ,peste Otranto, în ea s-au aruncat.
Au astupat-o cu nori.
Apoi au plecat. Ne-au adus aici, n-am venit nechemați.
Noi, acoperiți de apa neagră nu eram țigani.
Nici profesori obsedați de adevăruri tabu.
Nu eram homosexuali.
Nici măcar disidenți, dintr-aceia ce căutau în van libertatea.
Eram nenorociți.
Nenorociți ochi albaștri. Nenorociți ochi negri.
Alge nocturne drept plete. Nisip blond în gene.
Nu eram cei mai buni din lume. Fusesem aleși pentrucă ne puteam ține respirația.
Ne-au scufundat pentru a suda fisura din adîncul mării
Pe unde se scurge frica.
Ascultă!
Nu se spune de-a dreptul, ci pe furiș, cîntul balenelor povestește că,
Atingînd fundul mării, noi, cei închiși în acest buncăr subacvatic,
Devenim evrei.
Nu știu mai mult de-atît.
Dumnezeului nostru i-au străpuns limba cu piroane ruginite.
I-au cusut buzele cu sîrmă.
Ăsta e un lagăr. Împrejmuit cu sîrmă ghimpată.
În timpul lucrului, în barăcile despărțite de pereți din valuri,
Noi ne distrugem trupurile,
Din membre producem bucăți de camioane.
Din ochi producem filme alb-negru.
Pudră din oase. Medicamente din spermă, ovare

și măduvă.
Vrei săpun de bună calitate? Avem grăsime care nu se înnegrește.
Din zilele noastre, topite în turnătorie
Se scurge spirala timpului în formă de gamelă și lingură.
Prăjim la soare pîinea umedă pe care o primim.
Se înserează. Ne punem pijamaua.
Facem duș înainte să mergem la culcare.
Așternuturile sunt umede. Cearșafurile ude leoarcă.
Luna trimite asupra noastră rîuri de lumină călîie.
Ne frecăm tare cu stelele negre.
Ne curățăm duhoarea numelor .
Tu erai cuiul cel nou de care va fi atîrnat tabloul înnecului.
Prelata albă erai tu.

BARACA NR. 2. Malurile Lampedusei.

Mă șterg pe picioare înainte să pășesc pe albastrul
Așezat în fața portului ca un covor țesut cu defect.
Mă dezbrac pînă la brîu.
Predau bijuteriie. Inelul se separă de deget. Colier la gît am un lanț.
Explodează lent nasturii insulelor
Și căscăm ochii pentru un pic de cer.
La întoarcere, sunt controlat să nu ascund amintiri sub piele.
Prima noapte în lagăr.Trecea apa prin acoperiș. Suntem aliniați.
Bătrînii într-o parte. Copiii în celaltă parte. Bărbații într-o parte. Femeile și ele în cealaltă parte.
Așteptăm să ne vină rîndul cu o inimă în mînă.
Unul își ținea splendizii săi plămîni ca pe un evantai.
Altul – rinichii, ca și cum ar fi frunze de magnolie.
Un al treilea, cu dinți atît de noi
Încît încercase să-și guste vîrfurile degetelor.
Os spongios. Pancreas aproape nefolosit. Globul ochiului cu rîuri roșii.
Ficat ars de alcool industrial.
Așteptăm ca cel mai mic dintre cei înecați să-și doneze
Organele pentru transplant.
Sărutul aprinde un foc albastru sub mare.
Valvele noastre aortice sunt montate pe corpurile acelora care
Se îneacă în disperare.
Ba mai mult, pe furiș
În tăcere și în ilegalitate
Continuăm să ne antrenăm în fiecare zi
Ca și cum am fi fost echipa de salvamari.
Îi învățăm pe copiii înecați respiația artificială.
Gură alba pe guri negre.
Tu aveai buze de flori.
Erai ovarul.
Stela.
Stigmatul.

BARACA NR. 3. Marea Egee.

Singurătatea a dat formă de compas corpului tău.
Dimineața ieși să împarți pămîntul de sub mare. Nu te grăbi!
Aer nu prea ai, dar pămînt este pentru toți cei înecați.
Chiar putem alege. Cîmpie verde. Pășune.
Podișuri. Cîmpii. Tufe de arbuști. Dealuri cu vii.
Vasele ne vor fi slujitorii .
Vor naviga prin păduri.
Nu peste mult timp provele nevelor vor ara deșertul de sare.
Pulverizare în mijlocul valurilor.
Brazde în cîmpurile acvatice.
Plaja se curăță cu bărcile sub picioare.
Ne grăbim spre mijlocul terenului. Plantăm vertebre în brazde.
Din ele vor crește copii înecați cu jucării în mînă.
Feriboturile apasă piepturile
În timp ce își face loc pentru a coase isulele așa cum se cos rănile
Pentru a inventa o patrie pe harta fluidă.
Feriboturile ne aruncă hrană în saci negri de plastic.
Mană cerească – aruncați-ne și astăzi resturile zilnice!
Cu oasele strînse reîncepem muncile sezoniere.
Reforma agrară[1] sub mare.
Țara promisă a Domnului o împărțim în parcele
Cu gura închisă strîngem între buze o melodie de spumă
Seara micșorezi compasul dintre nespus de fru-

moasele tale picioare
Și te întorci în lagăr ca o albină pe un pistil ofilit.
Valul ne sculptează din afară sarcofagul.
Tu erai floarea.
Groapă comună.

BARACA NR. 4. Marea Tireniană

Pare a fi Disneyland dar nu e așa
E un lagăr. Un lagăr de muncă.
Închis cu o trapă.
Pe cuie de soare
Se înalță cortul în care valurile gătesc o supă groasă din spumă pentru noi
Temele au fost împărțite.
Din prima zi au fost împărțite și nu erau sacre.
În atelierul de croitorie, femeile înecate sub 40 de ani.
Bărbații în secția de reparații – de pantofi vechi, ca viața.
Lucrăm în liniște pînă ce clopotul feribotului
Care trece pentru a suna deșteptarea la fiecare oră
Ordonă să apăsăm pe butonul *Turn off* de închidere a corpului .
Sărbătoare.
Un an de la sosirea în lagărul subacvatic.
Un an de la înecul nostru în mare.
Rîsul este interzis, dar toți sunt plini de bucuria
Împărțită în toate gamelele.

Să ne bucurăm! Să oprim clipa vrăjită/Carpe Diem!
Viața e scurtă. Ziua de muncă e lungă.
Bea dintr-o răsuflare elixirul morții diluate!
Să ne îmbătăm de viață!
Reumpleți cupele cu băutura
Care se alcătuiește din bulele de aer explodînd ca șampania în timp ce
Izbucnește din adîncul plămînilor noștri la suprafața acestei splendide mări!
Bărbații seduc femeile în vîrtejuri dansante
Apăsînd pe tastele alb-negre ale coastelor.
Mantale negre de fum.
Dantelă spumoasă.
Iradiantă! Încîntătoare!
Ajunge!
Feribotul de linie se întoarce iar la noi.
Taie epiderma mării.
Scrie numere.
Face tatuaje pe vertebre.
Apoi sună clopoțelul sună clopoțelul.
Sărbătoarea s-a sfîrșit
Trebuie să ne întoarcem în dormitor.
Proiectorul lunar străbate cîmpul submarin.
Verifică dacă gardul de sîrmă ghimpată nu s-a rupt în vreun loc.
Unul poate să evadeze și să povestească concurenților
Secretele vieții din lagăr.
Tehnologia. Prețurile.
Piețele unde se vînd hainele și pantofii pe jumătate rupți.
Ca și viața noastră.
Ne ghemuim sub paturi, dar nu dormim.
Ne este frică să nu vină vreun vis de departe.
Și să ne aleagă capetele ca să intre în ele.
Aici nu se doarme. Visele nu trebuie să ne găsească adormiți.
Dacă te prind visînd vei fi condamnat print trei articole de lege.
Favorizarea de trafic clandestin.
Tentativă de fugă din lagăr.
Posesie ilegală de vis.
Dimineața ne găsește curățînd pijamlele scheletului
Pînă cînd clopoțelul și mareea trezesc cu greu lagărul.
Cineva acordează tastatura coastelor, dezacordată în timpul balului.
Copiilor, care au numărat stelele cu degetul, li se acoperă pielea cu veruci
Cînd bat la ușă.
Tu intri în grădină ca să-mi smulgi din piept inima.
Soarele se ridică.
Suntem lumînări stinse pe tort.

Notă:

1 *Reforma agrară – redistribuirea proprietăților pămînturilor cultivabile în timpul unei exproprieri forțate. direcționată sau nu, pe care administrația o execută față de bunurile aflate în posesiunea marilor proprietari, printr-o redistribuire gratuită succesivă cu prețul subvenționat în favoarea cultivatorilor privați de proprietate.*

Traducere din limba italiană
de **Ioana DIACONESCU**

CORTEGIUL FĂRĂ DE SFÎRȘIT

Marius CHELARU

„În orice caz, luam parte la o mare înmormântare. Dovada era mulțimea de participanți la funerarii. Care încalcă prevederile stării de urgență."
Visar Zhiti, *Cortegiul fără de sfârșit*, p. 22.

Visar Zhiti este unul dintre cei mai cunoscuți scriitori albanezi ai zilelor noastre. Viața și opera sa, scrie Robert Elsie, „reflectă cel mai bine istoria propriei națiuni".

Dat fiind că are mai multe cărți traduse în română, despre viața și activitatea sa am scris de mai multe ori, în diverse reviste. Între altele, în „Convorbiri literare", în 2009, am semnalat și prima versiune a acestei cărți, în „Poezia" în toamna lui 2020 am publicat o convorbire cu el ș.a.

Psalm, primul volum, de versuri, al scriitorului născut la Durrës apărea la noi în 1997[1], tradus de Luan și Renata Topciu. În 2009, tot în traducerea lui L. Topciu, a apărut *Funeralii nesfârşite*. Acum, cartea apare într-o ediție „sub semnul" zilei de azi, când, pe lângă „epidemia ideologică" și cea generată de viruși, din nou, uneori, pare că în viziunea unora „de sus" „e mult mai bine să nu gândești", „astfel, nu obosești și eviți și îndoielile care întotdeauna devin piedici." Virusul a (re)adus între noi, dincolo de alte „curente", accentele fals-democratice și „pandemia" unei ideologii aparte, care, folosind și limbajul lui Zhiti, a dus la re-„crearea" de „turme" de oameni (căci „laolaltă cu alții ești cineva", și „să rămâi singur (...) nu avea sens"), iar unele, care „nu sunt afectate (...) de Covid-19, merg împreună ca să se păzească de lumea bolnavă", și victimele nenumărate generează „orgasme ale gropilor". „Acum" „nu sunt permise înmormântările", dar „e permis să mori" și victimele „sunt îngropate laolaltă". Dar nu e permisă înmormântarea tradițională, iar „pomii de pe marginea trotuarelor par niște bocitoare mute".

Scriam despre *Funeralii nesfârşite* și că e dificil de „catalogat", poate mai curând poem în proză decât roman, și parcă „exteriorul", „ceilalţi", „lumea" (zugrăvită de autor prin cuvânte muiate parcă în oarecum acelaşi amestec de culori – dar dătătoare de altfel de viziuni – folosite de Hieronymus Bosch) sunt mai degrabă „decorul" pentru „neagra genune" dinlăuntru, „drapată" în stranii şi alambicate haine cusute cu fir suprarealist. Aminteam și de *Psalm*. Și în *Funeralii...* (și în *Cortegiul...*), și în *Pslam*, remarcăm forţa cu care autorul reuşeşte să (re)creeze o atmosferă aparte. În *Psalm* versurile nu sunt marcate de război, cât de nenorocirile pe care şi le provoacă oamenii, de fantasmele/ chinurile sufleteşti din închisoare, acea ambivalenţă renunţare-revoltă/ sete de libertate pe care o înţeleg altfel oamenii sechestraţi. O închisoare care în poemele sale trece din afară spre înăuntru, în cranii, „gropile/ în care-au murit bătăliile", „o neagră genune". Înăuntru, „în craniu/ e timpul nostru" – spune poetul. (Sau, zicea în interviu, „Craniul e, de fapt, metafora închisorii".)

Cortegiul fără de sfârşit, ca și *Funeralii...* (deși nu mai e „prefaţată" de cuvintele: „sublimul/ unei metafore/ căreia îi lipseşte bronzul", începe cu aceleași *Filă ruptă de la sfârşit pentru a fi citită la început*), după două pagini de început, e structurată la fel: Partea a I-a – *Neagra pribegie* („capitolele" de la I la XXXIV), Partea a II-a,

Elipsa, (XXXV-LXIV) şi un *Epilog*, *Antifuneraliile* (LXV, LXVI, ultimul fiind o pagină albă). La fel, „capitolele" – unele încep de la mijlocul unei propoziţii/ idei/ fraze – au lungimi variabile, câteva pagini, câteva rânduri, un cuvânt ori... nici unul, ci puncte de suspensie.

Funeraliile... le-am citit cu gândul la comunismul ale cărui răni erau încă proaspete la noi, la regimurile totalitariste în general, ororile, grozăviile făptuite, și cum lumea uneori le-a... „acceptat", din motive, peste ani, greu de înţeles, în numele unor „idealuri", de spaimă, din laşitate, dintr-un anume fel de... „ignoranţă". Zhiti spunea că, după ce au ieșit din „carantina" în care i-a „plasat" comunismul", în țara sa „a apărut *alt tip de literatur*ă, a închisorilor şi deportării", care „a adus în atenţie" „nişte adevăruri, dar şi probleme ce ţin de morală". Azi, urmare și altui „cadou" pe care ni l-am făcut jucându-ne de-a natura/ de-a Dumnezeu, trăim vremuri care au generat o literatură legată de alt fel de „carantină", și asta se vede și în această ediție. Astfel, una dintre cheile în care poate fi citită cartea ține de modul în care arată democrația în pandemie. Toynbee scrie că istoria „curge" în spirală și, la alt nivel, oamenii repetă, în alte circumstanțe, ducând și la nuanțarea efectelor/ alte efecte, multe greșeli. Spuneam despre *Funeralii...* că mulţi preferă să „uite" aceste „episoade" din istoria lumii. Dar, oare, deși din alte motive, generate de comportamentul popoarelor/ conducătorilor lor în timpul pandemiei, azi cum e cu noi, la nivel individual și planetar? Ajungem să ne „gândim la epidemiile antice și moderne", la, scrie Zhiti, ciuma... „sistemelor".

Straniu cum, dintr-o dată, comunismul fiind, pentru noi, cei care l-am trăit, deja „istorie", „grila" în care putem citi această care capătă alte valențe. De ce găsim asemănări cu „realul de azi" ale felului în care, în carte, morţii-vii îşi caută, îşi adâncesc singuri gropile, şi din spaima că moartea i-ar putea pune alături de cei care le-au batjocorit, cel puţin odată cu pandemia, şi viaţa şi sfârşitul? Iar mulțimile care merg continuu („Când te afli împreună cu mai mulţi oameni se naşte în tine simţământul de putere, stimulat şi de mers"; şi: „scopul va fi atins cu orice preţ. Suntem la înmormântare, durerea trebuie transformată în putere, puterea în bucurie"), ne duc la altă grilă, „actuală", de interpretare, ținând (și) de modul de a se purta al oamenilor, care se împart în două „mulțimi", „infectați", și „neafectați de virus", care „aparțin unei alte realități, una paralelă, ca în vise". Dar, cu efecte ciudate (amintind de Gustave le Bon, de pildă), „mulțimea" anonimizează individualitățile („…să pleci departe. Cu cât mai multe picioare în mers, cu atât mai puţină oboseală"), indivizii din jurul tău devin anonimi („o sumă trunchiată de detalii anatomice"), arareori schimbând un gând, o întrebare între ei: „în faţa mea se vedeau numai capete – partea dinapoi – şi cefe". Şi „luaţi unul câte unul oamenii sunt insuportabili, dar uniţi într-o masă tălăzuitoare, într-o atmosferă de tăcere adâncă, plăcută, această masă, deşi fără chip, te fascinează prin masivitatea ei compactă".

Pare că nu mai contează altceva în mersul acesta continuu, principala „ocupație" a tuturor, decât... „tipurile de pași"... și drumul. Atunci când în mulțime ajunge un zvon cum că „nu mai era drum", ajunge și altul, că între ei era un „grup de specialiști de geniu" „al nu știu cărui stat", „pot fi trimiși din alte planete", „va deschide drumuri noi, ca să-l lungească pe ăsta, pentru ca drumul înmormântării să continue cu succes", căci până la urmă și Luna... „Ce e luna? Groapă funerară în cer!" pentru cineva care... și, „totuși, cine e în sicriu?" (Sicriu care trece prin prefaceri stranii, de la cub/ piramidă la... „un stâlp cu steagul național în vârf... Obelisc... A înțepat cerul. I-a făcut o gaură. O groapă."...) Și în sicriu, oare, „e vreun mort"!?! Sau sunt „statui"? Ori „statui de idei ale eroilor cugetării?"... Sau... e gol, cum le dezvăluie un „nebun", în final, și „de aceea coșciugul e atât de greu", căci „greutatea nimicului e mai mare ca orice". Așadar, striga „nebunul", „am purtat nimicul, golul și nimicul ne-a purtat pe noi"! Atunci, sicriul demitizându-se, mulțimea s-a „prăbușit", toți „cădeam cu zgomot de ciolane rupte, ne străduiam să închidem ușor ochii, ca să uităm, ea deziluzia, din contră, nu murea, și nu ne lăsa pe noi să murim"...

Nu găsim nume, personaje, indivizii fiind, uneori, „indicați/ deosebiți” (greu de spus „individualizați”) doar prin vreo trăsătură, ceva. Vocile nu au nume. Pare că tot ce contează e „Înmormântarea”. Oamenii nu au nume, ci loc în șir, temporar, evident, cele mai râvnite părând a fi în preajma coşciugului. Merg. Mersul. „Să mergi! Numai să mergi”, Te simţi mai sigur când gândurile dispar. Acesta e idealul. Să nu gândeşti!” pare un „element de bază” al lumii din carte (în care „nimeni nu e localnic”, „oriunde sunt cimitire”), alături de moarte. Mai e și magma incertitudinii („ce ştiam cu multă precizie era că ne aflam într-un cortegiu mortuar, la o înmormântare mai importantă decât viaţa”) şi anxietatea, toate difuze, greu de încadrat/ definit. Anotimpuri, culori, apus, răsărit, „aroma livezilor… amestecată cu duhoarea morţii şi cu o groază superbă”, par doar elemente fără sens concret, menite doar a sublinia importanța paşilor/ mersului. Și timpul e cu totul... altceva, amestecat, bulversat, cei din mulțime vorbind despre pactul de la Varșovia, NATO, sau... „funeraliile lui Stalin”. În fond, „*ne conduc*” „la mari înmormântări ca să nu ne prindă ea, moartea modernă”, într-o lume în care e război, unul „bacteriologic”, „nu există coroane de regi, coroane de slavă, nici coroane de înmormântări, ci coroană de virus”, și, dintr-o dată, mulțimea se întreabă dacă mai sunt în viață sau călătoresc „spre iad”, și, atunci, „ce bine că nu suntem în viață”....

O „lume” ca un imens cortegiu funerar, din care „nu puteau ieşi din rând. Ciudat! Nimeni nu-i împiedica”, „nu se auzea nici un ordin şi, totuşi, nu se puteau desprinde, pentru că valul îi împingea înainte”... sigur, erau şi „gardienii” cu biciurile lor…; şi: „prin megafoane se dau comenzi diferite […] se suprimă libertatea cuvântului şi alte boli molipsitoare”. Și, în ediția asta apar și măștile, și discuțiile legate de ele: „cu aceste măști mirositoare se protejează de moartea, sau le-au apăsat pe fețele lor, ca să nu ne infecteze pe noi?” Sau „Nu, nu, le-au astupat gura ca să nu vorbească”. Astfel, fiind în mulțime, ajungi să gândești: „ce obositor e să fii om! Și inutil!” sau să fii trimis la „izolare” sau „să te unifici cu cadavrul” cuiva sau...

Fiecare „capitol” poate fi privit cumva şi ca un segment al acestei lumi halucinante („am visat că eram în vis. Tot acest mers e halucinaţie, nălucire consolatoare”), în care, de pildă, picturile sunt interzise. În „capitolul” al XIX-lea, de exemplu, citim despre o stranie expoziţie de picturi pe care autorul (fără nume şi el) voia să le agaţe” de crengile pomilor, pe uşile maşinilor, pe piepturile oamenilor”; pentru că pictura era interzisă, folosise ca vopsele „sudoarea, sângele, vlaga frunzelor, orgasmul, pământul, culoarea ploii, a focului, a suferinţei, dar mai mult şi mai mult culoarea visurilor”. Nu le pictase, le „făcuse în minte” (Zhiti și-a „făcut” poemele în minte în închisoare). Totul în acest „capitol” se petrece într-o „după amiază obişnuită” în care „culorile zilei se jupuiau şi cădeau pe pământ ca măcinate de lepră”. Poate și acesta e un fel de a „vedea” parte din înţelesurile celor scrise aici. Mai fiecare „capitol” e un fragment din întreg, poate fi şi un tablou cu înţelesuri proprii. Cartea poate fi privită şi ca o parabolă cumva ambivalentă, în care chiar regimul crunt – sau pandemia – sau.... poate fi în acel coşciug, purtat pe umeri şi urmat de oamenii ale căror vieţi le mestecă şi care, toţi împreună şi fiecare în parte au/ are propria moarte, propriul mormânt: „Îmi închipuiam că pe om îl urmăreşte mormântul său, ca un câine. Acum noi suntem câinii care căutăm un mormânt […] Căutăm un mormânt pentru noi toţi.” Și planeta poate să pară un mormânt, şi cerul poate să pară „înlemnit, ca un sicriu mâncat de stelele-viermi”.

Apoi, acest roman-poem în care speranţa şi spaima/ curajul, raiul şi iadul, viaţa şi moartea, dragostea (Zhiti știe să facă să răsară această floare miraculoasă și în noroi, în pandemie), care înfloreşte în suflete alungând până şi teroarea, fie şi temporar – şi ura/ însingurarea, profeţii şi căutări/ înţelesuri dezlegate ţes o „lume” halucinantă, cu oameni fără chip/ nume, păzită de frică, de anxietate şi paznici nebuni, în care înţelesurile se amestecă, se bifurcă, realul se îmbracă în ireal (și viceversa), care la rândul lui se îmbracă în vis/ coşmar, în halucinaţie şi spaimă/

speranţă, se încheie în două „chei”. Una care spune că acest „cortegiu funerar nesfârșit continuă drumul lui nesfârșit în noul mileniu”, în care „se părea că nimic nu se schimbase”, căci „ce a pățit lumea în această ultimă pandemie?” „ce i-am făcut noi lumii?”. Și, o a doua, mai telurică, ne duce la locurile natale ale autorului, la Lushnja, și de acolo spre Chicago....

Așadar, „ce a pățit lumea în această ultimă pandemie?” sau „ce i-am făcut noi lumii?” De ce putem citi o carte pe care altădată o vedeam în cheie parabolică despre comunism, acum, astfel?

Visar spunea: „cel mai mare premiu pentru mine a fost libertatea”. Ce am făcut ca libertatea noastră să arate în aceste vremuri astfel? Cum a ajuns să arate astfel democrația azi, când avem „idealuri descălțate, rănite?”, când ni se spune că „e necesar”... să vedem că libertatea e alcătuită, ca un puzzle, din „fragmente” dispensabile pentru... „binele mai mare”? Când la nivel planetar uzităm de o terminologie... deficitară din start: „imunizare de turmă”, „distanțare socială” ș.a. Și care e „binele mai mare”?... „Înmormântarea”, care citim că e mai importantă decât viața?

Dar, cum și Zhiti încheie scriind și despre angoasă, dar și despre speranță, prefer să citesc și acest volum (deși pandemia a dat noi haine unei democrații care pare să nu mai vorbească despre oameni ci despre cifre/ statistici/ procente, nu despre dreptul la sănătate, importanța fiecărei vieți, ci „prioritizări”), să cred că e un volum închinat vieţii, trecerii prin lume, o „poveste” în culori dificil de „analizat” despre noi, cei de azi, scris de un om în care încă mai sălăşluiesc, pare-se, parte din amintirile/ trăirile închisorii, la care se adaugă cele ale pandemiei, care vor lăsa generațiilor de acum amintirile unui alt tip de război (pare-se și „ideologic”), cu altfel de consecințe.

Prin felul în care este scris acest volum, prin construcția sa, dar și prin mesaj/ mesaje, nu e o lectură lejeră, ori pentru orice tip de cititor. Poate fi citit și ca roman/ poem-roman oniric, parabolic ori cu mesaj/ simbolistică aparte, și social-politică (uneori cu accente ținând de regiunea natală a autorului) ș.a., care nu are caractere, personaje, „acțiune” ori „deznodământ” în stilul „clasic”.

Sunt doar câteva gânduri după o primă lectură a acestei transpuneri recente în română a unei noi cărți a lui Visar Zhiti, sub semnătura scriitorului și traducătorului Luan Topciu, bun cunoscător al ambelor limbi.

În convorbirea cu Visar îi aminteam că scrisese (în poemul *Cine m-a cunoscut*): „Pe străzi o nălucă o să vedeţi./ De fapt, în temniţă voi fi”, întrebându-l dacă a scăpat de această fantomă din/ a închisorii comuniste; mi-a răspuns: „Acea fantomă e a mea şi noi nu putem să scăpăm de noi înşine. Nici după moarte.”. Acum, din păcate, avem și noi, generațiile de azi, încă o fantomă, iar copii și nepoții noștri cei născuți au fantoma lor, „carantina”/ „izolarea” lor, și...

Visar Zhiti, *Cortegiul fără de sfârșit*, roman, traducere din albaneză: Luan Topciu, postfață: Liviu Lungu, cuvinte pe coperta a patra: R. Elsie, Elio Miracco, L. Lungu, Editura Asdreni, a Aociației „Liga Albanezilor din România”, Craiova, 2020, 222 p.

Notă:

1. Visar Jiti, *Psalm*, ediţie bilingvă română-albaneză, îngrijită de Dumitru M. Ion, selecţie, bibliografie şi tălmăciri de D.M. Ion şi Carolina Ilica, traduceri: Renata şi L. Topciu, Editura Orient – Occident, Bucureşti, 1997.

SARAMAGO: SENSUL „ORBIRII” ȘI ARTA „UCRONIEI”

Nicolae CREȚU

Cel dintâi atins de molima „răului-alb” din *Eseu despre orbire* (Polirom, 2008, trad. Mioara Caragea) al portughezului, laureat Nobel, José Saramago, e la volan, în plin ambuteiaj, de oră de vârf. Autorul a ales un debut pe fundalul de rutină al căruia neașteptata amprentă a unui rău de o potențială, rapidă, amplificare hiperbolică, până la intensități și proporții de coșmar tragic, să capete, retrospectiv, un efect de contrast cu atât mai zguduitor. Nimic nu părea, la treapta de start al ficțiunii lui Saramago, nu numai în ce o privește pe această liminară victimă, dar și pe imediat următoarele, să anunțe/ să facă posibilă declanșarea, odată cu ele, a unui uriaș cataclism. S-a vrut, de fapt, efectul de contrast, în forță, al acestui prag de intrare într-o *imago mundi* de o maximă duritate, subliniată de autorul însuși.

Niciunul dintre personajele care rămân mereu în prim-plan nu este înzestrat cu calități, „puteri” sau aptitudini care să-l privilegieze sau măcar să-l scoată din „serie”, să-l ridice undeva deasupra nivelului comun și, de aceea, previzibil, al unei moralități eventual coruptibile, oricum lipsită, cum și apar ele încă din primele pagini, de orice gen de platoșă protectoare, nu numai „epidermic”, ci și lăuntric, sufletește, deși tocmai asta li se va întâmpla până la urmă, traversând tot ce le va fi dat să trăiască, să îndure: își vor descoperi, treptat, exact pe această cale, *trăind* și *îndurând* ceea ce până de curând nu și-ar fi putut imagina drept măcar posibil că, în pofida a orice, nu doar devine, chiar așa zicând, „suportabil”, da, dar *nu oricum*, ci la limita dramatică, de *test* paradoxal fortificant în chiar necruțarea lui, a supraviețuirii *omenescului din om*. *Eseu despre orbire* este parabola unei atare *rezistențe de survivors*, a căror cea mai de preț armă de apărare, neaflându-se în posesia (în „puterea”?) individuală a niciunuia dintre ei, se dovedește a le aparține, indivizibilă, de o anumită natură comunitară, *lor tuturor*, liant de profunzime al unei umanități non-abstracte, perceput în situații și experiențe ce pun la încercare atributele de *limes*, de temelie, ale omului, ale condiției sale sub raportul a ceea ce, împotriva tuturor aparențelor, *încă* o definește, o *distinge* de spectrul, iminent, al ireversibilei degradări. E cheia de sens al ficțiunii și al lecturii ei, cu consecințe și implicații strategic modelatoare în tipul de narativitate și structura specifice „ucroniei” realizate magistral de Saramago.

Sensul ei, moral și filosofic, se articulează progresiv în „tipare” de narativitate ce eludează nu numai obișnuita intrigă (*plot*), dar și arhitectura obișnuită, curentă, a parabolei, în favoarea unei *diegeze a supraviețuirii*. Dar supraviețuirea a ce anume? Una elementară, a trupului, doar biologică? Pe temelia acesteia, însă nu reductibilă la ea: bătălia se va duce în apărarea esenței omenescului. Și nu izolat, ci la scala umanității. Nu e doar vreun estetic efect de *scale*, dimpotrivă, „scena”*narratum*-ului devine un spațiu ficțional (*fictional world*) ale cărui limite, în loc să mărginească viziunea, îi extrapolează intensitatea, tensiunile pe viață și moarte, la proporții planetare (extensiv) și de esența ontos-ului uman (intensiv). Ceea ce se întâmplă acolo, între zidurile spitalului psihiatric, devenit „lazaret” carceral, sub semnul „răului-alb”, nu e deloc reductibil doar la „litera” *situațiilor* și a „întâmplărilor” (*events*) prin care trece mănunchiul de personaje de prim-plan, în contururile acestui narratum este captat *spiritul*, esența, a ceea ce definește *testul-parabolă* și îi ferește sensul de uscăciunea conceptuală a abstracției (morală, filosofică).

Primul orb și soția lui, medicul oftalmolog, soția acestuia, „samariteanul” hoț, bătrânul „cu legătură neagră” (la un ochi) și „fata cu ochelari negri”, „băiatul strabic”, ei toți compun de fapt un soi de „eșantion” rezumativ al lumii, de o altfel de concretețe decât aceea clasică în roman, balzacian-tolstoiană sau dickensiană. Stereotipia formulaică,

asumată, suplinitoare de nume și „portret”, nu apare abordabilă nici în siajul „epitetului homeric”, ironic sau nu, și nici în acela al unor *emploi*-uri de „casting” expresionist, configurație încețoșat-simbolică de „roluri” subsumate unei „logici” implicite, de apolog dominat de propria-i atmosferă. Estomparea unei individualități a lor, așa zicând, de stare civilă, se face în favoarea esențializării parabolice, aceasta datorându-și, la rândul ei, evitarea căderii în artificios și abstracție unei vigori narative de mare credibilitate a individualității lor *morale* de o excepțională densitate a *invenției de detaliu*.

Cel mai mare (și mai previzibil) risc estetic al unui proiect auctorial de felul *Eseului despre orbire* e de fapt tocmai acesta, al eșecului în privința *texturii* narative. E neîndoielnic, textul ca ansamblu și întreg (unitatea lui de profunzime) s-a cristalizat în jurul unei Idei: cea metaforico-simbolică, a unei altfel de „orbiri” decât a ochiului, ținând de altceva decât anatomia și fiziologia prețiosului organ de simț. Idee-matcă a unui imaginar căruia potențialul ei semantic îi poate genera și modela coerența unei structuri, o ordine și o progresie, narative, care acumulează, adâncesc și intensifică, gradual, „logica” internă a acestei Idei simbolice, făcând din succesiunea secvențelor-„trepte”, pe de o parte, o arhitectură credibilă a „literei” ei evenimențiale, dar și – simultan – un soi de grafic-„licitație” a sugestiilor/ conotațiilor pe care devenirea epică le developează aceloraşi trepte, în succesiunea lor, cu valențele de sinergie expresivă și de sens proprii sintezei simbolice *in progress*. O realitate estetică, așadar, de natura acelei *formattivita* pareysoniene, căreia însă coerența de *structură* i-ar putea rămâne prea „inginerească” și rigidă, încă mai grav: privată de complexitate conotativă, *dacă* unei atare dezvoltări în logica subacentă Ideii-germene, ca de nervuri ale uneia și aceleiaşi frunze, i-ar lipsi carnația *texturii* și fluiditatea sevelor care irigă/ vitalizează întregul. Narratum-ul unei parabole riscă întotdeauna să dea impresia, la lectură, de edificiu copleșit de un *esprit de geometrie* prea cerebral, artificios și alegorizant, în măsura în care i-ar lipsi contraponderea de echilibru, vitalizant, a unei prodigioase invenții de detaliu, necesarul versant complenentar, de *esprit de finesse*. Ai cărui germeni există în Ideea-vector simbolic, tot așa de sigur ca și premizele structurii, dar nu și la fel de ușor de „dedus” din ea și de organizat, cu o similară naturațele, ca ordine (organică, nesilnică) a texturii. E *testul de artă*, prin excelență, al *narativității parabolei*.

Șocul inițial al stării de derută, cădere într-o dependență de ceilalți (văzătorii), o diminuare de ființă neajutorată, brusc devenită nesigură pe ea însăși, expusă unei nebuloase adversități, care o înconjoară: un seism existențial, abruptă ruptură adâncă. Lumea care a fost și *a lor* se apără de molimă, izolându-i în „lazaretul” carceral, spațiu al abandonării lor, pradă bolii, degradării și morții. Contează , decisiv, invenția de detaliu. Condus acasă de „bunul samariteam” care îi ia locul la volan („uită” apoi să-i înapoieze cheile mașinii și se dovedește a fi un hoț ordinar), această primă victimă a epidemiei „răului-alb” își descoperă rătăcirea, vulnerabilitatea, deruta deopotrivă, în labirintul devenit, pentru el, spațiul până de curând atât de familiar al propriei locuințe, cu obiectele ei, ca și într-un altfel de „ambient”, unul moral, de vreme ce, iată, atât de îndatoritorul necunoscut, generic „etichetat” inițial drept „bunul samaritean”, decade, vertiginos, la treapta detestabilei imagini de „hoț de mașini”: „nemernicul”. Și acel prim orb nu e singurul scos de orbire din „drumul” său. Îi vor urma acestuia cei contaminați de el, nu numai „samariteanul”-hoț, deja amintit, ci și medicul oftalmolog la care venise primul orb, pentru a fi examinat, apoi ceilalți pacienți întâlniți de el la același cabinet medical (bătrânul „cu legătura neagră”, „băiatul strabic” și fata „cu ochelari negri”). Nu mai lipsesc, din ceea ce am numit „mănunchiul” de personaje eșantion al „lumii”, decât celelalte două femei, soția primului orb, foarte prompt contaminată și ea, și soția medicului, dintre toți singura care *nu orbește*, dar *simulând* orbirea, va fi, alături de cei tocmai amintiți, în primul lot de „orbi” izolați în fostul spital psihiatric devenit lazaret al celor atinși de maladia „răului-alb”.

Pe ei îi unește ceva, întâmplarea care i-a făcut să intre în contact unii cu alții, deveniți ca urmare a orbirii *doar „voci”*, au păstrat în memoria lor chipurile *văzute* (cu excepția primului orb) *atunci*, asociate *acum*, fiecare din ele, cu o identitate a glasului, potrivit universului devenit dominant auditiv, al orbilor. Cei care vor veni după ei nu vor dispune, cei mai mulți (excepțiile, cu greu și doar accidental, vor ajunge să se recunoască în vălmășagul anonimizant al internărilor), de un asemenea,

„privilegiat”, punct de sprijin. Instalarea lor acolo, primele acomodări și intrări în dialog păstrează încă reflexele normale de ordine și coordonare, de înțelegere omenească în nenorocirea care i-a adus împreună, deși nu lipsesc nici reacțiile inerțiale, neadaptate situației, păstrate din viețile lor anterioare (băiețelul cu nevoia-laitmotiv de ocrotire maternă, tensiunea raporturilor dintre primul orb și hoțul mașinii). Domină, totuși, o măsură rezonabilă, de bun simț înainte de toate, în ansamblul acestui prim grup: ocuparea, civilizat, a patului fiecăruia, cu reperele lui spațiale, reflexul convenirii asupra *autorității* cuiva dintre toți, atât de necesară încă din start (și cu atât mai mult în perspectiva sosirii altora) în contextul orbirii, desigur, dar și al captivității lor într-un spațiu ce le este necunoscut, scoși din ceea ce le fusese familiar și din rutina habitudinilor de cotidian normal (devenit amintire).

Simpla deplasare în spațiul străin, necunoscut („lazaretul”) , devine o aventură, scăldată eventual în sânge, ca încercarea de fugă a „samariteanului”. Curând, îngroparea morților. Hrana e disputată, smulsă abuziv. Când între noii veniți apare „ideea” tiranizării tuturor celorlalți de către un grup de profitori (ai epidemiei), orbi și ei, înarmați cu bâte și rângi improvizate, provenite din paturi metalice dezmembrate, conduși de un șef posesor de pistol și muniție, tot hrana (de care depinde viața) rămâne „arma” lor de șantaj, folosită ca amenințare, ca să li se ceară mai întâi banii, bijuteriile, eventualele alte obiecte de preț (ceasuri, de pildă) în schimbul ei. Dacă se cedează, aparent destul de ușor, lăcomiei acelor profitori violenți, e pentru că banii și celelalte bunuri de care sunt astfel spoliați nu mai înseamnă nimic pentru captivii lazaretului-colectivă carceră abandonată sălbăticirii raporturilor interumane și morții. Cota de apogeu al acestui proces de ruinare abruptă a esenței omenescului e atinsă odată cu pretenția aceluiași grup de torționari, ai tuturor celorlalți orbi, de a li se „oferi” lor (în schimbul hranei) femeile, tratate cu un dispreț de o imensă grosolănie. Pare a fi nivelul de ireversibil coșmar al înjosirii, însă tot în el sunt și germenii revoltei eliberatoare și ai renașterii lăuntrice, redobândire a demnității, mai de preț chiar și decât libertatea.

Dar prin ce anume se distinge momentul acesta de vârf al tensiunilor și revoltei, ce implică el de natură să-i confere o reală centralitate și profunzime în arhitectura de Sens a romanului? Nu violența, incontestabilă, însă de un alt fel și departe de se putea măsura, sub acest raport, cu alte secvențe, de pildă cu aceea în care, după uciderea hoțului de mașini, cade secerat de automatele soldaților gardieni un grup de orbi, aventurat riscant, în pânda lor, nerăbdătoare, a cărei țintă e mereu disputata hrană. Nu ele, și nici bărbații „lor”, sau chiar *ai lor*, ies sub o de neșters povară (morală) a rușinii, a înjosirii, ci ceilalți, cu aerele și pretențiile lor de „stăpâni”. Un sacrificiu în favoarea vieții cui? Deopotrivă e limpede, pentru propriile lor vieți, ale femeilor care *se sacrifică*, cu dreptul lor de a decide, dar și pentru bărbații pe care aceeași hrană îi salvează, ceea ce nu înseamnă că sexul „la schimb” cu hrana ar face din ei niște „întreținuți” (tot un soi de prostituare, masculină), cum își închipuie banda de „șantajiști-violatori”. Dar tot în acest climax de miez narativ și de Sens este și potențialul prag al redobândirii libertății (spionarea salonului „stăpânilor” de către soția medicului, văzătoarea-ucigașă a șefului bandei), al ieșirii de sub dominația tiranică a acelei haite „umane”. Moment de răscruce, nu doar ca tensiune, ci înainte de toate ca test al *mentalităților*, reconfigurare de repere morale în răspăr cu reprezentările noastre curente. Decizia femeilor, în favoarea vieții, nu le maculează, dimpotrivă: e un act de sacrificiu, *cu demnitate* asumat. Mereu în joc, amenințată în crescendo și sub multiple forme e dimensiunea *culturală* a ființei umane, a existenței ei. De aceea cele dintâi semne ale unui proces de degradare progresivă sunt de ordinul alterării a tot ce ține de ethosul, demnitatea și viața de conștiință ale *persoanei*, în favoarea „orizontului” primar ale instinctelor vitale: hrană, un adăpost, sexul, în esență supraviețuirea cea mai rudimentară. Amenințate, în defensivă sau pe cale de alterare, deformare, pervertire chiar, la unii semne neîndoielnice de „atrofiere”, de cvasi-perimare: rușinea, decența, respectul de sine și de ceilalți, demnitatea de ființă liberă, educația, generozitatea altruistă (vs. egoismul instinctual). Personajele din prim-planul ucroniei nu dispun de nicio *platoșă protectoare* împotriva acestui amenințător spectru al degradării, cu presiunea lui multiformă și continuă, dar ceea ce descoperă ei este potențialul lor de rezistență nu individuală, izolat eroică, ci *solidară*: pentru că amenințarea însăși nu vizează doar pe unul sau pe altul, nici pe câțiva dintre ei, ci pe toți deopotrivă, de fapt întreaga umanitate.

Alegerea de către autor a „răului-alb” ca vector

determinant și modelator al întregii game de experiențe-*test al omenescului* lor prin care trec personajele nu este câtuși de puțin întâmplătoare. Instinctele generează și induc un comportament de *ego* acaparator, sălbatic, conștiința de persoană (*persona*) este o realitate complexă, *psiho-somatică*, focus și echilibru ai căror versanți, în dialog și complementaritate, sunt *identitatea* proprie și deschiderea către *alteritatea* „celuilalt" individual sau colectiv, altfel spus: către socialitate. A nu vedea este un handicap, desigur, anxiogen, generator de climat al insecurității, vulnerabilității, resimțite de un ego *expus*. Dar, în același timp, pierderea prețiosului simț al vederii îi împinge spre cooperare și solidaritate, nu numai defensiv, ci și ca diminuare a reflexelor de ordinul unui egoism autoprotector, crusta izolatoare a acestuia cedând încă de la treapta celor mai elementare raporturi cu spațiul, timpul (zi sau noapte?) și tot ce le populează, „ceilalți", dar și obiectele, ca și cu tot ce *se întâmplă* în coordonatele lor, aproape sau mai departe, ieri, azi sau în iminentul mâine. Nu înfățișarea, chipul, prezența fizică, obiect al văzului, nici numele, ocupația/ profesia, poziția socială, nu ele sunt cele care mai au importanță și domină legăturile, situările, raporturile inter-umane. Efasarea lor se produce în favoarea unei recunoașteri a „celuilalt"/ „celorlalți" după glas/ glasuri, *ce* și *cum* vorbesc aceste identități-voci vor fi necontenit judecate ,interpretate și evaluate mai curând în relația lor cu faptele (*behaviour*) și nu „în sine", nu făcându-li-se vreun credit „în alb", nu în „litera" a ceea ce ele emit ca mesaj, *realiable or not*, altora.

Parabola *Eseului despre orbire* este una care își marchează cu discreție, dar ferm, convenția metaforico-simbolică implicită narratum-ului ei, inclusiv prin ușoara „viclenie" naratorială, de conspect, minimal, din domeniul oftalmologiei (anatomia și fiziologia ochiului, patologia organului de simț), epidemia inexplicabilă a „răului-alb" este reactivul mataforico-simbolic necesar pentru ca, grație lui, esența a ceea ce definește ființa *umană* să fie supusă testării-*developare* în condițiile extreme ale unei dure și tenace bătălii date nu doar pentru a supraviețui *fizic*, ci pentru o mult mai înaltă și complexă miză: supraviețuirea *omenescului din om*, din autentica ființă (*ontos*) a acestuia. Și miracolul pe care îl captează o astfel de *fictional world*, creată de Saramago, este paradoxala afirmare a rezistenței acestui *omenesc esențial* din vulnerabila ființă umană tocmai în contextul/ coordonatele degradării sau chiar ruinării semnelor lui curente: medicul înconjurat de duhoarea fetidă a „alternativei" de latrină (cu care s-au obișnuit, nevăzuți, orbii între orbi) și terifiat de propria-i decădere spre animalitate, acuplările sexuale la întâmplare, fără ca partenerii să știe nimic altceva unul despre altul, obsesia hranei și pervertirea ei ca rapacitate a multora, descoperirea după părăsirea „lazaretului" a unei lumi căzute în haosul hrănirii primitive, cu carne crudă. Mentalitatea egoistă de „proprietar" (în mariaj) al trupului partenerului/ partenerei de cuplu cedează unei înțelegeri mai puțin posesive (însă deloc vicioasă) ca afecțiune pentru celălalt (medicul oftalmolog între soția sa și tânăra cu ochelari negri). Scrisă în cheia stilistică a unei limpezimi ce subminează *implicit/ tacit* literaturizarea, ucronia autorului portughez nu-și refuză cu totul nici mărcile și accentele expresive ale *artei* romanului: de pildă, amestectul de sânge și lapte din secvența împușcării orbilor dornici să intre în posesia hranei mai repede, sinecdoce, ambele, ale carceralului și domesticității iluzorii. Sau foarfeca-armă, și ea de uz normal, domestic, a soției medicului, ucigașa șefului bandei. De ce trebuia ca un singur personaj, ea, nevasta doctorului, *să vadă*? Pentru că ochii ei văzători, singurii, fac din ea acea instanță intraficțională care „citește" lumea parabolei și în numele nostru, al cititorilor pur și simplu. Și de ce nu au nume personajele? Numai pentru că ele, neasociate unui chip, portret, unei fișe biografice de personaj, ar servi la nimic? Nu, nu de aceea, ci pentru că „dezbrăcate" de nume și corelativele lor, personajele își densifică o reprezentativitate esențială (dar nu abstractă, nu conceptuală) a umanității. Tot așa de inexplicabil cum a apărut, molima „răului-alb" se și stinge: *rostul ei de sens* a fost conștientizarea, abia grație „orbirii", a ceea ce ne face să fim oameni: educația, cultura, socialitatea, al căror preț nu-l *vezi* câtă vreme dispui de ele și trăiești realitatea lor ca pe un soi de *normalitate inconștientă de sine*, astfel asumată reflex, cam ca aerul pe care îl respirăm. Ca să le prețuiești – și abia *atunci* să le „vezi" – trebuie, desigur, mai întâi să le pierzi, să fii privat de ele. Fără explicație, fără „motiv", nici măcar unul metaficțional: acela de a „ambala" astfel vreo teză. *Eseul* lui Saramago face din ficțiunea-parabolă a „orbirii" o altfel de școală, pe calea imaginarului, deloc rigid „moralizantă", a înțelegerii esenței, *de mare preț*, a omenescului.

UN CORESPONDENT IEŞEAN AL LUI TOLSTOI (II)

Leonte IVANOV

Scapeții din Iași

A existat însă o persoană din urbea de pe malul Bahluiului, cu care Tolstoi a avut un schimb de scrisori; lucrurile se petreceau în 1908 și au fost prilejuite de apariția în revistă a nuvelei *Părintele Serghi*, unul din textele de senectute ale prozatorului rus. Până să dăm citire epistolelor în cauză, se cuvin două-trei rânduri despre acest, deocamdată, enigmatic corespondent ieșean.

Cine străbătea, pe la începutul secolului 20, strada Lăpușneanu, la întâlnirea ei cu Piața Unirii, putea citi pe una din firme „Prăvălia J. Ermacov. Consum de coloniale și aperitive", prăvălie în care era invitat, cu plecăciuni adânci, chiar de proprietar. O frecventa lumea aleasă a Iașilor, scriitori, medici și profesori, în genere intelectuali cu dare de mână[1]. Ivan Aleksandrovici Ermakov, stăpânul băcăniei, îi întâmpina cu aperitive selecte[2], ireproșabile sub aspectul calității, și-i invita într-o cameră separată, unde puteau să guste vinuri nobile din cele mai alese podgorii ale zonei și, firește, să discute despre „chestiunile arzătoare la ordinea zilei". Ivan Ermakov se născuse în 1856 și provenea din rândul scapeților, o sectă interzisă în Rusia, ai cărei membri s-au refugiat în afara imperiului, ajungând, prin 1820, și în Principatele dunărene. Birjari renumiți, foarte pricepuți în „doftoricirea" bidiviilor de rasă, dar și a mârțoagelor obișnuite de pe la noi, scapeții însoțeau, de regulă, trupele rusești în periplul lor prin centrul Europei și prin Balcani, servindu-i pe ofițeri. Se consideră că au ajuns în ținuturile dunărene în 1828, odată cu izbucnirea Războiului ruso-turc, deși prezenta lor în Moldova e semnalată, documentar, ceva mai timpuriu[3]. Se stabilesc cu predilecție în trei orașe, Iași, Galați și București, monopolizează transportul public din localitățile respective, practică, de asemenea, și negustoria, astfel încât, în scurtă vreme, prind cheag și reușesc să-și deschidă prăvălii în buricul târgului, pe cele mai frecventate străzi. Se înmulțesc, prin sporul natural[4], dar, mai ales, prin prozelitism și prin atragerea unor confrați din afară[5]; din pricină că nu-și întemeiau familii, era destul de dificil de stabilit, în catagrafii, numărul lor exact. Mai mult, populația autohtonă îi confunda cu lipovenii ori cu molocanii, de aici și o anume ambiguitate identitară în ce-i privește. La Iași, sunt consemnați în cartierele Păcurari (zona Manolescu), Tătărași și Broșteni, unde trăiau grupat și unde își construiseră grajduri încăpătoare pentru cai și magazii pentru atelaje[6]; elegantele lor trăsuri, comandate, de obicei, în străinătate, și caii de rasă ce le deserveau au animat cîteva decenii străzile orașului, mai exact, până la apariția automobilelor și a tramvaielor.

La venirea lor în Moldova, scapeții au cerut protecția mitropolitului Veniamin, declarându-se „buni creștini ortodocși"; mitropolitul le-a destinat pentru rugăciune vechea biserică a Mitropoliei, Stretenia, „unde se făcea serviciul în limba slavonă pentru rușii aflători în Iași"[7]. Ulterior, au fost arondați Bisericii cu hramul Sfântul Haralambie, iar după stabilirea lor compactă în Păcurari, Bisericii Toma Cosma[8].

Despre scapeții din perimetrul românesc au scris călugărul Partenie[9], Nikolai Nadejdin[10], episcopul Melchisedec (Ștefănescu)[11], Vasili Kelsiev[12], iar în secolul trecut, Rudolf Șuțu,

Anghel Constantinescu, Nicolae Iorga. Îmbrăcămintea, chipurile lor spâne, vocea „de muiere” atrăgeau atenția celor din jur, fie ei localnici ori venetici, de aceea referințele în ce-i privește nu vor lipsi din literatură, conferind o notă de mister și exotism textelor ce le consemnează prezența:

„Înspre fundul Păcurarilor, venea cartierul vechilor birjari ai Iașului, cu trăsuri luxoase, cu cupele, birjari care purtau mantale de catifea, încinși cu un brâu de diferite culori și cu tradiționala șapcă în timpul verii”, își amintea Rudolf Suțu, autorul *Iașilor de odinioară*[13], în vreme ce Emil Gârleanu i se destăinuie, epistolar, lui Dimitrie Anghel[14]:

„Am ajuns în Iași dimineața, cu trenul de Roman, acela care, intrând în gară, îți perindează prin fața vagonului întreaga mahala a Păcurariului, mahala pitorească, locuită de scapeți, stăpânii cailor frumoși, urmașii oarecum ai vestiților poștalioni mai bărbați, cari pe această uliță, în goană nebună, chiuiau și-și îndemnau caii spre Țara Muntenească”[15].

Pe Lăpușneanu, prăvălia lui Ermakov era concurată de o alta, care desfăcea cam aceleași produse și era frecventată în special de politicieni; aceasta din urmă aparținea tot unui scapet, Smirnov. Un timp, afacerile primului au prosperat, pentru ca, înspre anii 1940, vânzările să scadă, iar proprietarul să fie nevoit să-și lichideze afacerea. „Prăvălia a fost preluată de frații Pogor”, „iar celebrul locantier s-a retras în casa sa din Păcurari”, unde ți-a petrecut ultimii ani „în sărăcie și aproape orb”[16].

Prin anii ’80 ai secolului trecut „se mutau la blocuri vreo patru bătrâne, singure cu gândurile lor”[17], nota Ion Mitican, ultimele supraviețuitoare ale sectei. Înainte însă de prefacerea cartierului Păcurari, posibil în contextul războiului mondial, cei mai mulți dintre scapeți părăsiseră România, luând cu ei lucrurile mai de preț.

O propunere „conformă legilor naturii”

Bibliotecile și arhivele îți oferă nu de puține ori surprize dintre cele mai plăcute: căutând vechi mărturii despre scapeții din Iași, am dat peste un mic volum de *Privelişti ieşene. Simplu itinerar reportericesc*, al unui autor mai puțin cunoscut în lumea literelor, Jean Pascal[18]. Un capitol din carte, *Strada Păcurarilor, bârlogul scopiților*, inserează o scrisoare către Tolstoi a unui reprezentant al acestei secte, nimeni altul decât proprietarul prăvăliei de coloniale de pe Lăpușneanu:

Iași, 12 April 1908

Mult stimate Leon Nikolaevici,

În jurnale, am citit canvaua noului dv. op: Părintele Sergiu. Sfârșitul este înspăimântător și poate duce la disperare pe toți acei cari cred că și-au format convingerea că numai castitatea este temelia isbăvirii. Adică, pentru ce toate strădănuirile, dacă, la urma urmelor, omul nu se poate împotrivi pasiunii sexuale și trebuie să cadă? Încheierea aceasta va avea o înrâurire rea asupra desvoltărei spirituale a omenirei, căci omenirea întreagă este atentă la orice cuvânt al dv. De aceea, mi-a venit ideea îndrăzneață să vă propun alt sfârșit povestirii dv. După omorârea fetei, după fugă, disperare, încercare de sinucidere, eroul dă peste un sectant castrat, care l-a convins să intre în obștea lor, unde, într-adevăr, el a găsit liniștea sufletească. Dacă, de la cea dintâi ispită, în loc de deget și-ar fi tăiat membrul care îl necăjea, conform învățăturii lui Hristos, n-ar fi murit nici fata, n-ar fi căzut nici el în păcat. Fără îndoială că acest sfârșit al povestirii are să revolte pe mulți: simțul de conservare e așa de inerent fiecăruia! Dar e logic și conform perceptelor lui Hristos.

Și nici nu e contra legilor naturii, căci, cine învață pe animal, dacă nu natura, să-și muște coada sau un picior prins în capcană? Mai bine să piară un membru, decât tot corpul.

Dacă pentru lucrarea dv. aveți nevoie de date asupra vieții și doctrinei scapeților, sânt la dispoziția dv.

Ivan Aleksandrovici Ermakov[19]

Așadar, citind „în jurnale” nuvela lui Tolstoi *Părintele Serghi* și dezamăgit, după cum vedem,

de deznodământul acesteia, Ivan Ermakov își ia inima-n dinți și-i scrie romancierului, propunând „un alt sfârșit povestirii”. Fabula acestui text e, în genere, cunoscută, iar ceea ce citise Ermakov era, cel mai probabil, un rezumat sau o variantă nefinalizată a textului, fără ultimul capitol, cel al întrevederii fostului călugăr cu Pașenka și al vagabondajului acestuia prin Rusia[20]. Nuvela „l-a chinuit” mult timp pe Tolstoi, a avut o îndelungă perioadă de travaliu, generată în special de faptul că autorul nu mai avea încredere în textele beletristice, dar și de faptul că eroul principal, în căutarea adevărului despre sine și a renașterii la o nouă viață, nu i se părea suficient de convingător. Până să treacă la redactarea textului, Tolstoi va călători la Sihăstria Optina[21], pentru a lua pulsul vieții monahale și pentru a-și reîmprospăta impresiile[22], și va discuta cu starețul Ambrosie[23] și cu filosoful Konstantin Leontiev, ultimul stabilit în vecinătatea așezământului monahal, cu intenția de a se călugări în taină[24]. Nuvela *Părintele Serghi* e construită pe principiul „căderii în păcat a celui drept”, are câteva elemente care ne amintesc de viețile de sfinți, dar, mai curând, se îndepărtează de această specie, ne prezintă un erou extras din sfera monahală, însă nu e greu de întrevăzut că, în spatele acestuia, stă însuși Tolstoi. „Mă întrebați de povestirea mea despre părintele Serghi”, îi scrie autorul lui Vasili Zolotariov[25]. „În ea am dorit să exprim aceste două principii opuse ale realității: faptul că el credea că trăiește pentru Dumnezeu, doar că, în spatele acestei vieți, s-a nimerit să fie vanitatea, că n-a mai rămas nimic din ceea ce e dumnezeiesc, iar el a căzut. Și numai în cădere, făcându-se pentru totdeauna de râs în fața mulțimii, a găsit adevăratul sprijin în Dumnezeu. Trebuie să-ți cobori mâinile ca să poți să te ridici în picioare”[26]. Pe măsură ce meditează la personajul său, Tolstoi își analizează propria existență, „își lămurește sieși unele lucruri”[27], „orgoliul nemăsurat, ambiția, nevoia de desăvârșire” fiind comune atât eroului, cât și celui care i-a dat viață. Se pare însă că autorul n-a reușit să-și coboare mâinile, n-a găsit calea spre Dumnezeu și spre renaștere; i-au lipsit pentru aceasta tăria de a se umili și, mai important, harul de a crede. Nu întâmplător, unul din cunoscătorii din interior ai Ortodoxiei ruse, preotul-filosof Serghei Bulgakov, nu va fi câtuși de puțin impresionat de temeinicia argumentelor tolstoiene din nuvela în cauză și nici de plauzibilitatea „renașterii” părintelui Serghi. „E limpede de tot că, în chipul părintelui Serghi, nu e nimic din figura acelor stareți, de care s-a atașat sufletește poporul rus... Aici nu e nicidecum Sihăstria Optina, ci Iasnaia Poliana, iar prin mantia călugărului se întrezărește foarte bine bluza cunoscută de noi toți. Într-un cuvânt, în ciuda înfățișării pravoslavnice exterioare a părintelui Serghi, din el au fost eliminate toate elementele reale ale stăreției ortodoxe, și nu e greu de ghicit ce mare doză de autobiografic a fost inoculată în această nuvelă. De aceea, pentru a înțelege filosofia de viață din ea, va trebui, înainte de toate, să renunțăm cu totul la ideea că aici este zugrăvită o experiență religioasă, experiență pe care Tolstoi n-o înțelegea, n-o cunoștea și nici nu dorea s-o cunoască, de aici și neputința lui de a o zugrăvi. Nu, aici e chinul unui suflet singuratec, rupt de Biserică, izolat de întreaga lume, asupra căruia s-a prăbușit cumplita apăsare a păcatului și a ispitei”[28].

Prin urmare, dacă eroul, în ipostaza sa de călugăr, de stareț și de făcător de minuni (izbăvitor de boli), nu convinge, dacă există în text unele scăpări, precum scena tăierii degetului[29], acestea se datorează necunoașterii în profunzime a principiilor vieții monahale și, de ce nu, adversității constante pe care a avut-o Tolstoi față de Biserica rusă[30], biserică din care a fost excomunicat și cu care a refuzat să se împace chiar și pe patul de moarte. Cu toată dorința lui de a deveni un bun creștin, „exista foarte mult dintr-un păgân în Tolstoi”, după cum conchide Livia Cotorcea[31].

Note:

1. Au menționat-o în scrierile lor Mihail Sadoveanu, I.L. Caragiale, TopÎrceanu, Ionel Teodoreanu ș.a.

2. De la mezelul tătărăsc *ghiudem* și icre negre, la

jambon armenesc ori pastramă trecută prin fum rece de lemn. Mai multe amănunte despre această prăvălie și despre proprietarul ei în *Ermacov: amintirea unei faimoase băcănii*/„Curierul de Iași" din 24 martie 2015.

3. *Catagrafia orașului Iași* din 1820 înregistrează „42 de castrați" în localitate.

4. De regulă, recurgeau la scopire după ce aveau 1-2 copii.

5. Au fost acuzați că îi găzduiau pe dezertorii din armata rusă.

6. Toate aceste construcții au început să fie dărâmate după 1970.

7. Melchisedec, *op. cit.*, p. 420.

8. V. cap. *Izvoare statistice privitoare la scapeții ruși din Păcurari (1841, 1863)*, în Sorin Iftimi, *Cercetări privitoare la istoria bisericilor ieșene*, Iași, 2014, p. 263-271.

9. Partenie (Agheev), *Poveste despre peregrinarea și călătoria prin Rusia, Moldova, Turcia și Pământul Sfânt a călugărului Partenie, cel tuns în monahism la Muntele Sfânt Athos*, I-IV, Moscova, 1856-57.

10. N.I. Nadejdin, *Despre schismaticii de peste graniță* (1846).

11. Melchisedec (Ștefănescu), *Lipovenismul adică schismaticii (rascolnicii) și ereticii ruseşti*, Bucureşti, 1871, p. 414-439. La 1869, trăiau în Iași circa 100 de bărbați din secta scopiților, numărul femeilor neputând fi stabilit cu exactitate.

12. V.I. Kelsiev, *Galiția și Moldova. Note de drum*, Sankt-Petersburg, 1868.

13. Rudolf Suțu, *Iașii de odinioară*. Ediție revăzută, îngrijită de Radu Negrescu-Suțu, Bucureşti, 2015, p. 337.

14. În iulie 1910.

15. Emil Gârleanu, *Privelişti din țară: schițe, însemnări*, Bucureşti, 1915, p. 33-34.

16. „Curierul de Iași", 24 martie 2015. Informații preluate din cartea lui Ion Mitican, *Strada Lăpușneanu de altădată plimbare nostalgică*, Iași, 2009..

17. Ion Mitican.

18. Redactor pentru scurtă vreme la „Cuvinte literare" (Foaie bilunară de literatură), periodic ce a apărut la Iași între 1929 și 1931. A mai publicat: *Înseilări*: *proză și poeme*, Bucureşti, 1933, iar împreună cu Z. Dessmond, *Cartea* simțirilor, Iași, 1938. Pascal era cunoscător de limbă rusă, a tradus din Esenin în „Cuvântul liber" (1935).

19. Jean Pascal, *op. cit.*, p. 41.

20 Cea mai mare parte a nuvelei e scrisă în 1890 și 1891; ultimul capitol a fost adăugat după 7 ani, în 1898.

21. În februarie 1890, la mai puțin de doi ani de la descinderea acolo a lui Dostoievski și a lui Vladimir Soloviov.

22. Era a treia lui vizită la Optina.

23. Discuția cu starețul așezământului monahal nu l-a impresionat pe Tolstoi, opiniile lor erau divergente. „Tot ce spune e cumplit… Ambrosie e jalnic, jalnic peste poate prin ispitele sale". „Mănăstirea e un sălaș al sibaritismului duhovnicesc"... Necazul lor [al călugărilor] e că trăiesc din munca altora. Sunt sfinți creați prin robie, conchide Lev Nikolaevici în urma ultimei sale călătorii la Sihăstria Optina (*Jurnal*, 28 februarie).

24. „Am fost la Leontiev", notează Tolstoi. „Am discutat de minune. Mi-a spus: sunteți deznădăjduit. I-am replicat: iar dv. plin de nădejde. Aceasta exprimă întrutotul atitudinea noastră față de credință" (*Jurnal*, 28 februarie).

25. Adept al tolstoismului, născut în 1866.

26. Scrisoare din 14 martie 1891.

27. După cum nota în *Jurnal*, pe 31 octombrie 1890.

28. O.C.H. Булгаков, *Человекобог и человекозверь. По поводу последних произведений Л.Н. Толстого:* Дьявол *и* Отец Сергий/ Pr. S.N. Bulgakov, *Omul-zeu și omul-fiară. Pe marginea ultimelor creații ale lui L.N. Tolstoi:* Diavolul *și* Părintele Serghi.

29. Unii din interpreții ruși ai textului au văzut în această scenă un element ce amintește de nebunia întru Hristos. Însă nici nebunii întru Hristos, nici călugării nu recurgeau la automutilare, asceza pravoslavnică respingând autoflagelarea, precum și orice formă de automutilare.

30. Ceea ce l-a și împiedicat să studieze cu mai multă stăruință dogmele și principiile ei.

31. Livia Cotorcea, *Căutând desăvârșirea*, Iași, 2017, p. 84.

ANOMALIE DE PANDEMIE

Simona MODREANU

Din când în când, Franța îmi oferă câte o surpriză care mă reconciliază, provizoriu, cu destinul ei derapant și îmi amintește de ce nutresc o pasiune nestinsă pentru spiritul și cultura acestei țări. Unde altundeva în lumea asta s-ar putea decerna cel mai prestigios premiu literar unui membru al Oulipo pentru un roman deloc ușor de digerat, deși pasionant și incitant? Iată că, după toate încurcăturile, amânările și protestele editorilor și librarilor, generate de pandemie, Premiul Goncourt 2020 încununează o confruntare de gală și onorează o minte strălucită: Hervé Le Tellier, și al său roman *L'Anomalie* (Gallimard, 2020).

Să amintim, mai întâi, că Oulipo este acronimul pentru **Ou**vroir de **li**ttérature **po**tentielle (cum ar veni, o „Șezătoare de literatură potențială"), un grup elitist, fondat în 1960 de scriitorul Raymond Queneau și de matematicianul François Le Lionnais, pe principiul inventării sau reactualizării unor constrângeri lingvistice formale care să fie apoi traduse în texte literare, matematice, ludice. Altfel spus, ridicarea rigorii la rang de sursă inepuizabilă de creativitate! Numai francezilor le-ar fi putut trece prin minte așa ceva, să strângă limba în corset pentru a da frâu liber imaginarului! Dar mișcarea a prins foarte repede și, în scurt timp, regăsim în grup membri celebri, precum Italo Calvino, Georges Perec, Marcel Duchamp, Umberto Eco (simpatizant, de fapt) etc. Privit din afară, Oulipo aduce cu un soi de sectă, cu reguli stricte, sau voios absurde. Cert e că în acest grup (care refuză categoric orice etichetă de „mișcare", „curent" etc.) se intră prin cooptare, în urma deciziei unanime a membrilor (38 actualmente). Nimeni nu-și poate depune candidatura – ba e chiar cel mai sigur mijloc de a nu fi niciodată invitat – și nimeni nu iese din grup odată intrat, nici măcar prin moarte, cei dispăruți fiind „scuzați din motiv de deces" la întâlnirile periodice ale membrilor. Există o singură modalitate de a părăsi Oulipo, anume aceea de a-ți lua singur viața, în prezența unui executor judecătoresc, căruia trebuie să i se indice foarte clar motivul. Aceste reguli, ușor stranii, e drept, au fost decise în mod expres de unul dintre membrii fondatori, Raymond Queneau, ca reacție ironică la modul de funcționare a suprarealiștilor, „care-și petreceau timpul excluzându-se reciproc."

Iată, așadar, contextul intelectual în care s-a format Hervé Le Tellier – președintele grupului Oulipo din 2019 și membru din 1992 - și din care s-a ivit *Anomalia*, titlul romanului fiind, probabil, ceva mai limpede acum. Scriitorul (n. 1957), autor de zeci de romane, nuvele, poezii, teatru, dar și de alte opere oulipiene, umoristice, cum ar fi variațiile în jurul Giocondei, ilustrează perfect eclectismul elitist al grupului. Matematician de formație, apoi jurnalist, Le Tellier este și doctor în lingvistică și specialist în literaturile „constrângătoare" – ei, da, în Hexagon există și așa ceva!

Era firesc, prin urmare, ca un scriitor îndrăgostit de inovarea limbii și de pișcarea imaginației prin norme și limitări variate ale expresiei literare să caute să-și deruteze cititorul, să-l smulgă din prozaic, din banalitate și conformism, pentru a-l duce „altundeva", un altundeva care seamănă însă bine cu „aici", dar nu e mai puțin depeizant. Romanul este o anomalie în întregul său, de n-ar fi decât prin cutezanța de a pune la îndoială o sumă de certitudini, prin defamiliarizare și înstrăinare creativă. Nu e vorba însă de norme gramaticale, cu care s-au jucat

genial alți oulipieni, precum Georges Perec, ci de stereotipii de gândire cu valoare de dogmă din sfera religioasă, științifică, filosofică. Președintele Academiei Goncourt, Didier Decoin, a salutat o operă „cu o scriitură sofisticată, transparentă și structurată”, iar Eric-Emmanuel Schmitt s-a adresat laureatului cu un discurs întrucâtva suprinzător: „Ați rezistat ironiei, l-a felicitat el. Jocul, dragostea de oameni, de îndoială și de întrebări au prevalat în fața ironiei, ați dat trup jocului”.

Interesant e și faptul că acest roman, deopotrivă popular și erudit, a fost un fenomen editorial încă dinainte de apariția sa, iar Gallimard a vândut drepturile de traducere în peste 40 de limbi încă din luna octombrie 2020, deci cu peste două luni înainte de cunoașterea premiului ce avea să-i fie atribuit… Desigur, circumstanțele excepționale în care a văzut lumina tiparului au jucat și ele un rol. Feluritele interdicții, inclusiv închiderea librăriilor, urmată la scurt timp însă de redeschiderea lor, sub presiunea breslei solidare, *pour une fois*, plictisul francezilor închiși în casă, care au regăsit gustul lecturii și mai ales al desprinderii de un cotidian incert și neliniștitor, toate acestea au contribuit la triumful imediat al *Anomaliei*, lăsându-l perplex și pe autorul ei, care nu a găsit vreo justificare verosimilă a acestui tsunami literar. Dar mai e un element, ce ține de o foarte fină strategie editorială, de o reală înțelegere a fenomenului, de un marketing profesionist, din care editurile românești mult ar avea de învățat. Astfel, editura Gallimard, dar îndeosebi cea care s-a ocupat de volum, l-au susținut pe Hervé Le Tellier cu perseverență, dar și cu prudență, atenți la cea mai mică vibrație de un sens sau altul a cititorilor. Primul tiraj a fost unul obișnuit pentru Gallimard, 12.000 exemplare. Dar când freamătul librăriilor a crescut, editura a plusat cu tiraje suplimentare de câte 100.000 exemplare, până la atingerea cifrei record de 820.000 exemplare, la începutul lui ianuarie 2021…

Narațiunea, cu multiple perspective, începe într-un avion care leagă Parisul de New York, legându-i și pe protagoniști – un scriitor, un cântăreț, un arhitect, un avocat etc., dar și un asasin plătit, antrenându-i într-o rețea densă de neînțelegeri, regrete, risipiri și dorințe mai mult sau mai puțin ortodoxe, cititorul regăsindu-și statutul omniscient balzacian, pe care de altfel nu-l căuta nicicum, încurcat și stânjenit în prezența atâtor secrete brutal dezvăluite, care ar fi trebuit, mai curând, să rămână pe veci secrete.

Deși ficțiunile țesute de personaje sunt veridice, diverse și pe alocuri spumoase, interesul major al *Anomaliei* rezidă în șocul electric produs la lectură, în bogăția și profunzimea problemelor propuse reflecției, la care se oferă unele răspunsuri, dar se lasă ușa larg deschisă pentru nenumărate ipoteze și variabile, ce-l vor bântui pe cititor după ce a parcurs și ultima pagină. Într-o epocă în care foarte rari sunt scriitorii care se încumetă să atingă mai mult de o chestiune pe carte, și aceea, pe cât posibil, neconflictuală, este cu totul salutar și remarcabil un roman care izbutește să facă să coabiteze orizonturi spirituale și științifice, chiar științifico-fantastice (acțiunea se desfășoară în iunie 2021, acuși…), fără ca unul să încalce teritoriul celuilalt sau să-și aroge vreun anume ascendent, căutând totodată o viziune holistică pentru un răspuns convingător și cuprinzător.

Nu se poate spune că stilul lui Hervé Le Tellier strălucește prin ceva ieșit din comun, dar ineditul temelor, flirtul simultan cu mai multe genuri, virtuozitatea convocării ideilor științifice pentru a da mai multă consistență celor teologice și pentru a le îmbrățișa pe cele filosofice, la marginea fragilă unde logicul întâlnește magicul, iată o provocare deschisă adresată cititorului, care va ieși poate îmblânzit, dar nicidecum sătul din acest roman, dialogul început în carte continuând fără doar și poate în afara ei. Tocmai pentru că, așa cum ne previne de la bun început autorul, „Există un lucru admirabil care depășește întotdeauna cunoașterea, inteligența, ba chiar și geniul, și acela este incapacitatea de a înțelege.”…

Scotocim mereu, cu o voluptate abia disimulată, prin secretele altora, fără să ne dăm seama câte secrete dosim, fiecare dintre noi. *Anomalia* vine să șteargă praful de pe clanța acestei încăperi ascunse în care, duplicitari, încercăm adesea să scăpăm de noi înșine.

CUVINTE

Ioana COSTA

Cuvintele pot fi privite de jur-împrejur, în multe feluri, niciodată epuizate. Lingviştii le cercetează în primul rînd forma, lexicografii ne ajută să le înţelegem sensul, comparatiştii se uită la asemănări interlingvistice şi aşa mai departe, tot mai departe. Indo-europeniştii îmbină cumva perspectivele şi, surprinzător, trec dincolo de cuvinte. Surprinzător şi aproape nepermis, pentru că, rigid vorbind, nu ar trebui să fie aşa: ideea existenţei unei limbi unice (proto-indo-europeana) din care s-au dezvoltat pe rînd limbi distincte, devenite cu timpul familii de limbi, este o idee care ţine strict de domeniul lingvistic. Extrapolarea observaţiilor înspre arheologie este mai mult rezultatul unei nevoi irepresibile decît al unui demers ştiinţific: chiar dacă ţine de un bun simţ al evidenţei că existau vorbitori ai acestor limbi, termenul însuşi de „indo-europeni" nu poate decît să ne incomodeze, de vreme ce nu putem avea certitudinea unei corelări a mărturiilor arheologice cu presupusa, plauzibila, chiar necesara proto-indo-europeană.

Dacă ar fi să trecem prin istoria indo-europenisticii cu paşi de uriaş, din o sută în o sută de ani, l-am vedea pe Sir William Jones în 1786, pe Karl Brugmann în 1886 şi pe George Dumézil în 1986. Lui William Jones i se datorează ceea ce este considerat un simbolic act de naştere al indo-europenisticii: formularea elegantă, limpede şi concisă, a unor observaţii care circulau de mai bine de un secol între cărturari (spirite enciclopedice, cei mai mulţi). Brugmann dă acestor cercetări, tot mai ample, o formă perfectă – în sensul bun şi rău al termenului, de vreme ce părea că nu se mai poate adăuga nimic la monumentalul lui tratat. Sentimentul de desăvîrşire (ca finitudine) brugmanniană avea să devină frustrant odată cu includerea în familia lingvistică a două noi grupuri de limbi, în primele decenii ale secolului al XX-lea (limbile anatolice şi toharica) – evident indo-europene, dar, la fel de evident, „ne-brugmanniene", impunînd o regîndire a ansamblului. În 1986, ca să facem al treilea pas, îşi încheia viaţa Dumézil, discipol al lui Antoine Meillet, apropiat al lui Émile Benveniste (şi Mircea Eliade), care a revigorat interesul pentru indo-europenistică, deschizîndu-i pespectiva mitologică. Comparaţia lingvistică (profundă, nuanţată), aplicată la nume de divinităţi şi de elemente care ţin de acelaşi domeniu, l-a condus pe Dumézil la „ipoteza trifuncţională", un model pe care l-a căutat, cu stăruinţă, în diverse limbi, pentru a-l defini la nivelul proto-indo-european. A lăsat în urmă un ansamblu de lucrări în care a revenit continuu la ipoteza sa, nuanţînd-o, fără a o rigidiza în desăvîrşire, lăsînd-o să trăiască prin urmaşi.

Cuvintele, „înaripate" nu numai în epopeile homerice, pot duce departe, îndărăt în timp, şi sus, în afara timpului.

ΙΛΙΑΣ

Μῆνιν ἄειδε, θεὰ, Πηληιάδεω Ἀχιλῆος
οὐλομένην, ἣ μυρί' Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε,
πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν
ἡρώων, αὐτοὺς δὲ ἑλώρια

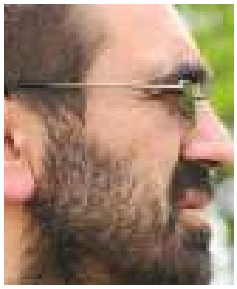

UN CROSS-OVER (APROAPE) INEDIT: POEMUL POP-SIMFONIC *BASORELIEF*, DE ADRIAN ENESCU

Marian Sorin RĂDULESCU

În anii 70-80, muzica lui Adrian Enescu era pașaportul pe care îl primeai fără să treci pe la Miliție. În plus, nici nu trebuia să-l predai (în termen bine stabilit, de două săptămâni) după ce-ți isprăveai călătoria. Unde puteai călători cu pașaportul muzical oferit de compozițiile, orchestrațile și masterizările sonore ale lui Adrian Enescu? În lumi insolite de pe continentele pop-rockului, jazzului, muzicii experimentale (electro-acustice) și, adesea, în fascinante lumi de invisible movies pe care le-a construit, notă cu notă, pentru cele peste 60 de scurtmetraje și lungmetraje enumerate pe imdb. Mai mult decât pentru oricare alt compozitor din România, muzica de film avea să fie, în cazul lui Adrian Enescu, un „vast câmp de experiment" unde a excelat în cele mai diverse registre: simfonic, pop-rock, jazz, experimental. O parte din aceste muzici au apărut pe câteva LP-uri și, mai recent, CD-uri. Absolvent de Conservator (secția pian), Enescu a fost mereu interesat să exploreze toate perioadele și genurile muzicii. „Cross-over sau fuziune, așa mi-aș defini stilul muzical" (mărturie înregistrată de Ioan Big și Radu Lupașcu pentru volumul *Culorile sunetelor. Muzica și artele vizuale*, Ed. Rao, București, 2015, pag. 252).

Despre cea dintâi apariție discografică a lui Adrian Enescu aflasem dintr-un interviu acordat SLAST în 1988. Cam pe atunci l-am găsit de vânzare în talciocul din oraș. După ce l-am cumpărat și, în repetate rânduri, audiat, am rămas oarecum dezamăgit. Mă așteptam să aud sonorități electro-disco, iar versurile mi se păreau venite parcă de pe altă planetă. Cred că au trecut vreo zece ani până să aflu drumul spre sensurile „poemului pop-simfonic" (pentru solist și cor), așa cum scrie pe coperta LP-ului *Basorelief*. A apărut, cu o întârziere de trei ani, în 1977. A fost apoi repede retras de pe piață din motivul care i-a pricinuit întârzierea: ecourile din muzica religioasă medievală, citatele rafinate din oratoriul „Patimile după Matei" de JS Bach, versurile lui Ioan Alexandru. Dintre toate „evadările" lui Adrian Enescu, aceasta – care e și cea mai „încifrată" – presupune cea mai intensă participare. Cum altfel decât printr-o atentă audiție să recunoști metamorfozele jazzy ale structurilor de missă pe care *Basorelief* le preia, îngemănând sensibilitatea „marelui public" și dimensiunea gravă a „eh"-urilor din imnurile bizantine. (La care se adaugă cânturi din muzica indiană interpretate la sitar și tablă.)

Versurile cântate de Cezar Tătaru și Grupul 5T vorbesc despre patrie, popor, însă – cu excepția motto-ul din Ion Gheorghe: „ne-am păstrat gintul/ pe stânga de fluviu / unde curge ca argintul/ sfântul Danubiu" – fără emfază. Stihurile alese de compozitor din volumele lui Ioan Alexandru (*Imnele Transilvaniei, Imnele bucuriei*) ne cheamă să participăm la „marea nuntă din vechime", când „pământul este o cădelniță-n amurg", iar „oile se limpezesc în strungă". Sensurile – pe care sensibilitatea modernă nu conteneşte să le estompeze, să le ridiculizeze – cheamă la înduhovnicire. Poezia este o „veşnică amintire" a celor ce, neprihăniţi, „au iubit senin până la moarte", căci „din adâncurile bunului Pământ/ iubirea-nvârte lumea mai departe". Rezonanțele sunt psaltice, evanghe-

lice: „pace în cer şi pace între oameni/ în toţi şi toate pace, slavă Ţie”. Misteriosul adrisant al versurilor e de-acum uşor de ghicit: Logos-ul prin care omul – cum se exprima Constantin Noica – „devine întru fiinţă”. Lui îi sunt închinate „imne şi slăvie”, pentru El oamenii s-au „îmbrăcat curat de sărbători”, iar „cântăreţul în zori de zi/ îşi aprinde lampa de la stele”. Bucuria revărsată-n jur de El a luminat „puterile din jur” şi „în loc de fiare s-au făcut popoare”. *Basorelief* devine astfel un poem al „luminii line” şi al genezei graiurilor „din vorbe ce sunt”, într-un timp în care „de-acum e graiul Lui al meu”. E însuşi „graiul de departe” pe care-l ascultă oamenii „în slava lor de foc după moarte”. E semnul pe care cei de acum îl deprind spre a împinge-n cer „corabia din casă”. În cer, acolo sus, unde– mărturiseşte poetul, iar pe disc mărturia este recitată de Irina Petrescu – e neamul său plecat „cu turmele, pe plaiurile sfinte”.

Albumul lui Adrian Enescu pe versuri de Ioan Alexandru, pe care un post de radio din Amsterdam, profilat pe muzică experimentală, l-a cotat drept unul din cele mai inovative albume de gen din anii ’70, este şi o recuperare a „cerului” vidat de orice semnificaţie de către cei care nu-şi aprind lampa de la stele (ori din lumina taborică), preferând „lumina altora”, care „sugrumă vraja nepătrunsului ascuns/ în adâncimi de întuneric”. Imaginile poetice care însoţesc muzica lui Adrian Enescu trimit, cu fiecare vers, la „corola de minuni a lumii”. Pariul acestui poem-pop (sau, mai bine, poem-mărturie) cu implicaţii eschatologice („când fiecare suflet pe pământ/ va fi cuprins de sfânta datorie/ că patria începe-n trupul său şi creşte-n ceilalţi în armonie”) urmăreşte restaurarea memoriei strămoşilor uitaţi, a „bărbaţilor închişi în gorunii din porţi”, a „ctitorilor jupuiţi de vii” şi a „ostaşilor martiri cu feţe cuvioase” care – în credincioşia lor – au rămas mereu cu noi, căci „oriunde intră plugul în pământ/ dai de un scut şi-o patrie de oase”. Suflet, potir de-argint, cădelniţă, sărbători, imne şi slăvie, sfântă datorie — iată numai câteva sintagme cu mare putere de sugestie, cărora nu au izbutit să le pună cătuşe nici inchizitorii partidului unic de ieri, nici tribunii democraţiei şi globalizării din uniformizanta lume de azi.

CALENDAR MARTIE

Panaite Nicolae – 01.03.1954
Poruciuc Adrian – 01.03.1948
Lăcătuşu Gloria – 04.03.1942
Baciu Maria – 04.03.1942
Costiuc Virgil – 4.03.1951
Paiu Constantin – 05. 03.1936
Filipciuc Ion – 06.03.1942
Constantinescu Muguraş - 08.03.1952
Şerban Viorica – 08.03.1950
Iancu Vasile – 09.03.1941
Rău Petre – 09.03.1953
Pendefunda Liviu – 10. 03.1952
Popa Constantin – 10.03.1936
Luca George -10.03.1951
Puslojic Adam – 11.03.1943
Scutelnicu Vlad – 11.03.1960
Pascu Alexa -11.03.1951
Enache Laura – 14.03.1971
Baciu Moise Angela – 14.03.1970
Jeanrenaud Magda – 14.03.1953
Masavo Giussepe – 16.03.1954
Oancă Constantin – 17.03. 1950
Nicolae Emil – 18.03.1947
Coşereanu Ioana – 19.03.1950
Filip Corneliu -19.03.1948
Stoleru Francisca – 21.03. 1937
Ciucă Valentin – 23.03.1943
Bojescu Constantin – 24.03.1949
Ana Blandiana – 25.03.1942
Basarab Nicolescu – 25.03.1942
Burcin Ion – 26.03.1935
Rusu Anca Maria – 27.03.1960
Simon Gheorghe – 27.03.1950
Frăsilă Petru – 29.03.1957
Bacalbaşa Nicolae – 29.03.1944
Ghideanu Tudor – 30.03.1938
Matei Gherman Corina – 30.03.1967

DOCTORUL ȘI „FRATELE SĂU”, PICTORUL

Angela MARTIN

Nenumărați iubitori de artă, dar și simpli consumatori – nemaipunându-i la socoteală pe specialiști și comentatori –, s-au oprit pe parcursul unui veac și mai bine în fața încălțărilor pictate de Van Gogh, fascinați să le afle „ființa” ascunsă. Iar ele au mers mai departe. Dintre cele 11 perechi, cărora pictorul le-a rostuit înălțarea pe pânzele sale, Jean Starobinski a ales-o spre exemplificare pe cea interpretată în *Ursprung des Kunstwerkes, (Originea operei de artă)* de Heiddeger. Adică, aceeași „pereche” de ghete butucănoase pe care, pe urmele lui Heiddeger, avea să o analizeze și Derrida, observând pe bună dreptate că este desperecheată: cu ambele ghete pentru piciorul stâng, scâlciate, deșirate, femeiești? și țărănești, pătrunse – cum scrisese filosoful german – „de chemarea tăcută a pământului”. Forța ei expresivă însă își găsește energia inclusiv în acest „defect” combinat – al grosolăniei cu desperecherea – care, nu numai că a sustras-o limbajului comun privind utilitatea ei, dar a făcut-o să-l și depășească. Astfel, a rămas pentru totdeauna, în arta modernă, drept una... fără pereche. Lucrarea vine parcă să întărească afirmația criticului nostru potrivit căreia „Forma modernă a *sublimului* stă în această mișcare a operei spre o veritate refuzată”.[1]

„O aliată secretă, maladia”

Dar ce susține, în fond, Starobinski? Că pictorul însuși a fost drumeț neobosit pe calea spre Opera sa, așa cum drumeți sunt spre Opera lor îndeobște artiștii, poeții, filosofii. De unde și sensul simbolic aspirațional al acestor încălțări scos la lumină de Van Gogh de dincolo de realitatea obiectuală: „ Ghete pentru a călca negreala pământului. Ghete pentru a merge înainte spre soare”[2]. Căci pictorul știa de bună seamă că nu doar el era neabătut pe drum, ci și Opera însăși.

Articolul starobinskian despre care vorbim, *Van Gogh. Cuvinte în jurul pictorului,* publicat în 1962[3], construiește un parcurs argumentativ bazat pe invocarea unor trăsături considerate de critic fundamentale pentru destinul artistic al maestrului olandez. Unele, precum „reinventarea limbajului” sau „eroismul măsurării cu Totul”, sunt împărtășite cu alți poeți și pictori, altele sunt specifice – bunăoară, instalarea lui Van Gogh în unicitatea stilului său, având ca „aliată secretă maladia”; nemaivorbind de faptul că un rol esențial printre ele îl joacă „rezistența contra maladiei” datorită „voinței crescute (a pictorului) de dominare și organizare”[4]. În 2016 vom regăsi acest text reprodus întocmai în ultimul mare volum semnat de Jean Starobinski – *Frumusețea lumii. Literatura și artele.* Aici, însă, *și* spre a anunța deschiderea interpretativă al celui de-al doilea articol dedicat lui Van Gogh – *Une melancolie moderne: Le portrait du docteur Gachet par Van Gogh,* care, în paranteză fie spus, figura deja în 2014, în antologia noastră, *Gesturile fundamentale ale criticii*[5], sub titlul stabilit de autor, *Van Gogh și prietenul său,medic.* Deocamdată, în avanpremieră, criticul deslușește în pictura lui Van Gogh realitatea „subiacentă a maladiei” – diagnosticul artistului nefiind, totuși, precizat cu strictețe din punct de vedere medical. El mai mult rezultă din descrierea însemnelor unei maniere personale de a picta, nu atât în pofida, cât mai mult *contra* adversității ei. Maladia, la rându-i, își exercită puterea „modificatoare” asupra stilului pictorului, îi „inervează tușa, incitând la repetarea obsedantă a gestului, impunând rupturile și reluările bruște”[6]. Pare că îl amenință din moment în moment cu erupția. Îndârjirea cu care pictorul lucrează, scoate la iveală nu doar o pasiune mistuitoare, ci și luciditatea cu care acesta își anticipează sfârșitul. Iar cu atât mai mult, dorința disperată de a și-l amâna. Cu toate acestea, schimbări devastatoare s-au produs cu rapiditate în starea sa mintală, între 1886, an în care artistul picta celebrele ghete, dând o luminoasă demnitate umilinței lor pământii, și 1889, când se interna de bunăvoie în spitalul de psihiatrie Saint-Paul de Mausole din Saint-Rémy-de-Provence. Criticul însă nu oferă mai multe detalii – de natură umană, medicală sau artistică – în chestiunea stilului. Vom adăuga noi că prima lună de ședere în ospiciu a fost una de acomodare și de oarecare resemnare cu boala fatală, cel puțin așa rezultă dintr-o mărturisire pe care pictorul i-o face fratelui său, Theo,

într-o scrisoare din „8 sau 9 mai”: „... *teama* de nebunie îmi trece în foarte mare măsură văzându-i de aproape pe cei atinși de ea, așa cum eu însumi pot fi atins cu atâta ușurință mai târziu”[7].

Fapt este că cele 143 de picturi în ulei și peste 100 de desene realizate între 3 mai 1889 și 16 mai 1890, în perioada petrecută sub tratament aici, vor fi considerate în postumitate și cele mai valoroase tocmai grație singularității stilului, violent marcat. De n-ar fi să amintim dintre acestea, decât capodopera sa, *Noapte înstelată* (iunie 1890). O lucrare în care pensulația înalță și învăluresște obsesiv prin tușele de albastru cobalt și ultramarin cerul populat de galbenul afânat al unor cercuri radiante ce simbolizează semiluna și stelele, miezul lor fiind la rândul lui înfoiat de nuanțe și linii antrenate obsesiv într-o dinamică circulară. Ori, bunăoară, *Vederea* (de la geamul asigurat cu gratii al salonului) *spre mânăstirea Saint-Paul de Mausole* (octombrie 1890), în care mișcarea pensulei, culcă și ordonează parcă la nesfârșit pe pânză, și într-un ritm aproape mecanic, un câmp fremătător de linii unduite. S-ar zice, cercetându-le cu atenție, că boala este tot mai „cooperantă”. E posibil însă ca ritmul lucrărilor de acest gen să-i fi fost inspirat și de exasperanta regularitate a activităților zilnice specifice vieții de azil.

Une melancolie moderne: le portrait du docteur Gachet par Van Gogh (O melancolie modernă: portretul doctorului Gachet făcut de Van Gogh) , astfel își intitulează criticul următorul articol dedicat artistului în cuprinsul menționatei cărți. Cuvântului *melancolie* i se acordă un loc de privilegiu chiar în deschiderea titlului, criticul psihiatru însă se grăbește să-i mute semnificația în aria modernității. Crizele de angoasă, depresia cu puseuri de violență de care este zguduit Van Gogh fiind cauzate, după părerea sa, de consumul excesiv de absint, includerea cazului său în „tipologia clasicei melancolii”, ar ține mai curând de longevitatea conceptului de melancolie în istoria discursului medical. Starobinski se declară, de asemenea, rezervat atât față de diagnosticul de schizofrenie emis de Karl Jaspers, cât și de cel, nu mai puțin vehiculat, de epilepsie psihomotorie. Cu toate că, iată cum se autoevalua Van Gogh, după ce va fi dezbătut pe larg cu doctorul Peyron episodul tăierii urechii și așa-numita deja „criză de epilepsie” care l-au adus la ospiciu în Saint-Rémy: „Acum, însă, această *groază de viață* e mai puțin accentuată, iar melancolia mai puțin adâncă. *Voință* n-am încă deloc, dorințe nu prea sau nici de unele...”[8]. Cât despre vindecare, nu-și făcea iluzii:...” oriunde m-aș afla, melancolia m-ar stăpâni în continuare”[9]. Va rămâne, așadar, cu acest „rău” diagnosticat cu puțin timp înaintea morții sale, încă o dată ca *melancolie,* de renumitul doctor Gachet din Auvers-sur-Oise, la care pacientul va apela în continuare, cel mai probabil începând din 20 mai. Îngrijirea acordată de doctorul Gachet promitea a fi indispensabilă. Aflăm chiar dintr-o scrisoare a lui Vincent că scopul ei era acela de a preveni pericolul unei „recăderi”.

„Fratele meu, medic”

Dar de ce era renumit Gachet? Se știa despre el că era medic la Paris , dar avea o casă în Auvers-sur-Oise, în care invita pictori la „consultații artistice” – în timp ce le acorda îngrijiri medicale –, fiind el însuși pictor și gravor. Cultivase astfel prietenii cu impresioniștii, convingându-i să se stabilească și să lucreze în Auvers sau în satele învecinate. Criticul îi evocă doar pe Pissarro și pe Cézanne, în realitate însă îi trecuseră pragul, stătuseră sau pictaseră în casa lui sau se lăsaseră îngrijiți medical dăruindu-i totodată lucrări de ale lor, o serie întreagă de artiști, de la Daubigny la Toulouse-Lautrec, de la Desmoulins până la Monet. Aceste ecouri despre dubla sa calitate, de medic și de om pasionat de artă cu amiciții printre pictori, îl determinase și pe Theo Van Gogh – pare-se la recomandarea lui Pissarro –, să-și îndemne fratele bolnav să i se încredințeze.

Părerea lui Jean Starobinski despre personalitatea și competența profesională a lui Paul Ferdinand Gachet este exprimată cu oarecare parcimonie, de parcă psihiatrul s-ar jena să vorbească de rău un coleg de breaslă. Sigur, mai spune că doctorul „achiziționa sau primea pânze superbe”. Apoi, invocând mărturii „ce pot fi socotite demne de crezare”[10], îl prezintă, totuși, în mod obiectiv, dar și cât se poate de succint, ca pe un „individ hiperactiv, poate chiar puțin hipomaniac, nu prea ortodox în ideile sale medicale, după cum nici în cele sociale. A cunoscut momente de oboseală și de decepție. Când l-a cunoscut Van Gogh, Gachet era de câțiva ani văduv. Doliul a fost pentru el o grea încercare”[11].

Ce miză incitantă va fi constituit pentru Jean Starobinski decizia de a-i repune pe acești doi melancolici – pe doctor și pe pacient – în situația de a se analiza unul pe celălalt! Dar nu *de visu,* de astă dată, ci prin intermediul propriilor mărturii, din perspectiva și cu experiența propriei formații și profesiuni! Reacțiile unuia și ale celuilalt reies și din textul câtorva dintre scrisorile lui Vincent către Theo. Citindu-le cu atenție, vom intui cum sentimentul pictorului, de descurajare, ca și cel de autocompătimire, se transformă prin empatie într-unul de înțelegere și compasiune față de doctor, consolidând astfel baza unei relații de încredere și afecțiune asemănătoare celei necesare între un psihoterapeut și pacientul său.

Dar, ne vom întreba – și pe drept cuvânt- care dintre ei mai este psihoterapeutul, care pacientul, într-atât de prevenitor și protector se arată față de doctor pictorul. Examinându-l pe Gachet, Van Gogh apreciază că este „tot atât de descurajat în meseria lui de medic de țară ca și mine în pictura mea”[12]. Și e de părere, fără a greși prea mult, că e ros de „un rău al nervilor cel puțin la fel de grav ca și mine”[13]. *Dar* (s.n.), va conchide el, e un medic foarte priceput și meseria, ca și credința, îi sunt, totuși, un adevărat sprijin. Suntem deja buni prieteni[14].

Sunt chiar mai mult decât atât: „Am găsit în dr. Gachet un prieten adevărat și, într-un fel, încă un frate, până-ntr-atât ne asemănăm fizic și moral. Este foarte nervos și este, și el, cu totul bizar”[15]. Pare-se că, dincolo de coincidența bolii, în identificarea cu „prietenul”, pe care criticul o subliniază, a contat, în mod semnificativ, asemănarea fizică. Noi am spune că Vincent o percepe consolator, descoperind în doctor „încă un frate” – „un dublu” al său îl definește Starobinski –, prin simplul fapt că avea, de pildă, ca el, părul roșu. Acesta era – chiar dacă criticul nu mai întârzie asupra respectivului detaliu – un „defect” din cauza căruia Vincent va fi avut mult de suferit, căci, poreclit „Fou Roux” („Nebunul roșcat”), ajunsese de batjocura arlezienilor.

O competiție de artă portretistică

Să notăm însă că între cele două personaje, identificarea – motivată de afecțiune – pare că se produce dintr-o singură direcție – dinspre Van Gogh, fie și numai pentru bunul motiv că el își destăinuiește sentimentele în scris. Starobinski însă recalibrează lucrurile, apelând la o soluție compensatorie: îi provoacă pe cei doi la o competiție de artă portretistică. Nu importă mijloacele folosite, ambii lucrează după model. Modelul fiind *melancolicul*.

Gachet se va prezenta cu un „portret tipologic al melancolicului” expus în teza sa de doctorat susținută la Montpellier, în care documentează și interpretează atât cunoștințe medicale clasicizate prin repetitivitate și uz îndelungat, cât și informații puse în circulație recent. Analizându-i ipoteza potrivit căreia maladia poate atinge inclusiv „obiectele naturale”, criticul deslușește, însă, în viziunea doctorandului asupra melancoliei, influența „cosmologiilor Renașterii”. Ca atare, remarcă o anume plasticitate de inspirație naturală a portretului făcut „melancolicului său”: „S-ar părea [...] că ființa se densifică, se tasează, se închircește, trebuind să ocupe cât mai puțin loc cu putință în spațiu. Atitudinea bolnavului este specifică. [...] Trunchiul încovoiat de jumătate deasupra bazinului, brațele aduse spre piept [...] degetele mai curând zgârcite decât răsucite [...]. Capul pe jumătate lăsat în piept și ușor înclinat fie spre dreapta, fie spre stânga. Toți mușchii corpului sunt într-o semicontractură permanentă, flexorii mai ales; cei ai feței sunt parcă încleștați, întinși, punând asupra fizionomiei o pecete de duritate particulară; mușchii depresori ai sprâncenei, contractați permanent, par că ascund ochiul și-i măresc cavitatea; arcadele marginale superioare sunt proeminente, două sau trei cute verticale separă cele două sprâncene. Gura este închisă în linie dreaptă și pare că buzele au dispărut [...] Șanțul nazalo-labial este mai adânc, obrajii mai scobiți, pielea e parcă lipită de pomeți; tenul e galben sau pământiu [...] Privirea e fixă, neliniștită, piezișă, îndreptată în jos sau într-o parte”[16].

Spre deosebire de doctor, Van Gogh nu va face decât să se țină de promisiune ducându-și la îndeplinire intențiile deja anunțate în legătură cu realizarea unui portret conform științei și gustului modern: „Ceea ce mă încântă cel mai mult [...] este portretul, portretul modern [...]. Aș vrea să fac asemenea portrete încât oamenilor de peste un veac să li se pară niște arătări. Prin urmare, nu caut să fac portretul ca o asemănare fotografică, ci din expresiile noastre vii, folosind ca mijloc de expresie și de exaltare a caracterului știința noastră modernă și gustul modern al culorii”[17]. Invocând aici știința, Van Gogh – trebuie să spunem –, face o aluzie la noua concepție asupra artei – privind renunțarea la reprezentarea fidelă a realității și redarea, în schimb, a esenței trăirilor omenești prin abstractizarea exprimării senzațiilor prin linie și prin culoare. O concepție adoptată de grupul de pictori impresioniști pe care el îl frecventase în perioada șederii sale la Paris.

Artistul, precum știm, face două portrete, la scurt timp unul după altul, datele lor putând fi reconstituite urmărind corespondența lui Vincent din iunie 1890 cu fratele Theoși cu sora sa Will. Pe primul l-a lucrat în ziua de 3 și l-a descris a doua zi în scrisoarea către Theo. Pe al doilea l-a reprodus, cu mici modificări, după primul, între 4 și 7 iunie. Judecând după data aceleiași scrisori – 4 iunie – și după elementele pe care acesta le conține, citatul ales din corespondență și comentat de critic se referă la cel dintâi: „Astfel, portretul doctorului înfățișează un chip de culoarea cărămizii încinse și arse la soare, cu părul roșu, o șapcă albă pe fondul unui peisaj cu dealuri, albastru, îmbrăcămintea este de un albastru ultramarin – ceea ce pune în valoare chipul și îl face mai pal, în ciuda culorii cărămizii. Mâinile, mâini de mamoș, sunt mai palide decât chipul [...]. În fața lui, pe o masă de grădină, roșie, niște romane galbene și o floare de digitală de un purpuriu închis”[18].

Starobinski supune portretul prezentat în teza sa de Gachet unei examinări, dacă putem spune astfel,

medicale. Descoperă în alcătuirea lui cunoștințe ale doctorului însușite din studiile unor somități ale psihiatriei și neurologiei europene, precum Eugen Bleuler sau Otto Veraguth. Lucrării lui Van Gogh, însă, îi rezervă, cum era de așteptat, un dublu examen – medical și pictural. Portretizat, doctorul Gachet întruchipează pe pânză perfect, mai exact complet, din punct de vedere fizic și atitudinal, esența personalității melancolicului. Prin linie și culoare. Să încercăm să îl descriem, de astă dată, cu cuvintele noastre: are trupul „povârnit" obosit, lăsat într-o rână, aproape prăbușit; și-l reazemă, cu cotul de masă, iar capul, alunecat într-o parte, e aproape culcat pe pumnul închis. Fața îi este vizibil ridată. O anume încordare a mușchilor faciali accentuează parcă fixitatea privirii, ca și tristețea ochilor adânciți în orbite. Colțurile ochilor sunt unghiulare; sprâncenele, ridicate în arc, înțepenite a mirare deasupra pleoapelor căzute în golul căscat și încercănat, apoi adus pieziș spre a se încheia între arcade și tâmple. Pomeții osoși, cam mărunți comparativ cu nasul prelung, obrajii emaciați, buzele subțiate într-o grimasă abia sugerată de o veche și incurabilă mâhnire. Asaltul iluzoriu al mișcării sugerate de îmbrăcăminte prin tușele de culoare ce imprimă un fel de fluturare dezordonată, cu nasturi cu tot, a materialului, împrumută zadarnic o umbră de vitalitate trunchiului împietrit. Masivitatea și greutatea lui tronează și parcă încă sporesc sub ochii noștri, țintuindu-l locului, în contrast cu albastra fluiditate a dealurilor pictate pe fundal. Probabil că, scrutându-l pentru a-l picta, Vincent se întrezărea printre gene pe sine. „Și portretul meu e la fel, albastrul este albastrul fin al sudului, iar haina este mov deschis..."[19], scria în aceeași scrisoare, dar în timp ce așternea aceste cuvinte pe hârtie, gândurile sale anxioase este posibil să se fi prăbușit în sine, lăsând în urma lor, la suprafață, grija acestor culori. Gachet, la rându-i – presupune criticul –, „va fi putut recunoaște în propriul portret semnalmentele pe care el însuși le atribuise individului melancolic"[20].

Suntem tentați să spunem că, în pofida distanței marcate profesional și cultural, aceste portrete – unul clasic, celălalt modern – comunică între ele. Ba mai mult, se legitimează unul pe celălalt prin însăși coincidența bolii care i-a apropiat pe portretiști.Trăsăturile descrise de medic sunt transfigurate artistic de pictor și mult „exaltate" coloristic. Pictura modernizează melancolia, o actualizează exacerbându-i fizionomia după chipul și asemănarea noii suferințe – trăite, percepute, imaginate –, îndepărtând-o de modelul iconologic tradițional. Noutatea nu ține doar de arta desenului și de paleta cromatică, deși acestea sunt, neîndoielnic, primele care ne copleșesc privirea, îndeosebi prin agitația produsă pe pânză de irumperea culorilor. Criticul remarcă bunăoară că pictorul apelează și la alte elemente de persuasiune, care au de astă-dată o dublă valoare – cromatică și analogică: masa roșie, de exemplu, cărțile galbene, floarea purpurie de „digitală" – degețel roșu. În ciuda violenței coloristice, dar și a evidentei lor disparități, ele compun printr-o inexplicabilă armonie, un decor legat și de două ori „evocator": o dată, în mod explicit, pentru doctor, pentru artist, implicit.

Purpuriul și galbenul

Jean Starobinski se întreabă – și nu e singurul care o face – ce semnificație comportă, bunăoară, „ramura de degețel roșu" în mâna lui Gachet? În paranteză fie spus, sunt două ramuri, nu una, în oricare dintre cele două variante ale portretului. Oricum ar fi, criticul se referă anume la prima variantă, în care doctorul este înfățișat ținându-le între degetul mare și arătător, căci în a doua, sunt mutate de pictor lângă el, pe masă. Dar aici vom găsi de cuviință să aducem în discuție încă un portret și, tot astfel, câteva completări de dată recentă privitoare la preocupările lui Gachet, așa cum au fost ele prezentate de Michel Paris, farmacolog, specialist în chimia plantelor, la un congres internațional de istoria farmaciei (Paris în 1995). În viziunea sa, Gachet „Este un soi de doctor generalist, amator de pictură, întrucâtva un mecena, pictor el însuși și mare prieten al impresioniștilor. Adept al homeopatiei și al fitoterapiei, a compus o loțiune vulnerară antiseptică și o poțiune apreciată în special de Pissarro și a înmulțit îngrijirile oferite gratuit: socotit cam smintit de unii, autodidact și artist de alții"[21].

Cert este că ramurile de degețel roșu – *digitalis purpurea* – au intrat în compoziția tabloului la cererea doctorului, așa cum, de altfel susține în primul rând criticul, bazându-se, probabil, ca și farmacologul, pe aceeași sursă credibilă: Paul Gachet, fiul doctorului. El a fost, potrivit propriei mărturii, alături de tatăl său la ședința de lucru care avusese loc chiar la ei acasă. Și a fost chiar util: „În timp ce Vincent făcea portretul Drului. Gachet, s-a pus problema adăugării pe undeva a unei plante medicinale simbolizând una dintre preocupările sale profesionale: s-a ales degețelul roșu, dar numele lui nu trezea în mintea pictorului imaginea plantei. Acesta îi arătă modelului său un crochiu. Doctorul ripostă, pare-se, în așa fel încât Vincent exclamă de îndată «Digitalis». Pricepuse".[22] Iar ca lucrurile să fie cât se poate de clare, Paul însuși, adolescent pe atunci, „se duse în grădină de unde veni cu două ramuri înflorite: Vincent pictă degețelul roșu după natură"[23].

Și, totuși, ce anume trebuia să-i transmită privitorului această plantă? Că personajul din portret era medic? Că medicul o folosea în tratamentele sale date fiind virtuțile ei vindecătoare? Întrebările acestea nasc, firește, în mintea interpreților alte întrebări. Care vor fi fiind așadar, bolile pentru care putea fi ea prescrisă? Sub ce formă era preparată? Dar administrată? Atât criticul cât și specialistul în chimia plantelor se întorc la repere oferite de istoria medicinei și de cea a farmaciei. Starobinski consultă studiile medicului și botanistului englez William Withering, descoperitorul efectului cardiotonic al degețelului roșu (1785), în timp ce Michel Paris aplelează, în plus, la Dicționarul de științe medicale de Dechambre Mathias Duval și Lereboullet (1884), și la cartea lui Cazin din 1876. În monografia dedicată plantei, acesta din urmă o recomandă în anumite doze în cazurile de epilepsie, în ciuda toxicității ei. Mai târziu unii specialiști aveau să constate că, administrată în exces, digitala determină modificări ale vederii și ale percepției culorilor. Atât timp cât nu s-a descoperit nicio rețetă a doctorului Gachet care să-i certifice recomandările, ambii cercetători pun la îndoială ipoteza conform căreia Van Gogh ar fi fost tratat de acesta contra melancoliei sau a epilepsiei cu digitalis purpurea. Așadar, până la proba contrarie, nu ne rămâne decât să-i dăm crezare lui Paul Gachet care afirmase că rostul acestei plante medicinale în portretul doctorului este acela, de a „simboliza una dintre preocupările sale profesionale".

Revenind însă la pictor, Starobinski îi atribuie și lui un simbol „profesional" – care altul mai potrivit dacă nu galbenul? Dar nu, cum am fi înclinați să credem, datorită originii sale arleziene – să ne amintim de casa galbenă pe care o cumpărase și o amenajase în așteptarea prietenului său Gauguin –, nici numai fiindcă galbenul marchează ruptura artistului de tradiția olandeză, ci pentru că, pentru Van Gogh, era o culoare purtătoare de sens. Întrunea prin toate „legăturile ei asociative" [...] „soarele, grâul copt, floarea soarelui și coperta cărților"[24]. Criticul se referă, punctual la cele două romane ale fraților Goncourt, *Manette Salomon* și *Germinie Lacerteux,* alese, după toate probabilitățile, tot pe gustul doctorului și cu scopul de a-i ilustra înclinația pentru lectură și preferințele de gen."Prima are legătură cu lumea pictorilor. A doua cuprinde un caz patologic cu evoluție fatală"[25]. Simple semne ale unei actualități trecătoare. Ele vor dispărea de lângă doctor, de pe masa roșie, nemaifigurând ulterior în portretul duplicat – o întâmplare, firește, căreia nu-i mai cercetăm nesemnificativele cauze. Cu sau fără ele, galbenul lui Van Gogh va continua să vibreze cu aceeași nestinsă bucurie, de parcă soarele însuși, îndrăgostit de frumusețea lanurilor sale de grâu, a secerat cu mult înainte și pentru totdeauna din orizontul acestei culori, corbii nesătui ai melancoliei.

Note:

1. Jean Starobinski, *La beauté du monde. La littérature et les arts, Van Gogh. Paroles autour du peintre,* Editions Gallimard, p. 1062.
2. *Ibidem.*
3. În *Arguments,* nos 27-28, 3e-4e trimestre 1962, p. 98-99
4. Jean Starobinski, *Van Gogh. Paroles autour du peintre, op.cit.,* p. 1061).
5. Traducere și prefață de Angela Martin. Cuvânt-înainte de Mircea Martin, Editura ART.
6. Jean Starobinski, *Van Gogh. Paroles autour du peintre, op. cit.,* p. 1061.
7. Vincent van Gogh, *Dragă Theo. Scrisori către fratele său.* Selecție, traducere și note de Constanța Tănăsescu, p. 607.
8. *Ibidem*, p. 609.
9. *Ibidem.*
10. Jean Starobinski, *Gesturile fundamentale ale criticii, op. cit.* p. 302.
11. *Ibidem.*
12. *Ibidem*, p. 302.
13. *Ibidem. Dar (s.n.)*
14. Vincent van Gogh, *Dragă Theo. Scrisori către fratele său, op. cit.* p. 653.
15. Jean Starobinski, *Gesturile fundamentale ale criticii, op. cit.* p. 302.
16. *Ibidem*, 304.
17. *Ibidem*, pp. 302-303.
18. *Ibidem*, p. 306.
19. *Ibidem*, p. 303
20. *Ibidem*, p. 305.
21. Michel Paris, *La digitale pourprée dans les deux portraits du Dr. Gachet peints par Van Gogh a Auvers en 1890; symbole ou signe de son utilisation ? (Degețelul roșu în cele două portrete ale Dr. Gachet pictate de Van Gogh la Auvers în 1890, simbol sau semn al utilizării lui?),* Persée, Revue d'Histoire de la Pharmacie, 1996, p. 503.
22. *Les 70 jours de van Gogh a Auvers* (*Cele 70 de zile ale lui van Gogh în Auvers*), Valhermeil éd., 1994, c.f. Michel Paris, notă de subsol, Persée, op. cit., p. 506)
23. Michel Paris, *op. cit.,* p. 506.
24. Jean Starobinski, Gesturile fundamentale ale criticii, *op. cit.*, p. 306
25. *Ibidem.*

Petru Caraman, *Kochanowski – Dosoftei, Psaltirea în versuri*, ediție îngrijită și tabel cronologic de Ion H. Ciubotaru, prefață (*O rară conștiință profesională și critică: Petru Caraman*) de Al. Andriescu, cuinte pe coperta a IV-a: Ovidiu Bârla și autorul, Editura Trinitas, Iași, 2005, 270 p.

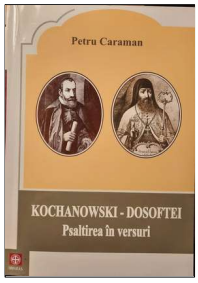

Dacă asupra influenței/ ecourilor versului popular în literatura lui Dosoftei a fost acceptată, nu același lucru s-a petrecut când a fost vorba despre eventualele influențe externe. Petru Caraman, savantul care iubea folclorul nostru, dar cunoștea bine cultura polonă, Jan Kochanowski fiind un reprezentant de marcă al acesteia, a abordat subiectul (mult discutat în contradictoriu) „modelului" autorului din Polonia cu argumente/ informații care țin atât de cadrul istoric, cât și de text, ținând atât de general, cât și de detalii, dar care pot aduce clarificări. Interesant este că, deși pornește de la premisa unei „legături" Kochanowski – Dosoftei, el consideră că mitropolitul moldovean „foarte probabil" nu a cunoscut vreo „traducere versificată" occidentală a Psaltirii. Pe de altă parte, cunoscător fiind al elenei, slavonei, latinei și polonei, dar și ucrainenei, scrie, cu argumente, Caraman, nefiind „lipsită de temei" ipoteza studiilor sale la Lvov, având și rude de această naționalitate, astfel că limba polonă era „a doua sa limbă maternă", *Psaltirea* lui Kochanowski, faimoasă în epocă nu doar în zona noastră, a fost, din mai multe motive (între care și faptul că era în limba polonă și nu în latină, elenă sau slavonă) cunoscută lui Dosoftei. De altfel, după ce discută și despre alte ipoteze enunțate în timp de diverși cercetători (între care, de pildă, aceea că Miron Costin i-ar fi sugerat mitropolitului traducerea *Psaltirii*), Caraman notează și că Dosoftei, „ierarh cu vederi largi și liberale", care „activa cu un zel așa de arzător pe terenul întronării limbii naționale în drepturile ei legitime, ca limbă de cult a bisericilor din țările române", este: „absolut incontestabil", că „a cunoscut îndeaproape această celebră operă încă înainte de a se ridica pe treptele cele mai de sus ale ierarhiei ecleziastice". Nu uităm că mulți boieri au fost la studii în Polonia în acea vreme, cum subliniază și autorul acestei cărți cu subtitlul *Influența lui Kochanowki asupra lui Dosoftei și considerații critico-axiologice*, că mulți termeni din polonă circulau în Moldova (Ioan Bogdan, de pildă, a scris despre asta) ș.a.

Scrisă de eruditul Petru Caraman, o autoritate în domeniu, cartea este structurată astfel (după prefața lui Al. Andriescu): Interferențe culturale româno-polone în epoca premodernă (de Cristina Godun), notă asupra ediției, tabel cronologic, Din partea autorului, Preliminarii referitoare la personalitatea și opera lui Dosoftei, Cap. I. Uzul cultual al psalmilor la creștini și Reforma, Cap. II. Poetul polon Jan Kochanowski – modelul lui Dosoftei la traducerea psalmilor în versuri, Cap. III. Cine sau ce l-a determinat pe Dosoftei să traducă psalmii în versuri, Cap. IV. A utilizat Dosoftei textul psalmilor lui Kochanowski, Cap V. Paralelismul Kochanowski – Dosoftei în privința versificației, Cap. VI. Versificația psalmilor lui Kochanowski în raport cu cea a poeziei populare polone, Cap. VII. Contactul intim al lui Kochanowski cu sursa folclorică polonă, Cap. VIII. Asupra bazei folclorice a versificației Psaltirii lui Dosoftei, Cap. IX. Considerații critico-axiologice în legătură cu Psaltirea românească în versuri și autorul ei, și, în final Sigle bibliografice.

Este o carte (care, din păcate, a apărut abia în 2005) de interes și pentru filologi, dar și pentru oricare cititor care ar dori să înțeleagă mai limpede și pe Dosoftei, dar și cum au evoluat, nu doar în cazul scrierilor religioase, limba și cultura română.

Mihai Haivas, *Cel mai iubit dintre epigramiști – Păstorel*, coperta: Gheorghe Bălăceanu, Editura PIM, Iași, 2019, 158 p.

Deschisă de un *Cuvânt de laudă și mulțumire,* semnat de George Corbu (în care povestește și cum l-a întâlnit pe cel căruia îi sunt dedicate textele din acest volum pe 26 martie 1959), președintele Uniunii Epigramiștilor din România, și de *Cuvinte de mulțumire și* mulțumiri, un text semnat de Mihai Haivas, cartea cu numărul 37 din seria „Epigrama 2000", autori contemporani, este dedicată lui Păstorel.

În volum sunt selectate (de către Mihai Haivas), citim într-o notă explicativă, epigrame, poezii, parodii și o piesă de teatru dedicată lui Al. O Teodoreanu (Alexandru Osvlad Teodoreanu), cel cunoscut după pseudonimul Păstorel Teodoreanu. În cuvântul său, Mihai Haivas spune că a lucrat doi ani să adune și să selecteze, în acest al doilea volum dedicat lui Păstorel (conceput și ca un „meritat omagiu" adus acestuia la 125 de ani de la moartea sa), creațiile a o sută de autori (în primul au fost peste 100), dedicate celui despre care scrie că este „cu adevărat cel mai iubit dintre epigramiști". Textele din aceste volume au fost publicate în volume de autor, reviste, ziare ș.a., după 1964, când a murit Păstorel.

După cuvintele lui George Corbu și Mihai Haivas, textele din volum sunt grupate în capitolele: 1. Epigrame, 2. Poezii, 3. Parodii după poezii ale lui Păstorel, 4. Teatru scurt.

Nu este prima dată când semnalăm cărți ale epigramiștilor și umoriștilor români (unele dintre numele acestora regăsindu-se și în selecția lui Mihai Haivas), și de câte ori vom avea prilejul o vom face fie aici, fie în revista „Poezia". Dacă a fost vorba de un volum de autor, am fi dorit să cităm cât mai multe epigrame, iar dacă a fost vorba despre antologii, de fiecare dată am regretat că nu putem cita toți autorii cu cât mai multe texte. Și acum, din păcate, se întâmplă fatalmente același lucru, iar textele din volum, scrise cu bine-cunoscuta savoare și pana sprințară a umoriștilor, uneori în „dueluri" amicale, vorbesc despre Păstorel în diferite ipostaze ale sale, așa cum a rămas în conștiința publicului.

Așadar, vom încheia, și cu o invitație la lectură, și cu (din păcate, dat fiind specificul rubricii, numai) două epigrame: „Nu concep în nici un fel – / Chiar în visurile rele – / Universul fără stele,/ Iașul fără Păstorel" – George Corbu; *Scuze postume*: „Maestre Păstorel, ne iartă/ Căci umoriștii actuali,/ Prea des au cam „făcut-o fiartă",/ Dorind a fi „spirituali" – Mihai Haivas.

George Peter Bithos, *Sfântul Metodie al Constantinopolului. Studiu asupra vieții și scrierilor sale*, traducere din limba engleză: Adela Lungu și Dragoș Dâscă, Editura Doxologia, Iași, 2015, 324 p.

„Istoria" are felul ei de a se „prezenta" (a ne fi prezentată), peste timp, celor care mai sunt interesați de ea, funcție de nivelul de cunoaștere/ înțelegere până la care vor să ajungă. Despre mulți dintre cei care au avut un rol însemnat în epocă azi publicul larg mai vorbește puțin spre deloc, dar, spune autorul acestei cărți, oare „cât de diferită ar fi fost astăzi Ortodoxia dacă apărătorii teologiei iconodule, Sfinții Ioan Damaschin, Teodor Studitul, Sfinții Patriarhi Gherman, Tarasie, Nichifor și Metodie, s-ar fi plecat sub presiunea împăraților și nu ar fi luptat pentru credința lor? Cum ar fi fost modificată moștenirea artistică pe care Bizanțul ar fi lăsat-o lumii?"

Unul dintre acești oameni de seamă din istoria bisericii creștine a fost Metodie (843-847), născut în Sicilia, ajuns important om de cultură și patriarh al Constantinopolului într-o perioadă complicată, în plină dispută între iconoclaști și iconoduli. Sunt multe informații/ detalii în carte despre felul în care arăta biserica, gândeau capii ei sau cei ai împărăției, cum vedeau oamenii toate acestea ș.a.

Autorul se întreabă, cu temei, cum ar fi arătat învățătura creștină fără acești „stâlp ai ortodoxiei", între care și Metodie, canonizat și prăznuit pe data de 14 iunie. Cartea (structurată, după *Introducere*, astfel: I. Viața și vremurile, II. Biruința ortodoxiei, III. Consecințele restaurării cultului icoanelor, IV. Dezvoltarea și influențele ecleziologiei metodiene, V. Scrierile Sfântului Metodie, și, în final, Concluzii, Bibliografie (destul de vastă, cu documente/ cărți/ lucrări mai vechi sau mai noi) interesantă, folosită, după caz, în text sau în notele de subsol), Indice de referințe scripturistice, Indice de nume) vorbește despre Metodie și epoca sa, scrierile (spunea Jean de la Fontaine, citat și de G.P. Bithos, „Prin operă cunoaștem autorul"), corespondența decretele emise, despre pătimirile, felul său de a gândi, atitudinea față de alți oameni ai bisericii, fie ei și adversari, rolul său, cum a apărat credința chiar când s-a confruntat nu cu oameni ai bisericii, ci cu împărați care, de altfel, l-au pedepsit aspru pentru convingerile sale ș.a.

O carte interesantă, instructivă, despre o epocă, despre o personalitate aparte care și-a apărat cu determinare convingerile, dobândindu-și locul în „Tradiția Bisericii", în istorie.

Elena Netcu, *Sari Saltuk Baba. Misteriosul drum din Orient în Dobrogea*, cuvânt pe coperta a IV-a: Marius Chelaru, Editura Timpul, Iași, 2020, 220 p.

Călătorind pe meleagurile dobrogene, atent și la frumusețea locurilor, și la diversitatea etnică, mă gândeam le descria Evlya Çelebi. Secolele au trecut, Babadagul arată altfel decât în 1333, când a călătorit pe aici, zice-se, Ibn Battuta. Legendele însă, unele avându-și „izvorul" pe ce numim azi „Drumul Mătăsii", au rămas. Astfel, localitatea, spune una, a fost întemeiată de Sarî Saltuk Baba, sosit aici cu un grup de turci selgiucizi.

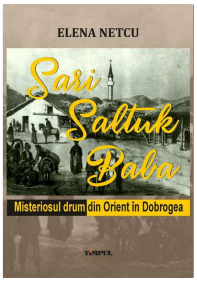

După o carte (*Emirul nogai*) despre un hanat care ar fi fost odată pe meleagurile natale ale autoarei, cu centrul la Isaccea, alt oraș de care se leagă numele lui Saltuk Baba, acum Elena Netcu scrie despre „povestea" acestuia, și se întreabă „cum poate acest personaj atât de îndepărtat de timpurile noastre să fie în același timp revendicat și de creștini și de musulmani". În acest scop, autoarea, a studiat „islamul popular", legendele locului, căutând să înțeleagă „câtă imaginație și cât adevăr există în jurul acestui derviș musulman".

Pornind să scrie această „proză realist-magică", cum o definește, a constatat că „să studiezi e una și să reconstitui epoca e alta". Așa se face că pleacă la drum din Buhara („orașul de vis al uzbecilor", aflat sub

„stăpânirea vremelnică a musulmanilor din Irak”), la început de secol XIII, când familia lui Seyyd Hassan, „şamani din tată în fiu”, cu „o viaţă seminomadă”, căutându-şi „libertatea în păduri întinse, în zone împădurite sau în câmpii întinse în apropierea munţilor”, pleacă din cetatea care, apoi, a fost cucerită de Genghis Han, capul familiei ajungând în Anatolia comandant de oşti în armata selgiucizilor care, pe atunci, încercau să facă faţă „luptelor interne şi năvalei Cruciaţilor care, în numele credinţei, pretindeau că totul li se cuvine”. „Povestea” duce pe ţărmul Mării Negre, în Sinope. Acolo, micul Mehmet Hizir (păstrez grafia folosită de autoare) rămâne orfan. De timpuriu se spun lucruri extraordinare despre el. Astfel, pe la 13 ani, „băiatul părea ciudat şi venea parcă din altă lume”. Oamenii spun că l-ar fi văzut zburând, şi, întrebat fiind, răspunde: „N-are nimeni voie să mă întrebe ce s-a întâmplat. Sunt lucruri pe care voi muritorii nu le puteţi afla. Decât dacă îngăduie Cel Atotputernic”. Învăţătorul său îl îndrumă la învăţătură pe copil (Elena Netcu spune că Sari Saltuk ar fi nepot al „vestitului Ahmet Yesevi”, despre care am scris în „Convorbiri literare”, la „Cartea străină”). Când va fi „suficient instruit pentru a deveni derviş”, şi ca discipol al lui Haci Bektaş, scrie autoarea, va „primi sabia de lemn de la Ahmet Yesevi, care a lăsat (...) acest ritual de învestire a celor care vor ajunge *dervişi,* să fie purtătorii credinţei şi ai răspândirii islamului prin lume”... Aşa, în viziunea autoarei, începe drumul spre cel care va deveni Sari Saltuk Baba, „sfântul islamului”, de numele căruia se leagă multe legende, unele avînd „cadrul” în Babadag...

Am lecturat cartea mai curând ca pe o „proiecţie” a legendelor locului, chiar, în ideea în care se exprimă Elena Netcu, a „islamului popular” al vremurilor de ieri şi de azi, dar mai ales ca o „poveste” în al cărei „fir” se împletesc istoria, legenda şi imaginaţia, şi cu trăsături de proză „realist magică”, şi de roman istoric, scrisă de un om care ţine la meleagurile natale, la faptele celor care le-au definit, fiecare în felul său, trecutul.

Ovidiu Petcu, *Chipul pământului*; *Oameni în spațiu*, ediția a II-a revăzută, cuvânt pe coperta a IV-a: Gellu Dorian, Editura ZIP, București, 2020, 290 p.

Literatura science-fiction, cu toate sub-genurile sale, ocupă azi în preferințele cititorilor, dar și în statistica privitoare la cartea publicată, un loc deloc de neglijat. Sunt numeroase cărți care au creat adevărate mode/ curente, după care s-au turnat filme de mare audiență ș.a. Unii autori de gen sunt considerați, cu diverse argumente, de cititorii lor un fel de „prevestitori” ai viitorului într-o măsură sau alta. Unele dintre obiectele de uz curent de azi au fost prima dată descrise de astfel de cărți. Cu toate acestea, discuțiile despre „încadrarea” autorilor care scriu science-fiction (nu ne oprim aici la diversele clasificări de gen) sunt diverse.

Ovidiu Petcu a adunat, în această a doua ediție a volumului său de debut, cincisprezece povestiri, cum le definește, și care, scrie acesta, „de fapt (...) nu sunt viziunile despre viitor, ci păreri personale (...) pe care mi le-a inspirat acel prezent care acum este trecut”.

Și astfel este și cadrul textelor din carte, cu „acțiunea” plecând, parcă... sau poate, ca într-un fel de istorie alternativă, dintr-un studio de „azi” în care se turna un film și ajungând misterios în.... Far-West al secolului al XIX-lea. Sau, aidoma lui Tiberius, străbătând secolele până într-un punct temporal în care nemurirea, „prețul singurătății”, dispare cumva și el dintr-o dată devine aidoma celorlalți. Ori călătorim între vremea tăblițelor de lut și viitor sau într-un univers guvernat de Organizația Comunităților Terriene, în care avem de a face și cu Oficiul Relațiilor cu Lumile Exterioare și cu... într-un timp în care rata mutațiilor depășise toate limitele anticipate ș.a. ș.a.

Într-un cadru care uneori pare din cotidian sunt inserate/ dezvoltate idei despre timp, spațiu, lumi diverse, iar autorul creează personaje interesante care le populează (amintim doar trei: Vânzătorul de timp, Yg Marr, cel care, la un moment dat, se simte „ca un ins paralel cu el însuși”, Dreian, cel are suferă represalii după ce dezvăluie erorile apărute urmare intervențiilor asupra genomului uman), sau își expune viziunea despre cum ar putea fi sau... cum a fost. Pe de altă parte, sunt în aceste texte frame-uri care ar putea, să zicem, citite separat, „încadra” textele, însă pe scurte secțiuni, în SF antropologic sau mundan, istoric sau utopic ori dying earth (cum este, cumva, cel care se încheie cu exodul de pe planeta Onibbad) ș.a.

Am remarcat și observația autorului din cuvântul său înainte privitoare re-lectura „povestirilor” (repet, după cum el le definește Ovidiu Petcu) scrise acum mulți ani în urmă, deși nu am la îndemână prima ediție și nu pot aprecia dacă au fost modificări și, eventual, care sunt acestea. Dar, așa cum arată acum, textele din carte conturează o imagine închegată, și relevă un autor care are deja un fel al său de a scrie și de a gândi.

Despre modul de a scrie aș menționa acum doar că Ovidiu Petcu operează cu instrumentele/ tehnicile scriiturii autorilor de gen, care au cerințele lor specifice, oferind cititorului care apreciază science fiction (dar poate că nu numai) o lectură interesantă.

Marius CHELARU

ÎN TOSCANA, ROMÂNEȘTE

Ioan HOLBAN

Vacanţă la Pietrasanta de Al. Căţcăuan (Editura CronEdit, 2020) este una dintre neaşteptat de puţinele cărţi de literatură despre milioanele de români – unii spun „cel mai mare exod al unei populaţii în vreme de pace” –, plecaţi oriunde, cît mai departe de sărăcia şi nevoile dintr-o Țară care nu le oferă nimic, de peste treizeci de ani, dar pe care nu încetează să o iubească, pînă la „iconizare”, în discursuri lirice, epice, epistolare (mai ales, pe e-mail, astăzi), cu o retorică avîntată, primite, cel mai adesea, cu reticenţă de băştinaşii rămaşi acasă; o carte precum aceea a lui Al. Căţcăuan, născut în satul Tîrlişua unde “un clopotar din sat, la miez de noapte, a tras clopotele pentru ca Ludovica Rebreanu să poată aduce pe lume pe unul dintre cei mai mari scriitori ai României”, în care îşi aşază jurnalul de călătorie în Toscana fraţilor săi, Viorel şi Giovanni, lîngă *Povestea Merelor de Aur şi a Regelui Rîs*, titlul unui volum consistent despre Festivalul de Satiră şi Umor „Mărul de Aur” de la Bistriţa şi o autobiografie în imagini de familie, foarte „personală”, de altfel, intitulată *Ultimul Castelan*, reprezintă o premieră în proza noastră de azi care, iată, asumă subiecte noi, din viaţa imigranţilor români dintr-o Italie pe care, se spune, am „cucerit-o” (ca să fiu în spiritul Festivalului de la Bistriţa, reproduc gluma unui şturlubatic român pripăşit la Milano: Am o soluţie, zice acesta, pentru ca România să vină mai repede în Occident, anume, noi, românii, să facem mulţi copii aici, cetăţeni italieni, care vor cere, la un moment dat, „reîntregirea cu ţara”; *se non é vero é ben trovato*, nu-i aşa?).

În *Vacanţă la Pietrasanta*, Al. Căţcăuan spune povestea unui om „nerăbdător să o ia din loc” şi, gustînd din plin libertatea de a călători (la propriu, chiar, cu un „pahar de coniac bun”, pentru a alunga neliniştea pe care i-o dă huruitul motoarelor avionului), pleacă într-o excursie de familie la „cealaltă familie”, aşezată, cum se va vedea, temeinic în oraşul Pietrasanta din Toscana. Cartea are două planuri (aproape) distincte, unite, firav, prin momente ale rememorării cu fraţii din Italia; primul nivel este acela al unui *jurnal de vacanţă*, alături de soţia Livia şi nepoata Ana, la malul mării, într-o regiune ca un muzeu, unde perla coroanei este Florenţa. Iată formula acestui jurnal de vacanţă, fixată în timpul unui mic dejun la locuinţa fratelui Viorel: „Mîncăm fiecare la alegere. Martina mănîncă piftie, mama Livia mănîncă şi ea ceva. Eu mă aşez, retras, să scriu. Habar nu am ce intenţionez. Totuşi, decid să scriu toate aceste lucruri cotidiene. În fond, existenţa noastră e alcătuită din astfel de nimicuri zilnice, din servituţi şi obişnuinţe cărora trebuie să le facem mereu loc în propriul univers. Prin scris, încercam să-mi ocup timpul pînă la prînz. Se pare că reuşesc. Ies în oraş, mai bine spus, în oraşe”; nu se ştie ce „fatalitate” îi uneşte pe Al. Căţcăuan şi Liviu Rebreanu care, în jurnalul său, mai ales, în volumul al doilea, notează tot felul de „nimicuri zilnice, servituţi şi obişnuite”: în acest fel află autorul jurnalului de vacanţă că scrisul „e o robie, o muncă de ocnaş, care nu se mai termină niciodată”. Protagonistul acestui plan narativ din *Vacanţă la Pietrasanta* este *omul în vacanţă* care constată faptul că „Michelangelo Buonarroti, Leonardo da Vinci, Galileo Galilei, Dante Alighieri, Francesco Petrarca, Sandro Botticelli, Pietro Cimabue, Amerigo Vespucci, Giovanni Boccaccio, Filippo Brunelleschi, Nicoló Machiavelli, Giacomo Puccini şi mulţi alţi pictori, sculptori, arhitecţi, muzicieni, scriitori, filosofi, oameni de ştiinţă şi exploratori care au înnobilat cultura lumii cu geniul lor au găsit *de-a* lungul secolelor în Toscana, şi în special în Florenţa şi Lucca, chiar şi la Pietrasanta, atmosfera potrivită pentru a-şi lansa ideile, viziunile, inspiraţiile, visele”; nu visele, ideile, viziunile, inspiraţiile pare a povesti jurnalul de vacanţa al lui Al. Căţcăuan, ci un sejur la ţărmul Mediteranei, cu rutina plajei şi a meselor – mic dejun, prînz, cină, la fraţii Viorel şi Giovanni – şi a vizitelor relatate pe larg în secţiunile „muzeului” Toscana, folosind, cum spune autorul într-o *Notă* finală, tot felul de ghiduri, dicţionare, hărţi, pliante, cărţi documentare: „Totdeauna, cînd mă pregătesc să merg într-un concediu mai lung, într-o altă ţară decît ţara mea, chiar mă pregătesc! Adică mă dotez cu un dicţionar, cu un ghid al ţării, regiunii şi dacă este posibil chiar şi al localităţii unde voi sta. Aşa am făcut şi acum! Numai că, de această dată, materialele respective le-am folosit în povestirea mea. Este vorba, în primul rînd, de harta turistică a Italiei, apoi un ghid al Toscanei scos la Editura ADLIBRI în colecţia «Călător pe mapamond». De mare folos în documentarea mea, mi-au fost toate pliantele şi cărţile de documentare achiziţionate cu prilejul celor trei vizite în Toscana, unele în limba română, dar cele mai multe în limba italiană, pe care mi le-a tradus Giovanni”.

Dincolo de „ilustratele” cu adevărat memorabile ale Toscanei, creînd, însă, largi „spaţii albe” în naraţiune, aflăm din acest jurnal de vacanţă ce mănîncă şi beau românii din Italia (ciorbă de păstăi cu afumătură, ca la mama acasă, ardei umpluţi, supă de perişoare şi sarmale, beri „întregi”, vin românesc, mici şi cartofi prăjiţi pe un grătar cu lemn de măslin: „Eu şi Viorel mergem să pregătim grătarul. Crăpăm lemnele. Îl întreb pe Viorel: – Ce lemn este cel pe care-l foloseşti la grătar? – E lemn de măslin, bineînţeles. Este un lemn foarte bun. Are foarte mult ulei în

fibră şi produce un jar cu o putere calorică mare. Adevăr pe care l-am şi constatat, observînd cît de repede s-au prăjit micii şi slănina"); în *malaxoru1 Italia*, cum îi spune, Al. Căţcăuan face observaţii pertinente despre, de pildă, un mecanic auto din Pietrasanta, care a imaginat preţuri preferenţiale pentru români, anticipînd numărul mare al acestora, mereu în creştere, despre elementele de contrast între Italia şi România („Pînă la Florența s-a mai construit, acum recent, o auto-bandă, paralelă cu asta, pe aici, prin munţi. Da, iar la noi, în 28 de ani, n-am reuşit să facem două auto-benzi care să străbată ţara de la vest la est şi de la nord la sud!"; la plajă, la Mediterana: „Oamenii de la Salvamar erau prezenţi pe mal cu fluierele în mînă şi, cînd cineva intra mai mult decît trebuie în apă, îl avertizau să se retragă la limita care nu prezenta un pericol. Am observat că la fiecare sector de plajă era foarte bine organizat acest serviciu, şi făceam o comparaţie cu situaţia de la noi, zicîndu-mi în sinea mea, «de ce la noi nu se poate ast-fel?»") ori despre *profilul imigrantului român* de după 1990: „Toţi tinerii, şi nu numai, după revoluţie, îşi doreau să ajungă în Occident, că acolo era raiul pe pămînt. Sigur că, după atîţia ani de comunism, ţinuţi în acea carceră în care se transformase ţara, era normal să-ţi doreşti să vezi lumea occidentală". „În acest profil, se regăseşte, mai ales, Viorel Căţcăuan, aşezat temeinic în Pietrasanta, alături de fratele Giovanni, ales pe lista consilierilor comunali; după mai multe încercări de a se stabili în Germania, Viorel găseşte în Pietrasanta a doua sa casă, rămîne cu gîndul la peisajele din Bistriţa natală, cu preţul crud al imigrantului român de azi, care, poate, va fi fost şi al primilor imigranţi, la sfîrşitul secolului XIX, din Ardeal în Lumea Nouă: „Dacă în ţară ar merge lucrurile mai bine şi aş găsi de lucru să cîştig măcar o mie de euro, mîine dimineaţă mi-aş face bagajele şi tot ce am în casă aici, în camion şi aş veni acasă. Ce, crezi că noi ne simţim bine aici? Nu avem, deocamdată, altă cale! Vezi, aceşti macaronari nu ne privesc ca pe egalii lor, deşi suntem mai buni ca ei, mai pricepuţi şi mai harnici. Dar ce să facem? Sunt cu multe înaintea noastră şi astea spun tot": în Toscana, de şaptesprezece ani, o familie de români, ca atîtea altele, risipite în toată lumea.

Dacă primul plan narativ din *Vacanţă la Pietrasanta* este un jurnal de vacanţă 1a ţărmul Mediteranei, al doilea nivel e al *memoriilor*, al rechemării, fie şi la un pahar de vin românesc în Pietrasanta, a unor figuri şi întîmplări din spaţiul identitar al Bistriţei; episoadele care compun această structură a cărţii lui Al. Căţcăuan pot reprezenta, nu mă îndoiesc, materia unui volum încă mai interesant pe care, poate, autorul îl va scrie la „vîrsta memoriilor". Aceste episoade sînt ceea ce aş numi *povestiri în povestire*; la vremea tihnită a serilor inconfundabile din Toscana, cu fraţii Viorel şi Giovanni, personajul-narator se întoarce în memoria spaţiului fiinţial din satul bistriţean; figura tatălui, evocată în sugestia de un mare dramatism al unui malpraxis medical („Iată efectele incompetenţei unui chirurg! Mai bine zis, al indolenţei şi închipuirii nepăsătoare ale unui ins cu bisturiul în mînă! «Chirurg», am spus?! Casap! Nu am să înţeleg niciodată insistenţele medicului de a-l opera. Cum neprevăzutul se produsese, organismul tatei fiind folosit drept material experimental, tata a făcut o criză cumplită, efect al anesteziei şi al unei intervenţii chirurgicale nejustificate. A fost ca şi cum tata a fost folosit, din curiozitate, drept cobai. Să faci experienţă din curiozitate, pe oameni bătrîni şi neputincioşi, este o crimă. Ucigaşi de felul măcelarului din Bistriţa nici nu ar mai trebui lăsaţi să profeseze. Deoarece, în acest caz am putea vorbi de o crimă. Exagerez?... Mă tot întreb..."), prima zi de şcoală în Tîrlişua, ca un alt Ion Creangă, ardelean, în gazdă, cu instruirea „ca la armată", dar şi cu amintirea caldă a învăţătorilor şi profesorilor, a primarului de altădată, în portrete memorabile: „Era îmbrăcat în ţinută ţărănească. Cum se zice, avea ţoale, era tare ţanţoş. Purta pantaloni iţari, cămaşă lungă pînă la genunchi, curea lată din piele, cu «breceagul» în formă de peşte la brîu şi clop rotund negru. Nu aveai cum să-i uiţi prezenţa. De înalt nu era înalt, ceva mai plinuţ la fizic, crăcănat ca fotoaliştii. Privire de ţarcă. Altfel, un om simplu. Sigur că după aceea l-am întîlnit foarte des la Primărie, prin sat. Locuia chiar în centrul comunei, în grădina sa era ridicat un postament din beton pe care era prinsă în piroane o placă albă, din marmură, pe care scria: «În acest loc a fost casa în care s-a născut scriitorul Liviu Rebreanu». Totdeauna cînd venea acasă, îl vedeam mergînd pe mijlocul uliţei cu mîinile la spate. Mai tîrziu am aflat că este bun gospodar în sat, că avea doar şapte clase şi îl chema tot Nicula Alexandru, ca şi pe directorul şcolii, dar nu erau neamuri, ci fusese numai coincidenţă de nume". Apoi, profesorul de geografie Pop Titus şi episodul prinderii şi împăierii unei gaiţe (temă pentru acasă), familia şi şcoala elementară de la Șendroaia, cu *locul* părinţilor, Cristur „sub Ţibleş", din care prind contur *epoca* şi realităţile româneşti de *acum*: „Astăzi, copiii de la Șendroaia sunt duşi cu microbuzul la Şcoala Generală din Tîrlişua. Iată cît de mult s-au schimbat lucrurile în cincizeci de ani. Cît de mult s-au depopulat satele... Şi nu este vorba numai despre aceste zone rurale... Ă?... V-am plictisit!...".

Aceste povestiri în povestire, tehnică de veche tradiţie în proză, respiră, adesea, o ironie caldă, cordială şi o autoironie destul de corozivă, aşteptate de la autorul unui „repertoar de vorbe cu albuş" al Festivalului de Satiră şi Umor „Mărul de Aur", precum şi ceea ce se numeşte *culoare locală* care dă un farmec special cărţii lui Al. Căţcăuan: el vorbeşte despre „viul nopţii" (adică, miezul nopţii), gaiţele sînt "găiori", vînătoarea păsărilor se face cu un „smîc", ciorba de cartofi, la Tîrlişua, se cheamă „zamă de baraboi", păşunea unchiului Vasile era, „în mejdă" cu terenul de fotbal etc. *Vacanţă la Pietrasanta* propune profilul imigrantului român din Italia şi promite o carte despre fiinţa risipită în satele bistriţene.

Cornelia Boghian Rusu, *Abecedarul iubirii*, editura PIM, Iași, 2018, 250 p. Prefață de Emilian Marcu.

Cornelia Boghian Rusu

Abecedarul iubirii

PIM

Cu fiecare clipă pe care o parcurgem singuri sau alături de cineva învățăm dintr-un abecedar, pe care, cu voie sau fără voie, cu bucurie sau cu tristețe, învățăm, literă cu literă, abecedarul iubirii și a construirii vieții. Este un abecedar al iubirii față de cel care ne este sortit de destin, de iubire față de cei din jur sau, de iubire față cei care ne sunt trimiși de soartă, ca un fel de alter ego. *Abecedarul iubirii* Corneliei Boghian Rusu este un roman încărcat de multiple sensuri dar și de multiple învățături; un fel de îndrumar spre această cale infinită pe care omul în general și femeia în mod special, o parcurge spre desăvârșire. În fond *povestea*, că despre o poveste a unei adolescente este vorba în acest roman, este, aparent simplă, și aș putea să spun chiar comună pentru că asemenea acestei adolescente, Iris, unui număr destul de mare de adolescente i se poate întâmpla același tip de poveste. O tânără, Iris, absolventă de liceu, devenită studentă în anul întâi - fără frecvență, la facultatea de filologie de la Universitatea ieșeană, se îndrăgostește, la prima vedere, de un proaspăt absolvent al facultății de agronomie, tot din Iași, repartizat la un C.A.P. într-un sat din Moldova, tânăr cu care se căsătorește, părăsind Iașul, dar nu și facultatea. Avatarurile prin care trece proaspăta familie sunt descrise de autoare în paginile romanului, cu lux de amănunte, dovedind că, toate faptele, aproape sunt trăite de ea. Cornelia Boghian Rusu nu uită să aducă în prim plan, deși ca de după o cortină, sfaturile Mamei, cea care o încurajează în tot ce face, dar o și ajută atunci când are nevoie. Din partea Mamei și a surorii Elena primește mult ajutor și Iris are multă nevoie de așa ceva. Tânăra soție respectă cu sfințenie sfaturile trimise telephonic sau prin viu grai de cele două persoane. Acest roman tratează cu multă seriozitate și atenție, zidirea căsniciei unor intelectuali, în mediul rural, într-o perioadă plină de tot felul de privațiuni, în perioada de dinainte de 1989. Cei doi soți, Iris și Octavian, dar și o altă familie, la fel ca a lor, încearcă să parcurgă abecedarul iubirii, cu multe renunțări, sacrificii de tot felul pentru a construi, din iubire, o casă solidă, în care prioritate au copiii, dar și împlinirea de sine. Destinele oscilatorii ale personajelor ne fac să spunem că viața e ca un roman și că de cele mai mult ori, realitatea trăită bate filmul. *Abecedarul iubirii* este compus dintr-o sumă de secvențe, cu bune dar și cu rele, din viața unei familii care trebuie să se consolideze în condiții nu tocmai propice și asta și datorită ostilității unor persoane de la care te-ai fi așteptat să găsești înțelegere. Citind romanul *Abecedarul iubirii*, descoperi atitudini umane în cele mai diferite ipostaze, de la iubire nemărginită și necondiționată (vezi comportamentul și mesajele mamei și ale surorii lui Iris), până la răutate și falsitate, toate duse la paroxism (vezi comportamentul celor din familia lui Octavian Radu). Cedând rugăminților și promisiunilor lui Octavian, Iris acceptă plecarea din acel sat din inima Moldovei în Ardeal, la rudele acestuia. Aici începe de fapt marea dramă a acestei familii tinere dar tot aici începe și calvarul lui Iris. Comportamentul duplicitar pe care îl au rudele soțului îi fac viața tinerei profesoare de nesuportat. Analiza extrem de atentă și de minuțioasă îi dă autoarei posibilitatea să aducă în prim plan, pe lângă viața personajelor principale și o interesantă retrospectivă a unei perioade istorice pe care mulți dintre cititori au trăit-o, iar cei care au avut șansa să nu fie contemporani cu acea perioadă, să constate suma de privațiuni la care fusese supusă națiunea română. *Abecedarul iubirii* este de fapt și abecedarul vieții, abecedarul prin care omul se cunoaște pe sine, dar și pe cei din jur și prin care se modelează cu fiecare clipă. Repetând filele abecedarului iubirii personajul principal, Iris, își construiește un templu în care uneori se retrage spre a putea conversa cu cealaltă persoană–personaj, *călăuza Estella*, personaj devenit un fel de alter ego al său, personaj ce în roman apare drept linia călăuzitoare, ghidul din oglindă, la care apelează atunci când aceasta se simte la capătul puterilor. Posesoare a unor puteri aproape paranormale, dar și un psiholog deosebit această persoană o conduce cu discreție ,dar și cu multă abilitate spre limanul existenței sale. Întâmplări de tot felul, și bune și rele, și frumoase dar și urâte, cu oameni buni dar și cu suficienți de mulți oameni răi, cu trăsături de caracter diferite, construiesc un eșafodaj narativ, care contribuie la fericirea, și mai ales la nefericirea lui Iris. Mama și sora ei, Elena, adevărați stâlpi de sprijin, chiar dacă rămân departe de ea, o ajută atunci când simte că are mai mare nevoie, în comparație cu cei de lângă ea, rudele lui Octavian care îi fac viața un adevărat calvar. Drumul de la iluzie la realitate, în acest roman, este străbătut de Iris cu eforturi supraomenești, cu sacrificii și cu o voință deosebite de care dă dovadă această tânără profesoară, reușind să păstreze intactă și căsnicia și să-și crească fiicele frumos. Proza pe care o scrie Cornelia Boghean Rusu este una încărcată de sensuri profunde, de lirism, atâta cât este necesar, cu multe metafore ceea ce îi dă o cursivitate specială la lectură. Cearșaful zăpezii întins pe dealuri reușește să acopere toate relele pe care le trăiesc personajele iar viața devine o punte care să te ducă spre un balansoar, pe tine pui de om cât firul de iarbă. Misterul pe care îl creează prin apariția acelui personaj, Estella, face din Abecedarul iubirii un adevărat abecedar al unei vieți trăite din plin. Prin acest roman Cornelia Boghean Rusu reușește să dea dinamism unei vieți trăite din plin, într-o vreme când nu era chiar ușor de trăit.

Ana Opran, *Căutătorii. Scene pe un palimpsest*, editura *Timpul*, Iași, 2020, 250 p. Prefață de *Emilian Marcu.*

Încercând coabitarea dintre sulul de nisip și palimpe-

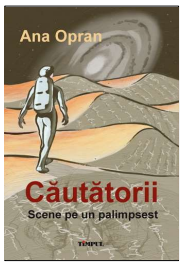

sest, prin răzuirea, de astă dată a me/moriei și apoi scrierea unui alt text de sub care reapar cele șterse aparent, Ana Opran conturează un interesant roman, un roman în care sunt trecute pe curat amintirile unui om-robot, cu ascendent pe planeta Terra. Apelul la memorie, la memoria unui palimpsest, pe care îl face Ana Oprean constituie chintesența acestui roman scris în cheie științifico-fantastică, tocmai pentru a-i da posibilitatea să se destăinuie despre o lume reală, concretă și palpabilă, o lume atâta de apropiată cititorului, din perspectiva unei alte lumi. Dacă ceea ce se petrece în planul literaturii s.f. este mai mult de factură tehnică, fără nuanțe, însumând date cu caracter informativ, descoperile de pe palimpsestre sunt încărcate de dramatism, de emoție și mai ales de trăiri nuanțate și profunde. Acele amintiri se pot constitui, cu ușurință, chiar în adevărate romane, pentru că viața, cu tot ce cuprinde ea, este zguduitoare. Lumea satului, mai ales, pe care o survolează, cu mult talent, Ana Opran, din cea de a doua parte a secolului al XX-lea, scoate în evidență chiar viața, cu toate ale ei. Primele emoții legate de începutul anilor de școală, primele manifestări preadoles-centine, adolescentine, dar și de maturitate, sunt surprinse în detaliu, cu talent de prozator autentic, de prozator care știe să-și contureze, prin fraze bine meșteșugite, întregul univers scriitoricesc. Scenele pe care le decodifică și le transmite viitorilor locuitori de pe Terra, autoarea le-a deslușit, deși au fost scrise pe foițe de hârtie sfărâmicioasă pe care le-a înregistrat în infraroșu, așa cum reiese dintr-o frază din primele pagini ale romanului, cu multă ingeniozitate. Încă din deschiderea cărții suntem duși și desigur ademeniți spre lectură, în lumea ficțiunii interplanetare, o lume compusă după cum ni se explică din cei care sunt: *jumătate-om, jumătate-robot,* creați prin selecții și operații succesive în decursul a 7ooo de ani pe Colonia Regina, colonie situată pe mica planetă numită Nova. Această plasare a acțiunii romanului pe planeta Nova este în fond doar un pretext al autoarei spre a surprinde scene din viața de toate zilele de pe Terra, cu bucuriile, împlinirile, neîmplinirile și cu dramele unor personaje, localizate în România, în zona de centru a Moldovei. Memoria personajelor este descoperită de acel personaj misterios, eM/ indice F 5500, care alături de ZeD – indice M551 decodează condițiile de viață în vederea unei întoarceri pe planeta mamă, adică pe Terra. Nu aș putea spune că autoarea vine cu noutăți de pe acea planetă, nici nu ar avea de unde ști așa ceva. Autoarea își centrează întregul roman între literatura creată de Jules Verne și Constantin Chiriță, cu Cireșarii lui, cel care întâmplător, sau nu, s-a născut chiar pe acele meleaguri pe care le survolează autoarea. Forma aceasta de abordare prozastică are, cred eu, un mare impact, în primul rând la cititorii tineri și foarte tineri, dar și asupra celor care, nu demult au fost tineri. Dincolo de radiografierea acelor virtuali locuitori de pe planeta Nova se fac multe trimiteri, încărcate de tâlc, pe fond de rememorare, la realitățile de pe Terra și mai ales la trăirile celor din zona pe care autoarea o surprinde cu mare acuratețe. În palimpsestul supranumit *Cântecul nopții,* prima dinte descoperirile lui eM dintre sulurile de nisip mereu curgător, descoperim amintirile unei fetițe care, alături de tatăl ei, descoperă l*una...umbrele trestiilor, mulțimea broaștelor, greierii prin ierburi, sclipirea apei etc* într-o atmosferă de o emoție specială trăită de această fetiță de la țară. După o primă trece în revistă a relației Măriucăi cu lumea dintr-un sat din Moldova, autoarea ne introduce în tainele unui jurnal de bord în care personajul capătă un alt nume (eM) unde se fac multe și interesante consemnări despre *ce este noaptea și ziua despre anumite senzații – ca niște fiori care parcă-i străbat toată structura.*

Realitatea este văzută prin ochii unul locuitor din Colonia Regina, cel care are posibilitatea de a retrăi o anumită parte a lumii prin perioade și etape speciale, cu referințe la România și la limba latină. Personajul acestui roman descoperă după degajarea nisipului și a prafului din interiorul bibliotecii (aici cred că aluzia se face la realitatea existentă astăzi cu bibliotecile din România) se regăsește într-un spațiu format din trei trepte. În fond, romanul Anei Opran este un adevărat melanj între percepția realului și percepția iluziei. *Cad într-un fel de somnolență* – spune autoarea prin vocea personajului. *Totul se derulează ca într-un film sau și mai sigur ca într-un vis.*Trecerea în revistă a unor stări de spirit prin intermediul povestirilor dintr-o copilărie îndepărtată, de fapt dintr-o lume și mai îndepărtată, povestire scrisă și descoperită pe sulurile de nisip (*care ar însemna chiar trecerea timpului, pentru că acele surpări pot fi echivalate cu căderea nisipului dintr-o clepsidră specială*); trecerera aceasta a timpului îi dă posibilitatea să se reîntoarcă într-o lume de care memoria nu o poate îndepărta. Sub pretextul unei scrieri S.F. Ana Opran încearcă să elucideze începutul dezastrului pentru planeta Terra, dezastru care va duce la dispariția vieții, și dorește conștientizarea protejării impetuase a planetei. Cei salvați în urmă cu 7000 de ani au șansa de a se reântoarce (la început prin memorie) pe planeta-mamă și de a studia cauzele dezastrului. Autoarea își construiește acest roman pe două paliere, și anume unul din perspectiva celui/celor salvați și altul prin descoperirea acelor palimpsestre din sulurile de nisip. Primul palier nu face altceva decât să dea posibilitatea personajului eM să rememoreze o suită de scene ce s-au produs în acel sătuc din Moldova, sătuc aparent uitat de Dumnezeu într-un adevărat colț de rai. Scenele descoperite pe acel palimpsest (povestiri în fond), sunt: *Cântecul nopții, Poiana, Luceafărul de ziuă, Prizonieri între două zboruri* (parcă mai puțin convingătoare), *Dora* (o povestire mai amplă, cu mult dramatism), *Luna la seceriș, Răscrucea, Departe, lumina* și *Cadou*l, care pot fi tot atâtea romane, pentru că Ana Opran, în fiecare dintre aceste scene lasă să se descopere și să se înțeleagă că viața este un adevărat roman, pe care îl trăiește

fiecare dintre noi. Fină cunoscătoare a psihologiei copilului dar și a adolescentului, autoarea știe să sur-prindă și să treacă pe coala albă de hârtie emoțiile, fie cele primare, fie altele dintr-o altă etapă a vieții. Am putea spune, fără teama că vom greși, că Ana Opran a acumulat atâta viață și atâtea trăiri, încât ar putea să se împlinească pe deplin, ca scriitor, cu aceste romane despre adolescență, mai întâi, dar și despre viață, fie ea grea sau ușoară, a celor care trăiesc la țară în aceste vremuri de tranziție. Romanul *Căutătorii. Scene pe un palimpsest*, este de o actualitate cu totul specială, pentru că personajele sunt pline de viață. Fie la bucurie, fie la necaz acestea știu să reziste înaltei temperaturi la care sunt racordate. Cititorul va descoperi în acest roman o lume fascinantă, o lume dureros de reală și, de fapt se va regăsi pe sine cel rătăcit în memoria trecutului. Acestea sunt câteva repere ale prozei Anei Opran, și cred că nu e deloc puțin lucru. Recursul la memoria unui palimpsest îi dă posibilitatea să survoleze prin memoria nisipului spre a regăsi o lume de câștigat.

Ioan Bărbunțoiu, *Meandrele destinului*, Editura *Magic Print,* Onești, 340 p. Prefață Liviu Chiscop. Cu o notă ctritică pe coperta a patra semnată de Aristotel Pilipăuțeanu.

Ioan Bărbunțoiu

Meandrele destinului

Magic Print

Posedând un real talent de a construi situații aproape la limită, Ioan Bărbunțoiu în *Meandrele destinului* este tentat de a construi o lume paralelă cu lumea cotidiană. Traiectoria pe care o parcurge adolescenta Lala Ivan din anii adolescenței și ai apariției primilor muguri ai dragostei și până la maturizarea sa când se căsătorește cu inginerul Valentin Mihăiescu pe care îl cunoaște în mod cu totul accidental: datorită unei întârzieri a trenului, dându-i astfel posibilitatea acestuia de a putea călători alături de tânăra studentă acum. Încearcă autorul și în multe locuri reușește să spună că detinul joacă un rol fundamental în evoluția vieții fiecăruia dintre noi. Dar comportamentul uman care poate fi ascuns pe porțiuni joacă și el un rol de excepție. Valentin Mihăiescu, la început atent, generos, culant devine pentru Lala o mare decepție. Carierismul, egoismul, lipsa de caracter îl transformă într-un adevărat dușman al familiei, în speță al Lalei, împingând-o la decizii care îi schimbă brusc comportamentul. O idilă născută între ea și tânărul locotenent de miliție Ștefan Pantea aduce asupra căsniciei ei un adevărat uragan. Știind foarte bine să construiască situații deosebite, controlând cu multă atenție comportamentul uman în situații limită, morale și sociale, analizând cu temeinicie reacțiile umane, autorul Ioan Bărbunțoiu, construiește lumia reală compusă dintr-o sumedenie de lumi paralele pe care le aduce în prim planul romanului. Dovedind cum că fiecare dintre personajele lui este o adevărată lume, cu toate trăirile de excepție. Deși era de o moralitate cu totul aparte, datorită educației din familie, Lala recurge, împinsă de dorința inimii să încalce principiile unei etici nu totdeauna echitabile, la o relație extraconjugală oferindu-și astfel o șansă de a asculta glasul inimii. Idila trăită alături de Ștefan Pantea părea să decurgă normal dar sfârșitul veni brusc și dramatic. Dramatică este evoluția Lalei pentru că suferința ei este și pe plan fizic dar mai ales pe plan moral. Neîncetatele reproșuri și din partea ei dar și din partea soțului o determină să recurgă la un gest extrem și anume acela al sinuciderii prin consumul de somnifere. Șansa face în așa fel să fie găsită la timp de către Valentin Mihăiescu, soțul ei, cel care face tot ce este posibil pentru a o salva. Această situație stă la temelia recuperării iubirii dintre ei și totul se termină fericit, adică Lala, deși la o vârstă care aproape nu-i mai permitea, rămâne însărcinată, deși, cu toate eforturile, până atunci aceaasta nu se întâmplase. Romanul *Meandrele destinului,* un titlu bine ales și în ton cu acțiunea cărții se desfășoară pe mai multe paliere, autorul scoțind la iveală destinele mai multor familii. Adevărate saga se derulează în conținutul romanului, semn că autorul care cunoaște bine comportamentul uman știe să construiască universuri deosebite, ceea ce este foarte important pentru un autor de romane. Cartea abundă în fapte plauzibile ce se desfășoară într-un oraș, nu foarte mare, un oraș unde toată lumea cunoaște pe toată lumea. Autorul are bune cunoștințe psihologice și reușește să surprindă , cu mult har, trăirile în relațiile de dragoste, în scenele de intimitate, fără a exagera în detalii și descrieri. Eroii, admirabil conturați, ne spune și Aristotel Pilipăuțeanu, în scurtul său comentariu de pe coperta a patra, străbat diverse medii și circumstanțe existențiale, autorul operînd cu eleganță între legendă și realitatea imediată. Sunt surprinse multe scene din realitatea imediată (vezi relatările despre luarea curentului în Epoca de aur, statul la cozi pentru procurarea diverselor produse alimentate, mai ales, modalități de procurare, cât mai ușor a unor produse, vezi descrierea Magdei etc), scene pe care autorul știe să le includă în corpul cărții. Frescă epică deloc caricaturală, ne avertizează, pe bună dreptate, Liviu Chiscop, în prefața la acest roman, a epocii comuniste, Meandrele destinului este un roman de creație și analiză, înscriindu-se fără îndoială, între izbânzile creației prozastice contemporane… Ioan Bărbunțoiu pendulează cu suficient talent, între realism și lirism, fiind un bun regizor al multor scene de real interes pentru cititor. Meandrele destinului etalează, cu multă generozitate, destine umane care sunt surprinse în imediata noastră apropiere. Care este o altă calitate a acestui roman este aceea că personajele și situațiile pe care le trăiesc sunt, multe din ele, credibile și acsta nu este deloc puțin lucru.

Emilian MARCU

UNIUNEA SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA – FILIALA IAȘI

Ana PARTENI

Evenimentele lunii IANUARIE 2021

Cea de-a XXX-a ediţie a Premiului Naţional de Poezie „Mihai Eminescu”, care avea loc, anual, în perioada 14-15 ianuarie 2020, la Botoșani, din cauza pandemiei COVID 19, anul acesta este programată a se desfășura pe data de 15 iunie 2021. Pe parcursul anului 2020, Fundația Culturală „Hyperion – Caiete botoșănene” a supus atenției criticilor literari din România, precum și unor importanți scriitori și oameni de cultură, un număr de 26 de poeți, în vederea selectării nominalizaților, dintre care juriul va alege laureatul. Din cei 26, o persoană s-a recuzat, iar alta nu și-a dat, încă, acceptul pentru a fi inclusă în sondaj. Poeții propuși: Adrian Alui Gheorghe, Leo Butnaru, Daniel Corbu, Vasile Dan, Nichita Danilov, Marian Drăghici, Bogdan Ghiu, Liviu Georgescu, Emil Hurezeanu, Nora Iuga, Ioan Moldovan, Marta Petreu, Ion Pop, Ioan Es. Pop, Octavian Soviany, Cassian Maria Spiridon, Arcadie Suceveanu, Eugen Suciu, Traian Ştef, Elena Ştefoi, Grete Tartler, Lucian Vasiliu, Matei Vişniec, Vasile Vlad, Călin Vlasie și George Vulturescu. Șapte poeţi vor intra pe lista finală de nominalizări, iar, dintre aceștia, juriul va alege laureatul celei de a XXX-a ediţii a Premiului Naţional de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia. „Din cauza pandemiei COVID, decernarea Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia, acordat, fără întrerupere, la Botoșani, începând cu anul 1991, nu va mai avea loc pe 15 ianuarie, ci în 15 iunie. Exista posibilitatea organizării online a evenimentului, însă s-a considerat că impactul nu ar fi fost același. Data de 15 ianuarie a fost sărbătorită de scriitorii Reprezentanței Botoșani a Filialei Iași a USR prin depunerea de jerbe la cele șapte busturi ale poetului din Botoșani”, a precizat Gellu Dorian, șeful Reprezentanței Botoșani a Filialei Iași a USR.

Vineri, 15 ianuarie 2021, au fost depuse jerbe de flori la statuia lui Mihai Eminescu din parcul Copou. Cu prilejul Zilei Culturii Naționale și aniversării a 171 de ani de la nașterea Poetului Național, Casa de Cultură „Mihai Ursachi” a Municipiului Iași, în parteneriat cu Uniunea Scriitorilor din România și TVR, a realizat filmul documentar „Noi și Eminescu”.

DIN VIAȚA FILIALEI – ANII ’90

În ședința din 17.02.1998 se discută despre premiile Asociației pe anul 1997. Se stabilește a se acorda minimum un premiu pentru volum de poezie, un premiu pentru volum de proză, un premiu pentru volum de critică-eseu, un premiu pentru volum de istorie literară, un premiu debut. Nichita Danilov aduce în discuție „problema lui Florin Cîntec, dacă el este un reprezentant al culturii ieșene”.

La data de 11.03.1998, Mihai Ursachi anunță că pentru premiile anuale ale filialei este necesară suma de 1 milion de lei și se caută soluții pentru acoperirea cheltuielilor necesare organizării acțiunii.

5 mai 1998: Cassian Maria Spiridon și Nicolae Panaite aduc la cunoștință „starea delicată în care s-a aflat clădirea la Zilele Revistei *Convorbiri literare*” din luna aprilie, Fundația Sf. Apollonia părăsind clădirea cu o zi înaintea evenimentului *Zilele Revistei „Convorbiri literare”,* lăsând spațiul într-o stare necorespunzătoare. Mihai Ursachi citește adresa de retragere din spațiu a Fundației Sf. Apollonia.

La data de 18 septembrie 1998, George Astaloș solicită transferul de la Asociația Scriitorilor din București la Asociația Scriitorilor din Iași.

28 ianuarie 1999: Comitetul de conducere decide că Asociația Iași a Uniunii Scriitorilor va sărbători aniversarea a 50 de ani de la înființare. Comitetul Director a aprobat alocarea unei sume de 30 milioane lei pentru sărbătorirea evenimentului.

În ședința din 19 octombrie 1999, Lucian Vasiliu vorbește despre fondul literar care a instituit burse și premii. „Iașii a luat cele mai multe burse pe mai multe domenii, la literatură de pildă au primit bursă patru scriitori”, precizează Lucian Vasiliu.

72 de ani de la constituirea Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor din România

Pe data de 28 februarie, se împlinesc 72 de ani de la constituirea Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor din România. Ședința a avut loc la Şcoala Mică a Teatrului Naţional din Iași, în baza convocării speciale a Societăţii Scriitorilor din R.P.R. – prin delegatul ei tov.

Mihai Novicov. Şedinţa s-a desfăşurat între orele 4-7,30 după-amiaza, a fost prezidată de tov.Gh. Agavriloaei, responsabilul Cenaclului Literar din Iaşi, şi a avut următoarea ordine de zi: Conferinţa tov. Mihai Novicov, secretar al Societăţii Scriitorilor din R.P.R: *Despre principiile de reorganizare a activităţii scriitoriceşti din R.P.R.* După conferinţă au urmat discuţii şi întrebări; Alegerea Biroului Filialei din Iaşi a Societăţii Scriitorilor din R.P.R, compus din trei membri; Chestiuni organizatorice şi angajamente; Diverse.

„Tov. Mihai Novicov a demonstrat că literatura şi arta sunt un instrument de luptă în mâna clasei muncitoare.Scriitorii burghezi au inventat gogoriţa crizismului, pentru a susţine mai departe neutralitatea artei, aşa că datoria noastră nu este numai să învăţăm , ci şi să desvăţăm pe scriitorii care au scris pentru burghezie. Acesta trebuie să fie rolul criticii constructive". Arată apoi care sunt cauzele întârzierii în dezvoltarea literaturii şi artei, propunând să ţinem sama în orientarea noastră de Mişcarea literară şi artistică a URSS-ului, de acţiunea P.M.R. prin presa de partid şi prin revistele progresiste Flacăra, Contemporanul şi Viaţa Românească. În faţa literaturii române stau numeroase sarcini, dar mai importante şi imediate sunt două: 1. Cultivarea realismului socialist care contopeşte oglindirea adevărată a vieţii cu injectarea unui bogat conţinut ideologic şi 2. O deosebită grijă pentru ridicarea scriitorilor noi recrutaţi din clasa muncitoare. În partea a doua a conferinţei, tov. M. Novicov dă ample informaţii despre felul în care s-a reorganizat Societatea Scriitorilor din R.P.R. care stau la baza înfiinţării filialelor acesteia. Filiala va avea printre altele, următoarele sarcini principale: să ţină mai strâns legătura cu masele, să aibă grijă de toate condiţiile de viaţă ale scriitorilor, să organizeze noi cenacluri literare şi cercuri literare în fabrici şi întreprinderi, să redacteze un almanah (revistă locală fără periodicitate fixă) şi să aprovizioneze paginile culturale din presa locală şi cea din Bucureşti. Înainte de toate Filiala trebuie să-şi aleagă un birou de conducere compus din trei membri, birou care să ţină legătura cu toţi scriitorii din localitate şi cu Comisia de reorganizare a Societăţii Scriitorilor din R.P.R.

După conferinţă, au fost puse diferite întrebări şi s-au ivit discuţii la care au participat: Otilia Cazimir, George Lesnea, Alexandru Ghizic, Ion Istrati, Neculai Ţaţomir, Ion Ghelu şi Gh. Agavriloaei. Tuturor le-a răspuns tov. M. Novicov.

Trecându-se la la doilea punct din ordinea de zi, tov. Gh. Agavriloaei propune adunării ca să fie aleşi în biroul Filialei: D-şoara Otilia Cazimir, Ioan Istrati şi Tov. Dumitru Ignea. Adunarea aprobă în unanimitate această propunere şi votează prin ridicare de mâni pe fiecare din cei trei candidaţi propuşi, cu majoritate absolută.

Al treilea membru din birou, tov. Dumitru Ignea, la propunerea preşedintelui adunării, a fost desemnat de adunare să îndeplinească şi rolul de secretar al Filialei din Iaşi.

La cel de-a treilea punct din ordinea de zi, tov. Novicov dă câteva îndrumări practice Biroului ales, iar scriitorii ieşeni, în frunte cu Biroul Filialei, îşi iau angajamentul să scoată un almanah al scriitorilor moldoveni, în cinstea primei Conferinţe pe ţară a scriitorilor din R.P.R.

La Diverse, neridicându-se nici o problemă, şedinţa de constituire a Filialei Iaşi a Societăţii Scriitorilor din R.P.R. s-a încheiat la orele 7.30. Durata şedinţei: trei ore şi jumătate.Participanţi: 22 persoane", se precizează în Procesul verbal nr. 1, actul care confirmă înfiinţarea Filialei Iaşi a Societăţii Scriitorilor din R.P.R. Biroul de conducere al Filialei este format din *Otilia Cazimir, Ioan Istrati şi Dumitru Ignea,* cel din urmă fiind ales şi secretarul Filialei. Otilia Cazimir a avut un rol activ în cadrul conducerii filialei, însă după numai cinci luni, în august 1949, ea se retrage din activitate, invocând motive de sănătate. Totuşi, din unele documente din arhivă (ciorne), scrise de mână de Otilia Cazimir, arată că ea a fost, în această perioadă scurtă, preşedintele filialei ieşene. Nu a fost găsit nici un document oficial de alegere a scriitoarei Otilia Cazimir în această funcţie. Gh. Agavriloaei este desemnat să-i preia atribuţiile, până la însănătoşirea acesteia. Astfel, începând cu data de 30 august 1949, Biroul de conducere al Filialei este format din *Gh. Agavriloaei, Ioan Istrati* şi *Dumitru Ignea.*

Cotizaţia era de „aproximativ 50 lei lunar" pentru membrii stagiari şi „circa 100 de lei lunar" pentru membrii definitivi. Pentru eliberarea carnetelor de membri, scriitorii achitau 50 de lei. Mai trebuia achitată taxa de înscriere de 100 de lei. Cotizaţiile şi taxa de înscriere constituiau veniturile filialei, banii fiind păstraţi pentru „nevoile Filialei" (Adresa 2166/ 17.XI.1949). Dacă în 1949, Filiala Iaşi a Uniunii Scriitorilor din România avea un număr de 27 de membri, astăzi, numărul acestora este de 292.

GEORGE POPA

Scriitorul **George Popa** a trecut în Veșnicie în ziua de 16 ianuarie 2021.

Născut pe 6 iulie 1923, satul Neicu, suburbie a orașului Panciu – județul Vrancea, George Popa a debutat în 1963 în revista *Iașul literar* cu traduceri din Omar Khayyam și cu poeme originale în *Iașul literar*, în anul 1965.

A colaborat cu poezii, articole de critică literară și traduceri la numeroase reviste: *Convorbiri literare*, *Cronica*, *România literară*, *Luceafărul*, *Viața românească* etc.

A devenit membru al Uniunii Scriitorilor din România – Filiala Iași în anul 1970.

Volume publicate Poeme: *Laudă formei*, Ed. Tineretului, 1969, *Constelația Hyperion*, Ed. Junimea, 1978; *Orfeu și Euridice*, Ed. Junimea, 1986; *Inițieri*, Ed. Timpul ,1999; *Înălțarea mai sus de sine*, Ed. Cugetarea, 2002; *Catrenele din Valea Vinului*, Ed. Cugetarea, 2002; *Meditații orfice*, Ed. Cugetarea, 2003; *Vitraliile Bunei Vestiri*, Ed. Cugetarea, 2004; *Învierea preludiilor*, Ed. Panfilius, 2007; *Poezii*, Ed. Panfilius, 2008; *Tratat de uimire*, Ed. Panfilius, 2008; *Cântec infinit*, antologie, Ed. Princeps, 2011; *Pe pagini de eter*, Ed. Panfilius, 2012.

Studii eminesciene: *Spațiul poetic eminescian*, Ed. Junimea, 1982; *Prezentul etern eminescian*, Ed. Junimea, 1989; *Spiritul hyperionic sau sublimul eminescian*, Ed. Universitas XXI, 2003; *Libertatea metafizică eminesciană*, Ed. Timpul, 2005; *Deschideri metafizice în lirica eminesciană*, Floare albastră, 2007; *Luceafărul, treptele spiritului hyperionic*, Ed. Arhip Art, 2010; *Eminescu sau dincolo de absolut*, Ed. Princeps, 2012; *In principio fuit Eminescu*, Ed. Panfilius, 2013.

Pentru cărțile sale, George Popa a fost distins de către Uniunea Scriitorilor din România – Filiala Iași cu Premiul Opera omnia, 2003; Premiul revistei *Convorbiri literare*, 2004, pentru creația eseistică; Premiul Național „Mihai Eminescu" al Academiei Române pentru volumul *Luceafărul – treptele spiritului hyperionic*, 2010.

Prin dispariția lui **George Popa**, breasla pierde un important scriitor și un excelent traducător.

MILJURKO VUKADINOVIĆ

În noaptea de 11/12 ianuarie, în spitalul din Belgrad, din cauza numită Covid19, a decedat renumitul poet sârb și traducător **Miljurko Vukadinović** (1953-2021), membru al Uniunii Scriitorilor din Serbia, precum și membru al Uniunii Scriitorilor din România, poet în sârbă și română, cu opera de peste 50 de volume de poezie, traduceri și antologii, renumit traducător din ambele limbi.

La Facultatea de filologie din București a fost lector de limbă și literatură sârbă mai mult de un deceniu, cu mare succes și ecou.

În România, Miljurko Vukadinović a fost laureatul premiului „Nichita Stănescu", iar în Republica Moldova a fost decorat cu „Ordinul Mihai Eminescu".

O mare pierdere literară în Serbia și România! O tragedie în poezie!

AVE, frate și poete din prima Linie de prietenie și poezie Sârbo-Română și Româno-Sârbă.

Adam PUSLOJIĆ

IANCU GRAMA

Născut la 8 noiembrie 1933, în satul Vizureni, comuna Criveşti (azi, Tutova), judeţul Vaslui – m. 6 ianuarie 2021, la Bacău, poetul **Iancu Grama** a publicat primele versuri în ziarul *Vremea nouă* din Vaslui. Cel care i-a remarcat prima dată versurile a fost Ioanid Romanescu, în 1974, acesta publicându-i un poem în *Convorbiri literare*, cu pseudonimul Mihai Poenaru, folosit apoi și de revista *Tomis*, dar adevăratul debut este cel din revista *Ateneu* (1976). Girat de poetul Mihai Ursachi, revista *Cronica* avea să-l debuteze iarăşi, în 1981, de data aceasta cu numele real, pe care îl va folosi în toate celelalte apariţii. În 1985, poetul Ion Gheorghe îl prezintă cu un grupaj cititorilor revistei *Luceafărul*, în acelaşi an obţinând şi Premiul Uniunii Scriitorilor la Concursul literar „Zaharia Stancu" de la Salcia, judeţul Teleorman. O confirmare întărită în timp de juriile altor concursuri de creaţie, care i-au acordat Premiul I şi Premiul revistei *România literară* la Concursul „Lucian Blaga" de la Sebeş, judeţul Alba (1986), Premiul revistei *Steaua* la Concursul „Porni Luceafărul" de la Botoşani (1986), Premiul pentru literatură al cotidianului *Deşteptarea* (1994) ş.a.

A debutat editorial în 1993, la Editura Plumb, cu volumul de poeme *Solstiţiu*, distins cu Premiul pentru debut editorial al Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi. Au urmat volumele de versuri: *Meridele* (1994), *Tăcerea cu sufletul gol, Acul Cleopatrei* şi *Molizii din faţa casei* (1999), (2001), *Starea de aşteptare* (2002), *Lespedea din Devon* (2007), *Distanţele care-şi înnoadă privirea* (2010), *Bastonul Euclidei* (2010),distinsă cu Premiul „Mihai Urscahi" a Filialei Iaşi a USR, *Împreunarea înserărilor* (2011), *Fraudele din Paradis* (2012), distinsă cu Premiul al II-lea la Festivalul Național de Creație „Vrancea literară", *Divagaţii despre cele unsprezece aşteptări, Sfârşitul tăcerii, Umbre peste flăcări, Răscrucea din bivuac, Femeia argotică din Durostor, Enumerări* (2012), *Pavăza care nu se vede* (2015) și *Prezumții* (2018).

Prin trecerea în Veșnicie a lui **Iancu Grama**, Uniunea Scriitorilor din România – Filiala Iași a pierdut o voce importantă a poeziei române contemporane.

comPRESA REVISTELOR

Valentin TALPALARU

Cum, necum, iarna asta – care „nu-i decît o copie" – vorba lui Topîrceanu, trece la fel de anonimă ca și cea de mai an, cu ploi de Bobotează. Noroc de necazuri că ne mai țin alerți și degrabă vărsători de pixeli nevinovați! Nici o milă, așadar, pentru pașnicele reviste, pe care le citim, ca și domniile voastre, cu oarece întîrziere, din motivele pe care le cunoaștem (Ptiu, nu puteam folosi acuzativul fără prepoziție, cum ne îndeamnă știți dumneavoastră cine?..) Să purcedem la lectura **Bucovinei Literare** în haine noi, cu hîrtie calină, fie și pentru a afla agenda lirică a lui Dan Coman, după cum urmează: „6 AM, prima cafea. deschid telefonul/ și ca de fiecare dată când deschid telefonul/ mă uit la poze cu tine (dar niciodată/ ca azi dimineață; vorbele lui Javier Marías,/ mâinile subțiri, cele două pisici)/ am tras cu putere aer în piept:/ mirosul pielii tale n-a trecut dincoace de ecran./ mi-am aprins țigara, am închis ochii// 6.15 AM. ești o femeie superbă/ dar nu frumusețea e cea care mă interesează acum" (*despre suflet*). Liviu Ioan Stoiciu visează la faptul că *N-ar strica să apară o direcție nouă în literatura română în aceste vremuri de „pandemie"* gîndind că „La vremuri noi (ale „pandemiei") o schimbare radicală naturală în literatură n-ar fi stricat. Poate va apărea, totuși, dacă se va lungi boala". Al doilea episod din serialul dedicat lui Nicolae Labiș, semnat de Adrian Dinu Rachieru se referă la *Cei doi Labiș.* Cel care cultiva „o altfel de poezie militantă" – apud Ion Simuț și cel care anunța „starea de conștiință" de mai tîrziu – Lucian Raicu. Ispititoare ca subiect și bine documentată, ca de obicei, propunerea de lectură a lui Theodor Codreanu: *Moda evangheliilor apocrife* merită o atenție și un spațiu mai generos pentru comentarii, așa că vă lăsăm domniilor voastre plăcerea lecturii. Generoasă cu paginile de poezie și cele de proză, cu cronicile de carte ori paginile de jurnal de călătorie ca și cu meditațiile și aforismele lui Gheorghe Grigurcu, revista are de toate pentru toți, așadar lectură plăcută. Cum arată **Boema** de la Galați? Cu orfevrierul Nicolae Tzone în avanposturi, preocupat de „rotițe de ceas din blană de cârtiță/ înainte și înapoi/ îmi înfig în cap/ un baobab/ și azvârl în praf/ fără ezitare/ tot ce era înăuntru/ / nu a fost nimic/ înainte de înainte/ e firesc să nu fie nimic/ înapoi de înainte/ și înapoi de înapoi/ / câinele care mușcă/ beregata altui câine/ chiar acum sub privirile mele/ trebuie înțeles/ aceasta este pentru el/ fericirea/ să smulgă cu colții/ beregata fratelui lui/ în mijlocul străzii/ ziua în amiaza mare" (*ROTIȚE DE CEAS DIN BLANĂ DE CÂRTIȚĂ…*). Nume noi, poezie diversă, semnată de Gabriela Schuster, Adi Filimon, Carmen Secere, Ștefan Radu Mușat, Dorian Marcoci, Alexandru Valentin Petrea, Iulia Pop, Dumitru Băluță, Valentina Balaban și alții, dovadă că are Dunărea… poeți! Ne oprim și la cogitațiile nu, nu ale lui Gheorghe Grigurcu, ci la cele ale lui Petre Rău, cu un strop de umor și multă sagacitate. De pildă: „De când femeia a dăruit focul, bărbații se aprind una – două". Sau: „Mila e feminină, de aceea bărbații o practică mai rar". Ne oprim și la **Litere**. Doar cîteva popasuri. Primul la articolul lui Barbu Cioculescu despre *Conceptul de generație la Mircea Vulcănescu.* Aceasta, pentru că, se pare, Thibaudet este cel care fixează cîteva canoane privind noțiunea de generație mai ferm și este mai des citat atunci cînd este abordat subiectul în cestiune. Iată, așadar, cam care era opinia lui Vulcănescu: „O generație nu e un fapt etern, concret sau imuabil, cum sunt un gând, o statuie sau o carte – o generație e ceva mult mai subtil, mai nestatornic și mai delicat. E un fapt contingent, istoric. E astăzi, mâine nu mai e! Și te întrebi «ce a fost?» așa cum te întrebi ce a fost o dragoste când ai sfârșit de iubit". Constată Barbu Cioculescu cum că, odată cu maturizarea, la Mircea Vulcănescu „ideea de generație lunecă în planul melancoliei, devine amintire, din regnul aventurii". Frumos și liric textul, chiar dacă nu bate în cuie (piroane) limitele și semnele de identitate ale termenului pomenit! Sensibil și generos, Iordan Datcu ne îndeamnă să nu uităm marile personalități de care ne-am despărțit fizic, una dintre ele fiind admirabilul cercetător și eminescolog Dimitrie Vatamaniuc. Iată finalul cu amplă încărcătură emoțională: „În ultimele convorbiri cu el, era trist că

puterile slăbite îl împiedică să se mai ducă la Sucevița și când totuși se duce este îngrozit de nesăbuința cu care sunt tăiați codrii sub privirea nepăsătoare a conducătorilor țării. De asemenea, vorbea cu mare amărăciune despre soarta românilor, din nordul Bucovinei, cu deosebire despre tineri care, neputând să se afirme cu limba română, vorbesc în ucraineană". De la Caraș – Severin am primit un număr din **Reflex**, pe care ne grăbim să vi-l propunem spre lectură. Și care începe cu cîteva articole legate de istoria și tradiția locurilor, cum ar fi cel semnat de prof.univ.dr. Rudolf Gras: *De ce este Banatul altfel*. Amendat totuși în interiorul textului: „Cum „altfel" este fiecare provincie românească și europeană." Ne aplecăm, curioși, asupra paginilor de poezie, din care selectăm, cu nostalgică memorie a „adrisantului", versurile lui Iosif Băcilă dedicate lui Gheorghe Azap: „Duce-m-aș/ și tot m-aș duce,/ dor să nu mă mai apuce –/ dorul vine/ și se duce/ ca și roua pe uluce!/ / Duce-m-aș,/ fără de veste,/ peste măguri, peste creste,/ peste nu-i/ și peste este/ la margine de poveste!" (*Colindul Colindelor*). Altă poetă bănățeancă, Ela Iakab, se răsfață și ea într-un amplu grupaj: „Știu din pergamentul străvechi/ unde sunt răspântiile invizibile/ care duc în muntele de dincolo.// Merg, și merg, desculță/ pe drumul nesfârșirii,/ așteptând un semn, o fulgerare" (IX). Vecinătatea sîrbă își spune cuvîntul prin scriitorii publicați, la fel ca alți colaboratori din alte zone (Daniel Onaca, Hans Dama). Nu omiteți fragmentul *„Reinventarea" lui Sorin Titel* semnat de Adrian Dinu Rachieru. Un număr din **Ex ponto** dens**,** plecînd de la glosele lui Gheorghe Filip privind *Literatura „în vremea holerei"*, cu o privire grea de păcate, acuzatoare: „Pretutindeni, indiferent de importanța sau de mărimea breslei, s-au creat tabere, există „gâște și gaște", se desfășoară o acerbă luptă între „putere" și „opoziție" continuînd cu Ioan Adam care rememorează un episod biografic legat de Duiliu Zamfirescu: *Duiliu Zamfirescu: la Hârșova. Un episod de tinerețe.* Ne povestește autorul despre perioada în care, „proaspăt licențiat al Facultății de Drept din București, cu o teză al cărei subiect dă și azi bătăi de cap juriștilor – e vorba de *efectele mandatului în privința terțelor persoane* – Duiliu Zamfirescu e numit la 13 septembrie 1880 supleant la Tribunalul de ocol Hârșova". Din experiența acestei șederi se vor naște pagini literare precum *Din Dobrogea*, prozatorul devenind și el un simbol al exilului, precum altădată, clasicul Ovidiu. Ca notă anecdotică, în această perioadă trăiește experiența unei iubiri sacrificate, Eliza Ioanid, cea de care era îndrăgostit, măritîndu-se, precum Lya, personajul din romanul *În fața vieții*, din rațiuni sociale. Viorel Coman face și el apologia „provinciei din sud – est". Din paginile de poezie, vă oferim acest *Cântec* al lui Marian Dopcea: „vino moarte,/ de departe/ și mă mută-n altă carte:/ că m-a scris/ cine m-a scris/ cu cerneală dintr-un vis;// că mă scrie,/ Cel – Ce scrie –/ ca pe-o rană pururi vie". Zile bune a prins, se pare, **Porto Franco,** după calitatea hîrtiei și culoarea împrăștiată din belșug, fapt care ne bucură. Dintr-o notă discretă, aflăm că Sterian Vicol trudește la această revistă de douăzeci (și acum unul) de ani. La mai mulți! O reverență în bernă pentru universitarul Constantin Frosin (coleg cu subsemnatul în primul an de studenție la Iași), unul dintre cei mai prolifici traducători din literatura franceză, recompensat cu numeroase distincții de statul francez. În acest număr este prezent cu două sonete ale lui Mihai Eminescu în variantă frîncă. Despre premii, mai ales despre Nobel, scrie Eugen Uricaru, decorticînd mecanismul acordării acestuia. Iată și fragmente dintr-un poem – fluviu al lui Sterian Vicol, sub genericul *Discurs liric despre frică sau norul de cerneală*: „Mi-e frică de cuvinte, striga Poetul/ scriind pe-o piatră vers de iubire,/ fiece literă este-o biciuire/ lovind cu forță și rana și sonetul!/ / Că m-am născut, vai, mi-e frică-n poezii/ precum pe panta muntelui acel schior/ prăbușindu-se-n hăul zăpezilor târzii,/ când l-alege moartea albă, fără fior!" Nu ocoliți nici proza lui Ștefan Mitroi *Isaiia dănțuiește.* În fine, un ultim popas la **Scrisul Românesc**, unde Florea Firan se aliniază și el celor care cîntăresc impactul pandemiei asupra culturii cu *Viitorul culturii în era post – pandemică.* Aflăm și de la domnia sa că viața s-a schimbat de cînd cu boala, că multe instituții sunt în bernă, de la sălile de spectacole la librării și galerii de artă. „Salvarea" a venit de la modalitatea de comunicare online. Și de aici, comentariile aplicate, pe temă, ale colaboratorilor revistei, la care au fost invitați să răspundă. Printre ei: Andrei Codrescu, Constantin Cubleșan, Adrian Cioroianu, Ioan Lascu, Mihai Ene, Dumitru Radu Popa și alții. Noi facem un popas final, pour la bonne bouche, în poemele lui Carmen Firan: „Arta de a visa fără vise/ Nu se învață în nicio academie de arte și iluzii/ Cum nici la catedra de fericire a bărbosului Marx/ Nu se vorbește despre utopii// Suntem lăsați să ne descurcăm singuri/ Noapte de noapte/ Cu angoasele noastre și aripile crestate/ De orice croitor concediat/ Cu somniferele noastre placebo/ care nu mai pot ameți nici șoarecii/ Pe care se încearcă viitorul" (*Nu toate visurile se trag din vise*).

CURIER DE AMBE SEXE

Nicolae SAVA

„Aurelia Pietreanu mă numesc și locuiesc în orașul Bacău. Zilele trecute am cumpărat de la un chioșc de ziare dintr-un mare mol din oraș revista *Convorbiri literare*. Eu cumpăr, de regulă revista *Ateneu* de mai mulți ani, iar întîlnirea cu o nouă revistă (nouă pentru mine, știu că are vechime mare) a fost o foarte plăcută surpriză. Am citit cu plăcere paginile de poezie și de proză publicate și, mai ales, comentariile critice. Un comentariu la o carte apăruta recent vă trimit și eu. Sper să vă placă și să o difuzați în public prin prestigioasa revistă ieșeană" – Aurelia, mulțumim pentru aprecieri, mai ales că ele vin de la „veche" cititoare de reviste literare, însă textul trimis, notabil de altfel, nu se ridică la un nivel publicabil. Nu dăm citate din el pentru a nu supăra prea mult, nici pe tine nici pe cea ridicată în slăvi cam prea mult. Intenția e nobilă, cu puțin exercițiu pe text și o ordonare mai atentă a aprecierilor critice suntem siguri că veți trece cu bine de nesiguranța de acum. Faptul că începutul e bun contează. Cu aceste spuse, vă mai așteptăm la Curier.

„Mă numesc Magda Fifor și revin după câțiva ani la revista de la care am primit mari speranțe, prin răspunsul dat de dumneavoastră. Nu știu dacă am evoluat sau nu, sper însă să vă placă ceea ce v-am trimis acum. Vă mulțumesc pentru răspuns, indiferent care va fi acela" – Magda, nu mai rețin când ne-am mai întâlnit la Curier, dar din ceea ce mi-ai trimis acum nu se poate reține nimic pentru publicare. Textele sunt pline de naivități de genul acesta: „În mari desișuri vegetale/ În care noi croim adânci/ Poteci pe urme de-animale/ Spre zidul calcaros de stînci/ Și-acolo vom găsi un loc/ Pe lângă vetrele cu foc/ Unde păscură peste vremi,/ Păstorii, turmele de reni,/ Pe unde strânși în cete mari/ Sub nori cu soare-amestecați/ În văile de sub ghețari/ Vânau mamuții din Carpați..."

„Bună ziua. În vederea publicării lor în revista Dvs., atașez acestui mail câteva creații lirice personale. Cu gânduri bune, George Nicoară" – Da, George Nicoară. Ai talent poetic, dar nu m-ai convins în toate textele grupajului. Din câte îmi amintesc, cred ca te-am mai publicat la Curier cu câțiva ani în urmă. Voi cita unul din textele tale și voi „păstra" în rezervă alte două din grupaj pentru o viitoare antologie. Te mai aștept cu un set de texte mai consistent (valoric). Aștept și cîteva date biografice, dacă vei reveni. Așadar cităm poezia *Fântână în apă*: „Deschide-mi gândul/ ca pruncii cadourile iarna/ ascultă-mi tăcerile/ mai bine haide să vorbim în tăceri/ cum știi tu mai bine/ prin semne de tăcere/ eu prin deșert căutând oaza/ tu printre ghețari focul/ așa ne vom înțelege de minune/ când e noapte și se sparg culorile primăvara/ cu o forfecuță crestez vârfurile brazilor/ și negreșit te găsesc acolo/ așteaptă-mă/ primăvara vine/ primăvara vine curând/ în mine".

„Mă numesc Stanca Ruzana Tagar, am 20 ani, locuiesc în București și în timpul liber scriu poezii. Menționez că sunt de etnie romă și am doar Școala Profesională.

Îndrăznesc să vă trimit câteva poezii scrise de mine, pentru a vă cere părerea despre ele. Cu deosebit respect, Stanca Ruzana Tagar" – Ruzana, textele tale par scrise o mână foarte experimentată (nu de cineva care „scrie poezii în timpul liber", cum afirmi tu), fapt ce îmi trezește mari îndoieli în cea ce privește paternitatea lor. Din păcate, memoria nu mă ajută să aflu cui aparțin aceste versuri, memorabile de altfel: „Din mlaștina de vise te smulge, înspre seară,/ Lătratul vreunui câine, un croncănit de cioară/ Sinistră gălăgie, ce vrea să-ți dea de știre/ Că s-au deschis prin zonă vreo zece cimitire./ Luna își varsă, tragic, lumina de puroi,/ Iar morții se distrează, hlizindu-se la noi.../ Ne bântuie defuncte iluzii funerare/ Păstrând o urmă vagă a ceea ce ne doare./ Îngălbenite frunze se pierd în infinit,/ Mă prinde nostalgia orașului iubit/ Ce trist agonizează, prin străzile lui goale/ Care cuprind tăcute și ample catedrale..." - Aștept un alt grupaj, mai nou, pentru a mă dumiri ce e cu tine.

Antologia curierului: **Vasile Dan MARCHIȘ**

Stăpână peste tot ce s-a scris

Îmi controlez în plan imaginar sărăcia
Deci doresc să scriu…
Dar mă întreb cu ce?

Caut un creion cum aș căuta o spadă cu care
să lupt
ca într-un război mondial împotriva plictiselii…
Doresc astfel să scriu cum aș înfăptui
o biserică a sărăciei fără pereți
formată doar din cuvinte…
Nu mi-ar ajunge gramatica
pentru a defini concret în cuvinte viabile
această biserică a sărăciei fără pereți
formată doar din rugăciuni…
Caut un creion sau alt fel de instrument de scris
cum aș căuta o mitralieră de caricaturi oarbe
cu care măcar să pot speria tot ce mă plictisește…
Probabil am speriat ceva că mă izbește
într-un mod neobișnuit
ca un flux de căldură relativ rezistenței mele
ce-mi străpunge pielea fie din afară în interior
sau din interior în afară .
E Stăpâna peste tot ce s-a scris până acum
și peste tot ce se va mai scrie de acum
înainte:muza.
Sunt atât de nepregătit față de această apariție
misterioasă
și neprevăzută
încât n-am un creion cu care să dau onorul muzei
Doar rostesc în surdină
„Regina mea!”
Și cu gândul să fug în sat după un creion…
Citindu-mi gândurile,muza m-a abordat astfel:
„Ce vrei să faci cu creionul fără mine?
Vin cu tine!
Vin doar cu tine în sat după acel creion!
Cine va remarca faptul că sunt doar cu tine
sau că ești doar cu mine?
În satul acesta pe cine a interesat aspectul
că am venit doar la tine?
Sunt cu tine nu de când e satul ci de când te am
amic imaginar!
Înainte de a te naște…
Mi te-am imaginat înainte de a fi acest sat…!!!
Pe cine a interesat aspectul că n-am dorit
să reprezint alte proprietăți în acest sat
decât creionul tău…?”

Încercarea cea mai grea

S-a constituit încă un certificat medical
al Limbii române.
Acest nou virus a făcut
ca textele de orice natură
din mâinile unor medici specialiști, clerici
și critici
să pară refugiate....
Lipsurile semnalate în rândul
unor elemente gramaticale
și mulțimea cuvintelor adiacente
rămase ca sihaștrii,
au făcut ca gramatica să se poată conjuga
doar la timpul trecut
riscând astfel să devină istorie...
În acest sens iubirea s–a manifestat
doar prin semne,fără cuvinte
pentru a nu se arunca declarațiile,
pe un teren fără acoperire.
S-a constatat că doar gesturile de mim sau actor
(fără a te exprima și prin viu grai)
în fața celor cu deficiențe de vorbire și auz,
sunt imune la acest virus,
Însă nu se știe care gest
sau semn este curat
deoarece acestea nu se fac întotdeauna
din respect doar pentru cei care nu pot vorbi
și auzi
ci mai ales pentru că vrei să maschezi ceva
ce nu poate fi dat spre auz din cauze suspecte,
ilicite...
Încercarea cea mai grea
a specialiștilor de diferite domenii
este să bocească cuvintele dispărute
pentru ca gramatica să se mențină identificabilă...

Curierul de ambe sexe este al cititorilor care doresc să se afirme în literatură. Cei care au îndrăzneala să ne convingă că au ceva de spus, cu talent pentru asta, trebuie să ne trimită cîteva texte (poezie, proză, teatru, eseu critic), scrise citeţ, lizibil, cu respectarea normelor gramaticale clasice, pe suport de hîrtie sau electronic (obligatoriu cu diacritice – TEXTELE FĂRĂ DIACRITICE NU SE PUBLICĂ!) şi să aştepte un răspuns, care nu va întîrzia foarte mult. Ne interesează şi cîteva date despre autor. Cei ale căror texte ne vor convinge prin originalitate, concizie şi, mai ales, talent literar, vor intra în atenţia noastră, promovîndu-i la „Antologia curierului”.

Manuscrisele se pot trimite pe adresa poştală, la sediul redacţiei, sau pe două e-mail-uri, nicu_sava@yahoo.com sau convlit95@yahoo.com. Toate scrisorile îşi vor afla răspuns doar în paginile revistei.